

चंद्रावती : एक तोरणना अवशेष

श्रीमान् गौर्जर-भीमदेव-नृपतेर्धन्यः प्रधानाग्रणीः
प्राग्वाटान्वयमण्डनः स विमलो मन्त्रीश्वरोऽप्यस्पृहः ।

પ્રકાશકોનું નિવેદન

સન ૧૯૬૪ માં ગુજરાત સાહિત્ય સનાને સ્પષ્ટ ૬૦ વર્ષ થયાં હોઈ સંસ્થાનો હીરક મહોત્સવ ઝજવવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે. એ અંગે વિવિધ પ્રકાશનો રજૂ કરવાની યોજના પણ વિચારવામાં આવી છે. જળાવતાં અમને આનંદ થાય છે કે આ યોજનાના પીઞા ફ઼લ તરીકે અમારામાંના એક મંત્રી ડા. ધીરજલાલ ધનજીભાઈ શાહે સંપાદિત કરી તૈયાર કરી આપેલ લાઘ્ય-સમય-વિરચિત ‘વિમલપ્રબંધ’ કાઘ્યની મૂ઼લ અધિકૃત ઘાચના અને ંની વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના તરીકે ગુજ. યુનિમાં ગુજરાતીના વિષયે પીએચ.ડી.ને માટે સ્વીકારવામાં આવેલો મહાનિબંધ—‘વિમલપ્રબંધ : અધ્યયન’ ંયાકારે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ગુજરાતી જૂના સાહિત્યમાં ‘વિમલપ્રબંધ’નું અનેક દષ્ટિએ મહત્ત્વ છે ંમાં ઈતિહાસ, સમાજ, ધર્મ ઘગેરે વિષયો સંક઼ષ્ટાયેલા છે. મત્રી વિમલનું ઘ્યક્તિસ્ત્વ ંમાં મૂર્ત કરવામાં આવ્યું છે. આનું અધ્યયન કરી ડો. શાહે મંત્રી વિમલની ંતિહાસિક મહાપુરુષ તરીકે મુલઘની કરી આપી આ કાઘ્યનો વિશિષ્ટ અઘ્યાસ રજૂ કરી આપ્યો છે. ઈતિહાસના અઘ્યાસકોને તો એ સવિશેષ આનંદ અને પ્રેરણા આપશે જ, પરંતુ જૂનાં ગુજરાતી કાઘ્યોનો સર્વાંગીણ અઘ્યાસ કરનારાઓને પણ એ ંપયોગી નીવડશે.

આ પ્રકાશન કરવાની ડો. શાહે આ સઘાને સંમતિ આપી છે, તેથી સઘા ંમનું ળ્ળ સ્વીકારતાં આનંદ અનુભવે છે.

વેટેન્ટાઈનની હવેલી,

ત્રણ દરવાજા,

અમદાવાદ

તા. ૧૬-૨-૧૯૬૫

ચૈતન્યપ્રસાદ મો. દીવાન

કેશઘરામ કા. શાસ્ત્રી

મત્રીઓ :

ગુજરાત સાહિત્ય સઘા

॥ जयन्तु धीतरागाः ॥

शुभेच्छा

भाईश्री धीरजलाल धनजीभाई शाह साधे मारे बर्षोंधी धर्मस्नेह છે. સહજ માથે એઓ વિદ્યાવ્યાસંગી મહાનુભાવ છે. સંજોગોની અનુકૂળતાએ એમને એક સફળ વેપારી બનાવ્યા છે. અને દેશનાં કામોમાં પણ એમને એટલો જ રસ છે. આ રીતે વેપારમાં અને દેશનાં કામોમાં પૂરેપૂરા ઓતપ્રોત રહેવા છતાં એમણે પોતાના વિચારસને મુકાઈ જવા ન દેતાં વહેતો રાખ્યો છે એ આનંદ ઉપજાવે તેવી તેમજ ધીજાઓને પ્રેરણારૂપ બની રહે તેવી ધીના છે

અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓની જંજાઝ વચ્ચે પોતાની વિદ્યાઉપાસનાને ચાલ રાખીને શ્રી. ધીરુભાઈએ વી.એ.ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી અને ત્યાર પછી સોઝમા સૈકાના મુપ્રસિદ્ધ જૈન કવિ શ્રીલાવણ્યસમયવિરચિત 'વિમલપ્રવંધ' ઉપર સંશોધનાત્મક મહાનિબંધ લખીને હૉવરેટ (પી એચ. ડી.)ની ડિગ્રી મેળવી. આ હકીકત શ્રી. ધીરુભાઈની જાગૃત વિદ્યારુચિની સાક્ષી પૂરે એવી છે

દંડનાયક વિમલ એ ગૂર્જરભૂમિના એક જાગરમાન પ્રભાવક મહાપુરુષ થઈ ગયા. જેમ એમના જીવનને લગતી ઐતિહાસિક સામગ્રી ઉપલબ્ધ થાય છે, તેમ એમના જીવન આસપાસ, એમના તેજસ્વી વ્યક્તિત્વનો ચાલ આપતી સંખ્યાબંધ દંતકથાઓની ફૂલગૂંથણી પણ થઈ છે. 'વિમલપ્રવંધ'ના અધ્યયન-સંશોધન નિમિત્તે આ મહાનિબંધના લેખકે દંડનાયક વિમલને લગતાં કેટલાંક નવાં ઐતિહાસિક વિધાનો પ્રાચીન શિલાલેખ આદિ સામગ્રીને આધારે રજૂ કર્યા છે. દા.ત. એમણે પૃ. ૧૭-૧૯ માં એમ સૂચન કર્યું છે કે વિમલ મંત્રી નિ.સંતાન ન હતા, પણ એમને પુત્ર હતો. સંભવ છે કે આ પુત્ર ઓછે લીધેલો હોય !

અધ્યયન-સંશોધન-સપાદનની આધુનિક વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ પ્રમાણે મહા-નિવંધને ઉપયોગી થનારે તેમજ એના ગૌરવમા અભિવૃદ્ધિ કરે એ રીતે, કવિવર શ્રીલાવણ્યસમયની મહત્ત્વની કાવ્યકૃતિનું કેવળ ઇતિહાસિક દૃષ્ટિએ જ અધ્યયન કે પરિશીલન અને પર્યાલોચન કરવાને બદલે શ્રી. ધીરુભાઈએ સાહિત્યિક તથા ભાષાની દૃષ્ટિએ પણ એનું મૂલ્યાંકન કર્યું છે, તેથી આ ગ્રંથ ઇતિહાસ સાહિત્ય અને ભાષા-એ ત્રણે દૃષ્ટિએ ઉપયોગી થઈ પડશે, એમા શકાને સ્થાન નથી.

પ્રાચીન ગૂર્જરભાષાની આવી એક મહત્ત્વની કાવ્યકૃતિના અધ્યયન-સંશોધન નિમિત્તે જાગ્રત થયેલી શ્રી ધીરુભાઈની વિદ્યાપ્રવૃત્તિનો વિશેષ પ્રગતિ યાચ અને એમના હાથે વિદ્યાસેવા, વિદ્યાપ્રવૃત્તિ અને વિદ્યાપ્રસારના વધુ ને વધુ સત્કાર્યો થતા રહે, એવી શુભેચ્છા દર્શાવતા હું આનંદ અનુભવુ છું.

મુનિ પુણ્યચિન્નય

પુરોવચન

ચાલુક્ય भीमदेव(१०२२-१०६३)ના दीर्घ અને પ્રવૃત્તિમય શાસન-

કાળમાં એનો વારમાર જે મંત્રીમંડળના હાથમાં હતો તેમાં વિમલ અને દામોદર અગ્રણી હતા. વનરાજ ચાલુક્યના સમયથી મન્નોપદ વિમલની કુલપરંપરામાં હોવાનું પ્રમંથો વગેરે કહે છે. ચંદ્રાવતીના પરમારરાજ ધુંધુકને યશ કરવામાં વડનાયક વિમલે જ મુખ્ય ભાગ ભજવેલો, તો આવું પરંતું જગપ્રસિદ્ધ આદિનાથનું દેરાસર — ‘વિમલવસંહી’ વધાવવાનો યશ પણ એને માગે જાય છે. આવી યશસ્વી કારકિર્દી ધરાવનાર વિમલ મન્નો જૈનોમાં અનેક અનુશ્રુતિઓ અને દંતકથાઓનું ગૌરવમંત્રુ પાત્ર બને એ સ્વાભાવિક છે.

એટલે વિમલના ધર્મ ગયા પછી પાંચસો વરસે લાવણ્યસમય જેવા સોઝાની શતાબ્દીના ગણનાપાત્ર જૈન કવિને હાથે આપણને વિમલની કવિરૂપનાયુક્ત કીર્તિગાથા મળે છે. ‘વિમલપ્રવંધ’નું મહત્ત્વ ઇતિહાસ કરતા વિશેષે તો સાહિત્ય-રચના ભેદે, અને તત્કાલીન સમાજ અને સંસ્કારનું ચિત્ર દોરવા માટે પ્રચુર સામગ્રી પૂરી પાડનાર સાધન ભેદે છે.

‘વિમલપ્રવંધે’ એના અનેકવિધ મહત્ત્વને કારણે મધ્યકાલીન ગુજરાતીના અભ્યાસીઓનું આ પૂર્વે પણ સારી રીતે ધ્યાન સેંચ્યું છે.

‘વિમલપ્રવંધ’ રચાયા પછો તરતમાં જ સૌભાગ્યનંદીએ એનો ‘વિમલચરિત’ નામે સંસ્કૃતમાં અનુવાદ કર્યો એ હકીકત ત્યારે પણ એને મળેલી અગત્યની ચુલક છે. ૧૯૩૯ લગભગમાં ‘નરસિંહયુગના કવિઓ’ એ ભેરમાઢામાં (દ્વે પ્રપત્ત્ય : પૃ ૮૧-૧૦૩) તથા ૧૯૩૫માં Gujarat and its Literature માં (નવીન સંસ્કરણ પૃ ૨૧૫-૨૧૬) મેં ‘વિમલપ્રવંધ અને લાવણ્યસમય’ પરત્વે કહેલું છે.

પણ એની સામગ્રીનું વ્યવસ્થિત અને સવિસ્તર અધ્યયન કરવાનાં યશ ડૉ. ધીરજલાલ શાહને જાય છે. ‘વિમલપ્રવંધ’નો પ્રંથપાઠ પણ શાસ્ત્રીય રૂપમાં વિશિષ્ટ શબ્દોના કોશ સાથે સુલભ કરી આપવા ઉપરાંત એમણે વર્તા તથા કૃતિના વિવિધ પાસાઓને લગતી ઘણી ઉપયોગી માહિતી તારવી આપી છે. શાસ કરીને વિમલના જીવન વિશે, ઉપલબ્ધ વધી સાધનસામગ્રીનો ઉપયોગ કરીને, એમણે જે ઐતિહાસિક ચર્ચા કરી છે તે એમના સન્નિષ્ઠ શ્રમ અને ઝઢા અભ્યાસનું સરસ દષ્ટાંત પૂરું પાડે છે. મધ્યકાલીન સાહિત્યની ધીંગી મહત્ત્વની કૃતિઓનું આ પદ્ધતિએ અધ્યયન થતું રહે તો એ સમયના ઇતિહાસ અને સંસ્કારજીવનના ચિત્ર માટે ઘણી મૂલ્યવાન સામગ્રી સુલભ બને.

હું ડૉ. ધીરજલાલ શાહને એમના અભ્યાસના આ સુદર ફલ વદલ અભિનંદન આપું છું.

કનૈયાલાલ મા. મુનશી

જૂની ગુજરાતીના સાહિત્યમા જે અલ્પસ્વલ્પ ઇતિહાસમૂલક કાવ્યકૃતિઓ જાણવામા આવી છે તેમા બે કૃતિઓનો ગણનાપાત્ર કાવ્યકૃતિઓ તરીકે સ્વીકાર કરવામા આવ્યો છે : પ્રથમ કૃતિ એ પદ્મનાભકૃત 'કાન્હડદેવચંદ' અને બીજી કૃતિ એ 'વિમલપ્રબન્ધ'. 'કાન્હડદેવચંદ'ના ત્રણ સપાદનો થયાં છે, 'વિમલપ્રબન્ધ'નું જે સપાદન ઘણું પહેલા પ્રકટ થયું હતું તે આજે દુર્લભ બની ગયું છે, વઢી નવેસરથી એના સપાદન-સંશોધનની આવશ્યકતા પણ હતી આ અગે મારે જે કહેવાનું છે તે પ્રકરણ પહેલા—પ્રાસ્તાવિકમાં કહ્યું પણ છે.

'વિમલ' વિશે જૈન તેમજ જૈનેતર લેખકોએ ઠીક ઠીક માહિતી અત્યાર સુધી પ્રકટ કરેલો છે, પરંતુ જૈન લેખકોએ એ માહિતી પ્રાય સાપ્રદાયિક રંગે રંગી રજૂ કરી છે, તો જૈનેતર વિદ્વાનોએ 'અછડતી નજરે, તો કોઈએ જૈન-સપ્રદાય તરફના પૂર્વપ્રદક્ષી દોરવાઈ એની ઉપેક્ષા કરી છે આથી પર્વત ઉપરનું 'વિમલચંદ'નું મંદિર એ જ જાણે વિમલની કીર્તિ માટે હોય એનું અત્યાર સુધી સૌની જાણમા છે 'વિમલચંદ'—આ કૃતિ તરફ પણ જૈનેતર વિદ્વાનોનું ધ્યાન એક સાપ્રદાયિક કૃતિ તરીકે સંવિશેષ રહ્યું છે, એમા સત્ય પણ છે આ સર્વે લક્ષમા લઈ, આ પ્રબધના અધ્યયન પછી આ કૃતિમા મઢી આવતી ઐતિહાસિક માહિતીનો આશ્રય લઈ, અહીં વિમલનું નવેસરથી મૂલ્યાંકન કરવા યત્ન કર્યો છે, એટલું જ નહિ, એના જન્મકાલથી લઈ એના અંત સુધીનો વઢીવદ્ધ ઇતિહાસ આપ્યો છે

વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ એની ચર્ચા આજ સુધી ચાલ્યા કરી છે અને એને પુત્ર નહોતો એવી આજે પણ માન્યતા પ્રવર્તમાન છે; પરંતુ ઉત્કર્ષ લેવા પરથી અહીં સિદ્ધ કરવા યત્ન કર્યો છે કે વિમલને પુત્ર હતો, એટલું જ નહિ એની છ પેઢી સુધીની વંશાવઢી પણ તારવીને આપવામાં આવી છે. વિમલના પૂર્વજોની માહિતી હરિભદ્રસૂરિના 'નેમિનાથચરિત'માના 'સનતકુમારચરિત'ની પ્રશસ્તિમાથી ઉપલબ્ધ થતી હતી, પણ ઉત્કર્ષ લેખોની સહાયથી વિમલના પૂર્વજો નીનગથી લઈ, વિમલ પછોની છઠ્ઠી પેઢી સુધીની યાદી સૌ પ્રથમ અહીં રજૂ કરી છે વીસ વર્ષની ઘડે અણહિલપુર પાટણના દઢનાયક તરીકે નિમાયેલ વિમલ, સોમનાથ પર વિજય મેઢવી પાછા કરી રહેલ મહમૂદ ગિશનીને રોકતા કંચ-કોટમાં સામનો કરી પરાજય પામેલ વિમલ, ગુજરાતનરેશ મીઠ સાથે એનો પીછો પકડવા જતાં સિંધ પ્રદેશના રાજા હમ્મુક પર મેઢવેલ વિજય, પવનવેગે ગસતી ઝડે રહેલ મહમૂદ ગિશનીની પાછલ પદ્ધતિ પંજાબના મીઠાના અગરો—'રોમનગર' સુધી પહોંચી રયાના મુસ્લિમ સુલતાનોનો કરેલો પરાજય, પાટણ પાછા કરી

ચંદ્રાવતીનગરીની નવેસરથી કરેલી રચના, અને જગપ્રસિદ્ધ 'વિમલવસહી'નું અંગત દેહરેખ નીચે ફેરાયેલ સર્જન, વર્ધમાનસૂરિના શુભ હસ્તે મૂઠનાયકની પ્રતિષ્ઠા— આ સર્વ માહિતી કદીબદ્ધ રીતે આપવા અહીં નમ્ર યતન કર્યો છે.

ઘઢી 'વિમલપ્રવંધ'નું સમાજદર્શન શ્રી મળિલાલ ધર્મોરમાદે વ્યાસે, એઓએ સંપાદન કરેલ 'વિમલપ્રવંધ'મા થોડીઘણી ચર્ચા દ્વારા કર્યું હતું; પરંતુ એ ઉપરાંત રાજકીય, ધાર્મિક તેમજ સામાજિક દૃષ્ટિએ સ્થાપનું સમાજદર્શન કરવાનો પણ અહીં યતન કર્યો છે. નગરરચના, રાજસભા, સ્થાપતી રાજકીય માહિતી, રાજ્યની આયક્ષના સાધનો, યુદ્ધમામત્રી, પુત્રજન્મ-પ્રસંગની વિધિ, ભોજન, પોશાક, અલંકાર, કેટલાક રીતરિવાજો—સગપ્પો, સંવધો, શુકન-વહેમ, શક્તિની પૂજા, જૈનધર્મના નવા વાદ-સ્થાનકગણી સંપ્રદાયની ઉત્પત્તિ, મુસ્લિમ રાજ્યકર્તાઓની લ્હટફાટ, રમત-ઉત્સવો, સામાજિક સજાઓ વગેરે માહિતી આ પ્રવંધ પરથી વ્યવસ્થિત રીતે તૈયાર કરી રજૂ કરી છે.

મધ્યકાલીન ગુજરાતી ભાષા વિશે અત્યાર સુધીમાં ઘણી માહિતી વ્યવસ્થિત રીતે રજૂ થઈ છે, પરંતુ 'વિમલપ્રવંધ'ની ભાષાભૂમિકા વિશે કોઈએ આજ સુધી ચર્ચા કરી નથી. એ વલ્લભની ચોલાસી અને લલાતી ભાષા ફેરી હતી, અને 'વિમલપ્રવંધ'ની જૂની વાચનામા ભાષાભૂમિકા મધ્યકાલીન હોવા છતાં લલિયાઓ— કદાચ સુદ પ્રથકારે પણ અજાણ્યે તત્કાલીન ઉચ્ચરિત જીવંત રૂપો ટેપનમા વ્યા વ્યા લખી નાખ્યા લાગે છે એની પણ ચર્ચા કરી છે. સાથે સાથે સાયોગિક અતરો— અરબી, પારસી મારવાટી, લઢી ચોલીનો અસર, ભાષાની લાક્ષણિકતાઓ વગેરેનો નિર્દેશ પણ પ્રથમ વાર અહીં કર્યો છે.

'વિમલપ્રવંધ'મા આવતા વર્ણનોની માહિતી તેમજ આ પ્રવંધમાના મને મહત્વના લાગેલા પાંચસો ઉપરાંતના શબ્દો તારવીને અકરાદિ ક્રમે છેલ્લે ભાવાર્થ સાથે આપ્યા છે. વીજા સંપાદનોમા પણ આમ કરવામાં આવે તો અભ્યાસની દૃષ્ટિએ એ ખૂબ મહત્વનું થતી રહે.

આ રીતે આ મહાનિબંધમાં મારા 'વિમલપ્રવંધ વિષયક' અભ્યાસનું એક વિશિષ્ટ રૂપ રજૂ કરવાનો યતન કર્યો છે, જે ગુજરાતી સાહિત્યના ઇતિહાસમા 'વિમલપ્રવંધ'ના અત્યાર સુધી સ્વીકારવામાં આવેલા સ્થાનને વધુ મહત્વ અપાવશે જ, પણ એની મહત્વની—અત્યાર સુધી કેટલીક ગલત મનાતી આવતી દુકીકતોને ઇતિહાસનું ચઢ મઢતા ગુજરાતના ઇતિહાસની સામગ્રીના ગ્રંથોમા પણ એનું મહત્વ નકારી શકાય એમ નથી જ એમ સિદ્ધ કરવા શક્તિમાન બનશે એવી મને થયો છે.

વિમલે પુનરુદ્ધારેલ ચંદ્રાવતી નગરીનો ભાગ્યેજ કોઈ અવશેષ આજે વચ્ચો છે. કર્નલ ટોડે ઈ. સ. ૧૮૨૫ માં આ પ્રદેશનો એક પ્રવાસ લેખ્યો ત્યારે ત્યાંના પ્રાચીન અવશેષો—એક તોરણ અને બે મંદિરો—એણે જાણ્યો હતો. એની પ્રતિકૃતિઓ ‘Travels In Western India’ માંથી મેઝવી અહીં આપેલ છે. આ અવશેષો જ એ પ્રાચીન નગરીના મધ્ય સ્થાપત્યનો સ્વ્યાલ આપી જાય છે.

ગુજરાતી ભાષામાં રજૂ કરેલ આ મહાનિવંધનો અંગ્રેજીમાં અનુવાદ કરી પ્રકટ કરવાનો વિચાર હતો; પરંતુ સત્કાલ પર્જોંની નહિ શકવાથી, ભારતમાંના કોઈપણ અભ્યાસીને સરલ થતો રહે એ આશયથી, એને ભાષા ગુજરાતી પણ લિપિ નાગરીમાં મુદ્રિત કરવાનું પસંદ કર્યું છે.

‘ગુજરાતના સમર્થ જ્યોતિર્ધર શ્રી. કનૈયાલાલ માણેકલાલ મુનશી’ દ્વારા અને કોઈ પણ સપ્રદાયની મુનિવરંપરામાં આગવું સ્થાન ધરાવી શકે તેવા શક્તિશાળી તેમજ આચાર્ય હેમચંદ્રની પરંપરામાં આ સદીમાં એમના સાચા વારસ સમર્થ સશોભક-સંપાદક મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ આશીર્વાદ આપી આ કૃતિનું વહુમાન કર્યું છે એમ હું સમજું છું. એ માટે વન્નેનો હું ઉપકૃત છું.

આ મહાનિવંધ પૂર્વે કરું એ માટે, મારા એ કાર્યમાં દરરોજ રસ લેનાર — મને એ કાર્ય માટે જામળ રાખનાર બે વ્યક્તિઓનો મારે ઉલ્લેખ કરવો જ રાખો મી પ્રથમ મારા મુરબ્બી અને પિતાતુલ્ય શ્રી. ત્રિકમલાલ મહામુશ્વરામ શાહનો એમણે જ, જ્યારે ગુજરાત મુનિશ્રીસંઘીએ પણ દ્વારા મને છેલ્લી તરુ આપી કે હવે મમય વધારવામાં નહિ આવે ત્યારે મુંગ્ધ મારી સાથે દોડ માલ મુધી રહી મને અઢાર અઢાર કલાક કાર્ય કરવા ઉત્સાહિત કર્યો. અને શ્રી. કમચાન્દ્રેન ર મુનશ્રીયાએ બે વર્ષે મુધી સત્તન રોકટોક કર્યા કરી ન હોત તો કદાચ આ કાર્ય પૂરુ થયું હોત કે કેમ એની મને શકા હતી.

‘ગુજરાત સાહિત્ય સમા’એ મારા આ પ્રદાનને પ્રકટ કરી માફ પણ વહુમાન કર્યું છે; એ માટે એ સંસ્થાના કાર્યકર્તાઓનો પણ આભારી છું.

જાતિક વદ ૧૧, મં. ૨૦૨૧

૧૨-૧૧-૬૪

ગાંધીકુચ : પ્રીતમરાય માર્ગ

અમદાવાદ-૭

ધીરજલાલ ઘનજીમાઈ શાહ

અનુક્રમણિકા

૧ પ્રાસ્તાવિક	૩-૬
૨ લાવણ્યસમય	૭-૧૫
૩ લાવણ્યસમયની કૃતિઓ	૧૬-૨૮
૪ વિમલપ્રબંધ—પ્રબંધ, રાસ કે ચરિત ?	૨૯-૩૭
૫ વિમલપ્રબંધનું મૂલ્યાંકન	૩૮-૫૫
૬ વિમલ	૫૬-૧૦

વિમલના પૂર્વજો : ૫૬, ચાલ્યવય અને કિશોરાવસ્થા ૬૩, દંડનાયક ૬૪, સિંધ દેશ પરની જીત ૬૬, બાર મુલ્તાનો પરની જીત ૭૬, ચંદ્રાવતીનો દંડનાયક ૭૮, માલવા સાયેનું યુદ્ધ ૮૨ ચંદ્રાવતી નગરી અને વિમલવમહી ૮૩, વિમલ-વસહીની પ્રતિષ્ઠા ૮૭, વિમલવસહી વધાવ્યાનો સ્વર્ચ ૧૦, વિમલ અને સીમ વચ્ચે અનુરાગ ૧૪, વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ ? ૧૭, વિમલની વંશાવલિ ૧૦૦, વિમલનું અવસાન અને સાલવારી ૧૦૧

૭ વિમલપ્રબંધનું સમાજદર્શન	૧૦૩-૧૨
---------------------------	--------

નગર-શહેર ૧૦૭ ચૌટું ૧૧૧, વર્ણ અને જ્ઞાતિ ૧૧૨, રાજસભા ૧૧૧, યુદ્ધ અને યુદ્ધ-સાનગ્રી ૧૧૩ રાજકીય માહિતી ૧૧૫ સામાજિક પરિસ્થિતિ ૧૧૬, પુત્રજન્મ અને ચંદેર ૧૧૭, વેવિશાલ અને લગ્ન ૧૧૯, રીતરિવાજો ૧૨૦, સામાજિક શિક્ષાઓ ૧૨૨, શકુન અને વહેમ : ૧૨૩

શક્તિની પૂજા ૧૨૩, ધાર્મિક પરિસ્થિતિ ૧૨૪, આદ્યાર-
મોજય પદાર્થો ૧૨૫, પોશાક ૧૨૬ અલંકાર ૧૨૭,
સગપણ ૧૨૭, સંબોધન ૧૨૭, રમત-ઉત્સવ ૧૨૮, તરુ,
ફલફલાદિ, પશુપત્ની ૧૨૮, માણું અને માપ ૧૨૯

૮ 'વિમલપ્રવંધ'ની ભાષાભૂમિકા ૧૩૦-૧૩૯

પ્રાસ્તાવિક ૧૩૦, લિપિ અને સ્વચ્ચાર ૧૩૧, ભાષાભૂમિકા
૧૩૩, માપાની લાક્ષણિકતા ૧૩૫, જૂની લાક્ષણિકતાઓના
અવશેષ ૧૩૬, વાક્યરચના ૧૩૮, સમાસ, રુદ્ધિપ્રયોગ ૧૩૯

પરિશિષ્ટ ૧ : સંદર્ભગ્રંથોની સૂચી ૧૪૦-૧૪૪

પરિશિષ્ટ ૨ : શબ્દસૂચી ૧૪૫-૧૫૪

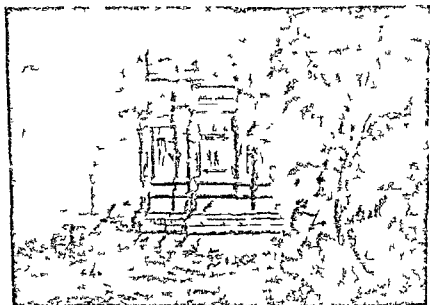
પરિશિષ્ટ ૩ : વર્ણક્રમસૂચી ૧૫૫

પરિશિષ્ટ ૪ : નેમિનાથ ચરિત્તનો અંતભાગ ૧૫૬-૧૬૨

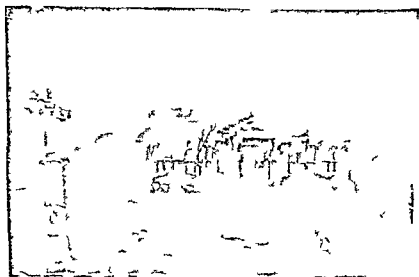
વિમલપ્રવંધ ૧-૨૩૬

તારવળી ૧ : મહત્વના શબ્દો ૨૩૭-૨૫૦

તારવળી ૨ : સ્થલાદિ-વિશેષ નામ ૨૫૧-૨૫૨

चंद्रावती एक ताना भग्न मंदिरना अवशेष

चंद्रावती पर विशाल भग्न मंदिरना अवशेष

विमलप्रबंध : अध्ययन

૧. પ્રાસ્તાવિક

ઈ. સ. ૧૯૩૬-૩૭ વર્ષની આ વાત છે. એ સમયે માવનગરથી પ્રકટ થતા 'જૈન' સાપ્તાહિકમાં દર સપ્તાહે 'અભ્યાસ અને અવલોકન' શીર્ષક નીચે સાહિત્યના પાનાનું હું સપાદન કરતો. એ વર્ષોમાં જેમને ત્યાં હું નોકરી કરતો હતો તેમના તરફથી યુક્ત પ્રાત અને નેપાળની સરહદ સુધી, એમના ઘઘાના વિકાસાર્થે, જવાનું થયું. પાછા ફરતા આસો સુદ ચૌદશની તકનો લાભ લઈ 'તાજમહાલ' જોવાની તક લીધી એ જોયા પછી પહેલા સંસ્કારને પછીના 'જૈન' મા શબ્દદેહ આવ્યો એ વાંચી માવનગરના સુપ્રસિદ્ધ સ્થપતિ શ્રી. વીરેન્દ્રરાય મહેતાએ એક પત્ર દ્વારા ટકોર કરી કે "આવું ઉપરનાં જૈન મંદિરો 'વિમલવસહી' અને 'હુણિગવસહી' તમે જોયા જણાતાં નથી; એક વખત જોઈ આવો; વિશ્વમાં એનું સ્થાપત્ય અનુપમ છે "

આ ટકોરે મને જાગૃત કર્યો ઈ. સ ૧૯૪૦મા આ વાતે 'વસહીઓ' જોવાની તક મળી. લાગલાગટ ત્રણ દિવસ સુધી આ અદ્ભુત વસહીઓનું નિરીક્ષણ કર્યું પગે, બેસીને, કે પલાઠી વાઢીને કર્યાં જ કર્યું; 'અદ્ભુત' એવા સંસ્કારે હૃદયમાં સ્થાન લઈ લીધું અને 'વિમલવસહી'ના સર્જક વિશે વિશેષ જાણવાની ઉત્કંઠા જન્મી 'વિમલપ્રવચ'ને રસપૂર્વક વાંચી જવાની આ પ્રથમ ભૂમિકા.

ઈ સ. ૧૯૪૨મા સ્નાતક થયા પછી એક શ્રુતિએ સ્વયં જોર કર્યું — 'મહાનિબંધ' લખવાની. ત્રિદ્વાન મિત્રોનો એમાં સહયોગ મળ્યો. વિષયની પસંદગીનું કાર્ય મારે માટે ખરા કઠિન બન્યું. છેવટે મન ઠર્યું ગુજરાતના ત્રે પ્રાચીન કવિઓ ઉપર-અમદાવાદના લાવણ્યસમય અને ધંધાતના શ્રમપદાસ-એક સાધુ, બીજા શ્રાવક-એક વિરક્ત, ત્રીજા સંસારી. સાહિત્યિક મનોરુચિ 'શ્રમપદાસ' તરફ વળતી હતી; 'વિમલવસહી' અને એના સર્જક 'વિમલ' પ્રત્યેની લાગણી 'લાવણ્ય-સમય' તરફ. એ વર્ષોમાં આસજનોનું 'ચા-પર' માં એક મંડળ ચાલતું. ચા પીતી અને સાહિત્યિક ચર્ચાઓ કરતી એ એનો ઉદ્દેશ હતો. સ્વ. શંભેરચંદ મેઘાણી, શ્રી. ધૂમકેતુ, શ્રી. મધુસૂદન મોદી, શ્રી અનંતરાય મ. રાવલ અને બીજા અને પાંચેક મઢો આઠ સભ્યોની એ મંડળી હતી. આ 'ચા-પર'માં મારી વિચારસરણી

રજૂ કરી. ચર્ચાને અંતે “મહાનિવંધ”ના વિષય તરીકે લાવણ્યસત્યની ઇતિહાસ-મૂલક કૃતિ ‘વિમલપ્રવંધ’ ઉપર શ્રી. ધૂમકેતુ અને શ્રી મધુસૂદન મોદીનું વલણ ઢલ્લ્યુ પંડિતશ્રી બેચરદાસ સાથે આ સંબંધી વિચાર-વિનિમય કરતાં એમણે પણ ટેકો આપ્યો; એટલે આ કાર્ય મેં હાથમાં લીધું છે. સ. ૧૯૪૭માં.

સદ્માયે ગુજરાતના સ્થાપનામ વિવેચક શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠકની દોરવણી નીચે મારે આ કાર્ય કરવાનું હતું.

સં. ૧૯૭૦ (ઈ સં ૧૯૧૪)માં શ્રી. મણિલાલ વકોરભાઈ વ્યાસે પંડિત લાવણ્યસમય-કૃત ‘વિમલપ્રવંધ’ની વાચના જુદી જુદી ઘ્રણ પ્રતો ઉપરથી તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરી ત્યારથી સોઢમી સદીની એક નોંધપાત્ર ઇતિહાસમૂલક ગુજરાતી કાવ્યકૃતિ સુલભ બની હતી. શ્રી. વ્યાસે એ સપાદનની પ્રસ્તાવનામાં એ સમય સુધીમાં મેઢેલી સાધનોનો ઉપયોગ કરીને ‘વિમલપ્રવંધ’ની ઇતિહાસિક તેમજ ભાષાકીય દૃષ્ટિએ વિશિષ્ટતા દર્શાવવાનો સુચસ્ત્ર કર્યો છે. આ મુદ્રિત કૃતિ ઈ સ ૧૯૪૭માં મેઢવવી મુશ્કેલ હતી. ચર્ચા-વિચારણા દરમ્યાન જોયું કે ધોજા અભ્યાસીઓને પણ આ કૃતિનો છોટ જણાયા કરતી હતી, આથી આ “મહાનિવંધ” લખુ તે પહેલાં ‘વિમલપ્રવંધ’ની ઉપયોગી વાચના મારા અંગત ઉપયોગ માટે તૈયાર કરવાની મનોભાવના થઈ. આ માટે થોડો પ્રતો એકત્ર કરી અને મૂળ વાચના પંડિત બેચરદાસ દોશીની નજર નીચે સાધવાનો આરંભ કર્યો; સાચોસાચ પ્રો. પાઠકના માર્ગદર્શન નીચે ‘વિમલપ્રવંધ’ના સર્વાંગીણ અભ્યાસનું પણ મંગલચરણ કર્યું.

પ્રો. પાઠકની સાથે અભ્યાસ અંગેની પર્યેષણા દરમ્યાન મેં જોયું કે ‘વિમલપ્રવંધ’-આ સાહિત્યકૃતિએ એમને આકર્ષ્યા હતા અને એમાંના ઢાઢ એમણે ગાંઠ ચતાવ્યા હતા. ‘વિમલપ્રવંધ’ના સઢ સાત-આઠ અને ઘૂલિયાએ તો એમને મુગ્ધ કર્યા હતા. સ્વ. મોહનલાલ દ. દેસાઈ, પં. બેચરદાસ દોશી અને પ્રો. મધુસૂદન મોદીના માર્ગદર્શન નીચે સપાદનકાર્યમાં પણ દોરવણી મઢ્યે જતી હતી જ.

પરંતુ અચાનક પ્રો. રામનારાયણ પાઠક દિવંગત થયા, એટલે મને મારા આ કાર્યમાં નિરાશા ઊપજી અને અભ્યાસનું કાર્ય લગમગ છોડી લીધું. એવામાં મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીની સાથે એક દિવસ ચર્ચા થતાં, એમણે આ કાર્ય કરી શકુ કરવાના આપ્રદ કર્યો; મારી પાસેની વિ. સં. ૧૯૪૧ ની પ્રત ઉપરથી મેં લીધેલ મૂળ પાઠ, તેમજ ઢહેલાના ઉપાધ્યક્ષ (અમદાવાદ)માંથી મેઢવેલી એ પ્રતો ઉપરથી લીધેલાં પાઠાતરો પણ એમણે ચકાસી લીધાં, અને પછી મારી પાસેની

પ્રતો તપાસી જઈ વીજી ચાર પ્રતો મારા અભ્યાસ માટે મને આપી, જેમાં એક પ્રત વિ. સં. ૧૬૨૭ ની હતી જ્યારે વીજી ત્રણ લિપિ-વર્ણ વિનાની હતી. આ ત્રણ પ્રતોમાની ૬૧ પત્રની પ્રત ભાષાની દૃષ્ટિએ વિ. સં. ૧૬૨૭ ની પ્રત કરતા પળ વધુ જૂની અને શુદ્ધ હતી; આથી અશોધીનો અભિપ્રાય થયો કે લિપિવર્ણ વિનાની જૂની પ્રતનો પાઠ માન્ય રાખી, મારી પાસેની વિ. સં. ૧૬૪૧ વાઢી પ્રત અને સ્વ. મણિલાલ વ્યાસની મુદ્રિત વાચનાનાં પાઠાતરો નોધી જો મારે માટેની વાચના તૈયાર કરુ તો ‘સાક્ષ્યસમય’ના મૂલ પાઠનો વધુ નજીક જગામા સરલતા થશે. પઢિત બેચરદાસ દોશી અને પ્રો. મધુસૂદન મોદીનો પણ આ પ્રશ્નનો અભિપ્રાય થયો; આથી ઢહેલાના ઉપાધ્યયની બે પ્રતો ઉપરથી નોધેલા પાઠાતરો-જેના નોધેલા પાઠાતરોની આ પ્રતો પાસે કોઈ વિશિષ્ટતા નહોતી તે—જતા કરી મારા અભ્યાસને માટે નવેસરથી વાચના તૈયાર કરવાની શરૂઆત કરી.

આ સમય દરમ્યાન ગુજરાત યુનિવર્સિટીએ ગુજરાતના જાણીતા ભાષાશાસ્ત્રી અને પ્રાચીન ગુજરાતી કૃતિઓના સહીધક અને સપાદક શ્રી. કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રીને ગુજરાતીના વિષય માટે પી. એચ. ડી.ના માર્ગદર્શક તરીકે માન્ય કર્યા. એમની સાથે આ સંબંધી ચર્ચા તથા ‘વિમલપ્રવચ્ચ’ ઉપર ‘મહાનિવચ્ચ’ તૈયાર કરવાની મારી ભાવનાને વધાવી લઈ માર્ગદર્શન આપવાનું એમણે સ્વીકાર્યું અને મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ ‘મહાનિવચ્ચ’ના વિષયોની માહિતી આપી હતી તેને પુષ્ટિ આપી મારા ઉત્સાહમા અભિરુદ્ધિ કરી; આથી એમના માર્ગદર્શન નીચે ડે. સ. ૧૯૫૫મા “શ્રી મોહામાઈ જોશીગમાઈ અધ્યયન-સંશોધન વિદ્યાભવન-” ગુજરાત વિદ્યાસભા દ્વારા ગુજરાત યુનિવર્સિટીમા વિદ્યાર્થી તરીકે નામ નોંધાવી, પરીક્ષી આ કાર્યની શરૂઆત કરી

મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ વીળી આપેલી જૂનામા જૂની પ્રતના પાઠને પ્રવાન રાખી થોડા સમયમા જ મેં પાઠાતરો સાથે મૂઠ વાચના તૈયાર કરી અને છપાવી પણ નાહી; અને પછી ‘વિમલપ્રવચ્ચ’ ઉપરના મારા અભ્યાસને આ વિષયના વિવિધ પ્રધોના વાચનથી પુષ્ટ કરી ‘મહાનિવચ્ચ’ના પ્રકરણોની માંડળી કરી આજે એ અનેક પ્રધોની વાચન નોંધો ઉપરથી ‘વિમલપ્રવચ્ચ’ ઉપર ‘મહાનિવચ્ચ’ રજૂ કરવા શક્તિમાન થયો છું

અહીં નોંધ લેતા આનંદ થાય છે કે આ કાર્યની પાછલ સદ્ગત પ્રો. રામનારાયણ પાઠક, સ્વ. મોહનલાલ દલીપદ દેસાડે, પઢિતશ્રી બેચરદાસ દોશી, પ્રો. મધુસૂદન મોદી, મુનિશ્રી જિનવિજયજી, ડૉ. હરિવલ્લભ ત્રુ. માયાળી અને મારા માર્ગદર્શક શ્રી કેશવરામ કા શાસ્ત્રીનું માર્ગદર્શન જો મઝુ ન હોત, એ વરેકે

ઉત્સાહ રેહ્યા કર્યો ન હોત તો મારું કાર્ય સરલ ના બનત ઘડી મુનિશ્રી પુણ્ય-વિજયજી, મો. જે અધ્યયન-સંશોધન વિદ્યામંડળ, પાર્શ્વ ગુજરાતી સભા, ભારતીય વિદ્યામંડળ, લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર, શ્રી કેશવરામ શાસ્ત્રી વગેરેના વિમતી પ્રયત્નગ્રહોની મને મદદ ના મળી હોત તો આ કાર્ય હજુ પણ વિલગાયુ હોત આ સૌ વિદ્વાનો સેમજ તે તે સંસ્થાના સચાલકોનો આ માટે આભાર માનતા હુ એક પ્રકારની કૃતકૃત્યતા અનુભવુ છુ

મારે જે પ્રયોનો ઉપયોગ કરવાનો થયો છે તે સર્વની એક યાદી 'મહા-નિવ્રથ'ને અંતે પરિશિષ્ટ ૨ તરીકે રજૂ કરી છે તે તે પ્રયત્ના વિદ્વાન લેખકો-સામયિકોમાના લેખોના લેખકો વગેરેનુ શ્રદ્ધા પૂર્ણ મારે સ્વીકારણુ જોઈએ. અત્યાર સુધી વિવિધ વિષયો ઉપર થયેલા અભ્યાસનો ઉપયોગ આમ આસાન ન બન્યો હોત તો આ 'મહાનિવ્રથ' અદ્યતન સ્વરૂપે તૈયાર કરવાની મને આટલી સરલતા પણ ન થઈ હોત

અતે, આ મહાનિવ્રથ લખવાની પરવાનગી આપ્યા માટે ગુજરાત યુનિવર્સિટીના સચાલકોનો અને ડ્યારે ડ્યારે જરૂરત જણાઈ ત્યારે ત્યારે થી મો. જે વિદ્યા-મંડળના અધ્યક્ષ પ્રો. રસિકલાલ છેટાલાલ પરીણે સલાહ અને સૂચનો આપ્યા છે તે માટે એમનો અહીં નમ્રભાવે આભાર વ્યક્ત કરતાં આનંદ અનુભવુ છુ.

૨. લાવણ્યસમય

પશ્ચિમ ભારતની મુખ્ય રાજધાની એક સમયે વલમી હતી, ત્યાંથી શ્રી અને સરસ્વતી વચ્ચે શ્રોમાલ કે ભિલમાલમાં જઈ વસ્યાં. ભિલમાલનું સ્થાન ત્યારવાદ ગુજરાતની રાજધાની તરીકે અળહિલવાડે લીધું^૧ અને વિ. સં. ૧૪૬૮-૬૯ સ ૧૪૧૧ થી શ્રી અને સરસ્વતી વચ્ચે ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદમાં આવી વસ્યાં છે. અમદાવાદ એના સ્થાપનાકાલથી શ્રી અને સરસ્વતી વચ્ચેથી સમૃદ્ધ રહ્યું છે; શ્રી અને સરસ્વતીના અનેક ઉપાસકોનું એને એના સ્થાપનાકાલથી સર્જન કર્યું છે, તો અનેકને એને પોતાને આંગળે સ્થાન આપ્યું છે.^૨ અમદાવાદના ઇતિહાસમાં સંતો અને મુલતાનોનું જેવું સ્થાન છે તેવું જ ઝંઝું સ્થાન અમદાવાદને આવાદ રાસનાર શાહ-વેપારીઓનું પણ છે.^૩

સોઢમી સદીમાં દાદુ પંથના સ્થાપક સંત દાદુ દયાળનો જન્મ અમદાવાદમાં થયો હતો. અઢારમી નદીમાં પોતાની પ્રતિભાથી ગુજરાતને રંગનાર સહજાનદ સ્વામીએ લડનૌ પાસેના એક ગામમાં પોતાનો જન્મ હોવા છતાં, ધાર્મિક અને સુધારક પ્રવૃત્તિના સ્થાન તરીકે અમદાવાદને પસંદ કર્યું હતું. વિશ્વવંચ મોહનલાલ કરમચંદ ગાંધી-મહાત્મા ગાંધીજીનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના એક જળામાં-પોરબંદરમાં થયા છતાં, સત્ય અને અહિંસાના પ્રયોગ માટે-એ પ્રયોગ દ્વારા માત્ર રાજકીય સ્વાતંત્ર્ય જ નહિ, પરંતુ સામાજિક અને આર્થિક સ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્ત કરવા માટેના પ્રયોગો એઓએ વર્ષો સુધી અમદાવાદમાં રહી આદર્યા હતા. ‘શ્રી’ના ક્ષેત્રે પણ એને એક પરંપરા આપી છે, તો ‘સરસ્વતી’ના ક્ષેત્રે પણ દર શતકે ગુજરાતી સાહિત્યમાં પોતાનો યુગ સ્થાપી માન્ય વ્યક્તિઓને સ્થાન આપ્યું છે.

સરસ્વતીના ક્ષેત્રે ધ્યાન દેવનારા પહેલા સાધુ સિદ્ધિશુરિ જાળગામાં આવ્યા છે. એમને વિ. સં. ૧૬૧૬માં અમદાવાદમાં રહી ‘સિંહાસનચત્રીશી’ની ગુજરાતી

1. Early History of India, Vincent Smith, pp. 332-333;
Kāvyaṇuśāsana, Vol II, Introduction, p. lxxvii

૨. ગુપ્તા ટ. ૭૫૭-૭૮૩

૩. ગુપ્તા ટ. ૭૩૩

લૌકિક વાર્તા પચ્ચદ્ધ કરી આપી છે.^૪ આના પછી શુદ્ધાદિત પ્રજ્ઞાદ અને પુષ્ટિમાર્ગ નામે ઘેળણ સપ્રદાયના સ્થાપક વલ્લભાચાર્યજીના પુત્ર વિઠ્ઠલનાથજી કર્કે ગુસાઈજીનું ચરિત આપતું એક સુદર ऐतिहासिक કાવ્ય 'વલ્લભાચાર્ય' સર્જનાર કવિ ગોપાલદાસ કલોલ પાસે આવેલ ફાલ ગામના રહીશ હતા, પણ આ કાવ્ય વિ સં. ૧૬૩૬ની આસપાસ અમદાવાદમાં દાદા હરિની વાવથી મુપ્રસિદ્ધ થયેલા પરા અસારવામાં રહી રહ્યું હતું.^૫ ગુજરાતે જે જે યોગ્ય વેદાની કવિઓ ઉત્પન્ન કર્યા છે તેઓમાં અજોડ અને ધેણે સ્થાન ભોગવતા અત્તાનો જન્મ અમદાવાદ પાસે આવેલા એક નાના ગામ જૈતલપુરમાં થયો હતો. પરંતુ એને પોતાના ગુર્ણકારના વ્યવસાય માટે અમદાવાદની દેસાઈ પોઠ્ઠામાં વસવાટ કરી સ્થૂલ ગુર્ણશરમાથી સાહિત્યિક અને આધ્યાત્મિક ગુર્ણશર તરીકે વિકાસ સાધ્યો હતો.^૬ એને 'અલેખીતા' અને થીજી સદ્યામ્થ પચ્ચક્રિત્રી અને ગુજરાતી તેમજ હિંદીમાં પણ સંકલ્પે પદોની રચના કરી હતી લગભગ ૧ની જ કોટિએ પહોંચવાની શક્તિ ધરાવતો એનો સમકાલીન ગોપાલ પણ અમદાવાદનો જ વતની હતો એને સ ૧૭૦૦ આસપાસ 'ગોપાલગીતા' તેમજ થીજી સદ્યામ્થ ક્રિત્રિઓ અને જ્ઞાનસમર સંકલ્પે પદોની રચના કરી હતી.^૭ સાક્ષિના માન દ્વારા પોતાની 'જય' ચોલાવનાર વરલભ મઝ મેઝાડો પણ અમદાવાદનો હતો.^૮ અને અનેક ભૌતિક વાર્તાઓથી ગુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કરનારો શામલ મઝ અમદાવાદના પરા ગોમતીપુર-જૂના ઘેળણપુરનો રહીશ હતો વિ સ. ૧૭૮૫ સુધીની એની રચનાઓ આ સ્થલે ઘડે હતી. છેલ્લા શતકની વાત કરીએ તો કવિ દલપતરામ ઢાઢ્યામાઈ સર રમણમાઈ નીલકંઠ, નરસિંહરાવ દિવેટિયા, વેશવ હ. ધ્રુવ, નાનાલાલ દલપતરામ કવિ, ઢેા આનંદશંકર ધ્રુવ, અને મહાત્મા ગાંધી-એ સૌ નજર સમક્ષથી વિલીન થઈ રહેલી પેઢીના પ્રતિનિધિઓ હતા આ સાહિત્યકારોના સર્જને અમદાવાદને ગૌરવ અપ્યું છે. આ જ રીતે, સોઢમી સહીના ગુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કરનાર કવિ લાવણ્યસમયનો જન્મ પણ અમદાવાદમાં થયો હતો સત્તરમી સદીના કવિ શ્રદ્ધમદાસે 'કુમારપાલરાસ'માં આ કવિનું યોગ્ય રીતે સ્મરણ કર્યું છે :

૪. કે. કા. શાહી પાસેની હાથપ્રત

૫. GAL p 135, કવિચરિત, મા. ૧-૨, પૃ. ૫૫૨

૬. GAL p. 180-184, કવિચરિત, મા. ૧-૨, પૃ ૫૬૩

૭. કવિચરિત મા. ૧-૨, પૃ. ૫૪૫

૮. ગુચ. હાથપ્રતોની સંકલિત ચાહી, પૃ ૧૮૮

‘ આમિ જે મોટા કવિરાય, તારા ચરણરજ શ્રવણમાય,
લાવણ્ય લીંબો લીંબો સરો, સકલ કવિની કીરતિ કરો. ’^૯

‘ રઘ્વિયામળા ગુજરાત પ્રદેશ ’ના પ્રસિદ્ધ પાટળ શહેરમાં મંગ નામે શ્રીમાઝી વણિક રહેતો હતો પાટળમાં એની પ્રતિષ્ઠા હતી, દાની તરીકે એની રૂબારૂ હતી. કોઈ કારણે એ કુટુંબ પાટળ છોડી અમદાવાદ આવી વસ્યું. મંગને ત્રણ પુત્રો હતા. સૌથી મોટા પુત્રનું નામ શ્રીધર હતું. અનેક પરાંઓથી શોભતા અમદાવાદ શહેરના એક પરા-અજદપુરમાં આ કુટુંબ રહેતું હતું આ શ્રીધર શ્રેષ્ઠીને એમની પત્ની કમલદેવીથી ચાર પુત્રો—વસ્તુપાલ, જિનદાસ, મગલદાસ અને લઘુરાજ અને એક પુત્રી—લોલાવતી હતાં આમાંનો સૌથી નાનો પુત્ર લઘુરાજ તે જ વિમલપ્રવરણના કર્તા લાવણ્યસમય^{૧૦}

લઘુરાજ-લઘુરાજ લાવણ્યસમયનો જન્મ અમદાવાદમાં અજદપુરમાં વિ સં ૧૫૨૧-૨૨ ઇ સ. ૧૪૬૫મા પૌષ વદિ ત્રીજના રોજ થયો હતો. અમદાવાદમાં એ સમયે આજની જેમ અનેક પરાં હતાં ત્રણસો ઉપરાંત પરાં હોવાનું ઇતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે^{૧૧} આ પરાંઓમાં ફિરોજપુર અને અજદપુર એ બે પરાં અફઘાનોએ વસાવેલાં હતાં^{૧૨} આ સમયમાં, જ્ઞાપ કરીને અમદાવાદમાં, જૈનોનું પ્રભુત્વ ચૂર હતું^{૧૩} એટલે અફઘાનોએ વસાવેલા અજદપુર પરામાં પણ જૈનોની વસ્તી હતી.^{૧૪} આ પરામાં આવેલા જનમદિરની પાસેની ધર્મશાળામાં ચાતુર્માસ રહેલા^{૧૫} મુનિ સમયરત્નને શ્રેષ્ઠીએ લઘુરાજના જન્માક્ષર દેખાડ્યા. સમયરત્નને આ જન્માક્ષર જોઈ શ્રીધરને કહ્યું કે ‘ આ શાલક લઘુરાજ કાં મહાન તપસ્વી થશે, કાં કોઈ તીર્થ કરશે, કાં મહાન યતિ થશે, કાં મહાવિદ્વાન થશે. ’^{૧૬}

લઘુરાજે ચાલણમાં અભ્યાસ કર્યાંસુધી કર્યો હતો, કેવી રીતે કર્યો હતો, તેમજ શાલકાઠ થયાં પસાર કર્યો હતો, એની માહિતી ઉપલબ્ધ નથી, પરંતુ ચાલણમાં એને દીક્ષા આપવામાં આવી હતી. આ ઉપરાંત એમ કહી શકાય કે મા-ચાપ જૈન ધર્મનાં ચુસ્ત અનુયાયી હશે. આચારવિચાર પાઠશાળામાં દ્વાદશી

૧. ‘ કુમારપાલરાસ ’ પૃ. ૫૩

૧૦. વિપ્ર-ચૂલિકા (વ્યાસ), પૃ. ૩૭૦-૩૭૮; વિપ્ર-કિષ્કિંધ, પૃ. ૨૨૧-૨૩૦

૧૧. ગુપ્તા પૃ. ૨૭૮ થી ૨૨૧

૧૨. ગુપ્તા પૃ. ૨૨૬

૧૩. ગુપ્તા પૃ. ૪૦૦

૧૪. ગુપ્તા પૃ. ૨૨૧.

૧૫. વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રતાપના, પૃ. ૧૨. અને વિપ્ર (વ્યાસ), પૃ. ૨૭૮

૧૬. વિપ્ર (વ્યાસ), પૃ. ૨૭૧; જૈન મા ૧, પૃ. ૬૮-૬૯

હશે, અને ઉપાધ્યયમાં આવવાજવામાં, પૌપથપ્રતિક્રમણ વગેરે નિયમનોના આચારમાં જાપ્રત હશે; બાપી માવાપની સાથે વાઠ્ઠ લહુરાજને નિયમિત રીતે ઉપાધ્યયમાં જમા આવવાનું થતું હશે. માવાપને ચાર પુત્રો હતા તેમાં સૌથી નાનો લહુરાજ, એટલે લાઠકવાયો પણ હશે એનો ઉછેર પણ, એ સૌથી નાનો હોઈ, જતનપૂર્વક થયો હશે. આ કારણથી સમયરત્ન મુનિએ પોતાનાં ભક્ત શ્રોધર અને ક્ષમકલદેવી પાસે, આ વાઠ્ઠ દીક્ષા લેશે તો જૈન ધર્મને ડગ્ગવઠ્ઠ કરનાર અને શાસન-પ્રમાત્રક થશે એવી, ભવિષ્યવાણી કહી માગણી કરી હશે. વિમલપ્રબંધની ચૂલિકાના અંતની પ્રશસ્તિમાં લાવણ્યસમયે પોતે જ પોતાના વિશે કહ્યું છે કે 'ગુરુ-વચને વહરાગી થયુ.'^{૧૭} સમયરત્ને વાઠ્ઠકની તેજસ્વિતા પારખી લઈ આ પ્રશસ્તિનું વચન નાખ્યું હશે; અને 'માત તાત પય લાગી રહિત'-માવાપે લહુરાજને દીક્ષા અપાય એમા સંમતિ આપી હશે, કારણ કે પ્રશસ્તિમાં જણાવ્યા મુજબ 'માવાપને પગે લાગી વાઠ્ઠ લહુરાજ દીક્ષા લેવાની તૈયારી કરે છે.'^{૧૮} આ જ પ્રશસ્તિમાંના ઉલ્લેખ મુજબ વિ સં ૧૫૨૧ ના જેઠ સુદિ દસમના દિવસે પાટણમાં પાલણપુરી ઉપાધ્યયમા મોટા ઉત્સવપૂર્વક તપગચ્છ શાલાના અધિપતિ આચાર્ય લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ વાઠ્ઠક-લહુરાજને દીક્ષા આપી હતી.^{૧૯} સમકાલીન ઉલ્લેખો પરથી કહી શકાય કે દીક્ષાનો ઉત્સવ, પંડિત પન્થાસ સૂરિની પદ્મીઓના અર્પણ પ્રસંગે જે ઝરસયો થતા તેની જૈન, જૂન ધામધૂમપૂર્વક થતો^{૨૦} આમ લહુરાજને નવ વર્ષની વાલવયે દીક્ષા આપવામાં આવી અને એનું મુનિ તરીકેનું નામ 'લાવણ્યસમય' રાખવામાં આવ્યું.^{૨૧}

લાવણ્યસમયે પ્રશસ્તિમાં પોતે જ વળ્યા મુજબ એની 'સાહિત્યિક શક્તિઓ સ્ત્રીલી ક્રોડે' એ માટે મુનિ સમયરત્ને અનેક વિષયોનું અધ્યયન કરાવ્યું હતું :

“નવમદ્ વરસિદિપવર દીપ, સમયરત્ન ગુરિ વિચા દીપ ॥

સરસતિ માત મયા તવ લહી, વરસ સોલમદ્ યાણી હુદ ॥

રચિયા રાસ સુદર-સેનંધ, છંદ કવિત ચુપડે પ્રગ્ધ ॥

વિવિધ ગીત બહુ વરિયા વિવાદ, રચીઆ દીપસૂરિસંવાદ ॥

સરસ કથા દરીઆલી કવદ્ મોટા મગ્ગીરાય રંજવદ્ ॥”^{૨૨}

૧૭. વિપ્ર (વ્યાસ), પૃ. ૩૮૦

૧૮. વિપ્ર (વ્યાસ), પૃ. ૩૮૦

૧૯. વિપ્ર—ચૂલિકા ૮૭ તથા જિ. મા. ૧, પૃ. ૬૧

૨૦. ગુમતિસાધુ-વિપ્રાહલો

૨૧. વિપ્ર—ચૂલિકા પૃ. ૮૮

૨૨. વિપ્ર—ચૂલિકા, પૃ ૮૮, ૮૯, ૯૦

આમ સરસ્વતીની કૃપા થવાથી સોઠ્ઠા વર્ષથી લાવણ્યસમયે કવિતાઓ રચવી શરૂ કરી હતી; પછી તો છદ, કવિતા, ચોપાઈ, રાસ-પ્રવધ, અનેક પ્રકારના ગીત, સંવાદ, રસિક કથાઓ વગેરે રચ્યા હતા

કવિત્વશક્તિ વિકસનાની સાથે, લાવણ્યસમયે ઉપદેશનુ કાર્ય પણ હાથ ધર્યું હતું. કવિત્વશક્તિ, માપા ઉપરનો કાબૂ અને વિદ્યતા વગેરે કારણોને લઈ, એમના ઉપદેશની અસર અનેક ઉપર થઈ હોય એમ જણાય છે

“ મોટા મત્રીરાય રંજવડ ।

જસિહ ઉપદેશ હુઈ સુવિશાલ, બહુ યાનકિ દેહરા પોસાલ ।

મીર મલિક તે માનઈ વિનઈ, પઢિત-પદ તે પચાવનઈ ॥ ”^{૨૩}

લાવણ્યસમયના ઉપદેશથી રાજ્યના મત્રીઓના મનનું રંજન થયું છે, મીર (સરદારો) અને મલિકો, રાજાઓ એ વિનયપૂર્વક સુનિને માન આપ્યું છે, અને મક્ક શ્રાવકોએ એમના ઉપદેશની અસરથી સ્વયં સ્વયં દેરાસરો અને ઉપાશ્રયો વધાવ્યા છે એમની આ શક્તિઓને કારણે લાવણ્યસમયને વિ સ ૧૫૫૫માં ‘પઢિત’ પદ આપવામાં આવ્યું હતું^{૨૪} ગુજરાતમાં સુસ્તિમ રાજ્ય સ્થપાઈ ચૂક્યું હતું અને લાવણ્યસમયના સમયમાં ગુજરાતની રાજધાની અમદાવાદમાં મહમૂદ વેગડાનું શાસન હતું, પરંતુ કયા કયા મીર-મલિકોને એમના ઉપદેશની અસર થઈ એનો ઉલ્લેખ મળતો નથી. એટલું કહી શકાય કે અમદાવાદમાં કે ગુજરાતના બીજા પ્રદેશમાં-સુસ્તિમ અધિકારીઓએ પણ લાવણ્યસમયનું માન જાળવ્યું હશે.

લાવણ્યસમયે રચેલી કૃતિઓ ઉપરથી જણાય છે કે ચાત્રાનિમિત્તે તેમજ ચાતુર્માસને તારણે એઓએ મૌર્યાદ્ ગુજરાત તથા રજપૂતાનામાં સ્થળે સ્થળે વિહાર કર્યો છે, અને આ વિહારના સમયે અનેક શ્રેષ્ઠો તેમજ અધિકારીઓને જૈનધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાંતોનો--આધ્યાત્મિક ઉપદેશ આપ્યો છે, સાથે સાથે ચાતુર્માસ રક્ષા હોય તેવા સ્થળોએ કેટલીક પચાત્મક કૃતિઓ પણ રચી છે; આમ ત્રિ. સ ૧૫૫૮માં ‘નવપન્થ-પાર્શ્વનાથ’^{૨૫}ની યાત્રા કરી, વિ સ ૧૫૬૨માં ‘વામજનનગરમાં’,^{૨૬} વિ સ ૧૫૬૨માં ‘સેરીના-પાર્શ્વનાથસ્તવન’,^{૨૭} વિ સ ૧૫૬૭ માં યત્રાત (ત્રિવાવતી)માં,^{૨૮}

૨૩. વિપ્ર-ચૂલિકા પૃ ૧૦, ૧૧

૨૪. વિપ્ર-ચૂલિકા, પૃ ૧૧

૨૫. ‘નવપન્થપાર્શ્વનાથસ્તવન’

૨૬. ‘નેમનાથ હમચઢી’

૨૭. ‘સેરીના-પાર્શ્વનાથસ્તવન’

૨૮. ‘મુરપ્રિયકેવલી રાસ’

વિ સ ૧૫૬૮માં પાટણ પાસે 'માલસસુદ્ર'માં,^{૨૮} વિ. સ ૧૫૭૫માં 'શાંતિજનનગર' (સાતીનગર)માં^{૩૦} વિ સ ૧૫૭૫ની પહેલાં વછરાજ-વતપુર (સમવનાયની પૌષ્પશાળા)માં^{૩૧} અને વિ સ ૧૫૮૧માં અમદાવાદમાં બુદ્ધાદીનપુરામાં^{૩૨} રથાના ઉલ્લેખ મળે છે.

મેવાડના મહારાણા રત્નસિંહના મંત્રી કર્માશાહે સૌરાષ્ટ્રમાં આવેલ શત્રુજય તીર્થનો સાતમો ઉદ્ધાર લાવણ્યસમય પદ્ધતિના ઉપદેશથી કર્યો હતો એવો ઉલ્લેખ શત્રુજય ઉપરના વિ સ ૧૫૭૮ના શિલાલેખમાંથી મળે છે^{૩૩} લાવણ્યસમયને વિ સ ૧૫૫૫માં પદ્ધતિ-પદ્ધતિ અપાઈ હતી, એ આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ.

સૌરાષ્ટ્ર અને ગુજરાતનાં તીર્થોની યાત્રા પળ કરી છે નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ, સેરીસા, રામાત, અને શત્રુજયના ઉલ્લેખો મળે જ છે, પણ એ સિવાય ગિરનારની યાત્રા પણ એમોએ કરી જણાય છે.^{૩૪}

લાવણ્યસમયના દેહાન્તસમય વિશે કંઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી, પરંતુ એટલું જરૂર કહી શકાય કે વિ સ ૧૫૮૧ સુધી એમો દયાત હતા^{૩૫} આ વ^{૩૬} અમદાવાદના શાહઆલમના રોજા પાસે આવેલા 'બુદ્ધાદીનપુરામાં' સ્થિર રહી 'લેમન્દ્રપિ (બોદા) રાસ-યશોમદ્રસૂરિ રાસ'ની રચના કરી છે આમ વિ. સ

૨૧ વિપ્ર-ચૂલિકા, પૃ ૧૫

૩૦. 'કરસવાદ'

૩૧ દેવરાજ વચ્છરાજ ચોપાઈ

૩૨ લેમન્દ્રપિ (બોદા)-લમદ્ર-યશોમદ્ર રાસ

૩૩ 'પૂજ્ય પ સમયરત્ન-શિષ્ય પ લાવણ્યસમયશ્રિમધ્ય શ્રીઆદિદેવસ્ય પ્રણમતીતિ મદ્ર. ।

લાવણ્યસમયારત્નેન પદ્ધિતેન મહાત્મના ।

સપ્તમોદ્ધાર-સષ્ઠા ચ પ્રશસ્તિ પ્રકટીકૃતા ॥"

સંવત ૧૫૮૭ શત્રુજયના સાતમા ઉદ્ધારની પ્રશસ્તિનો ઉલ્લેખ, પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ, ભા ૨

'બુદ્ધિપ્રકાશ' પૃ ૭૬, અંક ૧, સન ૧૯૨૧

પ્ર. કો. જૈન ઇતિહાસમાળા તૃતીય પુણ (પ્રદાશક આત્માનંદ સમા, ભાવનગર)

જગાઈ પૃ ૫૦૩-૫૦૫

૩૪ વિપ્ર (ધ્યાસ), પૃ ૩૮૧

૩૫ વિરાટ, ભા. ૨, પ્રસ્તાવના, પૃ ૧૬ 'તપાસ કરવા છતાં કવિનો દેહોત્તરગ થીદો અને કયા સમયે થયો તે કાદ જાણવામાં આવ્યું નથી' - વિષ્ણુધર્મસૂરિ

૩૬. લેમન્દ્રપિ (બોદા) રાસ-યશોમદ્રસૂરિ રાસ

૧૫૨૧ થી ૧૫૮૧ સુધી એટલે કે અડસઠ વર્ષેની ઉમર નિશ્ચિત છે. ઉક્ત રાસના પઠન પછી એમ કહી શકાય કે સ્વસ્થતાથી વિસ્તારપૂર્વક રચાયેલા આ રાસના રચનાસમય પછી પણ કવિ વધુ વર્ષ હયાત રહ્યા હોય.

લાવણ્યસમયના શિષ્યસમુદાય વિશે પણ કંઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. એમની જુદી જુદી કૃતિઓ તેમજ તત્કાલીન પ્રાપ્ત થતી ચીજી માહિતી ઉપરથી એમના ગુરુ વિશે તેમજ એમના ગુરુભાઈઓ વિશે કેટલીક માહિતી મળી રહે છે.^{૩૭} તપગચ્છની પાટ ઉપર લાવનમા આચાર્ય રત્નશેખરસૂરિ (વિ. સ. ૧૪૫૭ થી ૧૫૧૭) થયા ^{૩૮} એમના શિષ્ય લક્ષ્મીસાગરસૂરિ (વિ સ. ૧૪૬૪) એમની પાટે આવ્યા. આ લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ લાવણ્યસમયને દીક્ષા આપી હતી સુધાનંદન રત્નમહન શુભરત્ન સોમજય જિનસોમ જિનહસ સુમતિસુદર સુમતિસાધુ દંદ્રનદિ રાજપ્રિય આદિ દસ મુનિઓને પણ લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ આચાર્યપદ આપ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે ^{૩૯} એટલે એ સર્વે લાવણ્યસમયના ગુરુભાઈ સમજાય છે. સોમવિમલ નામના સાધુએ વિ. સ. ૧૬૦૨ના જેઠ માસમા રચેલ ‘ ગચ્છનાયક-પટ્ટાવલિ સંજ્ઞાય ’મા અગિયાર મુનિઓને લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ આચાર્યપદ આપ્યાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, ^{૪૦} પરંતુ અગિયારમા નામની કશી માહિતી મળતી નથી. આ અગિયારમી વ્યક્તિ તરીકે લાવણ્યસમયનું નામ ગણવાની સમાધાન થાય, પરંતુ લાવણ્યસમયે પોતે કયાય એવો ઉલ્લેખ કર્યો નથી; તેમજ વિ. સ. ૧૫૬૮મા રચાયેલ ‘વિમલપ્રબંધ’માં પોતાને મુનિ લાવણ્યસમય’ તરીકે જ ઓઢાવેલ છે, અને ‘પટિત’ પદવી પ્રાપ્ત થયેલી એનો માત્ર ઉલ્લેખ કરેલો છે.

લાવણ્યસમય લક્ષ્મીસાગરસૂરિ પાસે દીક્ષિત થયા હતા, પરંતુ એમણે પોતાની દરેક કૃતિમા સુમતિસાધુસૂરિને પોતાના ગુરુ તરીકે ગણાવ્યા છ વિ સ. ૧૫૪૩મા

- ૩૭ જુઓ લાવણ્યસમયની કૃતિઓ; વિરાસ મા.-૨, પ્રસ્તાવના
- ૩૮ ‘જન ગચ્છોની ગુરુપટ્ટાવલિઓ’ પરિશિષ્ટ ૨ તથા તપગચ્છની પટ્ટાવલિ જિઠ, મા. ૨, પ ૭૦૧ થી ૭૨૨
- ૩૯ વિરાસ. મા. ૨, પ્રસ્તાવના; જિઠ. મા ૨, ‘તપગચ્છનો પટ્ટાવલિ : નોંધ લક્ષ્મીસાગર, પૃ ૭૨૧-૭૨૨
- ૪૦ ऐतिहासिक संज्ञायामाळा, भा १, पृ. ४९
‘पाटि लक्ष्मीसागर नागर सेवी पाय
समनयर भली परि गच्छमेल करि गुरुराय;
अभ्यार आचारिज पद कीधा मुखिचार
पाटि पाप्पा सुमतिसाधु-गुणधार ”

રખાયેલ 'સિદ્ધાંત ચોપદ'ને અંતે ઉલ્લેખ કરતાં એઓ કહે છે :

“અમ્હ ગુરુ શ્રીસોમસુંદરસૂરિ, જામુ પસાઈ 'દુરિઆં' દૂરિ,
તપગચ્છનાયક મુગળનિધાન લક્ષ્મીસાગરસૂરિ પ્રધાન,
શ્રીસોમજયસૂરીંદ મુજાળ, જમુ મહિમા જગિ મેહસમાળ,
અહનિસિ હરપિ પ્રગમુ પાય, સુમતિસાધુસૂરિ તપગચ્છરાય
ગુણમંદિત પદિત જયવત 'સમયરત્ન' ગિહઆ ગુણવત,”

‘ગૌતમમૃચ્છા ચતુપદે’મા ઇન્દ્રનદિ અને રાજપ્રિયસૂરિનો ઉલ્લેખ મળે છે

“તપગચ્છનાયક આણદપૂરિ વદુ શ્રીસોમસુંદરસૂરિ,
તાસ અવનદ સોહદ ગુર-વંદ, સિસિ લક્ષ્મીસાગરસૂરિંદ.
સિસ સિરિ સોમદેવસૂરિ સોમ સમાન, સોમજયસૂરીસ-પ્રધાન,
તપગચ્છનાયક નયણાણદ, ગુરુ સુમતિસાધુ સૂરિંદ
શ્રીઈન્દ્રનદિસૂરિ ગણધર, કિરિ અભિનય ગોયમ-અવતાર,
તપગચ્છિ ઉપદે અવિચલ ભાણ, શ્રીરાજપ્રિયસૂરિ મુજાળ,
સમયરત્ન જયવત મુર્ખીંદ, હમ જપદે જગિ તેહનડ સીન.”

વઢી ‘સુરપ્રિયકેસરી રાસ’માં—

“તપગચ્છિ ગુરુ ગોયમ સમા, સોમસુંદર સૂરિરાય,
સમયરત્ન સહિગુરુ જયવ, પામી તેહના પાય”

આ રીતે સમયરત્નસૂરિનો લગભગ દરેક કૃતિમાં ઉલ્લેખ કરી એમના ચરણને વદન કરી લાવળ્યસમય પોતાની કૃતિને પૂરી કરે છે, આથી લાવળ્યસમયના ગુરુ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ કે સમયરત્નસૂરિ, એવી શક્તિ ધરા સમગ્ર છે પરંતુ લાવળ્યસમય લક્ષ્મીસાગરસૂરિનો પોતાના ગુરુ તરીકે ઉલ્લેખ કરે જ છે, એટલે એ પ્રશ્ન રહેતો નથી તો પછી શત્રુંજય-પ્રશસ્તિમાં ‘પૂજ્ય પદિત સમયરત્નશિષ્ય લાવળ્યસમય’નો જે ઉલ્લેખ મળે છે તેનો અર્થ કઈ રીતે ઘટાડવો ?^{૪૧} આનો અર્થ એટલો કે, મજ્જ-સમુદાય પણ લાવળ્યસમયને સમયરત્નના શિષ્ય તરીકે ઓળખે છે. આમ થવાના બે કારણ છે : લાવળ્યસમય —વાઝા રહુરાજને શીક્ષિત થવા માટે તૈયાર કરનાર સમયરત્ન હતા; શીક્ષા અપાવી પણ સમયરત્ન; લાવળ્યસમયને શીક્ષિત થયા પછી અનેક વિષયોનું અધ્યયન પણ સમયરત્નને કરાવ્યું છે. આમ પહેલા ગુરુ ‘સમયરત્ન-સૂરિ’ છે, પ્યારે શીક્ષાગુરુ ‘લક્ષ્મીસાગરસૂરિ’ છે. લક્ષ્મીસાગરસૂરિના વિ. સં. ૧૫૩૭માં સ્વર્ગપાસ^{૪૨} પછી લાવળ્યસમયના પ્રેરક સમયરત્નસૂરિ જ રહ્યા

૪૧ જુઓ નોંધ ૩૩.

૪૨. જૈક, ભા. ૧, ટિપ્પણ, પૃ. ૬૨

છે. તપગચ્છની પટ્ટાવલી મુજબ લક્ષ્મીસાગરસૂરિની પાટે સુમતિસાધુસૂરિ આવ્યા છે; ૪૩ આ સુમતિસાધુસૂરિ વિશે લાવણ્યસમયને અત્યંત માન છે; અને 'સુમતિસાધુસૂરિ વિવાહલો' એ કૃતિમાં સુમતિસાધુના દીક્ષાના પ્રસંગને રસિકતાથી વર્ણવ્યો છે. આમ ગચ્છનાયક સુમતિસાધુસૂરિ થવા છતાં સમયરત્નને કવિ ગુરુ તરીકે માન આપી રહ્યા છે.

મોહનલાલ દલોચંદ દેસાઈ કહે છે કે 'આ સમયમાં-સોઠમી સદીમાં લાવણ્યસમયે જેટલી સુંદર કૃતિઓ રચી છે તેટલી કૃતિઓ કોઈ જૈન કવિએ રચી નથી; તેથી આ સમયને 'લાવણ્યસમયયુગ' એ નામ આપોશું તે અસ્થાને નહિ ગણાય.' ૪૪ જૈન સાહિત્યની અપેક્ષાએ આ વિધાનને સ્વીકારી લઈએ; પરંતુ એ જ સમયના જૈનેતર કવિઓની સાથે સરસામણી કરવા જઈએ તોપણ લાવણ્યસમયનું સ્થાન સોઠમી સદીના કવિઓમાં મોશ્વરે આવી રહે છે. લાવણ્યસમયે જૈન પરંપરાને સાચવનાર સાહિત્ય સર્જનું હોવા છતાં, ભાષા અને કવિતા ઉપરના પ્રભુત્વને કારણે, તેમજ લોકમાનસને સમજી તત્કાલીન સત્યો રજૂ કરવા માટે એ, સોઠમી સદીમાં માત્ર જૈનોમાં જ નહિ, પણ જૈન-સંસ્કૃતિની અસરવાળા અન્ય સંપ્રદાયોમાં પણ લોકપ્રિય થયેલ છે, અને નેથી 'જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસમાં સોઠમી સદીને 'લાવણ્યસમયયુગ' કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી; ગુજરાતી સાહિત્યની દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં પણ એ સ્પષ્ટ યુગના એક ગણનાપાત્ર કવિ છે એ સ્પષ્ટ સમજી શકાય એમ છે ૪૫

૪૩ તપગચ્છની પટ્ટાવલી : જૈક, भा ૨, પૃ ૭૨૧-૭૨૨

૪૪. જેસાદ, પૃ ૫૨૫

૪૫. 'લાવણ્યસમયની કૃતિઓ'

૩. લાવણ્યસમયની કૃતિઓ

“ગુજરાતી સાહિત્યના મધ્યયુગ અને એની પળ પૂર્વના યુગ માટે આજથી પચીસ વર્ષ પર જે જે અભિપ્રાયો વધાયેલા તે, નવાં નવાં પુસ્તકો હાથ લાગવાથી, કાલક્રમે ચડલાતા ગયા છે. દારૂલા તરીકે નરસિંહને “આદિ કવિ”નું સ્થાન આપવામાં આવતું, અને સાથે સાથે એવો પણ અભિપ્રાય આપવામાં આવતો કે નરસિંહ મહેતાના સમય પહેલાં ગુજરાતી સાહિત્ય હતું જ નહિ, એનો આરંભ નરસિંહ મહેતાથી થયો. એ અભિપ્રાય મૂલભરેલો માલૂમ પડ્યો છે. ઘણાં પ્રાચીન કાવ્યો જે અપ્રસિદ્ધ પડી રહેલા તે પ્રસિદ્ધિમાં આવવાથી જૂના અભિપ્રાય ફેરવો નવાં વાંધવામાં આવ્યા છે. અને હાલ જે અભિપ્રાય વધાયા છે તે પણ સ્થાયી નથી, કારણ કે જૈન મંડારો અને જૈનેતર વ્યક્તિઓના કવજામાં એટલા વધા અપ્રસિદ્ધ લેખો પડી રહેલા છે કે જેમ જેમ પ્રસિદ્ધ થતા જશે તેમ તેમ હાલ વાંધેલા અભિપ્રાય પણ ફેરવવા પડશે. આપણા જૂના સાહિત્ય સંબંધે હાલનો જમાનો અનિશ્ચિતપણાનો transitional period છે.”^૧

વર્ષો પહેલાં રજૂ કરેલી ઉપર મુજબની સ્વ. કૃષ્ણલાલ મો કાવેરીની ફરિયાદ જેવી જ ફરિયાદ શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશીએ જૈન સાહિત્યકારોની જે રીતે ઉપેક્ષા સેવાઈ રહી છે તે અંગે કરી છે.^૨ આ ઉપેક્ષા સેવાદાનાં કેટલાંક કારણો પણ છે મોટા માગના જૈન કવિઓની કૃતિઓની ભાષા પ્રાકૃતમય છે, એટલું જ નહિ, પરંતુ તે તે કૃતિની જૈન સિદ્ધાંતોનું પ્રતિપાદન કરવાની તાલાવેલી અને ઉપદેશની પ્રચુરતા તેમજ સાંપ્રદાયિક કટ્ટરતાને કારણે પણ વાંચકો તેમજ વિદ્વાનો દ્વારા આ ઉપેક્ષા સેવાઈ રહી હોય એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી. આવી જ ઉપેક્ષા વિદ્વાનો દ્વારા લાવણ્યસમય માટે થઈ હોય એમ જણાય છે. શ્રી. મુનશીના મતવ્ય મુજબ, સાહિત્યક્ષેત્રે ગણનાપાત્ર સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરનાર લાવણ્યસમય સોલ્હી સદીમાં સૌથી વધુ ગણનાપાત્ર કવિ છે.^૩

૧. આનંદકાવ્યમહોદધિ, મૌકિક, ૭, ઉપોદ્ઘાત

૨. GAL p. 163-164

૩. GAL p. 164

लावण्यसमयनी आज सुधीमा नानी मोटी धईने श्रीसेक उपरात कृतिओ उपलब्ध छे आ कृतिओमा केटलीक जैन गृहस्थोना जीवनप्रसंगने लगती छे, केटलीक कृतिओ जैन संतो-साधु पुरुषो बिशे छे, सो छएक कृतिओमा स्तवनी अने सज्जायो-रूपे जैन तीर्थंकारोनु गुणदर्शन छे, आ सर्व कृतिओमा 'विमल-प्रबध' अथवा 'विमलरास' कृति सारी रीते मोटी अने सुंदर कृति छे, ज्यारे स्तवनी अने सज्जायोमा केटलीक तो मात्र आठ-दस तूकधी लई पचोस के त्रीस त्रीस तूक सुधीनी नानी कृतिओ छे आमानी मोटा भागनी कृतिओ सामयिको अने पुस्तकाकारे सप्रहोमा प्रकट थयेल छे, अने एमानी मोटा भागनी कृतिओमा ते तेनो रचनासमय पण मळी रहे छे अही नीचे आवेली कृतिओ सालवारी प्रमाणे गोठववा यत्न करेलो छे.

१ सिद्धांतचतुष्पदी (लुंकटवदन-चपेटा)

जैन भवेताम्बर मूर्तिपूजक सप्रदायना प्रचलित रीतिरिवाजो सामे सोळमी सदीमा लोकाशा (वि स १५०८) नामना एक साधुए बढ करी नवा मतनु प्रतिपादन कयु 'जिनपूजा-जिनप्रतिमानो निषेध कयौ साथे जैनोनी आवश्यक क्रियाओ करवामा तथा दान देवामा मान्यता न राखी दया ए धर्म छे अने हिसामा अथम छे एवो पोकार करी, जे जे क्रिया करवामा कोई पण अशे हिसा थाय ते अस्वीकार्य छे अने उपरनी बाततो करवामा हिसा थाय छे ए जातनी प्ररूपणा करी, जणाव्यु के मूल सूत्र मानवा, पण तेमा प्रतिमापूजा कहो नथी एवा समयमा पीरोजवान नामनो पादशाइनो मानीतो दहेरा ने पोशाळो सोढी जिनमतने पीडतो अने ते सयोग मेळवी लोकाशाहे पोताना मतनी प्ररूपणा करी अनेक लोक तेना विचारमा भळ्या '४ लोकाशाना आ नवा मतनु-सिद्धांतोनु आ चोपाईमा खडन छे, तेमज मूर्तिपूजानु 'घणी ज सरस रीसे प्रतिपादन छे' ५ 'प्रतिवादरूपे रचायेली आ कृति होवा छता लगार पण क्रोध के निर्दानो अभि-प्राय राख्यो नथी' ६

'जीव सवे मझ बधव समा, पढइ वरासइ धरज्यो क्षमा । ७४ ।'

आ कृतिनी रचना वि स १५४३ ना कार्तिक सुदि ८ ने रविवारे भई छे एमा १८१ बडी छे.

'ए चउपई रची अभिराम, लुंकट वदन-चपेटा नाम । १७९ ।

४ जिज्ञास, पृ ५०६-५०८

५ विरासं, भा २, पृ ८

६ विरासं, भा २, पृ ९

સંવચ્છર દદ્ધ પચ વિશાલ, ત્રિતાલા વરપે ચઢસાલ,
કાતી શુદિ ઠાઠમિ શુભ (રવિ) વાર, રચી ચઢપડેં વહુત વિચાર । ૧૮૦ ।

૧૯૧૧ ઇતિ ત્રીસિદ્ધાત-ચતુષ્પદી । હુકટવદનચપેટાવિધાના । લિખિતા
પરોપકારાય ॥ ૧૭

લોકાશાએ નવા મતનુ પ્રતિપાદન કર્યું ત્યારે સોઝમો સદીમા એની સામે
જન્મર બટોલ કમો થયો હશે એમ જણાય છે, કારણ કે એ જ સમયે વિ. સ
૧૫૪૪ આસપાસ સ્વરતરંગચ્છીય જિનહર્ષસૂરિના શિષ્ય કમલસયમ ઉપાધ્યાયે પણ
'સિદ્ધાતસારોદ્ધાર-સમ્યક્સોલ્લાસ-ટિપ્પનક'મા લોકાશાના મતનો પ્રતિવાદ
કર્યો છે ૮

આ 'ચતુષ્પદી'નો 'સ્વપરોપકારાય' પ્રચારાર્થે હસ્તલિખિત અનેક નકલો
પણ થઈ છે

આ કૃતિ માત્ર સાપ્રદાયિક હોવા છતાં, એનું પ્રતિપાદન કોઈને પણ અસર
કરે તે રીતે થયું છે. નીચેનો થોડો લીટીઓ ઉપરથી એનો સ્વ્યાલ આવશે :

'મદિ શિરતુ મયગલ કિહાં, કિહાં આરઢતુ ઝટ,
પુન્યવત માનવ કિહા, વિહા અધમાધમ ચૂટ. ૧૫૨
રાજદંસ વાયગ કિહા, ભૂપતિ કિહાં વાસ,
સપતભૂમિ મદિર કિહાં, કિહા ચઢવસે વાસ. ૧૫૩
મધુરા મોદક કિહાં લગ્ન, કિહાં સોનુ મિદાં સોહ.
કિહાં મુરતરુ કિહાં કમરદુ, કિહાં ઉપશમ કિહાં કોહ ૧૫૪
કિહાં ટંકાઝલિ હાર વર, કિહાં કળયરનો માલ,
શીતલ વિમલ કમલ કિહા, કિહાં દાવાનલ-શાલ ૧૫૫
મોગી મિષ્ટાચર કિહા, કિહાં સહિવૂ મિહાં દાણિ,
જિનમત છુકા-મન પ્રતિદ્દ એવદ્ અતર જાણિ ૧૫૬'

૨. ગૌતમપૃચ્છા ચઢપડેં

મગરાન મહાવીરના પ્રથમ શિષ્ય ગૌતમ મગધરના મનમો જન મિદ્દાનો
અંગે કેટલાક સંશય થયેલા આ સંશયોના નિશારણાર્થે એમણે કેટલાક પ્રશ્નો
મહાવીરને પૂછેલા. આ પ્રશ્નો એમના પૂના ઉત્તરની શૃંગળી આ 'ચઢપડેં'માં છે
પ્રાચીન પ્રાચીન 'ગૌતમપૃચ્છા' પ્રતીત્તકને આધારે આ રચના થઈ છે.

૭. જનયુગ, પુસ્તક ૫, અંક ૧-૧૦, પં ૧૧૮૬ ઝેદ, भा ૨, પૃ ૬૧

૮. જનયુગ, પુસ્તક ૫, અંક ૧-૧૦, પં ૧૧૮૬, જૈનાદ, પૃ ૫૦૭-૫૦૮

‘શ્રીમુખિ ગૌતમપૃછા કરઈ, વીર સરિલા સસઈ હરઈ. ૧૦૧’

રચનાકાળ વિ. સ. ૧૫૪૫ ચૈત્ર સુદ ૧૧ ને ગુરુવાર છે. કાવ્યમાં
 એનો ઉલ્લેખ ચમત્કૃતિ દ્વારા થયો છે :

‘પહિલુ તિથિની સહ્યા આળી, સવત જાણિ ઇણિ અદિનાળી,
 યાગવેદ જડ વાચડ વામ, જાણું વર્ષ તણુ એ નામ. ૧૧૧
 વાસુપૂજ્ય જિણવર વારસુ, ચૈત્ર ધિકો માસ જિને નમુ
 અજૂઆલી ઇચ્છારિસિ સાર. તહીઈ મુરગુહુ મિહુડ વાર ૧૧૨’
 આ કૃતિની ૧૧૧ કહી છે; ૧૨૧ કહીઓ મળ્યાનો પણ ઉલ્લેખ છે.^૯

૩ સ્થૂલિભદ્ર પક્ષીસો

ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણ પછી કઠસ્થ રહેલા ધર્મસાહિત્યનો હુત થવાનો
 મય ઝખો થતા જૈન સધે પાટલિપુત્રગા સાધુસમુદાય પાસે એ સાહિત્ય એકત્ર
 કરાવ્યું; એમાં બે સમર્થ આચાર્યો અગ્રણી હતા-ભદ્રગાહુ અને એમના શિષ્ય, નદ
 મહારાજના મંત્રી શકટાલના પુત્ર સ્થૂલિભદ્ર. સ્થૂલિભદ્રની આ ‘એકવીસા’માં એકવીસ
 કહીઓ દ્વારા સ્તુતિ છે એનો રચના વિ. સ ૧૫૫૩ના દિવાળીના દિવસોમાં થઈ
 છે આ એક દ્રઢ રસિક કાવ્ય છે :^{૧૦}

‘સવત પનર ત્રિપનહ સવત્સરે દિવસ દીવાળી તણડ,
 સ્થૂલિભદ્ર ગાયુ મય સુણાયુ, પક્ષીસુ એ મળડ.’^{૧૧} ૨૧

૪ નેમિનાથ રંગરત્નાકર છંદ

આ કૃતિમાં જૈનોના બાવીસમા તીર્થંકર નેમિનાથના લગ્નનો પ્રસંગ છે. આ
 કૃતિનું સૌન્દર્ય એના વિવિધ છંદોને રૂંદને વિશેષ છે.

‘તુ મન આગદિઈ, નેમિ જિણ વદિઈ, નય નવ છદિઈ છદ કહુ’

આ ‘છદ’નો રચનાસમય વિ સ ૧૫૪૬ ના માઘ સુદિ ૧૦ ને
 રવિવાર છે

‘સ્મૃત્વા શ્રીશારદા નેમેઽહોમિર્દિર્ધિર્ધૈરૈ’ ।

અન્ધશ્ચુરં કુર્વે રંગરત્નાકરાભિય ॥”

આ ‘છદ’નો પહેલો શ્લોક સસ્કૃતમાં છે. છદને બે શબ્દો વહેંચી નાલ-
 વામાં આવ્યો છે. એને કવિ ‘અધિકાર’ કહે છે. પહેલા શબ્દમાં ૭૦ કહી અને

૯. જંક, મા. ૨, પૃ. ૭૨-૭૩; વિરાસ, મા. ૨

૧૦. જસાઈ, પૃ. ૫૨૫

૧૧. જંક, મા. ૨, પૃ. ૭૧-૭૨; વિરાસ, મા. ૨

ચીજા રાડમા ૧૧૭ કહી છે.^{૧૨} ચીજા રાડને અતે રચનાસમયનો નિદશ મળે છે :

‘તિથિમાન આણિ તિથિ પમાણી સવત જાણી સુહેકરો,
રસવેદ વામિદ્ વરસા નામદ્, મહા માસિ મનોદરૂ. ૧૧૪
શુભ યોગ યોગે દસમિ મોગિદ્ વાર વારુ દિનયરો,
નવ છદ છદિદિ કિય પ્રવધિ, તવિડ નેમ જિનેશ્વરો. ૧૧૫’

‘કવિ લાયણ્યસમયે આ કાવ્યને પ્રાસાદિક અને અલંકારપ્રચુર વનાવવા માટે કાવ્યચાતુર્ય યોજ્યુ છે રાજિમતી નેમિકુવરની વરયાત્રાનો રાહ જુએ છે, ઘર-આગળેથી રાસતી નથી નેમિકુવર અધવચ્ચથી પાછા વળ્યાના સમાચાર મળે છે છતાંએ માનવા એ તૈયાર નથી’^{૧૩} આ વચ્ચતનુ કનિએ કરેલુ વર્ણન પ્રમાદયુક્ત છે :

‘ન ગમદ્ અગદ્ રતુફલ ફાલી, રાજવિ નેમિ-વિરહ વિકરાલી
અલગી લ્હદ્ સોવન-ત્રોટી જિમ જવ-રોટી વાગિદ્ બોટી ૭૭
જિમ જવ-રોટી વાગિદ્ બોટી ઘણચર બોટી થદ્ય લોટી,
લાગી ધન કોટિ, માનિ મોટી કાજિ ન આવદ્ તે તે ત્રોટી ૭૮
ગિડ મોફળ ઝૂટી, વેળી છૂટી, કટકદ નેઝર ચ્યા એ ફુટી,
આમરણ અછૂટી, માઝ્યાં કૂટી, દયામળી દીસદ્ એ લટી ૭૯”

‘અત્યંત આશામરી રાજિમતી ઝમારે આશામગ થઈ ત્યારે તેના મનના ટુલ્લનો પાર ન રહ્યો લગ્ન થવાના સ્વપ્નાં, ‘एकाएक’ તૂટી જતા એને જોયાં એટલે એ શન્યમનસ્ક થઈ ગઈ જીવનના પદાર્થોમાથી એનો રસ ઊઠી ગયો રાજિમતીને વિવાહોત્સુક છ એમ માની જ્ઞાનપાન ઘૃગાર આમૂષણ, કુસુમની શય્યા વગેરે મોગસામગીનુ રમરણ કરાવી એની સહી, તેની સમતિ વાછે છે, ત્યારે માગી ગયેલા મનવાલી રાજિમતી ‘અહ અહ’ કહે છે તે જુલ્લ ડચિત લાગે છે’^{૧૪}

‘સહોય મળિદ્ : ‘સુણિ દેવિ, અમ કહિ કરુ કિ ?’ ‘અહ અહ
‘ઝગટિ અગિ કરેવિ પક પરિહરુ કિ ?’ ‘અહ અહ’
‘નવડ તિ નવસર હાર, ગલિ ધર કિ ?’ ‘અહ અહ’
‘કુસુમ-સેજ સુસુમાલ સોદ પત્યરુ કિ ?’ ‘અહ અહ’
વિરહ મહી કદઈ રાદમઈ ‘રે રહિ. સગિ ! સિંડ જલદ ?
અગસિ કરદ્ તુલ્લ વચળર્લા તે વાહલા નેમીશ્વર-પવદ્’

૧૨. જોક, મા ૨ પૃ ૮૫-૮૬; ગુજરાત વિદ્યાસભા દ્ લિ પુસ્તક ન ૫૫૨

૧૩. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો-પદ્યવિભાગ પૃ ૧૧૫

૧૪. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો-પદ્યવિભાગ, પૃ ૧૧૬

૧૫. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો-પદ્યવિભાગ પૃ ૧૧૭

૫ નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ સ્તવ

આ કૃતિ જૈનોના ત્રૈવીસમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથનું સ્તવન-સ્તુતિ છે. કર્તાએ સં. ૧૫૫૮માં નેવપલ્લવ પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરી તે પ્રસંગે રચાવેલું આ સ્તવન છે. રચનાકાલ વિ. સં. ૧૫૫૮ ચૈત્ર વદ ૪ (?) જળાય છે : ૧૬

‘સવત પત્ર અઢાવજિ, ચત્ર વદિ તુસાલ,
મુનિ લાવણ્યસમિ નવપલ્લવ, કીધી જાત્ર રસાલ એ’-૨૫’

કેટલેક સ્થળે ‘નવૈલ્લવ પાર્શ્વનાથ સ્તવ’ તરીકે પણ આ કૃતિનો ઉલ્લેખ મળે છે. ૧૭

૬ આલોચન-વીનતી

જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર આદીશ્વર સમક્ષ કરેલા પપોની આલોચના દર્શાવવા માટે આ કૃતિ છે. એનો રચનાકાલ વિ. સં. ૧૫૬૨ માં વામજનનગરમાં છે : ૧૮

‘સવત પત્ર વાસિઠહ, આદિશ્વરને અલવેસર સાપ તુ,
વામિજમાહિ વીનવ્યો સીમંધર રે દેવદર્શન દાવિ તુ’ ૫૪

સ્તવનમાં ૫૭ કઠી છે. આ સ્તવનને ‘સીમંધરસજ્જાય’ પણ કહે છે. ૧૯

૭ નૈમનાથ હમચઢી

જૈનોના બાવીસમા તીર્થંકર નૈમિનાથ પોતાના લગ્નપ્રસંગે મોજન માટે એકાદ કરાવેલા અનેક વશુઓનો કરુણ સાદ સામઝો માઢવેથી પાછા કરી મિરનાર પર જઈ તપ દ્વારા મુક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. કન્યા રાજિમતી પણ નૈમિનાથની પાછઢ જઈ આત્મસાધના દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે; આ પ્રસંગનું અનેક જૈન કવિઓએ માવજત-પૂર્વક ગાન કર્યું છે. ૮૩ કઠીની આ કૃતિનો વિષય પણ આ જ છે. કેટલીક હાથપ્રતોમાં ૮૫ કઠી પણ છે. એનો રચનાસમય વિ. સં. ૧૫૬૨ (કેટલીક પ્રતોમાં ૧૫૬૪) છે : ૨૦

‘સવત પત્ર વાસઢે (પાઢાન્તર ‘તુસઢે’) રે ગાયુ નૈમિકુમારો,
મુનિ લાવણ્યસમય હમ ઢોલહ વરતિઢ જયજયકારો રે ૮૩’

૧૬. ઝેઠ, ભા. ૩, પંદ ૧, પૃ. ૫૦૭

૧૭. વિરાસ, ભા. ૨

૧૮. ઝેઠ, ભાગ ૩, પંદ ૧, પૃ. ૭૩ અને પૃ. ૫૦૭

૧૯. વિરાસ, ભા. ૧, પૃ. ૧

૨૦. ઝેઠ, ભા. ૧, પૃ. ૭૪; ભાગ ૩, પંદ ૧, પૃ. ૫૦૭-૮; વિરાસ, ભા. ૧

૮. સેરીસા પાર્શ્વનાથ-સ્તવ

સેરીસા પાર્શ્વનાથ જૈનોનું એક તીર્થ મનાય છે. કવિએ વિ. સ. ૧૫૬૨માં સેરીસાનો યાત્રા કરી જણાવ્યું છે એ પ્રસંગે રચાયેલી પદર કઢીની આ કૃતિ છે. આ કૃતિમાં જૈનોના ત્રેવીસમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથની પ્રાર્થના છે : ૨૧

‘સવત પંચર ચાસઠિ પ્રસાદ સેરીસા તળો
લાગ્યસમેં દમ આદિ બોલે નમો નમો ત્રિભુવનઘણી ૧૫’

૯. રાવળ-મંદોદરી સંવાદ

સીતાનું હરણ કરીને રાવળ અને લક્ષ્મણ લઈ ગયો ત્યારે મંદોદરી અને રાવળ વચ્ચે જે સંવાદ થયો તેની કલ્પના આ રચનામાં છે. સંવાદ ૬૩ કઢીમાં છે અને એની રચના વિ. સ. ૧૫૬૨ માં થઈ છે : ૨૨

‘સંવત પંચર ચાસઠિ રચ્યો રાસ સંવાદ રે. ૫૯’

આ સંવાદની શરૂઆત કવિ મંદોદરી પાસે જાણે સૂતેલા સિંહને જ જગાવ્યો હોય એ રીતે વેગથી કરાવે છે :

‘સૂતેલો સોદ જગાવીડ, નદીઓ વાસગ નાગ રે
સીત હરી તિં સુ કયું, રૂઠા રામના પાગ રે’

૧૦. ઘેરાગ્ય ધીનતી

આ ધીનતી, ‘આદિનાથ ધીનતી’ને નામે પણ મળે છે. જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર ‘આદીશ્વર’ની આ પ્રાર્થના છે. ૪૭ કઢીની કૃતિની રચના તપગચ્છના આચાર્ય હેમવિમલસૂરિના આમદ્ધી વિ. સં. ૧૫૬૨ના આસો સુદ ૧૦ના રોજ થઈ છે : ૨૩

‘પંચર ચાસઠિ આદિ જિન તુટ્ટિ કરી ધીનતી ઝલટી ઘણિ એ.

આસો મમવાડિ દસમો દિહાઢિ મુનિ લાવંન્યસમિ મળિ એ. ૪૭’

૧૧. સુરપ્રિય કેવલી-રાસ

જૈનોના ચોવીસમા તીર્થંકર મહાવીરના શિષ્ય ધેણિકના સમયમાં થયેલા સુરપ્રિય જૈન સત્તનુ ચરિત્ર આ કાવ્યમાં છે. એનો રચનાસમય વિ. સ. ૧૫૬૭ ના આસો સુદ ૬ રવિવાર (પાટાતર શનિવારે) છે. કાવ્યની રચના ગમ્ભીરમાં થયેલી છે : ૨૪

૨૧. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૪-૭૫; વિરાસં, માગ ૧

૨૨. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૫ અને ૮૩

૨૩. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૫; માગ ૩, પદ-૧ પૃ. ૫૦૮

૨૪. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૫-૭૬; માગ ૩, પદ ૧, પૃ. ૫૦૮-૫૦૯; વિરાસં, માગ ૧

‘સવત પનર સત(ઢ)સઠહ, આસો સુદિ રવિવાર,
(પાઠા—મોમવાર),

રચિઝ ચરિત્ર સોહામણુ, પ્રવાયતી મસારિ. ૧૯૮’

एक हस्तप्रतमा. एक कड़ी वधारे मळे છે :

‘યમળ પાસ-પસાડલહ, રાસ રચિ મનિરનિ,
દહાવનિ વધીઝ, ઝલટ આળી અગિ.’

આ રાસમા ૨૦૧ કડીઓ છે. ઉપરની ‘યમળ પાસ’ વાઙ્ગી કડી પાછલ્લયી ડમેરાયેલી જણાય છે.

૧૨ કરસંવાદ

જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર ઋષ્યમદેવ વરસીતપના પારણે શ્રેયાસકુમારને ત્યાં પધારે છે. શ્રેયાસકુમાર પોતે ઋષ્યમદેવને વહોરાવે છે. આ પ્રસંગને નજર સમક્ષ રાહી કવિએ શ્રેયાસકુમારના જમણા-ઢોવા-બે હાથનો વિવાદ આ કૃતિમા આપ્યો છે. જમણો અને ડાબો હાથ પોતપોતાનો મહત્તા નતાવના દલીલો કરે છે, છતાં વધે હાથ કેટલા ઉપયોગી છે એ દર્શાવતું ૬૯ કડીનું આ કાવ્ય વિ સ ૧૫૭૫ માં શાંતિનગર (સાતીનગર)માં રચાયું છે.

‘સવત પનર પનર પચિહુતરહ મુનિ લાવણ્યસમહ સચરહ ૬૯’

લીલીનીના મહારામાથી મઠ્ઠી આવેલી એક હસ્તપ્રતના રચ્યાચાલ સ ૧૫૭૨ મળે છે, ૨૫ ‘સિંહત પનર ચમોતરે’ એવો પાઠ પણ મળે છે. ૨૬

૧૩ અંતરીક પાર્શ્વજિન છંદ

અંતરિક્ષ પાર્શ્વનાથનો, ૫૪ કડીના આ કાવ્યમા સ્તુતિ છે. રચ્યાસમય વિ સ ૧૫૮૫ વૈશાખ સુદ ૩ છે, પાઠાતરમા ‘છયાસીઝ’—વિ સ ૧૫૮૬નો પણ ઠલ્લેલ છે. ૨૭

‘સવત પનર પચ્યાસીયા (પાઠા છયાસીઝ) વધાણ,

સુદિ વૈશાખ તળો દિન જાળ,

ઝલટ આપાત્રીજે ધયો, શાયો માસ જિણેસર જયો ૫૩’

૧૪. દેવરાજ-વચ્છરાજ ચંડપદ્

આ કૃતિનો ‘દેવરાજ રાસ’ અને ‘દેવરાજ વચ્છરાજ રાસ’ તરીકે પણ ઠલ્લેલ મળે છે. છ જાનોમા આ રાસ વહેંચાયેલો છે. એમા દેવરાજ અને વચ્છરાજ

૨૫. જક, મા. ૧, પૃ. ૭૯, માગ ૩, નઢ ૧, પૃ. ૫૧૦, વિરાસ મા. ૨

૨૬. વિરાસ મા. ૨, પૃ. ૧૧

૨૭. જક, મા. ૧, પૃ. ૮૦, મા. ૩, નઢ ૧, પૃ. ૫૧૦

કુવર દિવ સિળગારિઈ એ, મસ્તકિ મરીઈ સૂપ તુ,
 વાહે સોવન-ચહિરલા એ, દોસઈ રુઝડલડ રૂપ તુ
 વવિ નરગ પછેવડડ એ, ઓઢણિ આછડ ચીર તુ,
 ચાર તુરગમ આણિડ એ, ચડિડ યાવન વીર તુ
 કામિણિ મુલિ મગલ મળઈ એ, મટ મળઈ વહુ છદ તુ,
 લ્લણ ઉતારઈ વહિનડી એ, કુઅર અતિ આળદ તુ.
 વર પોસાલઈ આણિડ એ, દુરિઅ ગયા સવિ દૂરિ તુ
 શ્રીરત્નશેતરસૂરિ વદિઆ એ, મનહ મનોરથ પૂરિ તુ.'

આ 'વિવાહલા'મા માન થોડો જ લીટીઓમા ગુર્જર નારીનુ સુરેશ ચિત્ર
 ઝમુ કરી દોધું છે —

'જ્ઞાલિ શ્રવૂક્કઈ ગાલિ રે, જાણે સસિ નઈ સૂર રે,
 રાગ વસિઈ સેવાકાલિ અતિ ઘણ તેજનડ પૂર રે ૧૭
 મસ્તકિ સોહઈ રાખડી રે, આલ્હી અતિ અણિઆલી એ,
 ઓઢણી આછી ચૂનડી, પહિરણિ નવરગ પાલિ રે, ૧૮
 સાવ મુલક્ષણ સારિઅ, સારિઅ વાજલ-રેપ રે,
 રૂપિઈ રમા અવતારિઅ, દોસઈ રૂઝડલડ વેસ રે. ૧૯'

છેલ્લી કડી આતરપ્રાસની ચમત્ક્રુતિથી ઉઠાવ આપે છે.

'નવ નવિઅ વાણિઈ, મતિ વિનાણિઈ દિયઈ હરિશ ઘણડ ધરી,
 મઈ એક ચિત્તિઈ, કરીઅ ભાતિઈ, અગિ આલસ પરિહરી,
 જા સાત સાયર, વર દિનાયર, ગયણિ રોહિણી ચદલ્લ,
 તા એ અનુપમ, મુગુરુ-સરિસડ, જયડ અગિ વિવાહલ્લ'

આ 'વિવાહલા'મા સાદુ સીધું વર્ણન હોવા છતાં યયારેક યયારેક શબ્દ-
 લાલિત્યભર્યાં વર્ણનો છદો ઉપરનું પ્રભુત્વ, યમકો વગેરે, વિશાલ રણમા લીલા ટાપુ
 નયનને ઠારી જાય તેમ, ચિત્તને પ્રસન્ન કરી જાય છે

લાવણ્યમય પોતાની કૃતિઓમા પોતાના શુદ્ધ તરીકે જેનો વારંવાર ઉલ્લેખ
 કરે છ તે આ જ સુમતિમાધુ આ સુમતિસાધુએ લાવણ્યસમય-વાઙ્ક લહુરાજનું હીર
 પારશ્વી 'રૂંદે' એન નાની ઉમરે દીક્ષા અપાવી પોતાની પાસે રાણી 'સરસ્વતી'ની
 ઉપાસના કરાવી હતી

આ કૃતિની રચના-સાલનો ઉત્તેગ ઉપરથી નથી ૩૫

૩૫. જૈક મા ૧, પૃ ૮૫૧ માગ ૨, પાઠ ૧, પૃ ૫૧૧, વિરાગ મા ૨,
 પૃ ૨૧-૨૨ અને ૪૦-૪૬

૧૭. ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન

જેનોના ચોવીસ તીર્થંકરોની અઠ્યાસી વઢીની આ કૃતિમા સ્તુતિ છે.^{૩૬} આ કૃતિ વિ સં ૧૫૮૭ પહેલા રચાઈ હોવાનો સમ્ભવ છે, કારણ કે આ કૃતિની શરૂઆતમાં 'આદિનાથ માસ સં. ૧૫૮૭' એવો ઉલ્લેખ છે.^{૩૭} આવી કૃતિમા અક્ષરમેઢ માલિની વૃત્તનો ઉપયોગ કર્યો છે :

‘માલિની ઉદ્દ કય પયવધિદ તવિયા જિન ઝલટ ઘણદ,
મદ લહિહ લાભ અનત મુનિ લાવણ્યસમય સદા મળદ’

આ કૃતિમા જેનોના ચોવીસ તીર્થંકરોમાંથી અઢારમા તીર્થંકર અરનાથનુ વ્યક્તિત્વ ચાર લીટીમાં કવિએ સદૃજ માવે ઉપસાધ્યુ છે :

‘કનકતિલક માલે, હાર હીદ નિહાલે,
ઋવમ-પય પડાલે, પાપના પક ટાલે;
અર જિનવર ચાલે, ફૂટરે ફૂલ માલે,
નરમવ અજુઆલે, રાગ નિદ રોસ ટાલે.

૧૮. શિમઋપિ (વોહા) વલિમદ્ર-યશોમદ્ર રાસ

શિમઋપિ વલિમદ્ર અને યશોમદ્ર એ જૈન મુનિઓનુ આ ચરિત છે. શિમઋપિ અને વલિમદ્ર એ વને મુનિઓ યશોમદ્રના શિષ્ય થાય છે, એટલે ગુરુ-શિષ્યના સબધને કારણે કવિએ ત્રણે વિશે એક જ રાસ રચ્યો છે. આમ તો આ રાસ ત્રણ સ્થાનમા વહેંચાયેલો છે, પરંતુ ગુરુ-શિષ્યના સબધને કારણે સઠંગસૂત્રતા જઠવાઈ રહે છે. આ ચરિતમા શિમઋપિના કઠિન અભિપ્રદો અને વલિમદ્ર તથા યશોમદ્રસુરિના ચમત્કારોનુ કટાઢાજનક લઘાણપૂર્વક કથન છે. આ કૃતિ વિ મ. ૧૫૮૧ના માષ મહિનામા રવિવારે અમદાવાદમા ‘બુદ્ધાદીનપરા’મા પૂર્ણ થઈ છે; અનુક્રમે ત્રણે સ્થાનમા ૨૧૩, ૧૨૬ અને ૧૭૩ વઢી છે, સઠગ રાસ ૫૧૨ વઢીનો છે.^{૩૮}

‘સવત પનર નવ્યાસીદ, માષ માનિ રવિવારિ,

અદ્દિમદ્વાવાદ વિશેષોદ, પુરુ બુદ્ધાદીન મદારિ. સઠ ૩. ૧૬૭’

આ કૃતિ માત્ર વર્ણનાત્મક હોત્તા હતા કેટલોક વાર અલ્પકારની છાટ મરોમ માલે છે :

૩૬. જક, મા. ૧, પૃ ૫૧૩; જૈનયુગ, પૃ ૧, પૃ. ૧૭૮-૧૭૯; પ્રાચીન તીર્થંમાઢાસંપ્રદ, માગ ૧, પૃ. ૧૬૧-૧૬૮

૩૭. જક, મા. ૩, મઢ ૧, પૃ. ૫૧૩

૩૮. જક, મા ૧, પૃ. ૮૦-૮૨; માગ ૩, સઢ ૧, પૃ. ૫૧૧; વિરાસં, મા. ૨, પૃ. ૧૨

નામના બે રાજકુમારોના વિષયની જાણીતી લોકકથા નિરૂપાઈ છે. રાસનો રચના-સમય ઉપલબ્ધ થતો નથી, પરંતુ વિ. સ. ૧૫૭૫ પહેલાં એ લઘુચો હોવાનો સમ્ભવ છે. એની રચના વન્છરાજ-કનુપુરમા આવેલ 'સમવનાથ પૌષ્પશાલા-ઉપાધ્યય'મા થયેલ છે : ૨૮

‘પહેલો અક્ષર લાભનો એ માં બીજો ભયનો જાણી
ત્રોજો પુણ્યવત વીજલુ એ, માં આગલિ સમય ઠવેડ’

૧૫ સૂર્ય-દીપ-વાદ છંદ

સૂર્ય અને દીપ એ બે વસ્તુઓ, પોતપોતાની મહત્તા દર્શાવતો વિવાદ ગ્રીસ વહીનો આ સુદર કૃતિમા વર્ણવાયો છે. આંખી કૃતિ ‘છપ્પય’ છદમા છે, પણ કાલ્પનિક મનોહર સ્વાદ અને ‘છપ્પય’ છદને કારણે આ કૃતિ મનોહર બની ગઈ છે. કૃતિમા રચ્યા-સાલનો ઉલ્લેખ નથી, પરંતુ આ કૃતિ પણ એનું રચના-કૌશલ જોતા સ. ૧૫૮૧ પહેલાં રચાઈ હોય એમ જણાય છે :

‘પ્રહિ ઝગામ અવતાર, દીપ દિનકરણ મણિજગ્દ
જેદ-સિંહ જેહા કામ તાંમ લોકે વહુ કિજ્દ
દીપક દેડ સાલિ, દેવ દેહરાસરિ નમીડ,
મોજન કૂરકપૂર, માળ અજૂઆલ્ડ જિમીડ
લાવણ્યસમય કહીડ માવ સુણિ, જડ રહિડ તુ રાત્રુ કિમડ;
તપ તપડ તેજ દીપક તણુ જો જાડ સૂર સધ્યા-સમડ. ૧૧’
કવિ ‘દીપક’ ઉપરથી એનો લાક્ષણિક અર્થ ઘટાવતા કહે છે :

‘રમણી-દીપક ચંદ્ર દિવસ-દીપક જો દિશયર,
વામણી-દીપક વંત, દેશ-દીપક રાજેશ્વર,
ત્રિભુવન-દીપક દાન, જ્ઞાનદીપક ગુરુ મળીડ,
વશદીપક સુપત્ત, વિનયદીપક સુળીડ,
દીપક દિનકર દેલિ કરિ, અળપ્રીછડ કાં તડકડુ ?
લાવણ્યસમય કહીડ સૂરથી જો, દીપકગુણ દોપડ વડ -૨૩’

બે પક્ષ વાદવિવાદ કરે ત્યારે સામાન્યતા વીજાના ગુણ લક્ષમા છેવામાં આવતા નથી; તેથી આવો વિવાદ સંદોષ વની જાય છે. આથી કવિ કહે છે કે આ વિવાદ માત્ર આનંદને સ્વાતર છે; એમાં કોઈ દોષ હોય તો એ પોતાનો છે : ૨૯

૨૮ જૈક, મા ૧, પૃ ૮૩-૮૪, માગ ૩, સદ ૧, પૃ. ૫૧૧; વિરાસે,
મા. ૨, પૃ ૧૨; આનંદકાવ્યમદોદધિ, મૌલિક ૩, પૃ. ૨૧૧ થી ૨૫૪
૨૯ વિરાસે, મા ૨, પૃ. ૧૨

‘સૂર નહિડ તુલ્ક હાથિ, કરમિદ્ કેલવી ન જાણિડ,
 દોષ નહિડ અમ્હ હાથિ, સોડ ગુણિ અધિક વચ્ચાણિડ.
 દોષ-સૂર નહિ દોસ, દોસ કવિજન-મતિ કેરડ,
 હુદ્દિ-વિહૂણડ વાદ નાદ મનિ ધરડ ન વિહડ

જાસ પક્ષ જે આદરડ. તમુ ગુણ જડ લલ પરિ લદ્દ,

લાવણ્યસમય મુનિવર મળડ, કવિ હારિ ન કો હસતા કદ્દ-૨૬’

આ જ રીતના છંદો ઉપરનું કવિનું પ્રમુખ ‘વિમલપ્રબંધ’માં પણ જોવા મળે છે.^{૩૦} વિક્રમની સોલ્હમી સદીમાં આ પ્રકારના સ્વાદોની રચના ઠીક ઠીક થઈ છે. ‘ઉપાહરણ’નું પુરાણપ્રસિદ્ધ વસ્તુ લઈને રચાયેલ ‘ઉપાહરણ’ કાવ્યમાં વીરસિંહે ‘પાર્વતી અને દીપકનો વાદ’માં^{૩૧} પાર્વતી અને દીપકની હોડ મૂકીને દીવામાં ‘શય’ કેમ થાય છે એની કવિત્વમય કલ્પના આપી છે એ અહીં સરસાવી શકાય.^{૩૨} આ કૃતિ હજી સુધી અપ્રસિદ્ધ છે.^{૩૩}

૧૬. સુમતિસાધુસૂરિ વિવાહલો

મેવાડ દેશના જાડર નગરના શ્રેષ્ઠ ગણપતિશાહ અને સપૂરીદેવીના પુત્ર નયરાજને નિશાલે જતા જતા રત્નશેખરસૂરિનો પરિચય થયો અને વાલ્યવયમાં દરરોજ એમના દર્શને જવા લાગ્યો મુનિના ઉપદેશથી એને દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા થઈ અને રત્નશેખરસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી આ સુમતિસાધુને આચાર્ય લક્ષ્મીસાગર-સૂરિએ પદ્ધતિપદ્ધતિ ભાષ્યપદ્ધતિ ઉત્તરપૂર્વકે આપ્યા હતા. ૧૨ કઢોના આ કાવ્યમાં સુમતિસાધુની દીક્ષાનો પ્રસંગ વિવાહલા’ના જેટલા ગૌરવથી વર્ણવવામાં આવ્યો છે. ગામેગામના સથોને કવોતરી પાઠવવામાં આવી છે,^{૩૪} કારણ કે-

‘નયરાજકુવર પરિણિસિદ્ધ એ, વરિસિદ્ધ સયમ-નારિ તુ’

વરધોઢાતુ વર્ણન રસમયું કયું છે :

‘ચઢરી ગૂઢર તાહિઆ એ, તલિયા તોરણ ચગ તુ,

માહાજન સહુ જીમાઢીડ એ, મદિરિ મોટડ જગ તુ

૨૯. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો, પદ્યવિભાગ, પૃ. ૧૧૭-૧૧૮

૩૦. ‘સ્ત્રી-જીવન’ વર્ષ ૬, અંક ૧૨, સાચો ૨૦૦૧, પૃ. ૬૧૩-સપ્તાદક હો મોગીલાલ જે. સાહેબરા

૩૧. વિગ્ર-ચૂલિકા, ૩૧-૪૦-૪૧-૪૨; પૃ. ૨૧૯

૩૨. ‘સ્ત્રી-જીવન’ વર્ષ ૬, અંક ૧૨, સાચો ૨૦૦૧, પૃ. ૬૧૩, નોંધ શ્રી કમળાચહેન ર. મુતારિયા

૩૩. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો, પદ્યવિભાગ, પૃ. ૧૧૭

૩૪. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો, પદ્યવિભાગ, પૃ. ૩૭૧-૩૭૨

‘મમતા ચક્ર મરડે હુમાર, મમતા મૂળ મરડે મહાર,
મમતુ યોગી મિશ્રા લહડે, મમતી નારો નિજકુલ લહડે ૧૩૦
નદી ન પીડે નીર લગાર, કૂરમ કાંઈ ઘરડે મુડે માર.
મહીઅલિ મેહ સરોવર મરડે, ઉત્તમ પર-ઉપગારી સરડે ૧૩૧
પાન પદારથની વેલ્લી, દૂધ દહીં દીસડે સેલ્લી,
સાકર સરસ સરસ રસ સરડે, ઉત્તમ પર-ઉપગારી ચરડે ૧૩૨’

ऐतिहासिक राससंग्रहणी प्रस्तावनामा लावण्यसमयनी कृतिओनी नोंध
लेता विजयधर्मसुरि जणावे छे के सिद्धांत-चतुष्पदी, गौतमपृच्छा, स्थूलिभद्र-
एकवीसो नेमनाथ-हमचंदी आलोचन-वीनती, सेरीसा पार्थनाथ स्तुति सुरप्रिय
केवली रास, विमलप्रवच, करसवाद, अतरीक पार्थनाथस्तन, अने गेमाराष्ट्रपि
रास ए अगियार कृतिओ जोवामा आवी छे ए सिवाय पण बीजी केटलीक
नानी कृतिओ मळी छे आ कृतिओमां जे कृतिओनो आ प्रकरणमा उल्लेख
थई गयो छे ते सिवायनो आ मुत्तम कृतिओ छे १. गौतमरास, २ गौतम छंद,^{३६}
३. जोराउला पार्थनाथ बीनती ४ पंचतीर्थस्तवन ५ राजिमती गीत, ६
हृदप्रहारीनी सज्जाय, ७ कर्माशाहे करावेला उद्धारनी प्रशस्ति, ८ पंचविषय
स्वाध्याय, ९ आठमनी सज्जाय, १०. सात वारनी सज्जाय, ११ पुण्यफलनी
सज्जाय, १२ आत्मबोधसज्जाय, १३ चौद स्वप्ननी सज्जाय, १४ दाननी
सज्जाय, अने १५ श्रावकविधि सज्जाय ४०

‘जन गुरूर कविओ’ मा १ मा आ सिवाय बीजी केटलीक कृतिओनी
नोंध छे -^{४१} १ मनमाकट सज्जाय, २ हितशिक्षा सज्जाय, ३ पार्थनाथ
जिनस्तवन प्रभाती, ४ आत्मप्रबोध ५ नमराजुल वारमासो, अने ६ वरामयोप-
देश,^{४२} ए ज पुस्तकना भा. ३-गड १ मां १ गर्भवेली (११४ कडी), अने
२. गौरीसांवली गीतविवाह ए वे कृतिओनो उल्लेख छे ४३

आ नानी कृतिओना दीर्घक ए प्रकारना छ के एनाधी ते ते कृतिओना
विषयनो सहेने ख्याल आवी शके

३९ ‘सज्जायमाला’ पृ ७२, जेक, मा १, पृ ८७

४० विरास, मा २, प्रस्तावना, पृ १२

४१ जेक, मा १ पृ ८७

४२ आ उल्लेखमानी कृति न ४, ५ ६, दा मीमजी मालेके प्रकट करेली
‘सज्जायमाला’मा मळें छे, पृ ९३, ११४ अने १७४

४३ जेक, मा ३, गड १, पृ ५१३-५१४

૪. વિમલપ્રવંધ—પ્રવંધ, રાસ કે ચરિત ?

‘વિમલપ્રવંધ’ની ‘ચૂલિકા’ના અતભાગમાં પ્રવંધવર્તી લાવણ્યસમય આ કાવ્યકૃતિનો એકથી વધુ વાર ‘રાસ’ તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે ‘બોલ સફલ સઘ વીનવિડ, વિમલરાસ તેણદ્ર કારણિ કહિડ,’^૧ રાસ રચીડ રાસ રચીડ નવલ નયણદ્ર,’^૨ ‘સાસ રાસ પ્રવંધ ગાયુ,’^૩ ‘ઇતિશ્રી વિમલરાસ સકલ-શાસ્ત્રે વિમલરાસ સર્પણ’^૪ વગેરે.

આમ, ચૂલિકાના અતભાગમાં આ કૃતિનો રાસ તરીકે ઉલ્લેખ છતાં આ કૃતિના આદિમાં, અને નવે સંકલની પુષ્પિકાઓમાં, આ કૃતિનો પ્રવંધ તરીકે પણ ઉલ્લેખ થયેલો જોવા મળે છે આદિમાં કવિ કહે છે. ‘વહદ્ર વવીયણ હુ વિમલમતિ, વિમલપ્રવંધ રચ્યોસ’^૫ વલી દરેક સંકલને અંતે પુષ્પિકામાં ‘ઇતિ શ્રીમાલ મત્રિ પ્રગટ પ્રવંધ’^૬ એમ પ્રવંધ શબ્દનો પ્રયોગ કરાયેલો જોવામાં આવે છે વીજી હસ્તપ્રતોમાં પણ આ જ રીતે આદિમાં તેમજ નવે સંકલની પુષ્પિકાઓમાં રાસને વદે પ્રવંધ શબ્દ વપરાયેલો છે.

સ્વ મણિલાલ ચક્રોરભાઈ વ્યાસ-સંપાદિત કૃતિમાં નવમાં સંકલના અતભાગમાં પુષ્પિકામાં ‘ઇતિ શ્રીવિમલપ્રવંધ’^૭ તેમજ એ જ પુષ્પિકાના અંતે ‘ઇતિ વિમલ-ચરિત્ર સમાપ્ત’^૮ તેમજ મારી પાસેની પ્રતિમાં ચૂલિકાના અતભાગમાં ‘મનોહર પ્રકટ પ્રવંધે’^૯ અને સ્વ મણિલાલ વ્યાસની વાચનામાં ‘શ્રીવિમલમત્રી બ્રહ્મદ્રાસે’^{૧૦}

૧ વિપ્ર-ચૂ. ૬૩

૨ વિપ્ર-ચૂ. ૬૫

૩ વિપ્ર-ચૂ. ૩૫

૪ વિપ્ર-ચૂ. પુષ્પિકા, પૃ. ૨૩૫

૫ વિપ્ર. ૧-૧

૬ વિપ્ર-પુષ્પિકા પૃ. ૧૬

૭ વિપ્ર પૃ. ૨૦૮, લીટી ૨૩

૮ વિપ્ર પૃ. ૨૦૮

૯ વિપ્ર પૃ. ૨૩૫ લીટી ૨૧

૧૦. વિપ્ર પૃ. ૨૩૬, લીટી ૧

ચલ્લેસ મળે છે. આમ જુદી જુદી હસ્તપ્રતોમાં પ્રબંધ રાસ અને ચરિત્રનો નકલ કરનારાઓ મનપાવતી રીતે ઉપયોગ કરેલો જોઈ શકાય છે.

તો સૌ પ્રથમ પ્રશ્ન એ થાય એ સ્વાભાવિક છે કે વિમલનું આ ચરિત્ર પ્રબંધ કોટિનું છે, રાસ કોટિનું છે કે ચરિત્ર કોટિનું છે. અથવા ત્રણેનો આ કાવ્ય-કૃતિ એક સમન્વય છે

સૌ પ્રથમ રાસ-કાવ્યસ્વરૂપનાં લક્ષણો જોઈએ. શ્રી. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રીના મંતવ્ય મુજબ 'રાસ'નો વિકાસ કેવળ જૈન કવિઓને આભારી છે. ^{૧૧} સૌ પ્રથમ 'રાસ' શબ્દનો પ્રયોગ "ઉપદેશ રસાયન રાસ"માં જોવા મળે છે. એ કાવ્યના સંસ્કૃત ટીકાકાર જિતપાલ ઉપાધ્યાયના કથન મુજબ 'ચર્ચરી' અને 'રાસક' એ પ્રાકૃત પ્રબંધ હવે જ સરસ હોઈ એના ઉપર રૂતિ લગવાનો કોઈ વિચક્ષણ પુરુષ પ્રયત્ન કરતો નથી ^{૧૨} વઢી આવી કૃતિઓ એ જ ઉપાધ્યાયના જણાવ્યા પ્રમાણે 'સર્વે રાગોમા ગવાય છે' ^{૧૩}

'રાસક' એક ઉપરૂપકવિશેષ છે. ^{૧૪} કાવ્યાનુશાસનમાં વાગ્મટે કહે કહે કાવ્યકૃતિઓ ગઈ શકાય એનો ચલ્લેક્ષ કર્યો છે : 'હોમ્શિકા-ભાણ-પ્રસ્થાન-માણિકા-પ્રેરણ-શિંગક-રામાઝીઢ-હસ્લીસક-શ્રીગદિત-રાસક-ગોષ્ઠી પ્રમૃતીતિ ગેયાનિ ।' આચાર્ય હેમચંદ્રે પણ 'ગેય...રાસક...રાગકાવ્યાદિ' ^{૧૫} દ્વારા 'રાસક'નું લક્ષણ વાગ્મટના કથનાનુસાર આપ્યું છે. યઢી 'રાસક'નું લક્ષણ આપતાં વાગ્મટ સ્પષ્ટતા કરે છે : 'જેમાં અનેક નર્તકીઓ હોય, જેમાં અનેક પ્રકારના તાલ અને લય હોય,

૧૧. આપણા કવિઓ, પૃ. ૧૪૩

૧૨. ચર્ચરી-રાગકપ્રત્યે પ્રબંધે પ્રાકૃતે કિલ ।

રૂતિપ્રરૂતિ નાધતે પ્રાય. કોડપિ વિચક્ષણઃ ॥

અપભ્રંશ-કાવ્યત્રયી, પૃ. ૨૧

૧૩. અત્ર પદ્ધટિકાબંધે માત્રા ષોડશ પાદગાઃ ।

અય સર્વેપુ રાગેપુ ગીયતે ગીતકોવિદૈઃ ॥

અપભ્રંશ-કાવ્યત્રયી, પૃ. ૨૧

૧૪. આપણા કવિઓ, પૃ. ૧૪૪

૧૫. કાવ્યાનુશાસન, વાગ્મટ, (નિર્ણયસાગર) પૃ. ૧૮૦

૧૬. કાવ્યાનુશાસન-આચાર્ય હેમચંદ્ર, પૃ. ૪૪૫-૪૪૬

૧૭. અનેકનર્તકીયોગ્યં ચિત્રતાત્પર્યાન્યનમ્ ।

આનન્દપટિયુગલાદાસકં મમ્જોદતે ॥

(કાવ્યાનુશાસન-વાગ્મટ)

જેમા ચોસઠ યુગલ હોય તેનું કોમલ અને ઉદ્વત્ત જ રૂપક-ગેય તે રાસક. ૧૮
 રૈશતગિરિરાસુમા રાસનો વિશિષ્ટતા જણાવાઈ છે. 'રનિહિ એ રમઈ જો રાસુ' ૧૯
 'રાસ' રમી શકાય તેવા હોય છે આ મતવ્યનું લક્ષ્મણગણિ સમર્થન કર્યું છે :
 'કેનિ ઉત્તાલતાલાઉલ રાસય' ૧. —કેટલાક ઝૂંચા તાલથી આકુળ બન્યો હોય તે
 રાસ ૨૦ શારદાતનયે ભાવપ્રકાશનમા 'રાસક' નૃત્યના ત્રણ પ્રકાર ગણાવ્યા છે—
 વહરાસક, તાલારાસક અને લતારાસક ૨૧ સપ્તજેત્રિરાસુના વર્તાવે એના બે પ્રકાર
 આપ્યા છે—તાલારાસ અને લલુટારાસ તાલારાસ એટલે ફરતે ફુલાકે માન
 તાલ્લીઓથી તાલ આપી સંગીતપૂર્વક પગના ઠેકા સાથે ફરનામા આવતો રાસ,
 જ્યારે બન્ને દાડિયાથી એ જ પ્રમાણે ફરવામા આવે તે લલુટારાસ ૨૨

આ સર્વ વ્યાખ્યા અને લક્ષણો ઉપરથી દૂકમા કહી શકાય કે દસમી
 સદીના પહેલાથી, લોકોને રુચે તેવી સાદો અને રસભર ગેય વાણીમા અભિનયને
 પોષક જે કેટલીક કૃતિઓ સર્જાઈ હતી તે 'રામ' નામે ઓળખાતી અને ફરતે
 ફુલાકે દાડિયાથી કે પગના ઠેકા સાથે તાલ્લીઓના તાલપૂર્વક ગાઈ શકાય તેવી
 કૃતિઓ આ સમયમા ઠીક ઠીક મઝી આવે છે, અવશ્ય સાહિત્યમા પણ આવી
 કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે

આચાર્ય હેમચંદ્રના સમયમા રાસ' અથવા 'રાસક' મદિરો અને દેરા-
 સરોમા રમાતા અને ગરતા શરૂઆતમા આ કૃતિઓ રૂઢી રહેતી, પરંતુ ક્રમશઃ
 એમા કથાનું તત્ત્વ ઝગરાયે ગયું, એની સાથે સાથે ધાર્મિક ઉપદેશો પણ પ્રવેશવું
 શરૂ કર્યું, આથી રાસ ની ગેયતા રહી, પણ અભિનયક્ષમતા ઘટતી ગઈ, રાસ'નું
 વધારણ દિશિલ બન્યું ગયું, અને એનું કલાસ્વરૂપ સૌન્દર્યયુક્ત રહેવાને બદલે

૧૮ આપણા કવિઓ પૃ ૧૪૪

૧૯ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્યસમ્રદ્ધ, પૃ ૫

૨૦. —લક્ષ્મણગણિ

૨૧ લતારાસવનામ શ્યામત્રેધા રાસક ભવેત્ ।

દળ્દરામકમેક તુ તથા મળ્ડલરાસકમ્ ॥

(ભારપ્રમાણ)

૨૨. તીછે તાલારાસ પદ્મ પદ્મ માટ પડતા ।

અનંદ લલુટારાસ જોઈએ રોલા નાચતા ।

મુલોલ્લિત વાળી મધુરિ સાદિ જિજ્ઞાસુ-ગુણ ગાયતા ।

તાલ માનુ છંદ ગીત મેલુ વાજિન્ન ગાનતા ॥

(પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્યસમ્રદ્ધ-સપ્તજેત્રિરાસ)

ઢીલું પડતું ગયું. 'રાસ'નો પટ-વિસ્તાર પણ આ કથાતત્ત્વ અને ઉપદેશને કારણે વિસ્તૃત થયે ગયો.

અગાઉ કહ્યું તેમ 'રાસ'નો વિકાસ ફેવલ જૈન કવિઓને આભારી છે; અને જૈન કવિઓએ ઉપજાવેલો અને વિકસાવેલો કાવ્યનો આ વિશિષ્ટ પ્રકાર, જૈન ધર્મનું માહાત્મ્ય વધારવા માટેનું, સાંસારિક ઉપાધિઓથી મુક્ત બની મુક્તિને મોક્ષને વરવા માટેના ઉપદેશનું વાહન બનવાથી, કૃત્રિમ બનતો ગયો છે કાવ્યક્લા અને કાવ્યતત્ત્વની દૃષ્ટિએ આવી કૃત્તિઓ ધીમે ધીમે નિરૂપ થતી ગઈ છે. શરૂ શરૂમાં ઋષભદેવ નેમિનાથ મહાવીર આદિ જૈન તીર્થંકરો, અને ગૌતમ સ્થૂલભદ્ર શાલિભદ્ર જેવા જૈન મુનિપુણ્ડરોના સંકીર્તનમાં જ 'રાસ' પર્યાપ્ત થતો; પરંતુ ધીમે ધીમે એ જીવનચરિત્રોમાં કથાતત્ત્વ ઝમેરાવા લાગ્યું; વિષયવિસ્તાર પણ વધ્યો. સંઘપતિઓના ચરિત્રને પણ કેન્દ્ર સ્થાને રાખી રાસ રચાવા શરૂ થયા; તીર્થંકરો માહાત્મ્ય પણ ઝમેરાયું. આમ 'રાસ'નો પટવિસ્તાર વધવાની સાથે એમાં નાયક-નાયિકાના શૃંગારનાં ઘેરાં વર્ણનો, સાથે સાથે પૂર્વભગનાં સંસારવર્ણનો, જૈન ધર્મના આચાર-વિચારો અને એનું મહત્ત્વ, અને અંતમાં પાત્ર કે પાત્રોનું ધર્મરંગી બની જતું એ ધ્વનિ સામાન્ય બની રહ્યો. આ કારણે પાત્રના જીવનમાં થતું પરિવર્તન, એ પરિવર્તન માટેની મયામણ સ્વાભાવિક ન બની શક્યાં. કૃત્રિમ બન્યાં એમ કહીને તોપણ અતિશયોક્તિ નહિ કહેવાય.^{૨૩} શ્રી કેશવરામ કા શાસ્ત્રીના શબ્દોમાં તો 'આ જાતનું સાહિત્ય પાછલથી ધાર્મિક સ્તવનો ઉપદેશાત્મક કાવ્યો, ધાર્મિક-તીર્થંકર સાધુઓ, જૈન શ્રેષ્ઠીઓનાં ચરિત્રો, તીર્થસ્થળોનાં કથાનકો વગેરે વિષયને બાંધતું લાંબાં વર્ણનાત્મક કાવ્યોના રૂપમાં આવવા લાગ્યું હતું.'^{૨૪}

જૂની ગુજરાતીમાં વિક્રમની અગિયારમી સદીથી સોઢમી સદી સુધીમાં રચાયેલા રાસોની જે સંખ્યા ઉપલબ્ધ છે તેના અભ્યાસ પછી કહી શકાય કે છ કે માત્ર કદીથી શરૂ કરી સંખ્યાવંધ કદીઓ સુધીની આ રાસકૃતિઓએ પ્રજા-જીવન પર વ્યાપક અસર કરી છે.^{૨૫} અને આમાંની ગણનાપાત્ર કૃતિઓએ ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસ માટે જ નહિ. પરંતુ તત્કાલીન રાજકીય સામાજિક પરિસ્થિતિના અભ્યાસ માટે પણ અગત્યની સામગ્રી પૂરી પાડી છે. આમાંની ગણનાપાત્ર કૃતિઓનો ઉલ્લેખ આ રીતે થઈ શકે :

૧. ઉપદેશરાસાયનરાસ (અગિયારમી સદી)

૨૩. આપળા કવિઓ, પૃ. ૧૪૮

૨૪. જુઓ સાવળ્યસમય-કૃત રાગ : 'વિમલપ્રિય (મોહા) ચલમદ્ર-ચ્છોમદ્રરાસ

૨૫. જુઓ સાવળ્યસમયકૃત રાસ : 'મુરપ્રિયકેવલીરાસ,' કદી ૨૦૧.

- २ भरतेश्वर बाहुबलीरास (वि स १२८१)
- ३ रेवतगिरिरास (वि स १२८७)
- ४ आबुरास (वि स १२८८)
- ५ सप्तक्षेत्रिरास (वि स १३०७)
- ६ कछूलोरास (वि स १३६३)
- ७ समरारास (वि स १३७१)
- ८ सदेशकरास (चौदमी सदी
- ९ क्षेत्रप्रकाशरास (पद्ममी सदीनी शुरुआत)
१०. शालिमद्रास (वि स १४५५)

आ उपरात बीजी केन्द्रीक कृतिओ पण मळे छे, परतु ए 'प्रबन्ध' ना स्वरूपने बहुत मळती आवे छ

'प्रबन्ध' = प्रकृष्ट रीते बाधयु' उपरथी स 'प्रबन्ध' शब्द आवेलो छ ए बीरनु प्रशस्ति-काव्य छे मराठीमा प्रसिद्ध 'पवाडा' शब्दनो शक्य विकास स 'प्रवात' = घोष माफक बहेतो बाणी उपरथी थयो जणाय छ गुजराती भाषामा पण 'पवाडा' 'नो जूनो शब्दप्रयोग मळी आवे छे आ प्रबन्ध ए 'रास' 'नो ज बिक्सेलो एक प्रकार छे 'रास' 'मा गेय अने अभिनय तत्त्व आवतु, आमाथी नाट्यतत्त्व लुप्त यता मात्र गेय तत्त्व ज रह्यु अने क्रमश धार्मिक पुरुषोना जीवनो, तीर्थस्थळोना कथानको बगैरे उमेराता गया आम 'रास' नु कलास्वरूप पण बदलातु गयु ऐतिहासिक पौराणिक अने सामाजिक वार्ताओ अने प्रसंगो उमेरायाथी राससाहित्य प्रबन्ध-साहित्यनी नजीक जवा लाग्यु

प्रो कान्तिराल व्यासना मतव्य मुजब संस्कृत साहित्यमा साहित्यप्रकार तरीके प्रबन्धनु स्वरूप सुनिश्चित रीते निबद्ध ययु नथी ^{२६} संस्कृत साहित्यकृति-ओमा प्रबन्धनो अर्थ केवल सुसंकलित व्यवस्थित साहित्य-रचना एग्लो ज छे ^{२७} कालिदास महाकवि ए 'मालविकाग्निमित्र' नी शुरुआतना प्रास्ताविक भागमा प्रबन्धनो अर्थ 'काव्यनाटकादिनी रचना' एयो क्यो छे ^{२८} प्रबन्ध कवि ए कथात्मक रचना

२६ कान्हूदेप्रबन्ध प्रस्तावना पृ ६०

२७ सरखाचो 'अत्युज्जितार्थसंयन्ध प्रबन्धो दुर्गदाहर' ।

(टीका-दुर्गदाहर = दुर्बचा) - (शिशुपालवध, २-७३)

२८ सरखाचो प्रथितयशसा भाससौमिल्लकविपुत्रादीना प्रबन्धानतिक्रम्य वर्तमानकये कालिदासस्य क्रियाया कय परिपदो बहुमान ।

(टीका-प्रबन्धान् = रूपाणि — मालविकाग्निमित्र, अंक-१)

માટે પ્રવન્ધ શબ્દ વાપર્યો છે ^{૨૯} આ ઉપરથી શ્રી કાન્તિલાલ વ્યાસ ચોગ્ય જ તારવળી કરે છે કે 'તેરમા ચૌદમા શતક મુધીમા પ્રવન્ધનુ સ્વરૂપ મુનિશ્ચિતપણે વધાઈ ચૂરુધુ છે એ યુગના વધા પ્રવન્ધ ऐतिहासिक चरित्रात्मक रचना अथवा द्दકामा वहीए तो ऐतिहासिक वातस्वरूपना છે વલ્લભનો મુપ્રસિદ્ધ મોજપ્રવન્ધ, કુમારપાલપ્રવન્ધ મેરુતુગનો પ્રવન્ધચિન્તામણિ, રાજગેવરસૂરિનો ચતુર્વિંશતિપ્રવન્ધ આદિ સર્વ પ્રવન્ધો ऐतिहासिक चरित्र के ऐतिहासिक कथाप्रसंगना स्वरूपना છે એમાના કુમારપાલપ્રવન્ધ જેમા પ્રવન્ધો પદમા રચાયા છે, તેા મોજપ્રવન્ધ જેમા ગદ્યપદ્યમિશ્રિત છે આમાથી કેટલાકમાં એક જ ऐतिहासिक व्यक्तिनु चरित्र सुसंकलित रीते त्रिगते आलेखवामा आव्यु છે, તેા પ્રવન્ધચિન્તામણિ કે ચતુર્વિંશતિ-પ્રવન્ધમા ભિન્ન ભિન્ન ऐतिहासिक व्यक्तिओना प्रसंगोनु द्दકાणમાં નિરૂપણ થયુ છે ^{૩૦}

પ્રો મંજુલા^૩ મંજમૂદારના મત મુજબ 'હિંદી તથા ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યુદયનો વાઢ દેશમાં લઢાઈઓનો સમય હતો વીરતા અને ગૌરવ એ વલ્લભના જીવનલક્ષણો હતા, એ વસ્તુતાો યુગધર્મ હતો, તેથી સાહિત્યમાં વીરગાથાઓની ઉત્પત્તિ સાહજિક હતી આ વીરગાથાઓ વે સ્વરૂપમા મળે છે-મુક્તકના રૂપમા અને વીંજી પ્રવધના રૂપમા જેમ યુરોપમા વીરગાથાઓનો વિષય યુદ્ધ અને પ્રેમ હતો, તેથી રીતે આદી પણ હતુ ^{૩૧} એનુ સરલ દષ્ટાંત છે કાન્દહદેપ્રવન્ધ

આમ દસમી સદીથી સોઢમી સદીમા સંસ્કૃત અને ગુજરાતી ભાષામા રચાયેલ પ્રવન્ધોની સંખ્યા ગણનાપાત્ર છે એમા કુમારપાલપ્રવન્ધ નામિનદનજિનોદ્ધાર-પ્રવન્ધ વગેરે સંસ્કૃતમા પદ્યાત્મક કૃતિઓ છે મોજપ્રવન્ધ ચતુર્વિંશતિપ્રવન્ધ પ્રવન્ધ-ચિન્તામણિ વગેરે સંસ્કૃત ગદ્યપદ્યાત્મક કૃતિઓ છે, એમા એક અથવા એથી વધુ વીર પુરુષોના ચરિત્રા મઢી આવે છે. વઢી ગીત સર્ગો આ ચોવીમ પ્રવન્ધોથી સંકળિત ગીતગોવિંદ' કૃતિમા અષ્ટપદી તથા ત્રણ ચાર શ્લોકોથી યુક્ત પણ દરેક પદ્યમાન પ્રવન્ધ સરીકે ઓટલાપરમા આવેલ છે આમ જ ઉપર્યવ્ય પ્રવધસાહિત્ય છે તેના અન્યાય પછી પણ વધી શકાય કે પ્રવધ એ મોટે ભાગે ऐतिहासिक व्यक्तिના चरित्रनिरूपणनु पाव्य છે-એ વ્યક્તિ પછી યુદ્ધવીર હોય, કમવીર હોય દાનવીર હોય કે ધમવીર હાય વધુન યુદ્ધવીરના જીવનનિરૂપણનુ વાઢ્ય તે

^{૨૯} મરવાતો • પ્રયધાર-લેન્ડમયપ્રાતરિન્યાસર્વદશ્યનિધિ પ્રવન્ધ ચક્રે મુચન્યુ ।

-(વામવદતા)

૩૦ કાન્દહદેપ્રવન્ધ, પ્રસાવના, પૃ ૬૧

૩૧ ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો, પૃ ૮૨

प्रबन्ध; परंतु 'कमें शूरा ते धमें पण शूरा' ए न्याये जेन कविओए कर्म सामे युद्ध करनारा-स्वमुक्ति भाटे संग्राम आदरनाराओने पण वीर गण्या; आधी प्रबन्धना मुख्य नायक युद्धवीरमाथी धर्मवीर सुधीमां परिवर्तन पाय्वा.

आ साथे ए हकीकतनी पण नोंध लेनी जोईए के दसमी सरीधी लई सोठमी सरी सुधीना कविओने मन प्रबन्ध रास अने चरितनी ध्याख्या स्पष्ट नहोती. एओनी सामे आ दरेकनो आदर्श हतो, परंतु एतं वळगी रहेवानी कोईने तालावेली जणाती नधी, आधी अवसरनगर मोटा भागनी आ प्रकारनी 'प्रबन्ध' कृतिओनो उल्लेख 'रास' तरीके, 'रास' कृतिओना 'चरित' तरीके अने 'चरित'नो 'प्रबन्ध' के 'रास' तरीके मळे छे. कविओने ज्यारे जे रीते सज्यु ते रीते मन पावे ते रीते आ ग्रणे शब्दोनो उपयोग कयां कयां छे एक ज कृतिमां ग्रणे शब्दोनो प्रयाग थयेलो पण जोवा मळे छे. वळी प्रबन्ध कृतिनो उल्लेख 'पवाडु' अने 'चउपई' तरीके पण थयेलो जोवा मळे छे वि. स. १४१७मा रचावेल 'हसाउलि' कृतिमा ए कृतिनो उल्लेख 'कथा' तेमज पवाडु' तरीके पण मळे छे.^{३२} कान्हडदे-प्रबन्ध 'प्रबन्ध' ज होना छतां केटलीक हस्तप्रनोमा एने रास, पवाडु, के चउपई तरीके गणावेल छे.^{३३} वि. स. १४८५मा हीराणदसूरिए रचेल 'विद्याविलास पवाडु' ए विद्याविलास राजानु चरित्र छे; ज्यारे पदरमा शतकमा रचावेल 'त्रिभुवनशीपकप्रबन्ध'ने कर्ताए 'पवाडु' तरीके पण गणावेल छे.^{३४} तो नाकर विष्णुदास वगेरे पोतानी आख्यानकृतिओने 'रास' पण कहे छे.

आ उपरची कही शकाय के शरूआतमा ऐतिहासिक वीरपुरुषनी यशोगथा माटे रचाती दही कृतिओ रास तरीके प्रचलित हती; आ कृतिओ गाई शकाती, रमी पण शकाली आ कृतिओनो पटविस्तार बधतो गयो तेम तेम अभिनय-तरंग ओछु यहु गयु, गेय सत्त्व रत्नुं आधी कृतिओ रास' के 'प्रबन्ध' अथवा 'रास अने 'प्रबन्ध'ने नामे बहेती बई; काचिन् एनो 'चरित' तरीके पण उल्लेख थवो शरू थयो

प्रबन्धनो जे परंपरा सज्जी आवे छे ते उपरची तरकी शकाल के प्रबन्ध' काव्यमा काव्यनो नायक ऐतिहासिक पुरुष होवो जरूरी हतो. आ काव्यना खडोमा

३२ वावन-वीर-कथा-रस-लीड,

एक पवाडु 'असाइत' कहित । (हसाउलि, पृ १७, बही १२०)

३३ कान्हडदेप्रबन्ध, प्रस्तावना, पृ ६०

३४ पुनपवाडा सन्मली आणन्दिद नरनाह ।

(युवराती साहित्यना मध्यकालीन स्वरूपो, पृ १२४)

આ ઐતિહાસિક પુરુષના પરાક્રમોની પરપરા વર્ણવવામા આવતી. અને એના જીવનની ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ વિશિષ્ટતા દર્શાવવામાં આવતી. એમા પ્રધાન ધીરરસ રહેતો; ધીજા રસો આનુષંગિક રીતે કાવ્યતત્ત્વને સહાયરૂપ વનતા. જૈન કવિઓએ વિષયનો વિસ્તાર વધારવાથી અને વર્ણનાત્મક શૈલી અપનાવવાથી પ્રચન્ધ કૃતિઓ 'રાસ' તરીકે ઓઠાવાથી પણ શરૂ થઈ, 'ચરિત' તરીકે પણ. આ દૃષ્ટિએ વિચારતા વિમલ-પ્રવંધ—સોઠમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં રચાયેલી આ કૃતિ પ્રચન્ધ છે, રાસ છે, ચરિત પણ છે.

વિમલપ્રવંધમા અગિયારમી સદીમાં થઈ ગયેલા ગુજરાતના એક ધીર પુરુષ વિમલનુ જન્મથી લઈ અત સુધીનું સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર છે. એ દૃષ્ટિએ આ કૃતિને 'ચરિત' કહી શકાય. આ કૃતિ ગેય છે; ક્યાક કવિત અને ઢાઢ અભિનયપૂર્વક ગાઈ શકાય તેવા છે; આથી 'રાસ'ની વ્યાખ્યા મુજબ 'રાસ'નાં ધીજા લક્ષણોને લઈ એ રાસ પણ છે; વઢી આ કાવ્યમાં રાંઢ સાતમા અને આઠમામાં વિમલના પરાક્રમોની પરંપરા આપવામા આવી છે, આ પરાક્રમ-પ્રસંગો ઐતિહાસિક છે; ધાકીના સાત સઢોમાં આ બે સઢને પોષક એવું નિરૂપણ નથી, છતાં નવમા સંઢમા વિમલની જૈનધર્મે ઉપરની શ્રદ્ધા, યુદ્ધની અસરથી એનું વિરક્ત મન, ધર્મઘોષસૂરિનો મોક્ષ માટેનો ઉપદેશ, અને અર્ધુદિગિરિ ઉપર જૈન-દેરાસરની ધાંધળી એ સર્વ પ્રસંગો શાંતરસના પોષક છે, આથી સાતમા અને આઠમા સઢના ધીરરસ પણ નવમા સઢના શાંતરસને પોષક બની રહે છે. નરસિંહરાવે પ્રવંધની વ્યાખ્યા કરતાં કાણુ છે કે 'પ્રવંધમા ઉલ્લેસાયેલી મહત્ત્વની ધધી હકીકતોને ઇતિહાસના આધારોનું સંપૂર્ણ સમર્થન મઢવું જોઈએ; તો જ તે ઐતિહાસિક પ્રવંધ બની રહે.'^{૩૫} આ વ્યાખ્યાની સરાળે આ કાવ્યકૃતિને ચઢાવતાં, વિમલનું જીવન—વિમલની દઢનાયક સરોબેની કારકિર્દી, સિંધુ દેશ ઉપરનો ચઢાઈ, રોમનગરના મુલ્તાનો ઉપરની જીત, અર્ધુદિગિરિ ઉપર 'વિમલવસહી'ની ધાંધળી—એ સર્વને ઇતિહાસના આધારોનું સંપૂર્ણ સમર્થન મઢવું હોઈ 'વિમલપ્રવંધ' એ 'પ્રવંધ' બની રહે છે.

ધી. કાન્તિલાલ વ્યાસના શબ્દોમાં કહીએ તો 'પ્રાચીન ગુજરાતના બે મુવિહ્યાત પંચો પઞ્ચનાભરવિત કાન્હડદે-પ્રવંધ અને લાયવ્યસમયસૂરિનિર્મિત વિમલપ્રવંધ મઢંગ, મુષદ્દ ઐતિહાસિક ચરિત્રરચનાઓ છે.'^{૩૬} અને શ્રી મંજુલાલ મજમૂદારના મન મુજબ 'મિમલે નગરઠટ્ટાના રાજા ધમણિયાને વેદ કરી એને ચઢાવતીમાં આણ્યો તે પ્રસંગ વર્ણવતાં કવિએ 'રાસ'ને ધીરરસોચિત સાચો પ્રવંધ

૩૫. કાન્હડદેપ્રવંધ, પ્રસ્તાવના, નરસિંહરાવ દિવેદિયા

૩૬. કાન્હડદેપ્રવંધ, પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૧

પનાવ્યો છે. '૩૭' અલયત્ત, એ કમૂલ કરવું પડશે કે 'વીરરસને પોષકરૂપે અદ્ભુત, રૌદ્ર, વિપ્રલંભ શૃંગાર અને કરુણ-રસ કથાની મન્દિર-રચનામાં મીનાકારી જેવી કલાષટના '૩૮' કાન્હડદેપ્રબન્ધમાં જોવા મળે છે તેવી કલાષટના વિમલપ્રબન્ધમાં જોવા મળતી નથી; છતાં શાંતરસને પોષક અદ્ભુત વીર શૃંગાર અને હાસ્ય રસ કથાની મન્દિરરચનામાં મીનાકારી જેવી કલાષટના માટે મુકાતાં કાન્હડદેપ્રબન્ધ પછીનો પ્રબન્ધકૃતિ સરીકે આ કૃતિને ગુજરાતી સાહિત્યમાં આગવું સ્થાન મળ્યું છે.

૫. વિમલપ્રબંધનું મૂલ્યાંકન

‘વિમલપ્રબંધ’ વિમલનું ચારિત્ર્યવર્ણન તો વહુ જ થોડું છે; અને જે છે તેમાં પણ इतिहासની કસોટીમાં ઉતરે એવું તો પણ જ થોડું છે. પ્રમાણભૂત इतिहास-રચનાની શૃત્તિ જ એ વાળે સ્વીકૃતિ નહોતી. બ્રાહ્મણવર્ગના વિદ્વાનો કા તો સંસ્કૃતમાં યજોતિષ પુરાણ કે વેદાંતપ્રબોધની ટીકાઓ લખતા, અથવા તો દેશ્ય ભાષામાં પૌરાણિક આખ્યાનોનું કવન કરતા રાજતરંગિણી, કીર્તિકૌમુદી કે કાન્દકદે-પ્રબંધ જેવા અપવાદ વાદ કરીએ તો આ કાળના બ્રાહ્મણવર્ગના વિદ્વાનોને હાથે ઐતિહાસિક રચના કાંઈ ગાત થઈ નથી એમ કહીએ તો ચાલે જૈન સાધુઓએ દિશામાં બ્રાહ્મણો કરતા ઘણું વધારે કયું છે. ચાવડા અને સોલંકી વંશના इतिहाસને માટે આપણે જૈન સાધુઓના આભારી છીએ. ત્રિયોક્તજક મહારાજ ભોજનો કીર્તિ આપણા મુખી પહોંચાડવા માટે પણ જૈન સાધુઓનો જ આપણને આભાર માનવો પડશે. મુસલમાની રાજ્યકાળ પૂર્વેની ગુજરાતની લોકસ્થિતિ જૈન સાધુઓની નોંધથી જ આપણને પ્રત્યક્ષ થાય છે. ઐતિહાસિક નોંધો માટે ગુજરાતનો इतिहाસ હમેશા જૈન સાધુઓનો આભારી રહેશે ^૧

વિમલપ્રબંધની પ્રસ્તાવનામાં એના સંપાદક મણિલાલ વકોરભાઈ બ્યાણે કરેલ આ ઉલ્લેખ મોટે ભાગે આજે પણ સત્ય છે. ગુજરાતના ચૌહાણ રાજ્યનો इतिहाસ મુઘલયે જૈન સાધુઓની એ સુગમી શૃતિઓ ઉપરથી વલમ્બ થાય છે. એમ પણ કહી શકાય કે ‘આ રાજ્યપત્રોને इतिहाસકારોની ચોટ સારી નથી.’ ^૨ જો કે જૈન કવિઓ इतिहाસકાર નહાતા, इतिहाસ કે इतिहाસની નોંધો લખવાની પણ ઇમની મનીશા નહોતી, પરંતુ રાજ્યાધ્યય મંડળાને કારણે ચૌહાણ રાજાઓનું ગુણકીર્તન કરવાની એક પણ તક એઓએ ગતી કરી નથી. સિદ્ધરાજ જયસિંહ (વિ. શ ૧૧૫૦ થી ૧૨૦૦) અને કુમારપાલ (વિ. મં. ૧૨૦૦ થી ૧૨૨૬) ના રાજ્યકાળ દરમ્યાન જૈનોને, અને જૈનોના ગમચં આચાર્ય—મુનશીના સંબંધમાં કહીએ તો ગુજરાતના પ્રથમ યજોતિષ—ને ^૩, એટલે કે આચાર્ય હેમચંદને રાજ્યાધ્યય

૧. વિપ્ર (સ્થાન) પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૧

૨. COG : Preface

૩. ગુજરાતના યજોતિષો—

મહ્યો, અને ગુજરાતનો કાવ્યમિથ્રુ ઇતિહાસ પ્રથમ થવો શકે થયો. દ્વિપાત્ર્ય
 ૧ આચાર્ય હેમચંદ્રની મહત્ત્વની ઇતિહાસમૂલ્ય કૃતિ ગણી શકાય વ્યાકરણ
 અને ઇતિહાસ ૧ પેઢ માધોમાથ કાવ્યમા પળ્યા હોવાથી, ઇતિહાસની મહત્ત્વની
 કદી એમાંથી મેલ્લવતા મુદ્દેની નહે છે, છતાં ગુજરાતના ઇતિહાસ માટે ૧ પ્રથમ
 પ્રય છે એમ કહી શકાય

આચાર્ય હેમચંદ્રના આ પ્રયોગને ૧ પછીના ગણનાપાત્ર જન મુનિઓએ
 અપનાવેલ છે ૧ કારણે ચૌલુક્ય વંશના ઇતિહાસની કહીઓ એમાંથી પ્રાપ્ત થઈ રહે
 છે ધોનેશ્વરકૃત કીર્તિકૌમુદી યશ પાલકૃત મોહરાજપરાજય, તોમપ્રભકૃત ધુમારપાલ
 પ્રતિબોધ, અરિસિંહકૃત સુકૃતસંકીર્તન, જયસિંહસુરિકૃત હમ્મીરમદ્મર્દન, ઉદયપ્રભકૃત
 સુકૃતકીર્તિકલ્લોલિની, ચંદ્રપ્રભ(પ્રભચંદ્ર)કૃત પ્રભાવકચરિત, આચાર્ય મેરુતુગકૃત
 પ્રવર્ધિતામણિ, રાજશેષરસુરિકૃત ચતુર્વિંશતિપ્રવધ (પ્રવધકોશ) ૧, જિનમહનકૃત
 કુમારપાલપ્રતિબોધ, જિનહર્ષગણિકૃત યસ્તુપાલચરિત, હરિભદ્રસુરિના સનતકુમાર-
 ચરિતના અતભાગમા અપાયેલ નમિનાથચરિત-પ્રશસ્તિ^૪—આ અને આ સિવાય
 પણ યીજા કવિઆએ આ રીતે કુમારપાલ યસ્તુપાલ-તેજપાલ જેવી વ્યક્તિઓના
 ચરિતનુ વચન કરીને ગુજરાતના ઇતિહાસ માટે સામગ્રી પૂરી પાડી છે. યસ્તુત^૫
 આ ચરિતોમાં ચરિતનાયકની પ્રશ્નતા ભારોભાર પથરાઈ જતી, પરંતુ ૧ સાથે એકાદ
 ગઢ અથવા છેલ્લે નાની પ્રશસ્તિ પણ ચૌલુક્ય રાજાઓની પ્રશ્નતા માટે રહેતી
 આ માહિતી જ ગુજરાતના ચૌલુક્યસમયના ઇતિહાસનુ વ્યવસ્થિત સકલ્પન કરવામા
 અતિ ઉપયોગી થઈ રહી છે^૫

અમયતિલકગણિકૃત દ્વિપાત્ર્યની ટીકા, મેરુતુગકૃત પ્રવર્ધિતામણિ અને
 કૃષ્ણજીકૃત રત્નમાલાની હસ્તપ્રતો ઉપરથી સૌ પહેલા ગુજરાતના ઇતિહાસ વિશેની
 માહિતીનુ સકલનકાર્ય ૧ કે. વૉર્વેસે 'રાસમાલા' દ્વારા કયું રાસમાલાના
 પ્રમાણન પછી, કેટલાક વર્ષે, ૧૮૫૮મા જર્મન વિદ્વાન યોર્જ મુહ્લરે
 'ઇન્ડિયન ઍન્થ્રોલોજી'મા 'Eleven Land-Grants of Chaulukyās'
 (ચૌલુક્ય રાજાઓના જમીન અગેના અગિયાર દાનપત્રો) શીર્ષક હેઠ પ્રગટ
 કર્યો. ત્યારપછી આ વિદ્વાને ચૌલુક્ય રાજવંશના ઇતિહાસનુ સંશોધન ચાલુ
 રાખ્યું. અને 'વઢનગરપ્રશસ્તિ' તથા 'ચિનાપ્રશસ્તિ' જેવા મહત્ત્વના શિલા-
 લેખોનુ સંપાદન કરવા ઉપરાંત, આચાર્ય હેમચંદ્રનુ જીવન પણ લખ્યું આનુ શુભ

૪ COG : Preface, GIL pp 62-100

જેતાઈ, પૃ. ૨૨૧ થી ૪૬૧

૫ COG Preface

પરિણામ એ આખું કે અગ્રેજ વિદ્વાન ટૉનીએ (Tawney) પ્રવર્ધિતામણિનું અગ્રેજીમાં ભાષાંતર કર્યું આ સર્વ પ્રાથમિક પળ મહત્ત્વના સંશોધનના પરિણામે હોં મળવાનલાલ શ્દ્રજીણ 'બોમ્બે ગેઝેટિયર'માં ચૌલુક્યનો ઇતિહાસ વ્યવસ્થિત રીતે રજૂ કરવાનું કાર્ય આદર્યું^૬ અને આજે આ સર્વ તેમજ અન્ય ચત્નોના ફલસ્વરૂપ સ ૧૧૮ થી ૧૩૦૦ સુધીનો ચૌલુક્યોના રાજવંશનો ઇતિહાસ કદીવદ્ધ મઝી રહે છે

કોઈ પણ દેશના પ્રાચીન ઇતિહાસના સંશોધન અને સંકલન માટે તામ્રપત્રો, તામ્રપત્રો શિલાલેખો, સિધ્ધા, હસ્તલિખિત પ્રયો, પ્રશસ્તિઓ, દત્તકથાઓ વગેરે સાધનો મહત્ત્વના ગણી શકાય, પરંતુ આમાં ડકીર્ણ લેખો એ મહત્ત્વનું મુખ્ય સાધન છે, કારણ કે તામ્રપત્રો શિલાલેખો સિધ્ધાઓ વગેરે ડકીર્ણ લેખો તત્કાલીન સમાજ અગેની ઇતિહાસ-દટિણ મહત્ત્વની માહિતી પૂરી પાડે છે, ડયારે હસ્તલિખિત પ્રયો વગેરે તત્કાલીન ન હોઈ ંમાંથી પ્રાપ્ત થતી માહિતી શીળી ચાઝળીએ ચાઝળાની જરૂર રહે છે—અથવા કહો કે કપડછાળ કરવાનો આવશ્યકતા રહે છે, અને આ પ્રકારના રહેલા ચાઝળ પર ઇતિહાસની વાધળી વાધવા જતાં અનેક વાર વિચાર કરવા પડે છે

ચૌલુક્ય-સમયના ગુજરાતની રાજકીય આર્થિક અને સામાજિક સામગ્રી માટે 'જન મંડારોમાંથી ડપલ્લધ થયેલ હસ્તલિખિત સાહિત્યે પુષ્કલ માહિતી પૂરી પાડી છે, અને હજુ આ મંડારોનું જેમ જેમ વ્યવસ્થિત સંકલન થયે જાય છે તેમ તેમ નવી નવી માહિતી ડપલ્લધ થતી જ જાય છે. પરંતુ આ સાથે ંક હકીકતની નોંધ લેવી જોઈએ આ પ્રાપ્ત થતી સામગ્રીમાં વિશેષ મહત્ત્વનું સાહિત્ય 'ચરિત-સાહિત્ય' છે જાળીતા ઇતિહાસવિદ પ્રો. કેશવલાલ કામદારના શબ્ડોમાં કહુ તો 'જનસાહિત્યમાં ચરિતાનુચોગને જેટલું રથાન આપવામાં આવ્યું છે તેટલું રથાન હિન્દના ષીજા સાહિત્યમાં જવલ્લે જ આપવામાં આવ્યું હોય'^૭ અને 'આ ચરિતોમાં કેટલાંક પાત્રો પ્રવસ્ત હતાં, તેષી લેલ્લજોની દટિણ તેમનું વર્ણન અમુક દટિધી કરવામાં આવ્યું છે તેમાં ચાઝ ચરિતાત્મક વાઝ્મય-Biography-ની વધી ષંરોધિકતા આપી શકી નષો, તેમાં ગુળોને અતિશય તરીક વર્ણવ્યા હરો, તેમાં ડોળોને ડાંકણમાં આવ્યા હરો; ચરિતનું વર્ણન સાંપ્રશયિક ને ધાર્મિક ષઈ જનુ હરો, તેમાં જવામિમાગ જોઢી દેશમાં આવ્યો હરો, ષાપ્રાનાં વર્ણનો, મેદિરોના ઝીળો-ઝારો, લમારિપોળગાનાં જયસજ્ષો ડીશાઝલ્લજો, શાતનનો ડયોત, ં વડું

તેમા વિશેષરૂપે આવતુ હશે, છતાં તે સાહિત્યગ્રંથો અવનવો છે, પરંપરાથી શ્રેષ્ઠતા ઓછી છે, ને તેમા અનેકવિષય અને ઉપયોગી વ્યક્તિગત, ઐતિહાસિક, સામાજિક, ભૌગોલિક ને રાજકારણી માહિતી મળવામા આવી છે તેથી આ ગુણ વધાઈ રાસ તપાસવો પડે છે. જૈન સાહિત્ય ચરિતાત્મક છે, તેટલુ જ ઐતિહાસિક છે. તેના પરિશીલનથી હિન્દના ઇતિહાસને નવો આકાર મળ્યો છે ને ભવિષ્યમા મળશે ગૂઝરાતના ઇતિહાસમાં તો તે અનેક સ્થાન લે છે. '૮

વિમલપ્રવચન એ કૃતિ પ્રવચન હોવા છતાં ચરિતાત્મક પદકૃતિ પણ છે. ચૌલુક્ય રાજા મોમ પહેલા (સં ૧૦૮૦ થી ૧૧૨૨) ના સમયમા થયેલ 'વિમલ' નામના શ્રેષ્ઠીનુ આ જીવનચરિત છે. આ ચરિત પણ, જૈન કવિઓએ લખેલાં અન્ય જીવનચરિત્રોની જેમ સાપ્રદાયિક અને ધાર્મિક વર્ણનો-દૃષ્ટિથી મુક્ત નથી. આવું પરંતુ ઉપર વધાવેલા જગપ્રસિદ્ધ 'વિમલવસંહી'ના મંદિરોને કારણે વિમલ જૈનોમા આદરણીય અને અતુલ્યગૃહીય વ્યક્તિ તરીકે પ્રસાસાયેલ છે, આજે પણ પ્રસાસા પામે છે. આથી એના પ્રત્યેક કાર્યમા લાવણ્યસમયને-જૈન સપ્રદાયના કવિને અદ્ભુતતા ઓવા મળે અથવા આ દૃષ્ટ વ્યક્તિ વિશે ઈર્ષ્યા ઈર્ષ્યા કાર્યોનો ઉલ્લેખ થાય. જેનાથી જૈન ધર્મની પ્રતિષ્ઠા થયે, જ આ ચરિતના આલેખન પાછળની કવિની દૃષ્ટિ છે. મુલ્ય ધ્યેય જૈન ધર્મનુ ગૌરવ વધારનાર વ્યક્તિનુ ચરિતાલેખન છે, ઇતિહાસ એનો પાછલ ધીરે—તર્જન ધીમે પગલે ચાલ્યો આવે છે, આથી વિમલપ્રવચન મુદીર્ષ વિસ્તારમા કથાઓ, વર્ણનો, ધાર્મિક ઉત્સવો લાંબા ઉપદેશો વગેરે વિશેષરૂપે ઓવા મળે છે—ઇતિહાસતરવ ઓછુ.

એક મહત્ત્વની વાત મળિલાલ વ્યાસે કહી છે તેનો ઉલ્લેખ પણ અહીં કરી લેવો જોઈએ. 'વિમલપ્રવચન' વિમલની પછી લગભગ પાંચસે વર્ષે રચાયો છે. અલગત, એ કાળે વિમલ વિશે માહિતી મેળવવાના સાધન ટાલના કરતા વધારે વિચિત્રતા હતા, પણ તે કાળે ઇતિહાસસંશોધનનો નહોતો વિકાસ. તે કાળે ઉદ્ધવસ્ત થયું હશે; ચૌલુક્ય રાજાઓનુ રાજદક્ષિણ રાજમહેલોની સાથે અગ્નિદેવતાના મોમા ગયું હશે, પાટણનો જ્ઞાનમહાર છાનામાના કોઈ સુરક્ષિત સ્થળે મોકલી દેઈને મોચામા સતાહી દેવો પડ્યો હશે. એવે વખતે કવિએ ઊંડુ સંશોધન કરવાને વડલે દંતકથા ઉપર જ ચલાવી લીધું હોય તો તેમા દોષ વડે શકાય એવું નથી. કવિનો હેતુ ઇતિહાસ લખવાનો હતો પણ નહિ. ઐતિહાસિક વસ્તુ લઈને સમારંજની કાવ્ય કરવું અને તે દ્વારા જૈનધર્મનો યોગ આપવો એ જ કવિનો હેતુ.

હતો. વિમલપ્રબંધના હાલના સ્વરૂપથી એ ઉદ્દેશ પૂર્ણતાએ પહોંચવાને કંઈ અઢચન નહોતો. ^{૧૯}

આમ લાવણ્યસમયનો જે ઉદ્દેશ—સમારંજની કાવ્ય અને જૈન ધર્મની મહત્તા દર્શાવવા માટેની उत्कट इच्छा એ વધે સિદ્ધ થયાં છે. ‘આ પ્રબંધ રચાયા પછી દસ જ વર્ષમાં આ પ્રબંધનું સંસ્કૃત ભાષાંતર થયું એ આ પ્રબંધની લોકપ્રિયતા સમજવાને માટે બસ છે. સંવત ૧૬૬૦ એટલે સો વર્ષ પછી લસાયેલી વિમલપ્રબંધની ધળી પ્રતિઓ મળે છે. ^{૧૦} આ હકીકત જ સૂચવે છે કે આ પ્રબંધ કેટલી લોકપ્રિયતા પ્રાપ્ત કરી હશે અને જનમનરંજન પળ કયું હશે; પરંતુ આ “સમારંજની” અને ‘જૈન ધર્મના ઉપદેશ’ની મનોવૃત્તિને કારણે ‘દુર્ભાગ્યે સુસંગત ચરિત્ર આપણને મળ્યું નથી. ^{૧૧} થઢી ‘વીજા વધા પરાક્રમી પુરુષોનાં ચરિત્રો કોઈ દેવદેવીના ચમત્કાર સાથે મેઢવી દેવાયાં છે તેમ વિમલનું ચરિત્ર પણ અંબાજીના ચમત્કાર સાથે મેઢવી દેવાયું છે. વિમલ નિર્ધનાવસ્થામાંથી ઁકાઁક કોટણધિપતિ અને રાજમાન્ય પુરુષ થયો એ થનાવ અચંબો ઉપજાવે તેવો છે, અને અચંબો ઁપજાવે તેવું હોય તો કોઈ પણ દેવદેવીની મદદ થગર થને જ નહિ ઁવી, એ કાઢના સોકોની દઢ માન્યતા હતી, વિમલ અંબાજીનો આરાધક હતો એટલે અંબાજીના પ્રતાપથી જ એ વધું પામ્યો ઁવી માન્યતા થવાય એ સ્વાભાવિક હતુ. રમે તેમ હોય, પણ વિમલ મોટો ધનવાન અને પરાક્રમી પુરુષ હતો એ નિર્વિવાદ છે. ^{૧૨}

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી આ વિમલપ્રબંધ વિશે પોતાના અભિપ્રાય ઉચ્ચારતાં કહે છે કે ‘તેનુ કાંઈ ઁતિહાસિક મહત્ત્વ નથી; તેની વાર્તાની થાંધળી માત્ર સાંપ્રદાયિક પરિસ્થિતિ ઉપર થયેલી છે. ^{૧૩} એ હકીકતમાં કંઈક તથ્ય છે, પરંતુ ઁમનો આ અભિપ્રાય પચીસ વર્ષ પહેલાંનો છે. જો કે સાથે સાથે એ અભિપ્રાય

૧. વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૨

૧૦. વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૧૪- ‘સંવત ૧૫૭૮માં સૌમાન્યનંદસરિઁ ‘વિમલપ્રબંધ’ પરથી સંસ્કૃતમાં વિમલપ્રબંધ રચ્યો.’ પૃ ૬૫. આ સંસ્કૃત પ્રબંધની હસ્તલિખિત પ્રત મુનિશ્રી જિનવિજયજી પાસે ઁમના સંપ્રદમાં છે.

૧૧ વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૩

૧૨. વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૩

૧૩. GAL, pp. 164

પણ એમણે જ આવ્યો છે કે 'ચિદ્ધરાજની પહેલાનાં સમયમા વિમલ એક વીર પુરુષ હતો;'^{૧૪} પરંતુ 'આ પદ્યમાંની યાર્તા એ માત્ર કાલ્પનિક છે; અને તત્કાલીન રીતરિવાજના અધ્યયન માટે ઉપયોગી છે.'^{૧૫}

શ્રી. અનંતરાય રાવઠ પણ આ જ અર્થનું કહે છે કે 'ઇતિહાસ અને કવિતા લેતે આ પ્રવધનુ મૂન્ય એટલું નથી, જેટલું એ યુગની સમાજસ્થિતિ અને લોકાચાર પર પ્રકાશ પાઢનાર કૃતિ તરીકે છે.'^{૧૬}

દક્ષીકતમાં શ્રી. મુનશીએ કરેલાં આ વિધાનો પછી વિમલપ્રવધના રચના-સમય પછોની તુરતની કેટલીય હસ્તપ્રતો આજે ઉપલબ્ધ થઈ છે; લાવણ્યસમયના સમય પહેલાંના સમયનાં કેટલાંક ચરિત અને કાવ્યો પણ પ્રકાશમા આવ્યાં છે, તેમજ તત્સમયના ઉત્કીર્ણ લેણો પણ ઉપલબ્ધ થયા છે. આ સર્વેના સંશોધન-સપાદન પછો વિમલના ચરિત્ર ઉપર વધુ પ્રકાશ પડ્યો છે; લાવણ્યસમયના સમયનાં રીતરિવાજ, પ્રગલ્ભિકાઓ—સામાજિક અને રાજકીય સ્થિતિ વિશે વધુ માહિતી મળી રહે છે. એના ઉપરથી અભ્યાસીને એમ લાગ્યા વગર ન રહે કે 'વિમલ' એ માત્ર ઐતિહાસિક પુરુષ હતો, એટલું જ નહિ, પરંતુ ગુજરાતના રાજકીય, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક પડતરમા પણ એનો મહત્ત્વનો ફાલો હતો. વિમલપ્રવધ એ ચરિતાત્મક ગ્રંથ છે, એમા અનેક વિષયાંતરો પ્રવેશ્યાં છે, 'વિમલ' વિશેની માહિતી એ સમયની દત્તકયાઓ ઉપરથી લેવાઈ છે તેમજ ઉપલબ્ધ સાહિત્યમાથી સ્વીકારાઈ છે, છતાં એ મૂલ્યુ ન જોડે કે આ દંતકયાઓ અને તત્કાલીન ઉપલબ્ધ સાહિત્યે મહત્ત્વની ઇતિહાસવિષયક કઠીઓને પણ સાચવી રાખી છે. સાપ્રશયિક દષ્ટિને કારણે ચરિત્રકારોએ ઇષ્ટ અથવા આરાધ્ય વ્યક્તિના અવ-ગુણો જોવાને વદલે તેમજ ચરિતનાયકની પ્રતિષ્ઠા જરા પણ ઓછી ન થાય એ જોવાનો વધુ પડતી કાઢજી રાખી હોવાના કારણે, કોઈપણ ચરિતમાના અંકોડા તૂટે એ સ્વાભાવિક છે: છતાં ગુણદર્શી દષ્ટિએ પણ, જે કઠીઓ મળી રહે છે તેને, ઇતર સામગ્રીના સંશોધન દ્વારા સાવઢી શકાય છે. આ દષ્ટિએ તત્કાલીન પ્રગ્ન્ય રાસ ચરિત વગેરે કૃતિઓ ગુજરાતના ઇતિહાસના સંશોધન માટે મહત્ત્વના સાધન છે, મહત્ત્વની ભૂમિકા આવી રહે છે, એ નિશ્ચય છે.

^{૧૪}. GAL, pp. 165

^{૧૫}. GAL, pp 165

^{૧૬} ગુજરાતી સાહિત્ય : મધ્યકાલીન, પૃ ૪૩

[૨]

પ્રથમનો સાર

खंड १ : प्रथारंभे लावण्यसमय कवि जनोना प्रथम तीर्थंकर ऋषभदेवने प्रणाम करी अर्घुदा पद्मावती चण्डेश्वरी वगैरे देवीओनु स्मरण करी, विमतप्रवचनी रचना करवा माटे सरस्वती देवीनी कृपा याचे छे. विमल कोण, क्या एनो जन्म थयो एणे शा शा धर्मकायों क्यां, वगैरेनु वर्णन करवा माटे आ प्रथ रचवामा आव्यो छे सौ प्रथम लक्ष्मीदेवीए पुष्पमाल नामनु नगर स्थाप्यु. त्वारपछी रत्नमाल अने एनी जगाए श्रीमालनगर अने धीमाल वशनी पण स्थापना थई.

खंड २ : श्रीमालनगरमां उहड अने रोहड बे भाई हुता. रोहड करोडा धिपति हुतो; उहड पासे नवाणु लाख हुता. एक लाख जो भाई पासेयी मळे तो उहड करोडाधिपति थई शके गटमा रही शके. रोहडे ना कही ए ज नगरना राजाना कुयरे राजा पासे ग्रास माम्यो राजाए ना कही आयी उहडनो सहकार लई कुवर श्रीमाल छोडी चाली नोकळयो. बन्ने जणा सिंधु देशमा आवेल ठठानगर जई पहोंच्या त्याना राजाए नगर वसाववा (मारवाडना प्रदेशमा) उज्जज जगा आपी, त्या वन्नेए उएसनगर वसाव्यु. उहडनु बहुमान थयु आ उएसनगरमा वसनारा ओसवाल कहेवाया. श्रीमालनगरमा जे पूर्व दिशामा रहेता हुता ते प्रागशट कहेवाया,¹⁷ एओए अवाजीने गोव्रज

17 "Going back to the Jains, it is to be observed that Prāgvāṭa is no other than the present Porvāḍ or Porvā]. The latter two cannot be derived from Prāgvāṭa, but might come from the expression Porityavadana, and I believe that Prāgvāṭa is a sanskritization of Porvāḍ. This may not be originally the name of a place, but of a person, as expressions like Porityavadana-anvayaṭ, Prāgvāṭakula, and Vamśa would suggest though, is is also possible that imitating Brahmanas and Kṣatriyas who traced their origin to some famous Ṛṣi, these Jains who were probably foreigners used the words 'Kula' and 'Varhśa' for indicating descent from a place

'Oṣvāla is the present Osvā] one of the main

તરીકે સ્થાપી. આ પછી કવિ અઢાર વર્ણની વ્યવસ્થા તથા છ દર્શન અને છન્નુ પાસંબનો ઉલ્લેખ કરે છે.

સ્તંભ ૩ : કલ્કિયુગનાં લક્ષણોનું લંબાણથી વર્ણન કરી, કવિ ભિખમાલ નગરનું વર્ણન કરે છે. આ ભિખમાલ નગરમાં ધીમાઢીઓનાં નેણુ હજાર સોદામણો મંદિર હતા, પિસ્તાઢીસ હજાર બ્રાહ્મણ હતા ષ્ઢેનો પરસ્પર સુમેઢ હતો, બ્રાહ્મણો વેદપુરાણના અર્થનો અભ્યાસ કરતા. આ સમયે ભિખમાલમાં પ્રાચ્યાટ ષંશમાં નીન નામનો ષોઢી હતો ંની આર્થિક સ્થિતિ કથલવાથી. ંગુજરાત દેશમાં આવેલ ગુજરાતના ષણગારૂષ ગાંધુનગરમાં આવી વસ્યો. સ્થિતિ સધ્ધર પળ થઈ વનરાજના નિમંત્રણથી પોતાના પુત્ર લહિર સાથે ં પાટળ ગયો, અને દડનાયક તરીકે ં નિમાયો. લહિરે વનરાજ ષોગરાજ રસનાદિસ્ય અને વચરસિંહ ંમ ચાર પેઢી ષુધી પોતાનું અધિવારપદ ષોગવ્યુ. આ લહિરના વશમા વીર નામે ંષ્ટો થયો. ંને ત્યાં વીરમતીની કુસિં વિમલનો જન્મ થયો.

સ્તંભ ૪ : શરૂઆતમાં કવિ ં પુરુષનાં ષત્રીસ લક્ષણો અને ષોતેર કઢ્ઢ ગણાવી, વિમલને નિશાઢે ષળવા મૂક્યો. વિમલ લગભગ સોઢ વર્ષની ડમરનો થયો ંટઢે વીરે વિમલને ંાયે સર્વે જવાબદારી ડોંપી દોઢા ઢીધી. વિમલનું તેજ જોઈ શત્રુઓ ંની ંર્પા કરવા લાગ્યા આથી વીરમતી પોતાને પિયર ગેઢુઢી ગામે જઈ રહી મામા સામાન્ય સ્થિતિના હતા. ંટઢે ંા-દીકરા ં મામાની ષેતીમાં સાય આઢ્યો પાટળના ષોદત્ત ંષ્ટો ં પોતાની દીકરો 'ંયો'નું વેવિશાઢ વિમલ સાથે કર્યું. દૈવવશાત્ વિમલને સુવર્ણ પ્રાપ્ત થયુ.

સ્તંભ ૫ : ધન પ્રાપ્ત થવાથી વીરમતી ષસન્ન થઈ. કવિ ઢોના સાસુદ્રિક

Marvadi sub-groups. They are all from Osvāla in Marvad, Rajputana. It would appear that they are called so from this place-name. Or is it that the place is called by that name because Oisvālas lived in a large numbers there, Oisvāla itself being a tribal name or the name of one of the ancestors?

"Members of Śrīmāli Jñāti are now called Śrīmāli. There seems to be no doubt that the word stands and stood formerly for a place and not for a person."

Studies in the Historical and Cultural Geography and Enthography of Gujarat, pp. 143-144

લક્ષ્મણો, સ્ત્રીઓ ચોસઠ ઘઠા, તેમજ અઢાર લિપિ, છ રાગ અને એના તાલની માહિતી આપે છે. કન્યા જોગા ગયેલાઓ લગ્ન લઈ પાછા ઘઢ્યા. લગ્નનો તૈયારીઓ આદરી, માઢવો નગ્નાયો. કકોતરીઓ લલાઈ. 'જાન' લઈ નિમલે ઠાઠમાઠપૂર્વક લગ્ન કર્યા; પહેરામણી વરોઢો વગેરે કર્યું. પરણીને પાછા ફર્યા પછી થોડા સમયમા જ સહકુટુબ એ પાટળ રહેવા ગયો.

છંદ ૬ : ધર્મધોષસૂરિ આવુની તઢેટીએ પધાર્યા. ત્યા જૈનોનુ તીર્થ ન જોઈ એઓ વિચારમા પઢયા. પાટળ આવી વિમલને ઉપદેશ આપી, સપ સાથે આરાસળની યાત્રાએ ગયા, અને આવુ ઉપર તીર્થ રચવાનો વિમલને આદેશ આપ્યો તીર્થરચના માટે જોઈતી રકમ પોતાની પાસે નહિ હોવાને કારણે વિમલે પોતાની અશક્તિ દર્શાવી ત્યાર પછી પોતાની વાળવિદ્યાથી ગુર્જરનરેશ મીમને પ્રસન્ન કરી, પાંચસો અશ્વદઢોનો અધિકારી થઈ દઢનાયકની પદવી પ્રાપ્ત કરી વિમલનો જ્ઞાપથી ઉત્કર્ષ થતો જોઈ, ઈર્ષાલુઓએ ગુર્જરનરેશના કાન મમેર્યા અને એમને વિમલનુ ગૃહ જોવા મોકલ્યા વિમલના રહેણીકરણી અને ઠાઠ જોઈ ગુર્જર-નરેશને પળ શકા ગઈ—રણે વિમલ પોતાનો સમોવઢિયો થઈ જાય ! આથી ટાઢે પાળીએ સ્વસ કાઢવા વાઢને છૂટો મૂઢી એને વશ કરવા વિમલને આજ્ઞા કરી વિમલને એમા વિજય મઢ્યો આથી મલ્લ સાથે ઘુસ્તી યોજી કાસઢુ કાઢવાની યોજના કરી, પળ એમાય વિમલે મલ્લને પરાજય અર્પી પોતાની શક્તિનાં દર્શન કરાવશ

છંદ ૭ : વાપ અને મલ્લના યુદ્ધમા વિમલની જીત થવાથી, ગુર્જરનરેશે એના વઢસાદાઆ-લહિરના સમયથી વિમલ પાસે લહેણ કાઢધુ રાજ્યને ઢાળ આપ્યા સિવાય લહિર વગેરેએ અશ્વો પરદેશથી મગાવ્યા હતા; અને ઢાળની રકમ સૂઝ જ મોટી હતી પરિસ્થિતિ સમજી લઈ, વિમલે ગુર્જરનરેશની રજા લઈ પાટળ છોઢધુ, અને ત્યાથી માલવળ જઈ રહ્યો વિમલને સૈન્ય સાથે આવતો મામઢી ચઢાવતીનગરીનો રાજા ધધૂક નગરી છોઢી ચિત્રકૂટ-ચિત્તોઢ જતો રહ્યો, અને વિમલે ચઢાવતીનગરીનુ રાજ્ય સમાઢી લોધુ પૂર્વમાં આવેલ રોમનગરના વાર સુલતાનોને માયામારે ઢયેલા જોઈ, રોમનગર ઉપર વિમલે સવારી કરી, અને વારે સુલતાનો ઉપર વિજય મેઢવીને એમનો પાસેથી ઢઢ વસુલ કરી એ ચઢાવતી નગર પાછો ફર્યો

છંદ ૮ : સિંધુ દેશમા આવેલ ઠઠાનગરના રાજાએ ઢૂઝ મોકલો અપમાનજનક સ્પેશો મોકલ્યો, તેથી વિમલે યમનિયા-ઠઠાનગર પર ચઢાઈ કરી. ઢધે વચ્ચે મયંકર યુદ્ધ થયુ. વિમલનો વિજય થયો; યમનિયાનરેશ કેદ પક-

ઢાચો અક્કેક હાથો-ઘોડા વગેરે કમલે કરી, કેદી ચમનિયાનરેશ સાથે વિમલ ચદ્રાવતીનગરીએ પાછો ફર્યો. ચદ્રાવતીમા એનો અર્પવ સત્કાર થયો ગુર્જરનરેશ મીમે છત્રચામર મોકલી વિમલનુ સમાન કર્યું ચમનરેશે સમાધાનની શરતો કબૂલ વાધી એને મુક્ત કરી સિંધ પાછો મોકલ્યો એક દિવસ વિમલે ચદ્રાવતીનગરીનુ નિરીક્ષણ કર્યું અને એને નવેસરથી વસાવવાની ઇચ્છા થવાથી વિનેકપૂર્વક નગરીની રચના કરી. ત્યાર પછી ચતુર્વિંધ સઘ સાથે વાનુજય-ગિરનારની યાત્રા કરી, ધર્મઘોષ્પુરિને ચદ્રાવતીનગરીમા ચાતુર્માસ રાખ્યા

રાંઠ ૯ : સઘપતિની પદ્મી મેઝવી વિમલે ધર્મઘોષ્પુરિ પાસે ધર્મજ્ઞાનુ શ્રવણ શરૂ કર્યું. જૈનધર્મનુ સ્વરૂપ, વાર વ્રત ધ્યાવકના આચાર વિચાર વગેરેનુ નિત્ય શ્રવણ કરવાથી વિમલનુ દિલ દ્રવ્યુ, અને ધોતે કરેલા પાપોનુ ગુરૂ પાસે પ્રાયશ્ચિત્ત માગ્યુ. ગુરૂએ કહ્યું કે 'જૈનમંદિર ઘઘાવે તો આ પાપનુ પ્રાયશ્ચિત્ત થઈ શકે' આથી આવુ પર્વત ઉપર જૈનતીર્થની સ્થાપના કરવા વિમલે ઇષ્ટ દેવી અર્બુદાની આરાધના કરી અવાદેવીએ પ્રગટ થઈ વર માગતા વહુ વિમલે અર્બુદશિલ્પર પર તીર્થ કરવાનુ એક વરદાન અને ઘીજુ વરદાન પુત્રનુ માગ્યુ અવાદેવીએ એક વરદાન માગતા વહુ આથી વિમલે પોતાની પત્ની 'શ્રી'ની સલાહ લઈ, પુત્રને વદલે તીર્થ વરવાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરી વન્ધે વન્ધે કવિ અર્બુદ પર્વત વિશેની પૌરાણિક માહિતી, શ્રીમાતા અને રસિયાદોની કથા, વાલીનાથની આઢાઈ અને મરઢાઓની માઘામારેપણાની પ્રસંગકથાઓ વહે છે સર્વે મુરકેલીઓનુ નિવારણ કરી, વાસ્તુશાસ્ત્રના સર્વ નિયમોને લક્ષમા લઈ, આરાસળથી આરસ મગાવી, કુશલ કારીગરોને રોકી, જાતે જ ધ્યાન રાખી વિમલે અર્પવ એવા તીર્થની રચના કરી ને સ. ૧૦૮૮મા ધર્મઘોષ્પુરિની નિશામા મહાઠાસવપૂર્વક પ્રતિમાની સ્થાપના કરાવી

ચૂલિકા : વિમલની પ્રતિષ્ઠા સામઝીને પાચસો અગિયાર માટ ચદ્રાવતી નગરીએ આગ્યા, પરતુ વિમલ ચદ્રાવતીમા નહોતો આથી એનો નિરાશ થવા 'શ્રી'ના દર્શનની ઇચ્છાથી વિમલને ત્યા ગયા. 'શ્રી'એ એ સર્વનો ભાવમીનો સત્કાર કરી, વિમલ પર્વત પરથી પાછા આવે ત્યામુઘી આમ્રહપૂવક રોકી મર્વને સતોધ્યા કવિએ આ પ્રસંગે માટ પાસે 'નારી વહઈ ધર-શળગાર' અને 'જિહ્વા નારી તિહા મંદિર સહી'ની વક્તિને સાર્થક કરી વતાવી છે પ્રન્યાતે કવિએ પોતાનો પ્રશસ્તિ આપી છે

[૩]

વિમલપ્રવધ નથ તપ્ત અને વધારાની ચૂલિકામાં વહેંચાયેલો છે. કવિના શબ્દોમાં વહીએ તો એની મૂઠ્ઠા કૃતિમાં દૂધા છદ કવિત્ત માસા મઢીને ફુલ તેરસો છપ્પ કઢીઓ છે. ૧૮ આટલા ધીર્ઘ ક્ષેત્રે વહેતા વાઘ્યપ્રસાદમાં પ્રસંગોની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો પ્રસંગો જુદા જ ઓછા છે. ધોડાપૂરે વહેતા પ્રસાદમાં પ્રસાસ કરતા હોઈએ તો સમર વહેતી નદીના વણે ઘટેના સૃષ્ટિસૌન્દર્યને ધરાઈને નિહાળવાનો સમય ન રહે. એ સમગ્રી શકાય, પરંતુ અત્યંત ધીરે વહેતા આ કથાપ્રવાહને કાઠ ઘાંઠ વિચરતા મન સુતૃત થાય. એવું અનુપમ સૌન્દર્ય નિહાળવાનું તક ઘણી ઓછી મળે છે. કાન્હુદે-પ્રવધમાં કથાપ્રસાદ ઘેગે વહેતો હોવા છતાં જે રસાસ્વાદ માણી શકીએ છીએ તેવી તૃપ્તિ આ પ્રવધમાં મૂઠ્ઠી મુસ સુધી પર્યટન કર્યા પછી અલ્પ પ્રમાણમાં અનુભવાય છે. એનું એક કારણ છે અને એ છે કવિની સાપ્રદાયિક દૃષ્ટિ.

વિમલપ્રવધ એક લાચી પદ્યકૃતિ છે. એ સાચી વાત, પરંતુ એમાં માત્ર વિમલનું જીવનચરિત્ર—આદિથી અંત સુધીનું વિમલનું જીવન અને એના જીવનની કાવ્યવાદી વર્ણનાત્મક રીતે આપવામાં આવ્યા છે. એટલે સારાચ પ્રવન્ધમાં મુખ્ય પાત્ર તરીકે વિમલ જ જોવા મળે છે. ગૌણ પાત્રોમાં ‘શ્રી’ અને ‘વીરમતી’ જણાય છે, ગુજરાતનો રાજા भीमदेव, સિંધુ દેશનો—ઠઠ્ઠાનગરનો રાજા રોમનનગરના મુલતાનો અને એમની વીંધીઓ, ધર્મધોષસૂરિ. આ પાત્રોનો નિર્દેશ કરી શકાય, પરંતુ વિમલ સિવાય એવું એક પાત્ર નથી, જે સુરેખ રીતે ઝપટી આવતું હોય.

વિમલપ્રવન્ધ એ વિમલનું પ્રશસ્તિકાવ્ય હોવા છતાં લાવણ્યસમયનો ઉદ્દેશ વિમલનું આદર્શ જીવન શ્રોતાઓ સમક્ષ રજૂ કરવાને બદલે વિમલનાં મુક્ત્યોનો આધાર લઈ જેમ ધર્મનો પ્રભાવ વધારવાનો છે, એટલે સમગ્ર રીતે આ કૃતિનો ધ્વનિ પણ એ જ પ્રકારનો નીકળે છે. વિમલનું જીવન સમગ્રતયા કર્મવીરનું હોવા છતાં કવિના કથનમાં ધર્મવીરનું જ બની રહે છે. દરુનાયક તરીકેના અધિકારપદે આરુઢ થયા પછી વિમલની યશસ્વી વારકિર્દીથી અંજાઈ જઈ, ફિર્કાઓ ઉપારે भीमदेवના કાન મંમેરી વિમલનો કાટો દૂર કરવા યત્ન કરે છે ત્યારે વિમલની નિર્ભયતા સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. વીકરેલા વાખને છૂટો મૂકી એને

૧૮ વિપ્ર ((શાહ), પૃ. ૧૦૧) મેં જે પ્રત ઉપરથી મૂઠ્ઠા વાચના તૈયાર કરી તેમાં ૧૨૭૨, અને ક પ્રતમાં અને મ. મુદ્રિત પ્રતમાં ૧૨૯૭ કઢી છે. મ. પ્રતમાંથી ૫૧૧ મટ્ટની નામાવલિ આપતી લગભગ ૨૫ ગાથા ઓછી કરીએ તો મ પ્રતમાં પણ ૧૨૭૨ કઢી રહે છે.

વશ કરવા ગુર્જરનરેશે આદેશ આપ્યો ત્યારે માત્ર દહનાયક તરીકે જ નહિ પણ ધર્મીયે વિશેષ નિર્ભયતા દર્શાવી વિમલ પોતાનું શૌર્ય દર્શાવે છે મરત સાથેના યુદ્ધમાં પણ પ્રતિસ્પર્ધાને મહાત કરવાનું કૌશલ દર્શાવે છે; અને સિંધુ દેશના રાજા ઉપર જીત મેલ્લવનાર તેમજ રોમનગરના ધાર મુલતાનોને પરાજય આપનાર વિમલ ચદ્રાવતીનગરીમાં ગ્યારે સ્થિર થાય છે ત્યારે વાચક શૌર્યને વદલે એનામાં નિર્વેદ જુએ છે આમ કર્મવીર હોવા છતાં જેનો આત્મા ધર્મપુરુષનો છે તેવા વિમલને પોતાની કૃતિ માટે લાવણ્યસમયે પસંદ કરેલ છે. ચદ્રાવતીનગરીના રાજા ધધૂકને પાછો નિમત્રી ભીમદેવ સાથે સમાધાન કરાવી પ્રેમપૂર્વક એની ગાંધી પાછી અપાવે છે એમાં શૌર્ય કરતા પણ વીજા એક વિશિષ્ટ ગુણની આવશ્યકતા છે, અને એ ગુણ છે ઔદાર્યનો, ક્ષમાનો. ક્ષમા એ ચીરનું ભૂષણ છે એની પ્રતીતિ આ કાર્ય પરથી થઈ છે.

ધર્મપોષણરિત્ત ઉપદેશથી આવું ઉપર વિમલવસહી જન મંદિરની રચનાનો વિચાર થતાં પ્ર મંદિર માટે ત્યાં વર્ચસ ધરાવતા બ્રાહ્મણો—મરહાઓ જમીન આપવાની ના કહે છે આનાકાની કરે છે, ત્યારે પોતે દહનાયકની પદવીએ હોવા છતાં, ધધૂકરાજની સાથે પૂર્ણ મૈત્રી હોવા છતાં, ગુજરનરેશનું પોતાને પીઠ-વલ્લ હોવા છતાં એ જમીન વલ્લજમીની ન લેતાં, સમજાવટથી એ જમીનનું જે મૂલ્ય હોઈ શકે તેનાથી વધારે ચૂકવી જમીન પ્રાપ્ત કરે છે, પોતે સત્તાસ્થાને હોવા છતાં ચદ્રાવતીનગરીની નવરચનામાં અને વિમલવસહીના વાધકામમાં કશાય વેઠ લીધાનો દશારો સુદા નથી, કલટાનું કારોગરો અને મજૂરો પ્રસન્ન થાય તે રીતે મજૂરોનું મૂલ્ય સોનિયા અને રૂપિયાથી ચૂકવાય છે એવસ્થાની પાછલ વિમલના ઔદાર્ય અહિંસક મનોવૃત્તિ તો તરવરે જ છે, પણ એની માનવતાના પણ દર્શન થાય છે અન્ય રીતે વિચારીએ તો સિંધુદેશ અને રોમનગરના મુલતાનો સાથે યુદ્ધ કરનાર વિમલ ગુજરનરેશ દ્વારા છત્રચામરથી સમાન પામતો વિમલ, દહનાયકપદે હોવા છતાં એક સામાન્ય નાગરિક થઈને ચદ્રાવતીમાં રહે એમાં જન ધર્મના વિશિષ્ટ ગુણ સમન્વયધુલિ અને અહિંસક મનોવૃત્તિ જ જોવા મળે છે. ગ્યારે કાંઈ વહે છે કે વિમલે મઠ મંદિર, નિશાલ, અને છયે દર્શનના અભ્યાસીઓ માટે વિધામસ્થાનનો વધાવ્યા ત્યારે ધર્મસદિષ્ટતા પણ ડોકિયું કરી જાય છે શ્રેવીસ ચોવીસ વર્ષનો મરજુવાન વયે, સમર્થ વિરોધીઓ પર યુદ્ધો દ્વારા વિજય મેલ્લવી, ચક્રવર્તી અશોકની જેમ જેનું હૃદય અત્યુદ્ધે વહે અને હિંસ મનોવૃત્તિને વધી આત્મામાં રમમાગ રહે તેનો આત્મા પાર્થિવ ભૂમિથી પર અને ધર્મવીર જ હોઈ શકે એ નિઃશક છે. એ દષ્ટિએ પોતાની કૃતિ માટે વિમલની મુખ્ય પાત્ર તરીકે લાવણ્યસમયે કરેલી પસંદગી ચોમ્ય જ કહી શકાય.

વિમલની માતા—વીરમતીનું પાત્ર ऐतिहासिक હોવાનો ઉલ્લેખ મળતો નથી, એટલે કવિએ ‘વીરનો પત્ની તે વીરમતી’ એમ કલ્પના કરી નામ મૂક્યું હોવા સંભવ છે. આ ગૌણ પાત્રને કવિએ ઊઠાવ ઠીક આપ્યો છે. વિમલના પિતા વીરે દીક્ષા લીધા પછી ઘરની જવાબદારી વીરમતી ઉપર :જ આવી પડે છે. વિમલ હજી પૂરો પલોટાયેલ નથી, વિમલના ઉત્કર્ષમાં અનેકની રૂઝડાજી છે, આથી એ પોતાને પિયર જડે, કામધંધો કરી, ડુગલ વેઠી વિમલને ડછેરે છે, એમાં એનું માતૃહૃદય કાઠકી ઝટે છે, વિમલને વેવિશાલ પાટણના ધનપતિની પુત્રી ‘શ્રી’ માથે નક્કી થયા પછી સ્ત્રીનું સહજ એવો ગૌરવયુક્ત નિર્ણય લે છે કે જ્યાંમુઢી ઘરની આર્થિક સ્થિતિ મુઢરે નહિ ત્યાંમુઢી વિમલને પરણાવવો નથી. આમા માતૃહૃદય ઉપરાત વ્યવહારુપણુ દર્શાઈ આવે છે.

‘શ્રી’ વિશે કવિએ ઓછામા ઓછો ઉલ્લેખ કર્યો છે, પણ જ્યાં જ્યાં એના વિશે ઉલ્લેખ મળે છે ત્યાં ત્યાં, મળે એ ઉલ્લેખ મિતાક્ષરી હોય તોપણ, એમાંથી સૌરભ પ્રગટે છે. આવા ઉલ્લેખ બે સ્થળે છે. વિમલે અંબાદેવીની આરાધના કરી ઘરદાન માગ્યું ત્યારે અને વિમલની પ્રશસા સામઝી પાંચસો ઉપરાત માટ ચદ્રાવતીનગરીએ આવ્યા ત્યારે જ્યારે અંબાદેવી બે નહિ, પરંતુ એક વરદાન—કાં તીર્થ, કાં પુત્ર—માગવાનું કહે છે ત્યારે વિમલ ‘શ્રી’ની સલાહ લે છે ‘શ્રી’ કહે છે ‘સ્વામી ! પુત્ર માગવાથી સસાર વધશે કોઈ પુત્ર કુલમડન હોય છે, કોઈ કુલને કલક ઉપજાવનાર હોય છે, કોઈ વિરલ પુત્ર ભક્ત હોય છે, કોઈ વિરલ પુત્ર કર્મી હોય છે કોની લીકરી અને કોની મા ? કોના પુત્ર અને કોના તાત ? કૃપા કરી તુરત જિનપ્રાસાદનું વચન માગો.’ ‘શ્રી’નો આ જવાબ કોઈ પણ સ્ત્રીસમાજને ગૌરવ અપાવે તેવો છે. દરેક સ્ત્રી પુત્રપણાયુક્ત હોય છે પણ વિવેકી ‘શ્રી’ પોતાને પુત્ર નહિ હોવા છતાં, એ મનીષાને દવાલી, એક શુભ કાર્ય માટે—જે કાર્યથી એની પ્રસિદ્ધિ શાશ્વતી બની ગઈ છે—પ્રેરણા આપે છે. લીજા પ્રસંગે જ્યારે માટનો સમુદાય ચદ્રાવતીનગરી આવે છે ત્યારે વિમલ અર્બુદગિરિ ઉપર મયેલ હોય છે. વિમલની ગેરહાજરી સામઝી માટ લોકો નિરાશ થાય છે, પણ જ્યારે એઓ ‘શ્રી’નું સ્વાગત પામે છે ત્યારે ‘વિમલ સુપ્રમાત, શ્રી સુપ્રમાત’ એમ જયકાર ઉત્તરી ઝટે છે ‘રૂઢિળી રૂઢમુચ્યતે’—પદ્ધિત આશા-ધરના એ વાક્યને ‘શ્રી’ અક્ષરશઃ સાંતુ વરી વતાવે છે. સ્ત્રી એ માત્ર પત્ની જ નહિ પત્ની કરતા પણ વિશેષ મિત્ર પણ થઈ શકે છે—મિત્રથી પણ વિશેષ, એ ચિત્ર આ આછા રેખાચિત્ર પરથી આપણા હૃદય પર અલિપ્ત થઈ જાય છે.

સામાન્ય રીતે ગીમદેવ પહેલાનું પાત્ર ऐतिहासिकમાં એક આદર્શ રાજવીનું છે, પરંતુ લાવણ્યમયે, વિમલના પાત્રાલેખનને વિકમાત્રવા, એને કાચા વાનનો વર્ણવ્યો

છે, વિમલની શક્તિઓથી મુખ્ય મીમદેવ વિમલનુ વાસઠ કાઢવા માટે બન્ને વાર યત્ન કરી ચૂક્યો છે, છતાં ચદ્રાવતીગમન પછી મીમ-વિમલ વચ્ચેનું સૌહાર્દ, એના તરફથી વિમલને છત્રચામરની ભેટ, ચદ્રાવતીમા પણ જ્યારે પ્રસંગો વિમલને મમેરે છે ત્યારે પણ વિમલની મીમદેવને જ રાજા તરીકે સ્વીકાર્યાની દૃઢતા,— આ સર્વ પ્રસંગો વલ્લભના હોવા છતાં, વિમલનું વ્યક્તિત્વ ઉપસારવા માટે ઘટા-વાયેલા હોવા છતાં મીમને આદર્શ રાજવી તરીકે કંઈક અંશે રજૂ કરી જાય છે.

વનનિયા—સિંધુ દેશના રાજા તથા રોમનગરના સુલતાનોનું પાનાલેખન સાથે પાત્રનું અને ફિરનું છે એમા એઓની નવઝાઈઓ જ ચતાવવામા આવી છે, પરંતુ સુલતાનોની બીવીઓના પાત્રોમા, છત્રીઓની મહેળા-દોળા મારવાની અને દીસઠટ્ટિની લાક્ષણિકતાને ધ્વંસી રજૂ કરી છે.

ધર્મધોષસૂરિના પાત્રમા કાંઈ જ વિશિષ્ટતા નથી એક સામાન્ય ધર્મશુદ્ધ ઉપદેશ કંઈ રીતે આપે એની જ એમાથી જ્ઞાતી થાય છે વળી આ પાત્ર પણ ઐતિહાસિક નથી.

આમ, આગળ કહ્યું તેમ, કવિને જૈન ધર્મનો જ પ્રભાવ દર્શાવેલો છે એટલે એને માટે વિમલને મુખ્ય પાત્ર તરીકે પસંદ કરીને એની મૂર્તિ માટે જહર જળાઈ ત્યાં ત્યાં કવિએ ગૌણ પાત્રો મૂક્યા છે, જહર ન જળાત તો કદાચ કવિ એકલા વિમલના પાત્રથી જ ચલાવો હેતુ જે ગૌણ પાત્રોનો આશ્રય લેવામા આવ્યો છે તેઓની પાછળનો આશય પણ એ જ છે કે વિમલ જેમો ઉદાત્ત પાત્રને ધર્મશુદ્ધ બનાવવામા એ મદદગાર બની રહે ‘ચીરમતી’ અને ‘શ્રી’ વચ્ચે પાત્રો એ જ રીતે વિમલમા સંસ્કારોનું સિંચન કરી રહ્યા છે, ધર્મધોષસૂરિ પણ એ જ રીતે સહાયક થાય છે વાકીના જે પાત્રો છે તે સંગાજડશન કરાવવા પૂરતા જ છે.

વિમલપ્રવધનું કાવ્યનિરૂપણ કવિએ જૂની પદ્ધતિએ, ઓછામા ઓછા રસ અને અલંકારનો આશ્રય લઈને, કયું છ કવિને એક પ્રશ્નની ધર્મકથા લગાવથી રજૂ કરવી છે, આથી કરી પાતે પોતાની સર્વ રચાયેલ ધર્મવિષયક કૃતિઓને નવર સમક્ષ રાસી આ કાવ્યની રચના કરે છે આ કારણે સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત કાવ્ય-કૃતિઓનું અનુકરણ કરવાની શક્તિ પણ એમનામા સહેજે ઉદ્ભવેલી જળાતી નથી વિમલપ્રવધનો જો સરસામણી કરવી હોય તો જૈનેતર અને પૌરાણિક રચનાઓનો સાથે અને સરલાવી શકાય, જેમા કવિતાતત્ત્વનું આલેખન ટેવાનો કોઈ ઉદ્દેશ હોતો નથી, માત્ર વળનો કથાનરો પ્રસંગો અને ઉપદેશથી વ્યવિતવ્ય વિકસે જાય નગરાદિ વર્ણનોમા જે કાંઈ રોચક તરંગ જોરા મળે છે તે જૈન આગમ પ્રયોગમા સામાન્યતા આવતા વર્ણનોની છાયા જેવું છે જે વર્ણનો અને વર્ણનો અપાયા

છે તે પળ સામાન્ય છે, આથી આ સર્વ કાવ્યચમત્કૃતિને પોષક બનતું નથી. લાવખ્યસમયની શૈલી સામાન્ય છે. કશ્ચિત્ એ ચમકીલી અને ઘેગીલી બને છે ત્યારે એ કવિતાને સાર્થક કરે છે. કલિયુગનું ઘળનું, રોમનગરના સુલતાનની બીંબીઓનું સદી બોલીમા ટીકલ અને હાસ્યરસપ્રધાન સવાદ આઠમા સડમા વમનિયાના રાજા સાથેના યુદ્ધપ્રસંગે પ્રેમ અને ઓનસવી ભાષામાં યુદ્ધનું તાલશ વર્ણન, વિજય પછી ઝલ્લાહાલકૃત વાનીમા વિમલનો ચંદ્રાવતીમા સત્કાર, 'શ્રી'નું વર્ણમધુર અને રસમયી શબ્દો દ્વારા ઉપજાવેલુ રંગાચિત્ર, અને એ દ્વારા સમગ્ર નારીસમાજની કરેલ પદાસા ઘેરે ગુણપક્ષે હોઈ વિમલપ્રબંધની એકસાગ કાવ્યમા ગણના થઈ શકે એમ છે.

વિમલપ્રબંધનો પ્રધાન રસ શાત રસ છે, કારણ કે કવિએ આ કાવ્ય દ્વારા એક ધર્મપુષ્ટને જીવંત કરેલ છે. સર્વ આરંભિકી-સમારંભિકી ક્રિયાનો ત્યાગ કરી શાત જીવન વ્યતીત કરવાની મનોપા, આત્માના વિચારમા જ લોન, એ સર્વ લક્ષણો જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતોને અનુલક્ષીને છે. સંસારનો ત્યાગ કરીને નહિ, પણ સંસારી-અવસ્થામાં રહીને પણ સાધુજીવન જીવી શકાય છે. શૌર્ય અને શ્રીધી યુક્ત વિમલને નવમા સડમા અવાયેલ ઉપદેશ શાતરસનો જ પોષક છે. વિમલનું વાચ તથા મલ્લ સાથેનું યુદ્ધ વમનિયા-નરેશ સાથેનું ધ્વનલાર યુદ્ધ રોમનગરના સુલતાનો ઉપરનો વિજય અને ચંદ્રાવતીનગરીની પુનર્રચના, વિમલવસદીની માહણી, આ સર્વ કાર્યોમાંથી વિમલનું વિરાગયુક્ત ચરિત્ર જ ઊભું થાય છે, આથી આપણે ભાવ વિભાવ અને અનુભાવો વ્યક્ત થતા એકદમ અનુભવી શક્તા નથી સાતમા સડમા બીંબીઓના સગદ દ્વારા ઉપજાવેલ હાસ્ય રસ અને આઠમા પડમા વમનિયાના રાજા ઉપરની ચંદાઈના પ્રસંગોનો નીરરસ પણ છેલ્લે જ્ઞાનરસના જ પોષક છે.

વિમલપ્રબંધમા આવતા આલંકારિક ઘળનોમા વિશિષ્ટ ચમત્કૃતિ નથી છોનાં તથા પુરુષના સામુદ્રિક લક્ષણો દર્શાવતા ચોથા પાંચમા સડ, અને ઉપદેશપ્રચુર નવમા સડ સિવાય બાકીના સડ દ્વારા આ વર્ણનાત્મક કૃતિ સુવાચ્ય બની ગેય કાવ્ય બની રહી છે. કલિયુગનું ઘળનું, છો-પુરુષના સામુદ્રિક લક્ષણો ઘેરેથી આ લાંબો કથાપટ્ કશ્ચિત્ કટાક્ષાગ્રનક થઈ જવા છતાં એમ્દરે રોચક બની રહે છે. કથાપટનો વિસ્તાર અતિ લાંબો થઈ જવાને કારણે, શરૂમા કહ્યું તેમ, લાંબી મુગાકરીએ નોસ્કેલ પરિવાનકો ઊઘાનીચા ધાકાચૂકા તેમજ કઠીક છૂંચાસૂકા તો કઠીક હરિયાઢોધો આવૂન એવા માર્ગ ઉપર ચઢી જતા જેમ કશ્ચિત્ ધાક લાગે, હરિયાઢીથી મન પ્રફુલ્લિત બને તેમ લાંબાં વર્ણનાત્મક ચિત્રો દ્વારા કશ્ચિત્ કટાક્ષો ઉપજાવે છતાં એ વર્ણનો કયારેક અલંકારોથી રોચક રીતે રજૂ કરવાની શૈલીને કારણે કથાપટ શુષ્ક નથી થઈ જતો પણ કયારેક ચિત્તહર

પણ બની રહે છે. પોતાના કૈયયિતબ્બને માર આપનાને કનિષ્ઠ પ્રસંગોપાત્ત ઠીક ઠીક સમયરૂઢ ઉપમા, ઉત્પ્રેક્ષા, દૃષ્ટાંત, રૂપક, અર્થાન્તરન્યાસ વિરોધાભાસ, વાચકલુપ્તા ઉપમા વગેરે અલંકારોનો ઉપયોગ કર્યો છે (તેમકે : ઉપમા (૪-૩ ૬૪૨, ૬૪૩, ૬-૪૪, ૬-૪૫ ૬-૬૩, ૮-૫૧, ૮-૫૭), ઉત્પ્રેક્ષા (૧-૫ થી ૮, ૫-૭૪), દૃષ્ટાંત (૪-૬૫ ૬-૩૬, ૯-૧૫૩, ૬-૪૧ ૬૪૨ ૬૪૩, ૬-૪૪ ૬-૪૫), રૂપક (ચૂ ૮૦), અર્થાન્તરન્યાસ (૬-૬૫ ૬-૬૬ ૬ ૬૭), વાચકલુપ્તા ઉપમા (૯, ૧૮૯) વગેરે.

આ તથા વાક્યમા કહેવતોનો પણ કવિએ ઠીક ઠીક ઉપયોગ કર્યો છે. કહેવતો એ વસ્તુસ્થિતિએ અર્થાન્તરન્યાસ નામનો અલંકાર છે આને સામાન્ય લોકોકિ સરીકે પણ ઓછાવડામા આને છે વિમલપ્રબંધમા ઉપયોગમાં લેવાયેલી કેટલીક કહેવતો આને પણ પ્રચલિત છે :

ચોલડ ચોલડ વાઘડ રાહિ, વાટડ વાટડ વાઘડ વાહિ (૧ ૮૭)

વાઈના ફૂલ વાઈનડ વેડડ (૧.૮૮)

ઈટાલે ઘાસિ લામડ દ્રામ (૨૭)

મગણ મરણ સમાણડ જોડ (૨૯)

અળતેહિડ લે પરધારિ જાઈ, માન મહુત નવિ પામડ રાય (૨.૧૧)

નાહુનડ સીદ તણડ વાચડુ, મોડા મયગલથી તે વહુ (૨.૧૩)

ગાજવીજ ઘણ થોડા મેહ (૩ ૬૩)

એક વયરી વિપવેલડી, એ વિહુ, ત્રીજો વ્યાધિ ।

જા[ડ] ઝગતી છેદીડ તુ સિરિ હુડ સમાવિ ॥ (૪.૫૬)

કહુઆ ફલ નવિ લાગડ અધિ, સોનડ સિંહડ ન લાગડ સપિ ।

માણિકિ મલ ન ઘડપડ સાર, સીલ ન ચૂકડ વિમલ કુઆર ॥ (૪ ૬૫)

દેહી કાગ કવિજન ઇમ મળડ, મેરહી દ્રાહ લગોલી વિળડ (૬.૬૧)

સિંગડ સાકલ ક્તરડ (૬ ૬૫)

ગુલડ મરડ જે માનવી તેહ વિઠ દોજડ કોમ (૬ ૬૬)

ફળ ઓલણતા ધૂરા એ રહિયા (૭ ૩૩)

કરતા પાક રહિયા કોરડ (૭.૩૪) વગેરે

આ તથા અન્ય કહેવતો અને અલંકારોથી વાક્યનો નિશાઢ પટ, અનેક ચાદરનાથી આકાશ દીપી ઝટે તેમ દીપી ઝટે છે

વાક્યવંધ

વિમલપ્રબંધનો વાક્યવંધ મુખ્યત્વે ‘વંધવંધ’થી વધાયેલો છે. એમા પ્રસંગે પ્રસંગે દુહા, યશ્તુ, કલ્પ પગાડુ અને ગીતોના ટાઢ યોજાયા છે.

‘વૃહત્ પિંગલ’માં શ્રી. રામનારાયણ પાઠકે જણાવ્યું છે તે મુજબ, તેરમા શતકના આરંભમાં વસ્તુ છંદ ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં પ્રયોજાયેલો જોવા મળે છે. આ છંદમાં પહેલી પંક્તિ બે સસકલ + એક લઘુ અક્ષરની, અને પછી ચાર ચરણનો એક અર્ધસમ ૧૧+૧૬ એ રીતનો, દરેક અર્ધને છેદે બે લઘુ રહે એ જાતનો, આ છંદ છે. આ છંદને રજા છંદ પણ કહે છે. આમાંનાં વિષમ ચરણ એ દોહરાનાં સમ ચરણનો સ્થાલ આપે એવાં હોય છે. આ પછી આજો દોહરો મૂકવામાં આવે છે.^{૧૮} તેરમા સંસ્કૃત પછી જૈન કવિઓએ આ છંદનો છૂટથી મુક્તક તરીકે, ઉપયોગ કરેલો જોવા મળે છે. એમાં પહેલા સસકલના શબ્દોનું ફરી આવર્તન એ વસ્તુ છંદનું સ્વચ્છ લક્ષણ બન્યું છે. એ પ્રકાર વિમલપ્રવંધમાં સ્વીકારવામાં આવ્યો છે; જેમકે,

વિમલઈ વાસી વિમલઈ ધામી નગર સુવિશાલ ।

ચંદ્રાવદ્ પોસાલ વર, જેણિ ધર્મ-થાનક કરારીઅ ।

સાત પ્રાસાદ સોહામણા, જેણિ વિંબ પોટાં મરાધીઅ ।

ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ મેલ કરિ, શ્રીસેત્રુજિ ગિરનારિ ।

જાત્રા કરી ધરિ આશીઆ, વધાવદ્ નરનારિ ॥ ૮.૧૧૫ ॥

‘ટાલ-લોકીક પવાઢાનુ’ આ મથાળે વિમલપ્રવંધમાં બે ગીતો રજૂ થયાં છે; આ બંને ગીત-સંઘ ૩-૧૬૧ થી ૧૭૦ અને સંઘ ૬-૭૦ થી ૮૮-દોહરાની દેશીમાં છે. સંઘ ૬ ૨ થી ૧૧ ની ‘ઢાલ’ અને ૭-૭૧ થી ૭૮ ‘રાગ અસાઝરી, ટાલ બેલિનુ-બંને ગીત ચોક્કસો દોહરાની જ દેશી છે. એમાં ગેયતાની દૃષ્ટિએ કોઈ વિશિષ્ટ ફેરફાર થયેલ નથી. સંઘ ૭-૭૧ થી ૧૦૩ મુખીની ‘ચાલ’ આજો સર્વેયાની અથવા તો ચતુષ્કલ પ્રકારનો દેશી છે, જેમાં આરંભનો ૭૧ મી ધ્રુવ-પંક્તિનો કદો શુદ્ધ ચરણાકુલની સોઠ માત્રાની છે. આઠમા સંઘમાં ૨૫ થી ૪૩ કદો મુખીનુ ‘રાગ રામગિરિનું ગીત’ પણ સર્વેયાની અથવા ચતુષ્કલ પ્રકારની દેશી છે. એ જ સંઘમાં ૬૨ થી ૭૨ મુખીનુ ‘ગીત-ઢાલ ચારણિયાનુ’-પણ ઉપરના જેવો જ દેશી છે. ‘યાત્રદ તલાવડો’ એ મથાળે આ જ સંઘમાં આવતું ૭૪ થી ૭૬ પ્રગ વધીનુ ગીત દોહરાનો દેશી છે. જેમાં અક્ષરોની દૃષ્ટિએ ઉમેરણ છે; જેમકે

કે મોરી કે ગામણિ (સોહાવુ રે)

સોવન-પાટઈ બડસાઠ (કિ વિમલ વધાવુ રે)

ચૈવના શબ્દો ગેયતાની દૃષ્ટિએ ઉમેરાયેલા છે. નવમા સંઘમાં ‘કરિ પઢિદ્-મણિડ એ ઢાલ’ કદો ૧૬૦ થી ૧૬૫ મુખી દેશી પ્રકારની છે; પ્યારે ૧૬૧ મી કદો ધ્રુવનો છે, જે નંદિત દોહરો છે.

ચડ ૬-૯૫ની છદ માપાની કડી બે દોહરો જ છે, જ્યારે ૬-૯૬ થી ૯૯ છદ ચાલિ એ હરિગીત છે કલશ મથાલે ચડ ૬ ની કડી ૧૦૦ એ જાણીતો છપ્પય છદ છે, જેના રોવ્ય છદની ચાર પક્ષિ અને વીજી બે પક્ષિ ઉત્કાલની છે.

આઠમા ચડમા ૪૪ થી ૬૧ કડી સુધીમા આવતુ યુદ્ધનુ વર્ણન અક્ષરમેલ તોટક છદની દેશીમાં છે, એને કારણે ઋગુગુરુનો મેલ સચવાયેલો નથી.

ચૂલિકામા કવિત મથાલે આપેલ ૩૯ થી ૪૨ સુધીની ચાર કડીઓ પણ છપ્પય જ છે.

આમ દૂહા, ચંડપદ, પવાહુ, દાલ વગેરેના પ્રયોગો કરી લાવણ્યસમયે વિમલપ્રબધમા ધૈવિધ્ય સાધ્યુ છે

[૪]

ગુણદૃષ્ટિએ વિમલપ્રબધમા આપણને સંસ્કૃત પરિપાટોનુ ગુણદર્શન ઓહુ થાય એમ હોવા છતાં સારાચ કાવ્યને પ્રમાદની દૃષ્ટિએ મૂલવીએ તો એને એક સૂચક પ્રકારનુ કાવ્ય કહી શકાય; એમા અનેક પ્રસંગે માધુર્ય, અને વીરરસની કવિતા આપવામા આવી છે ત્યાં આપણને કવિનો શબ્દશાલિઓના ઓજસ્ ગુણના દર્શન થાય છે

યઈ છે.^{૨૦} ઉપર્યુક્ત શિલાલેખ અને નેમિનાથચરિતની પ્રશસ્તિમાંથી વનરાજથી કુમારપાલના સમય સુધીમાં થઈ ગયેલા એક પ્રાગવાટકુલનો તેજસ્વી 'ઈતિહાસ' આપણને ઉપલબ્ધ થાય છે.^{૨૧}

નેમિનાથચરિતની પ્રશસ્તિ મુજબ "ચંદ્રસૂરિના શિષ્ય હરિમદ્રસૂરિ ધયા એમનાથી શ્રીમાલનગરમાં થયેલો પોરવાટ નામનો વડા હતો ^{૨૨} એ પોરવાડ વંશમાં લક્ષ્મીથી સમૃદ્ધ ઠલકુર નિઘન્ય નામનો પુરુષ ગંભૂયપુરીમાં જઈ રહ્યો.^{૨૩} એક ધીજે પ્રસંગે પિતૃવૃદ્ધિથી વનરાજે એને અળદિલપુર તેડી મંગાવ્યો એને વિદ્યાધર મન્દ્રમાં ઋષ્યમંદેવનુ મંદિર વધાવ્યું ^{૨૪} એના પછી નિઘન્યનો પુત્ર લહર નામનો દંડપતિ થયો એ વિંધ્યગિરિમાં ગયો અને ત્યાંથી અનેક હાથીઓ, લાવ્યો ત્યાં અનેક રાજાઓ ઉપર એને વિજય મેળવ્યો ^{૨૫} લહરે સઢસ્થલ ગામમાં વિંધ્યવાસિની દેવીની સ્થાપના કરી, જે દેવી લહર-ધનુહાથિ નામે પ્રસિદ્ધ છે.^{૨૬} હાથીઓનાં દર્શનથી પ્રસન્ન થયેલા વનરાજે લહરને સઢસ્થલ ગામ વશિસ્ટ કર્યું.^{૨૭} લક્ષ્મી અને સરસ્વતીની જેના ઉપર કૃપા થઈ છે તેવો, ટકશાલમાં લક્ષ્મીની જેણે મુદ્રા પાડી છે, મૂલરાજ-ચામુંડ-વલ્લભરાજના સમયમાં જેણે ભાર ઉઠાવેલો છે તેવો ચૌલુક્યકુલ-તિલક દુર્લભરાજના વિશાલ રાજ્યમાં અગિયાર સચિવોનો જેણે ભાર ઉપાડી લીધો છે તેવો 'વીર' નામનો સચિવતર્ય થયો.^{૨૮} એનો પુત્ર નેહ નામે અમાત્ય થયો જેના ઉપર મીમ રાજાની કૃપા હતી. ધીજો દંડાધિપ-પદ પામેલો અસામાન્ય ગુણોશાળો વિમલ નામે પુત્ર થયો"^{૨૯}

વનરાજ-યોગરાજ-ક્ષેમરાજ-બુવડ-વૈરસિંહ-રતનાદિત્ય-સામર્તસિંહ આ સાત ચાવડા રાજાઓનો સમય વિ. સ. ૮૦૨ થી ૯૯૮ સુધીનો ગણાય. વિ.

૨૦. નેચ, ગાથા ૨૩

૨૧. ગુરા પૃ. ૧૪૮. "The Prasasti or colophon which is published by Prof. Jacoby at the end of his edition of સનત્કુમારચરિતમ્ (P. 152) is a very important historical document as it narriates the history of an influential family in which was born the famous General Vimala." Kāvyañvśāsana-Introduction-Shri R. C. Parikh, CIII

૨૨. નેચ ગાથા ૩

૨૪. નેચ. ગાથા ૫

૨૬. નેચ. ગાથા ૭

૨૮. નેચ. ગાથા ૯-૧૦

૨૩. નેચ ગાથા ૪

૨૫. નેચ ગાથા ૬

૨૭. નેચ. ગાથા ૮

૨૯. નેચ ગાથા ૧૧

સં. ૮૦૨માં વનરાજે અળહિલપુર પાટણની સ્થાપના કરી^{૩૦} ત્યારથી ચાવડા વંશ શરૂ થયો : અને વિ સં. ૧૧૮ માં મૂલરાજે અળહિલપુર પાટણની ગાદી હસ્તગત કરી^{૩૧} આ એકસો છન્નુ—લગભગ ઘસો વર્ષના ગાઢામાં તેમજ ત્યારપછી લાંબા સમય સુધી પ્રામાટકુઢના વંશજો આ વંશ રાજાઓની દડનાયક, સેનાધિપતિ કે મહામત્રી તરીકે સેવા કરેલી છે. આમાં આથી પ્રથમ ઉલ્લેખ છે ‘નિજય’નો. ‘વિમલપ્રબંધ’ના ઉલ્લેખ મુજબ નિજયના પૂર્વજો ગરીબાઈને કારણે શ્રીમાલનગર છોડી ગાંધૂયનગરમાં આવી વસ્યા હતા.^{૩૨} આ સ્થલાન્તરણું કારણ નિર્ધનતા હશે કે વધુ ધન મેઢવવાનો ઇચ્છા હશે એનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ મળતો નથી; પરંતુ એ યુક્ત છે કે નિજય ‘લક્ષ્મીથી સમૃદ્ધ’^{૩૩} હતો. અને એનું કુટુંબ ભિજમાંલમાંથી કોઈ કારણે પાટણની પાસે આવેલા ગાંધૂયનગરમાં^{૩૪} વસ્યું હતું.^{૩૫} ગાંધૂયનગરમાં નિજય સુઢી અને સમૃદ્ધ હતો. વનરાજ એને પિતાતુલ્ય ગણતો હતો; સઢાચારો વડે કરીને લોકોમાં અગ્રેસરી^{૩૬} નિજય વનરાજના આગ્રહથી અળહિલપુર પાટણ રહેવા ગયો હતો. એને ઋષમદેવનું મદિર વધાવ્યું હતું.^{૩૭} આ નિજયને ‘સમસ્ત પ્રકારના ન્યાયની વિધિને જાળનાર’^{૩૮} લહર નામનો પુત્ર થયો આ લહરને વનરાજે દડનાયક તરીકે નીમ્યો હતો. એને વિંધ્ય પ્રદેશના રાજાઓ પાસેથી હાથીઓ મેઢવી—રાજાઓનો પરાજય કરી એ હાથીઓ વનરાજને મેટ ધર્યા હતા, આથી વનરાજે પ્રસન્ન થઈ લહરને સંઢયલ ગામ મેટ આપ્યું હતું આ ગામમાં લહરે વિંધ્યનાસિનો દેવીનું મંધિર વધાવ્યું હતું જે મદિર તે સમયે ‘લહર-ધણુહાવિ’ નામે પ્રસિદ્ધ થયું હતું^{૩૯}

‘વિમલપ્રબંધ’માં લહર ‘વનરાજ પછીના ચાર રાજાઓ સુધી દડનાયક’ તરીકે રહ્યો એમ ઉલ્લેખ છે. એ રીતે લહર વનરાજ યોગરાજ ક્ષેમરાજ મુવડ અને વરસિંહના રાજ્યકાલ દરમિયાન હોય પછી રત્નાદિત્ય અને સામંતસિંહના રાજ્યકાલના સમયનો ઉલ્લેખ નથી મળતો; પણ મૂલરાજના સમયમા પ્રાગ્વાટ વંશના મહત્તમ

૩૦ પ્રવંધોમાં

૩૧. COG p. 23

૩૧ વિપ્ર. ૩-૧૨૭

૩૩ નેચ ગાથા ૪

૩૪ મુનિધી જયતવિજયજી ‘મહેસાણા પાસે’ આ નગર આમ્યાનું સપે છે. તીર્થરાજ આણુ : પૃ ૩૧

૩૫ નેચ ગાથા ૪

૩૬. આણુ ભાગ ૨ : ગુજરાતી ભાષાંતર પૃ. ૨૭૦

૩૭ નેચ ગાથા ૫

૩૮. આણુ, ભાગ. ૨ : ગુજરાતી ભાષાંતર પૃ. ૨૭૧

૩૯. નેચ. ગાથા ૭

૬. વિમલ

ગુજરાત પ્રાતની ઉત્તર સરહદરૂપ આવુ પર્વત ઉપરના સુપ્રસિદ્ધ જૈન મંદિરોથી જેનુ નામ અમર થઈ ગયુ છે તે 'વિમલ'ના જીવનચરિત્ર વિશે જ્યારે વિચાર કરોએ છીએ ત્યારે ઇતિહાસિક દૃષ્ટિએ સુસંગત માહિતી આપતુ એનુ જીવન આપણી પાસે ઉપલબ્ધ નથી એ જણાયા વગર રહેતુ નથી એના કારણો પળ છે આચાર સુધી મુખ્યત્વે લાવણ્યસમયકૃત 'વિમલપ્રબંધ'ના આધારે આ માહિતી એકત્ર કરાઈ છે, અને અત્રતર જે ઇતિહાસિક માહિતી પ્રાપ્ત થઈ છે તે વાચ છે તેના આધારે અમાં પુરવણી થતી રહી છે એક ઇતિહાસનારે વિમલને દંડનાયક કહેલ છે, ધીજાએ સેનાધિપતિ, તો ધીજાએ મંત્રી^૧ અથવા મંત્રીધર^૨ 'વિમલપ્રબંધ'માં ચરિતનાયક 'વિમલ' પોતે જ હોઈ, લાવણ્યસમયે—એના વર્તણૂં અને દેવી અને મહાન પુરુષ તરીકે આલેખેલ છે, અને 'વિમલ'ના જીવનની કેટલીક મહત્વની હલીકતને એવી ચમત્કૃતિથી આભૂષિત કરેલ છે કે એ હલીકતને ક્ષણ માટે માનવાનો ચિત્ત ફનકાર કરે.

સામાન્યતઃ દરેક વેદિ કે સર્વક પોતાને માન્ય અથવા ઇષ્ટ અથવા આરાધ્ય વ્યક્તિનો પ્રસન્ના કરી ચરિત્રાર્પન કરે એ પ્રકારનુ 'વિમલપ્રબંધ'માંનુ વિમલનું ચરિત્ર છે પોતાને ઇષ્ટ-આરાધ્ય માન્ય વ્યક્તિનુ ઇષ્ટવર્ણુ દર્શાવવા માટે ચમત્કારનો યોગ એ પ્રાચીન તેમજ મધ્યકાલીન યુગની એક પ્રચલિત હતી—જોકે આજે પણ એ મનોવૃત્તિ ઘુમ્મતી તો નથી થઈ—માનવીનો એ પ્રસારનો સ્વભાવ જ છે આ જ રીતે લાવણ્યસમયે વિમલની નિર્વેળતા, ઝમીનમાંથી ધનની પ્રાપ્તિ, શાળવિદ્યાની કુશલતાથી રાજા મીમનુ મનોરંજન, મીમ કરતાં પણ વિમલનો વડાઈ, વગેરે હલીકતોનુ કુશલતાથી શોભાઓના રંજન માટે મન થયું છે, પરંતુ એ રંજનની પાછલ, વિમલની જે મદત્તા છે—જે યાચી મદત્તા છે તે દર્શાવે ગઈ છે.

વિમલના પૂર્વજો

^૧ 'વિમલપ્રબંધ'માં વિમલના પૂર્વજો વિશે આ પ્રમાણે માહિતી મળે છે.

૧. ગુ મ રા. ૬ પૃ ૨૨૪-૨૨૫

૨. GTC p 142

મિશ્રમાલમા પ્રાગઠ વશમા નીન મત્રી નામનો એક કોટયધિપતિ શ્રેષ્ઠો હતો ૩
 એ નિર્ધન થતા^૪ ગામૂનગરમા જઈ રહ્યો^૫ વનરાજ ચાવડાએ વિ સ ૮૦૨મા^૬
 ન્ક નગર વસાવ્યું^૭ અને નીન મત્રીને ગામૂથી એ નગરમા બોલાવ્યો^૮ નીન એના
 પુત્ર લહિર સાથે આવ્યો વનરાજે લહિરને રાજકાજમા નિયુક્ત કરી દહનાયક
 કર્યો^૯ લહિર વિંધ્યાચલ તરફ ગયો અને હાથીઓ લઈ આવ્યો, આથી રાજાનો
 એ માનીતો થયો.^{૧૦} અને લહિરને સાઢસ્થલ વક્ષિત કર્યું^{૧૧} ચારે દિશામા
 લહિરનું માન વધ્યું, ટકશાઢમા ઓનૈયા પાઢ્યા, અને પોતાની ટકશાઢ કરી.^{૧૨}
 વનરાજ પછી યોગરાજ યોગરાજ પછી રત્નાદિત્ય^{૧૩} રત્નાદિત્યનો પુત્ર વયરસિંહ,
 આ ચારે રાજાના સમય દરમિયાન લહિર દહનાયક રહ્યો.^{૧૪} લહિરનો પુત્ર 'વીર'
 સાહસિક અને ધોર હતો^{૧૫} એને વીરમતી નામે પત્ની હતી વીરે રાજકાજ-વેપાર છોડી
 મન શુદ્ધિથી જીવન ગાઢવા માઢ્યું^{૧૬} આ 'ધોર ને ત્યા' વિમલ'નો જન્મ થયો^{૧૭}

આ ઇતિહાસિક વશાવલિને તત્કાલીન બે પુરાવાઓથી સમર્થન મળે છે
 વિમલના માદે નેઢના પૌત્ર પૃથ્વીપાલે વિમલ-વસહીની દસમી દેરીમા પોતાના
 દાદાના સીકરા હેમરથના પુણ્યસપ્તહ માટે નેમિનાથ ભગવાનની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા
 વિ સ ૧૨૦૧ ના જ્યેષ્ઠ માસમા કરાવી, એની વિગત આ પ્રતિષ્ઠા સમયે તૈયાર
 કરાવાયેલ શિલાલેખમાથી મળે છે.^{૧૮} આ શિલાલેખમા વિમલના પૂર્વજો નીનગ-
 થી પૃથ્વીવાલ સુધીની કઢીવઢ્ઢ વશાવલી છે એવો જ વીજો કઢીવઢ્ઢ સલ્લેખ
 એ જ પૃથ્વીપાલની અભ્યર્ચનાથી હરિભદ્રસૂરિએ નેમિનાથચરિતની રચના કરી તેની
 પ્રશસ્તિમાથી મળે છે^{૧૯} કુમારપાલ રાજાના રાજ્યમા અણહિલવાઢનગરમા વિ
 સ ૧૨૧૬ ના કાર્તિક સુદિ ૧૩ ને સોમવારે આ નેમિનાથચરિતની રચના પૂર્ણ

૧ વિપ્ર ૩-૧૨૬

૪. વિપ્ર. ૩-૧૨૭

૫ વિપ્ર ૩-૧૩૦

૬ વિપ્ર ૩-૧૩૨

૭. વિપ્ર ૩-૧૩૧

૮ વિપ્ર ૩-૧૪૩

૯ વિપ્ર. ૩-૧૪૩

૧૦ વિપ્ર ૩-૧૪૪

૧૧ વિપ્ર ૩-૧૪૫

૧૨ વિપ્ર ૩-૧૪૬

૧૩ વિપ્ર ૩-૧૪૭

૧૪ વિપ્ર ૩-૧૪૮

૧૫ વિપ્ર ૩-૧૪૯

૧૬. વિપ્ર ૩-૧૫૦

૧૭ વિપ્ર ૩-૧૬૨

૧૮ અર્જુન પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ દેવકુળપાટક (દેલવાઢા) જૈનમન્દિરાણા
 લેખા, લેખ ૫૧, પૃ ૨૪

૧૯ નેચ (સનસ્ક્રમારચરિત), ગાયા ૨૨, p p. 152-155

પુરુષ 'વીર'નો ઉલ્લેખ મળે છે. નેમિનાથ-ચરિત 'વીર'ને 'તસુ' શબ્દનો પ્રયોગ કરી લહરના પુત્ર તરીકે ઓઠ્ઠાવે છે.^{૪૦} વિ સ ૧૭૦૧ માં-નેમિનાથચરિત લક્ષ્યાયુ તે પહેલાં-લક્ષ્યાયેલ શિલાલેખમાં પણ 'સદારચરિત અને ધેષ્ટ' એવા 'વીર'ને લહરના પુત્ર તરીકે ગણાવેલ છે.^{૪૧} એ રીતે ગોરીશંકર ઓક્તા વીરને નિશ્ચયનો પૌત્ર જણાવે જ છે. આ શિલાલેખ ઉપરથી કિટ્ઢોર્ન લહરને મૂલરાજ સાથે સાંકળે છે અને 'વીર' તેમજ 'લહર' નામને એક ગણીને નેદ અને વિમલને લહર'ના પુત્રો તરીકે ગણાવે છે.^{૪૨} જર્મન વિદ્વાન હર્મન યાકોબી આ વસ્તુનો સ્વીકાર કરતા નથી, અને સનત્કુમારચરિતની પ્રસ્તાવનામાં એઓ આ પ્રાચ્વાદ કુટ્ટની જે યશાવલ્લી આપી છે તેમાં નિશ્ચય પછી લહર, અને પછી ચોકડીઓ મૂકી વીરને ગણાવેલ છે.^{૪૩} ઇતિહાસિક દૃષ્ટિએ જોતા યનરાજના સમયમાં

૪૦. નેચ ગાથા ૧-૧૦ 'તસુ પુણુ લિચ્છ-સરસ્સર્હિ-..... વીર-નાસુ હુડ સચિવપુગવુ ।'

૪૧. આવુ ભાગ ૩ . પૃ ૨૭૧

૪૨. Epigraphia Indica IX S. 151 તથા Sanatkumāracaritam Einleitung p IX

કિટ્ઢોર્ન લખે છે : "In the ink impression the first two lines of it cannot be read with any confidence, but so far as I can see, a man (નિશ્ચય) is spoken of in them who belonged to the Shrimāla kula and was an ornament of the Prāgyata Vamśa His son was Lahada who was also some how connected with the King Mūla, and was also known by the name Viramahattama Lahada had two sons The first of them was the minister Neḍha and the second Vimala "

૪૩. Sanatkumāracaritam, Einleitung, p IX

ગોરીશંકર ઓક્તાના મત મુજબ ' જો નિનગ યનરાજનો સમકાલીન હોય તો એનો પ્રપૌત્ર વિમલ એનાથી સવા વર્ષે વર્ષે યનાર મીમદેવ સોલકીનો સમકાલીન થઈ શકે નહિ, તેથી એ તો નક્કી જ થાય છે કે નિનગ યનરાજનો સમકાલીન નહતો ' ' વિમલપ્રવચ્ચ ઔર વિમલ મત્રી-' મુધા પરંતુ પ્રશસ્તિ તથા શિલાલેખ ઉપરથી હવે એ ચોક્કસ છે કે નિશ્ચય યન રાજનો સમકાલીન હતો અને વિમલ મીમદેવનો, આથી ઓક્તાનું મતખ્ય નિર્મૂલ યને છે

લહર એનો દઢાધિપ અને સેનાધિપતિ હતો. વનરાજ પછી પણ એ ઉચ્ચ પદે રહ્યો હતો, પરંતુ એ વનરાજ પછી-૮૦૨ પછી મૂલરાજનો રાજ્યકાલ શરૂ થાય ત્યાંગુપ્તી વિ. સ ૧૧૮ સુધી, એટલે કે લગભગ ચત્તીસ વર્ષ ગુપ્તી હયાત હતો એવું માની શકાય એમ નથી. વનરાજનો અત્યંત અગત્ય અને મૂલરાજનું ગાદી પર વેસતુ એ બે વચ્ચે આજરે એકસો પાત્રીય વર્ષનું અંતર રહે છે. લહર'ને વનરાજે દઢાધિપ બનાવ્યો તે સમયે એની ઉંમર સોઠ વર્ષની ગણીએ તોય આ હકીકત યોગ્ય ઠગતી નથી. વઢી લહર' અને 'વીર' વચ્ચેનું આયુષ સાથે ગણીએ તોપણ આ હકીકત અસંભવિત બને છે. આથી 'વીર'ને પ્રાચીન વંશના 'લહર'ની ચોથો કે પાંચમી પેઢીએ થયેલ વંશજ તરીકે સ્વીકારવો યોગ્ય ઠરશે. લહર અને 'વીર' વચ્ચે જે સમય રહ્યો તે સમય દરમિયાન આ પ્રાચીન કુળમાં જે ગ્રંથચાર વ્યક્તિઓ થઈ હશે તેઓ અસાધારણ-પ્રતિભાસપૂર્ણ નહિ હોય; અથવા એઓએ રાજ્યકારભારથી દૂર રહેવાનું પસંદ કર્યું હોય, આથી 'લહર' પછી વીરનો ઉલ્લેખ મળે છે અને 'વીર'ને 'લહર'ના પુત્ર તરીકે ગણાવાયેલ છે.

શ્રી. રત્નિકલાલ પરીક્ષા આ 'વીર'ને ચામુડ વલ્લભ અને દુર્લભના સમય દરમિયાન મંત્રી તરીકે જણાવે છે,^{૪૪} પરંતુ એ મૂલરાજ ચામુડ અને દુર્લભના સમય દરમિયાન-આ ચારે રાજાઓના સમય દરમિયાન રાજકારોબારમાં ઉચ્ચ પદવીએ હતો.^{૪૫} દુર્લભરાજના સમયમાં એણે અગિયાર સચિવોનો માર્ગ ઉઠાવ્યો હતો, એટલે કે એનો સર્વ મંત્રીઓમાં મુખ્ય હતો.^{૪૬} મૂલરાજના સમયમાં એ મંત્રી અને ટકસાઝનો અધ્યક્ષ હતો લક્ષ્મીની મુદ્રાવાલું નાણુ એણે પાઠ્યુ હતું શિલા-લેખના ઉલ્લેખ મુજબ અગિયારપુર પાટણના મહારાજ મૂલરાજની દૃષ્ટિરૂપી અમૃતના શરણાથી સિંચાયેલો બુદ્ધિશાળી વાનેશ્વરી, ઉદાર-ચરિત અને શ્રેષ્ઠ^{૪૭} આ 'વીર'ને 'બુદ્ધિરૂપી ધનવાલો, ધૈર્યવાન, મહત્વાકાંક્ષી'^{૪૮} મંત્રી નેદ નામનો પહેલો-મોટો પુત્ર હતો; અને 'મહારાજ મીમદેવનો મુખ્ય સેનાપતિ મંત્રી વિમલ નામનો બીજો પુત્ર હતો.'^{૪૯} આ દૃષ્ટિએ વીરનું આયુષ ખૂબ લીધું કહી શકાય મૂલરાજ (વિ

૪૪ ગુરા, પૃ ૧૪૭

૪૫. નેચ ગાથા ૧-૧૦ તથા COG p 32 તથા Lalchand B Gandhi. ગુજરાતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ (ગુજરાતી)

૪૬. Aloc VI તથા Kāvyaśāstra, Introduction, CXXIX

૪૭. નેચ ગાથા ૧. ગુરા પૃ ૧૪૭

૪૮. આયુ ભાગ ૨, પૃ. ૨૭૧ તથા ટિપ્પણ

૪૯. આયુ ભાગ ૨, પૃ. ૨૭૨

૪૯. આયુ, ભાગ ૨, પૃ ૨૭૨ તથા નેચ ગાથા ૧૧

સં ૧૧૮ થી ૧૦૫૩),^{૫૦} ચામુડ (વિ. સં ૧૦૫૩ થી ૧૦૬૬),^{૫૧} વલ્લભ (વિ. સં. ૧૦૬૬)^{૫૨} અને દુર્લભરાજ (વિ. સં. ૧૦૬૬ થી ૧૦૮૦),^{૫૩} એ ચારે રાજાઓનો રાજ્યકાલ ચોરાશી વર્ષનો ગણાય 'વીર' મૂલરાજની સેવા શરૂ-આતથી સ્વીકારી હોય તો એ મૂલરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે 'વીર'ની ઉમર ઓછામાં ઓછી સોઠ વર્ષની હોતી જોઈએ; એ હિસાબે भीम ज्यारे ગાદીએ બેઠે ત્યારે 'વીર'ની ઉંમર સો વર્ષની ગણાય એનું અવસાન વિ. સં. ૧૦૮૫માં થયું;^{૫૪} એટલે એનું કુલ આયુષ્ય એકસો પાંચ વર્ષનું ગણાય; જે માનવા જેવું નથી કારણ કે દુર્લભ-રાજના સમયમાં તો એ કીર્તિના શિસ્તરે હતો; એટલે મૂલરાજના રાજકાલ દરમિયાન અઘવચથી એને રાજાની સેવા સ્વીકારી હોય. જે વધુ કાવચ છે અને ત્યારે એની ઉમર સોઠ વર્ષની હોય તો એનું કુલ આયુષ્ય પંચોતેર વર્ષ ઉપરાંતનું ગણી શકાય, અને આ માની પણ શકાય એમ છે આ 'વીર' મંત્રીએ 'આંતર શત્રુઓના સમૂહને'^{૫૫} જીતવા દીક્ષા લીધી હતી; એટલે भीमदेवના સમયમાં શરૂઆતનાં પાંચ વર્ષ સુધી એ મુનિવેશે વિચરતો હતો.^{૫૬} વીરનો પહેલો પુત્ર 'નેઢ' भीमदेव પછી કર્ણના મંત્રી તરીકે પણ ચાલુ રહ્યો હતો,^{૫૭} સાથે સાથે એનો પુત્ર ધવલ પણ કર્ણના મંત્રી તરીકે સ્થાન મેળવી શક્યો હતો.^{૫૮} લગભગ આ જ ક્રમ હસ્તિનાપુરમાં સંગેમરમરના દસ હાથીઓ પરના વિ સં ૧૨૦૪ ના મિત્ર મિત્ર શિલાલેલો પરથી જણાય છે.^{૫૯}

૧. આમ, ऐतिहासिक दृष्टिએ 'વિમલ'ના પૂર્વજો દરબનાયક, સેનાધિપતિ, સ્વજ્ઞાનચી, મંત્રી કે મહામંત્રી જેવાં પદોને શોભાવતા હતા એ હકીકત છે; અને એ સૌએ ગુજરાતના ઘડતરમાં એક યા અન્ય પ્રકારે પોતપોતાની રીતે ફાળો આપ્યો છે.^{૬૦}

૫૦. COG p. 22

૫૧. COG p 34

૫૨. COG p. 34

૫૩. COG p 34

૫૪. નેચ. ગાથા ૧૦

'સર-વસુ-દિત્તિ-વરિસમ્મિ જસ-સેમત્તણુ પાવેદ્ ૧' આબુ, પ્રકરણ ૪ : પૃ ૩૨

૫૫. આબુ, ભાગ ૩ પૃ ૨૭૧

૫૬. નેચ. ગાથા ૧૦ 'વીર સંચત ૧૦૮૫ મૃત્યુ પામ્યો.' જુઓ ટિપ્પણ ૫૪.

૫૭. ગુરા. પૃ. ૧૪૮

૫૮. નેચ. ગાથા ૧૧, ગુરા. પૃ. ૧૪૮

૫૯. જૈસા. પૃ. ૨૧૧-૨૧૨, આબુ. પૃ. ૩૪૨ થી ૩૪૪ (લેખ નં. ૨૩૩)

૬૦. 'વિમલપ્રબંધ ઔર વિમલ મંત્રી' સુધા માસિક તથા જૈસાદ. પૃ. ૨૧૫

'વિમલપ્રબંધની ऐतिहासिक समालोचना': बुद्धिप्रकाश पु ७६ अंक १, ई. स. १९२९ तथा अज्ञेतावर जैन, ता. २०-१२-२८ અને ૫-૧-૨૯

बाल्यवयव अने किशोरावस्था

विमलनौ बाल्यवयव तथा किशोरावस्था गिरो कोई ऐतिहासिक उल्लेख मळतो नथी. विमलप्रबन्ध उपर्यो जाणरा मळे छे के 'वीर'नु लम गेह्दी गामनो वीरमती नामनो कन्या साथे ययु हतु ६१ पनि पत्नी यथे धार्मिक विधिओमां दिवसरान आनदपूर्वक निर्गमतां हतां ६२ आ वीरमतीनी पुक्षिए 'विमल'नो जन्म ययो हतो ६३ ए पांच वर्षेनो धयो स्यारे एने निराळे मूकनामां आभ्यो ६४ अभ्यास पुरो यया पछी वीरे 'विमल'ने घरनो कारमार सोंपी दीक्षा लीधी अनं पाटण छोडी निहार कयो ६५ वीरना विहार पछो विमलना वेरीओ एनी प्रतिभाथी दास्तया लाग्या ६६ आयी वीरमती पुत्रना रक्षण माटे पाटणनो त्याग करी गेह्दी गामे-विमलना मोताळमां रहेवा गई, ६७ अने सपत्ति सघळी पाटणमा रही. ६८ मोताळमा विमल घोडाने चारतो अने घउराने वाळतो, ६९ अने खेती करतो ७० ए समये पाटणमा धोदस नामनो श्रेष्ठी हतो एनी पासे पुष्कळ धन हतु एनी पुत्री 'श्री' विनाहने योग्य गई हती. ७१ धोदस 'गेह्दी' गामे जोशी मोकलीने विवाहतु कहेण मोकल्यु, ७२ अने विमलनो विवाह 'श्री' साथे नजी ययो; ७३ परंतु आर्थिक स्थिति नवळी होपाने कारणे वीरमतीए मन साथे गाठ बाळी के ज्यारे धन मळरो स्याने पुत्रने परणावीश ७४ बीजे दिवसे गायो चारया गयेल विमलने उज्जड जमोनमाथी सोनानो कळश-धन मळ्यु ७५ आयी 'श्री' साथे विमलना लग्न तुरतज थया ७६ श्री'ने लई 'गेह्दी' आभ्यां. ७७ अने घोडा दिवस पछो सो पाटण रहेवा गया ७८ तेमज लग्न पछी छ महिना गुथो विमले काई प्रवृत्ति न करी ७९

'विमलप्रबन्ध'मांनो आ इकोकतने ऐतिहासिक दृष्टि मूलवता आदल तारवी

६१ विप्र ३, १५०

६३ विप्र ३-१८७

६५ विप्र ४-५०

६७. विप्र ४-५७

६९ विप्र ४-६१

७१ विप्र ४-६७

७३. विप्र ४-८३

७५ विप्र ४-९१; ४-९०

७७. विप्र ५-९६

७९ विप्र ६-१

६२ विप्र ३-१५१

६४. विप्र ४-३४, ४-३८

६६ विप्र ४-५५

६८ विप्र ४-५८

७० विप्र ४-८२

७२. विप्र ४-७५

७४ विप्र ४-८८

७६ विप्र ५-८०

७८ विप्र ५-१०३

શકાય કે વીરને ત્યાં વિમલનો જન્મ થયો હતો; વિમલના અભ્યાસ પછી એના પિતા વીરે એને કારભાર સૌથી દીક્ષા લીધી હતી; અને એનું લગ્ન 'શ્રી' નામની કન્યા સાથે થયું હતું. આ સિદ્ધાચાર્યની હકીકત વિમલના ચરિત્રને શિરદાવવા કંવિએ વલ્લેલી જણાય છે. પિતા 'વીર'ની દુર્લભરાજના સમયમાં પૂર્ણ પ્રતિષ્ઠા હતી મોટો માઈ 'નેહ' भीमना રાજ્યમાં ઉચ્ચ અધિકારપદે હતો; વીરે વિમલને કુશલ જોયા પછી, કારભાર સૌથીને દીક્ષા લીધી હતી; ૮૦ આવા સંયોગોમાં વિમલને પોતાની સંપત્તિ છોડીને મોસાલ જવું પડે, ત્યાં ગાય ઘેરો ઘોડાં ચારવાં પડે, છેતી કરવી પડે, અને ગાય ચારવા જતાં ઉગ્રજડ જમીનમાંથી સોનાનો કલશ-ધન મળે, એ વિશ્વસનીય જણાતું નથી પછી 'વીર'ની પત્નીનું નામ 'વીરમતી' હોય એવો એકાદ પણ ઉલ્લેખ સત્વાલીન શિલાલેખ કે લેખમાં મળી આવ્યો નથી. એમ થનવા સંભવ છે કે પ્રાચીન સમયમાં જૈન પ્રંથકારો ચરિત-નાયકની પત્નીનું નામ ચરિતનાયકના નરજાતિના નામ ઉપરથી નારી જાતિમાં પરિવર્તિત કરી દેતા, ૮૧ એ જ રીતે 'વીર'ની પત્નીનું નામ 'વીરની પત્ની વીરમતી' એવું લાવણ્યસમયે કે એની અગાઉના પ્રંથકારે પ્રચલિત કર્યું હોય.

લાવણ્યસમયે એ સમયની સામાજિક પરિસ્થિતિનો ઉલ્લેખ કરતાં જણાવ્યું છે કે બાલક પાંચ વર્ષનું થાય ત્યાંસુધી એનું લાલનપાલન કરવું થીજી દસ વર્ષ સુધી એને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવો, અને સોઝમા વર્ષે એને મિત્ર સમાન ગણી વ્યવહારમાં નાખવો. ૮૨ વિમલના પિતા વીરે દુર્લભરાજના અવસાન પછી તરત દીક્ષા લીધી હોય તો વિ. સં. ૧૦૮૦માં भीमदेवे गादीए बेसी વિમલને ઢંઢનાયક થનાવ્યો ત્યારે વિમલની ડંમર સોઝથી અઢાર વર્ષની હોવી જોઈએ; એટલે કે વિમલનો જન્મ ચામુંડના રાજ્યકાલ દરમિયાન (વિ સં ૧૦૫૩ થી ૧૦૬૬) થયો હોવો જોઈએ; અને એને મળાવીગળાવી કુશલ કર્યા પછી, તેમજ એના મોટા માઈ નેહને સ્વચ્છ સ્થાને જોયા પછી, વિ. સં. ૧૦૮૦માં વીરે આ સંસારનો ત્યાગ કરી દીક્ષા સ્વીકારી હોય.

ઢંઢનાયક

વિમલપ્રબંધના ઉલ્લેખ મુજબ, વિમલન પાટણમાં આગમન પછી થોડા દિવસમાં ધર્મધોપસુરિ નામના જૈન આચાર્ય અર્બુદગિરિ પાસે થઈ ૮૩ અણહિલપુર પાટણ આવ્યા. ૮૪ અર્બુદગિરિમાં એક પણ જૈન મંદિર ન જોવાથી ૮૫ વિમલને

૮૦. નેચ ગાથા ૧-૧૦

૮૨. વિપ્ર ૪-૩૦

૮૪. વિપ્ર ૬-૬

૮૧. જૈન કથાઓમાં આ સામાન્ય છે.

૮૩. વિપ્ર ૬-૨

૮૫. વિપ્ર ૬-૩

एओए ए स्थळे जैनमंदिर स्थापना उपदेश आध्या, ८६ परंतु एतजु धन पोतानी
पासे नहि होनाथी विमले पोतानी अशक्ति दर्शावी, ८७ छता ए सुरिसाधे आरासणी
यात्रा करी, ८८ अने एना मनमा मदरवासाशा जागी क लहिर-वीरनी साधे
पोते ऊगी शके एम छे ८९ आधी अणहिलपुर पाटण पाठा आव्या पठी. नगर-
नी चहार जई, भीमदेवनं पोतानु बाणकौशल दर्शाव्युं ९० भीमदेवे प्रसन्न
थई एने पाचसो घोडाना दळनो उपरी रडनायक घनाध्या ९१ विमलनी चढती
कळाधी झळी रहेलाओए भीमदेवना कान भमेर्या ९२ भीमदेवे आ कानफूसीधी
उदकेपाई विमलनु गृह जौनु ९३ विमलनो प्राण लेवा बाघ छोटथो पण विमले
एने वश कर्यो, ९४ मल्लनी साधे हरीफाईमा उतार्यो, परंतु मल्लनो पण पराजय
कर्यो ९५ भीमदेवे अकळाईने विमल पासे वापदादाना समयनु मोटु छप्पन कोडि
ठकानु लेणु काढ्यु, ९६ विमले अकळाईने पाटणनो श्याग कर्यो, ९७ चदावती पद्मोची
एनी गायी पर बेठो ९८

आ हकीकतमा धमघोषसूरिनो उपदेश, ईपाळुओनी उदकरणीधी भीम
देवनी विमलना गृहे जई विमलनो सपत्तिनी चकासणी, एनाधी अकळाई 'क्षरन
बदले गोळधी विमलनो नाश करवा' ९९ वापने छोटो मूकनो, मल्लना बळनी
हरीफाई कराववी बगेरे वातने ऐतिहासिक समर्थन नथी अगाउ कल्लु तेम जैन
के जैनतर ग्रंथकारो पोतानी इष्ट व्यक्तिना चरित्तु वर्णन करता आवी चमत्कृति
ओधी एना जीवनने समर करी दे छे, अने ए पछीना चरितकारो पण आ के
आवी ज चमत्कृतिने अनुसरी लोकोनु चित्ताकर्षण करवा सजाग रहे छे १००
आम करवा जता घणी चार ऐतिहासिक हकीकत पण ढकाई जाय छे छप्पन
कोडि ठकानु लेणु काढ्यु ए पण मान्यामा आवे एवी हकीकत नथी ऐतिहासिक

८६. विप्र ६-७	८७. विप्र ६-८	८८. विप्र ६-९
८९. विप्र ६-१३	९०. विप्र ६-१४	
९१. विप्र ६-२८	९२. विप्र ६-३५ शी ६-३९	
९३. विप्र ६-५९	९४. विप्र ६-८४	
९५. विप्र ६-१००	९६. विप्र ७-२ तथा ७-६	
९७. विप्र ७-१७	९८. विप्र ७-२०	
९९. विप्र ६-६६		

१००. विमलप्रवच और विमलशाह-गौरीशंकर ओशा-विमलप्रवच'नी ऐतिहासिक
समालोचना-गुजराती अनुवाद बुद्धिप्रकाश पुस्तक ७६-अंक १, ई. स
१९७९

દૃષ્ટિએ ચકાસણી કરી જોતાં આ માહિતીમાંથી એટલું સત્ય તારવી શકાય કે भीमदेवे विमलने दंडनायक-सेनापति बनाव्यो હતો, ૧૦૧ અગાઉ જનાવ્યા મુજબ પિતા 'ધીર'ની લાંબા સમય સુધીની રાજ્યની સેવા भीमदेवની નજર સામે હતી; આથી 'ધીરે' રીકા તેતાં પહેલાં भीमदेवને સૂચ ૧ ડમરલાયક થયેલ 'વિમલ'ને દંડનાયકની પદવી કેમ સુપરત ન કરી હોય? વધુમાં 'વિમલ'નો મોટો भाई 'नेह' પણ, જે ઉલ્લેખો મળે છે ૧૦૨ તેની ગળતરીએ, भीमदेवના માનોતા મંત્રી-ઓમાંનો એક હતો. આમ પ્રાગ્વાટ ઘડાની પરંપરા લક્ષમાં લેતાં भीमदेवे विमल-ને એની કિશોરવયે-લગભગ મોઝથી અઢાર વર્ષની વયે દંડનાયકની જવાબદારી સોંપી હતી એ શક્ય છે.

વિમલ ચંદ્રાવતી ગયો હતો, એને ચંદ્રાવતીનો દંડનાયક भीमवामाં આવ્યો હતો, એ પણ ઇતિહાસિક હકીકત છે; પરંતુ લાવળ્યસમય જે રીતે એની રજૂઆત કરે છે તે રીતે भीमदेवથી રિસાઈને નહિ, પણ भीमदेवे પોતે જ વિમલને ચંદ્રાવતી નગરીના પરમાર રાજા ધધૂકને વશ કરવા મોકલ્યો હતો. એટલે ચંદ્રાવતી-નગરીમા વિમલનું જવું, ત્યાંથી રોમનગર પરની ચઢાઈ, ઠઠાના-સિંધના ચમળિયા રાજા ઉપરની જીત, એ હકીકતો આપવામાં લાવળ્યસમયે સમયના ક્રમની કલટા-સૂલટી કરી છે. વસ્તુતઃ ઇતિહાસિક દૃષ્ટિએ જોતા વિમલે દંડનાયકની પદવી સ્વીકાર્યા પછી, અને એણે ચંદ્રાવતીના રાજા ધધૂક પર વિજય મેળવ્યો તે સમય સુધીમાં નીચેના ક્રમે પ્રસંગો થન્યા લાગે છે :

भीमदेव वि. स. १०८० मां गादोए बैठो वि. स. १०८१मां महमूद गझनीए सोमनाथ पर चढ़ाई करी, અને એ જ વર્ષમાં એ ગઝની પાછો ફર્યો; એ દૃષ્ટિએ 'વિમલપ્રબંધ'મા જનાવેલા વિમલના મુખ્ય જીવનપ્રસંગોનો ક્રમ આ પ્રમાણે ગોઠવો શકાય : વિ. સ. ૧૦૮૦ માં દંડનાયક તરીકે નિમણૂક, વિ. સ. ૧૦૮૧ મા મહમૂદ ગઝની સાથેના યુદ્ધના પ્રસંગ, ત્યારબાદ સિંધ અને રોમનગર ઉપરની ચઢાઈ અને ચંદ્રાવતીનગરી ઉપરની જીત.

‘સિંધ’ દેશ પરની જીત

વિમલપ્રબંધના આઠમા કાંડમા ચમળિયાના—ઠઠાનગરના રાજા ઉપરની ચઢાઈ, ૧૦૨ ઠઠાના રાજા સાથેનું ભયંકર યુદ્ધ અને એનું વર્ણન, ૧૦૩ વિમલે એમાં

૧૦૧. વિવિધ પુસ્તક ૭૬-અંક ૧, રૂ. ૧૧૨૧

૧૦૨. નેચ ગાથા ૧૧

૧૦૩. વિપ્ર ૮-૧૮

૧૦૩. વિપ્ર ૮-૨૪

મેઢવેલી જીત, ઘોરે હકીકત આપેલી છે.^{૧૦૪} સંઢના અંતભાગમાં લાવખ્યસમય કહે છે કે 'છપ્પન કોટિ ધન અને ઘ્રણ લાલ અથો દંઢ તરીકે લઈ, વિમલે પોતાની આળ મનાવી; ં પ્રદેશ (ઠઢાનરેશને) પાછો સોપ્યો, અને નગરનરેશે (ઠઢાના નરેશે) વિમલનો સત્કાર કર્યો.^{૧૦૫} ત્યારપછી 'પઢિયો રાજા' (ઠઢા-નરેશ) હમેશાં વિમલની આળ માનવા લાગ્યો અને દર સાલ ંના તરફથી વિમલને વિજયત મઢવા લાગી.^{૧૦૬}

આ ઠઢાનગર-વમળિયા વિશે સઢની શરૂઆતમાં ઉલ્લેખ કરતાં કર્તા કહે છે કે 'આ પઢિયો રાજા પશ્ચિમનો ધળી છે.'^{૧૦૭} અને વિમલનો સવારીનું ઘર્ણન કરતાં ઘર્ણવે છે કે, 'લાવલડકર લઈ વિમલે સુસાફરી શરૂ કરી, સિંધુ દેશ ઉપર પોતાનો રોષ ઉતાર્યા, ં પ્રદેશ વમળિયાના રાજાનો છે.'^{૧૦૮} આનો અર્થ ં કે વિમલે સિંધુ દેશમાં આવેલા વમળિયા-ઠઢાનગરના રાજા ઉપર વઢાઈ કરીને જીત મેઢવી હતી.

આચાર્ય હેમચંદ્રે સિંધના રાજા હમ્મુક ઉપર મીમે વિજય મેઢવ્યો હતો ંનો ઉલ્લેખ 'દ્વપાથ્રય'માં કર્યો છે.^{૧૦૯} આચાર્ય હેમચંદ્રના કથન મુજબ 'મીમના ને ચરોં ંની (મીમ) પાસે શાજર થઈ પોતાના પર્યટનની માહિતી આપતાં^{૧૧૦} કહ્યું કે 'મીમ ઉપર અતિ ફુલાઈ ગયેલા સિંધુપતિ અને ચેદિરાજ ંર્પ્યાથી આપના ઘશને ધીળ કરે છે, અપયશ આપે છે, આપના ગુણોનો અપકર્ષ કરે છે, ને આપને દોષ આરોપે છે.'^{૧૧૧} સિંધુપતિં આપને (મીમને) હળવાની ંચ્છાવાલા સુમટો પોઢ્યા છે^{૧૧૨} આ સિંધુપતિં દિનશાળપતિને હરાવેલ છે;^{૧૧૩} તેમજ ચીન અને વઢરાજને વરાઢ્ય આપ્યો છે.^{૧૧૪} પોતાના દૂતો-ચર પુરૂષો દ્વારા સિંધુરાજની આ કથા સામઢી મીમદેવ, 'શાનુગળને દીર્ઘ નિદ્રામાં ગુઢાઢવાની ંચ્છાવાઢી તરવાર હાથમાં લઈ, ઘધી હકીકત મઢીઓને નિવેદન કરી, કેતુ થકી ગમનને છાઈ દેતુ સૈન્ય આગઢ કરી^{૧૧૫} સિંધુ નદી સુધી પહોંચ્યો.^{૧૧૬} સિંધુ

૧૦૪. વિપ્ર ૮-૬૧

૧૦૫. વિપ્ર ૮-૮૧

૧૦૬. વિપ્ર ૮-૮૨

૧૦૭. વિપ્ર ૮-૩

૧૦૮. વિપ્ર ૮-૬

૧૦૯. દ્વપાથ્રય ૮-૪૦ થી ૧૨૫

૧૧૦. દ્વપાથ્રય ૮-૪૦

૧૧૧. દ્વપાથ્રય ૮-૫૨

૧૧૨. દ્વપાથ્રય ૮-૫૩

૧૧૩. દ્વપાથ્રય ૮-૫૪

૧૧૪. દ્વપાથ્રય ૮-૫૮

૧૧૫. દ્વપાથ્રય ૮-૭૩

૧૧૬. દ્વપાથ્રય ૮-૭૪

નદી મહાસાગર મમી દોડે મીને એના પર સેતુ બાંધવાની આજ્ઞા કરી.^{૧૧૭} સૈન્ય શિલા અને વૃક્ષોના સમૂદયી સિંધુ નદી પર સેતુ બાંધ્યો,^{૧૧૮} અને એના પરથી મીમની આરતી સેના પસાર થઈ તોપણ એ સેતુનો એક સાંધો પણ હાલ્યો નહિ.^{૧૧૯} મીમના સૈન્યને સિંધુ નદી પાર કરેલ જોઈ સિંધુનો રાજા હમ્મુક રણભૂમિ પર આવ્યો.^{૧૨૦} મીમ અને હમ્મુક વચ્ચે ધોર ગુદ્ધ થયું;^{૧૨૧} છેવટે સિંધુરાજ ષટ્ઘનીન થઈ ગયો અને મીમ પાસે પોતાનાં યશ અને પ્રાણ માગતો બેઠીમાં પડી વાંકો થઈ ગયો;^{૧૨૨} અર્પાત્ મીમને દારણે આવ્યો.^{૧૨૩} આચાર્ય હેમચંદ્રે 'સિદ્ધ-હેમ'ની શરૂઆતમાં પણ મીમના સિંધુ ઉપરના વિજયની પ્રશસ્તિ કરી છે.^{૧૨૪} મેરુતુમાચાર્યે પણ સિંધુ ઉપરના મીમના વિજયનો નોંધ લીધો છે.^{૧૨૫} જિનહર્ષે 'વસ્તુપાલચરિત'માં નોંધે છે કે 'સિંધુરાજાના દારણ યુદ્ધમાં મીમને મોટી સહાય આપી હતી.' (પ્રસ્તાવ ૮) સિંધુ ઉપરના આ જ વિજયનો નોંધ લાવણ્યસમયે વિમલપ્રબંધમાં દ્વિપાઠ્યકારની માફક પોતાની રીતે વિસ્તારથી આપી છે, પરંતુ આ વિજયની વરમાળા વિમલને આરોપી છે.^{૧૨૬}

આ ઐતિહાસિક દૃષ્ટીવન સંબંધમાં ગૌરીશંકર ઓડા પોતાના એક લેખમાં જણાવે છે કે 'ઠઠ્ઠાના દ્રાક્ષણ રાજા ઉપર વિમલની સવારી અને એને કેદ કર્યો બગેરે વાચતો વિશ્વસનીય નથી. સિંધુ ઉપરથી દ્રાક્ષણેનો અમલ કેટલાંએ સૈકાં થયાં જતો રહી મુસલમાનોનો અમલ ચાલુ થયેલો હતો.'^{૧૨૭} ઘઠી એ જ વિદ્વાન

૧૧૭. દ્વિપાઠ્ય ૮-૧૧

૧૧૮. દ્વિપાઠ્ય ૮-૧૦૧

૧૧૯. દ્વિપાઠ્ય ૯-૧૧૨

૧૨૦. દ્વિપાઠ્ય ૮-૧૧૬

૧૨૧. દ્વિપાઠ્ય ૮-૧૧૭ થી ૧૨૨ ૧૨૨ દ્વિપાઠ્ય ૮-૧૨૩

૧૨૪. Introduction to સિદ્ધહેમ p. 76

વળં ચ સિંધુરાજ ચ નિર્જિત્ય યુધિ દુર્જયમ્ ।

શ્રીમીમેનાધુના ચક્રે મહામારતમન્યથા ॥

૧૨૫. પ્રવર્ધાચિતામણિ તથા GTU p. 141-142. 'ગુજરાતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ' રા. બ. ગોવિંદભાઈ પટેલ : 'મીમદેવે ઠઠ્ઠાના રાજા ઉપર જીત મેળવી હતી.' 'કર્ણના પિતા મીમદેવે પણ હમ્મુકને સિંધુ નદી પર સેતુ બાંધીને હરાવ્યો હતો.' સ્વ. રામલાલ જુનીલાલ મોદી લેખ-સંગ્રહ, પૃ. ૫૫

૧૨૬. વિપ્ર સંહ ૮

૧૨૭. વિઓવિ : તથા બુદ્ધિપ્રવાસ-જાન્યુઆરી ૧૯૨૯

‘સિરોહી રાજ્ય વા ઇતિહાસ’માં કહે છે કે મીમદેવે સિન્ધુના રાજા હમ્મુક (૫) પર ચડાઈ કરી અને પરાજય આપ્યો. ૧૨૮ આ કથનમાં ‘હમ્મુક’ના નામ સામે પ્રત્યક્ષ મૂકી ‘હમ્મુક’ નામ વિશે શકા ઊઠાવી છે. દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી આ વાતને કવિની કલ્પના માને છે^{૧૨૮} અને યધુમા ઉમેરે છે કે હમ્મુક મુસલમાન હતો^{૧૩૦} એટલે એઓ પગ મૌરીશંકર ઓક્તાના મતને પુષ્ટિ આપે છે. એવ વાત ચોક્કસ છે કે મીમે સિંધ ઉપર ચડાઈ કરી હતી; પરંતુ શકા એ રહે છે કે હમ્મુક એ મુસ્લિમ હતો કે હિંદુ!

‘ગુજરાતના ચૌલુક્યો મા એ કે મહુમદારે હમ્મુક વિશે ગવિષ્ણા કરી છે મીમે પરાજિત કરેલ હમ્મુક એ મિથુ દેશનો રાજા હતો^{૧૩૧} હમ્મુક સાથેના યુદ્ધનું વર્ણન કરતાં આચાર્ય હેમચંદ્રે ‘સંઘવ’ શબ્દપ્રયોગ પણ કરેલ છે^{૧૩૨} આ સંઘવોનો કચ્છનો સાથે પણ ગાંઠો સ્પષ્ટ હતો આચાર્ય હેમચંદ્રના કવન મુજબ સિંધના રહીશો અને કચ્છના રહીશો પાઢોશીઓ હતા ‘કચ્છવાસીઓ કચ્છના પ્રસિદ્ધ વજ્રોને સાથે તળાતા અને સિંધુ દેશના વાસીઓ એ દેશના ઉત્તમ પોઢા ઉપર જતા પરસ્પરને અથડાવા છતા પરસ્પર ગુસ્સે પતા નથી’^{૧૩૩} યોઢા સમય ઉપર પોરબંદરથી વઢાં પર્વતમાં ઈશાનશુભે આવેલ ધૂમલીમાંથી મઢી આવેલ ઉત્તીર્ણ લેખો પરથી એ જાણવા મળે છે કે ‘સંઘવ વશના સ્થાપક જયવ્રથ (મદ્દામારતનો અયદ્રથ)ના વશજો સંઘવો પશ્ચિમ સૌરાષ્ટ્રમાં ધૂમલીમાં રાજ્ય કરતા હતા’^{૧૩૪} જો દ્વયાશ્રયના જણાવ્યા મુજબ કચ્છના રહીશો અને સંઘવો પાઢોશીઓ હોય તો સંઘવ હમ્મુકને સંઘવનરેશ તરીકે સ્વીકારી શકાય, વઢી હમ્મુક વિશેષનામ મુશ્લિમ રાજ્યવર્તાના નામનો ભ્રમ પેદા કરે તેવું છે, પણ વસ્તુત એમ નથી. સંઘવ વશમાં અન્ય રાજાઓનાં જે વીજા નામો મળે છે તેવું આ ‘હમ્મુક’ નામ છે, જેમકે રાણક જૈક, અમ્મુક ‘અમ્મુક’ નામ સંઘવ વશના ત્રણ રાજાઓએ

૧૨૮. સિરોહી રાજ્યવા ઇતિહાસ, પૃ. ૧૨૪-૧૨૫

૧૨૯. ગુમરાઈ પૃ ૨૧૫-૨૧૬

૧૩૦. ગુમરાઈ પૃ ૨૦૬

૧૩૧. COG p 49

૧૩૨. દ્વયાશ્રય

૧૩૩. દ્વયાશ્રય ૧૬-૩૧ । ન કાચ્છકે સંઘવકે વિમદે ન કાચ્છકા સંઘવ-કેપ્યકુપ્પ્યન્ । તૈ સંઘવૈર્વાજિમિદક્ષમિથ વાચ્છસ્તદા સયમિતા મજન્ત ॥

૧૩૪. Six Coppr Plates : Ed by A. S ALTEKAR, EL XXVI, p 18-5226

ધારણ કરેલ છે. સિંધવનો છેલ્લો સલ્ટેન ઇ સ ૧૧૯ નો (વિ. સ. ૧૭૫) નો મળે છે આપી એ વાતને સમર્થન મળે છે કે સિંધવ વંશ (સિંધમાં પણ) ચાલુ રહ્યો હોય અને હમ્મુક હિંદુ રાજા તરીકે સિંધમાં રાજ્ય કરતો હોય.^{૧૩૫} જો આ દલીલ સ્વીકારવામાં આવે તો બ્રાહ્મણો સાથે સમય ધરાવતા નગરનો એ રાજા હોવાને કારણે 'સિંધ પરથી બ્રાહ્મણોનો અમલ કેટલાય સંકા ધરાવતો રહી મુસલમાનોનો અમલ ચાલુ થયો હતો' એ ગૌરીશંકર ઓલાનુ મતવ્ય નથી શકે એમ નથી.^{૧૩૬} ઘડી વિમલપ્રબધ પરથી એક વસ્તુ સ્પષ્ટ તરી આવે છે : સહ સાતમામાં વર્તે એ રોમનગરના મુલતાનોની માહિતી 'સહી ચોલી' માં રજૂ કરી 'મુસ્લિમ સંસ્કૃતિ' ઊભી કરવા સમાન યતન કર્યો છે, જ્યારે સહ આઠમામાં હિંદુ રાજા સાથેનું યુદ્ધ હોય એ રીતે સિંધુ પરની ચઝાઈનું ધર્નન છે.

વિમલપ્રબધમાં જણાવેલ 'વમનિયા' અથવા ઠઠાનગર અને દ્વિપાથ્રયમાં સલ્ટેલાયેલ સિંધુ દેશની ગજ્ઞાની (!) એ વધે એક જ નગર હશે કે અલગ અલગ ૧૧ પ્રદ્ધ પણ એટલો જ મહત્વનો છે દ્વિપાથ્રયકારે મીમે સિંધુ દેશના નગર પર હલ્લો કર્યો અને સેતુ બાંધી સિંધુ નદીને ઓઢગી એટલી જ માહિતી આપેલી છે, જ્યારે લાવણ્યસમય ઠઠાના 'વમનિયા-પહીઆ' રાજાને જીત્યો એમ કહે છે.^{૧૩૭} દલપતરામ કવિએ 'યુદ્ધિપ્રકાશ'માં 'બ્રાહ્મણાવાદ ની માહિતી આપી છે.^{૧૩૮} આ બ્રાહ્મણાવાદ તે 'વમનિયા' કેમ ન હોય! સિંધમાં એક સમયે બ્રાહ્મણોનું વર્ચસ હતું લગભગ ઇ સ ૧૦૦ માં થયેલ દેવલે 'દેવલસ્મૃતિ' સિંધમાં-સિંધની રાજધાનીમાં રહીને લખી હતી.^{૧૩૯} એ દષ્ટિએ બ્રાહ્મણોનું વર્ચસ અગિયારમી સદીમાં પણ હોય જોઈએ; આ કારણે એ નગર 'બ્રાહ્મણાવાદ' તરીકે પ્રસિદ્ધ હોય. બ્રાહ્મણ 'નું અપભ્રંશ 'વમનિયા' થઈ શકે, આથી બ્રાહ્મણાવાદ' અને વમનિયા' એક હોવા સમય છે બ્રાહ્મણાવાદ વિશે એ, કે મજુમદાર જણાવે છે કે હિંદુવાદ સિંધના રૂઝામાં બ્રાહ્મણાવાદ નામે એક પ્રાચીન નગર હતું અને એના અવશેષો પર મનસુર નામનું નગર ઊભું થયું હતું.^{૧૪૦} આ ઉપરથી એમ કહી

૧૩૫ COG p 49 and notes 48 to 51, p 536

૧૩૬ વિઔચિ

૧૩૭. વિપ્ર (ધ્યાસ) • પ્રસ્તાવના પૃ ૬૯

૧૩૮ યુદ્ધિપ્રકાશ પુસ્તક ૧૫ • ભેલ 'બ્રાહ્મણાવાદ'

૧૩૯ સિન્ધુતીરે મુખાસીન દેવલ મુનિસત્તમમ્ । દેવલ-સ્મૃતિ ૧

૧૪૦ COG Notes V-32, p 435 & TABAKĀT-1-NĀSIRI I 82 E & D, II 474-475 • Mansur stood on the old site of Brāhmanābād about 43 miles north-east of Hyderabad-Sind

શકાય કે 'બ્રાહ્મણાબાદ' એ નામનું મૂળ પ્રાચીન હોયુ જોઈએ મહમૂદ ગઝની સોમનાથનો ઘરસ કરાંને સ્વદેશ પાછો ફર્યો ત્યારે આ 'મનસુર' થઈને પાછો ફર્યો હતો ૧૪૧ અને અર્થ એ થયો કે બ્રાહ્મણાબાદ-ચમબિયા-ઠઠા-મનસુર એ એક જ નગરનાં નામો છે

હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે મીમે સિંધ ઉપર ચઢાઈ કરી છે અને હમ્મુકને પરાજય આપ્યો છે એ ક્યારે આ વિશે કોઈ ઐતિહાસિક સ્ત્રોતો સ્પષ્ટ નથી પરંતુ પ્રાપ્ત માહિતી પરથી આ જીતનો સમય નક્કી થઈ શકે છે. એ કે, મહમૂદાર 'ગુજરાતના ચૌહાણ'માં વધે છે તે મુજબ, 'મુલતાન મહમૂદની વિરાય પછી તરત જ સમવત મીમે સિંધુરાજનો પરાજય કર્યો હોય ૧૪૨ આ અનુમાનમાં તથ્ય છે, કારણ કે સોમનાથથી પાછા ફરી રહેલા મુલતાન મહમૂદનો પીછો પકડવા માટે મીમ સિંધુ દેશ સુધી ગયો હોય મુસલમાન ઇતિહાસકારો આ વાતમાં મોન સેવે છે માત્ર એટલું કહે છે કે મહમૂદ પાછો ફરતા 'મટ' લોકોએ એ દેરાન કર્યો હતો ૧૪૩

ત્યારે મુલતાન મહમૂદનો સ્ત્રોત લઈએ છીએ ત્યારે 'સોમનાથની ચઢાઈ'નો પૂર્વ ઇતિહાસ જાણી લેવાની જરૂર રહે છે મુલતાન મહમૂદે કોઈને પણ જાણ ન થાય એ રીતે ઈ. સ ૧૦૨૫ (વિ સ ૧૦૮૧) ની ૧૮ મી ઓક્ટોબરે ગઝનીથી પ્રયાણ કર્યું ૧૪૪ ૧ મી નવેમ્બરે એ મુલતાન પહોંચ્યો અને ૨૬ મી નવેમ્બરે ગુજરાત (વિ સ ૧૦૮૧) જવા નીકળ્યો ૧૪૫ સોમનાથ સુધી કોઈ પણ રાજાએ વિશિષ્ટ રીતે સામનો કર્યો જણાતો નથી મુલતાનથી

૧૪૧. COG p 47 After suffering terrible priventions Mahmud was able to extricate his army from the peril and reached Mensura

૧૪૨ COG p 48

૧૪૩ The Life and Times of Sultan Mahmud of Gazna Nadim M Cambridge 1931, p 117 (F N 2) તથા SOMNATH THE ETERNAL, p 26

૧૪૪. ELIOT II, p 249 SOMNATH THE ETERNAL, p 25 તથા COG P 44

મધ્યયુગીન ભારત (મરાઠી ઐતિહાસિક ગ્રંથ : શ્રી ચિંતામણિ વેંચ) ભાગ ૩, પૃ ૧૩૨-૧૩૪, ગુપરાઈ પૃ ૨૦૦

૧૪૫. COG p 43-45

પ્રણસો માફેલનુ રણ ઘટાવી ચિકાનેર-જેસલમેરને રસ્તે એ અજમેર આવ્યો^{૧૪૬}. રસ્તામાં એણે લોદ્રા લૂંટ્યુ.^{૧૪૭} અજમેરના રાજાએ આ આક્રમણ આવતું જાણીને ગુજરાતના રાજાની સહાય માગી, પણ એ મઠ્ઠી નહિ^{૧૪૮} અજમેર અને આયુની વચ્ચેના નાના રાજાઓએ નજરાણા આપી પોતાનો બચાવ કર્યો.^{૧૪૯} ચદ્રાવતીને માંગ્યુ^{૧૫૦} અણહિલવાડ સ્થાલી થઈ ગયું હતુ એટલે ત્યાં થઈ^{૧૫૧} નજીક આવેલા મોઢેરા સ્થલે પહોંચી, ભોમના મૈન્યનો પરાજય કરી^{૧૫૨} સોમનાથ પહોંચી ગયો;^{૧૫૩} ત્યાંથી વિજય મેઢવી વઢતાં કધકોટ (કચ્છની સરહદે), સિંધ-મનસૂર, મુલ્તાન થઈ ગયો^{૧૫૪} પાછો ફર્યો.^{૧૫૫}

૧૪૬. સોમનાથ પૃ. ૮૪

૧૪૭. COG p. 43

૧૪૮. સોમનાથ પૃ. ૮૪

૧૪૯. સોમનાથ પૃ. ૮૪

૧૫૦. જુઓ નોંધ ૧૫૩ તથા જૈન સાહિત્ય સંશોધક ટાંક ૩, અંક ૧, પૃ. ૨૫૨, ૨૫૩; 'મહમૂદ ગઝનવી અને સોરઠના સોમનાથ': મુનિશ્રી જિનવિજયજીનો હેત

૧૫૧. COG p. 45

૧૫૨. COG p. 45

૧૫૩. મજેવિણ સિરિમાલદેસુ અનુ અણહિલવાડઠ, ચઢાવલિ સોરઠ મગ્યુ પુણુ દેવલવાડઠ, સોમેસર સો તહિ મગ્યુ જળમળ-આળદણ,

મગ્યુ ન સિરિ સચરિ વીર સિદ્ધહત્યહ નંદણ ॥ ૩ ॥

મહાકવિ ધનપાલ-શ્રુત સત્યપુરીય-શ્રીમહાવીર, ડત્તાહ, જૈન

સાહિત્ય સંશોધક, ટાંક ૧, અંક ૩, પૃ. ૨૪૧

૧૫૪. COG p. 46-48

૧૫૫. જૈન સાહિત્ય સંશોધક : ટાંક ૩ : અંક ૩, પૃ. ૨૫૭ : તથા વિવિધ તીર્થંકલ્પ પૃ ૨૯. મુનિશ્રી જિનવિજયજી કહે છે: "અમારી કલ્પના છે કે મહમદ સોમનાથ સર કરી, કચ્છમાં થઈને સિંધ પ્રાંતમાં નહિ ગયો હશે, પણ તે કચ્છનું નાનું રણ કહેવાય છે તેને કાંઠે કાંઠે વાગઢ પાસેના પ્રદેશમાં થઈ સાચોર થઈને પછી મુલ્તાન તરફ ગયો હશે. માર્ગમાં જતાં જતાં સાચોરના મહાવીરને છટવાનું તેનું મન થયું હશે, પણ તે કારણથી તે તેમાં મમનનોરથ થયો છતાં જલદીથી ત્યાંથી ફૂંચ કરી ગયો હશે."

જે કાંડપથી સુલતાન મહમૂદ ગુજરાત-સોમનાથ પર ચડી આવ્યો તે જોતાં મીમને આ ચડાઈ અંગેની વહેલી માહિતી મળવી જોડે તે ગઢી જણાતી નથી. વિ સં ૧૦૮૦ માં એ ગાવીએ વેઠો, અને વિ સં ૧૦૮૧ માં આ હુલ્લો આવ્યો એટલે સુલતાન મહમૂદના સામનાની એ તૈયારી કરી શક્યો જણાતો નથી. ડ્યારે એને સમાચાર મળ્યા હશે ત્યારે એને એમ માન્યુ હોવાનો સમય છે કે સુલતાનથી ગુજરાત યુધી પહોંચતા લાવો રસ્તો કાપવાનો વચ્ચે મોટું રણ, અને વચ્ચે જુદા જુદા પ્રદેશોના રાજાઓનો સામનો—એ મુશ્કેલીઓ દૂર કરતા સમય વીતી જશે, અને સુલતાન પાછો જશે પરંતુ યન્યુ એનાથી ઊધુ જ આથી અળહિલપુરને તદ્દન છાલી કરી મીમ થીજે સ્પષ્ટે જતો રહ્યો અને સુલતાન મહમૂદ સોમનાથથી પાછો પરે ત્યારે ધ્યાજ સાથે વઢતર હેવાની તૈયારી શરૂ કરી

મુનશીના મતવ્ય મુજબ, રાજધાનીમાંથી દૂર ગયા પછી મીમે જુદા જુદા રાજાઓની સહાય લઈ સયુક્ત લશ્કર તૈયાર કરી સૌરાષ્ટ્રમાં સુલતાનનો સામનો કરવાની તૈયારી કરી ૧૫૬ રતનમણિરાવના કથન મુજબ સોમનાથની બહાર 'મીમદેવ સાથે છત્તાર લડાઈ થઈ તેમાં વધે પડે મોટી ગુનારી થઈ અને મીમદેવ દારીને નાઠો.' ૧૫૭ આ વધે વાત કત્પનાયુક્ત જણાય છે, કારણ કે જો મીમદેવ શાકમરી, મેદપાટ, નફૂલ અને માઢવાનાં લશ્કરોની સહાય મેઢવો શક્યો હોત ૧૫૮ તો સુલતાન મહમૂદને સોમનાથ પહોંચતા અનેક મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડત, કદાચ એ ત્યાં પહોંચી જ ન શક્યો હોત વઢી સુલતાન મહમૂદ સોમનાથમાં વિશેષ રોકાયો પળ નથી, એટલે થીજી રીતે વિચારીએ તો સુલતાનને દરાવવા માટે મીમ પાસે સંન્ય એકત્ર કરવા જેટલો સમય પળ રણો નથી આથી એ. કે. મજુમદારના મતવ્યને સમર્થન મળે છે કે મોઢેરામાં પરાજય

વસ્તુતઃ ઘનપાલ કવિએ સુલતાન મહમૂદ કયે માર્ગે પાછો જયોં એનો ઉલ્લેખ 'શ્રીમહાવીરહસ્તાહ'માં કયોં નથી, સુલતાન મહમૂદે આ ચડાઈમાં શુ શુ કયું એનો જ ઉલ્લેખ એ નાના કાવ્યમાં છે 'શ્રીમાઢ-મિજમાઢને અને લોઢવાને માગ્યુ, અળહિલવાઢ-પાટળને માગ્યુ, ચંદ્રાવતી, સોરઠ, સોમેશ્વર વગેરેનો પળ મળ કયોં, પરંતુ 'સાચોર'ને કાંઈ કયું નહિ' એનો અર્થ એમ પળ થઈ શકે કે ઉતાવળે નિર્ધારિત સ્પષ્ટે પહોંચવાનુ હોઈ મહમૂદે સાચોરને એક વાજુ 'અઢઢ' રહેવા સીધુ હોય—કદાચ એના ધ્યાન વઢાર જ એ રહ્યુ હોય

૧૫૬. Somanatha The Eateinal p 27

૧૫૭ સોમનાથ, પૃ ૮૭

૧૫૮. Somanatha The Eateinal, p 25

મળ્યા પછી, સોમનાથમાં સામનો કરવાની મીમનો શક્તિ ન રહી હોય. કદાચ એ પોતાના લડકરનો મોટો ભાગ જેસલમેર તરફ લઈ ગયો હોય ૧૫૯ અને સુલતાન મહમૂદ જે રસ્તે યઈને આવ્યો તે જ રસ્તે પાછો ફરશે એમ વિચારી જેસલમેર તરફ ઇને પરાજય આપવા વ્યૂહ રચ્યો હોય સાથે સાથે કથડોટ (કચ્છનો સરહદે)માં પણ અહિલિલ ઇના દડનાયકની દેસરેત નીચે સૈન્ય રાખ્યું હશે ૧૬૦ જેથી સુલતાન પાછો ફરે ત્યારે પાછઢથી હલ્લો થઈ શકે સુલતાન

૧૫૯. COG p. 46, ગુજરાતનો ઇતિહાસ, પૃ ૨૬૧ 'રાજા મીમદેવ અને અજમેર વગેરે જગાના રાજાઓ એકસાથે હઠ શાંતિથી મહમૂદના પાછા પરવાની રાહ જોતા હતા; જેથી કરીને એક વગ્વત ખરીથી કિસ્મત અજમાવી જુએ પરંતુ મહમૂદને એ ઠીક લાગ્યું નહિ. મહમૂદની પોજ સામ પણ ઘોઢી જ રહી ગઈ હતી. ને ઘઢી હારી જાય તો છુટનો માલ હાથથી જતો રહે એવો પણ ઢર હતો આ લોકો એમ ને એમ રાહ જોતા રહ્યા ને મહમૂદ સિંધ પહોંચી ગયો" -અબુલફર નદવી

૧૬૦. COG p 47

"Moreover it has been already shown that the Param Deva of the Muslim historians was undoubtedly Bhīma, and he was at that time busy preparing his attack on the retreating Muslim army; hence he could not possibly have been confined in any fortress. Therefore, the real facts seem to be related by KHOND MIR when he states that after the victory of Somnath, Mahmud 'reduced a fort in which Governor of Nahrwālā had taken refuge'

ઘઢી જુઓ : Habibu-siyar by KHOND MIR (A. D. 1921) Sultan Mahmud after his glorious victory (Somnath) reduced a fort in which the Governor of Nahrwālā had taken refuge (E & D IV. 183)

Kutab-Zain-UL-Akhbarના કથન મુજબ પરમાર હિંદુઓનો રાજા રસ્તામાં આઢો ડમો હતો; આથી મહમૂદને લાગ્યું કે સોમનાથની ઝીન પરાજયમાં પરિણમે છે. તેથી મનસૂરા પ્રદે આગઢ વખ્યો જુઓ Somanath The Eatal, p 26

જુઓ Historical Inscriptions of Gujarat, માગ ૧, પૃ. ૭ મહમૂદ એને કથડોટથી દાકી કાઢી મનસૂરા તરફ ગયો

મીમનો આ વ્યૂહરચના પારતી ગયો અને તેથી જોસમ ડટાવીને પણ કંચકોટનો કિલ્લો જીતી, સિંધને રસ્તે પાછો ફર્યો. ૧૬૧ ગૌરીશકર ઓક્તા એક મુસ્લિમ તવારીખકાર કાસીદ મહમૂદના કથનને ટાંકી જણાવે છે કે આ સમયે 'મીમ-દેવે પોતાની રાજધાની છોડી કંચકોટમાં આશ્રય લીધો હતો.' ૧૬૨ મીજા ઇતિહાસ-કારોનો પણ આવો જ મત છે; છતાં ઈ. સ. ૧૫૨૧ માં ચયેલ મુસ્લિમ તવારીખ-કાર હોન્ડ મીર સ્પષ્ટ કહે છે કે 'કચકોટ'માં અણહિલવાડનો સેનાધિપતિ-દંડનાયક જ હતો એમાં યજ્ઞ છે. ૧૬૩ આપણે એ જાણીએ છીએ કે વિ. સં ૧૦૮૦માં મીમદેવે ગાદી ઉપર બેઠા પછી વિમલને અણહિલવાડનો દંડનાયક-સેનાધિપતિ નીમ્યો હતો; એટલે કચકોટમાં લશ્કર લઈને મોકલેલ અણહિલવાડનો સેનાધિપતિ તે મીજો કોઈ નહિ, પણ વિમલ હોવાનો સંભવ છે. અને મહમૂદે મીમને નહિ પણ વિમલને કચકોટના કિલ્લામાં પરાજય આપ્યો જણાય છે.

કચકોટના પતનની તેમજ મહમૂદના સિંધના રસ્તે પ્રયાણની વાત જેસલ-મેરના રસ્તે તૈયારી કરી ઊભા રહેલા મીમે જાણી હ્યારે, એક ક્ષણનો પણ વિલય કર્યા સિવાય, મહમૂદનો પીછો પઢકવાનુ એણે નક્કી કર્યું; પણ મીમ પોતાના લાલચદાર સાથે સિંધ પહોંચ્યો તે પહેલાં મહમૂદ ઉતારએ મુલતાન તરફ પ્રયાણ કરી રહ્યો હતો મહમૂદને ભય તો હતો જ, આથી સિંધુ દેશના રાજા હમ્મુક સાથે યુદ્ધ કર્યું જણાતુ નથી; અથવા એમ પણ કહી શકાય કે ભયના માર્યા હમ્મુકે મહમૂદને માર્ગ કરી આપ્યો હોય. મીમે હમ્મુકે મહમૂદને સહયોગ આપ્યો માટે તેમજ અત્યારે આપણી પાસે નથી તેવા કોઈ કારણસર સિંધુ મુઘી

૧૬૧. COG p. 46-S7

"Mahmud in his anxiety to avoid Bhimha's armies in the neighbourhood of Anhilpātaka, avoided the route and with the assistance of guides tried to find a shorter and less frequented road to Sind. During these movements he defeated, as Khond Mir says, a section of Bhima's army, which may have been sent from Anhilpātaka to Cutch to block that line of retreat."

જુઓ Dynastic History of Northern India by H. C. Ray. II, pp. 961-962, સોમનાથ, પૃ ૧૨.

૧૬૨. રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ, પૃ. ૨૪૨

૧૬૩. જુઓ નોંધ ૧૬૦ તથા COG p. 46-47.

પહોંચ્યા પછો હમ્મુક પર વિજય મેઢવવાનો નિર્ધાર કરી, મીમે હમ્મુકનો પરાજય કર્યો હોવાનો સંભવ છે.

લાવણ્યસમય મીમની આ જીતને વિમલની જીત ગણાવે છે. એમાં ચરિત-નાયક તરફના અહોભાવ સિવાય કંઈ મીઝુ જણાતું નથી. મીમ તેજસ્વી અને બુદ્ધિશાલી હતો, એટલે મહમૂદના પરાજય માટે જે આયોજન કર્યું તેમાં જેમલ-મેરથી સિંધ તરફ હજો લઈ જતી વરાતે, કથકોટમાં પરાજય પામેલ 'વિમલ'ને પણ પોતાની સાથે જોડાવા કહેણ મોકલ્યું હોવાનો સંભવ છે. વિમલને કંથકોટમાં પરાજય મળ્યો એનો ઉલ્લેખ કરતાં, વિમલના ચરિત્રને જ્ઞાંત્રણ લાગે એમ સમજી, લાવણ્યસમયે એ પરાજયને ઉઘેલી, મીમની સાથે રહી સિંધની જે જીત મેઢવવામાં વિમલે ભાગ લીધો હતો તેનો ઉલ્લેખ કરી એનો યશ વિમલને આપવા યતન કર્યો છે. ऐतिहासिक दृष्टिએ એમ કહી શકાય કે કથકોટમાં પરાજય પામેલ વિમલ જેમલમેરથી સિંધ તરફ ઘસ્યે જતા મીમને જઈ મળ્યો અને સિંધનો વિજય મેઢવવામાં એણે મીમને સહકાર આપ્યો.

આ જ સમયે—જ્યારે મીમ સિંધ પર વિજય મેઢવી રહ્યો હતો ત્યારે—માઢવાના રાજા મોજે કુલચંદ્રને સંન્ય લઈને ગુજરાત પર વિજય મેઢવવા મોકલ્યો. કુલચંદ્રે પાટણ છૂટું.^{૧૬૪} આ સમાચાર સાંભળી મીમ સિંધ તરફથી તુરત પાછો ફર્યો;^{૧૬૫} એનો અર્થ એમ પણ પઠાવી શકાય કે મહમૂદનો પોછો લેવાનું કાર્ય વિમલને સોંપી એ તુરત પાટણ પાછો ફર્યો.

ધાર સુલતાનો પરની જીત

લાવણ્યસમયના કથન મુજબ વગાઢ દેશમાં રોમનગર અતિ સુવિદ્યતા છે,^{૧૬૬} એ પૂર્વ તરફ આવેલ છે.^{૧૬૭} અને ત્યાં એક એકની છાયામાં ધાર સુલતાન રહે છે,^{૧૬૮} એ સુલતાનો ઉપર વિમલે ચઢાઈ કરીને એમના પર વિજય મેઢવી.^{૧૭૦} દઢ વગેરે લીધું.^{૧૭૧} 'ઉપદેશસપ્તતિકા'ના ઉલ્લેખ મુજબ 'વિમલે

૧૬૪. પ્રવચ્ચિતામણિ : મેરુતુગ-સંપાદક મુનિશ્રી જિનવિજયજી, પૃ. ૩૨; COG p 52; GTG p 142-143; શિરોહીકા ઇતિહાસ, પૃ ૧૩૪, ૧૩૫.

૧૬૫. COG p. 52; GTG p 142-143. ગુમરાદ પૃ ૨૧૭. 'મીમ સિંધુ દેશની ચઢાઈ કરવામાં રોકાયો હતો ત્યારે મોજે પોતાના સેનાપતિને પાટણ જીતવા મોકલ્યો હતો.'

૧૬૬. વિપ્ર ૭-૨૨

૧૬૭. વિપ્ર ૭-૨૫

૧૬૮. વિપ્ર ૭-૨૬

૧૬૯. વિપ્ર ૭-૭૦

૧૭૦. વિપ્ર ૭-૧૭

૧૭૧. વિપ્ર ૭-૧૦૦

પોતાના કટક-સમઘી બાર પાદશાહોને જીતીને એમની પાસેથી પોતાનો સ્ત્રીલા માત્રથી એટલા (બાર) છત્રો લઈ લીધાં હતાં' ૧૭૨ 'જનસંપ્રદાયશિક્ષા' (બાર)ને વઢેલે તેર સુલતાનોને જીતી લીધાનું કહે છે ૧૭૩ 'અપદેશચાર' અને 'અપદેશમાલા'માં પણ વિમલે બાર સુલતાનો પર અવાનક છાપો મારીને એમને જીતી લીધાનો ઉલ્લેખ છે ૧૭૪ તાલપ્પસમયના 'ચગાઝ' પ્રદેશ અને 'પૂર્વ' શબ્દને અગ્રમહી ગૌરીશંકર શોસા ચગાઝના રોમનગર ઉપરનો ચઢાઈને અને ત્યાંના બાર સુલતાનોને હરાવવાની વાતને મળત કહે છે ૧૭૫ કારણમાં એઓ સ્પષ્ટ છે, કેમકે એ સમયે ચગાઝમાં મુસ્લિમોનો પ્રવેશ જ થયો નહોતો ૧૭૬ દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીના મત મુજબ 'તાલપ્પસમય ચરિત્રનાયકની પ્રશાસમાં પૂર્વના રોમનગરના બાર સુલતાનોને જીત્યા એવું કહે છે, પણ એ કવિની કલ્પના લાગે છે.' ૧૭૭ મુનશી પણ આને દંતકથા કહે છે ૧૭૮ મળિલાલ વિમલપ્રમથની પ્રસ્તાવનામાં લખે છે કે સુલતાનનું સંખ્ય પાંચ વઢતાં વિમલે લાગ સાધીને એના કોઈ પટાવતો ઉપર જીત મેલવી હોય ને એ પટારતોને જૈન શાધુઓ મુરખાણ નામે ઓઠસતા હોય તો એ ફકીરત સંભવિત છે. ૧૭૯ વધુમાં એઓ દલીલ કરે છે ! 'વિમલે બાર સુલતાન જીત્યા એ શબ્દોનો ધરો મેદ આપણને હાથ લાગતો નથી પણ એમાં કંઈ પણ ઇતિહાસિક તરફ હોય જ ઓઈએ.' ૧૮૦

જો અળહિલવાદથી પૂર્વ તરફનું નગર લઈએ તો રોમનગર ચગાઝમાં હોવા વિશે સહેજે અનુમાન થાય; પરંતુ તાલપ્પસમયે 'ચગાઝ' અને 'પૂર્વ' શબ્દને નિષ્પ્રયોજન થોડા જણાય છે. એ શબ્દો લઈ લઈએ તો વિમલનું સિંધ દેશમાં

૧૭૨. અપદેશસપ્તિકા-દ્વિતીય તીર્થાધિકાર, ચતુર્થ અપદેશ, પૃ. ૮૭

૧૭૩. અ. પ્રા. જૈન લેગસંદોહ, પૃ ૨૦૪

તથા ત્રયોદશમુરખાણ-છત્રોદાલક-ચન્દ્રાવતીનગરીસ્થાપક-પોરવાહ-શાતીયશ્રીવિમલમન્ત્રિના શ્રીઅર્વુદાચલ-શ્રુપમદેવપ્રાસાદઃ કારિતઃ ।

જુઓ વિમલપ્રવચ (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૧.

૧૭૪. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૮

૧૭૫. વિવિધ પુસ્તક ૭૬ : અંક ૧; જૈસા પૃ ૨૧૫

૧૭૬. વિવિધ પુસ્તક ૭૬, અંક ૧; જૈસા પૃ. ૨૧૫

૧૭૭. મુમરાઈ પૃ. ૧૪૭

૧૭૮. GTG p. 142

૧૭૯. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૮

૧૮૦. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૧

રોકાણ અને મીમે એને મહમૂદનો પીછો પકડવાનું સોંપેલું કાર્ય એમાંથી રોમ-નગરના ચાર મુલતાનો ઉપરના વિજયની વધી મઠી રહે છે. મોનીલ સાંઠેતરા 'વર્ણકમમુચય ભાગ ૨)'માં 'રોમ' એ પંજાબનો મીઠાનો પ્રદેશ-Salt Range હોવાનું જણાવે છે.^{૧૮૧} જો આ હકીકત સ્વીકારીએ તો 'રોમનગર' એ પ્રદેશ પંજાબમાં આવ્યો ગણાય. આ પંજાબનો પ્રદેશ એટલે મુલતાન મહમૂદની હકૂમતનો પ્રદેશ હતો. નવમી સદીથી મુલતાન મુસ્લિમોની હકૂમત નીચે હતું.^{૧૮૨} મુલતાન મહમૂદે એને હિંદુસ્તાનમાંનું પોતાનું ધાણ ધનાયુ હતું. કારણ કે હિંદુસ્તાન પરની ઘણી ચઢાઈઓનું આયોજન એણે મુલતાનમાં રહીને કર્યું હતું. સોમનાથથી પાછા ફરતાં મુલતાન મહમૂદ સિંધ થઈ મુલતાન આવ્યો હતો, એટલે હમ્મુકની હકૂમતે શિવાયના સિંધના પ્રદેશથી લઈ મુલતાન મુઘીની સહંગ પટ્ટી પર મુસ્લિમોનો અમલ હશે મોજના સેનાધિપતિ બુલચંદે અળહિલવાડ ઉપર સવારી કરી ત્યારે મીમ સિંધ પ્રદેશ તરફથી રાજધાની તરફ પાછો ફર્યો; અને વિમલ મહમૂદની પૂટે પૂટે એ રસ્તે પાછો ફરતો હતો તે જ રસ્તે ગયો; અને વધે આવતા મુસ્લિમ પ્રદેશોને ઉત્તરહિંદના અન્ય હિંદુ રાજવીઓનો સહકાર લઈ દબાવતો ગયો. છેલ્લે એણે રોમનગર પહોંચી જઈ એના પર પળ જીત મેઠવી હશે. આ 'ચાર' કે 'તેર' મુલતાનો ઉપરની જીતને 'રોમનગર' પરની ચઢાઈ અને જીત ગણાવી શકાય.

ચંદ્રાવતીનો દંડનાયક

વિમલપ્રબંધના જણાવ્યા મુજબ, વિમલના ઝરકર્પથી જાણી રહેલા સહકાર્ય-કરોએ મીમને ઝરકેરી વિમલનો કાંઠો દૂર કરવાનું વિચાર્યું. અગાઉ જોડે ગયા તે મુજબ, મીમ નૃપે વાઘને છૂટો મૂકી એને વશ કરવાનું વિમલને સોંપ્યું; માથ સાથે સ્પર્ધામાં એને હાર્યો; પરંતુ એમાં ન પાવવાથી વિમલ પાસે યાપદાદાના સમયનું લહેણ કાઢ્યું, જેથી વિમલને ચંદ્રાવતી જઈ રહેલું પડ્યું. આ હકીકતો નિર્મૂલ છે એ આપણે જોડે ગયા છીએ. પ્રવચકાર વિમલના ચંદ્રાવતી તરફના પ્રયાણને-વર્ણવતા જણાવે છે કે વિમલે પોતાની સાથે અનેક હાથી, અશ્વો, રથ, વાહનો, ઝટ સાથેનું-મોટું કટક-લીધું હતું.^{૧૮૩} જતા એણે મીમ નૃપની રજા લીધી.^{૧૮૪} અને કહ્યું: દુશ્મનોએ મને જેવી દેરાનગતિ પહોંચાડી તેવી તમને કોઈ

^{૧૮૧} વર્ણકમમુચય, ભાગ ૧, પૃ. ૨૧; ભાગ ૨. પૃ. ૮૦

^{૧૮૨} COG p 43

^{૧૮૩} વિપ્ર ૭-૧૩ થી ૧૬ ^{૧૮૪} વિપ્ર ૭-૧૬

પહોંચાડશે નહિ.' આમ વહી વિમલે અળહિલગાડનો સીમાડો ઓઠમ્યો.^{૧૮૫} સ્થાંથી વિમલ માત્પવળ પહોંચ્યો. ત્યાં જઈં એણે સત્તાધીશ તરીકેનાં ચિહ્નો ધારણ કર્યો. આ પ્રસંગે ચંદ્રાવતીનો રાજા 'રાઢાલી' ગામ તરફ આવ્યો.^{૧૮૬} વિમલના કટકનાં નિશાનનો અવાજ સાંભળી ચંદ્રાવતીનો રાજા મૂઝાં પામ્યો અને એના તરેં શીકરા નાસીને ઠટ્ટાના રાજા પાસે જઈં રહ્યા.^{૧૮૭} આમ વિના રોઠટોક વિમલે ચંદ્રાવતીની શાદી પ્રાપ્ત કરી.^{૧૮૮}

લાવણ્યસમયના વિમલપ્રવંધ ઉપરથી એ જ સમયમાં સૌભાગ્યનદિસૂરિએ સંસ્કૃતમાં તૈયાર કરેલ 'વિમલનરિત'માંથી उल्लेख મળે છે કે ધારાના પરમાર રાજા સાથે વિમલને જૂની મૈત્રી હતી તેથી વિમલ ચંદ્રાવતી ગયો; પરંતુ પરમાર રાજા વિમલને આવતો જાણીને ડરથી નાસી ગયો. એથી સ્થાંના માંડલિકોએ વિમલને ચંદ્રાવતીનો રાજા યનાઢ્યો.^{૧૮૯} 'ઉપદેશસત્તિકા' પ્રચધકારના મતવ્યને પુષ્ટિ આપે છે: 'ચંદ્રાવતી નગરીમાં આવીને મીમરાજાથી અપમાન પામેલો વિમલ કોટવાલ રાજ્ય કરે છે.'^{૧૯૦} આ ઉપરથી મણિલાલ વ્યાસ ચત્પના કરે છે કે 'રાજપટપટથી વિમલને મીમદેવ સાથે અળવનાવ થયો, અને તેથી એ પોતાનુ ધન લઈને છાનોમાનો પાટળ છોદીને ચાલ્યો ગયો;' ઝોકે સાથે એ પણ કહે છે કે 'વિમલ ચંદ્રાવતીનો રાજા થયો હોય તો કવિનો પૂર્વે ઘડેલા ઘીશ જૈન પ્રચકારોએ અવશ્ય એ હકીક્ત નોંધી હોત. ગુર્જરેશ્વરના સેનાપતિનુ પદ ભોગવનાર અને મોટી જીતો મેઢવનાર પુરુષ ચંદ્રાવતીમાં રાજા જેલુ માન ભોગવતો હતો એમ કહેનામાં આવે તો એ અતિશયોક્ત મર્યુ કહેવાય નહિ.^{૧૯૧} એ સર્વ ચંદ્રાવતી જઈં રહ્યો. પરંતુ પ્રવધકારને પુષ્ટિ આપતા જો ઉલ્લેહો મળે છે તે વરાયર નથી. મીમથી રિસાઈને નહિ, પણ મીમે આદેશ આપવાથી વિમલ ચંદ્રાવતી જઈં રહ્યો હતો.^{૧૯૨} ગૌરીશકર ઓઢાના મત મુજબ 'વિમલને ચંદ્રાવતીનો રાજા માની લેવો તે ગપ છે.'^{૧૯૩} આ ઉપરથી એમ તારવી શકાય કે મીમદેવ સાથે સ્વરાગ

૧૮૫. વિપ્ર ૭-૧૭

૧૮૬. વિપ્ર ૭-૧૮

૧૮૭. ત્રિપ્ર. ૭-૧૧.

૧૮૮. વિપ્ર ૭-૨૭

૧૮૯. વિમલચરિત-(સંસ્કૃત) સૌભાગ્યનદિસૂરિ, વિ. સ. ૧૫૭૮ તથા વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૬-૬૭

૧૯૦. ઉપદેશસાત્તિકા, દ્વિતીય ધીતીર્થાધિકાર ચતુર્થ ઉપદેશ, ૧-૮૭

૧૯૧. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૬

૧૯૨. પ્રાચીન જૈન લેખસંપ્રહ ન ૧૩૨, શ્લોક ૮

૧૯૩. વિવિધ પુ. ૭૬, અંક ૧

યવાથી કે રાજપટપટ થવાને કારણે વિમલને અળદિલવાડ છોડવું પડ્યું નહોતું, પરંતુ भीमदेव નૃપની સેવાનો અવગણના કરવાથી ચદ્રાવતીના રાજા ધધુકરાજ ઉપર ગુસ્સે થઈ भीमे એને મોજનરેશની પાસે મોકલી આપ્યો હતો અને भीमे પ્રતાપી અને યુદ્ધિશાસ્ત્રી વિમલને અર્ધુદનો દંડનાયક બનાવ્યો હતો.^{૧૯૪} ઓજા આ મતને પુષ્ટિ આપે છે : ‘ધધુકે ગુજરાતના સોલંકી રાજા भीमदेव પ્રયમની સેવા ન સ્વીકારી આથી भीमदेव તેના પર ગુસ્સે થયો (ચઢાઈ કરી) અને તેથી તે આવું છોડીને ધારાનો રાજા મોજ જે તે વચ્ચે ચિતોડમા રહેતો હતો તેની પાસે જતો રહ્યો. भीमदेवે પ્રાગવાટવશી મહાજન વિમલને આવુંના દંડપતિ તરીકે નિયુક્ત કર્યો.’^{૧૯૫} ડુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી પણ કહે છે કે ‘વિમલ મંત્રી भीमदेवથી રિસાઈને નહિ પણ વિમલવસતિનો ભેગ કહે છે તેમ જ દંડનાયક કરીને મોકલવાથી ચદ્રાવતી ગયો હતો.’^{૧૯૬}

વસ્તુસ્થિતિ આમ હતી. મૂઢરાજ ચૌલુક્યે આવુંના પરમાર રાજા ધરણી-વારાહને પરાજય આપીને નસાઈ મૂક્યો હતો.^{૧૯૭} એનો પૌત્ર ધધુક પરમાર મૂઢરાજના પૌત્ર દુર્લભરાજનો પંડિયો રાજા હતો.^{૧૯૮} આ ધધુકરાજે भीमની સેવાનો અવગણના કરી; भीમે એનો પરાજય કર્યો, અને તેથી જ માઢવાના રાજા મોજના પ્રદેશમા આવેલ ચિત્રકૂટ (ચિતોડ) જઈ રહ્યો.^{૧૯૯} ‘વસ્તુપાલચરિત’ના ઉલ્લેખ મુજબ, પરમાર રાજા પણ એના પરામર્થની શકાથી પોતાની રાજધાની છોડી ગિરિદુર્ગમા જઈ રહ્યો હતો. (જિનહર્ષ પ્રસ્તાવ ૮૮)

, આ ચઢાઈ भीમે પોતે કરી હતી કે વિમલની સરદારી નીચે સૈન્ય મોકલ્યું હતું જ વિવાદાસ્પદ હકીકત છે. મુનશી કહે છે કે ‘આ વિજય भीમે

૧૧૪. પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ નં. ૧૩૨, શ્લોક ૫-૬-૮

ચદ્રાવતીપુરીશ. સમજનિ વીરાપ્રણોર્ધન્યુ. ।

શ્રીभीमदेवस्य नृपस्य सेवाममन्यमानः किल धधुराजः ।

नरेशरोषाच्च ततो मनस्वी धाराधिप भोजनृतपं प्रपेदे ।

ततश्च भीमेन नराधिपेन प्रतापभूमिर्विमलो महामतिः ।

कृतोर्बुधे दण्डपतिः सता प्रियः ॥

૧૧૫. રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ, પૃ ૧૧૩-૧૧૪

૧૧૬. ગુમરાઈ પૃ ૨૧૬

૧૧૭. COG p. 31

૧૧૮. COG p. 49

૧૧૯. COG p. 49

મેઝવ્યો હતો, પણ એનો યગ વિમલને અપાયો છે.^{૨૦૦} દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીના મત મુજબ 'મીમે ધધૂકને દયાવ્યો હતો,'^{૨૦૧} પરંતુ ગૌરીશંકર ઓઝા આ ચાલતમા ચહુ સ્પષ્ટ છે ધધૂકરાજની પોતાની વિરુદ્ધની ઉદ્ધતાને સરસી કરવા માટે મીમે પોતાના દહનાયક વિમલને સૈન્ય સાથે ચંદ્રાવતી પર મોકલ્યો હતો.^{૨૦૨} 'નેમિનાથચરિત'નો પ્રશસ્તિ ઇતિહાસિક દ્રષ્ટિ આ દૃષ્ટીકતનુ સમર્થન કરે છે. 'મીમના વચનથી શત્રુને જીતવા માટે ચતુરંગ સેનાને લઈને ગયેલો વિમલ ચંદ્રાવતીના પ્રવેશને પામ્યો શત્રુના મસ્તક કપડે કરી, અને એમ પોતાના સ્વામીનો હુકમ સિદ્ધ કરી ત્યાં વસતો જ અર્બુદ નામના પર્વતને સાચવી રહ્યો છે.^{૨૦૩}

ઘટલે લાવણ્યસમયે વિમલપ્રરઘમાં જે રીતે ચંદ્રાવતી પરની ચઢાઈનો ઉત્તેજ કર્યો છે તે ઘરાવર નથી વિમલ મીમદેવથી રિસાઈ અળદિલરાઠમાથી જ ચતુરંગ સૈન્ય લઈ મીમદેવની રજા લઈ ચંદ્રાવતી જવા નીકળે જ ઘરાવર નથી એમ કહી શકાય કે મીમદેવની અનુજ્ઞા લઈ વિમલ મોટા સૈન્ય સાથે ચંદ્રાવતી જવા નીકળ્યો એને આવતો જાણી ચંદ્રાવતીના રહીશા ઠાઠાનગર જતા રહ્યા ઘગેરે માત્ર વચિવલ્પના જ છે, ધ્રોતાનનો માનેનો રજનની રીતિ છે એમ વહી શકાય

ચંદ્રાવતી ઉપરનો ચઢાઈનુ જે કારણ મળે છે તે સિવાય પણ બીજા કારણો હોવા જોઈએ ઉત્તર તરફથી ગુજરાત પર ચઢાઈ ધવાનો ભય હોય તો જ મિત્રમાઝ—ચંદ્રાવતીને રસ્તે ઘડેને હતો સુલતાન મહમૂદ જ રસ્તે આવ્યો હતો ચંદ્રાવતી અર્બુદગિરિની તહેદીમા વસ્યુ હતુ ત્યારે અર્બુદગિર ગુજરાતનો નૈસર્ગિક કિલ્લો હતો સુલતાન મહમૂદની ચઢાઈ તાજી હતી, રોમનગર—નાર સુલતાનો ઉપરનો વિજય પણ ઘટલો જ તાજો હતો, પૂર્વ—ઉત્તર યાત્રુથી માઝવાના રાજા મોજનો ઘટલો જ ભય હતો, ચંદ્રાવતીની ઉત્તરે જાવેલ નહલનો રાજા ગુજરાતના તેજને શાસન આપવા તકની રાહ જોતો હતો, શાકમરિ (અઝમેર), મરુસ્પલી (મારવાડ), મેવાડ ઘગેરે પ્રવેશના રાજાઓનો ગુજરાત સાથે જોઈએ તેવો મેઝ નહોતો, આવા મયોગોમા મીમે હામર—દામોદરને મોજની રાજસમામા સાધિવિપ્રદક તરીકે નીમ્યો.^{૨૦૪} અને વિમલન ચંદ્રાવતીના રાજા ધધૂકના

૨૦૦ GTG p 142

૨૦૧ ગુમરાઈ પૃ ૨૧૩-૨૧૪

૨૦૨ શિરોહીકા ઇતિહાસ, પૃ ૧૩૪-૧૩૫

૨૦૩ નેચ ગાથા ૧૨ ૨૦૪. COG

પરાજય પછી ચંદ્રાવતીના દંડનાયક તરીકે નીમ્યો એમાં એનું કૌશલ દર્શાવે આવે છે. મુનશી યોગ્ય જ કહે છે : 'વિમલમાં મત્રી તરીકેની જે મહત્તા હતી તેવી જ મહત્તા સેનાધિપતિ તરીકેની હતી.'^{૨૦૫} ઉત્તર-પૂર્વની સરહદે આવેલા રાજ્યોનો જે ભય હતો તેને યાચી શકે એવી શક્તિ વિમલમાં હતી. અને આ વિશિષ્ટ શક્તિથી જ, જેટલા સમય સુધી એ ચંદ્રાવતીમાં દંડનાયક તરીકે રહ્યો ત્યાંસુધી, કાર્ય કયું હતું. ચંદ્રાવતીમાં સ્થિર થયા પછી વિમલે જેની સાથે પોતાને જૂના સમયની મંત્રી છે^{૨૦૬} તે પરમાર રાજા ધંધૂકને ચિત્રકૂટથી પાછો બોલાવ્યો. 'વિવિધતીર્થકલ્પ'ના^{૨૦૭} જણાવ્યા મુજબ ધંધૂકને સમજાવી, એના ઉપરનો ગુર્જરેશ્વર ભીમનો રોષ ભક્તિ વડે દૂર કરાવી, ધંધૂકને પાછો ચંદ્રાવતીમાં સ્થાપ્યો.^{૨૦૮} શત્રુનું શઠ હમેશાં રાત્રી મૂકવા કરતાં પ્રેમથી વશ કરી લઈ, એને રાજ્યની પડલે રાખવાનું વિમલે યોગ્ય માન્યું હશે મોજે. ભીમદેવ સિંધમાં હતો ત્યારે તકનો લાભ લઈ ગુજરાત પર ચડાઈ કરી હતી, તે જ મોજે ચંદ્રાવતીના પરાજય પામેલા રાજા ધંધૂકને પોતાના પ્રદેશ ચિતોડમાં આશ્રય આપ્યો હતો એટલે મોજના આશ્રયે ધંધૂક પ્રથમ વખત ચંદ્રાવતી પર હલ્લો કરે એના કરતા, પ્રેમથી સમજાવી એનું રાજ્ય એને મુપરતં કરવામાં રાજનીતિજ્ઞપણું હતું. ભીમે વિમલના આ દુરંદેશીપણાનો સ્વીકાર કરી, ધંધૂકને ચંદ્રાવતીની ગાદી પાછી ધોંપી. આ સમાધાન જે વર્ષે ધંધૂકરાજ ચિત્રકૂટ નાસી ગયો તે જ વર્ષે યયુ કે ત્યાર પછીના વર્ષે યયુ એ વિશે કોઈ ઉલ્લેખ મળતો નથી; પરંતુ, જિનપ્રભસૂરિ તીર્થસ્થપમાં જણાવે છે તેમ, 'વિમલવસહી' વિમલે બંધાવી તે પહેલાં ધંધૂકને ચંદ્રાવતીનગરી પાછી સોંપાઈ હતી.^{૨૦૯}

માઝલા સાથેનું યુદ્ધ

'વિમલ સેનાપતિ સહુ સેના સજ્જ કરીને ભીમરાજાની સાથે ચાલ્યો. ભીમ

૨૦૫. GTG p. 142

૨૦૬. વિમલચરિત : (સંસ્કૃત) સૌભાગ્યનંદિસૂરિ, જિ. સં. ૧૫૭૮, તથા વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૬

૨૦૭. રાજાનરુદ્રોધાંધૂકે કુદ્ધં ધ્રીગુર્જરેશ્વરં ।

પ્રસાદ્ય ભક્ત્યા ત ચિત્રકૂટાદાનીય તદ્ગિરા ॥

વિવિધ તીર્થ-અર્ચુદકલ્પ

૨૦૮. ગુમરાઈ પૃ. ૨૧૪

૨૦૯. 'તીર્થકલ્પ' ગાથા ૩૪-૪૨, પૃ. ૫૨-૫૩

તથા જુઓ નોંધ ૨૦૭ તથા રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ પૃ. ૧૧૩-૧૧૪.

અને વિમલ સેનાપતિ મઢીને મીઝ સામા થયા મોજના દેખતાં જ તેમણે મોજ-સેનાનો ચુરો કર્યો કેટલાક કામઠની પેટે નાસી છૂટ્યા. મોજની સેના ઘણી મરાઈ, મીમ જીતના ઘાજા વગાડતો પાટળમા પેટો' આ પ્રકારનો ઉલ્લેખ વ્યાસે વિમલપ્રવચની પ્રસ્તાવનામાં કર્યો છે, એનો અર્થ એ થયો કે મીમે વિમલની સાથે રહી માઠવા પર વિજય મેઠવ્યો છે

સ્તંભદિગણિના 'મોજપ્રવંધ'મા માઠવા ઉપર મીમે ચઢાઈ કરી ત્યારે વિમલ સાથે હતો એવો ઉલ્લેખ છે,^{૨૧૦} પણ આ હકીકતને કયાય ઇતિહાસિક સમર્થન મળતુ નથી મેસ્તુને 'પ્રવચ્ચિતામણિ'મા આ ચઢાઈ વચ્ચે વિમલ સાથે હતો એવો ઉલ્લેખ સરખો પણ નથી કર્યો^{૨૧૧} વિ સ ૧૪૧૭ મા રચાયેલ 'વસ્તુપાલચરિત'મા જિનદ્રષ્ય ઉલ્લેખે છે કે 'વિમલે માલવીય રાજાની સાથેના સપ્રામમા મીમ રાજાના સેનાધિપતિપદને પામી વિજય મેઠવ્યો હતો' (પ્રસ્તાવ ૮) પરતુ મજુમદારે 'ગુજરાતના ચૌલુક્યો'મા વઢનગરની પ્રશસ્તિ, અયસિંહસૂરિના કુમારપાલપ્રતિગોષ્ઠ તથા પ્રવચ્ચિતામણિના આધારે માઠવા સાથેના યુદ્ધની વિગતે ચર્ચા કરી છે, એ ઉપરથી કહી શકાય કે માઠવા સાથેના સવધમાં મીમ નૃપના સાધિવિપ્રહક દામોદરે (દામરે) મહસ્વનો ભાગ મેઠવ્યો હતો^{૨૧૨} વિમલ એ સમયે ચંદ્રાવતીમા હોવો જોઈએ; અથવા વિ સ ૧૦૮૮ પછી-'વિમલવસહી'ની સ્થાપના પછી આ યુદ્ધ થયું હોવું જોઈએ

આ અને આવા જ પ્રકારના કેટલાક ઉલ્લેખ તે તે સમયના પ્રચકારોએ વિમલને નામે ચઢાવી દીધા હોય એમ જણાય છે, ચારસો વર્ષ પછી, જ્યારે ઇતિહાસિક માહિતી મેઠવવી અતિ મુશ્કેલ હતી ત્યારે, આવું થનવા સમ્ભવ છે અને એકની હકીકત યીજાને નામે ચઢી જવાની પૂરી સમાવના રહે છે; પરતુ મોજ ઉપર મીમે માન એક વચ્ચે વિજય મેઠવ્યો હતો અને એ કલચૂરી પ્રદેશના રાજા લક્ષ્મીકર્ણની સહાયથી એ સમયે મોજ^{૨૧૨} મૃત્યુ પણ પામે છે વિમલને અને માઠવાની ચઢાઈને એ રીતે કોઈ સંગઠ જળાતો નથી.

ચંદ્રાવતીનગરી અને વિમલવસહી

વિમલ'ને વિમલવસહી ચપાવવાની પ્રેરણા કોણે આપી હશે એનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કયાંય મળતો નથી 'વિમલપ્રવચ' પરથી તારવીએ તો વિમલના સમ

૨૧૦ મોજપ્રવંધ • સ્તંભદિગણિ • જુઓ બુદ્ધિપ્રકાશ, પૃ ૧૪

૨૧૧ ગુપ્તરાઈ પૃ. ૨૨૨

૨૧૨ COG pp 51-53

પછી આચાર્ય ધર્મઘોષસૂરિ અળહિલવાડ પાટળ આવ્યા અને એઓએ આવુ ઉપર જૈન મંદિર ન હોવાને કારણે શ્વેદ પામી 'વિમલ'ને આવુ ઉપર તીર્થનું સ્થાપન કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો.^{૨૧૩} વધુમા વિમલને સાથે લઈ એઓએ આરાસળ (કુમારિયા) તીર્થની યાત્રા કરી.^{૨૧૪} ત્યારપછી વિમલની મહત્ત્વાકાંક્ષા પ્રગટી કે પોતાના પ્રતાપી પૂર્વજોની જેમ પોતે પણ કાર્દિક કરી છૂટ્યુ જોઈએ.^{૨૧૫}

પ્રાગ્વાટ વંશની ઐતિહાસિક પરપરા જોઈએ તો મંદિરો બધાવવાની શક્તિ સારાય કુલમા ઉત્તરી આવી છે. પ્રાગ્વાટવંશના શ્રેષ્ઠો નિષ્ણયે' અળહિલવાડમા ઋપમજિન મંદિર વધાવ્યુ હતુ.^{૨૧૬} એના પુત્ર લહરે 'સડથલ'મા વિંધ્યવાસિની દેવીની સ્થાપના કરી 'લહર-ધણુદાવિ'નુ મંદિર વધાવ્યુ હતુ.^{૨૧૭} આ જ રીતે વિમલને પણ આવુ ઉપર એકે જૈન મંદિર ન જોઈ મંદિર વધાવવાની સ્ફુરણા થઈ હોવી જોઈએ. આથી ભીમ નૃપે ઝ્યારે પરમારદેવ ધધૂક પરના વિમલના વિજય પછી એને ચદ્રાવતીનો દહનાયક નીમ્યો ત્યારે ગર્ભના સંસ્કારે જોર કયું હોવુ જોઈએ, અને એ જ અત પ્રેરણાએ ચદ્રાવતીનગરની નવેસરથી રચના કરવાની અને અર્ધુદગિરિ ઉપર જિનપ્રાસાદ વધાવવાની શક્તિને સ્થિર કરી હોવી જોઈએ. આ શક્તિને સ્થાયી કરવામા કોઈ જૈન આચાર્યે પણ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો હોવો જોઈએ, પરંતુ એ ધર્મઘોષસૂરિ નથી એ ચોક્કસ છે. અત પ્રેરણા ઉદ્ભવવા માટેનુ થીનુ પણ કારણ હોવા સમ્ભવ છે. ચદ્રાવતીમા દહનાયક તરીકે રહ્યા પછી 'જૈન ધર્મનુ પાલન કરનાર'^{૨૧૮} વિમલના મનમા આ અસાર સંસાર વિશે મયન ચાલ્યા જ કરતુ હોવુ જોઈએ, અને ધીમે ધીમે એનુ મન સસાર ઉપરથી વિરક્ત થતુ હોવુ જોઈએ. દરરોજ જૈન આચાર્યનો ઉપદેશ મન ચક્રુ સમક્ષ મહમૂદ શક્તીએ કરેલો માનવસહાર, છુટફાટ, અને ગામોનાં ગામોનો સંપૂર્ણ નાશ, કચકોટમા પોત જોયેલી સૂનરેજી અને પાતાને મઠેલો પરાશ્ચય, સિંધ દેશથી રોમનગર ગુધીની પોતાની યુદ્ધયાત્રા અને એમા પોતે તેમજ પોતાનાં અને સાથી રાજ્યોના સંન્યોએ કરેલો તુષ્ઠ્યસંહાર અને શત્રુસંન્યો કરેલો પોતાના સંન્યનો સહાર-આ સર્વથી એનુ મન કકઢી ઝઠયુ હોવુ જોઈએ. પિતા 'વીરે'

૨૧૩. વિપ્ર ૬-૧, ૬-૨, ૬-૩, ૬-૬, ૬-૭

૨૧૪. વિપ્ર ૬-૭

૨૧૫. વિપ્ર ૬-૨૩

૨૧૬. નેચ ગાથા ૫

૨૧૭. નેચ ગાથા ૭

૨૧૮. અગ્રાસં પૃ ૨૭૨

અસાધારણ પ્રતિષ્ઠા મેલ્લવીને આ અસાર સસારનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લીધી હતી, એ સસ્કાર એનામા હતા જ, પિતાનુ વિ સ. ૧૦૮૫મા અવસાન થયુ એ હકીકતે પણ એનું મન વ્યગ્ર કયું હશે આથી અશોકને જેમ તારવેલની સામેના યુદ્ધમા માનવસહાર પછી વિજય મળ્યો પરંતુ એ વિજયે એના હૃદયમા અદ્ભુત પરિવર્તન કયું, તે જ રીતે વિમલમા પણ ચંદ્રાવતીનગરી પરના વિજય પછી અદ્ભુત પરિવર્તન થયુ હોવુ જોઈએ એનો સ્પષ્ટ પુરાવો ધધુકરાજ માથેનું પ્રેમથી સમાધાન કર્યુ એમા છે એને પોતે જ અગ્ર ભાગ ભજવી, મીમદેવને સમજાવી ચંદ્રાવતીનુ રાજ્ય પાછુ સોંપાવ્યુ એ ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ મહત્ત્વની ચીજ છે. આ સમાધાન પછી વિમલ અગદિલવાડ પાટણ ગયો જણાતો નથી, ચંદ્રાવતીમા જ એ રહ્યો જણાય છે.

વિમલપ્રવચના કરતાં એ ચંદ્રાવતી નગરનુ વર્ણન કરતા જણાવ્યુ છે કે વિમલ સહેલ કરવા નોકલ્લવો અને ફરીને જોયુ તો ચંદ્રાવતીનગરીની રચના જોઈએ તેવી જણાઈ નહિ, આથી વિવેકપૂર્વક નગર પરી વતાવવાનો એને નિર્ણય કર્યો. ૨૧૯ અને 'આ તે લ્હા કે દ્રપુરી હશે' ૨૨૦ એવુ નગર વસાવી ૨૨૧ ચતુર્વિધ સઘ સહિત ગિરનાર તથા શત્રુજયની યાત્રા કરી ૨૨૨ સઘપતિની પદવી પામ્યો. 'એથી' વિમલના મનની હૌશ પૂરી થઈ. ૨૨૩

વિમલપ્રવચમા જણાવ્યા મુજબ ચંદ્રાવતાનગરની પુનરુચના પછી વિમલે સદ્ગુરુના ઉપદેશથી પોતે જે 'ધોર કમ કર્યા છે તેની આલોચના માગી-પ્રાયશ્ચિત્ત હચ્છયુ ૨૨૪ સદ્ગુરુએ વહ્યુ કે મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય ત્યાં કોઈ રીતે જેન મંદિર કરાય તો આરાધક શ્રદ્ધ શકાય ૨૨૫ અને એ દ્રષ્ટિએ અર્બુદ શિખર પર મંદિર વધાવ ૨૨૬ પત્ની ધ્રોની સલાહથી અર્બુદ શિખર પર એને જિનપ્રાસાદ કરાવવાનો નિર્ણય કર્યો ૨૨૭ જગનો પસદગી કરવા જતાં અર્બુદ શિખર પર વસનારા ભરડાઓ-ત્રાક્ષણોએ એનો સખત વિરોધ કર્યો ૨૨૮ પરંતુ એમને મનાવીને ૨૨૯ જિનપ્રાસાદ માટે સ્થલ નક્કો કર્યું આમ છતાં ભરડાઓએ આ

૨૧૯ નેચ ગાથા ૧૦, વિપ્ર ૮-૮૩ ૨૨૦ વિપ્ર ૮-૧૧૩

૨૨૧. વિપ્ર ૮-૮૩ થી ૧૧૩ ૨૨૨ વિપ્ર ૮-૧૧૫

૨૨૩. વિપ્ર ૯-૧

૨૨૪ વિપ્ર ૧-૧૫૧ ૨૨૫ વિપ્ર ૧-૧૬૭

૨૨૬. વિપ્ર ૧-૧૬૧ ૨૨૭ વિપ્ર ૧-૧૧૮

૨૨૮ વિપ્ર ૧-૨૦૧ થી ૨૦૪ ૨૨૯ વિપ્ર ૧-૨૧૩

स्थळनी किंमत मागी. २३० विमले भरदाओए जे रकम मागी ते आपोने एमने सतोव्या. २३१ त्यारबाद घास्तुमिधान संपूर्ण जागनारा सातसो सलाट वेडाव्या २३२ एओनी माथे शास्त्रीय रीते देरासरना स्यापत्यनी चर्चा करी २३३ अने कार्यनो आरंभ कथो लागो मजुरो कामे लागी गया, धमघोवार कार्य शरु थयु २३४ जिनप्रासाद पूरो थता मुधोमा विमलने अनेक मुश्केलीओनो सामनो करवो पडथो. २३५ आरातण-कुभारियाथी आरस भगाववामा आध्वो, २३६ अने जिनप्रासाद संपूर्ण थयो-मडपो रचाया, मजबूत स्तभो तैयार थया, रूपाळी रंमा जेवी पूतळीओ घडाई घाटीलो कमानीमा कोतरकाम दीपी ऊठथु, २३७ अने 'विमलवसही'- जिनप्रासाद तैयार थता वि सं १०८८ मा, पित्तळनी अडार भारनो मूलनायक श्रमभदेवनो प्रतिमानी प्रतिष्ठा थई २३८ त्यारे त्या 'लालो लोक' एक्त्र थया हता. २३९

जैनसंप्रदायशिक्षा प्रमाणे विमले सत्ताना घळे आ 'विमलवसही' बघाववा माटे जमीन लीधो हती, परंतु पळोथी किंमत आपोने ए जमीन लीधो २४० विमलप्रबंधमा जणाव्या प्रमाणे विमले ज्यारे जमीन माटे मागणी करी त्यारे त्या वसता ब्राह्मणोए सखत विरोध कथो अने पळो भारे किंमत लई जमीन आपवानु नको कथु जिनप्रभसूरिना जणाव्या मुजय 'गुर्जेश्वर (भीमदेव) राजानक (राणा) धधूक पर कुद्ध थयो त्यारे एणे (विमले) भक्तिथी भीम-देवने प्रसन्न करी धधूकने चित्रकूट (चितोड)थी पाळो बोलावी, ए धधूकनी आज्ञा लई विमलवसहीनु सुंदर मंदिर वनाव्यु' हतु २४१ गौरीशकर ओसा पग आ घातनु समर्थन करे छे विमले धधूक पासेथी जमीन लईने आ मंदिर वनाव्यु हतु २४२

आनो अर्थ एम घट्यावी शकाय के चद्रावतीना दडनायक तरीके निमायेला विमले, अर्बुदगिरि पोतानी हकूमतमा होवा छता, पोतानो प्रिय एवो प्रासाद-

२३०. विप्र ९-२१४	२३१. विप्र ९-२१९
२३२. विप्र ९-२२०	२३३. विप्र ९-२२१ थी २३१
२३४. विप्र ३-२३४	२३५. विप्र ९-२४२ थी २५६
२३६. विप्र ९-२५८	२३७. विप्र ९-२६०
२३८. विप्र ९-२६६	२३९. विप्र ९-२६५
२४०. जैनसंप्रदायशिक्षा तथा विप्र (व्यास) प्रस्तावना, पृ ७१	
२४१. तीर्थकल्पे अर्बुदकल्प, गाथा ३९-४०	
२४२. शिरोहीका इतिहास, पृ ६२	

વિમલસહી વધાવવા માટે જોડેલી જમીન માટે ચઠ્ઠજવરી વાપરી નથી. 'જૈન-સપ્રદાયશિક્ષા' અને 'વિમલપ્રવધ'ના કથન મુજબ એમ માની લઈએ કે શરૂઆતમાં વિમલે દડનાયકની સત્તાની રૂપે જમીન લેવાનો નિર્ણય કર્યો હશે, પણ એ નિર્ણયનો એણે અમલ કર્યો નથી એટલે તરી આવે છે, અને 'ધધૂક'ને ચિત્રકૂટથી પાછો બોલાવી ચંદ્રાવતીનો ગાદી પાછી સુપરત કર્યા પછી પણ 'પ્રાસાદ' માટેની જમીન મેલવરા માટે ધધૂકની અનુજ્ઞા મેળવે છે, તેમજ એ જમીનના મીલિકો પ્રશ્ન થાય તે પ્રકારે કિંમત ઘૂંકવે છે.

વિમલસહીની પ્રતિષ્ઠા

'વિમલ'ની જેને લીધે વિશ્વમા પ્રસિદ્ધ થઈ છે અને આજે પણ જે 'જૈન-પ્રાસાદ' એના અદ્ભુત શિલ્પસ્થાપત્ય માટે સૌને મુસ્તફી કરી દે છે તે 'વિમલ-વસહી' તૈયાર થયા પછી એમા પિત્તઠની અઢાર ભારતી મૂલનાયક શ્રવ્યભદ્રેવની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાધી એ વિશે જે જે હેલો મળે છે તેમા લગભગ એકવાક્યતા છે, પરંતુ એની પ્રતિષ્ઠા કોને હસ્તે થઈ એના વિશેના ઉલ્લેખોમા એકવાક્યતા નથી.

'વિમલપ્રવધ'મા લાવણ્યસમય કહે છે તે મુજબ વિ સ ૧૦૮૮મા આદીશ્વર ભગવાનની અઢાર ભારતી પિત્તલમયી પ્રતિમાની વિમલસહીમા પ્રતિષ્ઠા થઈ ૨૪૩ લાવણ્યસમય પોતે આ વારતમા સઠગસૂત્રતા સાચવે છે વડા ગણધર ધર્મધોપસૂરિના ૨૪૫ પરિચયમા આઘ્યા પછી, એમની સાથે આરાસણની યાત્રાએ જઈ ૨૪૬ શત્રુજય અને મિરનારનો યાત્રા કરી ૨૪૭ પાછા પર્ચા પછી, ચંદ્રાવતીના દડનાયક થયા પછી ધર્મધોપસૂરિને વિમલે ચંદ્રાવતીમા ચોમાસુ પણ રાખ્યા હતા, ૨૪૮ એ જ સૂરિએ કોઈ સીર્યનો ઉદ્ધાર કરવાનું સૂચન્યું હતું, ૨૪૯ એટલે પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે ધર્મધોપસૂરિને નિમન્રણ અપાય એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ એમના હસ્તે વિમલસહીની મૂલનાયક-પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા થયાનો ઉલ્લેખ વિમલપ્રવધમા નથી નિમન્રણથી હાઝર રહ્યા એટલે ધર્મધોપસૂરિના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા થઈ એમ માની લેયું એ વરાવર નથી મળિલાલ વ્યાસ કહે છે કે 'સવત ૧૦૮૮મા નાગેન્દ્ર, ચંદ્ર નિર્વૃત્તિ અને વિદ્યાધર (જૈન શ્રેતાવર મતના મુખ્ય સપ્રદાય) પ્રમુખ ગચ્છના આચાર્યો અને ચતુર્વિધ સઘની સમક્ષ ધર્મધોપસૂરિને હાથે આદીશ્વર ભગવાનની

૨૪૩ વિપ્ર ૧-૨૬૬

૨૪૪. વિપ્ર ૧-૨૬૫

૨૪૫ વિપ્ર ૬-૨

૨૪૬ વિપ્ર ૬-૬

૨૪૭ વિપ્ર ૮-૧૧૫

૨૪૮ વિપ્ર ૮-૧૧૭

૨૪૯ વિપ્ર ૧-૩

અઢાર ભારની વિત્તલમયી પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરાવી ૧૨૫૦ લગ્નગ્રંથસમયના સમયમા જ થયેલ સૌભાગ્યનદિસુરિ ૨૫૧ અને દ્વદ્વહસગણિ ૨૫૨ પોતપોતાના સંસ્કૃત 'વિમલ ચરિત'માં ધર્મધોષસુરિના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા થયાનો ઉલ્લેખ કરે છે, વિ. સ ૧૧૦૦માં રૂપવિજયે ૨૫૩ રચેલા 'વિમલરાસ'મા પણ આ વિધાનોને અનુસરીને પ્રતિષ્ઠા માટે ધર્મધોષસુરિનુ નામ આપ્યુ છે. જિનપ્રમસુરિ આ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠાનુ વર્ષ સં ૧૦૮૮ આપે છે, ૨૫૪ પણ કોના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા થઈ અને ઉલ્લેખ કરતા નથી જિનહર્ષસુરિ 'વસ્તુપાલચરિત'મા ઉલ્લેખે છે તે મુજબ મૃદ્ધદગચ્છનાયક રત્નસુરિ'એ આ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી ૨૫૫ આ વસ્તુપાલચરિતની રચના વિમલપ્રવચ રચાયો તે પહેલા ઇટલે કે વિ સ ૧૪૯૭ મા થઈ છે પ્રવચકોશમા રાજશેઝર-સુરિ જણાવે છે કે 'ચપકના વૃક્ષની નજીકમા જ તીર્થની સ્થાપના કરી વિત્તલની પ્રતિમા મૂકી અને વિ. સ ૧૦૮૪મા [ચાર સુરિઓ દ્વારા એની પ્રતિષ્ઠા કરાવી' ૨૫૬ એ જે કલાટના મત મુજબ રાતરગચ્છના પ્રથમ આચાર્ય વર્ધમાન-સુરિ'એ વિ. સ ૧૦૮૮મા વિમલવસહીમા પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી, ૨૫૭ પ્રોફે

૨૫૦. વિપ્ર (બ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ ૭૦ અને ૯૦

૨૫૧ વિમલચરિત (સંસ્કૃત), સૌભાગ્યનદિસુરિ

૨૫૨ વિમલચરિત (સંસ્કૃત), દ્વદ્વહસગણિ

૨૫૩ વિમલરાસ રૂપવિજય

૨૫૪ તીર્થકલ્પે અર્ચુદકલ્પ, ગાથા ૪૦, પૃ ૫૨-૫૩

૨૫૫ વસ્તુપાલચરિત-જિનહર્ષ તથા જૈસાસ પૃ ૨૧૦

૨૫૬. ચતુર્થિ સુરિભિરાદિનાથ પ્રત્યક્ષિપત્ત ૧' પ્રવચકોશ-વસ્તુપાલપ્રવચ, પૃ ૧૨૧

૨૫૭ 'Extracts from the Historical Records of the Jains.' Dr Johannes Klatt, Ph D (Berlin) Indian Antiquary, Vol II, September, pp 245 to 246, તથા જૈન મૂર્તિ કવિઓ મા ૨ : 'શરતરગચ્છની પટ્ટાવલિ' પૃ ૬૭૩ તથા અર્ચુદપ્રાચીન જૈન લેક્ષસમ્રહ, પૃ ૨૦૪

Mount Abu, Vimala Temple Inscription of Vikrama Samvat 1378 By Prof F Kielhorn 'Epigraphia Indica Vol IX, pp 148-149

" Dr. Klatt gave an extract from a Pattaṭāvali of the Kharatargachchha according to which the minister Vimala belonged to Porvāda (Prāgvāṣa family), and who broke the parasols of thirteen Sultāns, and

કિલહોર્ન વિ. સ ૧૦૮૮મા વિમલવસહીનો પાયો નક્કાયો એમ કહે છે; ૨૫૮
પણ મુનિ જયતવિજયજી કહે છે તેમ વસ્તુતઃ આ વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠા કર્યાનું
વર્ષ છે ૨૫૮

આમ વિમલવસહીમા આદિનાથ તીર્થંકરની પ્રતિષ્ઠા માટે જિનહર્ષસૂરિ
(વિ. સં ૧૪૯૭) આચાર્ય રત્નસૂરિનો, લાવણ્યસમય સૌભાગ્યનદિ દ્વદહસગણિ
(સોઢમો સૈકો) વગેરે ધર્મધોપસૂરિનો અને ક્ષમાકલ્યાણજીની સ્વરતરગચ્છની
પટ્ટાવલિ (વિ. સ. ૧૮૩૦) વર્ધમાનસૂરિનો ઉલ્લેખ કરે છે, તેમજ રાજસોહર-
સૂરિ (ચૌદમી સદીનો ઉત્તરાર્ધ) આ પ્રતિષ્ઠા માટે ચાર સૂરિઓનો ઉલ્લેખ કરે છે

ધર્મધોપસૂરિ એક કરતા વધારે થયાના ઉલ્લેખ મળે છે; અને પટ્ટાવલિ
અથવા લેખમા વિ સ ૧૦૮૮ કે એની આસપાસ કોઈ ધર્મધોપસૂરિ થયાની
માહિતી મળતી નથી, ધર્મધોપસૂરિના નામનો ઉલ્લેખ વિ સ ૧૩૭૮ના વિમલવસહીના
કેટલાક શિલાલેખોમા મળે છે, પરંતુ એ ધર્મધોપસૂરિની પાટે જ્ઞાનવદ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા
કરી^{૨૬૦} એ રીતે મળે છે, ગૌરીશંકર ઓક્ષા પણ માને છે કે ' ધર્મધોપસૂરિના
ઉપદેશથી આવું ઉપર વિમલે મંદિર વધાવ્યું એ વાત સંદિગ્ધ છે, કારણ કે તે મંદિરમા
મહાત્મા કર્વાડે વિ સ ૧૨૨૬મા તેના માતાપિતાની મૂર્તિઓ બનાવી મૂકી ને તેની
પ્રતિષ્ઠા કરવાનું કાર્ય ધર્મધોપસૂરિએ કર્યું હતું^{૨૬૧} રત્નસૂરિ પણ આ સમયમા

established the town of Chandrāvati, caused a temple of Rishabhadeva to be built on the mount Arbuda—a temple which even now is known by the name Vimal-Vasahi, and which it is added was consecrated by Vardhamānasūra in the year 1088 "

વળી જુઓ Prof. Weber's Catalogue of the Berlin Mss., Vol II, pp 1026 & 1037

તદા ત્રયોદશસુરપ્રાણચ્છત્રોદાલકચન્દ્રાવતીનગરીસ્થાપક-પોરવાહજ્ઞાતીય-
શ્રીવિમલમન્નિના શ્રીઅર્બુદાચલે શ્રમપદ્મદેવપ્રસાદઃ કારિતઃ. .તનાશ્ચાપિ
વિમલવસહી ઇતિ પ્રસિદ્ધિરસ્તિ । તત શ્રીવર્ધમાનસૂરિ. સવત ૧૦૮૮
મધ્યે પ્રતિષ્ઠા કર્ત્વા પ્રાન્તેડનશન ગૃહીત્વા સ્વર્ગં ગત ।

૨૫૮. જુઓ નોંધ ૨૫૭.

૨૫૯. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ, પૃ. ૨૦૮

૨૬૦. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ—જુઓ શિલાલેખ અક ૬૫, ૬૯, ૭૫,
૭૭, ૭૯ વગેરે

૨૬૧. વિઔવિ, શુદ્ધિપ્રકાશ, તથા જૈસાદ પૃ ૨૧૫

ધયાનો કોઈ ઐતિહાસિક પુરાવો નથી. આથી રાજશેખરસૂરિ 'ચાર સૂરિ દ્વારા આદિનાથની પ્રતિષ્ઠા ધયા'નો ઉલ્લેખ કરે છે એ યોગ્ય લાગે છે. અમદાવાદની સ્થાપના -લાતમુહૂર્ત પળ ચાર પનિષ્ઠ પુરુષોએ એકત્ર થઈ વિ. સં. ૧૪૬૮ માં કર્યાનો ઉલ્લેખ છે.^{૨૬૨} આ પ્રગાલી જૂની પણ હોય, તેથી ચાર સૂરિઓ દ્વારા આ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા થઈ હોય એ સંભવિત છે. આ ચાર આચાર્યો કયા એ વિચારતાં ચરતરગચ્છની પટ્ટાવલિમાં જેમનો ઉલ્લેખ છે તે વર્ધમાનસૂરિ અને એમના શિષ્યો હોય એ નિશ્ચિત ધાય છે. આ વર્ધમાનસૂરિએ વિ. સં. ૧૦૮૮માં આ વિમલ-વસહીની પ્રતિષ્ઠા કરી^{૨૬૩} અનશન ધારણ કરી સ્વર્ગગમન કર્યું હતુ. એમના શિષ્યો જિનેશ્વરસાગરસૂરિ અને શુદ્ધિસાગરસૂરિ, અને જિનેશ્વરસૂરિના શિષ્યો જિનચંદ્ર અમયદેવ અને ધનેશ્વર આ પ્રસંગે હાજર રહ્યા હશે. આ શિષ્યમંડળ એ સમયે સમર્થ કોટિનું વિદ્વાન હતુ.^{૨૬૪}

'વિમલવસહી' ધધાવ્યાનો સર્વ

'વિમલવસહી' ધધાવતાં વિમલને કુલ કેટલો સર્વ ધયો હશે એના વિશે ચોક્કસ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. 'વિમલપ્રબંધ'માં આ વિશે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી. માત્ર અવારનવાર જે ઉલ્લેખ મળે છે તેનાથી કલ્પી શકાય કે ધણો સર્વ ધયો હશે 'પ્રાસાદની જગા માટે ઉપરાઉપરી પાંચ પાચ સુવર્ણ ટંકા પાથરી જેટલી જમીન જોઈતી હતી તેટલી જમીન મેળવી';^{૨૬૫} 'કારીગરોને હાથે સોનાનાં સાંકળાં પહેરાવ્યાં';^{૨૬૬} આરાસગથી અબુદશિચર પર લઈ જા માટે દરેક પથ્થરની કિંમત રૂપા જેટલી થઈ;^{૨૬૭} 'સોનુ રૂપુ ગઢાવી એની રૂંટો કરાવી';

૨૬૨. ગુજરાતનું પાટનગર : અમદાવાદ, પૃ. ૩૧

૨૬૩. 'પાટણમાં વાલીપાર્શ્વનાથના મંદિરનો શિલાલેખ.' સ. ૧૬૫૨માં એ મંદિર ધધાવેલુ. એ દેરાસરમાં મૂલનાયકની સામેની ભીંત ઉપર આરસની તક્તી છે તેના ઉપર ધાવન લીટીનો એક લેખ રૂપા અક્ષરે કોતરેલો છે તેમાં ચરતરગચ્છની પટ્ટાવલિ છે. લેખ સંસ્કૃત ભાષામાં છે :

'તત્પટ્ટપ્રમાકરપ્રવરવિમલવસહીનાયકકારિતર્વુદાચલવસતિપ્રતિષ્ઠાપક (૭)-શ્રી સીમધરસ્વામિ-સૂરિમન્યારાધકશ્રીવર્ધમાનસૂરિ...'

'વસ્તુપાઠનું વિધાનમંડળ અને વીજા લેલો'મા 'કેટલાક ઐતિહાસિક શિલાલેખો.' ડૉ. મોગીલાલ જ સંદેસરા, પૃ ૧૫

૨૬૪. જૈસાદ પૃ. ૨૦૭-૨૦૮

૨૬૫. વિપ્ર ૧-૨૧૬ થી ૨૧૭

૨૬૬. વિપ્ર ૧-૨૩૪

૨૬૭. ૧-૨૫૧

૨૬૮ આ સર્વનો અર્થ સરલાએ એ થયો કે 'વિમલવસહી' વધાવતા કરોડો દ્રમ્મ-સુવર્ણટકાઓનો સ્વર્ચ થયો હશે. જિનહર્ષસુરિના જણાવ્યા મુજબ 'આઠ કોટિ સુવર્ણનો સ્વર્ચ થયો હતો.' ૨૬૯ સોમધર્મ પણ આ જ સ્વર્ચ જણાવે છે. ૨૭૦ દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી આ જ આકડાને રજૂ કરીને કહે છે : 'એ આકડો અક્ષરશ નથી; બાકી એવી કારીગરીવાળું મંદિર વધાવવામાં ઘણું સ્વર્ચ થયું હશે એ ચોક્કસ' ૨૭૧ મોહનલાલ દેસાઈ 'આજી દુનિયામાં આવું મંદિર પહેલવહેલું થયું છે' એમ કહે છે. ૨૭૨ પ્રોફે. વેબરના જણાવ્યા મુજબ 'દેવાલય વધાવનાની જમીન બ્રાહ્મણો પાસેથી મેળવવામાં વિમલે સોનાના સિક્કા જમીન ઉપર ૨૭૩ પાંચર્યા અને દેવલ વધાવવામાં એણે ૧૮૫૩૦૦૦૦૦ સ્વર્ચ્યા' ૨૭૩

એ જમાનામાં અઢાર કરોડ ત્રેપન લાખની રકમ વિમલ પાસે આવી વ્યાપી ૨ મળિલાલ વ્યાસ જુલાસો કરતા કહે છે કે 'વિમલ નિર્ધનાવસ્થામાંથી એકાએક કોટધધિપતિ અને રાજમાન્ય પુરુષ થયો એ વનાવ અવગો ઉપજાવે તેવો છે' પરંતુ એ 'ગમે તેમ હોય વિમલ મોટો ધનવાન અને પરાક્રમી પુરુષ પયો એ નિર્વિવાદ છે' ૨૭૪ વ્યાસ જેવી શકા કોઈને પણ થવા સમ્ભવ છે વિમલ-પ્રવચકારના ક્યન મુજબ વિમલ ચદ્રવતીનગરીની નવેસરથી રચના કરે, ગિરિનાર અને શત્રુજયના સપ કાઢે, અને અર્બુદગિરે ઉપર શિલ્પસ્થાપત્યની અનુપમ કૃતિ સર્જાવે ત્યારે એને કોઈનું પીઠચઠ્ઠ તો હોય જ જોઈએ લાભણ્યસમયે આ શકાને નિર્મૂલ્ય કરવા માટે કાલ્પનિક રસ્તો કાઢ્યો છે 'માનને ત્યા રહી હેતરમાં કામ કરતા અને ગાયો ચારતા વિમલને એક સ્થળે પોણું દેખીને ત્યા લાકડી નાચતા ધણધણ કરતા ઢેકા ત્યાથી નીકળી પહાણ, વિમલે એને દૂર કર્યા તો એમાંથી સોનાનો યજ્ઞ પ્રાપ્ત થયો' ૨૭૫ લાભણ્યસમયના સમકાલીન ઇન્દ્રહસગણિ પણ

૨૬૮ વિપ્ર ૧-૨૩૭

૨૬૯ વસ્તુપાઠચરિત (સવત ૧૪૧૭)-જિનહર્ષ પ્રસ્તાવ ૮

૨૭૦. ઉપદેશસત્તિકા, દ્વિતીય અધ્યાય, તીર્થાધિકાર, પૃ ૮૭

૨૭૧ ગુમરાહ પૃ ૨૧૪

૨૭૨. જૈસાહ પૃ ૨૧૩

૨૭૩ Prof. Weber's Catalogue of the Berlin MSS, Vol II, pp 1006 & 1037, તીર્થરાજ આવુ-પૃ ૩૮ નોંધ ૫. અર્બુદપ્રાચીન જૈનલેખ સંદોહ પૃ ૨૦૫

૨૭૪. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ ૧૩

૨૭૫ વિપ્ર ૪-૧૧/૧૨

આ જ મતલબની માહિતી આપે છે. ૨૭૧ પરંતુ અગાઉ જોઈ ગયા તેમ આ વાત સાચી નિર્મૂલ છે. સૌ પ્રથમ તો વિમલના પૂર્વજો ધનાઢય હતા: નિશ્ચય અને સહુરની વાત એક વાત રાસો એ તોપણ વિમલના પિતા પણ ધનાઢય હતા; 'બોર' ટંકશાહનો અધ્યક્ષ હતો અને મહા અમાત્યની પદવી મુખી પહોંચ્યો હતો; ચાર ચાર રાજાની સેવા કરવા એ માગ્યશાહી થયો હતો; વિમલનો માઈ 'નિદ' પણ મીમનો એક મંત્રી હતો. આ સ્પર્શી એમ માનવાને કારણ મળે છે કે વિમલને વારસામાં સારી રકમ મળેલી હોવી જોઈએ. યધુમાં પાટણમાં જેની પાસે પુષ્કળ ધન હતું તેણે શ્રીદત્ત નામના વ્યવહારિયાએ પણ સારી એવી રકમ પોતાના જમાઈ વિમલને આપી હશે. લાવણ્યસમયના કથન મુજબ 'શ્રી' સાથે વૈવિશાહ ૨૭૭ થયા પછી વિમલને તુરત સુવર્ણકલશ પ્રાપ્ત થાય છે એનો અર્થ એમ પણ કરી શકાય કે શ્વશુર પક્ષ તરફથી વિમલને સાથે નાણું મળ્યું હશે. થટ્ટી એ સમયમાં અણહિલવાડ પાટણમાં અનેક કોટપાલિપતિઓ અને લશ્યાધિપતિઓ વસતા હતા. જેમને ત્યાં કરોડ નાણું હોય તેઓ પોતાની મહત્તા સૂચવવા કરોડ પીઠ અથવા શ્વજા ફરકાવી શકતા. ૨૭૮ 'બોર' અને 'શ્રીદત્ત' આમાંના જ શ્વેત્રીઓ ન હોય એમ માનવાને આપણી પાસે કોઈ કારણ નથી. આમ પિતૃપક્ષ અને શ્વશુરપક્ષ તરફથી મળેલો સુવર્ણધારસો ધર્મમાં આસક્ત વિમલે પંદ્રાવતી નગરની પુનર્રચનામાં, ગિરનાર જીજ્ઞાસની યાત્રામાં અને 'વિમલવસહી'માં સ્વચ્ચો હોય એ માનવા જેવી વાત છે.

ચીજી એક વસ્તુ પણ વિચારવા જેવી છે. મીમદેવને સ્થાપત્યનો અત્યંત શોખ હતો; અને એનો રાજ્યકાળ ભારતવર્ષમાં સ્થાપત્યકલાના ઇતિહાસમાં અજોડ કહી શકાય એમ છે. ૨૭૯ મુસ્લિમોના હાથે નિષ્ઠુર રીતે તૂટ્યું હોવા છતાં હજુ પણ પોતાનાં ભવ્ય સૌન્દર્ય અને આકર્ષક રચનાથી ગૌરવપૂર્વક ઊમેલાં મોઢેરાનાં મંદિરો પોતાના રાજ્યકાળની શુભઆતમા મીમદેવે બંધાવેલું: ૨૮૦ સુલતાન મહમૂદે જે

૨૭૬. વિમલપ્રબંધ (સંસ્કૃત) - દ્વિતીયસર્ગ

૨૭૭. વિપ્ર ૪-૬૭

૨૭૮. દ્વિપ્રાશ્રય

૨૭૯. COG p 58.

૨૮૦. સુલતાન મહમૂદે અણહિલવાડથી સોમનાથ જતાં પહેલો, એનો રસ્તો રોકવા મીમદેવે મોઢેરા મુકામે રોકેલા વીસ હજાર સૈનિકો પર હુલ્લો કરી એનો નાશ કર્યો હતો. આં વીરોચિત કાર્યમાં સ્તૂતી મળેલા સૈનિકોની સ્મૃતિમાં વિ. સં. ૧૦૮૩માં મીમદેવે આ મોઢેરાનું મંદિર બંધાવ્યાનો

મંદિરને શીર્ષવિશીર્ષ કરી નાશ્યું હતું તે સોમનાથના દેવઢાનો મીમદેવે વિશાઢ શિલાપટ્ટકોથી જીર્ણોદ્ધાર કરાધ્યો હતો.^{૨૮૧} પ્રોફે સાકલ્લિયાના મતવ્ય મુજબ 'વિમલવસહી'મા જે પ્રકારનુ રચનાકૌશલ જણાય છે તે જ પ્રકારનુ રચનાકૌશલ સોમનાથના દેવાલયની અદરના ભાગના સ્તંભોમા તેમજ બીજે જણાયુ છે.^{૨૮૨} મીમદેવના રાજ્યકાઢ દરમિયાન ંની આળ નીચેના પ્રદેશ અમદાવાદમા- આશાવઢમાં વિ. સ ૧૦૬૧ મા સુદર મસ્જિદ બધાયાનો પળ ઉલ્લેખ મઢે છે. ૨૮૩ મેરુતુગના જળાધ્યા મુજબ મીમદેવની રાણી ઉડયમતીં સહસ્રલિંગથી પળ વધુ સુદર સઢાર^{૨૮૪} ંને હજુ પળ કારીગરીની દ્રષ્ટિં અનુપમ ગળાય તેવી, તદ્દન ભગાર હાલતમા અવશોધરૂપે રહેલી, 'રાણીની વાવ' બધાવેલા ં જાણીતી હકીકત છે.^{૨૮૫}

આમ મોઢેરાના ંને શ્રીસોમનાથ જેવા સૌન્દર્યયુક્ત દેવાલયો બધાવવા પાઢઢ મીમદેવે જે ંર્ચ કર્યો છે તે જોતા પોતાના જ રાજ્યમાં પોતાના માનીતા દઢનાયક દ્વારા બધાઈ રહેલી 'વિમલવસહી'ને મીમદેવે અવશ્ય સહાય કરી હોવી જોઈં, નેમિનાથચરિતમાની પ્રશસ્તિના ઉલ્લેખથી આ મતને સમર્થન પળ મઢે છે : 'ંક બીજે સમયે મીમના વચનથી શત્રુને જીતયા માટે ચતુરંગ સેના લઈને ગયેલો વિમલ શ્રીચદ્રાવતીના પ્રદેશને પામ્યો શત્રુના મસ્તક કબજે કરી, ંને ંમ પોતાના સ્વામીનો આદેશ સિદ્ધ કરી ત્યાં વસતો ં અબુદ નામના પર્વતને સાંચવી રઢ્યો છે. ંના પઢી અબાદેવીના વરદાનથી જેને રઢ્ઢમી મઢી છે તેવો, મીમ ંને નેઢના આદેશથી અબુદ મિરિરાજના શિખર ઉપર ઢપમદેવઢનુ ચેલાઘર કરાવે છે'^{૨૮૬} મીમદેવનુ શાસન સપત્તિ ંને શિલ્પમા વિકસ્યુ હતુ ^{૨૮૭}

ઉલ્લેખ છે પારુકીના વર્ણન મુજબ સુલતાન મહમૂદ મોઢેરા થઈને સોમનાથ ગયો ત્યારે આ મંદિર બધાયુ નહોતુ COG p. 43 and notes p. 433 (17)

૨૮૧. COG pp 372-373, ગુમરાઈ પૃ. ૨૨૭

૨૮૨. COG p 373

૨૮૩. COG p 56 The Earliest Muslim Inscription in India from Ahmedabad, IHC III (1289). M. A. CHAGTI

૨૮૪. COG p 57; મેરુતુગ

૨૮૫. COG p 56

૨૮૬. નેચ ગાથા ૧૨-૧૩

૨૮૭. GTG p 136

પટલે મીમદેવે તેમજ વિમલના માઈ નેઢે પણ આ 'વિમલવસત્રી' વંધાવવા માટે સંપૂર્ણ ટેકો આપ્યો હોવાની શક્યતાને નકારી શકાય એમ નથી.

વિમલ અને મીમ વચ્ચે અનુરાગ

આપણે આગળ જોઈ ગયા કે વિમલપ્રવચના કર્તાની માન્યતા અનુસાર વિમલ અને મીમદેવ વચ્ચે અનુરાગ થયો હતો અને તેથી વિમલ ચંદ્રાવતી જઈ એની રાજગાદી પર બેઠો હતો; યગેરે હકીકતોમાં કંઈ તથ્ય નથી. વસ્તુતઃ વિમલ-પ્રબંધકારે અતિ ઉત્સાહમાં આવી જઈ વિમલની કીર્તિ વધારવા માટે એકવીજાથી વિસંગત એવી વાતો રજૂ કરી લીધી છે આ અતિ ઉત્સાહમાં એક સ્થળે સત્ય હકીકત પણ રજૂ થઈ ગઈ છે : 'મીમદેવ મારા રાજા છે એમ જાણીને હું એની સામે થયો નથી. અમારા કુઠ્ઠની વટ કેમ લોપું ?' ૨૮૮ આનો અર્થ એ થયો કે સિંધ ઉપરની ચડાઈ અને રોમનગરના મુલતાનો ઉપરના વિજય પછી, ચંદ્રાવતીમાં સર્વસત્તાધીશ થયો છતાં, કર્તાના જ મંતવ્ય અનુસાર, વિમલ મીમદેવને જ પોતાનો રાજા ગણે છે. જૈન અને બ્રાહ્મણ ધર્મનો વચ્ચે ચાલ્યો આવતો દ્વેષ મીમદેવના સમયમાં પણ હશે જ. આથી બ્રાહ્મણોએ નાની વયે વિમલની પ્રતિષ્ઠા અને સત્તા વધતી જોઈ વિમલ અને મીમદેવ વચ્ચે વિસંવાદ ઝભો કરવા યત્ન કર્યો હોય; પણ એમાં રૂપાંતરણોને સફળતા મળ્યાનો ઉલ્લેખ મળતો નથી. વિમલચરિતકાર, લાવણ્યસમયના વિમલપ્રબંધ ઉપરથી એ કૃતિની રચના થઈ હોવા છતાં, એક નવી વાત રજૂ કરે છે : 'રાજમાન અને ધનમદથી જનામાં અભિમાન આશ્યુ છે તેવા વિમલે બ્રાહ્મણક્ષત્રિયોતું અપમાન કર્યું શરૂ કર્યું; એક દિવસે રાજાના માનીતા પુરોહિતનું પણ અપમાન કર્યું આથી અકલાઈને પુરોહિતે રાજાના કાન મમેર્યા.' ૨૮૯ રૂપાંતરણો પણ આવી જ વાત કહી છે; ૨૯૦ પરંતુ વિચારતાં એમ લાગે છે કે સમકાલીન કોઈ ઉલ્લેખ નહિ હોવાથી આ વાત સંપૂર્ણ શ્રદ્ધેય બની શકતી નથી. બ્રાહ્મણોને ઉતારી પાડવા માટે જૈન પ્રબંધ-

૨૮૮ વિપ્ર ૭-૨૮

૨૮૯. વિમલચરિત-સૌભાગ્યનદિમુરિ

રાજવદ્વિમલાવાસે શાલાગજતુરંગમાઃ ।

પ્રહુલ્યા સોતિમાની ચ તૃણવન્મન્યતે જગત્ ॥ ૩-૪૫ ॥

પરં રાજપ્રસાદેન સ્વશૌર્યેનાભિમાનવાન્ ।

ગણયેતૃણવત્સોપિ સર્વેક્ષત્રિયમંડલં ॥ ૩-૫૧ ॥

તથા વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૫-૬૬

૨૯૦. વિમલશાહચરિત-રૂપાંતરણો, શ્લોક ૨૩૮

કારોએ આવી કોઈ કલ્પનાની વાત ઝમેરી લીધી હશે. જો આવું કાર્ડ પણ હોય તો ચંદ્રાવતીનો રાજા ઘઘૂક ચિત્રકૂટ (ચિતોડ) જઈને રહ્યો હતો તેને એનું રાજ્ય પાછું સોંપવાની મીમદેવને એ વિનંતિ કરે તો મીમદેવ કદી એ સ્વીકારે જ નહિ. આ અંગે મળિલાલ વ્યાસ યોગ્ય જ કહે છે કે 'વિમલ ચંદ્રાવતીનો રાજા થયો હોય તો કવિની પૂર્વે થયેલ જૈન પ્રથકારોએ અવશ્ય એ હકીકત નોંધી હોત.'^{૨૯૧} 'મૂપાલશતસેવિતઃ' જેમ વાક્યથી એમ કહી શકાય કે 'ગૂર્જરેશ્વરના સેનાપતિનું પદ મોગવનાર અને મોટી મોટી જીતો મેઢવનાર પુરુષ ચંદ્રાવતીમાં રાજા જેવું માન મોગવતો હતો.'^{૨૯૨} અર્બુદગિરિ ઉપરથી મઢી આવેલા શિલા-લેહોમા, આ જિનપ્રાસાદોની વ્યવસ્થા જે રીતે કરવામા આવી હતી તેનો ઉલ્લેખ છે: 'જેઓને મંદિરની સંભાળ રાખવાનું સોંપવામા આવ્યું હતું તેમા ચંદ્રાવતીનો સ્વામી, એનો પુત્ર, ચંદ્રાવતીના રાજાઓ, સ્થાનપતિઓ અને મંદારકો'^{૨૯૩} વગેરે છે. એટલે આ 'રાજા' શબ્દ 'શ્રેષ્ઠી' શબ્દની જેમ અમુક પ્રકારના ઉચ્ચ અધિકારીઓ માટે વપરાતો શબ્દ હોવો જોઈએ. 'ચંદ્રાવતીના દડનાયક તરીકે જવાબદારી સમાલ્યા પછી વિમલ આવા સો રાજાઓથી બીટલાયેલો હતો, એ 'સો રાજા' એક પ્રકારના અધિકારી વર્ગને સૂચવે છે.

સાવળ્યસમયના કથન મુજબ મીમદેવ ત્રુપે વિમલ ચંદ્રાવતીમા હતો ત્યારે એને 'છત્રચામર' વગેરે મોકલ્યા હતા.^{૨૯૪} કથાક્ષોશ અને 'પ્રવચસપ્રદ (વિ. સં. ૧૫૧૨)ના જણાવ્યા મુજબ, મીમદેવ ત્રુપે છત્રચામર વગેરે મોકલી વિમલને 'ત્રુપતિ' બનાવ્યો હતો.'^{૨૯૫} આ ઉલ્લેખ પરથી મળિલાલ વ્યાસ શંકા કરે છે કે 'વિમલ છટ્ટો પડવા છતાં [વિમલના પરાક્રમ માટે મીમદેવને માન હોય ને પાછલથી તેને (મીમને) પોતાની મૂલ સમજાઈ હોય અથવા એવા પરાક્રમી પુરુષને પોતાની સાથે ડુમાયેલો રહેવા દેવો એ રાજનૈતિક દષ્ટિએ અહિતકર ધારીને મીમદેવે તેને સંતુષ્ટ કરવા છત્રચામર અને રાજાની પદવી આપી હોય.'^{૨૯૬} ડુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીના મત મુજબ વિમલશાહે ચંદ્રાવતીના પરમારને હરાવી એની પાસે ગુજરાતના રાજાનું આધિપત્ય કબૂલ કરાવ્યા પછી દડનાયક તરીકે પોતાનું

૨૯૧. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૭-૬૮

૨૯૨. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૭

૨૯૩. Historical Inscriptions of Gujarat, Part I, p. 182 (Lines 26 to 30) ૨૯૪. વિપ્ર ૮-૭૭

૨૯૫. સાતમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનો અહેવાલ, પૃ. ૬૨-૬૮

૨૯૬. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૭

રહેવાનું ચંદ્રાવતીમા જ રાહ્યુ અને ધીમે ધીમે પોતાની મતા, વધારી કે સીમ-
 દેવને વિમલશાહનું સ્વતંત્ર રાજાપણ સ્વીકારવું પડ્યું હોય.^{૨૮૭} આ મત એટલા
 માટે નિર્મૂલ્ય થને છે કે વિમલે પોતે જ ધધૂકને પાછો બોલાવી ચંદ્રાવતીની ગાદી
 વગરયુદ્ધે સીમદેવ પાસેથી પાછી અપાવી છે,^{૨૮૮} પછી 'રૂપતિ' યનવાનો પ્રથ
 રહેતો નથી ગૌરીશંકર ઓક્તા એ જ કહે છે કે 'વિમલે ધધૂકને ચિતોડથી
 બોલાવી સીમદેવ સાથે સમજૂતી કરાવી અને આ ધધૂકની આજ્ઞા તરફ વિમલ-
 વસહી યથાવ્યુ.^{૨૮૯} આમ વિમલ અને સીમદેવ વચ્ચે અગરાગ નહિ, પણ
 અનુરાગ હોય એવા સ્પષ્ટ ઉલ્લેખો મળે છે વિમલનું મન ગર્ભસ્થસ્કારે ચિરંજીવ
 હોઈ, અગાઉ જોઈ ગયા તેમ ચંદ્રાવતીમા ધધૂકને પુનઃ ગાદીએ સ્થાપિત કર્યા
 પછી, તુરત નિવૃત્તિ તરફ વળ્યું હોય જોઈએ, અને સીમદેવને પોતે નિવૃત્ત થવાની
 વાત કરી હશે સીમદેવે વિમલને સમજાવ્યો હોય જોઈએ, પણ વિમલે પોતાની
 નિવૃત્ત થવાની મનોવૃત્તિ પર માર મૂકી, સામાન્ય માનવી તરીકે ચંદ્રાવતી નગરીમાં
 રહેવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી હશે, જેથી 'વિમલવસહી'ના યાગ્યકામ ઉપર પોતે
 ધ્યાન રાખી શકે આથી આકર્ષાઈ સીમદેવે 'છત્રચામર યગેરે મેટ મોકલ્યા
 હશે, સાથે સાથે 'રૂપતિ' પદ પણ આપ્યું હશે અને પળે પળે 'ઉમરાવ'
 પદ અને મારતમા મારતરતન જેવી પદવીઓ અપાય જ છે આ 'રૂપતિ'પદ
 મળવાને કારણે લાગ્યસમયે 'ચંદ્રાવતીધની,' 'ચંદ્રાવદર્શિ' જેવા શબ્દપ્રયોગો
 વિમલને માટે ઉપયોગમાં લીધા હોય એમ કહી શકાય ડુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી કહે
 છે તેમ 'વિમલને ચંદ્રાવતીદર્શિ' જેવાં વિરુદ્ધો લગાડ્યા હોવાને કારણે સીમદેવને
 વિમલનું સ્વતંત્ર રાજાપણ સ્વીકારવું પડ્યું હોય તેમો સત્ય નથી.^{૨૯૦} ધધૂકને
 ચંદ્રાવતીની ગાદીએ પુનઃ સ્થાપિત કર્યા પછી એક પણ ઉલ્લેખ એવો નથી મળતો
 જે દ્વારા 'વિમલવસહી' સિવાય કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ વિમલે હાથ ધરી હોય અને
 સીમદેવે વિમલવસહી' યાગ્યવાનો આદેશ^{૨૯૧} આપ્યો છે એ ઉલ્લેખ નેમિનાથ-
 ચરિતની પ્રશસ્તિમા યહુ જ સ્પષ્ટ છે એનો અર્થ એ થઈ શકે કે વિમલની
 અળહિલવાડ પાટણના દ્વડનામક તરીકે નિમ્નૂક થઈ ત્યારથી વિ સં ૧૦૮૮
 માં વિમલે 'વિમલવસહી'નું કાર્ય સિદ્ધ કર્યું ત્યાંથી વિમલ અને સીમદેવ વચ્ચે
 અત્યંત સુમેલ રહ્યો છે

૨૯૭. ગુજરાતના તીર્થસ્થાનો પૃ. ૧૪૭

૨૯૮. તીર્થકલ્પે અલ્લુદકલ્પ, ગાથા ૨૯, પૃ. ૫૨-૫૩

૨૯૯. રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ પૃ. ૧૯૩-૧૯૪

૩૦૦. ગુજરાતનાં તીર્થસ્થાનો, પૃ. ૧૪૭ ૩૦૧. નેચ ગાથા ૧૩

વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ ?

વિમલને પુત્ર હતો નહિ એવો સામાન્ય માન્યતા આજ સુધી પ્રવર્તી રહેલી છે. એ માન્યતાને આધારે ગુજરાતના મુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન રામનારાયણ વિ. પાઠકે 'મુકુન્દરાય' શીર્ષક સુંદર દ્રષ્ટી વાર્તા લખી છે. ૩૦૨ 'વિમલપ્રવધ'નાર આ પ્રસંગને વર્ણવતા કહે છે કે વિમલે અર્બુદગિરિ ઉપર જિનપ્રાસાદ વધાવવાનો વિચાર કરતા, પોતાની ઇષ્ટદેવી-અર્બુદાદેવીની આરાધના કરી. ૩૦૩ ધ્રુવ ઉપવાસ પછી અર્બુદાદેવીએ પ્રસન્ન થઈ વિમલને કહ્યું માગવા કળું. ૩૦૪ વિમલે એ વરદાન માગ્યાં. પહેલા વરદાનમાં અર્બુદગિરિ ઉપર જિનપ્રાસાદ રધાવવાની ઇચ્છા; ૩૦૫ બીજા વરદાનમાં પુત્ર ૩૦૬ અર્બુદાદેવીએ કહ્યું: 'એ વરદાન નહિ; એક માગ-કા પ્રાસાદ કા પુત્ર.' ૩૦૭ વિમલે પોતાની પત્ની 'ધ્રી' સાથે ચર્ચા-વિચારણા કરી સલાહ માગી. ૩૦૮ ત્રીજા જવાબ આપ્યો કે 'પુત્ર ભક્ત નીવડે કે નહિ; એના કરતા પ્રાસાદ માગો' ૩૦૯ આથી વિમલે પ્રાસાદ કરાવવાનું વરદાન માગ્યું. ૩૧૦ 'પુરાતન પ્રવચસપ્રહ'માં મુનિમુદરસૂરિએ આ વાતનું સમર્થન કર્યું છે. ૩૧૧ ઉપદેશસતતિકા પણ કહે છે : તીર્થસ્થાપના અને સંતાનના વિચારોમાં સ્પષ્ટ હોવાથી વિમલે ભક્તિપૂર્વક અંબાદેવીની આરાધના કરી, ૩૧૨ ગૌરીશંકર ઓજાના મત મુજબ 'વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ તેનો પત્તો લાગતો નથી.' ૩૧૩ મોહનલાલ દસીચંદ્ર દેસાઈ પણ પાકે પાચે કહી શકતા નથી. ૩૧૪ ગૌરીશંકર બોસ્તા કહે છે કે 'વિમલજ્ઞાહ અને તેમના કુટુમ્બકમીલાની વાચત અધારમાં રહેલી છે. ૩૧૪ આમ હોવા છતાં લાવણ્યસમયનું આ કથન ચિત્ર્ય બની

૩૦૨. એમી અને બીજી વાતો

૩૦૩. વિપ્ર ૧-૧૯૪

૩૦૪. વિપ્ર ૧-૧૯૫

૩૦૫. વિપ્ર ૧-૧૯૫

૩૦૬. વિપ્ર ૧-૧૯૬

૩૦૭. વિપ્ર ૧-૧૯૬

૩૦૮. વિપ્ર ૧-૧૯૭

૩૦૯. વિપ્ર ૧-૧૯૮

૩૧૦. વિપ્ર ૧-૨૦૦

૩૧૧. આપ્યતે સ વિમલોઽર્બુદાધિપો ચોઽન્વિકાવરમવાપ્ય સન્મતિઃ ।

આવિનોમવગળપ્ય સન્તર્તિ, ત્વદ્વિહારમિમાશ્વનીકરત્ ॥

મુનિમુદરકૃત અર્બુદગિરિ શ્રીશ્વરમસ્તોત્ર તથા જૈસાદ, પૃ ૨૧૫

૩૧૨. ઉપદેશસતતિકા : દ્વિતીય તીર્થાધિકાર, ચતુર્થ ઉપદેશ, પૃ. ૮૭

૩૧૩. વિવિધ પુ. ૭૬, અ. ૧

૩૧૪. જૈસાદ પૃ. ૨૧૫

૩૧૫. વિવિધ પુ. ૭૬, અ. ૧

રહે છે, કારણ કે તત્સમયના બે લેખો દ્વારા વિમલને પુત્ર હોવાના ઉલ્લેખ મળી રહે છે.

‘પુરાતન પ્રબંધસંગ્રહ’ પ્રમાણે વિમલના પુત્ર चाहिले रंगमंडप बंधाव्यो હતો એવો નિર્દેશ મળે છે.^{૩૧૫} આ નિર્દેશને અર્ધુદગિરિ ઉપરના બે શિલાલેખો સમર્થન આપે છે. વિ. સં. ૧૨૦૦ ના જેઠ વદિ ૧ ને શુક્રવારે શ્રીવીર મંત્રીના સંતાનીય-પરંપરામાં થયેલા મંત્રી चाहिल्लना પુत्र राणाकना પુत्र नरसिंहे पोताना कुटुंब साथे પોતાના કલ્યાણ માટે અગિયારમી દેરીના મૂલનાયક શ્રીમુનિસુવત સ્વામીની પરિકરવાળી પ્રતિમા કરાવી; એની શ્રીનેમિચદ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી.^{૩૧૬} વિ. સં. ૧૩૧૪ ના જેઠ વદ ૫ ને શનિવારના શિલાલેખમાં ‘વિમલ મંત્રીશ્વરના વંશમાં उत्पन्न થયેલ ठ० अभयसिंह’ યગેરેનો ઉલ્લેખ છે.^{૩૧૭}

આમાંના પ્રથમ શિલાલેખ ઉપરથી જાણી શકાય છે કે વિમલના પિતા વીર; અને વિમલની સંતાનીય પરંપરા एठले चाहिल्ल, राणाक અને नरसिंह. वीरना बीजा पुत्र नेठनी સંતાનીય પરંપરા पूरेपूरी आपणने મળે છે;^{૩૧૮} एठले આ પરંપરા વિમલની છે, એમાં શકા રહેતી નથી.^{૩૧૯} बीजा શિલાલેખમાં ‘मह० विमलान्वये’ શબ્દોથી ‘વિમલના વંશમાં उत्पन्न થયેલ માણે મૂર્તિ કરાવી

૩૧૫. પુરાતન પ્રબંધસંગ્રહ પૃ. ૫૨, તથા જૈસાડ, પૃ. ૨૧૫-૨૧૬ .

૩૧૬. અર્ધુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, શિલાલેખ નં ૪૩, પૃ. ૩૨ અને પૃ. ૨૮૧-૨૮૨

દં० સંવત ૧૨૦૦ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧ શુક્રે મ० વીરસંતાને महं चाहिल्ल-सुत राणाकं । तत्सुत नरसिंहेन कुटुंबसहितेनात्मधेवोऽयं मुनिसुवतप्रतिमा कारितेति । प्रतिष्ठिता श्रीनेमिचद्रसूरिभिः [पृ ३३]

૩૧૭. અર્ધુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, શિલાલેખ નં ૧૨, પૃ ૪૫ અને પૃ. ૨૧૫-૨૧૬

સં. ૧૩૧૪ વર્ષે જેઠ વદિ ૫ શનૌ મહ० વિમલાન્વયે ठ० अभयसीह-भायां अहिबदे-पुत्र मह जगसीह लपमसीह कुरसीह मह० जगमीह-भायां जेतलदे सपुत्र मह भाण.भांगमण्ण)केन पुटुवसहितेन विमलवि(व)सहिक्काया देव्याः धीअधिक्काया । मूर्ति कारिता ॥ प्रतिष्ठिता ॥ [पृ ४५]

૩૧૮. નેચ

૩૧૯. અર્ધુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૮૧-નોંધ

એવો ઉલ્લેખ છે^{૩૨૦} મુનિ જયતવિજયજી કહે છે કે 'આ ત્રિપયમાં કોઈ એવી કલ્પના કરી શકે કે આ મૂર્તિ ભરાતનાર મત્રી વિમલના વશમાં નહિ પણ તેમના મોટા માઈ મત્રી નેહના વશમાં ઉત્પન્ન થયેલ હોય; પરંતુ 'આ વિમલ-વસહી મંદિર વધાવનાર મત્રી વિમલ જગપ્રસિદ્ધ હોવાથી સૌ કોઈ તેમને ઓઝાવી શકે; એટલા માટે તેમણે મત્રી નેહને વડેલે મત્રી વિમલના વશમાં ઉત્પન્ન થયેલ એમ લખાવ્યું હોય.'^{૩૨૧} આથી એવો માને છે કે 'આ લેખ ઉપરથી વિમલ મત્રીને પુત્ર ન હતો એવી અત્યાર સુધીની વધાઓની માન્યતા યોદી પડે છે'^{૩૨૨}

આ વિમલવસહી વિમલના જીવતા સંપૂર્ણ વધાઈ નહિ રહી હોય; ચાહિલ્લે રગમગ્ન વધાવ્યો હોય;^{૩૨૩} અને નેહના પૌત્ર પૃથ્વીપાલે ચાહિલ્લનું અધૂરું રહેલું કાર્ય પૂર્ણ કર્યું હોય.^{૩૨૪}

વિમલનો વંશાવલી

વિમલ એ વીરનો પુત્ર હતો એ ઐતિહાસિક હકીકત છે. વિ સં ૧૨૦૦ની સાલના શિલાલેખના ઉલ્લેખ મુજબ વિમલની ત્રીજી પેઢીએ 'નરસિંહ' હોય એ ધરાવર છે. વિમલવસહીની વિ સ. ૧૦૮૮માં પ્રતિષ્ઠા થઈ તે સમયે વિમલને પુત્ર નહોતો એ પણ ઐતિહાસિક હકીકત છે. 'વિમલવસહી'ની પ્રતિષ્ઠા પછી 'શ્રી'એ વાઢકને જન્મ આપ્યો હોય એ સમ્બંધિત છે વિમલની ત્રીજી પેઢીએ એટલે કે એક રીતે એક સો ચાર વર્ષે એ દૃષ્ટિએ પ્રપૌત્ર નરસિંહ હયાત હોઈ શકે અને વિમલવસહીની એક દેરીમાં મુક્ત સ્વામીની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે સમયે એની ઉમર આ હિસાબે આશરે સાઠ વર્ષની આસપાસની હોવી જોઈએ.

વિ. સ. ૧૩૧૪ના શિલાલેખમાના ઉલ્લેખ મુજબ વિમલના વંશજ માળે

૩૨૦. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૧૫-નોંધ

૩૨૧. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૧૫-૨૧૬-નોંધ

૩૨૨. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૧૫-નોંધ

૩૨૩. પુરાતનપ્રગ્ધસમ્રહ પૃ. ૫૨ તથા ગુરા પૃ. ૧૪૭

૩૨૪. KĀVYĀNUSĀSANA-INTRODUCTION p CXLIX તથા ગુરા પૃ. ૧૪૭-૩૪૮. ધી રસિકલાલ પરીક્ષે પૃથ્વીપાલને ચાહિલ્લા પુત્ર તરીકે અને વિમલના પૌત્ર તરીકે ગણાવ્યો છે એમાં સરસચૂક થઈ જણાય છે, પૃથ્વીપાલ નેહના પુત્ર ધવલના પુત્ર આનંદનો પુત્ર છે.

જુઓ નિષેધસમતિકા અથ દ્વિતીય થીતીર્થાધિકારે ચતુર્થ નિષેધ, પૃ. ૮૭ 'પછી તેના ચાહિલ ભ્રાતાએ ત્યાં મહાપાદિક કરાવ્યા; અને મોટા વ્યવહારીઆઓએ દેવગુલાદિક કરાવ્યું'.

વિમલવસહીમાં અંધિકાની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠાપિત યરી. વિ. સં. ૧૨૦૦ થી ૧૩૧૪ ના સમય વચ્ચે ૧૧૪ વર્ષનું અંતર છે; અને એમાં વિમલના પ્રપૌત્ર 'નરસિંહ' પછી 'વિમલના યજ્ઞજ' અમરસિંહ, જગસિંહ, અને માળનો ઉલ્લેખ છે; એટલે નરસિંહ અને અમરસિંહ અને એના પૌત્ર માળ વચ્ચે ઓછામાં ઓછો પચોતેર વર્ષનો સમય ગણીએ તો એકસો પચીસ વર્ષના સમયનું અંતર નરસિંહ અને અમરસિંહ વચ્ચે રહે; એટલે કે નરસિંહની આશરે છટ્ટી પેઢીએ અમરસિંહનો જન્મ થયો હોય. ૩૨૫

૩૨૫ અર્ધુદપ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, છેલ્લ ૧, ૪૩, ૧૨, પૃષ્ઠ ૧૧૧, ૨૮૧, ૨૮૫

પ્રાગવાટવક્ત્રની વંશાવલી

નિમય

લહર

વીર [અવસાન વિ સં ૧૦૮૫]

નેહ

વિમલ

ધવલ

લાલિંગ

[૧૦૮૪]

આનંદ

મહિંદુક

[મહં વીરસંતાને]

(પદ્માવતી-સલુણા)

પૃથ્વીપાલ

નાના

હેમરથ

દશરથ

રાણાક

(નાયલદેવી)

(ત્રિભુવનદેવી)

નરસિંહ

[સં. ૧૨૦૦]

જગદેવ

ધનપાલ

(માલદેવી)

(રૂપિણી

ઉર્ફે પિણાદ)

મહં વિમલાન્વયે

અમરસિંહ

[અદિવંદે]

જગસિંહ

લલમસિંહ

કુરસિંહ

માળ (માળમંડળ) [વિ. સં. ૧૩૧૪]

આમ વિ. સં ૧૨૦૦ અને યિ. સ. ૧૩૧૪ના બે શિલાલેખોથી વર્ષોથી ચર્ચાયેલ પ્રશ્ન 'વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ' એનું સમાધાન મળી રહે છે; પણ એ સાથે જ એ હકીકત સાચી ઠરે છે કે આજે વિમલની જે સુપ્રસિદ્ધિ છે તે એના વંશજને લીધે નહિ, કારણ કે એમાંના કોઈનું નામનિશાન નથી, પરંતુ અર્બુદગિરિ ઉપરના પ્રાસાદને લીધે છે—'વિમલવસહી'ને લીધે છે

વિમલનું અવસાન અને સાલવારી

વિમલપ્રવધ અને તત્કાલીન જે કાંઈ સાહિત્ય—ઉત્કર્ષ લેખો વગેરે ઉપલબ્ધ છે તેમાં કયાય વિમલના અવસાન વિશે કશો જ ઉલ્લેખ નથી જન્મ વિશે તો એટલોય ઉલ્લેખ મળે છે કે 'વીર'ને ત્યાં જ્ઞાતિમા ક્ષણગારૂપ પુત્ર વિમલનો જન્મ થયો.^{૩૨૬} અભ્યાસ પૂર્ણ કરી વિમલ ઉમરભાયક થયો ત્યારે વીરે સંસારનો ત્યાગ કરી વિ. સં ૧૦૮૦માં વીક્ષા લીધી, અને ૧૦૮૫મા મૃત્યુ પામ્યો.^{૩૨૭} વિમલના લગ્ન પાટણના એક શ્રેષ્ઠીની પુત્રી સાથે થયું હતું, ને એનું નામ 'શ્રી' હતું.^{૩૨૮} વીરનો મોટો પુત્ર નેહ પણ भीमदेवના રાજ્યકાળ દરમિયાન અધિકારપદે હતો, એટલે 'વીર'ના સંસારત્યાગની સાથે કે પહેલાં મંત્રી નેહે જ 'વિમલ'ની દહનાયકની પદવીએ નિમણૂક કરાવો હશે. વિ. સં. ૧૦૮૧મા સુલતાન મહમૂદની સોમનાથ પર ચડાઈ થઈ ત્યારે અળહિલવાડ પાટણ સાલી કરી भीम જેસલમેર તરફ પાછો જઈ સોમનાથથી પાછા વળતા સુલતાન મહમૂદનો સામનો કરવા તૈયારી કરીને ઊભો; વિમલને વ્યૂહરચનાની દૃષ્ટિએ કથકોટમા મૂક્યો. સુલતાન મહમૂદે કથકોટમા રહેલા વિમલને પરાજય આપી મારવાડને બદલે સિંધનો રસ્તો પાછા ફરવા માટે પકડ્યો. भीमदेवे આ હકીકત સાંભળી સિંધ તરફ પ્રયાણ કર્યું અને વિમલને પોતાની પકડે રહેવા સિંધ તરફ બોલાવ્યો; વિ. સં. ૧૦૮૧.

भीमे જેસલમેરથી અને વિમલે કથકોટથી સિંધ દેશ પર ચડાઈ કરી ત્યાંના રાજા હમ્મુકને હરાવ્યો અને મારે લલણી લીધી. એ જ સમયે માઝવાના રાજા મોજના સેનાધિપતિ કુલચદ્રે પાટણ પર ચડાઈ કર્યાના સમાચાર મળ્યાથી भीमदेव તુરત પાટણ પાછો ફર્યો; અને भीमदेवના આદેશ મુજબ મિત્રસૈન્ય સાથે વિમલે ગઝની તરફ પૂરે ઇડપે પાછા જઈ રહેલ સુલતાન મહમૂદનો પીછો પકડ્યો. છેક રોમનગર સુધી પહોંતી સુલતાન મહમૂદના ચાર સુલતાન—સુબાઓને

૩૨૬. નેચ ગાથા ૧૧

૩૨૭. નેચ ગાથા ૧૦

૩૨૮. વસ્તુપાલચરિત (વિ. સં ૧૪૧૭)—જિનહર્ષ, પ્રસ્તાવ ૮

જીત્યા અને ગુર્જરાજની પ્રતિષ્ઠા વધારી; વિ. સં. ૧૦૮૧.

સુલતાન મહમૂદની ગુર્જરાધૂર પરનો ચટાઈમાં ૧૦૮૧માં શૌર્યપૂર્વક રાખી ગયેલા ચોર સૈનિકોના સ્મરણમાં મીમદેવે વિ. સં. ૧૦૮૩માં મોઢેરાનું સૂર્ય-મંદિર રચાવ્યું.

‘વિમલવસહી’ની પ્રતિષ્ઠા વિ. સં. ૧૦૮૮માં થઈ, જો ‘વિમલવસહી’ના કામને સંપૂર્ણ કરવા માટે ઓછામાં ઓછાં પાંચ વર્ષે ગણીએ તો મોઢેરાના સૂર્યમંદિરની સાથે જ વિ. સં. ૧૦૮૩માં ‘વિમલવસહી’નું વાંધકામ શરૂ થયું હોયું જોઈએ. એનો અર્થ એવો થાય કે મીમદેવે ચંદ્રાવતીના પરમાર ધધૂકને વશ કરવા વિ. સં. ૧૦૮૨ કે ૧૦૮૩ ની શરૂઆતમાં વિમલને ચંદ્રાવતી મોકલ્યો હોયો જોઈએ; અને નાસી ગયેલા ધધૂકને સમજાવી વિ. સં. ૧૦૮૩માં જ પાછો ચોલાવી ગાદી સુપરત કરી હોયો જોઈએ.

વિમલ દંડનાયક થયો ત્યારે, આપણે અગાઉ જોયું તેમ, એની ઉંમર સોઝથી અઢાર વર્ષની હોવી જોઈએ. એટલે વિ. સં. ૧૦૮૦ માં દંડનાયક નિમાયેલ તેથી એનો જન્મ વિ. સં. ૧૦૬૨ થી ૧૦૬૪નો આસપાસ થયેલ હોયો જોઈએ. આ હિસાબે વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠાના સમયે એની ઉંમર ઘૂંઘ જ નાની-માન્ય ચોથીસથી છઠ્ઠીસ વર્ષની હોવી જોઈએ.

આવા સુપ્રસિદ્ધ અને જૈનોમાં અતિપ્રિય વિમલનો વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠા પછી ક્યાંય ઉલ્લેખ નથી મળ્યો એનો અર્થ એ થઈ શકે કે યદુ જ નાની ઉંમરે-વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠા પછો વિ. સં. ૧૦૮૮ કે ૧૦૮૯માં એનું અવસાન કરાવ્યું થયું હોયું જોઈએ, કારણ કે વિમલવસહીનું ચંદ્રાવતનું રંગમંડપનું કામ અધૂરું જ રહ્યું છે. વઢી વિમલના માઈ નેહની લાંબી વસાવઢી મઢી રહે છે, કારણ કે એના પુત્ર, પૌત્ર અને પ્રપૌત્ર રાજ્યમાં અધિકારપદે હતા, જ્યારે વિમલનો પુત્ર ચાહિલ વિ. સં. ૧૦૮૮ કે ૧૦૮૯માં જન્મ્યો હોય તો એને મોટો થતાં રામય લાગે, જોકે ‘પુરાતન પ્રવંધસંપ્રદ’માંના ઉલ્લેખ મુજબ વિમલ-વસહીનું અધૂરું રહેતું રંગમંડપનું કાર્ય એણે પૂરું કરાવ્યું શરૂ કર્યું છે; પરંતુ ચાહિલ પણ નાની વયે અવસાન પામ્યો હશે, જેથી એ કાર્ય નેહના પ્રપૌત્ર પૃથ્વીપાલે પૂરું કરાવ્યું છે.

આ રીતે ગુજરાતના એક સુપુત્ર વિમલે પોતાની દુધી એવી કારકિર્દીમાં વિ. સં. ૧૦૬૨ કે ૧૦૬૪ થી ૧૦૮૮ કે ૧૦૮૯ ના સમયમાં છઠ્ઠીસેક વર્ષના દ્રશ્ય ગાઢામાં ધીર, તેજસ્વી,—ધીર આદર્શ જૈન તરીકે જીવન બીવી જાણ્યું, બીવી થતાવું સમજાય છે.

૭. 'વિમલપ્રવંધ'નું સમાજદર્શન

કોઈ પણ કૃતિ, પછી એ વ્યાસકૃત મહાભારત હોય કે વાલ્મીકિૃત રામાયણ, યાળની કાદંબરી હોય કે કાલિદાસનું મેઘદૂત, કોઈ પણ સદીમાં આ કૃતિનું સર્જન થયું હોય, એમાં તે તે લેખકના સમયની રાજકીય સામાજિક અને ધાર્મિક પરિસ્થિતિનું દર્શન થયા વિના રહેતું નથી, કારણ કે તે તે સમયની કૃતિનો સર્જક તત્કાલીન વાતાવરણથી મુક્ત રહી શકતો નથી; એ જ વાતાવરણમાં એનો ઉછેર, હલનચલન, વિકાસ, આથી સ્વાભાવિક રીતે જ તે તે કૃતિનાં પાત્રો, વર્ણનો, સંવાદો, પારિભાષિક શબ્દો દ્વારા તે તે સમયની માહિતી-ઓછે કે વધતે અંશે-અભ્યાસીને મળી રહે છે. વિમલપ્રવંધના કર્તા ત્રાવણ્યસમય પણ તત્કાલીન પરિસ્થિતિ-વાતાવરણથી મુક્ત રહી શકે નહિ. એનો અમદાવાદના રહીશ હતા, વણિક કુટુંબમાં જન્મ્યા હતા, 'સમગ્ર ગુજરાતમાં પગે ચાલીને એકોએ વિહાર કર્યો હતો, કેટલાય ગામોનાં ચોમાસુ કર્યું હતું; અભ્યાસી મનોહૃત્તિ હતી અને ઉપદેશ મુખ્ય વ્યવસાય હતો; એટલે સદ્ગુણ ભાવે જ એઓ ગુજરાતની ધાર્મિક, સામાજિક અને રાજકીય માહિતીથી રંગાયેલા હોય આથી તત્કાલીન-સોઠમી સદીનું ગુજરાતનું આંતરેનું ચિત્ર એમની કૃતિમાંથી મળી રહે એમ છે. શ્રી. રત્નમણિરાવ ચોગ્ય જ રીતે કહે છે કે વિમલપ્રવંધ 'સુલતાન મહમદ વેગઢાના સમયનો પણ સારો ચિત્રણ આપી શકે છે,^૧ અને એમાં વર્ણવેલા રિવાજો મોટે ભાગે ગઈ સદી સુધી હતા એમ કહીએ તો ચાલે.'^૨

'વિમલપ્રવંધ' પરથી અપ્લોકન કરીએ તો જણાય કે એક વ્યક્તિનું સમૃદ્ધ મિત્રમાલ અને મિત્રમાલના આસપાસના પ્રદેશની જાહોજલાલી સોઠમી સદીમાં હુપ્ત પડે ગઈ હતી;^૩ અગિયાર-બારની સદીમાં 'શ્રી' અને 'સરસ્વતી'થી

૧. ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પૃ ૩૧૫

૨. ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પૃ ૩૧૫

૩. વિન્સેન્ટ સ્મિથ કહે છે કે ઘલમીના પતન પછી પશ્ચિમ ભારતની

રાજધાનીનું સ્થાન અણહિલવાડે લીધું.—Introduction to Kāvyaśāstra, Vol II, P. 332-333

‘એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી કે ગુજરાતનું ઘડતર શ્રીમાલનું છે, અને એ મિશ્રમાલ-શ્રીમાલની ગુર્જરતા આનર્ત સૌરાષ્ટ્ર અને ટાટમાં વિસ્તરી છે, એ નિઃશક છે એ અર્થમાં આ પ્રદેશોની ‘ગુજરાત’ તરીકે ‘પહેલી રાજધાની મિશ્રમાલ કે શ્રીમાલ’ ગુજરાત રાજધાનીઓ, પૃ. ૧૨

‘જૈનપ્રયકારોમાં સિદ્ધર્ષિ, હરિભદ્રસૂરિ, ઉદયોત્તનસૂરિનું સાહિત્યક્ષેત્ર મિશ્રમાલ હતું, મહાકવિ માધ અને જ્યોતિષો વ્રજગુપ્ત પણ મિશ્રમાલમાં હતા.’ ગુજરાતની રાજધાનીઓ પૃ. ૧૦૩-૧૦૪

‘તેનું ભૌગોલિક સ્થાન અને માર્ગ જોતા એ વાણિજ્યનું કેન્દ્ર હશે એમ માનવાને કારણ છે; અર્થાત્ મિશ્રમાલ એ સ્થલપત્તન છે, અને તેની શ્રી એ કારણથી આવી હશે વલમીની જેમ એનું મહત્ત્વ રાજધાની બન્યા પહેલાંનું હશે અને એને રાજધાની બનાવવામાં નિમિત્ત બન્યું હશે.’ ગુજરાતની રાજધાનીઓ, પૃ. ૧૧૨-૧૧૩

‘મધ્યકાલીન જૈન ઇતિહાસનો આ મિશ્રમાલ સાથે ઘનો સંબંધ રહ્યો છે હાલની જે જૈન જાતિઓ રજપૂતાના પશ્ચિમ ભારત અને પંજાબ તથા સંયુક્ત પ્રાંતમાં વસે છે તે વધીનું મૂળ ઉત્પત્તિસ્થાન એ મિશ્રમાલ છે.’ જી સા ૩ પૃ. ૧૩૨

‘અહીંની વસ્તી શૂદ્ર છે. વિધર્મીઓની સંખ્યા (વૈદિક ધર્મને માનનારી) ઘટુ અને ધૌડોની ઓછી છે. અહીં એક સંપારામ છે જેમાં દ્વીનયાન સંપ્રદાયના મો સાધુ રહે છે, જે સર્વાસ્તિનાથી છે. વ્રાહ્મણોનાં દેવમંદિરો શૂદ્ર છે, જેમાં જુદા જુદા સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ રહે છે.’ રજપૂતાનેના ઇતિહાસ પૃ ૧૧

‘૬. સ. ૧૮૨૪ (સ. ૧૮૮૧) માં સર ચાર્લ્સ ફોલકિલ પોતાના મિત્રો મહિત આ સ્પર્ધે બાધ્યા હતા, સ્વારે સંગેમરમાંથી બનેલાં થીમ મંદિરો અહીં ઝમાં હતાં, જેની મુન્દરતાની પ્રતિતા ઇમોએ પરી છે, સ્વારે એકેય મંદિર પારી સિપતિમાં નહોતું અહીં રહેનાર એક જુદ રજપૂતે (૬ થ ૧૮૮૮-સ. ૧૯૪૪) માં અહીંનાં મંદિરો વિશે મને જણ્યું હતું કે ‘રજપૂતાના-માઢવા રેલવે થવા પહેલાં અહીં સંગેમરમાંથી થનાં મંદિરો હતાં; પરંતુ ય્યારે રેલવેના ઢેકેદારોએ અહીંના પથ્થરો

તે જાનો ફજારો લીધો ત્યારે અહીંનાં રાજાં સહ્યા મદિરોના સંગે-
મરમરને પણ તોડીને જાણે તરફે ગયા વચારે સરકારની જાણ પર આ
સાવશમાં આખું ત્યારે આ પથ્થર સર્જે જાણી મનાઈ કરવામાં આવી
આથી જકડા કરેલા મુંગમરમગ્ના ઢગલા ચઢાવતી અને માયલની વધ
જગાળ જગાળ તેમજ જેટલાં સાતપુરની પામે પથ્થા છ આ પ્રમાણે
પ્રાચીન નગરીનો શ્વેદજનન અત આખ્યો”

શિરોહીયા ઇતિહાસ, પૃ ૪૧-૪૨

“૩ મ ૧૮૧૦ માં મિ કસિન્મે આ સ્થળની મુઠાકત લીધી
ત્યારે રેન્ડમે લાઈન પસે સા ડખરાતે માણાં થરાય તેટલા પથ્થરોના
ઢગલા પથ્થા હતા”

સ્વ ગમલાલ ધુનીલાલ માઈ ડેરસપ્રદ પૃ ૧૩૫

Dr Gustave Le Bon one of the British Engineer
writes " The English pickaxe is unmerciful and
whenever a very temple is found situated upon a road
under construction, porticoes, columns statues fall
under the pick of the demolisher to go and help to
consolidate some embankments I had recently
made a long journey to Chandrāvati to visit a temple
among several other remains A lucky chance at the
moment of starting made me aware that the temple
had recently reduced to fragments by an engineer to
pave a road

‘ From the account left by Mrs Hunter Blair,
who visited Chandrāvati with the Commander in-chief
of Bombay in 1824 it appears that this temple made
entirely of whole marble was one of the finest in India

“ Writing on marble temples General Burgess
stated ‘ Most of what once existed at Chandravati,
Bhilādi, Mudetha and many at Anhilpattana appear
to have been constructed of this material and the
remains of Satotra and Roho an entirely white
marble But marble shrines have now disappeared

શોમનું પાટણ શહેર, પણ મુસ્લિમ રાજ્યનો વિસ્તાર વધવાની સાથે જાણું થતું જતું હતું. અહમદશાહે ई. સ. ૧૪૧૧ માં અમદાવાદ વમાવ્યું^૪ ત્યારથી

this material having been carried off to break up for lime, nor is this vandalism of remote date, but has been continued till the present time."

Architectural Antiquities of Northern Gujarat, pp. 96-99

“ઉજ્જહ ચયેલી ચંદ્રાવતીની મન્યતાનો સારો સ્વાલ અત્યારે આપણે આવી શકે એવું નથી, પણ તેરમા-ચૌદમા શતકના ચંદ્રાવતીના શ્રોમંતોએ વધાવેલા કુમારિયાનાં દહેરા, દેલવાટાનાં દહેરાં અને ચંદ્રાવતીનાં સંઢેરોના પથ્થરો પર સચરાઈ રહેલી કોતરકામની કારીગરી આપણે જોઈએ છોએ ત્યારે આપણને લાગે છે કે ચંદ્રાવતી એ સરેસર રૂપુરીનું વચ્ચું હતું જોઈએ એકા વિમલે જ નહિ, વિમલની પછીના ષોડ્ધ ધનવાનોએ એનાં શોમામા ઘણો વધારો કર્યો હશે. પણ ચંદ્રાવતીને એ ધેળી પર મૂકતાનું માન તો વિમલને જ હતું. વિમલના દહેરાની પેઠે - વિમલની ચંદ્રાવતીનો નાશ કરવાનું ઘોર કર્મ અસ્લાહોનની ષોડ્ધના મુસલમાનોએ કર્યું.”

રિપ્ર (ધ્યાત) પ્રસ્તાવના, પૃ ૭૦.

‘ આ શોમાલનગરી અત્યારે ચેરાન સ્થિતિમાં છે. ત્યાં હતુયે ‘મિનમાઝ’ નામનું ગામડું છે આ સ્થળ આતુના છેલ્લા ટેકરાશોથી પશ્ચિમમાં એક વિજાઝ મેદાનમાં આવેલું છે ” ગુજરાતની રાજધાનીઓ, પૃ. ૧૧૦

According to the Śrīmāla Purāṇa Śrī left that city in the V. S. 1203 = 1147 A. D.

Kāvyaśāstra, Introduction, p LXXXIII to CLL.

૪ ગુજરાતનું પાટણનગર અમદાવાદ, પૃ. ૨૮

શ્રીસ્તમતીર્થ પુટમેદન ચ મયોમવત્ર સ્મૃતઃ પુરે ક્ષે ।

અદ્યન્મતવાદ-પુરાણનારા કિં કુગ્ધટે ગુર્જરદેવલક્ષ્મ્યાઃ ।

હીરગૌમાય-દેવદિમલમગિ

[અમદાવાદ જંતુ મુગ છે તેવી ગુર્જરદેવતી લક્ષ્મીનાં સંમાત અને પાટણ એ જાણે કે વધે થાતુ સ્ફુરાદમાન ધર્મ કુદરો છે.]

અમદાવાદ મુસ્લિમ સલ્તનતનું પાટનગર બન્યું અને વાટણની પ્રતિષ્ઠા ઘટી ગઈ. ગુજરાત સમૃદ્ધ હતું, ગુજરાતના વતનીઓ મુસ્લી હતા પરંતુ વિમલપ્રબંધમાં વિમલની માતા ધીરમતી માંહેને પેર જાય છે ત્યારે એના મુરોબી જ ચલ્લેચ મળે છે કે ‘મોટી ડમરના-ચૂલો પણ મહેનત કરે તો જ પૂરાં અનાજપાણી પામી શકતા.’ (૪-૫૧) ગુજરાત એક અને અવિભાજ્ય નહોતું, એટલે ટંટા-ચોટા ચાલ્યા જ કરતા. મહમુદ બેગડાએ જૂનાગઢના હિંદુ રામારા’ માંડલિક પર હલ્લો કરી, એના પર રિજય મેઝરો. એને ચટલાવી મુસ્લિમ કબૌ ત્યાંનાં મંદિરોની સોનાની મૂર્તિઓ છુટી^૫, દ્વારિકાનાં મંદિરોનો નાશ કરી ત્યાંના હિંદુ રાજા મીમને પકડી એના શરીરના આઠ ટુકડા કરી અમદાવાદના મદના વિઝે લટકાવ્યા^૬, અને ચાંપાનેરના હિંદુ રાજા પતાઈ રાવઠ તથા એના પ્રધાનને મુસ્લિમ નહિ થવાના ગુના ચદલ મારી નાખ્યા^૭ આ પરિસ્થિતિ સોઝમી સરીના પૂર્વાધેમાં હતી. એનો સ્પષ્ટ હાથ લાવ્ય્યસમયનો કૃતિમાં પણ છે જ —

જિહાં જિહાં જાણઈ હીંદુ નામ, તિહાં તિહાં દેસ ઝગાડઈ ગામ ।

હોબુનડ અવતરીડ કાલ, જડ ચાલઈ તુ ઋરિડ સંગાલ ॥૮

એકબીજાં શહેરો ઉપર ઘાડાં ઘસી જતાં અને ત્યાં વસતા લોકો દાણા-દાણ થઈ જતા (૨-૫૦); વિજેતાઓ જે આવે તે છૂટતા, પકડી જતા, અને મારી નાખતા (૨-૫૧), એટલે સમૃદ્ધિ હોવા છતાં લોકોનાં જીવ કૈંચા રહેતા.

નગર-શહેર

લાવણ્યસમય જૈનશાસ્ત્રો-આગમના અભ્યાસી દ્વારા એટલે એમાં આવતાં નગરોનું વર્ણન એમના મનસ્વિયુ સમક્ષ હતું જ; સાથે સાથે મુસ્લિમ વાદશાહોએ શેષગારેલ અને વિકસાવેલ અમદાવાદ એમનું જન્મસ્થાન હતું; વિદ્યારને કારણે ગુજરાતનાં અન્ય સમૃદ્ધ શહેરો એઓએ જોયાં હતાં; એટલે વિમલપ્રબંધમાં આવતાં નગરવર્ણનો ઉપરથી તત્કાલીન નગરરચનાની શોધી થઈ શકે એમ છે.

અનંતિહાસિક પુષ્પમાળે નગરનું વર્ણન કરતાં કવિ વહે છે : “આ નગરમાં દેવોએ શુદર વન, વાસી વાવ, સરોવર અને મોટાં મકાનો, જાઝીઓ, મોલ અને જડિય વારણાં વનાવ્યાં; એમાં વ્યવહારિયાઓ વાસ કરતા, આ

૫. જૈસાઈ પૃ. ૫૧૨

૬. ગુપ્તા પૃ. ૬૪; જૈસાઈ પૃ. ૫૧૨

૭. વિપ્ર ૭-૨૪

અવહારિયાઓને ત્યાં સાકર-દ્રાક્ષ સરસી મીઠાં વચન ઉચ્ચારનારી સ્ત્રીઓ હતી નગરને ફરતી સ્નાઈ સ્વોદાશી, નગરમાં ચોરાશી ચૌટાં મંડાવ્યાં, નગરને નાકે માંડવિયા દાળ લેતા. નગરમાં મનને મોહ પમાડે તેમાં જૈન મંદિરો હતાં, ય્યાં નૃત્ય. ગીત અને નાટક થતાં, ધનધાન્યથી સૌ સુખી હતા. ઘેરે ઘેર કથા-વાર્તાઓ થતી, સ્ત્રીઓ આનંદપૂર્વક સોગઠે રમતી. આ નગરના લોક દાન આપવામાં એક એકથી ચઢિયાતા હતા. નગરમાં તિલોત્તમા સરસી અપ્સરાઓ નૃત્ય કરતો અને કૌતુકી લોકોના કોઢ આ નગર જોઈ પૂરા થતા આ નગર નવ યોજન પહોલું અને ચાર યોજન વિસ્તારવાળું હતું ” (૧-૫૫ થી ૬૦)

હવે એનું નગર વસાવ્યું તેનું વર્ણન કવિ આ પ્રમાણે કરે છે : “ સુર-લોકનું નગર હોય તેવું આ નગર હતું. ધનવાન લોકો ત્યાં આંગીને વસ્યા હતા. મોટાં મંદિર, પોઠ, પગાર અને દહેલીઓથી આ નગર શોભતું હતું, એની વસતી અગણિત હતી. નગરમાં ચારે દિશાએ તલ્લિયાતોરણ વધાતાં અને અમર-કુંવરી જેવી નારીઓ નૃત્ય કરતી. ચોરાશી ચૌટાં, વાઢી, વાવ, સરોવર અને કૂવાઓથી આ નગર શોભતું હતું. ઘેર ઘેર અપ્સરા જેવી સુંદરીઓ હતી; હસીને સાકર જેવી વાળી એ બોલતી. રાજગૃહ પણ શોભે તેવું હતું જે નગરજનનો પાસે, કરોડની રકમ હતી તેઓ શહેરમાં વસતા; લક્ષાધિપતિ હતા તે લક્ષા-ધિપતિ સાથે રહેતા. આ નગરનો મહિમા એવો હતો કે ત્યાં કોઈ નિર્ધન નહોતું ” (૨-૩૫ થી ૩૭ અને ૪૦, ૪૧)

વિમલે નવેસરથી બંધાવેલ ચંદ્રાવતી નગરીનું વર્ણન કરતાં કવિ વર્ણવે છે:— “ ચંદ્રાવતીનગરીના ગઢના પાયા પાતાલ મુઘી નાખ્યા. ગઢને અનેક કોઠાઓ કર્યા, કોટે કોટે અંબાજીનો સ્થાપના કરી. અને દરેક કોઠાની આગઠ નવી વાવ વધાવી. દરેક વાવને તલ્લિયે ચાર ચાર કૂવા કરાવ્યા, જેથી પાણિ-યારીઓ સહેલાઈથી પાણી ભરી શકે. ઘેરે ઘેર સારી અથવા મીઠી ફૂંદ હતી. વઢી વરસાદથી ભરાઈ જાય તેવી વાવો, આ સિવાય, ઝુડી હતી. નગરીમાં આરસનાં ગૃહો બંધાવ્યાં અને એમાં કારીગરીયુક્ત કોતરણી કરાવી. કોઈ કોઈ ધરલ ગૃહો સાત સાત માઠનાં હતાં. એનાં શેષ અને ચારણાં જોતાં જાણે ધીજું ચંદ્રમવન હોય તેમ જણાય. રૂઢાં રાચરણીલાંથી આ ગૃહો શણગારાયાં. ઘેરે ઘેર લક્ષણવતી સુંદરી હતી અપ્સરાઓ હોય એવો એ શણગાર સમતી.

“ નગરમાં ચોતરફ પોઠ કરાવી; ચોરાશી ચૌટાની દાર મંદાશી. પછી હંટો પાઢનારા, આટો દઢનારા, શાઢવીઓ, વાઝિઓ વગાડનારા, ઢબગરો,

પ્યોતિધીઓ, નવરંગી નૃત્યાગનાઓ વગેરે વસાવ્યાં. અઢાર વર્ષથી નગર વસ્યું. અશરણો ઉત્તમ મદિરોથી શોભતા આ નગરમાં પોઠાઓ વસ્યા; ચૌરાસો ઉત્તમ જ્ઞાતિઓ વની; અમ્યાતાપેં પ્રાદ્યુષ વસ્યા; મુદ્ધકઢાના અઘાણાએ ક્ષત્રિયો પણ વસ્યા. તપસ્વી માટે મઠ અને સુંદર નિશાઓ કરાવી. રાજપૂટ પાસે વશાધ્ય વધાવ્યાં. શાગશ્મીના, દશે દિશાએ પથ્થરની પાઢીથી વધાવેલાં અને પ્રાણીથી ભરેલાં સરોવરો તેમજ નગરની આનવામ પાતાકે પહોંચે તેવી કૈંસી ચાઈ જાણે નંદનવન અવતર્યું હોય, જાણે લકા કે અમરાવતી હોય, એની સુંદર ચંદ્રાવતી-નગરીની વિચલે રચના કરી. એ નગરીમાં વિચલે માત્ર પ્રાસાદ કરાવી એના સિંહર પર દંડ કઠકશ મુકાવી પ્વજા પરકાવી જિનશ્રતિમાનુ સ્થાપન કર્યું, (૮૮૪ થી ૧૧૩.)

૮. “ચંદ્રાવતીનગરીમાં ૪૪૪ આહત પ્રાસાદો અને ૧૦૦ શિવમદિરો શોભતાં હતા ”

ઉપદેશસત્તાતિકા, ચતુર્થ ઉપદેશ પૃ. ૮૭

Travels in Western India : Chapter VII, Page 127-135.

“ચંદ્રાવતી આયુરોઢ સ્ટેશનથી ચાર માઈલ દક્ષિણે આવેલું છે. આ નગરી પહેલાં આયુના પરમાર રાજાઓની રાજધાની હતી, અને સુષ સમૃદ્ધ હતી, એની નિશાની ક્ષત્રિયેરો પૂરે છે. આયુના દેલયાડાની પ્રસિદ્ધ નેમિનાય-લ્હણગવમહી-બનાસનાર મંત્રી ઘસ્ટુપાલની ધર્મપત્ની અનુપમાદેવી અહીંના રહેનાર પાંતવાઢ મહાજન ગાગાના પુત્ર ધરણિની પુત્રી હતી પરમારો પછી શિરોહી વસ્યુ સ્થાપુષો દેરાડાઓની પણ એ રાજધાની હતું. કહેવાય છે કે જ્યારે જ્યારે મુસલમાન ફોજ અહીંથી નીકળતી ત્યારે ત્યારે આ ધનાઢય નગરીને પૂરેપૂરી કુટવામાં આવતી, તેથી એ ડજાડ વની ગઈ; અને અહીંના રહીસો ગુજરાતમાં જઈ ઘસ્ટ્યા અહીં સંગેમરમરનો ધળાં મદિરો હતાં, જેમાંથી કેટલોકનાં દ્વાર. તોરણ, મૂર્તિઓ આદિ લઈ જઈ મદિરોમાં લગાવ્યાં. રજપૂતાના-માઢયા રેલવેના ઢેકેદારોએ એને તોડી રેલવેમાં ઉપયોગમાં લીધાં.” ઈ. સ. ૧૮૨૨ (સં ૧૮૭૧)માં, રજપૂતાનાના પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસલેખક વર્નલ ડોઢ અહીં આવ્યા હતા. એમણે Travels in Western India નામના પુસ્તકમાં આ નગરીનાં રહ્યાસહ્યાં કેટલોક મદિરોનાં ચિત્રો આપ્યા છે, જે ઉપરથી એની કારીગરી, સુંદરતા વગેરેનું અનુમાન થઈ શકે છે

અળહિલપુર પટણ વિશે અછટતો ઉલ્લેખ કરતાં કવિ કહે છે : આ નગરનો કોટ અક્ષિત કરાયો અને રાજગૃહ તથા મોટાં મંદિરો કરાયાં. સ્થંભ સ્થંભના વ્યવહારિયા અને પરદેશના ઘણારિયાઓને પણ તેહી મર્ગાનાયા * (૩-૧૪૧ થી ૧૪૨)

૧. પ્રાહ્ શૌર્યવૃત્તો પ્રાહ્ શાસ્ત્રે પ્રાહ્ શને પ્રાહ્ સમાધિષુ ।

પ્રાહ્ સત્યે પ્રાહ્ પદ્મદર્શન્યા પ્રાહ્ પદ્મહૃદ્યામિતો જનઃ ॥ દ્વિપાદ્ય

‘ અળહિલપુર પત્તનની નગરધીને પાટલિપુત્ર, હજ્જિની અને કાન્યકુબ્જ જેવા સાર્થભૌમ નગરોની અને ગિરિનગર, ઘલમી અને ભિન્નમાલ કે શ્રીમાલ જેવી રાજધાનીઓની ‘શ્રી’ની પરંપરાનો વારસો મળેલો છે. એની સ્પર્ધા માલવોની ધારાનગરી સાથે રહેલી છે ”

ગુરા પૃ. ૧૨૧

“વિ. સ ૧૧૭ માં મૂલરાજ સોલંકીના રાજ્યારોહણકાળથી માંડી સ ૧૨૨૧ માં કુમારપાલના અવધાન સુધીના લગભગ સવા વસો વર્ષના ગાળામાં પાટણનો જે સર્વાંગી વિકાસ થયો હતો તે અમદાવાદે હજુ સાધવાનો વાકી છે. રાજકીય દૃષ્ટિએ તે કાળે ગુજરાતનું સામ્રાજ્ય દક્ષિણે કોંકણથી ઉત્તરે દિલ્હી સુધી, અને પૂર્વે સમવત. ગોહથી પશ્ચિમે સિંધ સુધી વિસ્તરેલું હતું. આર્થિક અને વ્યાપારી દૃષ્ટિએ ગુજરાતનું પાટણનગર પાટણ તત્કાલીન ભારતવર્ષનું સમૃદ્ધતમ નગર હતું, અને સૌથી વિશેષ તો સાંસ્કૃતિક દૃષ્ટિએ પાટણ એ પશ્ચિમ ભારતનું સાચું વિદ્યાપીઠ હતું.”

ઇતિહાસની કેરી, પૃ ૧-૩

“એ કાળનું પાટણ તત્કાલીન ભારતવર્ષનું સમૃદ્ધતમ નગર હતું એમાં શંકા નથી. પ્રવચ્નો અને સમકાલીન કાવ્યોના વર્ણનોને અતિશયોક્તિ ગણીએ તોપણ સમગ્ર મધ્યકાલીન સાહિત્યમાં પાટણ વિશેની જે માયનાઓ ફુરાવમાણ થાય છે એ જોતાં એ નગરની जनसङ्कीर्णता, व्यापार-उद्योग, समृद्धि અને સસ્કાર વિશે વાંદે શંકા રહેતી નથી. પરદેશી મુસાફરોનાં વર્ણનો પણ એ હકીકતની શાશ્વ પૂરે છે. મૌર્યયુગની જેમ એ કાઠમાં ઘસતીગળતીની પ્રથા નહોતી, એટલે પાટણને સ્થંભે સ્થંભે કેવળ ‘નર-સમુદ્ર’ તરીકે વર્ણવેલું છે. પાટણની અમાપ जनसङ्ख्या અને પટણી ધનપતિઓના અઢઢક ધંમઢને લગતી અનેક કિંવદન્તીઓ પણ પ્રચલિત

આ ચારે—એક કલ્પિત અને ત્રણ ऐतिहासिक—નગરનાં વર્ણન ઉપરથી સરકાલીન સમયમાં નગરરચનાનો શો રચાલ હશે એની કલ્પના થઈ શકે છે.

ચૌદું

આ નગર જેનાથી શોભી રહે છે તે ચૌટાનું વર્ણન પણ એટલું જ ચિત્તા-કર્ષક છે. આજે ગુજરાતમાં કેટલાંય ગામોમાં દર સપ્તાહે મજાર ભરાય છે તેના પરથી આ ચૌટાની જાણી થઈ શકે. પાર્સ સમાના હસ્તલિખિત સંગ્રહમાં એક વાગઝમાં દેશની ઉત્તમ વસ્તુઓ ભરી છે તેમાં ‘ચૌદું તો અમદાવાદનું’ એવો ઉલ્લેખ છે.^{૧૦} કવિ ચૌટાનું મહત્ત્વ દર્શાવતાં કહે છે : ચૌટા ઘણી પીઠ થાય નહિ^{૧૧}; આજે પણ એ એટલી જ સત્ય હકીકત છે

ચૌટાનું વર્ણન કરતાં કવિ કહે છે:—

“વાઘ્યકથાઓ ચૌટામાં કહેવાય છે. રાજાનો પુત્ર ચૌટામાં રહે છે. દોશી ઘાટ ઘડનારા અને પી વેચનારાઓની દુકાનો ચૌટામાં હોય છે. ફઢ, સોપારી, શાક ચૌટામાં મળે છે. ચૌટામાં કંદોઈ પકવાન કરે છે. પઢિયા, મુગડિયાનાં હાટ ચૌટામાં હોય છે. ચૌટામાં દહીંનાં માટ વેચાય છે. મોટા સોની અને સોનાર મપારા અને મણિયાર, શાંધી અને પોકલિયા ચૌટામાં હોય છે. ચૌટામાં સર્વ વસ્તુઓની માંડણી થાય છે; ચૌદુ જોતા એને છોડવાનું મન થતું નથી નાળાવટી, કપાલી રૂના વેપારી) તેમજ મુગધી વેચનારા અને પઢા પટવા)ના હાટ ચૌટામાં હોય છે. છત્રની દુકાનો પણ ચૌટામાં હોય છે. ચૌટામાં સૌ કોઈ ધન માટે આવતું હોય છે. પરદેસી યજ્ઞિયાતો આવે છે, જે ચૌદુ જોઈને પ્રસન્ન થાય છે. ચૌટે આવેલાં વસ્તુઓ વેચાય છે. મહેતા માંઢવિયાનાં હાટ ચૌટામાં હોય છે ચૌટા સિવાય કાર્ય થતું નથી. ચૌટામાં જઢિયા જઢાવકામ કરે છે; ચૌટામાં સર્વ વર્ણ દેખાય છે. નયલ્લ્લી વસ્તુ

છે, જે અક્ષરશઃ સત્ય ન માનોએ તોયે વાસ્તવ પરિસ્થિતિ ઉપર કેટલેક અંશે પ્રસન્ન પાઢનારી છે જ સો.”

इतिहासनी केही, पृ. ७

અને હાલની સ્થિતિ-સરખાવો—

‘પાટળ ! પુરી પુરાણ ! હાલ તુજ હાલ જ હાવા !’

—નરસિંહરાવ

ચૌડામાં આવી ચડે છે; અને એની પરીક્ષા પણ પારંજી લોકો કરી જાય છે. ચૌડામાં પાણીની મોટી પરબ હોય છે; ગંધર્વ-ગાયકગણ ગાતા હોય છે; માટ લોકો ચૌડામાં બેસી બોલે છે; અને ધર્મનાં કાર્ય પણ ચૌડામાં થાય છે. કાવેરી, તીરગરા, ચિતારા, ઘાંચી, મોચી સૌ ચૌડામાં બેસે છે. ચૌડે આવેલાં જીવ દયાલુ લોકોની મજરે ચડતાં થઈ જાય છે. કણધી, કસારા, કુમાર, ગાછા, છીપા, દરજી, હુદાર, માલી, તબોલી, તેરમા સૌ ચૌડામાં મળે છે. ચૌડામાં નવલાં પાત્રો (નર્તિકાઓ) નાચે છે; ઘરમાં સંતાપ પામેલો જીવ ઘરમાંથી નીકળી ચૌડામાં જતાં પોતાનું દુઃખ ભૂલી જાય છે. જેને ઘેર ચૌડા દુષ્ટ છે તે ઘેર બેઠાં લીલાલહેર કરે છે.” (૮-૧૨ થી ૧૦૩) આ સિવાય રગારા, માલી, અને મરઢા (પૂજારી) (૬-૭૬/૭૮) નો ઉલ્લેખ પણ મળે છે.

વર્ણ અને જ્ઞાતિ

આ નગરોમાં અઢારે વર્ણ રહેતા. વ્રતોમાં રત બ્રાહ્મણ, હથિયારે શૂરા ક્ષત્રિય, હેતી કરનાર વૈશ્ય અને નાટક કરનારા શૂદ્ર એ ચાર વર્ણ (૨-૭૫), કંદોઈ, કાછિયા, કુંમાર, માલી, મંદનિયા સૂત્રધાર મેસાઈત, તંબોલી અને સોની એ નવ નારુ (૨-૮૧) ગાછા ઘાંચો, છીપા, હુદાર, મોચી અને ચમાર એ પાંચ કારુ (૨-૮૨) મલી અઢાર વર્ણથી નગરનો લોકવ્યવહાર ચાલતો. (૨-૮૫). આ સિવાય માછી, તેલી, તેરમા, વાચર, વસાઈ (૧-૧૩૦) અને વાઘરી (૧-૧૩૧)નો ઉલ્લેખ પણ મળે છે.

કવિને મન ત્રીમાલીની જ્ઞાતિ સૌથી મોટી જ્ઞાતિ છે (૨-૬૩) અને એમાંથી ઘણી જ્ઞાતિઓ ઉત્પન્ન થઈ છે. (૨-૬૩) શ્રાવકની વધુ થોડી જ્ઞાતિ હતી, પણ દેસાદેસીથી ચોરાશી ગણધર અને ગચ્છ થયા હતા. (૩-૬૬)

લાવણ્યસમયે જે સ્થળે રહી આ પ્રવંધ રચ્યો છે તે સ્થળની આસપાસ કુતરતી કોમના-ચેલ કરનારા લોકોની વસ્તી વધારે હોવાથી ‘શૂદ્ર’ને માટે ‘નાટકિયા’^{૧૨} શબ્દ વાપર્યો જણાય છે. (૨-૭૫) જોગી લોકોની સ્ત્રીઓ— એક માગણ જાતિ હતી. (૩-૨૦), અસુર વર્ણ—સંમત: મુસલમાનોને અલગ વર્ણ તરીકે ગણાવેલ છે (૨-૮૪)

એ સમયે ગુજરાત-મારવાડમાં પ્રચલિત એવી વાણિયાની ચોરાશી જ્ઞાતિ આ પ્રમાણે ગણાવી છે:

‘ઓશવાલ, પોરવાડ, ગૂઝર, બીટ્ટ, હીતાપાલ, રાણાયાત મંદેર, રાંજોલ, કઠશુરા, શોહિલા, કપોલ નાયલ, નાગર, નાળાવાલ મોટા લાલ, રાઘ્વા, શ્રીમાલી, હાલર હરસૂરા, હુવડા, શ્રીગુપ્ત જાલહરા, જાગદા ધાકડીઆ, મઘીઆ, મુગડા, વ્રદ્વાણા, વીધુ, વાયડા, ગામ્ભૂઆ, અડાલજા મોઢ માટલીઆ, પચમ, પુષ્કરા, જધૂસરા મુહુલવાલ, મઘોસરા, ઉચ્ચતિવાલ, મુરહીઆ, મોધર, વઘોજા, કરહીઆ, સોરઠીઆ પોરવાડ, પલીવાલ મટાહરા, મઘોરા, મેવાડા, વાલ્મીકી, વાક્ષા, ત્રિપ્રાવાલ વપેર, નરસિંશુરા, સિરિયડેર, ગામ્ભૂ, નાગદ્રહ, અગરવાલ ધાવર, વિણધુરા, વેસુર, અસ્થિકી અઘાવમી, પન્નારકી, શોલવાલ, નામુરા, વીરોટા, ત્વાચોરા મોઢેરા જોરાળા, નીમા, કદ્દીઆ, કોરંટાવાલ, સોનીતોષ દોહિલ, મધાલ, રાજશાન્વા લપુસાસા વઘીશાસા, ચડશાસા, વેશાસા, મુરાળા, રાજુરા, મેઢતાગઝ મઘોરા, આળહૂરા અને ગાગડુ (૨-૬૩ થી ૭૨)

રાજસભા .

રાજસભામા રાજાની સામે રાણા અને માહલિક વેસતા (૬-૬૭) સૌ કોઈને રાજાને પ્રણામ કરીને વેસતુ પડતુ ત્યાં ઢાકળાં, ઢમરુ, મૂગઢ વંમાલ (કાસીજોડ), નિશાન ને તૂર ધાગના, અને ઢોઢગ્પા પણ ચાલતા (૬-૪૧) રાજસભામા ચંદ્ર અને ચાંદરણીઓ - હીવાનો જગજગત પ્રસરી રહેતો (૬-૪૧) સમાવૃત્તિ વધારણ એવું કે દિવસ છતાં રાત્રિ જેવું લાગે ૧૩ પરદેશી ચરલોકો આ રાજસભામા આવતા (૭-૨૨)

યુદ્ધ અને યુદ્ધસામગ્રી

હાથી અથ રથ વગેરે યુદ્ધના મુખ્ય વાહનો હતા ત્થકર ચાલતુ ત્યારે રણવાર્જિત્રો મઢમઢતા (૭-૬૪) વિમલ રોમનમરના મુલતાનો પર ચઢાઈ કરે છે ત્યારતુ વર્ણન સૈન્યનો ઠીક ઠીક ર્યાલ આપે છે ચાર હજાર સાઢ પર સિકરી (સાકર^૧) અને સોઢ હજાર સાઢ ઉપર ચોરાક મયો સૈન્ય સાથે પાળી ભરેલી પોઢો ચાલતી અને સૈન્યની આગઢનો રસ્તો બુહાડાથી સાફ થતો સાથે ઢમા કરી શકાય તેવા કાઢના ગઢ લીધા સન્ય જ્યાં થમતુ ત્યાં વજાર મઢાઈ જતુ, અને અઢારે વળ વેપાર કરતી (૭-૬૫ થી ૬૬) સૈન્ય સાથે આસનોમા મુસાસન, પાલખી સેગવાલ (મ્યાના) રહેતા શ્રીગરળા અને વઘીગરળા (રાજમહોર કરનારા, નિત્યનોંધ લખનારા) સૈન્યના પઢાવ સાથે વામે લાગી જતા અનાજની વાલગી માટે મઢારી રહેતા. આમ સૈન્યની સગવડ માચવવા

સર્વ પ્રસારની કાઠજી રહ્યાતી. રાને ચોકીપહેરા રહેતા; અને છાયાળીમા દીવાઓ પ્રકાશ આપતા (૭-૬૭ થી ૬૯).

યુદ્ધની તૈયારીના સમયે અશ્વોને પાસરવામાં આવતા હાથી ઉપર અંબાદી થાંધી એના દત્તશઠ આઢે અરવતિ (પડદો) ચાપવામાં આવતો. હાથીના કુમ-સ્પહ્નને સિદ્ધૂર વડે રંગામા આવતા. તરવારોને મારી રીતે સજાવવામાં આવતી સૈનિકો કમરે કટારીઓ સોસતા ઘેવડાપ્રવડા એન્લે કે મજબૂત એવા કાઠના કિલ્લા ઠમા કરી દેવામાં આવતા, પ્રહાર થતાં તૂટે નહિ તેવી કાઠની જાદી જોડો ચનાવવામાં આવતી, માલાઓ મેરી શકે નહિ તેવા ચક્કર અને ટોપ ચોદાઓ પહેરી હેતા, ચોદાઓને ધનુષ જીવરણી અને મોટી મોગરી આપવામાં આવતી (૭-૮૨ થી ૮૭).

યુદ્ધ કેવી રીતે થતુ એનું વર્ણન કરતા કવિ કહે છે ' એ સમયે અળીદાર મારા, તીક્ષ્ણ અને કાઠા રંગના પચાઠા ચાળ, છેપાતી તરવારો ચોંટાતી મોગરીઓ અને ગોષળ, છટતા ગોઠાઓ અને સૂચ જેવા સોજસ્વી ગુરજ, પરતા આવતા ચઢો, ગર્વના કરતા હાથીઓ ઢમ ઢમ વાગતા ઢમઠ ઢમ ઢમ વાગતા ઢોલ આકાશમા ઝડતી સમઢીઓ ' યુદ્ધને મયકર બનાવી દેતા (૮-૪૪ થી ૫૮)

વિજય વચ્ચે મેરી નફેરીના નાદ થતા, ચદિજનો જયજયકાર કરતા (૮-૬૧).

પરાજિત રાજાને વધનમા નાસવામા આવતો અને વિજેતાની શરતો કબૂલ કરે તો રાજ્ય પાછું સોંપવામા આવતુ વિમલે યમનિયાના રાજાને પકડી એના ગઢા આગઢ શૂનિળી (૬) ઘરી, ઘેઢી પહેરાવી, લાકઢાના પાસરામા પૂર્યો હતો (૮-૬૦) અને જ્યારે એને વિજેતાની આળ સ્વીકારી ત્યારે એને મુક્ત કરી એનું રાજ્ય પાછું સોંપવામા આવ્યુ ૮-૮૧

રાજા થીજા દેશ પર ચડાઈ કરતો ને એમા વિજય મળતો તો પરાજિત રાજ્ય પાસેથી સારી એવી રકમ દડ તરીકે વસૂલ કરવામા આવતી, રકમ ઉપરાત હાથીઘોડા પણ સારી સરયામા લેવામા આવતા રોમનગરના સુલ્તાનો ઉપરના વિજય પછી વિમલે અનેક ઘોડા હાથી તેમજ ચાર કોઢિ ટકા દડ તરીકે લીધા હતા (૭-૧૦૦ થી ૧૦૧) સિંધુ પ્રદેશના યમનિયા રાજા પાસેથી છપ્પન કોઢિ ધન અને ત્રણ લાખ તાજા અશ્વો દડ તરીકે વસૂલ કર્યા હતાં (૮-૮૧). દડ માટે ' માલ ' શબ્દ પણ વપરાતો. રોમનગરના સુલ્તાનોને સૌ પહેલા કહેળ મોકલીને વિમલ ચહેવરાવે છે કે ' પળે લાગી માલ આપો ' (૭-૭૭) આ દડ અથવા

વસૂલાત 'સિજમત' તરીકે પણ ઓલવાતાં; અને દર વર્ષે વસૂલ કરવામાં આવતી. જો એમાં ચૂક થાય તો પરી ચુદ્ધ થતું (૮-૮૨)

યુદ્ધના કહેળ માટે અને પોતાની આળ વર્તાવવા માટે એ સમયમાં દૂત મોકલવાનો રિવાજ હતો. આ દૂતની સાથે એક લેખ 'મોકલી પોતાનું સ્વામિત્વ સ્વીકારવાનું કહેળ મોકલાતું (૮-૨) દૂતની પણ કેટલીક લાયકાતો હતી. અસ્પૃશ્ય બોલે અને ધીમે રહીને ચોક્કસ ઉત્તર આપે (૮-૮). દૂતને કોઈ રાજા મારી શકતો નહિ (૮-૧૧)

યુદ્ધે ચઢવા માટે પાનો ચઢાવાતો (૮-૨૫ થી ૪૩) અને વિજયનો ઉત્સવ ઝંઝવવામાં આવતો મનિમાનેકધી વધામણી થતી. સુદરીઓ ગીતો ગાતી અને રાજા સમક્ષ મેટો ધરવામાં આવતી (૫-૧૦૨ થી ૧૦૩). જાગી ઢોલ વગડમતા, તઝિયા-તૌરણ વધાતા, અબીલગુલાલ ઝડતા, અને મિજેતા વીરને વધાવવામાં આવતો (૮-૭૧ થી ૭૬)

રાજકીય માહિતી

શહેરને શાળગરૂપ હોય તેવી વ્યક્તિને રાજ્ય તરફથી રાજમુદાતું પ્રદાન થતું; અને એ રીતે એનું બહુમાન કરવામાં આવતું (૨-૩૮).

રાજની આવક માટે શા શા સાધનો હતા એનો ઉલ્લેખ વિમલપ્રવર્ધમાંથી આડકતરી રીતે મળે છે. આમાં આચાર થતી જીનો ઉપરનો કર એ મુખ્ય આવક હતો ૧૪ મુલ્ય નાંકા ઉપર રાજ્ય તરફથી માહિયા વેસતા અને એનો દાળ વસૂલ કરતા ૧-૫૭ આમ, દાળચોરીનો ધધો કાસ્યો હોવાનો ઇમર છે. મીમદેવે વિમલની સાથે અળગનાવ થતા દાળચોરીનું આઠ ચઢાવ્યું હતું અને એમાં જળાશ્ય હતું કે વિમલે પરદેશથી અધી મંગાવ્યા હતા એનું દાળ અપાશ્ય નહોતું (૭ ૭) રાજા લોમે મરાતો તો એ હટે ચઢીને કર માગતો (૩-૧૨)

એનો ઉલ્લેખ મળે છે કે વનરાજના સમયમાં લહિરે પોતાની ટકશાહ કરી સોનૈયા પાંચા હતા (૩-૧૪૬). લહિર વનરાજનો અમાસ્ય હતો, એટલે એ દવશાહનો અધિકારી સમજાય છે.

પાળકઢામાં નિપુણતા હોવી એ રાજપુરુષનો મુખ્ય ગુણ મનાતો. વિમલની પાળકઢાથી મુખ્ય થઈ મીમદેવે એને 'અધિકારપદ' સોંપ્યું હતું. આ પદના દરજ્જા હતા. વિમલપ્રવર્ધમાં એના વિશે ઉલ્લેખ નથી, પરંતુ વિમલને મી પ્રપમ

‘દડનાયક’ની પદવી આપી પાંચસે અશ્વદલનો ઉપરી ધનાવરામાં આવ્યો હતો (૬-૨૮) ‘દડનાયક’ શબ્દનો જ સમયે ‘સેનાધિપતિ’ તરીકે પણ પ્રયોગ થતો આચાર્ય હેમચંદના જણાવ્યા મુજબ ‘ચતુરંગગણાધ્યક્ષ સેનાની દડનાયક’— આ દડનાયક મહામંડલેશ્વર અથવા તો રાજ્યોની સર્વોચ્ચ પદવી પર પહોંચી શકતો.^{૧૫} મજમૂદારના મતવ્ય મુજબ ‘દડનાયક’ કા તો સેનાધિપતિ અથવા ‘પથકનો ઉપરી’ રહેતો કેન્દ્રીય વરાત દડનાયકનો ન્યાયશાસના અધિકારી તરીકે પણ ઓળખ મળે છે, પરંતુ આચાર્ય હેમચંદની વ્યાખ્યા મુજબ દડનાયક જ રાજ્યનો અધ્યક્ષ હતો, કોઈ વાર તો પ્રાતના ‘ગર્નર’ તરીકે પણ જ નિમાતો.^{૧૬}

સારુ કાર્ય કરનારને રાજ્ય તરફથી ફનામ—“પ્રાસ” આપવાનો રિવાજ હતો (૧-૧૩)

રાજા કોઈ અધિકારીના કાર્યથી પ્રમદ થતો ત્યારે છત્ર ચામર વગેરે મેટરૂપે મોકલી જના કાર્યની કદર કરતો (૮-૭૭).

વે કે તેથી વધુ રાજ્યોની જ્યા સરહદ મેઢી થતા તે સ્થલને ‘સધિ’ કહેતા (૩-૩૧) દરેક ગામે રાજા તરફથી ઠાકોર રહેતા (૨-૨૦)

સામાજિક પરિસ્થિતિ

સામાજિક અને ધાર્મિક પરિસ્થિતિ વિષ્ણુની શોલ્હની સદીમા હતી તેવી જ વિષ્ણુની ધીસમી સદીના પૂર્વાર્ધમા હતી.^{૧૭} રતનમણિરાવના શબ્દોમા કહીએ તો ‘લાગણ્યસમયે કલિયુગના અનાચારને નામે સમાજની જે સ્થિતિ લાલી છે તે રસમય છે કલિયુગને નામે જના રોડળા આજે પણ સંમજાવનાર મળે છે.^{૧૮} કલિયુગની અસર વર્ણવતા કવિ કહે છે : ‘નિત્યધર્મ નષ્ટ થયો છે રાજા કુટિલ મનના અને લોકો સ્પટ થયા છે સંત પુરુષો હેરાન થાય છે, ઉમારે ડુર્જનો લાઈથી સ્હેર કરે છે પુત્રપિતા પરસ્પર વિશ્વાસ કરતા નથી.

૧૫ COG p 227

૧૬ COG p 229

૧૭ ગુપ્તા અમદાવાદ પૃ ૩૧૫

૧૮. વિમલપ્રગ્ધમા ‘વર્ણવેલો પુત્રજન્મનો આનંદોત્સવ આપથી પદર વધે ઉપર લગમગ જઈ જ રીત ડગલાતો, અને કેન્દ્રીય રિવાજ આજે પણ છે પોઈઆથ તે વસતે થતુ અને આજે પણ થાય છે નિશાઢગરણાનુ મુદર વળન વિમલપ્રગ્ધમા આપ્યુ છે નિશાઢગરણાનો જવો રિવાજ ગઈ સદીમા

પરદાસ ઘણી થઈ વેસે છે. વહુ સાસુને પગે પટતી નથી; સાસુ પાસે પલ્લો નલાવે છે, પરંતુ કામ કરતી નથી. સસરાનો મર્યાદા પણ રાખતો નથી, પરંપરાના કાન ભમેરી, માથાપથી જુદા રહેવાની તૃણવીજ ઠરે છે (૩-૪ થી ૧૬)

પુત્રજન્મ અને ઉછેર

બાલક ન થતુ હોય તો દેવદહેરે માનતા માનવામા આવતી ઉદરમા બાલક છ મહિનાનુ થતા સીમત કરવામા આવતુ. ગીતો ગાયમા આવતા અને સૌને પક્ષવાન જમાડવામા આવતુ (૩ ૧૭ થી ૧૮). પુત્રજન્મસમયે જન્મ સમયના વધામણા ગવાતા. જાગી હોલ અને નિશાન વાગતા, અધીલગુલાલ ઝડતા, કિંમતી પટકૂલના ચદરવા અને ચારણે તોરણ વધાતા. માની મા સુદર વાંકડી લાવતી અને પુત્ર માટે રંગીન આગલા ગરીદાતા. શોભીતા વેઠ કરાવાતા. સૂઢે સૂઢે ફોફડ (સોપારી) વહેંચાતા. ફરેને કાપઢા અને કાફીને રેશમી વસ્ત્રો અપાતા. પુત્રને ફૂમતાગાઢી ટોપી પહેરાવાતી. ફરે ફરેઆરુ કરતી. હાથની કડલીઓ, મોગા માદલિયા, વાકડી (કાનની કડી), પમનો મોજડી, અલગડઆ આગઢા, સોનાના વેઢલા ફરેઆરુમા અપાતા. બાલકના પગમા ઘુઘરિયાઢુ

હતો. હવે કોઈ મોટા ધનવાન સાધારણ આચાર કરે છે. આ નિશાઢ-ગરણના વળનમા આપણે ઘૂઢીઆ નિશાઢના નામથી જેને ઓઢઢીએ છીએ તેનુ આવેહૂન વળન છે. નિશાઢ મૂવતા રાઢના સઢીઆ છોકરાને વહેંચવાનો રિવાજ પદરમી સઢીમા હતો. તે ઓગળીસમી સઢીમા પણ ચાઢુ હતો. રાઢના આથય વગર કેવઢ સમાનતા જ વઢથી આપણે ત્યાં છે. નિશાઢો ચાલતી સેનુ વિમલપ્રગથમા સેનુ વળન છે. તેનુ ૬ સ ૧૮૭૮ના શાઢાપત્ર'મા આપેલ છે. એ ઉપરથી આપણા રિવાજો ચારેક સઢીઓથી વહુ ફેરફાર વગર ચાઢુ રહ્યા એમ સમઢી શકાય છે. સોઢમી સઢીના લગ્નપ્રસંગ, જ્ઞાતિભોજન. વરઘોઢો યગેરેનુ વર્ણન પણ એ પ્રવઘમા આપેલ છે. જ્ઞાતિભોજન હાલ કરતાં મઢેં જુઢુ જાય છે. પહેલાં ફઢ પીરસાતા ઘીજા રિવાજ સરઢા દેસાય છે. વરઘોઢો મઢેં સઢીમા સોઢમી સઢી જેવો વઢતો હશે એમ માનો શકાય. વાળીઆના ઘરને હાલ જેવો વોશાક પહેરાવે છે તેવો જ લગ્નમય સોઢમી સઢીમા પહેરાવતા. વધારામા પ્રાઢ્ણતા જેવો સુપ ઘાલતા એમ ઝગઢેં આવે છે. લાઢુ મરેલા માદલા યગેરે આપવાનો તથા પહેરામણીનો રિવાજ પણ વહુ જુઢો નથી. એ વધું વિમલપ્રવઘનુ વર્ણન કરતાં અઢેં ત્યાંણ ધરેં જાય. પરંતુ આપણા વળસરા રિવાજ છેક વીસમી સઢીમા વઢલાયા છે એમ માની શકાય.

ઘરેણુ પહેરાયાતું. મામા મોજદી અને ટીપી મોકલતા. જમણ થતુ. ઘી-ગોઠ્ઠી લઢાળી થતી. વાઢકના મસ્તક ઉપરથી ઓવારીને અણ અપાતુ (૩-૧૭ થી ૨૬, ૩-૧૬૧ થી ૧૭૦). પુનર્જન્મ થયા પછી માથાપ અઢગી પથારી કરતાં (૩-૨૧).

પુત્રજન્મ પછી ચારમે દિવસે ઘોઢી (પારણું) બંધાતુ. ૫૩ ફૂલીને સારી પેઠે જમતો. (૩-૨૨).

પુત્ર પાંચ વર્ષનો થાય ત્યાંસુધી એને લાઢ લઢાવાતાં (૪-૩૦). પાંચમે વર્ષે એને નિશાઢે બેસાડવામાં આવતો (૩-૨૭/૨૮) દશમા વર્ષે સુધી નિશાઢે મળાવવામાં આવતો, સોઢ વર્ષનો થાય — સમા વરાવર આવે એટલે મિત્ર જેવો ગળ્યામાં આવતો (૪-૩૦), અને, વાણિજ્ય શીખવવામાં આવતુ (૩-૩૮). પુત્ર સોઢ વર્ષનો થાય એટલે એણે સ્વતંત્ર થયુ જોડેએ — પોતાના પગ ઉપર ડમતાં શીખયુ જોડેએ. તો જ એ કુઢ્ઠદીપક ગળાય, નહિ તો એ લેણદાર ગળાતો (૨-૧૮).

વાઢકને નિશાઢે મૂકવાનો સમય થતો ત્યારે આત્મજનોને નિમંત્રવામાં આવતા; ઘરની સજાવટ કરવામાં આવતી. પઢિતને પૂછીને મુહૂર્ત નક્કી થતુ. આત્મજનો અને મહાજનોને પગલે બેસાડી ‘ધારે ઘો’ પીરસી જમણ અપાતુ. ઉત્સવપૂર્વક વાઢકને નિશાઢે લઈ જવાતુ. સાથે ધાળીચળાના સુંડલા અને ઘળા લઢિયા લેવાતા. ફૂલના ચૂપ મરાતા, અને વાઢકને ઘોડે બેસાડી નિશાઢે લઈ જાતો. આગઢ મેરી મુગઢ વાગતા; પાછઢ મહાજન, રાઢેયા લેલણ સાથે વાઢક, અને એની પાછઢ સ્ત્રીઓ મગઢ ગોતો ગાતી ચાલતો. સારું નગર આ ઉત્સવ જોવા એકત્ર થતુ. વાઢક નિશાઢે પહોંચી અધ્યાર પાસે હાથ જોડી ડમો મ્હેતો. અધ્યાર વાઢકના વાનમાં સરસ્વતી-મત્ર ઉચ્ચારી આશીર્વાદ આપતા, અને ત્રિશાદાન આપવાનુ શરુ કરતા. ધાળીચળા અને લઢિયા નિશાઢમાં મળતા વાઢકોને વર્હેંચવામાં આવતા, અને એ દિવસે સર્વ વાઢકોને છૂટી આપવામાં આવતો (૩-૩૦ થી ૩૪ અને ૪-૩૦ થી ૪-૩૭).

અધ્યાર એ સમયમાં પણ લાલચુ હતા આરંભમાં અધ્યાર સમક્ષ દસવીસ સ્ત્રીરોદક (નાઢિયેર યા લેસ મૂકયાં પઢતાં; ધોતિયાંપોતિયા પહેરાવ્યાં પઢતાં. અધ્યાર દમ પણ કરતા સૂંધે સૂંધે આરમની દક્ષિણા મળાતી, અને વાઢકો પણ અક્ષર મુઢે ન ચડે અને અધ્યાર મારે એ થીકે છાનુંછપનું-ચોરી કરી અધ્યારને ઘેર પહોંચાડતા (૪-૨૫ થી ૨૭).

करता अने सौनी समक्ष थाळीमां बीटी बगेरे मूकी रमत रमता; कोण 'हारशे-जीतशे'नु निराकरण करता पछी गुरु-गोत्रजने प्रगाम करी पोताने निवासस्थाने जता (९-७६ थी ९८).

रीतरिवाजो

मा-बाप पैसा लईने बीकरीने वैचता; एटले के कन्याविक्रयनी पद्धति चालु हती (३-५२). साठ बरसनो डोसो जुवान कन्याने परणो शक्तो (३-४४). स्त्रोने बीजुं घर मांडता सकोच न थतो; एक्के मूरीने बीजने त्या जवामां द्विणपत नहोती, अने घणा सवेडा कर्या पछी विधवा वैश उतारती (३-९४). बीस बरसनी नानी उमरं स्त्री विधवा बनती; एटले के बीस बरसनी पहेलां एना लग्न थता थाने बरनुं अल्पायुषमां पण मृत्यु थतुं (३-९३). सती बवानो रिवाज प्रचलित हतो (८-६४; चू-६९) परंतु ए युगमा चिता उपर चडेली स्त्री पण नासी जती (३-४७ अने ८७).

घरमा स्त्री, बालक अने दासदासी पर हाथ उगामी शक्तातो (८-६७)

अतिथिसत्कार ए धर्म गणातो. आगतुंस्ने सिरामणा कराव्या सिवाय पाछा बळता नहि (चू-४६) ज्ञातिभेदने कारणे कोई भाणाअंतर हतु नहि. (चू-४७), कारण के एवी मान्यता हती के भाणाअंतर करनार दुर्गति पाने छे (चू-४९)

अस्पृश्यता ए जमानामो पण हती. डेटनो स्पर्श बरतां सौ कोई संशोध पामतुं, पण वाणिजा डेट साथे बेमार करता (३-५१).

बरोबरिया कुळमा लग्न करवानो रिवाज हतो पण मात्र जुदां ओवातां (९-१२).

घूषट काढवानो रिवाज हतो (३-९), पण स्त्री सुन्हे मोंडे पण बरती (३-९४)

स्त्री बगरनाने-वांटने कोई पोताना परमां बोलावतुं नहि (चू-७२).

दान करनार दानाओ जेने दान आपवानु होय तेने पोताने घेर बोलावी दान आपता (१-६५). बबखिद दान आपवामां पण हरीनाई थती (१-५९)

पोतानो मोटाई केटणाक बिनबाळा करीने पण देनावाती (३-६९). देणु करीने बरो बरवामां आवणो (३-७९).

કોઈને ઉધારે અપાતી રકમ ઉપર જ્યોત્સિર્ગિર્વામાં આવતું (ચૂ-૪૧). વેપારી અથવા રાજ્ય લેણી રકમનું ચાતું પડાવી લેતાં (૭-૮). લેણદાર ઉધરાણીએ જાય ત્યારે દેવાદાર મન વગર એનો સત્કાર કરતો (૪-૭૩). હાથોહાથ આપેલી થાપણ ઓઢવાઈ જવાના પ્રસંગો વનતા (૩-૪૯).

વચનભ્રષ્ટ થનારને 'પંચડાઢી'ની સજા કરવામાં આવતી (૧-૧૧૨).

રહેઘળ માટે લોકો વિવેકી હતા (૩-૧૨૫), કારણ કે દરેક જ્ઞાતિ-વાઢા પોતપોતાના જથ્થામાં રહેતા.^{૧૯} જૈનોની વ્યાપક અસર હોવાને કારણે ગઢ્યા વગર પાણી વપરાતુ નહિ; કપઢાં ધોવાતાં નહિ (૩-૧૧૫).

મામા-માણેજને આદિ વાઢથી ઘેર મનાતુ આવ્યુ છે; આથી મામાએ જો મુઢી રહેતુ હોય તો માણેજને પોતાને ત્યાં લાવીને રાખવો નહિ એવી માન્યતા હતી (૪-૮૫).

જે ઘેર લક્ષ્મી ન હોય કર્મી પ્રજા ન હોય, દાનમાન દેવાતાં ન હોય તે ઘર ઘરના લેણામાં ગણાતુ નહિ (૨-૨). અવસર આવ્યે ધન સર્ચી જાળનારની મહાજનમાં ગણના થતી (૨-૭૩).

વાણિયા પળ છેતી કરતા. વિમલના મામા છેતી કરતા; આથી વિમલને પળ છેતી કરવામાં સહાય કરવી પડતી હોર માટે 'કઢય' લેવા જવાનો રિવાજ હતો; અને અન્ય ઋતુમાં ઉપયોગી થને એ દષ્ટિએ કઢવને 'સગ'(ઓષા,રૂપે મોઢવવામાં આવતી. છેતી કરનાર છેતરે જ જમી લેતા. (૪-૭૧ થી ૮૨). સામાન્ય રીતે મોવાઢિયાઓ હોર ચારવા લઈ જતા, પળ વણિક પુત્ર પળ હોર ચારવા જતા (૪-૧૧). વાણુત્ર ,૭-૬) અને મારવાઢા (મજૂરો)ની પ્રથા પળ હતી (૧-૮૪).

પરદેશ જઈ વમાવાની મનોવૃત્તિ પળ હતી (૧-૬૯). વહારગામ જવાતું હોય ત્યારે સાથે સંચલ (માધું) લઈ જવાતું (૨-૨૨).

શુમ પ્રસંગોએ ધી-મોઢની લઢાણી થતી (જમળ થતાં) (૩-૧૬૯), અને માથે ઉતારીને અન્ન અપાતાં (૩-૧૬૯).

કન્યાદાન વસતે ચરરાજાને ધન પળ આપવામાં આવતું (૫-૮૧).

અંપ્રેઢી પદ્ધતિની જેમ મુપ્રમાત શબ્દ પ્રચલિત હતો (ચૂ-૧૦૬-૧૦૮). વઢીલોને 'જુહાર' (પ્રગામ) કરવાનો રિવાજ હતો (૪-૫૮).

મહાજન મોઢુ ગણાતુ (૧-૮૬) જૈનોમાં સઘ—ભાવક, ખાધિકા, સાધુ અને સાધ્વીનો સમૂહ, મુખ્ય ગણાતો (ચૂ-૧૧) વ્યક્તિ મહાજનની પગની ધૂઝ ગણાતી (૧-૮૬) એટલે કે વ્યક્તિ કરતા મહાજનની મહત્તા હતી

મોટા શહેરોમાં કરોડપતિ હોય તે કોટની અદરના ભાગમાં રહેતા એનાથી ઓછી પૂજીવાળા હોય તે કોટની બહાર રહેતા. લક્ષ્યાધિપતિ હોય તે લક્ષ્યાધિપતિ સાથે રહેતા. જેની પાસે નવાણુ લાલ્લ હોય તેને કોઈ—રાજ્ય કે સગવડાલા—એક લાલ્લ આપે તો એ કોટમાં જઈ કરોડપતિ સાથે રહી શક્તા (૨-૩ થી ૫; ૨-૪૧; ૩-૧૨૬) જૈનપ્રથોમાં આ પ્રકારના ઉલ્લેખો ઘણા નગરો માટે મળે છે. ૨૦

સામાજિક શિક્ષાઓ

નિશાક્રિયાઓને મળવાનું મોઢે ન ચડે તો અધ્યારુ એને મારતા (૩-૩૭) ‘સોટાના ચડે અને સાચાના ચલે’ એવી માન્યતા આજે જ નહિ, પણ ત્યારેય પ્રચલિત હતી (૩-૮૨) આથી કૂડકપટ્ટની પરીક્ષા માટે ‘ધીજ’ આપવામાં આવતી (૧-૧૨) આથી પરીક્ષા માટે પહેલા લોઢાનો ગોઢો કરી પકડાવવામાં આવતો ચલ્લી રાસાલોટાની પાષડી ઉતારી ચાલવામાં આવતી જેની પાષડી ચલે તેની વાત સોટી ઠરતી ૨૧

વચન આપીને નહિ પાઠનારને કેટલાક સંયોગોમાં ‘પચઈંટાઢી’ દ્વારા પ્રાણદંડ કરવામાં આવતો (૧-૧૨૨)

શકુન અને વહેમ

શહેર કે ગામની સ્થાપના મુહૂર્ત જોઈ, જુમ ચોષઢિયે કરવામાં આવતી (૧-૧૦) વિવાહ જેશ કાર્યોમાં મુહૂર્ત થીતી ન જાય એ જોવામાં આવતું (૪-૭૭) પરદેશ જતાં અથવા સારાં કાર્ય માટે પ્રયાણ કરતાં જો સામે મલપતો દ્વાથી, જમણા હાથ તરફ જતો ઘેપારી, મગઢ ઉચ્ચાર કરતી છો જયત્રયકાર કરતો ભાટ, ‘ઉદય થાઓ’ એવો ટચ્ચાર કરતી જોગિણો મળે, જમણો ચાજુએ ભરવ પડી ચોલે, ઢાયા હાથ તરફ મધેહો, દેવચક્લી, સમલુ, કૂનરો જાય ચલ્લી પહેલે પહોરે હરણ નિર્ભયપણે જમણી તરફ જતું જગાય, સાઢ ઘોહો, ચાસ પડી જમણી તરફ અને વાપડો ઢાયા હાથ તરફ ચોલે, તો એ શકુન વ્યક્તિની આશા પૂર્ણ કરે છે (૨-૨૩ થી ૨૬) આવા શકુન થતાની સાથે

૨૦ વિપ્ર (ધ્યાસ) પૃ ૩૧

૨૧ વિપ્ર (ધ્યાસ) પૃ ૫ અને ૮૧

શકુનાર્થી લૂગડાને છેડે ગાઠ વાઢી લેતો—શકુનગઢી વાઢી દેતો (૨-૨૬ અને ૭૭) ધેર સદૈવત ધોહો હોવો એ શુભ ચિહ્ન મનાતું (૨-૩૧)

વહાર જતા મસ્તક ઉપરનો ટોપ પઢી જાય, ઠોકર વાગે, આડો સાપ કંતરે દેવચકલી જમણા હાથ તરફ જાય, તો એ અપશુકનની નિશાની મનાતી (૭-૮૯ થી ૯૧)

નજર ન લાગે એટલા માટે લૂણ ઉતારવાનો રિવાજ હતો (ચૂ-૩૨) લશ્ન સમયે વરને નજર ન લાગે એ માટે વરની પાછલ વેંસી વહેન લૂણ ઉતારતી (૫-૭૬) શુભ પ્રસંગોએ અનાજને ઓવારીને દાનમાં અપાતું (૩-૧૬૧)

પુત્ર મેઢવવા માટે માનતા મનાતી (૩-૧૭) સ્વપ્ન ઉપરથી સારા-મરસાં ફઢનો આદેશ અપાતો (૧-૧ થી ૩) ડુર્ગેશ(ફકીર), મુલ્લા, જોગી, જગમ જઢિયા, શેષ વગેરેને મધિધ્ય પૂછનામા આવતું (૭-૧૬)

વશીરણ કરવા માટે રાતા વઢ અને રાતા ફૂલથી, લક્ષ્મી મેઢવવા માટે પીઢા વઢ અને પીઢા ફૂલથી, શનુને મસ્તકમા શઢ ઉત્તરણ કરવા માટે કાઢા વઢ અને કાઢા ફૂલથી, અને મુક્તિ માટે શ્વેત વઢ અને શ્વેત ફૂલથી દેવની આરાધના થતી (૧-૫૪/૫૫).

શક્તિની પૂજા

સૌમાન્યવતી સ્ત્રીઓ માતાની પૂજા કરતી. મસ્તક ઉપર થાંઢ મૂકી, મૂંગઢ નેરી તાઢ વગેરેના નાદ સાથે વાજતેગાજતે માતાને મેઽ ધરવામા આવતી અધીલમુલાલ રંગ ડઢાઢતા ડઢાઢતાં મહાજન લોક દેવસ્થળે જતું (૧-૧૧/૧૨) થીમાઢીઓની ગોત્રજ દેવી લક્ષ્મી હતી (૧-૧૩) એની ઉત્સવ અપૂર્વ રીતે ળજવાતો. મળિમાળેક વગેરે મૂલ્યવાન પદાર્થો મેઢ ધરાતા, ફૂલની છાવ માતાજીને અર્પણ થતી નાઢિયેર, નારંગી વ્રાશ્ન સોપારી, પાન, ફઢફઢાદિ મુકાતો, મેવા, મોદક, જૂના નાગરવેલી પાન, ચૂવા-ચદનના ફઢોરા અને અગર-કપૂરના ધૂપની મુગધ દેવી સમક્ષ ધરાતા (૧૭૪/૭૬) અંબાજીને પ્રસન્ન કરવાના ચત્નો થતા અવાજીને ગોત્રજ તરીકે પ્રાગ્વાટોએ સ્થાપી એના મદિર પર વઢ, ફઢશ, રાજ ચઢાધ્યા હતા (૨-૬૧) વિમલ પોતે જ અવાજીનો પરમ મજ્જ હતો, અને એની સહાયથી વિમલના કાર્યો પલિત થતા હતા (૧-૧૧૬) અંબાજીની ઓલિગ (સેવા) થતી (૨-૫૬) મહાપૂજા થતી (૨-૫૭). લાવણ્યસમયે પણ પ્રવચના આરંભમા અવાજી, થીમાતા (લક્ષ્મીદેરી) પદ્માવતી, ચક્રેશ્વરી અને વાગીશ્વરીની સ્તુતિ કરી છે (૧-૧) આ દેવીઓની આરાધના

પળ થતી (૬-૧૦/૧૧). છ દર્શન અને છન્નુ પારાંડવાઝા પળ સરસ્વતી દેવીના ગુણ ગાતા (૧-૧૨) કારણ કે વિનય, વિવેક, સદાચાર, લોકવ્યવહાર અને લગ્ન વગેરેમાં સરસ્વતીનું સ્થાન મુખ્ય હતું (૧-૧૦) દેવદેવીઓને નૈવેદ્ય ધરવાનો પણ રિવાજ હતો (૧-૨૫૧). નૈવેદ્યમાં સ્ત્રી મોદક, લાપસી, તલના લાડવા, વડાં, વેડમી, કુલેર વગેરે ધરાયું. (૧-૨૪૬, ૧-૨૫૫, ૧-૨૫૮)

ધાર્મિક પરિસ્થિતિ

સોઝમી સદીમાં ધાર્મિક વાતાવરણ સ્થંભભ્રાટ-યુક્ત હતું; મતમતાંતરો સારા પ્રમાણમાં પ્રવર્તતાં હતાં મિત્રમાલમાં એક સમયે નેચુ હજાર સોહામણાં મંદિર હતાં. પિસ્તાઝીસ હજાર વ્રાહ્મણ હતા, અને વચ્ચે વળિક-કુદુવો એકએક વ્રાહ્મણનો નિર્વાહ કરતાં (૩-૧૨૩/૧૨૪). એ સ્થિતિ સોઝમી સદીમાં રહી જણાતી નથી ગુરુ અને શિષ્ય પોતપોતાની મનભાવતી વાત કરી, પોતપોતાનો મત પ્રસારતા (૩-૪૮) છ દર્શન એકબીજાનાં ચોતરણાં કરતા (૩-૫૩) ધૌદ, સાંખ્ય, નૈયાયિક, જૈન, વૈશેષિક, જૈમિનીય એ છ દર્શન છે; એ સર્વના સોઝ સોઝ મેદ થતાં છન્નુ પાલંડ પૃથ્વી પર પ્રમરેલાં ગણાતાં હતાં (૨-૮૭). કહેવાતા યોગીઓ યોગમા રહેતા નહિ; માકડાં કૂકડા, કિનર વગેરે લઈને ફરતા અને સીંચ માગતા; વ્રતાદિનું પાલન કરતા નહિ (૩-૪૭)

‘પુરુષસૂક્ત’ની માન્યતાનું હજુ પણ જોર હતું : વ્રાહ્મણ મુલથી વ્રાહ્મણ, હાયથી ક્ષત્રિય, હૃદયથી વૈદ્ય અને પગથી શૂદ્ર ઉત્પન્ન થયા છે (૨-૮૦). વ્રાહ્મણ પાછે, તપ કરે કનકકાંકરામાં નિઃસ્પૃહ થઈ રાણે તે વ્રાહ્મણ (૨-૭૬); શૂરવીર, ઘણા આરંભ કરનાર, પરિપ્રહી, નિર્ભયપણે હાયમા હથિયાર ધારણ કરે તે ક્ષત્રિય (૨-૭૭), છેતીને લગતા ધંધા કરે પંડિતોમાં ઢાઢા ગણાય અને અનેક પ્રકારના વેપાર કરે તે વૈદ્ય (૨-૭૮). તેમજ જે મૂર્ચ રહે, બીજાનું શરીર સમારવાનું કામ કરે, જેનાં રાછપીછ નિઠૂઠ હોય તે શૂદ્ર ગણાતા (૨-૭૯) આમાંથી કોઈ જિનવરને, કોઈ ઈશ્વરને, કોઈ પ્રહાને, કોઈ ગોષ્ઠિને મજલુ. આ ચાર વર્ણ સ્વપરાંત એક અહુરવર્ણને પણ જુદો ગણાયો છે (૨-૮૪). આ પાડલો વર્ણ મુસલમાનો સંભવે છે

જૈન ધર્મમા વે મુખ્ય મેદ હતા : શ્વેતાંવર મૂર્તિપૂજક અને દિગંબર. શ્વેતાંવર મૂર્તિપૂજકમાં સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયની ઉત્પત્તિ લાવજ્યસમયના સમયમાં થઈ. લોકાશાહ નામના સાધુ આ સંપ્રદાયના પ્રવર્તક હતા અને મુસ્લિમ સંસ્કૃતિની અમરને કારણે મૂર્તિપૂજનો એમણે નિષેધ કર્યો હતો કવિએ આ હકીકતનો આઢકતરી રીતે ઉલ્લેખ કરી કહ્યું છે કે ધાયકો નવા મતનું

સ્થાપન કરે છે^{૨૨} (૩-૬૪). મુસ્લિમ રાજ્યશાસન ગુજરાતમાં સ્થિર થયે જતું હતું, પરંતુ એઓની રીતિનીતિ—વટાઠપ્રવૃત્તિ, લુટપાટ વગેરેથી પ્રજા ત્રાસી ઝઠતી, એ ચિત્ર કૃતિમાં સ્પષ્ટ રૂપસી આવે છે. મુસલમાનો જ્યાં જ્યાં હલ્લો લઈને જતા ત્યાં ત્યાં રસ્તામાં આવતાં ગામો ને પ્રદેશોને ઝગ્ગડ કરી દેતા. મુસ્લિમ સુલતાન હિંદુઓનો જાગે કાઠ અવતર્યા હોય એમ કહેવાતું (૭-૨૪) મુસ્લિમો હિંદુઓને ‘વકાલ’ અને ‘ગોબરડા’ કહેતા (૭-૭૭)

જૈન સાધુઓ જૈન ધર્મના ઉપદેશ માટે સતત જાગ્રત રહેતા (૯-૧/૧૫૮) અને ભક્ત પાસે નવા મંદિરો-ઉપાધ્યો વધાવડાવતા (૯-૧૯૪) નાના વાઠકોને દોશા આપવાની પ્રથા ચાલુ હતી, કારણ કે લાવણ્યસમયને નવમા વર્ષે જ દોશા અપાઈ હતી (ચૂ-૮૮)

વિમલે સાપ્રદાયિક મનોવૃત્તિ નહિ રાખતા તપસીઓ માટે મઠ, નિશાઠ, પૌશાઠ, અને દર્શનના ઉપાસકો માટે વિશ્રામો કરાવ્યા હતા^{૨૩} (૮-૧૧૨)

બ્રાહ્મણ અને જૈનોને વનતું નહોતું, આથી વિમલે જ્યારે આવું પવિત્ર ઉપર જૈન દેરાસર વધાવવા નિર્ણય કર્યો ત્યારે ત્યાં રહેતા બ્રાહ્મણો-ભરડાઓએ જમીન સુધ્યા આપવાની ના કહી હતી. વિરોધ પળ કર્યો, અને છેવટે મારે દામ લઈને જમીન આપી (૯-૨૦૧/૨૧૯)

આદાર-મોજ્ય પદાર્થો

મોજનની ચીપોમાં લાહુ, દાઠ માત (૩-૩૦), રાજા, મુવાઠી, સોઠ શાલના (શાક) (૫-૬૩, પોલ છીજેડુ દહીં મઠો, કરંગો (દહીંમાં રાખી મૂકેલો માત) (૫-૬૪), સૂલડો (૧-૩૧, તલ્લવટ વાકુળ, વડા, વેલમી લાહ (લાપમી) (૯-૨૫૫) સીર ૯-૨૪૬) દૂધ, અળખાલેડુ દહીં (૬-૧૬), ઘેશ-ઢાશ (૬-૨૧), કૂર (માત) (ચૂ-૪૮), કુલેર (૯-૨૫૮) હતાં. ઘો (૩-૩૦), તેલ, હોંગ (૬-૧૧) મોઠ (૩-૨૦), મલગારી મોઠ (૯-૩૬),

૨૨. સ. ૧૫૦૮ માં અમદાવાદમાં લોકશાહ નામના સહિયાણ સાધુ પ્રત્યે અળરાગ થતા અને સ. ૧૫૩૦ માં લલમસી નામનો શિષ્ય મઠતા—
 બને એ ચાલુ પરંપરામાં કેટલોક વિરોધ દાખવ્યો. જિનપૂજા-જિનપ્રતિમાનો નિષેધ કર્યો સાથે જૈનોની આવશ્યક ક્રિયાઓ (પીપર, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાહવાન) કરવામાં તથા દાન દેવામાં માન્યતા ન રાખી.’

જેસાઈ-ટુ ૫૦૬-૫૦૭

પાંડ (૧-૨૪૬), પચ્ચાન (૫-૫૬), ટોપરાં (૩-૨૦), ધાળી ચણા (૩-૩૧), ધાળીનાં ફૂલ (૪-૩૭) પાપડ, વઢી (૫-૬૦) પણ સ્ત્રાં કંદમાં સૂરણ, વજ્રકંદ, આદુ, લીલી હલદર, ગાજર, કમળકંદ, મૂઝા, આલુ (અલ્લી), મરમર, લસણ વગેરેનો ડલ્હેલ થયેલો મઠ્ઠે છે (૧-૨૬/૨૭). રીંમણાં પણ મળાવાયાં છે (૧-૩૨).

ભોજનમાં સૌ પ્રથમ ફઠફૂલ પીરસાતાં (૫-૬૩) પછી સ્ત્રાં, લાડુ. માત વગેરે પીરસાતુ (૫-૬૩). પછી છળેલુ દહીં અને છેવટે માત જમી રહ્યા પછી સારીમાં ભરેલા પાળીયો હાથ ધોવાતા પછી ફૂલહાર અને પાન અપાતાં (૫-૬૪/૬૫). ઘી ઘારે પીરસાતુ (૫-૬૩). વઢી ઘી મોઢની સહાળો પણ થતી (૩-૧૬૯). ધાળીચણા પણ વહેંચાતાં (૪-૩૭)

મુખવાસમાં પાનસોપારી (૩-૩૧) કોફઠ (સોપારો) (૩-૧૬૫) વરિયાઢી (૧-૨૬), કેવડિયો કાથો (૫-૬૫) અપાતાં. ઉપર કહ્યુ તેમ, ભોજનાંતે ફૂલહાર અને પાન અવશ્ય અપાતાં (૫-૬૫).

કન્યાપક્ષ તરફથી જાનને મોરવ (૫-૮૧) અને વરપક્ષ તરફથી ધોઢી અપાતી (૫-૮૨).

હાથપગ ધોઈ બે દ્વારમાં સૌ એકી સાથે પગતે બેસી જમણ જમતાં. જમવા માટે આસન અને આઢળો મુકાતાં (૫-૬૨).

પોશાક

ફૂમતાવાઢી ટોપી નાનાં છોરૂં માટે (૩-૨૩) આંગુલાં (શમલું) (૩-૨૪) પગની મોઢી (૩ ૩૪ અને ૩-૧૬૫), રત્નથી જઢેલ ટોપી (૩-૧૬૭), વાસતથાના કેશ (૫-૧૨), પાપડી (૧-૮૫), પ્રતાવગઢનાં પટ્ટકૂઢ (૫-૧૨), પોતવાઢા પરદેશી સાઢલા (૫-૧૨), મશરુ (૫-૧૨), જેના ઉપર ઘણાં વેલવુઢી અને દાળા પાઢેલ છે તેવી ધોઢી ધુમરાઈ (છોટ), પટી (ચટિવલ, ચગિયા?), ચીર, જેના ઉપર હસ સૂઢા સારસ આઢેલ્યાં છે તેવા ચારસા (૫-૧૩), આઢાં છાયલ, દામળી, નારંગી-નરંગો-તારામંઢઢની માતવાઢાં વઢો (૫-૧૪), ધોતિયાં અને પોતિયાં (૩-૩૫), સેસ (૫-૧૧), ચોઢી (૧-૮), કતુકી (૫-૭૩), ઘૂપરીવાઢી ઓઢળી (૫-૭૫), વાપજા અને રેશમી વઢો (૩-૧૬૫), પાનેતર પટોલું (૫-૭૧), સૂઢળવું (રૂમલ) (૫-૬૧), પગનાં મોઢાં (૬-૫૨), પાવડી (૧-૮૧), સાસઢાં (૧-૮૩), વગેરે ચીઢોનો ડલ્હેલ થયેલો મઠ્ઠે છે.

અલંકાર

મુક્તાફલ્લતા હાર નેપુર, કાનના છુડલ (૧-૫), રાનજડિત રાણી (૧-૬), છોકરાઓ માટે હાથનો કડલીઓ (૩-૨૩), માદલિયા ધાકડા (કાનની કડી), કાન માટે સોનાના વેડલા (૩-૨૪), પગની ઘૂંચરી (૩-૨૫), વેડ (૩-૫૧), આકાલિ હાર (૫-૩૭), ચોંટલી અને જાલ (કાનના ઘરેણા), વીંટી (૫-૩૮), સાચી રાણી (૫-૭૨), સોનાની જાલ (કાનનુ ઘરેણું) (૫-૭૩), ચૂંટી કરુણ, શાશર (૫-૭૪), ગડગડતા ઘોડિયા (મારવાડમા પહેરાવુ ઘરેણું), મારે મેરવ જોડો (કાનનુ ઘરેણું) (૫-૯૦), સરવાસ (૨), સાલિકા (૨), ગજવાડી (૨), જૂના (૨), જરમર, તલી (૨), નીલનેત્ર અને યુગમાવલી (૫-૯૧), દામળી (૫-૯૪), વગેરે અલંકારોની નામાવલિ મળે છે મોતી કોઢી, શશલા (૯-૧૨૦) મણિ, માળિક અને સોનાનો (૫-૧૧) ઉપયોગ અલંકાર ધનાવધામા થતો.

શૃંગારમા ચાંલ્લો (૧-૭), કપાઠે ટીલહી (૫-૭૩), સુદર વેળી (૧-૫), વેળીદલ (ગૂંચેલો ચોટલો) (૫-૩૮) - નો ઉલ્લેખ અવારનવાર મળે છે નેત્રો અજાતા (૫-૭૩), સંધામા સિંહુર પુરાવુ (૫-૭૨), મસ્તકે અગર (૫-૧૦૦) અને યાવન ચંદન (યુગધી) મહેકી રહેતા (૫-૭૪) જૂવા ચંદન ને ચપેલપી યુગધની રેલ વદાવાતી.

સગપણ

સગપણ વિશેની થીઢી માહતી વિમલપ્રવધમાં મળી રહે છે 'વાપ'ને 'વાફા' કહેવાનો રિવાજ ત્યારે પ્રચલિત હતો (૩-૧૪). 'વાપ'ને 'સાજન' પણ કહેતા (૩-૨૩). માય-ગાપ (૩-૨૧), ફઈઅર (૩-૨૨), પોઈ (૩-૧૬૬), વઢી આઈ (માની મા) ૩-૧૬૪, મા (૩-૨૫), પિતા (૩-૭૧), પુત્ર (૩-૭), વેડુ (૩-૪૦) કાકી ૩-૧૬૫) ચાચી (કાકી ?) (૩-૭૧), મત્રીજડ (૧-૨૬૨), માડલા (૪-૧૮) મામા (૪-૭૯) માળેજ (૪-૮૧), સાસુ, સસરા, દિયર (૫-૩૪) નણદ (૫-૮૫), સાઢા (૫-૭૯), વહુ (૫-૮૪), પતિ (૫-૭૨), વર (૫-૮૦) મતાર (૫-૨૦), માઈ-વહેન (૪-૮૪) - સામાજિક દષ્ટિએ સગપણસૂચક શબ્દો આ પ્રકારના હતા

સંવોધન

રાજગરભારનુ મુલ્ય કાર્ય એ સમયે વણિકોના હાથમા હતુ, આથી સામાન્યતઃ ઇઓ 'મહેતા' શબ્દથી સંવોધાતા (૨-૪૭) અત્યારે અધિકારીઓને

‘સાહેબ’ કહેવામાં આવે છે. પરંતુ એ સમયે રાજા અને ધીજા ઉચ્ચ અધિકારીઓને ‘દામી’ શબ્દથી સંબોધવાનો રિવાજ હતો (૨-૫૨)

જૈન સંઘ શ્રાવક, શ્રાવિકા, સાધુ અને સાધ્વીનો બનેલો છે, આમાં સાધ્વીને ‘મહાસતી’ કહેતા (૨-૫૭).

નિશાઢના શિક્ષકને અધ્યાર (૩-૩૩) અથવા પડથા (૩-૩૫) કહેતા.

તીર્થની યાત્રાઓ માટે સંઘ કાઢનાર ‘સંપરતિ’ તરીકે ઓઢલાતા (૧-૧).

રમત-ઉત્સવ

સોઢમો સરીમાં સોગઠાવાજીની રમત ખૂબ જ પ્રચલિત હોય એમ જણાય છે, કારણ કે એનો ઉલ્લેખ થયેલો વારંવાર મળે છે (૧-૫૧). એમાં ઇચ્છિત પાસાં પડવાં એ રમનાર માટે સૌભાગ્યનો વાત ગણાતી (૩-૪૨). રમતાં રમતાં પોતાની ઇચ્છા મુજબ પાસા પડે અને સામા પક્ષથી સોગઠોને રમતના નિયમ મુજબ દૂર કરવાનું થાય ત્યારે એ નિયમને ‘સોગઠી મારવી’ એમ કહેવાનો ઉલ્લેખ મળે છે (૮-૮૧). સોગઠાવાજો દ્વારા અથવા સતંત્ર રીતે ચૂત-જુગાર પણ ખેલાતો હતો (૪-૪૨) (૧-૮૪)

ગેરીદઢાની રમત પણ એ સમયમાં પ્રચલિત રમત હતી (૧-૮૩).

વિજયોત્સવો અતિ આનંદપૂર્વક ડઢવાતા. માતમાતનાં મુદર તોરણ વંધાતાં; મોટાં ઢોલ અને નિશાન ગડગડતાં; અબોલ ગુલાલ ડઢતાં; પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબની કન્યાઓ વિજેતાને વધાવવા જતી (૮-૭૦/૭૬). મંગલ પ્રસંગે તલ્કિયા-તોરણ વંધાતાં (૬-૧૦) અને અબોલ ગુલાલ ડઢાડાતાં (૧-૬૨).

જૈનોના પર્યૂપણ પર્યેના સમયે શ્રાવકો શાકશમાઢ કરી, એ પર્વ ડઢવવા માટે, ધીજાઓથી પોતે વધુ ધર્મિષ્ઠ છે એ વતાવવા, ચડસાચડસી કરતા; ગાનતાન કરતા (૩-૬૭)

દિવાળીના દિવસો ઉત્સવપૂર્વક ડઢવાતા (૨-૫૭), - ત્યારે હજારો ઢીવા પ્રકટાવવામાં આવતા (૭-૧૦૬).

તરુ, ફલ્લફલ્લાદિ, પશુ, પંચી

વૃશોમાં અશોકવૃક્ષ ઉત્તમ મનાતુ (૨-૪૦). વઢ, પીપલો, ડઢરડો, શાશરો (૧-૩૦), લિંબ (લીંબડો) (૬-૬૨), આંવા, રાયળ (૧-૧૧૭), આંબલી (૧-૨૫), વાંસ (૧-૨૫) એ વૃશોનો ઉલ્લેખ થયેલો પણ મળે છે.

ફલ્કલાદિમાં સિરોદક (નાલિયેર) (૫-૧૦૨), નારંગી (૫-૧૪), દ્રાક્ષ (૬-૬૧), લિંબોલી (૬-૬૧), કેઢ (૫-૧૬), દાહિમ (૫-૩૫), શેરદી (૬-૨૯), ચપાનુ ફૂલ (૫-૩૭), કરેળનુ ફૂલ (૯-૬૯), વમલકદ (૯-૨૭) નામો મળે છે, આમા કમલ 'નુ ફૂલ (૧-૬) અત્યંત પવિત્ર મનાયું છે.

પશુપક્ષીના નામો ઠીક ઠીક મળે છે: મોર (૪-૧૦), મયૂર, પોપટ, મગર, મચ્છ, કાચગો (૪-૧૧/૧૨) સૂડા, સારસ, હસ (૫-૧૩૧), માકડું (૫-૨૯), કૂકડ (કૂઠડા), કિતર (રીંછ) (૩-૪૭), હરણ (૫-૭), માછલી (૬-૩૬) હોટલી (મૈશ) (૬-૭૧), જબૂક, (શિયાલ) (૮-૫૭), ગૂહડ (ધૂપડ) (૮-૬૦), વાગ (૮-૬૦), હર (મથેડો) (૯-૮૭), સાલહી (?) (૯-૧૨૯), માજાર (૯-૧૨૯), રૂપમ (૪-૧૦), વલદ (૩-૧૧૧), સરહત (કાંચીડો) (૩-૧૨૯) સિંહ (૪-૧૧), વાપ (૬-૮૫), કાવર (ધકર) (૬-૮૪) વગેરે પ્રચલિત નામોનો ઉલ્લેખ થયેલો જોવામા આવે છે. હાથી અને અશ્વનુ જાણે શાસ્ત્રજ અપાયુ છે

નાણું, માપ અને સમય

વિમલપ્રવચમા નાણુ, માપ અને સમયનો આલો ઉલ્લેખ મળે છે. ચલણી સિક્કા માટે 'દ્રામ, દ્રમ' અથવા 'દ્રમ્મ' શબ્દ વપરાયેલો મળે છે (૨-૪૭, ૫-૪૧); 'દામ' શબ્દ પણ મળે છે (૩-૧૧૧) સુવર્ણટકા માટે 'વદિરા' શબ્દ વપરાયેલો છે (૯-૨૩૬) સુવર્ણટકા શબ્દ પણ મળે છે (૯-૨૧૬). સોનઈઆ (૯-૨૧૮, ૯-૨૩૬), રૂપઈઆ (૯-૨૩૬) અને ટકા ૭-૬ શબ્દ પણ ઉપયોગમા લેવાયા છે.

પાણી માપવા માટે 'દ્રોણ'નુ ૨૪માપ હતુ (૪-૨૦) તથાઈ માટે 'અગુલ નુ માપ ગળાતુ (૪-૨૧) તીર જેટલુ અંતર સુચવવા 'તીર-વા' શબ્દ પણ વપરાતો (૭-૧૩) અંતર માપવા માટે જોજન (૧-૨૮), કોસ (માલ) (૧-૩૧), ગાડ (૭-૧૩) ધનુષ (૧-૩૬) હાથ (૩-૮૪)ના માપનો ઉપયોગ થતો

મીઠુ, અનાજ વગેરે चीजોના માપ માટે 'પાલી'નો ઉપયોગ થતો, અને વસ્તુઓ ઝોલવા માટે તુલા(પ્રાજવા)ની મદદ લેવાતી (૬-૨૨). પ્રવાહી चीजોના માપ માટે 'પલી' સાધન હતુ (૩-૭૧)

વર્ષ (૬-૬૧), માસ, પહોર, ઘઘી, પલ અને અક્ષરનો ઉચ્ચાર વગેરે કાઢને માપવા માટેનાં માપ હતાં (૯-૫)

૨૪ દ્રોણ ૧ પ્રાચીન માપ છે. ચાર તોલાનો ૧૬૫ પલ, પચાસ પલનો ૧૬ આઢક, અને ચાર આઢકનો ૧૬ દ્રોણ વિષ્ણુ (ધ્યાસ) પૃ. ૧૧૬

૮. વિમલપ્રવંધની ભાષાભૂમિકા

૧. પ્રાસ્તાવિક

સ. ૧૯૭૦ (ઈ. સ. ૧૯૧૪) માં દવ. શ્રી. મણિલાલ ષકોરભાઈ વ્યાસે પશ્ચિમ લાવણ્યસમયકૃત વિમલપ્રવંધની વાચના જુદી જુદી ગ્રંથ પ્રતો પરથી તૈયાર કરી^૧ પ્રસિદ્ધ કરી ત્યારથી એ યુગની એક નોંધપાત્ર ઐતિહાસિક કાવ્ય-કૃતિ જૂની ગુજરાતીના અભ્યાસીઓને સુલભ બની. શ્રી. વ્યાસે એ પ્રવંધની પ્રસ્તાવનામાં, એ સમય સુધીમાં મહેલા સાધનોનો ઉપયોગ કરીને, વિમલપ્રવંધની ભાષાનીય તેમજ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ વિશિષ્ટતા દર્શાવવાનો હુકમ કર્યો છે. આ વિમલપ્રવંધની અત્યારે અનેક હસ્તપ્રતો મળી આવે છે; આમાંથી, પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા મુજબ, મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ મને જે ચાર પ્રતો આપેલી તેમાંની એક જૂની પ્રતનો પાઠ માન્ય રાખી મારી પાસેની વિ. સં. ૧૯૪૧ની પ્રત તેમજ શ્રી. મણિલાલ વ્યાસની સુદૃઢ વાચનાનાં પાઠાતરો નોંધી મારા આ અભ્યાસમાં ઉપયોગી થવા આ કૃતિનું મેં નવેસરથી સંપાદન કર્યું.

મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ મને જે ચાર પ્રતો આપેલી તેમાં એક પ્રત વિ. સં. ૧૬૨૭ ની હતી. ઉપરે વાંચીને ધ્રુવ પ્રતો લિપિ-ગપે વિનાની હતી. મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીની સૂચના મુજબ મૂળપાઠ માટે મેં જે પ્રત પસંદ કરી તે જૂની પ્રત ૬૧ પંક્તિ છે અને ભાષાની દૃષ્ટિએ વિ. સં. ૧૬૨૭ ની પ્રત કરતાં પણ ઘણું જૂની અને શુદ્ધ છે, લાવણ્યસમયના પાઠની ઘણું નજીક રહે જવામાં સરળતા કરનારી છે. આ પ્રત દેવનાગરી જન મરોટની છે અને એમાં વર્તમાન પદ્ધતિએ મહેલ છે તે પ્રકારે શબ્દો છૂટા પાડેલા નથી; વાક્યપંક્તિો સારથ્યા નથી, પણ સરળ લીટીએ લેખન કરવામાં આવ્યું છે. શબ્દને મને ત્યાંથી તોડવાની રીત ચાલુ છે. કેટલીક વાર અનુસંધાન માટે ૮ આયુ કે—આયુ વિશાન કરવામાં આવ્યું છે કેટલીક વાર શબ્દમાં કાનો પણ તોડવામાં આવ્યો છે (પૂજ—૧ કરી, ૧—૭૧), જ્યાં હંદ વદલાય છે ત્યાં

છદ્મુ નામ, પ્રત્યેક કવીએ આક તથા દરેક સદની પુષ્પિકાના અક્ષરો ગેર રંગથી રંગેલા છે. વિ સં ૧૬૪૧ની મારી પાસેની પ્રત પળ આ જ પદ્ધતિની છે

૨. લિપિ અને ઉચ્ચાર

આ જૂની પ્રત (જેનો 'અ' એવા દ્વિત્વ વર્ણથી ઉલ્લેખ કર્યો છે તે)મા વ્યંજનોમા આવતા એકાર અને ઓકાર પ્રતિમાત્રા(પટિમાત્રા)મા મોટે ભાગે લખાયેલ છે આમ છતાં યત્નમાન પદ્ધતિએ વર્ણની ઉપર માત્રા લખાયેલી હોય તેવા સ્થાનો પણ થોડા નથી, એન્લે કે પ્રતિમાત્રાનુ સ્થાન વર્ણ ઉપરની માત્રાએ લેવા માહ્યુ છે તેવા સંક્રાંતિકાલની આ પ્રત છે એ સ્પષ્ટ છે વ્યંજનમા આવતા એ અને ઔ પ્રતિમાત્રા અને વર્ણ ઉપર એક માત્રાના રૂપે જોવા મળે છે, એકલો આવતો એ અને ઔ જોવા મળતા નથી, જેમકે ભૈરવ ૮-૧૬, ચિંતાદય ૯-૬, નૈરત ૧-૬૦, ભગોડી ૧-૧૩; ભૈરવ ૧-૧૬, સૌખ્ય ૧-૧૦૧; જોન ૧-૧૧૧, ભગોદ્યા ૧-૧૦૭ વૈલાસ ૪-૧૮, ગૌતમ ૪ ૭૬ એકલો આવતો એ પ્રાય 'એ'ના રૂપમા જ મળે છે (એ આગમનુ એહુ મત્તુ ૧-૪૭). કોઈક વાર અ'ના રૂપમા પણ એ જોવા મળે છે એકલો આવેલો 'ઓ' મુખ્યત્વે ડ'ના રૂપમા લખાયેલ છે

કવચિત્ સ્વરમા ઓ લીર્ધ ઋ ને સ્થાને લલેલો મળે છે એની આકૃતિ અ શિરોરેખા વિનાના મરાઠી પ્રકારના અ'ના રૂપે મળે છે (જુઓ ઓપરી ૫-૭૬) વ્યંજનમા અચારના સ્થાને મળતો 'અ' પણ જાણે કે ઘાટ લેતો આવે છે (જુઓ સિરીપુ ૧ ૨૩૦) ઇ અને ઈ તેમજ ઊ અને ઋ એક જ પ્રકારના છે

અનુસ્વાર અને અનુનાયિક વચ્ચે વજ્ર પ્રતોચા કઈ પ્રકારનો મેદ જોગમા આવતો નથી વ્યંજનોના વિષયમા ધ્યાન સેચનારો પ' છે અ ઉચ્ચારણ થાય છે તેવા સમગ્ર વધા શબ્દોમા પણ પ' લખાયેલો જોવા મળે છે (હરપ ૮-૭૨) કવચિત્ 'દોષ' જેવા તત્ત્વમ શબ્દોમા મૂર્ધન્ય 'પ' લખાયો હોય તો ત્યાં એ મૂર્ધન્ય હોવાની શક્યતા છે, વાકી તદ્દમ્બ કે તત્ત્વમ સર્વત્ર 'પ' લખાયો હોય છતાં ઉચ્ચારણ 'અ' છે 'હરિષ' કે 'હરપ' જેવી જોડણી અર્વાચીન તદ્દમ્બોની મળે છે તેવા સંયોગોમા પણ ઉચ્ચારણ સ્પષ્ટ અ હોવાની શક્યતા છે (આવા સ્થાનોમા મેં મારે તૈયાર કરેલી વાચનામા 'અ' જ વાપર્યો છે)

સામાન્ય રીતે તત્ત્વમ 'શ' ધરાવતા શબ્દોમા મોટે ભાગે દ્વિત્વ 'સ' જોવા મળે છે આમ છતાં કેટલીક વાર તત્ત્વમ શબ્દોમા અને ઇ એ ય ના યોગમા આવતિ બેઠા તદ્દમ્બ શબ્દોમા પણ તાલબ્ય 'શ' જોવા મળે છે આવા સ્થાનો

મધ્ય જ તદ્ભવ સાચવી લેવામા આવ્યા છે : (રોશદ=રોપથી ૭-૪૩, રોશિ ૮-૩૬) વગેરે

અનુનાસિક વ્યંજનોમા 'ળ, ન અને મ' વળે પ્રતોમાં વપરાયેલા છે આમાના 'ન' અને 'મ' શબ્દારંભે પણ આવે છે. આ ત્રણે વ્યંજનોની પૂર્વેના સ્વર ઉપર અનુસ્વાર જેવું બિંદુ (') લખવાનો આ પ્રત સમાદર કરે છે, ઉચ્ચારણની દૃષ્ટિએ પૂર્વ સ્વર જ સાનુનાસિક ઉચ્ચારાતો હોવાથી જૂની ગુજરાતી પ્રતોમા આવા અનુનાસિક વ્યંજનો પહેલા અનુસ્વાર જેવું બિંદુ લખવાનો રિવાજ પદ્યો હતો. આમ છતાં આ વળે પ્રતોમા એવા સહ્યાબધ સ્થલો મળી આવે છે જ્યાં આવા અનુનાસિક વ્યંજનની પૂર્વે બિંદુ જોવા મળતુ પણ નથી

અર્ધસ્વરોમાં 'ય' શબ્દના મધ્યભાગમા મળે છે, જેમકે ગોવ્યદ (૧૧૪૮) આવે સ્થલે એ હમેશા લઘુપ્રયત્નતર છે ફકાર ઉપરથી આવેલો 'ય' સર્વેત્ર આમ લઘુપ્રયત્ન છે. 'ય' જો શબ્દારંભે હોય તો એનો ઉચ્ચાર તદ્ભવ શબ્દોમા હમેશાં 'જ' છે

'વ' શબ્દારંભે હાય કે શબ્દની મધ્યમાં હોય એ પૂર્ણપ્રયત્ન છે. યતપ તીઆલા (૭૬૧), વિનતી (૮-૭૮)

'લ'ને સ્થાને જિહ્વામૂલીય 'લ્' ઉચ્ચારણ થતુ હશે તોપણ 'લ' સ્વરૂપે નોંધાયેલ મળે છે. મમરમાલા (૧૫૨), આગલિ (૬-૩૭)

હ્રસ્વિતિ-હ વ્યંજન તરીકે શબ્દારંભે તેમજ શબ્દના મધ્યમા પણ છે, પરંતુ જ્યારે એ શબ્દના મધ્યમાં વ્યંજન સાથે જોડાયેલ હોય છે ત્યારે એ લઘુપ્રયત્નતર (સ્વરને મહાપ્રાણિત કરતો હોય તે રીતે આવેલો) હોવાની શક્યતા છે સાહુ (૨૧૧), નાહડ (૨-૧૩), ઝહાસી (૨-૬૨), અને છુદો પણ : તેહવા (૩-૬૨), વિહિચિપિ (૧-૨૧૪), સાહામા (૩-૬૫) વગેરે

'હ્ય' પણ 'ક્ષ' રૂપે કોઈક વાર મળે છે : વિક્ષાત (૮-૨૮)

આજે લઘુપ્રયત્ન ઘ, ઈ, ઊ, એ, ઓ બીજા ગુજરાતી ભાષામાં છે તેવાં જ એ યુગમાં હશે કે નહિ એ કહેવું મુશ્કેલ છે

લક્ષાણમાં તુ અને તુ, ત્ર અને ત્ર ઘણી વાર સરખા લાગે છે, જાણે કે એક જ હોય એવી ભ્રાંતિ થાય જ્યારે અક્ષર કે શબ્દ છેકવાના હોય છે ત્યારે અક્ષર કે શબ્દ ઉપર ॥ આવી ભ્રાંતિઓ દ્વારા નિશાન ફર્યું હોય છે, અથવા એ અક્ષર કે શબ્દ ફરતાઝંથી છેકેલ હોય છે કેટલેક સ્થલે આવા છેકવાના શબ્દોનું મથાણુ ઘાટેલું હોતું નથી; એવે સમયે એ અક્ષર કે શબ્દ યાંચવાનો નથી એમ સમજી લેવાનું હોય છે

મારી પાસેની જે પ્રતનો મેં 'ક' તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે તેમા પણ પ્રાયઃ આ જ વિશિષ્ટતા છે

૩ ભાષાભૂમિકા

વિમલપ્રબંધની હસ્તપ્રતમા પ્રાપ્ત થતુ ભાષાસ્વરૂપ એ સમયની ઉચ્ચરિત માયાનુ પ્રતિનિધિતા ધરાવે છે કે નહિ એનો નિર્ણય કરવો જૂન કઠિન છે. મુનિશ્રી જિનવિજયજી સાથે ચર્ચાવિચારણા થતા એઓ ભારપૂર્વક એવુ વધુ કે એ સમયની ઘોલાતી અને લખાતી માયામા જૂન ફેર હોવો જોઈએ અને હસ્તપ્રતમા લખાતી ભાષા એ જૂના સમયની ચાલી આવતી રૂઢિપ્રણાલિ મુજબની હોવી જોઈએ (જેમકે રોશિદ્ એ લખાણની ભાષા છે, ઘોલાતી રોશિ કે રોશે હોવી જોઈએ) દુકમા, હસ્તપ્રતોમા ભાષા વિમિશ્ર ભૂમિકાઓમાથી પસાર થઈ આજ મુખો કતરી આવી છે. વિમલપ્રબંધની આ હસ્તપ્રતમા પ્રાપ્ત થતુ સ્વ એ રીતે મધ્યકાલીન ગુજરાતી ભાષાની, શ્રી કેશનરામ શાસ્ત્રીએ જે ચાર^૨ ભૂમિકાઓ આપી છે તેમાની, ઘીજી ભૂમિકા 'તુ' છે. ઉત્તર અપભ્રંશમા જોડાક્ષરો તુદ્યે સ્થપાયેલા સ્વો વ્યાપક રીતે મધ્યકાલીન ગુજરાતીની પહેલી ભૂમિકામા વપરાતા લાગ્યા હતા, છતાં અપભ્રંશની પરપરામા રહીને અ+હ, અ+ડ, અ+ઝ આ ત્રણમાથી છેલ્લા અડ ને વધેલે સીધે જ અથવા વ્યક્તિત્વ થયાનુ વિકલ્પે જોવા મળે છે, અ+હ અને અ+ઝ હજુ છૂટા રહે છે. મધ્યકાલીન ગુજરાતીની ઘીજી ભૂમિકામા સ્વરસંકોચ થાય છે અને અ+હ=હ અને અ+ઝ=ઝ વિલ્પે લખાવા લાગે છે. મધ્યકાલીન ગુજરાતીની પહેલી અને ઘીજી ભૂમિકામા વપરાતા અહ અને અડ અતે સંકોચ પામેલા હ અને ડ ધરાવતા સ્વ લખાય છે તે પ્રમાણે સરેવર ઉચ્ચરિત થતા હસો કે નહિ એનો ચોક્કસ નિર્ણય લાગવાનુ કામ અઘર નથી, કારણ કે આ રીતે જુદા અ+હ અ+ઝ લખાતા અથવા સંકોચ પાની હ અને ડ સ્વે આવી મળેલા સંકેતોને ઠેકાણે સધિજન્ય એ અને ઓ—અર્વાચીન ગુજરાતી ભૂમિકાની લાક્ષણિકતાવાળા મધ્યકાલીન ગુજરાતીની ઘીજી ભૂમિકામા લિખિત સ્વરૂપે પ્રાપ્ત થતા ઉચ્ચારણ આ પ્રતમા જોવા મળે છે, જેમકે—

તાળે (૧-૨૭), માનો (૩-૫૧), હાહે, પાહે પરહરે, કરે (૪-૫૩), માળે (૫-૨૩) છાહે (૫-૨૪), ઝિહે (૧-૩૫) એ વર્તમાનકાળના સ્વો, અળે (૧-૮૧), મળાળે (૨-૩૩), માયલાળે (૩-૧૬), સોનાળે ફૂલે (૩-૪૦), ઘહે (૩-૫૭), ચેલે (૩-૧૧૭), અરે પ્રગાપિ (૩-૧૬), માવહે

(૩-૧૬૭), રાતે, પીઠે (૪-૧૭), ડુગે (૪-૭૩), માલોટે (૭-૩૭), એ પ્રીજીનાં રૂપો; ચલ્ણે (૧-૧૯), મનં (૧-૧૪), વમટે (૧-૧૪), મવે (૨-૧૭), પાયે (૨-૬૩), જાતે (૨-૮૩), ઘરે (૩-૬), દેવદેહરાટે (૩-૧૭), મુગે (૩-૩૭) ઢીઠે ઢઠે (૩-૫૭), જાટલે (૩-૧૬૩), મુઢલે (૩-૧૬૫), હાલ્લુઢે (૪-૨), મારે ઘરે (૪-૫૯), ચરણે (૫-૧૬), ગાલે (૫-૨૫), જાતે ઢીઢ (૫-૨૬), મેલ્લુઢે (૬-૬૪), ઘાંચીને ઘરિ (૬-૭૭), અને ડંચે ગુચી (૭-૭૪) એ સાતમીનાં રૂપો, સાચુ ઉચ્ચારણ શુ હશે એની આ પ્રતીતિ કરાવે છે. લહિયાઓએ જૂના રૂપો સાધોશાય પોતાના તત્કાલીન ઉચ્ચરિત રૂપો અજાણતા પણ નહીં નાચ્યાં હોય એમ લાગ્યા વિના રહેતુ નથી જ્યાં ઉચ્ચરિત અત્ય એ અને ઓ સ્વરસંકોચને લઈને ડ અને ડ ના રૂપમા લગ્યાયા છે ત્યાં એનુ ઉચ્ચારણ એ યુગમા સ્વરસ્વર હ્રસ્વ ડ અને ડ રૂપમા હશે કે એ અને ઓ ને વરલે લગાયા હશે એનો નિર્ણય લાગવો આ રીતે સહેલો થઈ પડે છે. છદ આવા વધા સ્થાનોમાં ગુરુતા માગી લે છે; એટલે ઉચ્ચરિત પકારને સ્થાને પ્રતમા દીર્ઘ ઈશ્વર પણ વ્યવચિત્ લગાવેલ જોવા મળે છે, જેમકે હથી (૫-૫૦) એ પ્રીજનુ રૂપ અને ઘરી (૪-૬૦), મદિરી (૬-૫૯), ચચલીડ (૭-૬૩), ગુચી (૭-૭૪) એ સાતમીનાં રૂપો અજાણતા લખાઈ ગયેલાં જોવા મળે છે.

જ્યાં ડ નો એ નથી થયો હોતો તેમ સ્વચ્છોમા ડ નો ય થયેલો જોવા મળે છે ક્રિયાપદમા આ જોઈ શકાય છે, જેમકે સ્વરાય (૯-૧૧૧), કદિ-વાય (૯-૧૨૦), આ વન્ને કર્મણિના રૂપો છે. પ્રીજી અને સાતમી વિભક્તિમાં લુપ્ત-પ્રત્યય રૂપોમાં ડ ઘસાઈ ગયો છે. લીલા (૧-૫), જિણ (૩-૧૩૪) એ પ્રીજી વિભક્તિના, અને કોટિ (૧-૭), સિદ્ધિ (૧-૯), રાચ્છા (૧-૩૭), પર્પદ (૧-૪૩), મદિર (૧-૬૪), નચર (૨-૪૦), સુપનતર (૨-૪૭) એ સાતમી વિભક્તિના રૂપો છે.

હસ્તપ્રતોની લિખિત ભાષા ઉપરથી તત્કાલીન ચોલાતી ભાષા એ જ છે કે નહિ એનો નિર્ણય હેતા પૂર્વે સ્વ જ સાવધાની રાખવી આવશ્યક થઈ પડે છે. એ ઉપર આપેલા નમૂનાઓમાંના એ, ઓ વાઝાં રૂપો ઉપરથી જોઈ શકાય છે. અર્વાચીન ગુજરાતી ભાષાનુ ઉચ્ચરિત સ્વરૂપ કેટલા જૂના સમયથી પ્રચારમા હતુ એ પણ આનાથી સમજી શકાય છે. આ ઉપરથી સિદ્ધાંત બાંધવો હોય તો એવી વાંધી શકાય કે લહિયાઓ સામાન્ય રીતે જૂની ભૂમિકાનાં રૂપોને વર્ષો સુધી વલગી રહેતા હતા, આમ છતાં ઉચ્ચરિત

ભાષાસ્વરૂપ અજાણતાં એ લોકોને હાથે લખાઈ જતું હતું એથી મોટેથી સ્થાપિત થયેલાં અર્વાચીન ભૂમિકાનો રૂપો જેટલાં જૂના સમયમાં મળે તેટલી અર્વાચીન ભૂમિકા જૂની ગણાય.

૪. ભાષાની લાક્ષણિકતા

મધ્યકાલીન ગુજરાતી ભાષાની લાક્ષણિકતા વિમલપ્રબંધની પ્રતના આધારે આ રીતે તારવી શકાય :

૧. સંયુક્ત વ્યંજનનો લોપ અને પૂર્વ સ્વરની હસ્વતા કે ઘીર્ણતા; જેમકે—સરસતિ (સરસ્વતી), મશ્તુ (મજ્જા) (૧-૨), સહસ (સદસ ૧-૨૯), અલગુ (અલગ્ન ૩-૧૫), દ્વષી (દસ્ત ૩-૫૬), ડછક (ડત્સુક ૪-૩૯), ટિણસડ (ટિણસ્સડ-વિનદ્યતિ ૯-૨૯), વળસડ (વનસ્પતિ ૯-૧૩૮) આ રૂપોમાં સંયુક્ત વ્યંજનનો નાશ થાય છે, ડ્યારે નીચે જણાવેલાં રૂપોમાં સંયુક્ત વ્યંજનનો નાશ થઈ પૂર્વના સ્વરનું ઘીર્ણત્વ થાય છે : લાછિ (લક્ષ્મી ૧-૪૮), ડગમ (ડદ્ધસ્ત ૨-૧૪), સાગન (સગ્ગન ૩-૨૩) સાચડ (સત્ય ૩-૫૯), સૂધી (શુદ્ધ ૨-૭૫), ડગમ (ડગમ ૩-૯૭), ડછદ્ (ડસવ ૪-૮૩), નીડગનડ (નિલગ્ગ ૮-૧૨), બાચા (અધ્ય ચૂ-૪૫)

૨. તત્સમ શબ્દોનો ઘઘોઘો ઉપયોગ જોવામાં આવે છે :

આદિ (૧-૨), પ્રગમ (૧-૧), અર્વુદા (૧-૧), સકલ (૧-૧), વિમલમતિ (૧-૧), વિમલપ્રવથ ૧-૧), વગેરે સંકેતો તત્સમ શબ્દોનો ઉપયોગ થયેલો છે

૩. છડ નો સહાયસ્વરક તરીકે ઉપયોગ થયેલો જોવા મળે છે :

વાત દ્વડ છડ સરલ સમાવિ (૪-૬૬)

કમિ કર્મ જ્ઞાતિ હુડ છડ ઘળી (૨-૬૩)

૪. સંયુક્ત ક્રિયાપદોના વપરાશનો આરંભ જોવામાં આવે છે; જેમકે જડે પડિડ (૧-૬૭), મેલદી કરી (૨-૨૦), લેઈ કરી (૨-૩૧), નામી રહિડ (૨-૮૭), લાવીડ (લઈ આવ્યો) (૩-૧૪૪), લઈ સકડ (૪-૨૬), જાડ મરી (૫-૨૨).

૫. કર્મણિષ્ઠ વનાવવા માટે આ ય) પ્રત્યયનો વપરાશ થયતો જતો જોવામાં આવે છે :

કહાઈ (૧-૧૪, ૨-૭૫ ૪-૨૦), સીદાઈ (૧-૭૨, ૩-૬), લ્હાઈ (૨-૫૨), મરાઈ (૩-૧૪)

૬. 'આપને' નો પહેલા-થીજા પુરુષના સંયુક્ત અર્થમાં ઉપયોગ શરૂ થયેલો જોવા મળે છે : આપને આપણ + ૬ ત્રીજી વિમક્તિનો (૧-૨૧), આપણ (આપને વે, ૩-૧૧)

૭. વર્તમાન કર્મણિ ત્રીજા પુરુષ એકવચનનો વર્તમાન પહેલા પુરુષ યદુવચનના કર્મણિ રૂપ તરીકે વપરાશનો આરંભ થયો છે :

લાગીઈ, માગીઈ (૨-૫)

યંધવ તોરઈ પાય લાગીઈ, એક લાર અન્ને માગીઈ (૨-૫)

મરીઈ (ધન મેલીનઈ મરીઈ કૂઆ ૩-૧૧)

જઈઈ (૪-૭૨, ૬-૨૨ ચૂ-૧૬)

માગીઈ (૭-૨), ય્યાચીઈ (૬-૨)

વલોઈ, રહીઈ (ચૂ-૧૪)

૮. હંધુતિનો ઉત્તરોત્તર વધતો વિશાસ જોવા મળે છે : સાહુ (૨-૧૧), નાંહુડ (૨-૧૩), સાહ્યો (૨-૨૩), ડહાસી (૨-૬૨), સામ્હુડ (૨-૪૧), તેહવા (૩-૬૨), વિદિચિણિ (૧-૨૧૪), સાહામા (૩-૬૫)

ઉપર્યુક્ત પ્રકારના ફેરફારોથી મધ્યકાલીન ગુજરાતીનું અર્વાચીન તરફનું સ્વરૂપ સ્થપાયે જતું હતું.

૫. જૂની લાક્ષણિકતાઓના અવશેષ

ઉપર્યુક્ત ફેરફારોની સાથે સાથે જૂની લાક્ષણિકતાઓના અવશેષો પણ આ મધ્યકાલીન ગુજરાતીની ભૂમિકામાં જોવા મળે છે :

૧. પ્રાકૃત તત્ત્વોનો ઉપયોગ :

જિણવર, ધય, ચહેમરી આયસ કવીયણ (૧-૧), જીહ (૧-૭), પીય, પયોહર (૧-૮), જાણ (૧-૯), સાયર (૧-૧૭), સહસ્સ (૧-૨૭), પુહુલપ્પણિ (૧-૩૫), સમાણી (૧-૩૯), ગવણિ (૧-૬૨), વહરાગર (૧-૬૯), રયણમાલ (૧-૯૫), લંધિ (૨-૩૧), નઅર (૩-૧૩૧), ચવ (૪-૧૯), લીહ, લીઈ (૫-૨૬), મયણ (૫ ૭૪), કિત્તિ (ચૂ-૩૯), મળતિ (ચૂ-૧૧૦) વગેરે

૨. અપભ્રંશની કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ :

સરસતિ વરસતિ (૧-૨ લઘ્વે રૂંકારને વદલે હસ્વ ઇ); દેવિ શ્રીમાલ (૧-૧ અંત્ય સ્વર હસ્વ); મણુ, તણુ (૧-૨ અંત્ય ઉચ્ચાર); વાણિ, રાણિ

(૧-૧૫ હે હસ્ય થયેલ છે), પૂરે (૧-૧૯ આજાર્યે વીજો પુરુષ એકવચન), લલ્લ (૧-૧૭), મમ્મ (૨-૮), ચલ્લિયુ (૨-૩૪), મઝિ (૪-૫૧/૧), પુહલપ્પણિ (૯-૩૪) આ રૂપોમા પ્રાકૃત તત્ત્વમને અપદ્મ પ્રત્યય લાગ્યા છે

૩ સાયોગિક અસરો

(અ) મધ્યકાલીન ગુજરાતી અને મધ્યકાલીન મારવાડી વિમલપ્રવચના રચનાકાલ પહેલાં જુદી પડી ગઈ છે, છતાં કોઈ કોઈ રૂપોમા મારવાડી લાક્ષણિકતા જોવા મળે છે, જેમકે મુ (માદ ૧-૧૯) સોત્રિનમય (૧-૨૭), જિમળા (૨-૨૫) છેલ્લા બે શબ્દોમા ફકાર ડમેરાયો છે, ડ્યારે સર્વનામોમા જકે (ગુજરાતી લે ૫-૩૯, ચૂ-૫૭, અને જિકો (ચૂ-૬૪) રૂપો જોવા મળે છે

વઢી સામાન્ય કૃદતને વઢે ક્રિયાવાચક નામનો પ્રયોગ એ પણ મારવાડી લાક્ષણિકતા છે એની અસર આ દાસ્તલામા જોઈ શકાય છે મેટણિ માટિ (૮-૭૭)

(આ) અરબી-ફારસી ભાષાના શબ્દો મરતેશ્વરવાહુબલી રાસ (સ ૧૨૪૧)ના રચનાસમયથી વપરાયેલાં જોવા મળે છે સાવાળ (તવૂ) રૂપ એટલે જુદાં વપરાયેલું છે પછીથી સમરાસાસુ (સ ૧૩૭૧), રણમલ્લ છદ (સ ૧૪૫૦ આસપાસ), કાન્દહુદેપ્રવચ (સ ૧૫૧૨)મા ઉત્તરોત્તર અરબી-ફારસી ભાષાના શબ્દોના વપરાશનું પ્રમાણ વધતું જાય છે એટલું જાણ કે પાછલ્લી બે કૃતિઓમા અરબી-ફારસી શબ્દોની લે ધિપુલતા મળે છે તે સર્વસામાન્ય પ્રકારની નથી વિમલપ્રવચમા આમાનાં લે ચલ્ળી શબ્દો વપરાયા છે તે અછતાં રહેતાં નથી, જેમકે

જગિ (૩-૩૩), મિરાતી (૩-૩૬), જરચી (સવચક મૂનકૃદત ૩-૩૮), લાચ (૩-૧૧), ચાચી (૩-૭૧), જરચદ (૩-૭૨), અસતાર (૪-૩૩), તાપી (૫-૧૪, ૮-૪૮), સાવાળ (૭-૧૫), મુલતાન (૭-૨૩), યાજાર (૭-૬૬), ધીવી (૭-૭૩), સુરતાળ ફુરમાળ જુદા (૭-૭૪), હાદરિ, વકાલ (૫-૭૫), હર્દિ બે (અન્ને) (૭-૭૮), હાજરિ (૭-૭૯), સાદિય (૭-૮૧, ૭-૯૦), વાડી (૭-૯૦), મતાલિક (૭-૯૫), પદ્મગર, પાલા (૭-૯૫), દુવેસ (૭-૯૬), મુલાળા (મુલ્લા ૭-૯૬), સેલ (શેલ ૭-૯૬), કમાલ (૭-૯૯), જગમલિ (૭-૧૦૫, ૮-૮૨), જુધી, જુદા (૭-૧૦૬), મીર (૮-૩), તીરિ (૮-૫૩), નજીર (૮-૬૦), કમાલ (૮-૬૬), તેજી, તેગાર (૮-૬૮), મુરતાન (૮-૭૩), વાસીગરિ (૮-૮૬), જરહરી, લીરગરા (૮-૧૦૦), ગઝર (૯-૨૩૪), યરચિડ (ચૂ-૨૧), મીરમલિય (ચૂ-૧૧) વગેરે

(૬) વિમલપ્રબંધના સાતમા ચંડમાં, વિમલ જ્યારે રોમનગર ઉપર ચતુરંગ સૈન્ય લઈ સવારી કરે છે ત્યારે, રોમનગરમાં રાક્ષસઘાટ મચે છે અને સુલતાનની પત્નીઓ-પીઠીઓ મૂછમાં હસતા સુલતાનોની મફકરી કરે છે, એ પ્રસંગથી શરૂ કરી રોમનગર ઉપર-વાર સુલતાનો ઉપર વિમલે વિજય મેઢવ્યો ત્યાંસુધી (૭-૭૧ થી ૧૦૩) મુસ્લિમ યાતાવરણ રાહ કરવા માટે કવિ હિંદી પ્રકારની ભાષાનો આશ્રય લે છે:—

કયા કોજઈ હવડ આયા, મુદા તણા ફુરમાણ । (૭-૭૪)

કમકા દલ હાદરિ હૂઆ, જવ પૂછઈ સુરતાણ ।

આયા વિમલ ચકાલ એ, મુરડિ મનાવડ આણ ॥ (૭-૭૫)

આયા હિંદુ ગોવરે (૭-૭૭)

હીંદુ અદા હર્કિ ગયા (૭-૭૮)

હમકુ દેવડ દોટ ચકાલા (૭-૭૯)

હમકે હાજરિ નહિ અસવારા (૭-૭૯)

હમે સુરતાન સમાન સમાને, હમકુ નામું કોટિ । (૭-૮૦)

દેસે ઘીઘી લોક લૂટાડ, મારિ કરાડં લોટ । (૭-૮૦)

એ તેરે પાય પડાડ, તુ હૂ સાહિબ તેરા ।

હિંદુ કટક કરાડ હેરા, કસું કહુ ઘુહ તેરા ॥ (૭-૮૧) વગેરે

આ કઢીઓમા સઘીં બોલીના હોય તેવા રૂપ સ્થપાયેલાં જોવા મળે છે.

૫. વાક્યરચના

વિમલપ્રબંધ પદ્યાત્મક હોઈ એમાં ગદ્યપ્રકારનો વાક્યવિન્યાસ નથી. પદ્યને લીધે યશસ્વિત્ત્વ વિભક્તિના પ્રત્યયો અને અનુગોનો લોપ થયેલો હોય છે. નવી કર્મણિ રચના શરૂ થઈ તે પહેલાં સંસ્કૃતમાથી ઉત્તરી આવેલી રચના ચાલુ હતી તેના અવશેષ ધર્મકર્મ ચોલ્યાં (૧-૫૦), પામિડ સિંધુ દેશ પ્રસિદ્ધ (૨-૨૭), મહં નવિ ચાલડ ઘરનુ મારુ (૩-૧૫) વગેરે રચનામા જોવા મળે છે. કમને 'નઈ' અનુગ લાગવાનો આરંભ વિમલપ્રબંધમાં જોવા મળે છે: સરમતિનઈ કવડ (૧-૧૨) આ 'નઈ' માં તાદર્શ્યનો અર્થ વિમલપ્રબંધની ભૂમિકામા વ્યાપક હતો: સર્વ જીવનઈ આણડ દયા (૨-૭૬). આમાથી પાછઝંધી અમુક ક્રિયાપદોના યોગમાં 'નઈ' લાગવાની પરંપરા

ઉત્તરોત્તર વિકસી અને અર્વાચીન ગુજરાતીમાં એવા યાસ સ્થાનોમાં એ સ્થિર થઈ છે.

નામને વદલે વિશેષણને પ્રત્યય કે અનુગ લગાડવાની પદ્યમય પદ્ધતિ કવચિત્ વિમલપ્રવંધમાં જોવા મળે છે :

દેશ ઘણાની આવી સધિ (૨-૨૧)

સતિ સપ્તમી (Locative Absolute)

સંસ્કૃતમાં વ્યાપક 'સતિ સપ્તમી'નો પ્રયોગ આજે અર્વાચીન ગુજરાતીમાં લગભગ હુત થઈ ગયો છે પણ વિમલપ્રવંધની ભાષાભૂમિકામાં એ મુક્તપણે વાળુ જોવા મળે છે :

હેતા લોક અણૂટઈ ધયા (૧-૬૭), ગુણ કિદ્દઈ (૩-૨), લિત્રી નાસઈ રીઠે વઢે (૩-૫૭), જાતે દિન (૩-૮૧), ક્ષેરઈ ઓછઈ હુઈ કરમર (૩-૧૬), છહે પીયાણે (૪-૭૨), જાતે રીઈ (૫-૨૬), પ્રહિ કમતઈ (૫-૮૧), પરદલ દીઠઈ મોર નાહ (૮-૩૮), હુતે હમારથિ (૮-૬૩), મિરિ અજરઈ (૯-૧૪) ઝિણ દીઠઈ (૯-૮૮), આવી મત્રી (૧૦-૪૩)

૬. સમાસ

સામાસિક પદ્ધતિ અપદ્ધશ યુગથી જ તદ્દન ધસાઈ ગઈ હતી અને નાના નાના સમાસોમાં જ એ કવચિત્ જોવા મળતી હતી; વિમલપ્રવંધમાં પણ આ જ સ્થિતિ જોવા મળે છે .

રાનાવલિ-જહિડ, અણૂટઈ (૧-૬૭) અળતેહિડ પરધરિ (૨-૧૮), રોસમરિ, ઓહહ-હટિ (૨-૧૯) સાકરવાળી (૨-૩૭), પ્રાસાદજિન (૨-૪૯), હાથોહાથિ (૩-૪૯), હરિલકો (૫-૩૬), ઝદ્મુતવેલ (૮-૧), પયલંક (૮-૩૧), વિવધગતિ (૧૦-૯૦) વગેરે

૭. રૂઢિપ્રયોગ :

કોઈ પણ ભાષાની લાક્ષણિકતા એના રૂઢિપ્રયોગોમાં છે નીચે તારવી આપેલા થોડા રૂઢિપ્રયોગો જોવાથી એ વસ્તુ વિમલપ્રવંધની ભાષાભૂમિકામાં અછતી રહેતી નથી; જેમકે

જિમ ગઢમાહિ પુરુ વાસ (૧-૫) મોટા ઘરની આળી ઢેઢી (૩-૮), પર મરઈ (૩-૧૦), રોતુ રહઈ (૩-૧૯), ચઢઈ મુગે (૩-૩૭), થોઢઈ દાળિ ઘણાં મનિ માન (૩-૬૩), ફર વાવરડ (૬-૨૧), વાઈ વાકરી (૬-૯૩), થિહુ ગદે વરતાવી આળ (૮-૭૦) વગેરે

परिशिष्ट १ : संदर्भ ग्रंथोनी सूची

संस्कृत-प्राकृत

१. तीर्थकल्प : श्रीजिनप्रभसूरि (वि. सं. १३६०)
Bibliotheca Indica Series : New Series No. 1459,
1923 A.D., Calcutta (Asiatic Society of Bengal)
२. द्वयाध्रयकाव्य : हेमचन्द्राचार्य; सं० आ. वि. काथवटे बोम्बे संस्कृत
सिरीस, A.D. 1915
३. पुरातनप्रबंधसंग्रह : सं० मुनिश्री जिनविजयजी : सिंधी जैनग्रंथमाला,
बम्बई, A.D. 1936
४. प्रबन्धकोश : राजशेखर : सं. मुनिश्री जिनविजयजी : सिंधी जैनग्रंथमाला,
A.D. 1935
५. प्रबन्धचिन्तामणि : मेरुतुगाचार्य; सं. मुनिश्री जिनविजयजी : सिंधी जैन-
ग्रंथमाला, A.D. 1932
६. प्रभावकचरित : सं. मुनिश्री जिनविजयजी : सिंधी जैनग्रंथमाला,
A.D. 1940
७. प्राकृतद्वयाध्रयकाव्य : हेमचन्द्राचार्य; सं. श. पा. पंडित, बोम्बे संस्कृत
सिरीस, A.D. 1900
८. वस्तुपालतेजपालप्रशस्ति
९. विविधतीर्थकल्प : जिनप्रभसूरि, सं० मुनिश्री जिनविजयजी : सिंधी जैन-
ग्रंथमाला, A.D. 1924
१०. विमलप्रबंध : सौभाग्यनंदिसूरि, प्रकाशक पंडित हीरालाल हंसराज,
जामनगर [आ प्रबन्धनी हस्तप्रत उपरधी तैयार करावेल नकल मुनिश्री
जिनविजयजी पासे छे.]
११. विमलशाहचरित : श्रीधरहंसगणी (श्रीधर्महंसगणीशिष्यरचना, वि. सं
१५७८ पछी); प्रकाशक, पंडित हीरालाल, जामनगर
१२. मुकुतसंकीर्तन : पंडित अरिसिंह (सं. १२८५), मुनि चतुरविजय :
श्री-जैन आत्मानंद सभा, भावनगर, सं. १९७४
१३. मुकुतकीर्तिकल्लोलिनी : आचार्य उदयप्रभ (सं १२३०)
१४. हम्मीरमदमर्दन : जयसिंहसूरि (सं० १२८६); सं. चिमनलाल हीरा-
लाल, एम.ए. The Central Library, Baroda, A.D. 1920
१५. नेमिनाथचरित-प्रशस्ति : (सनत्कुमारचरितग्रन्थान्ते) जुओ अंग्रेजी
संदर्भग्रंथ : सनत्कुमारचरितम्.

ENGLISH

1. Architectural Antiquities of Northern Gujarat, Burges and Cousens
2. Chālukyas of Gujarat : Asoke Kumar Mazumdar-Bharatiya, Vidyabhavan, Bombay, A.D. 1956
3. Dynastic History of Northern India, Part II, H. C. Ray.
4. Early History of the Gahadavala Dynasty, Prof. Dharendra Chandra Ganguly, Proceedings and Translation of the Seventh Oriental Conference, Baroda, A.D. 1933
5. Epigraphica Indica, Vol. IX : Mount Abu, Vimal Temple Inscription of Vikram Samvat 1378, Prof. F. Kielborn, C.I.E., Gottingen
6. The Glory that was Gurjaradesa, Part III, The Imperial Gurjaras-K. M. Munshi, Bharatiya Vidyabhavan, Bombay, A.D. 1944
7. Gujarāta & its Literature : Shree K. M. Munshi, Longmans Green & Co Ltd Calcutta, A.D. 1935
8. Historical Inscriptions of Gujarat, Part I : Acharya Girijashanker Vallabhji, Shree Forbes Gujarati Sabha, Bombay, A.D. 1933
9. Introduction to Kāvyaśāstrasāna : Acharya Hemchandra, Vol. II, Part I, By Rasiklal C. Parikh, Shree Mahavir Jain Vidyalaya, Bombay, A.D. 1948
10. Sanatkumārcharitam-Herman Jacobi-Munchen, 1921
11. Somnath, The Shrine-The Eternal-K. M. Munshi : Somnath Board of Trustees, A.D. 1951
12. Studies in the Historical and Cultural Geograpy and Ethnography of Gujarat : Hasmukh D. Sankhla, Deccan College, Poona, A. D. 1949
13. Study of Sixteenth Century Gujarati, Dr. T. N. Dave, Royal Asiatic Society, London
14. Travels in Western India, Lieutenant Colonel James Tod : W. H. Allen & Co., London, 1839

ગુજરાતી-હિંદી

૧. અનુશીલન : શ્રી. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી. જીવનસાહિત્ય મંદિર : ઘડોદરા, ૧૯૪૮
૨. અર્બુદ-પ્રાચીન-જૈન-લેખ-સંદોહ (આબુ-માગ વીજો) : સંગ્રાહક-સંપાદક મુનિશ્રી જયંતવિજયજી; શ્રી વિજયધર્મસૂરિ પ્રથમાલા : ઉગ્રજન, વિ સં. ૧૯૯૪
૩. ઇતિહાસની કેઢી : શ્રી. ભોગીલાલ જ. સાંઢેસરા, પદ્મપ્રકાશન લિમિટેડ, મુમ્બૈ-૧, ઈ. સ. ૧૯૪૫
૪. ઉપદેશસપ્તિકા યાને દેવગુહ અને ધર્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ : પંડિત સોમધર્મ-ગણિ (સં. ૧૫૦૩). સંસ્કૃતનામાંથી ગુજરાતી અનુવાદ : પ્રકાશક શ્રી જૈન આત્માનન્દ સમા, માવનગર, સં. ૧૯૭૭
૫. આનંદકાવ્યમહોદધિ-મૌક્તિક ૩ અને ૭ : સં. જીવણચંદ સાંકઠ્ઠચંદ શ્વેરી, મુમ્બૈ ઈ. સ. ૧૯૧૪ અને ૧૯૨૬
૬. આબુ : પ્રથમ ભાગ : શ્રીમદ્ જયન્તવિજયજી મહારાજ, પ્રગણક શેઠ કલ્યાણજી પરમાન્દજી, દેલવાઢા (આબુ), ઈ સ. ૧૯૩૩
૭. ઇતિહાસિક રાસસંગ્રહ ભા. ૧, ૨ ૩ : સંશોધક શ્રીવિજયધર્મસૂરિ, પ્રગણક શ્રી યશોવિજયજી જૈન પ્રથમાલા, માવનગર, સં ૧૯૮૮
૮. કાન્હડદેવપ્રબ્ધ : સંશોધનકર્તા અને પ્રકાશક શ્રી. ઢાહ્યામાઈ પીતામ્બરદાસ દેરાસરી, આઢુત્તિ વીજી. ઈ સ ૧૯૨૬
૯. કાન્હડદેવપ્રબ્ધ સંઢ ૧, ૨ [પદ્મનામ-વિરચિત]-પ્રા. કાન્તિલાલ વઢ્ઢદેવરામ ઢ્યાસ : ત્રિપાઢી (પ્રાઈવેટ) લિ, મુંબૈ, સં. ૨૦૧૫
૧૦. કવિચરિત ભા. ૧, ૨, શ્રી. કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત ત્રિયાસમા, અમદાવાદ, ઈ. સ. ૧૯૫૨
૧૧. કીર્તિકૌમુદી-શ્રીસોમેશ્વરદેવ (સં ૧૨૮૨)-માપાંતર આચાર્યે વલ્લભજી હરિદત્ત, ગુજરાત ચનાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ, સન ૧૯૦૮
૧૨. કુમારપાલરાસ-ઋષભદાસ (સં ૧૬૭૦) : આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌક્તિક ૮, શ્રી જીવણચંદ સાંકઠ્ઠચંદ શ્વેરી, ઈ. સ. ૧૯૨૭
૧૩. ળંભાતનો ઇતિહાસ : શ્રી રત્નમણિરાવ મીમરામ શ્રી ગુજરાત સાહિત્ય સમા, અમદાવાદ. ઈ સ. ૧૯૩૫
૧૪. ગુજરાતના ડયોતિર્ધરો : શ્રી કનૈયોલાલ માણેકલાલ મુનશી

૧૫. ગુજરાતના તીર્થસ્થાનો : શ્રી દુર્ગાશંકર કેવઢરામ શાસ્ત્રી એમ. સી. કોટારી, ઘઢોદરા, ઇ સ ૧૯૨૮
૧૬. ગુજરાતની રાજધાનીઓ (મુસ્લિમયુગ પૂર્વે) શ્રી રતિકલાલ છોટાલાલ પરીલ, ગૂર્જર મયરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ, ઇ સ ૧૪૬૮
૧૭. ગુજરાતનું પાટનગર : અમદાવાદ શ્રી રત્નમણિરાવ ચીમરાવ શ્રી ગુજરાત સાહિત્ય સમા, અમદાવાદ
૧૮. ગુજરાતનો ઇતિહાસ : મા ૧, પ્રો. મૌલાના સૈયદ અયુ કાદર નદવી, ગુજરાત વિદ્યાસમા, અમદાવાદ
૧૯. ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ માગ ૧, ૨ સંસ્કરણ ઢીજું : શ્રી દુર્ગાશંકર કેવઢરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત વિદ્યાસમા, અમદાવાદ, ઇ. સ ૧૯૫૩
૨૦. ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્ય પુસ્તક ૧ ૨ : શ્રી નરસિંહરામ મોઢાનાથ દિવેટિયા સન્નૈષ શ્રી પાર્વસ ગુજરાતી સમા, મુબઈ ઇ. સ ૧૯૫૮
૨૧. ગુજરાતી સાહિત્યના માર્ગસૂચક સ્તમ : ઢી. ય કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ શહેરી, ગુજરાત ઢર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ, ઇ સ ૧૯૨૩
૨૨. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો (મધ્યકાલીન તથા ધર્તમાન) પચ વિમાગ : પ્રો. સ ર મજમૂદાર આચાર્ય ચૂક ઢીપા ઘઢોદરા ઇ. સ. ૧૯૫૪
૨૩. ગુજરાતી સાહિત્યનુ રેલાદર્શન, ડાઢ ૧ - શ્રી કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, અમદાવાદ : ઇ સ. ૧૯૫૧
૨૪. ગુજરાતી સાહિત્ય-મધ્યકાલીન પ્રોફેસર ઢનતરાય મ રાવઢ, મેકમિલન એન્ડ કુ. મુબઈ, ઇ સ. ૧૯૫૪
૧૫. ચતુર્વિંશતિપ્રવન્ધ (મલધારી રાજશેલરસૂરિ કૃત) નો ગુજરાતી અનુવાદ : પ્રોફે. હીરાલાલ રતિકદાસ ઢાપડિયા પાર્વસ ગુજરાતી સમા, મુબઈ, ઇ સ. ૧૯૩૪
૨૬. જૈન ગૂર્જર કવિઓ મા ૧, ૨, મા ૩. ડાઢ ૧, ૨ : સંપ્રાદક અને પ્રયોજક શ્રી મોહનલાલ દલીચદ દેસાઈ શ્રી જૈન શ્વેતાશર વોન્ફરન્સ ઓવિસ મુબઈ, ઇ. સ ૧૯૨૬, ૧૯૩૧ અને ૧૯૪૪
૨૭. જૈન સાહિત્યનો સક્ષિપ્ત ઇતિહાસ - લેલક, પ્રકાશક શ્રી મોહનલાલ દલીચદ દેસાઈ, મુબઈ, ઇ. સ ૧૯૩૩
૨૮. દ્વયાશ્રય ગુજરાતી ભાષાતર) : શ્રી. મણિલાલ નમુમાઈ, ઘઢોદરા ૧૮૯૩
૨૯. પશ્ચિમી રાજસ્થાની - ઢો તેસિસતોરીના ગ્રંથનો અનુવાદ-અનુવાદક

- પ્રોફે. કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ, ૧૯૬૩
૩૦. પ્રબંધચિંતામણિનુ ગુજરાતી ભાષાંતર : ભાષાંતરકર્તા શ્રી દુર્ગાશંકર કેરલરામ શાસ્ત્રી, પ્રગણક શ્રી ફાર્વસ ગુજરાતી સમા, મુમ્બઈ, ઈ.સ. ૧૯૩૪
૩૧. પદરમા શતરૂના પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય : સંપાદક શ્રી વેદાન હર્ષદ ધ્રુવ, ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ, ઈ.સ. ૧૯૨૭
૩૨. પ્રાચીન તીર્થમાલાસંપ્રદ્ધ ભા. ૧, શ્રીવિજયસુરિ, ૧૯૨૨
૩૩. વૃહત્ પિંગલ - શ્રી રામનારાયણ વિશ્વનાથ વાઠક, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, મુમ્બઈ, ઈ.સ. ૧૯૫૫
૩૪. રજપૂતાને કા ઇતિહાસ [The History of Rajputana Vol. I. Second Edition] શ્રી ગૌરીશંકર હીરાચંદ ઓજા, ઈ.સ. ૧૯૩૭
૩૫. રામલાલ ચુનીલાલ મોદી-લેક્ષસંપ્રદ્ધ, ઈ.સ. ૧૯૫૩
૩૬. વર્ણકસમુદ્વય ભા. ૧, ૨ : સંપાદક ડૉ મોગીલાલ જ. સાહેસરા, મહારાજા સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા, ઈ.સ. ૧૯૫૬
૩૭. વસ્તુપાલનુ વિદ્યામઢલ અને ઘીજા લેણો : અધ્યાપક શ્રી મોગીલાલ જ સાહેસરા, જૈન ઓફિસ, ભાવનગર
૩૮. વિમલપ્રબંધ સ શ્રી મણિલાલ વર્કોરભાઈ વ્યાસ
૩૯. વિમલપ્રબંધ અને વિમલશાહ, શ્રી મણિલાલ છવારામ મદ્દ, 'બુદ્ધિપ્રકાશ' પુસ્તક ૭૬, અંક ૧, જાન્યુઆરી, ઈ.સ. ૧૯૨૯
૪૦. વિમલચરિત રૂઠવિજયરચિત (સુનિ પદ્મવિજયજી શિષ્ય), સં ૧૯૦૦
૪૧. સંજ્ઞાયામલા પ્રગણક શા મીમજી માણેક મુંબઈ
૪૨. સિરોહીકા ઇતિહાસ : ગૌરીશંકર હીરાચંદ ઓજા, સ ૧૯૬૮
૪૩. સિદ્ધાંત ચોપડે' જૈનયુગ પુસ્તક ૫ અંક ૧, ૧૦, સ ૧૯૮૬
૪૪. સોમનાથ શ્રી રત્નમણિરાવ મીમરાવ, ગુજરાત સાહિત્ય સમા, અમદાવાદ, ઈ.સ. ૧૯૪૯
૪૫. હસાડલિ પ્રથ ૧ (અસાહિત નાયક) સંપાદક, કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ ઈ.સ. ૧૯૪૫

આ સિવાય જૈન સાહિત્ય સંશોધક, ત્રૈમાસિક પુરાતત્ત્વ, ગુજરાત માસિક ફાર્વસ ત્રૈમાસિક, જૈનયુગ માસિક, બુદ્ધિપ્રકાશ માસિક વગેરેની ફાઈલો —

परिशिष्ट २ : शब्दसूची

'अखेगीता' : ८

अलो : ८

अजदपुर : ९

अजमेर : ७२, टी-७४, ८१

अणहिलवाड : ७, ५७-५९, ६१,

६३-६५ ७२ ७३,

टी-७३. ७५-८१ ८३-

८५. ९२, ९६, १०१.

टी-१०४, टी-१०५ १०९.

टी-११०

जुओ 'पाटण'

अनुपमादेवी : टी-१०९

'अपभ्रंश-काव्यव्रयी' : टी-३०

अफघान : ९

अबूशफर नदवी : टी-७४

अमयतिलकगणि : ३९

अमयदेव : ९०

अमयसिंह : १००, टी-१००

अमदानाद : ३ ७-९, ११, १२,

२७, २८, ९०, ९३, १०६,

१०७, टी-११०, १११,

टी-१२५

अनतराय म रावळ : ३, ४३

अरिसिंह : ३९

अर्जुनमिरि : ३६, ५०, ६४, ८१,

८४, ८५ ८६ ८९-९१,

९३, ९५, ९७, ९८, १०१

अर्जुन : ४७, ९७

अलतेकर ए. एम. : टी-६९

अल्लाउद्दीन : टी-१०६

अपारवा : ८

अशोक : ४९, ८५

अहमदशाह : १०६

'अंतरिक पार्श्वनाथ जिन-छंद' : २३, २८

अंधिका : १००

आनर्त : टी-१०४

आनंद : टी-९९, टी-१००

आनंदशंकर धर : ८

आबु : ३, ४६, ४७, ५६, ७२

८४ ८९, १२५

आबुरोड : टी-१०९

'आबुरारा' : ३३

आरासण : ४६ ४७, ६९, ८४,

८६, ८७, ९०

आलोयणवीनती' : २९, २८

आशापर पंडित : ५०

आशावळ : ९३

'इन्डियन एन्टिक्वरी' : ३९

इलियट : टी-७१

इदनदिसूरि : १३, १४

इद्रहसगणि : ८८, ८९, ९१,

टी-९२, ९४, टी-९४

उएसनगर : ४४

उज्जयिनी : टी-१२०

उदयप्रभ : ३९

उदयमती : ९३

उद्योतनसूरि : टी-१०४

'उपदेशमाला' : ७७

‘ઉપદેશસતતિકા’ : ૭૬, ૭૯, ૯૭

‘ઉપદેશરસાયનરાસ’ : ૩૨

‘ઉપદેશસાર’ : ૭૭

‘ઉપાહરણ’ : ૨૫

રહઢ : ૪૪

શ્રમપદાસ : ૩, ૮

ઓસનાઢ : ૪૪

કચ્છ : ૭૨, ૭૪ ટી ૭૫

‘કચ્છક’ : ૬૯

‘કહ્નૂલીરાસુ’ : ૩૩

કશિન્સ : ટી-૧૦૫

‘કથાકોશ’ : ૯૫

કનૈયાલાલ એમ મુનશી : ૪૨

૪૩, ૮૦, ૮૨

કમલસંયમ ઉપાધ્યાય : ૧૮

કમઢાચહેન ર. મુતરિયા : ટી-૨૫

‘કરસંવાદ’ : ૨૩, ૨૮

કર્ણ : ૬૨, ટી-૬૮

કર્મશાહ : ૨૨

કર્વાઢે મહાત્મા : ૮૯

કલધૂરી : ૮૩

કલોલ : ૮

કાન્તિલાલ વ્યાસ : ૩૩, ૩૫

કાન્થકુઢ્ઢ : ટી-૧૧૦

‘કાન્હડદેપ્રગ્ન’ : ટી-૩૩, ૩૪,

ટી-૩૪, ૩૫, ટી-૩૫ ૩૬,

૩૭, ૩૮ ૪૮, ૧૩૭

કાલિદાસ મહાકવિ : ૩૩

‘કાવ્યાનુશાસન’ : ૩૦, ટી-૩૦

કાસીદ, મહમૂદ : ૭૫

કિતાવ ઢૂન-ઝલ-અકબર ટી-૭૪

કિલ્હોર્ન એફ. પ્રો. : ૬૦, ટી-૮૮,
૮૯

‘કીર્તિચૌમુઢી’ : ૩૮, ૩૯

કુમારપાઢ : ૩૮ ૩૯, ૫૭, ૫૮,
ટી-૧૧૦

‘કુમારપાલપ્રતિબોધ’ : ૩૯, ૮૩

‘કુમારપાલપ્રગ્ન’ : ૩૪

‘કુમારપાલરાસ’ : ૮

કુરસિંહ : ટી-૧૦૦

કુલચદ્ર : ૭૬, ૭૮, ૧૦૧

કૃષ્ણજી : ૩૯

કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઢવેરી : ૧૬

કેશવ હર્ષદ ધ્રુવ : ૮

કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી : ૫, ૬,
ટી-૮, ૩૦, ૩૨ ૧૩૩,

ટી-૧૩૩

કેશવલાલ કામદાર : ૪૦

કથવોટ : ૭૨, ૭૪, ૭૬ ૮૪,
૨૦૧

કુમારિયા : ૮૪, ૮૬, ટી-૧૦૬

વલાટ જહોનીઢ ઢો : ટી-૮૮

ક્ષમાક્લ્યાણજી : ૮૯

‘ક્ષેત્રપ્રકાશરાસ’ : ૩૩

ક્ષેમરાજ : ૫૮, ૫૯

લઢાલી : ૭૯

‘લરતરગચ્છની પટ્ટાવલી’ : ટી-૮૮

લારવેલ : ૮૫

લૂમો : ૮

લિમત્રપિ (વોહા) લલિમદયશોભદ્ર-
રાસ : ૧૨, ૨૭, ૨૮

‘લેમી અને લીજી વાતો’ : ટી-૯૭

खोन्हमीर : टी-७४, ७५
 खंभनगर : टी-१३
 खंभात : ३, ११, १२, २२,
 टी-१०६; जुओ 'त्रयावती'
 'गच्छनायक-पञ्चवलि सज्जनाय' : १३
 गवपतिशाह : २५
 गक्षनी : ७१, ७२ १०१
 गांभुनगर : ४४, ५७-५९
 गिरनार : १२, ४७, ८५ ८७
 ९१, ९२
 गिरिनगर : टी-११०
 'गीतगोविन्द' : ३४
 'गुजरातना चौलुकयो' : ६९, ७१
 गुर्जरराष्ट्र : १०१
 गुस्तावल धोन : टी-१०५
 गेहुही : ४५, ६३
 'गौतमपुच्छा चउपई' : १८ १९, २८
 गौरीशकर ओझा : ६०, टी-६०
 टी-६५, ६८, ६९, ७० ७५,
 ७७, ७९, ८०, ८१ ८६
 ८९, ९६, ९७
 गोपाल : ८
 'गोपालगीता' : ८
 गोपालदास कवि : ८
 गोमतीपुर : ८
 गोविंदमाई पटेल रा. ब. : टी-६८
 घूमली : ६९
 चगती एम. ए. : टी-१३
 'चतुर्विंशतिजिनस्तवन' : २७
 'चतुर्विंशतिप्रवच' : ३४, ३९
 'चा-पर' ३, ४

चामुंड : ५८, ६१, ६२, ६४
 चार्ल्स कोलविल : १०४
 चाहिल : ९८, ९९, टी-९९,
 टी-१००, १०२
 चितोड : ८०, ८२, ८६, ९५;
 जुओ चित्रकूट
 चित्रकूट : ४६, ८०, ८२, ८६,
 ८७ ९५; जुओ 'चितोड'
 चीन : ६७
 चेदिराज : ६७
 चंद्रप्रभ (प्रभचंद्र) : ३९
 चंद्रसूरि : ५८
 चशवती : ३६ ४१ ४६, ४७,
 ५०, ५२, ६५, ६६, ७२,
 टी-७३, ७८, ८५, ९१-९५,
 १०२, १०५, टी-१०६-१०८
 १०९, टी-१०९
 चांपानेर : १०७
 चितामणि वय : टी-७१
 'चित्राप्रशस्ति' : ३८
 जगदेव : टी-१००
 जगसिंह : १००, टी-१००
 जयप्रथ : ६९
 जयलखिजयजी मुनि : टी-५९,
 ८९, ९९
 जयसिंहसूरि : ३९, ८३
 जाउर : २५
 जिनचन्द्र : ९०
 जिनदास : ९
 जिनपाल उपाध्याय : ३०
 जिनप्रमसूरि : ८२, ८६ ८८

जिनमंजुन : ३९
 जिनविजयजी मुनि : ५६, टी-४२,
 टी-७२, टी-७६, १३३
 जिनसोम : १३
 जिनहर्षेगणि : ३९, ६८, ८७, ८३
 टी-१०१
 जिनसूरि : ८८, ८९, ९१
 जिनहर्षेसूरि (खरतरगच्छ) : १७
 जिनहम : १३
 जिनेश्वरसागरसूरि : ९०
 जूनागढ : १०६
 जेतलपुर : ८
 जेतलमीर : ७२, ७४-७६, १०१
 ' जैनसंप्रदायशिक्षा ' : ७७, ८६, ८७
 ' जैन साहित्य संशोधक ' : ७२,
 टी-७२
 ज्योति बुहलर : ३९
 ज्ञानचन्द्रसूरि : ८९
 ज्ञानरत्नदेवी . ९, १०
 ज्ञानेश्वर भेषाणी : ३
 डोड कर्नल : टी-१०९
 डोनी : ४०
 ठठानगर : ४४, ४६, ४८ ४९,
 ६६, ६८, ७०, ७१, ७९, ८१
 ठठानरेश : ६७
 ' तपगच्छनी पट्टावली ' : १५
 ' तीर्थकल्प ' : ८२
 तेजपाळ : ३९
 त्रयावती : ११; जुओ ' खभात '
 त्रिभुवनकीपकप्रवर्ध : ३५
 त्रिभुवनदेवी . टी-१००
 दलपतराम कवि : ८, ७०

दशरथ : टी-१००
 दादाहरिनी घाव : ८
 दादु दयाळ : ७
 दादु पथ . ७
 दामोदर : ८१
 दुर्लभराज : ५८, ६१, ६२, ६४, ८०
 दुर्गाशंकर शास्त्री : ६९, ७७ ८०,
 ८१, ९१, ९५, ९६, टी-१०६
 देलवाडा : टी-१०९
 देवकुन्पाटक : टी-५७; जुओ
 ' देलवाडा '
 देवडाओ : टी-१०९
 ' देवराज-वच्छराज चउपई ' : २३, २४
 देवल : ७०
 ' देवल-स्मृति ' : ७०
 देवविमलगणि : टी-१०६
 ' द्वारिका ' : १०७
 ' द्वयाध्व ' : ३९ ६७-७०
 धनपाल : टी-७३ टी-१००
 धनेश्वर : ९०
 धरणीवाराह : ८०
 धर्मचोपसूरि : ३६, ४६-४९, ५१,
 ६४, ८४, ८७-८९
 धवल : टी-९९, टी-१००
 धारानगरी : टी-११०
 धूमकेतु : ३ ४
 धधूक परमारदेव : ४९, ६६, ८०-८२,
 ८४, ८६ ८७, ९५, ९६, १०२
 नगरठुठा : ३६
 नहल . ७३, ८१
 नदीम एम : टी-७१

नयराज : २५
 नरसिंह महेता (करि) : १६
 नरसिंह : ९८-१००, टी-१००
 नरसिंहराज दिवेठिया : ८, ३६,
 टी-३६, टी ३७, टी-१११
 'नरवल्लभ पार्श्वनाथस्तव' : टी ११
 १२, २१,
 'नहरवाल' : ३४, जुओ
 'अणहिलयाड'
 नाकर : ३५
 नागा : टी-१००
 नानात्वाल दलपतराव करि : ८
 'नाभिनदनजिनोद्धारप्रबंध' : ३४
 नायलदेवी : टी-१००
 निधय : ५८, ५९ ६० ८४ ९२,
 टी-१००
 नीन : ४५, ५७
 नीनग : ५७
 नेड : ५७, ५८ ६०-६२ ६४;
 ६६, ९२, ९३, ९९ टी-९९,
 १००, टी-१००-१०२
 'नेमनाथहमचडी' २१, २८
 नेमचद्रमूरि : ९८
 'नेमिनाथ चरित-प्रशस्ति' : ३९
 'नेमिनाथचरित' ५७, ५८ ६७,
 ८१, ९३, ९६
 'नेमिनाथ-रंगरत्नाकर छंद' ११, २०
 नेमिनाथ-छ्वाणवसही : टी-१०९
 पताई राजल : १०७
 'पवाडा' : टी-३२, ३३ ३५, ५३ ५५
 पद्मनाभ : ३६

पद्मावती : टी-१००
 पाटण : ९, १०, १२, ४१ ४५,
 ४६, ५०, ९२, १०१, १०६,
 टी-१०६ १०७, टी-११०,
 पाटलीपुत्र : टी-११०
 पालणपुरी सपाधय : १०
 पीरोजघान : १७
 पुण्यविजयजी मुनि : ४, ५, १३०
 'पुरातनप्रबंधसंग्रह' : ९७, ९८,
 १०२
 पृथ्वीपाल : ५७, ९९, टी-१००
 १०२
 पोरबंदर : ६९
 पोरवाड : ५८
 पजाब : ७८
 प्रनापगड : १२६
 'प्रबंधशेख' : ८८
 'प्रबंधचिंतामणि' : ४४, ३९, ४०,
 ८३.
 'प्रबंधसंग्रह' : १५
 'प्रभावकचरित' : ३९
 प्राग्वाट : ४४, ४५, ५७, ५८,
 ५९, ६६, १२३
 फावकी : टी-९२
 फार्बिस गुजराती सभा : ६, १११
 फिरोजपुर : ९
 फोर्बिस ए के : ३९
 बर्होइस जनरल : टी-१०५
 बर्डा पर्वत : ६९
 बर्वरराज : ६७
 'बलभद्र-यशोभद्र-रास' : टी ३२

वल्लाल : ३४
 बिकानेर : ७२
 ' बुद्धिप्रकाश ' : ६५, ७०
 बुद्धिसागरसूरि : ९०
 बुढाहीनपुर : १२
 ' बृहत्-पिंगल ' : ५४
 बेचरदास वंछित : ५
 ' बोम्बे रेहोस्टियर ' : ४०
 बंगाळ : ७६, ७७
 बमनिया : ३६, ४६, ४७, ५१, ५२,
 ६६ ६७, ७०, ७१, ११४
 ब्रह्मगुप्त : टी-१०४
 ब्राह्मगावाद : ७०, टी-७०, ७१
 भगवानलाल इद्रजी, डॉ : ४०
 भटलोक : ७१
 ' भरतेश्वरबाहुषलीराशु ' : ३३, १३७
 भाण : ९८-१००
 भाण (भाणमंडण) : टी-१००
 भासप्रकाशन ' : ३१, टी-३१
 भिन्नमाळ : ७, ४५, ५७, ५९,
 टी-७३ ८१, १०३, १०४
 टी-१०६, १२४, टी-११०;
 जुओ ' श्रीमाल '
 भीम द्वारिकानो राजा) : १०७
 भीम पहेलो : ४१, ५०, ५१
 भीमजी माणिक : टी-२८
 भीमदेव : ४८, ४९, ५६, टी-६०,
 ६१, ६२, ६४-७४, ७६,
 ७८-८३, ८५, ८६ ९२-९६
 १०१-१०२, ११५
 भीलाडी : टी-१०५
 भुवड : ५८, ५९

मोगीलाल जे सांडेसरा : टी-२५,
 ७८, टी-९०
 भोज : ३८, ७६, ७८, ८०, ८३ १०१
 ' भोजप्रबंध : ३४, ८३
 भो जे. संशोधन विद्यालय : ५, ६
 मजुमदार ए के. : ७०, ७१, ७२,
 ११६
 मणिलाल बरीरभाई व्यास : ४, ५,
 ३८, ४१, ७७, ७९, ८३,
 ८७, ९१, ९५, १३०
 मधुसूदन मोदी : ३-५
 ' मध्ययुगीन भारत ' : टी-७१
 मनसूर : ७०, टी-७०, ७१, टी-७१,
 ७२, टी-७४
 मवस्थली : ८१
 महमूद गसनी : ६६, ७१, ७३,
 टी-७३, ७४, ७५, ७६ ७८,
 ८१ ८४, ९२, टी-९२, ९३,
 टी-९३, १०१
 महमूद बेगडो : ११, १०३ १०६
 महात्मा गांधी : जुओ ' मोहनदास
 करमचंद गांधी. '
 महिदूक : टी-१००
 महेशाणा : टी-५९
 मारवाड : ४४ ८१, १०१, ११२
 मालवण : ४६
 ' मालविकाग्निमित्र ' : ३३, टी-२३
 मालसमुद्र : १२
 माल्ववण : ७९
 भावळ : टी-१०५
 भाळवा : ७३, ८१, ८३
 मुलेया : टी-१०५
 मुनिमुदरसुरि ९७, टी-९७

मुलतान : ७१, ७२, ७५
 मूळराज : ५८-६२, ८०, टी-११०
 मेदपाट : ७३
 मेरुगुग आचार्य : ३४, ३९, ६८,
 ८३, ९३,
 मेवाड : १२, २५, ८१
 मोढेरा : ७२, ७३, ९२, टी-९२,
 ९३, टी-९३, १०२, -सु सूर्य-
 मंदिर : १०२
 मोहनदास करमचंद गांधी : ७, ८,
 जुओ : 'महात्मा गांधी'
 मोहनलाल दलीचंद देसाई : ४, ५,
 १५, ९१, ९७
 'मोहराजराज्य' : ३९
 मंग : ८
 मंगळदास : ९
 मंजुलाल मजमूदार : ३४, ३६
 यशपाल : ३९
 योगराज : ४५, ५७, ५८, ५९
 'रश्मिछंद' : ५४
 रणमल्ल छंद : १३७
 रत्नमणिराव भीमराव जोटे : १०३,
 ११६
 रत्नमाल : ४४
 'रत्नमाला' : ३९
 रत्नमंडन : १३
 रत्नमंदिरगणि : ८३
 रत्नसिंह : १२
 रत्नशेखरसूरि : १३, २५, २६
 रत्नसूरि (बृहद् गच्छ) : ८८, ८९
 रत्नादित्य : ४५, ५७-५९
 रमणभाई नीलकण्ठ, सर : ८

रसिकलाल छोटालाल परीरा : ६,
 टी-५८, ६१ टी-९९
 रतियादेव : ४७
 राणाक : ९८, टी-१००
 राणीनी यात्र : ९३
 राजप्रियसूरि : १३, १४
 'राजतरंगिणी' ३८
 राजशेखरसूरि : ३४, ३९, ८८-९०
 रामनारायण वि. पाटक : ४, ५,
 ५४, ९७
 रामलाल चुनीलाल मोदी : टी-६८,
 टी-१०५
 रा' मांडलिक : १०६
 'रावणमंदोदरी-संवाद' : ३२
 'रासमाला' : ३९
 रूपविजयमुनि : ८८
 रूपाल : ८
 रूपिणी (पिणाई) : टी-१००
 रे एच. सी. : टी-७५
 'रेवंतगिरि-रासु' : ३१, ३२
 रोमनगर : ३६, ४६ ४८, ४९,
 ५१, ५२, ६६ ७०, ७६-७८,
 ८१, ८४, ९४, १०१.१ १३,
 ११४, १३८
 रोहड : ४४
 रोहो : टी-१०५
 लखनौ : ७
 लघुराज : ९, १०, १४, २६; जुओ
 'लावण्यसमय'
 लखमसिंह : टी-१००
 लखमसी : टी-१२५

लक्ष्मणगणि : टी-३१

लक्ष्मीकर्ण : ८३

लक्ष्मीसागर : १३

लक्ष्मीसागरसूरि : (तपगच्छ) : १०
१३-१५, २५

लहर-धनुहावि : ५८, ५९, ८४

लहरि : ४५, ४६, ५७, ५९-६१,
६५, ८४, ९२, टी-१००,
११५

लाट : टी-१०४

लालचंद बी. गांधी : टी-६१

लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृति
विद्यामंदिर : ६

लालिग : टी-१००

लावण्यसमय : ३, ४, ८-१६,
२०-२९, ३६, ४१-४३, ४५,
४८-५२, ५५, ५६, ६४,
६६-६८, ७०-७६, ७७, ७९,
८१, ८७-८९, ९१, ९२,
९४-९७, १०३, १०७ ११२,
११६, १२३, टी-१२५,
१३० : जुभो : 'लघुराज'

लावण्यसमय युग : १५

लीलावती : ९

लीवदीनो भट्टार : २३

लीगो : ८

'सुहृदवदनचपेटा' : १७, १८

लुगिनबराही : ३

लोक्षना : ७२, टी-७३

लोकशाह : १७, १८, १२४, १२५

लखराज-कनपुर : १२, २४

'बदनगर-प्रदास्ति' : १९, ८३

वनराज चावडो : ४५, ५७-५९,
६१, ११५

वर्णकसमुच्चय : ७८

वर्धमानसूरि : ८९, ९०

वर्धमानसूरि (खरतरगच्छ) : ८८
टी-८८

वलमी : ७, टी-१०३, टी-११०

वल्लभ भट्ट (मेवाडी) : ८

वल्लभराज : ५८, ६१, ६२

'वल्लभाख्यान' : ८

वल्लभाचार्यजी : ८

'वस्तुपाल-चरित' : ३९, ६८-८०,
८३, ८८, १०१

वामड : टी-७२

वामड : ३०, टी-३०

वामजनगर : ११

'वासवदत्ता' : टी-३४

विजयधर्मसूरि : टी-१२

विठ्ठलनाथजी गुसाई : ८

'विद्यावितासपवाड' : ३५

विन्सेन्ट स्मिथ : ७, टी-१०३

विमल : ३, ३६, ३८, ४१, ४५-४४,
५६-५८, ६१-६८, ७६-८७,
९०, ९२ ९४-१००, टी-

१००, १०१, १०२, टी-१०६,

१०८ १०९, ११३-११५

१२१, १२३ १२५, १३८

विमलचरित' (संस्कृत) : ७९,
टी-७९, ८८ : जुभो 'विमल-

प्रबंध'

'विमलप्रबंध' (संस्कृत) : टी-६९

जुभो 'विमलचरित'

‘विमलरास’ : ८८
 विमलवसदी : ३, ३६, ४१, ४९,
 ५२, ५७, ८२, ८३, ८६-९४,
 ९६, ९९, १०१, १०२, .
 ‘विमलशाहचरित’ : टी-९४
 ‘विधिप्रतीर्षकल’ : ८२
 विष्णुदास : ३५
 वीर : ४५, ५०, ५७, ५८, ६०-६६,
 ८४, ९२, ९८-१०१
 वीरमती : ४५, ४८, ५०, ५१,
 ५७ ६३, ६४, १०६
 वीरेन्द्रराय महेता : ३
 ‘वैषस केदलोग’ : टी-८९
 वैवर प्रोफेसर : ९१
 ‘वैराम्य-विनती’ : २२
 वरसिंह : ४५, ५७-५९
 विष्णुगिरि : ५७, ५८
 वेंगणपुर (जल) : ८
 शत्रुंजय : १२, ४७, ८५, ८७ ९१
 ९२
 ‘शत्रुंजय-प्रवास्ति’ : १४
 शाकंभरी : ७३, ८१
 शामळ भट्ट : ८
 शारदातनय : ३१
 ‘शालिभद्ररास’ : ३३
 शाहआलमनो रोजो : १२
 शिवशास्त्रपति : ६७
 शिरोही : टी-१०९
 ‘शिष्टपालवध’ : टी-३३
 श्मशान : १३
 शांतिनगर (शांतिनगर) : २३

श्री : ४५, ४७, ४८, ५०, ५१,
 ६३, ६४, ८५ ९२, ९७,
 ९९, १०१
 श्रीदत्त : ४५, ६३, ९२
 श्रीधर : ९
 ‘श्रीमहावीर-उत्साह’ : टी-७३
 श्रीमाता : ४७
 श्रीमालनगर : ७, ४४, ५८, ५९,
 टी-७३, टी-१०४, टी-१०६,
 टी-११० : जुओ ‘भिलपाल’
 श्रीमाली : ४४, ४५, १२३
 ‘सनत्कुमारचरितम्’ : ३९ टी-५८,
 ६०
 समयरत्न मुनि : ९, १०, १४
 ‘सप्तश्लेषिरासु’ : ३१, ३३
 ‘समरारासु’ : ३३, १३७
 सलुगा : टी-१००
 सहजानंद स्वामी : ७
 सहस्रलिंग : ९३
 साचोर : टी-७२, टी-७३
 सामतसिंह : ५८, ५९
 सारोया : टी-१०५
 ‘सुकृतकीर्तिकल्लोत्तिनी’ : ३९
 ‘सुकृतसंकीर्तन’ : ३९
 सुधानंदन : १३
 सुवन्धु कवि : ३३
 सुमतिसाधुसूरि : १३, १४, २५
 ‘सुमतिसाधुसूरि-विवाहलो’ : १५,
 २५, २६
 ‘सुरप्रियकेवली-रास’ : २२ २३,
 २८, टी-३२

- 'सूर्य-दीपवाद-छंद' : २४, २५
 सिद्धराज-जयसिंह : ३८ ४३
 सिद्धपि : टी-१०४
 'सिद्धहेम' : ६८
 'सिद्धातचतुर्गदी' : १७, १८, २८
 'सिद्धांतसारोद्धार-सम्यक्त्वोक्तास-
 टिप्पणक' : १८
 सिद्धिसुरि : ७
 'सिरोही राज्यका इतिहास' : ६९
 सुरप्राण : ७७
 'सुरप्रिय-केवली-रास' : २२, २३
 सेरिसानगर : ११, १२, २२
 सेरिसा-ग्रार्चनार्थ-स्तव : २२, २८
 सोमजय : १२, १४
 सोमदेवसुरि : १४
 सोमधर्म : ९१
 सोमनाथ : ६६, ७१-७४, ७८, ९३,
 टी-९३, १०१
 सोमश्रम : ३९
 सोमविमल : १३
 सोमसुंदरसुरि : १४
 सोमेश्वर : ३९, टी-७३
 सोरठ : टी-७३
 सौभाग्यनदिसुरि : टी-४२, ४९,
 टी-७९ टी-८२, ८८
 टी-८८, ८९, टी-९४
 सौराष्ट्र : ७, ७३, टी-१०४
 सङ्कल्पन : ५८, ५९, ८४

- 'संदेशक रास' : ३३
 संपूरीदेवी : २५
 सांकलिया ह. प्रोफेसर : ९३
 सांतपुर : टी-१०५
 सिंधु देश : ३६, ४६, ४८, ४९,
 ५१, ६६, ६९-७२, ७५,
 ७६, ७८, ८४, ९४, १०१,
 ११४
 सिंधु नदी : ६७, ६८
 'सिंहासनवप्त्रीशी' : ७
 सैधव : ६९, ७०
 'स्त्री-जीवन' : टी-२५
 'स्थूलिभद्र एकवीसो' : १९, २८
 हन्टर-ब्लेयर, श्रीमती : टी-१०५
 'हम्मीरमदमर्दन' : ३९
 हम्मुक : ६३, ६८, टी-६८, ६९,
 ७०, ७५, ७६, ७८, १०१
 हरिभद्रसुरि : ३९, टी-१०४
 हरिभद्रसुरि (चद्रसुरिशिष्य) : ५७, ५८
 हरिवल्लभ भायाणी : ३, ५
 हर्मन याकोबी : ६०
 'हीरसौभाग्य' : टी-१०६
 हीराणंदसुरि : ३५
 हेमचंद्राचार्य : ३०, ३१, ३८, ३९,
 ६७-६९, ११६
 हेमरथ : ५७, टी-११०
 हेमविमलसुरि (तपगच्छ) : २७
 हैद्राबाद-सिंध : ७०
 दसाउलि : टी-३५

परिशिष्ट ३ : वर्णक-सूचि

कला : बोंतेर पुरुषनी (४-४१ थी ५१)
 : चोसठ छीनी (५-४० थी ४८)
 कलियुग : (३-३ थी १०१)
 कर्मादान : (पदर) (९-११५ थी १३१)
 घोडा : (७.५० थी ५७; ७-६३
 थी ६४
 : नो सामान (७-५८ थी ६२)
 चौडु : (८-९१ थी १०४)
 : भाषा (छ) (४-४०)
 भोज्य पदार्थ (अहार) :
 (९-१०५ थी १०८)

मडप : (चोर्यासी) (९-२२५ थी २३१)
 राग : (५-५२ थी ५-५४)
 रागणी : (छत्रीस) (९-९३ थी ९९)
 लिपि : (अहार) (५-४५ थी ५-४७)
 वाद्य : (पच महा) (९-९२)
 सामुद्रिक लक्षण :
 पुरुषना चत्रीस (४-३ थी ४-२२);
 कन्यानां (५-३ थी ५-३६)
 हथियार : (७-३७ थी ४२)
 हाथी : (७-४७ थी ७ ५०)

परिशिष्ट ४ : नेमिनाथचरितनो अंतभाग

[प्रो. डो. हर्मन याकोबीए संपादित 'सनत्कुमारचरित' (ई. स. १९२०) ना परिशिष्टमां अन्तभागमा 'नेमिनाथचरित' नो अन्तभाग पृ. १५२-१५५ मां छाप्यो छे ते विमल विशे प्रकाश पाडे छे तेथी अहो आप्यो छे.]

एहु अणन्तर हुयउ जिणु पासु । पासाउ वि वीर-जिणु ।

इन्दभूइ अह तह सुहम्मु वि ॥

ता जम्बूसामि, अह पद्दु, तयणु गुरु-गणु असंखु वि ॥

अह कोडिय-गणि चन्दकुलि विठल-वहरसाहाप ।

अङ्गच्छन्तिहि अणुकमिण बहु-गणहर-मालाए ॥ १ ॥

हुयउ समहर-हार-कुन्दुजल-जस-पसार-भरिय-भुवणु चडगच्छ मण्डणु ।

जिणचन्द मुणिन्दु घर-वल्लय-भविण-जणहिय-रज्जणु ।

तसु पुणु पद्दह जस-कलसु आसि जगुत्तिमु सीसु ।

अवितहरय-नामिण पयडु सिरि-सिरिचन्द-मुणीसु ॥ २ ॥

एहु पयहवि(?) हुयउ हरिभइ-सूरि ति विनेय-लवु ।

असम-विविह-गुण-रण-भूरिहि ॥

सारय-ससि-विमल-जय-भरिय-घरह सिरिचन्द-सूरिहि ॥

तहु सिरिमाल-पुरुभविउ । पोरयाड-अभिहाणु ॥

चिद्दइ वसु असस-गुण-नर-माणिक-निहाणु ॥ ३ ॥

जोय-सठिउ नयरे सिरिमालि । लच्छीए पयबीहवि वि ।

विहिय-असम-सव्वह-रिद्धिउ ॥

गंभूय-पुरीए गउ । वदमाण-सुहि-सयण-बुद्धिउ ॥

हरिय-तुरहभ-सद-सय-भय-किरियाण य पासु ॥

तम्मि वसि सुपसिद्ध हुउ । ठक्कुरु निन्नय-नासु ॥ ४ ॥

अवर-अवसरि जणय-बुद्धीए । घणराय-नराहिविण ।

नीउ सन्दु अणहिल्लपाडइ ॥

विज्जाहर-गच्छि कय-उसह-भवण-सय-छलिं भवइ ॥

नियय-कित्ति-कामिणि दिसिहिं । नीसेसिहिं वि ललन्त ॥

अह तज्ज वि कोउग जस-वि । ताम नियय पसरन्त ॥ ५ ॥

तयणु सारय-समय-रयणियर- किरणावलि-निम्मलिहिं ।

गुणिहिं पत्त-असरिस-मडप्फर ॥

हुउ निन्नय-अन्नरुहु । लहर-नामु दण्डवइ मणहर ॥

तेण य विञ्झ-गिरिहिं गइण । गहिय अणेग करिन्द ॥

निजिय पुणु करि-हरण-मण । बहुविह समरि नरिन्द ॥ ६ ॥

घणुहि वि पहिय जीए अवयारि । लीलाइ वि रिउ जिणिय,

अजु वि देवि सा विञ्झवासिणि ॥

तिण फारिय सण्डथल-गामि अच्छि-दुरिओह-नासिणि ॥

किं तु लहर-नामिण स तहिं । घणुहावि ति पमिद ॥

हुय सबल-धरणियल-कय-पूय-विरोस-समिद ॥ ७ ॥

तत्थ-पत्तिण हत्थि-दंसणिण । वणराय-नराहिविण ।

मुणसज-चित्तेण लहरह ॥

तं चेव य सण्डथल- गामु दिन्तु कज्जेण यइयह ॥

तसु पुणु लच्छि-सरत्तइहिं । देविहिं विहिय-पसाव ॥

महियल-विलसिर-जस-पसर । असम-गुणिहिं विक्खाउ ॥ ८ ॥

टङ्कसालहँ सिरि-वरुवल्लु । जिण ठवियउ चित्त-पडु ।

लच्छि निमिय मुद्दामु जेण य ॥

जमु सञ्चिण बहइ इह । मूलराय-मज्जाय..... ॥

मूलराय-चामुण्डनिध- वल्लहरायहँ कालि ।

दुल्लहरायह सुलुग कुल-सिलयहँ रजि विसालि ॥ ९ ॥

दसहँ एणहँ सचिव-पय-भार- उद्धरणि सुदुर-वल्ल ॥

वीर-नामु हुउ सचिव-पुत्तमु ॥

अन्तम्मि य सुगुर-पय- मूलि चरणु सेविवि अणात्तमु ॥

जणिवि पुत्तु सव्यायरिण । निय-जीविय-फल लेइ ॥

सर-वमु-दिसि-वरिमम्मि जस- सेसत्तणु पावेइ ॥ १० ॥

तमु वि नन्दणु विडमु मुकलीण । मुत्तमत्थउ खन्ति-पर ।

सीलरन्तु सोहग-मुन्दद ॥

नेदु ति अमत्तु हुउ । जमु पत्तनु सिरि-भीम-नरवर ॥

वीउ वि दण्डाहिवइ-पय-पाविय-असम-पइट्ठु ॥

विमलु नाम नन्दणु हुयउ । असरिस-गुणिहँ गरिट्ठु ॥ ११ ॥

अवर-अवसरि भीम-नरराय- वयणेण विवक्षित-जय-.

हेउ विमलु चउरङ्ग-सेसिण ॥

सिरि-चट्टावलि-वर- विसइ पतु निय-सति-जोगिण ॥

अह संगहिय-विवक्षित-सिरि । कय-निय-पहु-आएसु ॥

तय वसन्तु सु सचचवइ अव्वुउ सिहरि-विसेसु ॥ १२ ॥

तयणु पसरिय-गरुय-उच्छाहु । सिरि-अम्माय वि वर-

वसिण दिट्ठ-असरिस-वसुन्धरु ॥

तक्कालु वि लद्ध-सिरि- भीम-नेढ-आएस-मुन्दरु ॥

अव्वुय-गिरिरायह सिहरि । निम्मल फालिह-वन्नु ॥

उसह-जिणसर-चेइहरु । कारावेइ रवणु ॥ १३ ॥

तयणु हरि-करि-रयण-संगयह । सबन्धिय-लक्खणहँ ।

नीलउ सण्ड-नामिण य तियसिण ॥

निच्चं पि हु विरिय-वहु- संगिहाणु गुरु-भक्ति-तरसिण ॥

नच्चाविय-निय-कित्ति-वहु । भुवण-रत्त-मज्झमि ॥

उवजुअिय-मणि-कणय-धणु । सयण-मुयण-कज्जमि ॥ १४ ॥

हुयउ नेढह तणउ घवलु ति । सिरि-भीमपय-अन्नरुह-

कन्नपय-निवइहि महामइ ॥

तस्सु वि जयसिह-निव- रज्ज-समइ.....! ॥

घणुहाविहिँ य विइत्त-वरु । कय-रेयन्त-दसाउ ॥

अणन्दु ति जहरय-अभिहाणु सच्चियु संजाउ ॥ १५ ॥

चन्द-निम्मल-सोल-कय-सोह । निक्कारणु कारुणिय ।

सगुणन्त-पणमन्त-वच्छल ॥

पउमावइ नामु तमु हूय दइय सद्धम्म-पच्चल ॥

अह सिद्धादिय-कुमरनिय- पुक्कय-भरिण भज्जन्त

न अवलोइवि सयले घर । अमुहिय-जण-संजुत्त ॥ १६ ॥

विहिण करुणा-रसिण सित्तेण । सिद्धादिय-कुमरनिय-

रज्ज-कालि नय-मग-निट्ठित ॥

वयगरण-सितरिगरण- भार-धवलु समि-सम-दिट्ठित ॥

सच्चियाहियइ विनिम्मविट । सिरि-अणन्दइ पुणु ॥

सरसा-वर-उवलद्ध-सिरि । पुइइयानु निरुणु ॥ १७ ॥

तेषु अल्लुय-गिरिहिँ सिरि-विमल- निम्माविय-जिणभवणि ।

असम-रुव-मण्डवु कराविवि ॥

तसु मज्झि करेणु-गय । सत्त मुत्ति पुण्वयहँ ठाविवि ॥

निय-जणहय पुणु सेय-कइ । जालिहरइ गच्छंमि ॥

जणणीए वि पञ्चासरइ । पास-जिणिन्द-गिहमि ॥ १८ ॥

माय-मायह सीलि-नामाप । पुणु चट्ठावसियह ।

वीरनाह-जिणहरइ पत्तणि ॥

इहि मण्डव कराविय । असम-रुव अणहिल-पट्टणि ॥

तइ रोहाइय- चारहइ । सायणवाडइ गामि ॥

स-जणणि-जणयहँ बोहयहँ । सेय-कज्जि अमिरामि ॥ १९ ॥

तिजय-तिलयह सन्तिनाहस्सु । काराविड जिणभवणु ।

सयल-नीइ-तत्थअत्थ-निरियण ॥

नर-नारि-तुरङ्ग-करि- रमण-विमय-लक्खण-विसिट्ठिण ॥

तयणु लिहाविवि पुट्टयहँ । सइहिँ तयल भिदन्त ॥

आराहिवि तिथाहिवहँ । वयण जणिप-जम्मन्त ॥ २० ॥

समण-सब्बु वि विविह-रत्थुहिँ । पडिलाहिवि अप्पु कय-

क्किच्च करिवि सद्धम्म-कम्मिण ॥

निय-जणणि-जणयहँ नि । धम्मियाहँ जिगनाह-मत्तिण ॥

पुहइप्पाल-महामइहि । अत्थयणह वसेण ॥

इहु इरिभइ-मुणीसरिण । चरिउ रइउ लेमेण ॥ २१ ॥

मह न तारिसु वयण-विन्नाणु । न य मन्त-तन्त-प्फुरण ।

जइ वि तह वि पहु-भत्ति-जोगिण ॥

इहु नेमि-जिणेसरह । चरिउ रइउ मई गुरु-पमाइण ॥

इय इहु भुवण-मुहावणुँ । सुयण हु । सुणहु चरित्तु ॥

अहव सयं पि हु लेमि तुह । चिन्तामणि सुवचित्तु ॥ २२ ॥

कुमरवाह निवइ रज्जेमि । अणहिलवाडइ नयरि ।

अतणु-सुयण-वुदयणहँ संगमि ॥

सोल्लार-वार-सय- कत्तिवंमि तेरसि-समागमि ॥

अस्सिणि-रिक्किण सोम-दिणि । सुप्पवित्ति लगमि ॥

एहु समरिउ कइ वि निय-परियण-साइज्जेमि ॥ २३ ॥

पञ्चवक्त्र-गणणाए सिलोग-माणेण इह पवन्धम्मि ।

अट्टेव य साहस्सा घत्तीस सिलोगया होन्ति ॥ २४ ॥

जे किञ्चि मए अणुचिय उवइट्ठ तुच्छ-मइ-विसेसाओ ।

त पसिउ मह मुयणा सोहन्तु सक-प्पसाय सि ॥ २५ ॥

यस्याहि-द्वय-नयमणिमयूख-सकान्त-सुरपतिध्रेणी ।

निजलघुतामित्र पुप्यति. , जयत्वसौ नेमि ॥ २६ ॥

यावच्चन्द्रो जावद्विकारो यावदमरगिरिरत्न ।

राजति तावज्जीयात् श्रीनेमिजिनेन्द्रचरितमदः ॥ २७ ॥

उत्पलक्षुणशास्त्रसचयनिधीन् सद्धर्ममुद्रावधीन्

सिद्धान्तैकसहस्रपत्रतरणीन् सद्वादिचूडामणीन् ।

सूक्त-पेक्षतरुन् प्रभोभद्रवधूवैधव्यदीक्षागुरुन्

साहित्यामृतसागरान् सुनियरान् श्रीचन्द्रमूरीन् हतुवे ॥ २८ ॥

इति श्री-श्रीचन्द्रसूरिकमलमल-श्रीहरिभद्रसूरिविरचितं नव-
भवोपनिषद् श्रीनेमिनाथचरितं समाप्तमिति ॥

સારાંશ

શ્રીચંદ્રસૂરિના શિષ્ય હરિભદ્રસૂરિ થયા. એનાથી શ્રીમાલનગરમાં થયેલો પોરવાહ નામનો વંશ હતો. ૩

૬ પોરવાહ વંશમાં લક્ષ્મીથી સમૃદ્ધ ઠકર નિઘ્રય નામનો પુરુષ મંભૂય-પુરીમાં જઈ રહ્યો. ૪

૬ એક વીજે પ્રસંગે પિતૃવુદ્ધિથી વનરાજે અણહિલ્લુવાહમાં એને લઈ મંગાવ્યો. એણે વિદ્યાધરગચ્છમાં ઋષ્યમદેવજીનું ભવન વનાવ્યું. ૫

૬ એના પછી નિઘ્રયનો પુત્ર લહર નામનો દંડપતિ થયો. ૬ ૬ વિંધ્યગિરિમાં ગયો અને ત્યાંથી અનેક હાથીઓ લાવ્યો; ત્યાં અનેક રાજાઓ ઉપર એણે વિજય મેલ્લ્યો. ૬

૬ એણે સંઢથલ ગામમાં વિંધ્યવાસિની દેવીની સ્થાપના કરી, જે દેવી લહર-ઘણુદાવિ નામે પ્રસિદ્ધ છે ૭

૬ હાથીઓનાં દર્શનથી પ્રસન્ન થયેલા વનરાજે લહરને સંઢથલ ગામ વધિસ આપ્યું. ૮

૬ એને લક્ષ્મી અને સરસ્વતીની જેના ઉપર કૃપા થઈ છે તેવો, ટકસાહ્યામાં લક્ષ્મીની મુદ્રા પાઠી તેવો, મૂલરાજ ચામુંડ ધલ્લમ રાજના સમયમાં ભાર ઉઠાવ્યો તેવો, ચૌલક્યકુલતિલક દુર્લભરાજના વિશાલરાજ્યમાં જેણે અગિયાર સચિવોનો ભાર ઉઠાવી લીધો તેવો ધીર નામનો સચિવવર્ય થયો, સદુશુરના ચરણના મૂલમાં શીક્ષા લઈ સં. ૧૦૮૫ માં જે મૃત્યુ પામ્યો ૯ ૧૦

૬ એનો પુત્ર નેદા નામે અમાલ્ય થયો, જેના ઉપર भीમ રાજાની કૃપા હતી. ષીજો દંડાધિપ-પદ પામેલો, અસામાન્ય ગુણોવાળો વિમલ નામે પુત્ર થયો. ૧૧

૬ એક વીજે સમયે भीમના વચનથી શત્રુને જીતવા માટે ચતુર્ભુજી સેના લઈને ગયેલો વિમલ ચંદ્રાવતીના પ્રદેશને પામ્યો. શત્રુનાં મસ્તક કવજે કરી અને એમ પોતાના સ્વામીનો હુકમ સિદ્ધ કરી ત્યાં વસતો ૬ અર્ધુદ નામના પર્વતને સાચવી રહ્યો છે. ૧૨

૬ એના પછી અંબાદેવીના વરદાનથી જેને લક્ષ્મી મળી છે તેવો ૬ भीમ અને નેદાના હુકમથી અર્ધુદ ગિરિરાજના શિશુર ઉપર ઋષ્યમદેવજીનું ચૈત્યધર કરાવે છે. ૧૩

એ સંઘ નામના દેવનું સનિધાન હતું. એને લઈ એને ઘણી કીર્તિ પ્રાપ્ત થઈ હતી ૧૪

નેઢને ઘવલ નામનો પુત્ર થયો, જે ભીમદેવના પુત્ર કર્ણદેવનો સચિવ હતો જેને જયસિંહના રાજ્યસમયમાં ધણુદાવિદેવી અને ગિરનારની કૃપાવાળો અણન્દ નામનો સચિવ થયો ૧૫

એ પદ્માવતી નામની સદ્ધર્મશાલી પત્ની હતી. એણે સિદ્ધાધિપ અને કુમારપાલના સુકૃતના વલે પૃથ્વીની યાત્રા કરી હતી ૧૬

એ અણંદને સરસ્વતી પાસેથી વરદાન મળ્યું છે તેનો પૃથ્વીપાલ નામનો પુત્ર થયો. ૧૭

એણે અર્બુદગિરિ ઉપર આવેલા વિમલે વનાવેલા જિનમંદિરમાં અસામાન્ય સુદર મહપ કરાવ્યો. એ મહપમાં એણે પૂર્વજોની સાત મૂર્તિઓ હાથિપીઓ ઉપર ઘેટેલી કરાવી આલિહરગચ્છમાં એની માતાએ પંચાસરમાં પાર્શ્વજિનેદ્રના મંદિરમાં પોતાના પિતાની મૂર્તિ કરાવી. ૧૮

માતાની માતા સીલિની મૂર્તિ ચંદ્રાવતીમાંના ધીરનાથના મંદિરના આંગણમાં કરાવી. વઢી અળહિણપાટણમાં મહપ કરાવ્યો. રોહાણ, ચારહા અને સાવળવાડામાં પણ માતા પિતાના ધેયને માટે શાંતિનાથનું મંદિર વનાવડાવ્યું. ૧૯-૨૦

એણે પૃથ્વીપાલની અભ્યર્થનાથી હરિમદ્રસૂરિય આ ચરિત્રની રચના કરી. ૨૧

મારામાં વચન અને વિજ્ઞાન એવાં નથી કે નથી મત્ર તત્રનું સ્ફુરણ, છતાં પ્રભુમક્ષિના યોગે નેમિજિનેશ્વરનું ચરિત્ર ગુરુકૃપાથી રચ્યું છે ૨૨

કુમારપાલ રાજના રાજ્યમાં અળહિણનાઢ નગરમાં અનેક સુઝન અને સુધ જનના સંગમાં રહી સં ચારસે સોલ (૧૨૧૬) ના વર્ષમાં કાર્તિક (સુદિ) વેરસ, અધિની નક્ષત્ર અને સોમવારે સુપવિત્ર લગ્નમાં પોતાના પરિજનોના સાહાય્યમાં કોઈ રીતે આ ચરિત્ર સમર્પિત કર્યું ૨૩ ...વગેરે.

खंड १

[वस्तु]

आदि जिणघर आदि जिणघर-पय प्रणमेवि ।
 अंवाई धुरि अर्बुदा, सकल देवि श्रीमात ध्याउं ।
 पुमायइ चक्केसरी, वागवाणि-गुण रंगि गाउं ।
 सहिगुरु-आयस सिरि घरी, आलस अलग करबोस ।
 कहइ कवीयण हुं विमलमति, विमलप्रबंध रच्योस ॥१॥

चउपई

सरसति वरसति वाणीसार, कहइ कवीयण महु तहु आधार ।
 सरसति विण जे बोल्या बोल, ते प्रमाणि नवि चडइ निटौल ॥२॥
 नवइ खंड जोज्यो निरमला, विमलकीर्तिगुण गंगाजला ।
 नीनग लहर धीर विख्यात, गाइसु विमलमंथो अवदात ॥३॥
 ब्रह्मानी बैटी सरसती, गौरवर्ण चालइ गजगती ।
 कमल कमंडल वीणा साधि, पुस्तक परठिउं जिमणइ हाथि ॥४॥

१. a जणघर...जणघर क ...जिणघर म. b प्रबस क म
 प्रणम्योसि क, प्रणम्योसु म. c पुमावि क, पुमायय म. f वाग्वाणि म.
 मनि रंगि गाउं क. g आयस क. सरि धरी क, सरि धरी म. h करेशि म.
 i कहि कवीयण हुं क; कवियण म. j रच्योस क, रचेशि म.

उपई क, उपै म.

२. a वाणीसार अ, वाणिसार म. b कहइ कवीयण महु तस...क;
 कविअण म. c विण जे म d ते प्रमाणि नव चडि क.

३. a नवि पंड जोज्या नर्मला क, नवइ पंड जोयो निर्मला म.
 b गंगाजला क म. c लहरि क म. विख्यात क. d गाय क, गायशि म.
 ०मत्रि क म.

क म 'इपद' ठमेरे छे.

४. a ब्रह्मानी क. सरसति म. b गजगति म. d दसणि हाथि क,
 दशन...म.

उरि मोटउ मुकाफल-हार, पाये नेउर रणझणकार ।
 काने कुंडल वेणीदंड, लीला मोहिउ जिणइ ब्रह्मांड ॥५॥

रतन-जडत रुडी राखडी, लोचन जस्यां कमल-पांखडी ।
 निर्मल नाशा तिलनूं फूल, दंत तणउं कुण करसि मूल ॥६॥

राता अधुर ते बिद्रुम रोल, जाणे जीह अमीनु घोल ।
 चंदलडइ जीतु मयंक, कटि झीणउ लाखीणउ लंक ॥७॥

उन्नत पीण पयोहर कुंभ, सदली साथल कदली-यंभ ।
 फाली चोली सवि शणगार, जाणे वीज तणउ झवकार ॥८॥

वाहनि हंस विश्वविख्यात, ते सरसति त्रिभुवननी मात ।
 विण सरसति नवि कहीइ जाण, सरसति विण नही वेद पुराण ॥९॥

विनय विवेक घडा आचार, लक्षण लगन लोक-विचहार ।
 माई अंक न पकू कला, सरसति विण थाइ आकुला ॥१०॥

आगइ सिद्ध अनंता थया, सरसति-बलि ते सिद्धि गया ।
 सरसति विण नवि लाधां झान, विण सरसति नवि कहनइ मान ॥११॥

५. a मोटु मुगताफल क. b पाए क म. रणझिणकार म. c काने क. वेणिडड क म. d लीला क म मोहिउ म. जेणि क, येणइ म. ब्रम्हाड क, ब्रह्मांड म.

६. a रतनजडी क म. b जित्या क, यशां म. -पांखडी क म. c न्याइशा क, नाशा म. तिलनु क. d तणु क कुण क. करसि म.

७. a अधर...म; अधूर बिद्रुमनु रोल क. -जाणे झ क म. c चंदलडि क म, जीतुअ क, जितलउ म. d कटि क म. झीणु क. लापीणु क.

८. a पीन क म. पयोघर म. b साथलि क. c सवि क. शिणगार क. d जाणे म. तणु क.

९. a वाहनि हस म. b म मां 'ने' नवी. त्रिभुवननी क म. c जाण म. कहाइ म. d वण...क; विण...नवि...पुराण म.

१०. b लम क म. d आकुला म.

११. a सधि क. b सरसति वण नवि मुगति गया क, सरसति विण नवि सिद्धि गया म. c नवि लाधु झान क; म पाठान्तर 'नाण' पण आपे छे. d कहइनि मान क, कहिनि मान म.

सरसति मुक्ति तणउं छइ धीज, कूडउं हुइ तु आपुं धीज ।
छप दरशन पाखंड छन्नवइ, ते सघलां सरसतिनइ कवइ ॥१२॥
जेहने वयणे सरसति-वास, ते खाइ गिरुआना ग्रास ।
जेहनइ सरसति सुपनि मली, ते मूरखधी जाइ टली ॥१३॥
सरसति मानइ मोटा राय, सरसति विण नाणउं न कहाइ ।
मांहि लक्ष्मी हुइ खरी, तुहइ सरसति जो सिरि धरी ॥१४॥
भरइ-मेइ पिंगलनी वाणि, तर्क छंद जोतिपनी खाणि ।
धर्म कर्म बोल्यां संसारि, ते सवि सरसतिनइ आधारि ॥१५॥
तुं भारति तुंह जि भगवती, तुं पदमां तुं पदमावती ।
तुं योगिणी तुं ज्वालामुखी, ताहरइ तेजइ त्रिभोवन सुखी ॥१६॥

दूहा

सायर-जल लवधी अधिक ते ताहर भंडार ।
तूठी कवीयण कोडिनइ, केणइ न लखइ पार ॥१७॥
सवि कहइ नव नव वयण रस, तिई आप्यां आभरण ।
कविजन बइठा केलवइ, तेह जि तेता वर्ण ॥१८॥

१२. a तण क. मुगति म. b कूइ म. आपू म. c छ म. दरशन क. छवइ क. छिनवइ म. d सघला क. सरसतिनि क.

१३. a जेहने म. नेवास क. b गरुआना क. c जेहनि क. म. सपनिवि क. सुपनि म. न मिली ! म. d मूरप ध्या म. जाई क.

१४. a मांहि म. b नाणू म. कहाइ म. c जु माहालिषिमी म. d तुहि म. जउ सरि क. जोइ शरि म.

१५. a वाणि क. b तर्क क. तर्क म. ज्योतिपनी क. ज्योतिप म. वपाणि म. c धर्म क. म. बोल्या क. बोला म. d सरसतिनि क. म. आधार क.

१६. a तुह जि म. b तूं म. पुमा क. पदमा तूं म. c योगिनी क. ज्वालामुखी क. म. d ताहारि क. ताहारिइ म. जेहि क. जेहिइ म. सहुइ सपी क.

१७. a तेहिधी क. c तूठी म. कविजन क. कवीयण म. कोडिनि क. म. d कणि क. किणइ म. लिडु क.

१८. a कहि क. म. b ति क. आल्या क. आभरण क. म. c बइठा क. बिठा म. केलवइ क. d तेह ज क. वर्ण क. म.

તાહરી, પરિ તુંહ જિ લહૈ, તુજ ચલણે મું વાસ ।
 મુનિ લાવળ્યસમઢ મળૈ, પૂરે મનચી આસ ॥૧૯॥
 કર જોડી પતું કહું, અહિનસિ નામી કંથ ।
 રચે માત અઘવચિ રહૈ વિમલરાસ પ્રવંધ ॥૨૦॥
 અલીઅ ન જંપું આસનઉં, અનૈ માયા ન કરું માય ।
 કાંઈ જે અક્ષર કવું, તે સવિ તુજ પસાય ॥૨૧॥
 અળજાળતુ અનેક પરિ, જં જં ચોલૈ ચાલ ।
 માતા મુખિ હુલાવતી, તે તં કરૈ રસાલ ॥૨૨॥
 કહૈ સરસતિ વલતું વયંણ, ભગત મ આણિસિ શ્રંતિ ।
 વિમલમંત્રી-ગુણ ગાહતાં, હું આવેસિ એકંતિ ॥૨૩॥
 અંગિ જિ તોરૈ અવતરી, ચોલીસુ વયણ-વિલાસ ।
 નવ નવ ઘાળી વયણ રસુ, પૂરિસુ તારી આસ ॥૨૪॥
 કવણ વિમલ તે કિહાં હૂઝ, ચોલિસુ તસુ ઉતપસિ ।
 ધર્મકાજ કીધાં ફિસ્યાં, ચતુર સુણુ એકચિત્ત ॥૨૫॥

૧૯. a તાહરી મ. તુંહ જ ક, તુંહ જિ મ. અહિ ક, લહૈ મ. b તુજ અ, મુજ ક, મજ મ. d મનચી ક.

૨૦. a એલૂ કહૂ ક, તુંહ જિ કહું મ. b અહનિસ ક, અહનિશિ મ. કરવી સાર ક મ. અ માં 'કરવી સાર' ઉપર સુધારી 'નામી કંથ' મૂકેલ છે. c અઘવિચિ મ. રહિ ક. d વિમલરાસ વિસ્તાર ક મ.

૨૧. a જંપૂ મ. આસનું ક, આમતૂ મ b અનૈ ક મ c કાંઈ ક વાંદ મ. ચે મ. અપ્પર ક. કતૂ મ. d તુજ પસાઈ મ.

૨૨. a અળજાળતુ મ. b ચાલ મ. c મુખ્ય ક, મુખિં મ. હુલાવતી ક મ. d કરિ ક. રસાલ ક.

૨૩. a કરિ ક મ. વલતૂ ક મ. b મગતિ ક. આણિ ક, આણેશિ મ. b ગાયતાં ક, ગાહતાં મ. d હૂ ક મ. આવિસિ ક, આવિશિ મ.

૨૪. a અંગ જિ ક. તોરૈ ક. b ચોલત ક, ચોલેશિ મ. રસાલ અ, વિસાલ ક. c વાણિ મ. રસ ક, રમિ મ. d પૂરિ ક. પૂરિશિ મ. તાહરી ક, તાહરી મ.

૨૫. a કવિજ ક. હયુ મ. b શોદ ક મ. તગ ક મ. રમ્પતિ ક. c ધર્મકાજ ક મ. કિશાં મ. d સુણત મ. એકચિત્ત ક, એકચિત્તિ મ.

चिहुसइ जोयण आपणे, जोअण एक प्रमाण ।

जोअण लाख जि देयकां, जंबूदीय वषाण ॥२६॥

चुउपई

भरतखंड बाहरि जयवंत, सोविनमय पर्वत हिमवंत ।

एक सहस्स बाघन जोयणे, वार कला पहलपणि गणे ॥२७॥

सत जोयण उंचउ ते होइ, तस ऊपरि पद्मद्रह जोइ ।

निर्मल जल खीरोदक जसिउ, दश जोयण ते उंडु इसिउ ॥२८॥

पंचसयां पहलुं मंडाण, जोयण सहस ते तलप्रमाण ।

तेहनूं धारि न विणसइ किमइ, तल पांसइ पेखु वज्रमइ ॥२९॥

तीणइ पद्मद्रहिं लक्ष्मी तणइ, कनक-कमल छइ कविजिन भणइ ।

वास तणउ छइ सयल विवेक, लावूं पहलुं जोयण एक ॥३०॥

जलमाहिं दश जोयण रहिउं, दोइ कोस जल ऊपरि कहिउं ।

परिघ जोयण त्रिणि झाझी लही, नीरजमूल वज्रमइ सही ॥३१॥

२६ a चहुसि क, चिहुसइ म. जोअण क म. c लाप ज क. d जंबूदीय क. प्रमाण अ, वषाणि क, वषाण म.

चुपई म

२७. b सोविनमई क, सोविनमय म. हेमवत क म. c सहस क, सहस म. जोअणे क म d पहलपणि क, पहलपणि म.

२८. a शत क म. योजन क, जोअण म. ते उंचुं क, ऊचु ते म. b म. पद्मद्रह क म. होइ म. c नर्मल क. नीर खीरोदक क; पीरोदक म. जसिउ क, यश म. d दश क म. जोअण क म. ऊउ क, ऊचू म. अखिउ क, इश म.

२९. a पंचसया क. पहलुं क, पहलु म. मंडाण म. b जोअण क म. 'ते' क म मा नयी. लव प्रमाण क; ...परमाण म. c तेहनूं म. वणधि किमि क. d तलि म. पापल क, पापलि म. पेपउ म.

३०. a तेणि क म. पद्मद्रहि क म. लियिमी म. तणि क. b लि क म. कविजन क, कविअण म. भणि क. c तणु क. तिहा शयल विवेक क. d लावूं म. पहलु म. जोअण क.

३१. a जलमाहि क, ...माहिइ म. दस क म. जोअण क म. b दोइ म. कोस क. कहिउ म. c परिघ क, परिधि म. जोअण क म. त्रिणि क. वही म. d नीर तलउ क; नीरज मूल वज्रमिइ सही म.

रिष्टरत्नमइ कांदु घडिउ, नालरत्न वैडूयें जडिउ ।
 बाहरि भ्यंतर वर्णविचित्र, कनकरत्नमइ बोल्यां पत्र ॥३२॥
 रत्न सुवर्ण जसी घणिका, कोश रूप्य सोहइ कणिका ।
 लावुं पहुलुं घोली दोइ कोश, ऊंचपण[इ] एक ज बोल्योस ॥३३॥
 सोइ सकेशरि वृत्ताकार, त्रिणि कोश शाशां विस्तार ।
 कमल-कणिका घचि अभिराम, लखिमीवास भुवन ते ठाम ॥३४॥
 कोश लंब पुहुलप्पणि आघ, ऊणउं कोश उच्च ते लाघ ।
 कमला-मंदिर वप्पणीइ, त्रिण्य चार त्रिहु दिशि जाणी[इ] ॥३५॥
 उत्तर दक्षण पूर्व भणउं, पंच शत ते ऊंचु घणुं ।
 धनुष पंच ते पुहुलां बार, बोलिसु त्रिहु दिशि तणउ विचार ॥३६॥
 भवनमध्य मणिमय कोटडी, निणि शय्या थीदेवी चडी ।
 दिनकरनी परि तेजइ तपइ, चिहु भवने चालइ नवि छपइ ॥३७॥

३२. a रिष्टरत्न क. घडउ क. b नीलरत्न क. c बाहरि भ्यंतरि क. म. वरण क. विचित्र क. d कनकरत्नमि बोल्ये क.

३३. a रक्तिसूवर्ण क. यशी म. कणिका अ. b रूप क. म. सोहि क. c लव क. म. पहुल क. पुहुल म. कोश म. d ऊंचपणि क. उच्चपणइ म. एक जि म. बोल्येश क.

३४. a सकेशरि क. म. वृत्ताकारि क. म. b कोश म. विस्तारि क. विस्तारि म. c घचि म. अभिराम क. म. d लक्ष्मीवास क. लक्ष्मिवास म. भवन क. म. ठाम अ. क. म.

३५. a पहुलपणि क. पुहुलपणि म. आघा क. b ऊण क. ऊंचु क. c वपाणीइ क. d त्रिणि बार क. त्रिणि बार म. त्रिहु दसि क. चिहु दिशि (उपरात 'त्रिदिशि' पाठांतर) म. जाणीइ क. जाणीइ म.

३६. a पूरवि क. पूरव म. भणु क. b पंच पंच शत क. म. 'ते' नथी क. म.—ऊचा क. ऊचउ म. घणउ म. c धनुष अडीसि पहुलु बार क. पुहुलां बार. म. d बोलु क. बोलिसि म. त्रिहु क. तणु क.

३७. a भुवन मध्य क. भवन मदि म. मणिमि क. c तिहा क. म. सव्या क. c परि तेजि क. तेजिइ म. d त्रिहु क. त्रिहु म. भुवने म. चालि क.

बडइ कमलि श्री राबइ बली, कमल अठोत्तर पाखलि बली ।
 वहां कमलनु अर्ध प्रमाण, श्री-आभरण तणां अदिठाण ॥३८॥
 बीजउं कमल-बलय सांभलउ, तेह तणउ छइ अति आमलु ।
 लक्ष्मी देवि समाणी देवि, च्यारि सहस्स करइ नितु सेव ॥३९॥
 तेहना कमलवासना जाणि, वाय कूणि उत्तर ईसानि ।
 च्यारि सहस्स विशेष विचार, मुख्य कमलथी अर्ध उतारि ॥४०॥
 च्यारि महत्तर पूर्व पासि, चिहु कमल ते देव विभासि ।
 आठ सहस्स सुर गुरनइ ठामि, आठ सहस नीरज अभिराम ॥४१॥
 अग्निकूणिनइ पासइ रहइ, श्रीनी पहिली परपद लहइ ।
 श्रीजी परपद मित्र समान, दक्षिण दशि दश सहस प्रमाण ॥४२॥
 जेहना देव कमल जेतला, वार सहस किंनर छइ भला ।
 ते पुण धोजी परपद रहिया, निरती नैरति कूणइ लहिया ॥४३॥

३८ a बडि फ, बडी म. b अठोत्तर फ. c बडा अ फ. कमलनु म.
 अर्ध म d आभरण क म. तणु फ, तणउ म.

३९ a बीजु क, बीजू म. कमल बली क म. सांभलु क संभलु म.
 b तणु फ आमालु फ, तणउ अति छि आमलु म c लिपिमी म देव म.
 समाणा देव फ म. d सहस फ, सहस म. नतु फ. सेव म.

४०. a तेहनि फ, तेहनइ म कमलवासिना फ b वायि कूणि फ,
 वायु कूणि म. ईसानि फ. c च्यार फ. सहस अ, सहस फ, सहस म.
 विशेषि फ. विचारि फ d अर्ध म. उतारि फ, उतार म.

४१. a महत्तर फ म. पूरव क म. पासि म. b चिहु फ, चिहु म.
 देवि क. विभासि म. c सहस फ, सहस म. गुर फ. गुरनि फ म. ठामि
 म. d नवी ज लीटी छे—लक्ष्मीदेवि बसि अभिरामि फ, ...अभिराम म.

४२. a अग्नि कूणिन फ, अग्नि कूणिनइ म. पासि फ पासइ म
 रही फ. b श्रीनी फ गुरपद पहिली फ. लही फ c समाणि फ. d दक्षि
 फ, दशि म. दश फ. प्रमाणि फ.

४३. a जेता कमल देव जेतला फ. जेता देव कमल जेतला म. b
 सिद्धि फ. वंनर फ. छि म. c पणि फ म. श्रीजी क म. परपद फ.
 रहिया फ. d निरति नैरति म. कूणि बडा क, कूणिइ हुआ म.

ગજ ઘોટક પાયક રથ તળાં, મહિપ નાટ્ય-ગંધર્વ જિ ઘળાં ।
 સાત સૈન્યના સાતઢ ઘળી, સાત કમલ તે પશ્ચિમ મળી ॥૪૪॥
 ત્રીજઢ બિલય રહઢ રથવાલ, સોલ સહસ ઘર શાકશમાલ ।
 સોલ સહસ કમલ-કુંડલી, આગલઢ ત્રિણ્ય વલય છઢ વલી ॥૪૫॥
 પહિલઢ કમલિ લાસ વત્રીસ, ચીજઢ કમલિ લાસ ચ્યાલીસ ।
 ત્રીજઢ વલય લાસ અઠતાલ, રહઢ સુર-સેવક શાકશમાલ ॥૪૬॥
 ય આગમનું યહવું મતું, ય બોલિડું છઢ સવિ શ્યાસ્વતું ।
 કહું કમલ-સંખ્યા તેતલાં, સાવધાન મુણિજ્યો જેતલાં ॥૪૭॥
 યક કોડિ વીસ લાસ વચાણિ, ડપરિ સહસ પંચાસ પ્રમાણ ।
 યકસડ વીસ અધિક વલી જોઢ, લાછિ કમલ સવિ સંખ્યા દોઢ ॥૪૮॥
 ઇણિ પરિ લક્ષ્મી દેવતિ તળી, કવિ કહઢ રદિ અવર છઢ ઘળી ।
 યક ચાર કૃતયુગ અવતારિ, સંપત્તી સુરલોક મજારિ ॥૪૯॥

૪૪. a ઘોટા ક. રથ પાયક તળા ક; પાયક તળા મ. b મ પાઠાંતરથી 'મહિપ' આપે છે. તળા ક. ઘળા મ. c સૈન્યના ક મ. સાતિ ક. d પથમ ક મ.

૪૫. a ત્રીજિ મ. વલિ ક, વલઢ મ રહિ ક મ. રથવાલ ક મ. b સહિય-સુર ક. c સહસ ક. કમલે મ d આગલિ ક મ. ત્રણિ ક, ત્રિણિ મ વલઢ ક મ.

૪૬. a પહિલિ કમલ ક b ચીજિ ક. વલી ક, પાઠાંતરથી 'વલય' મ. c ત્રીજિ ક. મલિ ક, વલઢ મ. d મંદિરમાલ ક; રહસિઢ (પાઠાં રહઢ) મુર કિ મદિર માલ મ.

૪૭. a આગમનું મ. યહ જ મ. મતું ક, મત મ. b બોલ ક. છિ મ. સવિ ક સાસ્વતું ક, સાશ્વત મ c કહું ક. સવિષ્યાં જેતલાં ક. સંખ્યા જેતલાં મ. d મુણિયો અ, મુણ્યો-ક મ. તેતલાં ક મ.

૪૮. a વચાણિ ક b ડપરિ ક મ. ઇહિય ક, સહસ મ. પ્રમાણિ ક, પ્રમાણિ મ. c યકમુ વીમ ક મ. d લાછ ક. કમલિ ક. સંખ્યા મ.

૪૯. a ય પરિ મ લક્ષ્મી ક, લિપિમી મ. મળી ક, તળી મ. b વહી ક, રદિ મ. અરરિ રદિ ક, રિદિ અવર મ. છિ મ. c કૃતયુગ મજારિ મ. d સંપત્તિ મ.

इंद्रइं तव अर्धासन दिद्ध, मात मया अह्म ऊपरि किद्ध ।
 कल्पवृक्ष-कुसुमची माल, लखिमी-कंठि ठवी स-रसाल ॥५०॥
 आलिउं बीहं जे कर तणउं, इंद्राणी गुण गावइ घणउं ।
 अति सनमानी पाछी बलइ, पडी माल दीठी तव-तलइ ॥५१॥
 विमल माल परिमल विस्तरइ, भमरमाला गुंजारव करइ ।
 लखिमी जाणइ अति बभिराम, इहां कांई छइ उत्तम ठाम ॥५२॥
 माहरी माल न ब्रूटइ किमइ, जटकइ जूटी जु इणइ समइ ।
 कांई महिमा थानिक तणउ, लेई परिवार रही आपणउ ॥५३॥
 दिशि देखीनइ बाघिउ मोह, थानक प्रति चडाविउ सोह ।
 देव प्रति दीघउ आदेश, नीपायु गढ पोढ प्रवेस ॥५४॥
 वारू वनवाडी अभिराम, बाबि सरोवर सुंदर ठाम ।
 मंदिर मोटां कीघां घणां, जाली मुख जटित वारणां ॥५५॥
 सप्तभूमि सोहइ आवास, मांहइ व्यवहारीआना वास ।
 घरि सुंदरि मुखि भीठी भाख, जाणे साकर सरसी द्राख ॥५६॥

५०. a इन्द्रि क, इन्द्रि म. 'तन' म मा नवी b अह्म क, अम म.
 कीध क. c -कुसुमाची क, -कुसुमानी म d -कठ क सर माल क.

५१. a आलिउं बीहू ये म. तणु क. b गाइ क म णु क.
 c सनमानी क म. d -तलि क.

५२. वस्तरि क. b भमर मला क म. करि क. c जाणि क. d
 ए कांइ क म; बाई अ. उत्तम छि ठाम क

५३. a ब्रूटि कमि क जुटइ किमहि म. b जउ जटक ब्रूटी इणि
 समइ क, जु जटकि जुटी एणइ समइ म. c थानक क, थानक म. तणु क.
 d लेई क. परिवार म. आपणु क.

५४. a दिशि क. देखीनि क म. b थानक म चडावउ क, वडाविउ
 म. सोहि क c प्रतिइ म. बीधु क म आदेश म. d नीपाउ क म. पोळि
 प्रवेसि क, पोळि प्रवेस म.

५५. a वनवाडी क. उत्तम ठाम क (क हप्पमां उत्तमनी नीचे 'सुंदर'
 पण बीजा लहियाए टपेल छे.) c मंदिर क. मोटा क. घणा क. d जाली
 जटति गुप वारणा क, ...जटित गुप वारणा म.

५६. a सप्तभूमि म. सोहि क. b माहइ अ, माहि क, मादि म.
 व्यवहारीना क. c सुंदरि क. मुख क. d जाणे म. सरसी म.

सरली सेरी नवि सांकडी, राई वलणि वली वांकडी ।
 चउरासी चउहटे मंडाण, मांडवीआ ते मागइ दाण ॥५७॥
 जिनप्रासाद ते मन मोहीइ, नाटक नाच गीत सोहीइ ।
 सालि दालि भोजन घृतघोल, धइठा करइ कथा कलोल ॥५८॥
 रामा-रंगि रमइ सौगळे, देता दान न भाजइ हटे ।
 नाचइ रंभ तिलोत्तम जोड, कुतिगीआना पडुचइ कोड ॥५९॥
 पंच शब्द वाजइ नीसाण, नगर सवे मुंकाव्या माण ।
 लोक तणउ नवि लहीइ पार, वसिउं नगर नव जोयण वार ॥६०॥
 मणि माणिक सोनानी कोडि, भरियां घर नवि दीसइ खोडि ।
 राजलोक राजा थापीउ, पुण्यलोक पाट आपीउ ॥६१॥
 इंद्र चंद नरनाथक तणां, आव्यां वली वधावां घणां ।
 ऊडी गूडी गयणि अनेक, तलीआ तोरण तणा विवेक ॥६२॥
 देवदुंदभि जगि वाजइ जाम, परगटिउं पुष्पमाल तव नाम ।
 वासीं नगर लाछि तव दसी, पद्मद्रह जई वासु वसी ॥६३॥

५७. a नही म. b पाई क म. वली वलि म. c चुरासी क, चुरासी म. चुहुटे क, चहुटे म. मंडाण क. d मांडवीआ क. दान म.

५८. a जिनप्रासादे मनि मोहीइ क, जिनप्रासादे मन मोहीइ म. c सालि क. d विठा क म. करि क.

५९. a रमि क म. b देतां क म. भाजि क; दान भोज्य म. c तिलोत्तम अ, तिलोत्तम क. d कुतिगीआनां अ. पुहुचइ क, पुहचि म.

६०. a नीसाण क म. b सवे म. मुंकाव्या अ, मुंकाव्या क, मुंकाव्या. म. c तणु क. नव क. b जोयण क म.

६१. a माणिक सोनानी कोडी म. b भरिया अ, भरिय क भारियां म. परि क. सीति क म. c राजलोकि म. d पुण्यलोक क.

६२. a इंद्र चंद क म. नारायण क, नर नाथ म. b आतां मनुष वधावां क. c उरी क. गदन क, अनेक क. ववेक क.

६३. a वासी क; दुंदभि विद्या वागां जाम म. b परगटिउं पुष्पमाल क. तव म. नाम अ म. c वासी म. नगर क. लाछि मनि क. d पद्मद्रह क, पद्मद्रहि म. ज म. वसी म.

कोइ न मागइ कर कहइ, घरि जईनइ कीजइ विनइ ।
 मंदिर तेडी दीजइ दान, जोउ कृतयुग तणउं मंडाण ॥६४॥
 वउल्यां वरस सतर जब लाख, ऊपरि सहस्र अठावीस भाख ।
 कालि कृतयुग उछउ करिउ, त्रेतायुग त्रिभुवनि विस्तरिउ ॥६५॥
 लखिमी दिन लीला नीगमइ, कृतयुग पूरिउ जाणिउ जिमइ ।
 रमलि चहइ मनि भावइ जिहां, त्रेतामांहि पधारियां तिहां ॥६६॥
 मणि माणिक रत्नावलि-जडिउ, घूटउ हार भूमि जई पडिउ ।
 रल्यां रत्न नगरीमांहि गयां, लेता लोक अखूटइ थया ॥६७॥
 इक रुडां नइ रलीआमणां, लीला लखिमी दीघां घणां ॥
 अवर लोक आवइ ऊलटथा, वीणइ वेगइ न दीसइ घटथा ॥६८॥
 घरि वइठां देसाउर फल्यां, रतन अमूलिक आवी मिल्यां ।
 करि प्रगटिउ वइरागर ठाम, रतनमाल ए वीजउं नाम ॥६९॥

६४. a मागि नर कहि कनि क, मागइ कहिनइ कहई म. b जईनि क म. कीजि क. विनि क. c मंदिरि म. दीजी क. d जूउ क. कृतयुग क. तणु क. प्रमाण क, वपांण म.

६५. a बुलां क. जउ क. b सहस्र क. c कालि क, कालिइ म. उछु थयु क. d त्रेतायुग अ, त्रितायुग क. त्रिभुवनि क, त्रिभोवनि म विस्तरिउ अ, विस्तर क.

६६. a लिपिमी म. लीला दिन क निगमि क. b पूर क. जाणु क. जमि क, यमइ म. c रमल क चडि क करइ म. मन म. भावि क. थहा म. d पध्यारा क, पधारी म.

६७. a रतनावलि क; मणिमाणिकमय हीरे जडिउ म b जई क; जै भूमिइ म. c रल्या अ, रला क. रतन क म. नगरीइ म. d लेता क म. अपूटी क म थया क म

६८. a एक क. नि क म. रलीआमणा क म b दीघां क, लीला म. लपमी क, लिपिमी म. लीघा क. c आवा क. ऊलटथां क म. d वीणइ क, वीणइ म. वेगि क म. दीसि. क.

६९. a विजं क म. देवागर क. b मल्या क. c करिउ म. परगटउं क, प्रगट म. विरागर क d रतनपुर ए रुड नाम क, रत्नपूर ए रुइ नाम म.

धार लक्ष सहस्स छन्नवइ, त्रेता वरस जि पतां हवइ ।
 धरि आव्यां दीइ बहुमान, त्रेतायुगमांहि दीजइ दान ॥७०॥
 बइठी लाछि विमानइ चढी, जोउं नगर घडी अधघडी ।
 कर जोडी पय लागइ राय, पाछी पद्मसरोवरि जाइ ॥७१॥
 त्रेतायुग ते थयु विसराल आविउ द्वापुर पडतु काल ।
 माहारं नगर रखे सीदाइ, लाछि पुहुती तीणइ ठाइ ॥७२॥
 जयजयकार हूउ जगमांहि, प्रगट पधारियां लखिमी माई ।
 दानी मानी ज्ञानी लोक, थानकि थानकि मलीया थोक ॥७३॥
 लिजइ किजइ बहु मेढणां, मणि माणिक बहुमूल्य घणां ।
 भरीआ छाय कुसमची कोडि, श्री मेढी सज्जन कर जोडि ॥७४॥
 मात भलइ पधारियां तह्यो, आज सनाथ थया छउं अह्यो ।
 नालकेर नारंगी द्राख, मेह्णां फल फोफलना लाय ॥७५॥
 मेवा मोदिकनां माटलां, चंदन चोआनां चाटलां ।
 पान पुराणां नागरवेलि, वाही अगर कपूरे रेलि ॥७६॥

७०. a सहिस क, सहस म. छन्वि क b वरसज म. एता क.
 हवि क. गमइ म. c आया क दीजि क, देई म. बहु मान क. d. त्रेता-
 युग-अ, त्रेतायुगमाहि क, त्रेतायुगमाहि म. दीजि क, दीधा म. दान म.

७१. a बिठी क म विमानि क, विमानिइ म. चिठी क b जोऊ क
 c पनि क. लागि क, लागिइ म d पाछां क. -पद्म क म. -सरोवर जाय क.

७२. a थिउ म. b आविउं अ, आबु क. द्वापर क म. c माहार
 अ, माहर क, माहारु म. सीदाइ म. d लखिमी क. पहुता क, पुहुती म.
 तीणि क. ठाय क.

७३. a हूउ अ, हुआ म. जगमाहि क. b परगट क. पधारि क,
 पधारिआं म. माय क c ज्ञानी म. d थानकि थानकि म. मिनीआ क म.
 लोक अ.

७४. a तीजइ कीजि क. बहु म. b माणिक म. बहु क म.-मूलां
 क म. c भरी क म. वगमाची क, पुगमांची म. d सज्जनि क.

७५. a भलि क. पधारि क, पधारि म. तह्ये क, तह्ये म. b
 हुआ म. अग्दे क, अघे म. d मेहला क, मेहल्या म.

७६. a मोदिकनां क म. b चूआनां क, चूआनां म c पान म.
 पराणां क. d कपूरि क कपूरिइ म.

श्री संतोखी भगति करी, कंठ हती जे माला धरी ।
 ते आली आशिका विशाल, श्री थिर थाप्यां श्रीश्रीमाल ॥७७॥
 बेगि वधावी हरखी सिरी, पहुती पद्मसरोवरि तुरी ।
 माल एक नई महाजन वह, वदइ वाद नइ जोइ सह ॥७८॥
 [एक भणइ नही आलूं अहो, एक भणइ किम लेखु तहो ।
 एक भणइ चरि मारूं मरूं, पणि हूं पाछउ नचि उत्तरूं ॥७९॥]
 एक भणइ अह्न सिरखु भाग, मेटि तणउ जिहां लागु लाग ।
 स्या मोटा [स्या] नान्हा बाल, भागि भगती लेसिउं माल ॥८०॥
 एक भणइ कटका किम थाइ, एक भणइ प लेसइ राय ।
 मेदि मेद जु न कहत अहो, तु किम लखिमी मेदत तुहो ॥८१॥
 एक भणइ सह आव्यउ साथि, [माल समोपी माहारि हाथि ।]
 माहरइ मस्तकि मोटउं कर्म, सचिकहनइ लागु मनि मर्म ॥८२॥

७७ a भगति क, भगतिइ म. b कठि क म. ये म. c आपी म. आसका क आशका म. माल म (पाठा० विशाल). थाप्या अ. d थरि क.

७८. a वधाव्या क. करी क. सरि म. b पहुती म पद्म- क म. सरोवर क म. पुरी क तुरी म c एक नि क म. माजन क, माहजन म. d वदि क म. जन जोइ क म.

७९. अ प्रतमा ७८ना आंकने वदले ७९ नो आक मळे छे ने ए रीते ७९ मी गाथा लखवी रही गई जणाय छे, जे ममायी उपर [] मां मूनि छे. a भणि क आलु अहो क. b लेखु काम क. c भणि क. मारु मरु क d पाछउ क.

८०. क मा पूर्वार्ध आ रीते छे-

मेटि तणु जहा लागु लाग, एक कहइ अम सरिखु भाग ।

a अम म. सरिखु म. b मेटि म. लाघु म. c स्या क, स्या म. मोटां क. स्यां नानां क, शा नान्हा म. लागि भगती क, भागिइ भगती म. लेखु क, लेखि म.

८१. a भणि केम कटका क. b भणि क. लेखि क. लेखि म. c मेद क म. अहो क. d लखिमी म. तहो क.

८२. a भणि क. आयु क, आविउ म. b अ मां आ चरण लखवु रही गयु छे. माहारि क. c माहारि म. मोटु क, मोटउ म. कर्म क म. d कहिनि मनि लागु मर्म क म.

घटकी भटकी ऊठिउ साथ, माल भणी के वाहइ हाथ ।
 चढ़ा भणो तु दीघउ शोभ, तु डोकरनइ वाधिउ लोभ ॥८३॥
 भारवाहा-सिरि मेळिउ भार, तु सिउं भारवाहु भंडार ।
 वड करी वइसारिउ आज, तु सिउं तुह घरि बाधिउं राज ॥८४॥
 हाथि हुइ अंगुलडी च्यारि, अंगूठउ पांचमु चिचारि ।
 एक एक विण न सरइ काज, पंच तणइ मेलायइ राज ॥८५॥
 हाकिउ ताम हसीनइ रहिउ, बुद्धि विण बोल विरांसइ कहिउ ।
 चडपण थिकु विणासिउ मूलि, हुं महाजनना पगनी धूलि ॥८६॥
 बोलइ बोलइ वाघइ रादि, कांटेइ कांटेइ वाघइ घाडि ।
 एक भणइ कहीइ एतलुं, माहोमाहि प्रीछया भलुं ॥८७॥
 एक भणइ हुं भाजुं वाद, नीपाउ श्रीनु प्राप्ताद ।
 थापु मूरति प घन चडइ, चाईनां फूल बाईनइ चडइ । ८८॥
 सुणिउ बोल श्रवणे जेतलइ, सकिहिनइ सिरखुं तेतलइ ।
 सेटाणि भाग अछइ जेह तणा, रहिया सोइ घोजा गया घणा ॥८९॥

८३. a ऊठु क, उठिउ म. b के बाजि क. एक वाहि म. c ०थी शोभ क, जु दीधी शोभ म. d डोकरनि क म.

८४. a सरि क, शरि म. मेळइउ क, मेहलिउ म. b तु क, अं म. भारवाहा क, भारवाहि म. c वडउ क. विसारु क विसारिउ म. d सु क, श म. आयु तम घरि राज क; तम घरि म.

८५. a होइ म. अंगलडी क c सरि क. d पंच तणि क मेलायि म.

८६. a हाकिउ म. हसीनि क, हसीनि म. b बरासि क, विरासिइ म. किहिय क. c चडपणे थकी क, चडपणवाहि म. बरासउ क, विरांसिउ म. d हु क म.

८७. a बोलि क म. बाधि रादि क. b बाधि कांटे वाइ बाडि क. c भणि क. कहीइ क. एतलुं म. d माहोमाहि क. प्रीछउ क; ने प्रीछिउं भलु म.

८८. a भणि क म. हु क म. भाजुं म. c थापउ क. वडि क. d बाईना अ. बाईनि क म. चडि क.

८९. a सुणिउ क. श्रवणे म. जेतलि क, जेतलइ म b ०कहिनि सरखु तेतलि क, ०कहि मनि गमीउ तेतलइ म. c अछि म. येह तणा म. d रिहा क, रखा म. सोर क.

मेटि तणी लखिमी वावरी, श्रीप्रासाद सुरंगु करी ।
 थापी मूरति महरंत जोइ, लखिमी लख्यणवंती होइ ॥९०॥

वाजइ भुंगल मेरी तालं, मेटि भणी ते श्रीश्रीमाल ।
 करि सोहासणि सोयिन थाल, ते ऊपरि ते मेह्ली माल ॥९१॥

आगलि मलीया महाजन थाट, रंग तणी ऊधाडी वाट ।
 नवि कर्माई नितु नवनवी, श्रीमाल श्रीकंठि ठवी ॥९२॥

द्वापरमांदि हुई थापना, जेहनइ धय टलीआ पापना ।
 श्रीगोत्रज श्रीमालो तणी, कर चित प्रासादइ घणी ॥९३॥

द्वापरमांदि इस्यां छइ मान, दीजइ मानव माग्यां दान ।
 त्रीजइ युगि श्री करइ संभाल, नगर नाम दीधु श्रीमाल ॥९४॥

वस्तु

लछि थप्पइ लछि थप्पइ ज्ञाति श्रीमाल ।
 नगर नाम श्रीमाल तव, ख्यणमाल आगइ प्रसिद्धउं ।

९०. a मेट क म. b सुरंगउ म. c महरति क. d लपमी क.
 लखणवती क म.

अ मां ९१ ने बदले ९२ लखेल छे, तो नीचे ९३ वै वार छे.

९१. a वाजि क. भुंगल क म. b मेट घणी क, मेट तणी म.
 c सोहासण क, सोहासणि म. सोवन क. d ऊपर क, उपरि म. मेहली ते
 क, ते मेहली म.

९२. a मलीउं क, मलिया म. माहाजन क म. b तणु क. ऊधाडि
 हाट क. c कुरमाइ क, कर्माइ म. नितु नितु नवी क; नित म d श्रीमाल
 क म. श्रीकंठि क, श्रीकंठि म.

९३. a द्वापरमांदि क. हुई क. होइ म. b जेहनइ क. टलीया म.
 c भणी क. d करि क, करइ म. चित क, चित म प्रासादइ म. तणी क.

९४. a द्वापरमादि क. इसां क. मान क. b दीज क. c त्रीजि
 युग क.
 आ गाथा म प्रतमां नथी.

९५ a लछि म. थप्प क. लछि म. थप्प क. b न्याति क.
 श्रीश्रीमाल म. d आगि क, आगइ म. प्रसिद्धउं क, थप्पिउं म. c क्षणगारं

सकल ज्ञाति श्रीमालधुरि, अचल नाम श्रीमाल दिधुं ।

लाछि भणइ निर्धन नहीं, हु तुह्य गोत्रज जेण ।

श्रीश्रीकार सु अप्पीउ, श्रीश्रीमाली तेण ॥९५॥

| चउपई |

खंडि खडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।

मुनि लावण्यसमयची वाणि, पतलइ पहिलु खंड चखाणि ॥९६॥

इति श्रीमालमंत्रि-प्रगटप्रबंध । नवरंग नवखडे । सरस्वती
वर्णन । लक्ष्मीचरित्र कृतयुग त्रेता प्रमाण । पुष्पमाल रत्नमाल ।
श्रीश्रीमालज्ञातिस्थापनाधिकार प्रथम खंड समाप्त ।

धुरि म f नाम म दीधु अ, दीधु क, अप्पिउ म g लछि क, लछि
म भणि क h हु म तुम्ह क, तम म. जेणि क म i अप्पीया म j
तीणि क, तेणि म.

९६ a पडि पडि क छि म. नर्मली क b भणता गणतां क म
सपद क, सपति म वली क, मिली म c त्याव्यनसमइची क, लावण्य
समयचि म वाणि म d एतलि क पहिलु अ, पहिलउ क, पहिलु म
पड क वपाणि क

क प्रतमा अत—

इति पडित लाव्यनसमइगणिकृते । विमलमतमनोहर प्रगट प्रबंध नवरंग
नवपडे प्रथम पड सपूर्ण ।

म. मां अत —

इति श्री विमलमन्त्रि प्रगट प्रबंधे नवरंग नवपडे सरस्वतीवर्णन लक्ष्मी
चरित्र । कृतयुग त्रेता प्रमाण । पुष्पमात्र रत्नमाल श्रीमाल नगर, श्री श्रीमाल-
स्थापनाधिकारे प्रथम पड ॥ श्री ॥ श्री ॥

खंड २ -

दूहा

पदमनि परिमल पूरीउं, जिम सायर सलिलेह ।

तिम श्रीमाली पूरीउं, व्यवहारीया सबलेहि ॥१॥

जेह घरि लच्छि न लब्धोइ, नहीं करमि संतान ।

ते घर लेख न लेखीइ जिहि घरि दान न मान ॥२॥

छुपई

फोटमांहि कोटीघज वसइ, ऊणा ते गढ बाहरि खसई ।

लाखीणा लख भेला थाइ, इसिउ न्याय छइ नगरीमांहि ॥३॥

ओहइ रोहइ भाई दोइ, रोहइ बहू कोटीघज होइ ।

ओहइ-घरि नवाणुं लाख, भाई सरसी घाली भाख ॥४॥

बंधव तोरइ पाप लागीइ, एक लाख अह्ने मागीइ ।

कोटीघजनी पुहुचइ आस, जिम गढमांहि पूरुं वास ॥५॥

१. a पदम ति क म. परमल क. b यिम क. यम म. सल्लेहि क. सल्लेहि म. c श्रीमाल ति क (म पाठ= श्री) d व्यवहारी क म.

२. a लच्छि क. लब्धीइ म. b नहीं म. करमी क म. संतान म. c तेह म. घरि क. लेपि म d जेइ क.

छुपै म.

३. a घज म. वसि क. b ऊणा क म. पसि क. पिसइ म. c लख म. थाइ अ. d असिउ क. इशु म. छइ म.-माहि क.-माहि म.

४. a रोहइ क म. दोइ क. b घज म. c बहइ क म. नवाणउं म. d भाष म.

५. a तोरे क पय^१ म. लागीइ म. b अह्ने क घन मागीइ म. c -बन्धनी म. पुहुचि क. पूरु आस म. d जइ क. यम म.-माहि म. पूरु म.

છેહહદ કેન્દ્ર નાવર સાથિ, તુહર ધન નવિ છૂટર હાથિ ।
 કહિં વચન તવ કોપર ચડિડ, તુહ પાસર ગઢ રહિડ હર અહિડ ॥૬॥
 મહુ મચકોહર મામી તામ, ફેટાલે ઘસિ લામર દ્રામ ।
 પાય તણર ઠેઝર અઢાળીડ, ઓપમાનિડ વલીડ ઘાળીડ ॥૭॥
 માઈ તણડ મરંતુ હતુ, ઓહર-મનિ થયુ કરતુ ।
 સૂયળ મ મગુ અંચલ ઓહિ, મોટા માણસ લાગર સોહિ ॥૮॥
 ભાજર ગતિ સર શીળડ થાઈ, સિરિ પરસેલુ મય મનમોહિ ।
 દયામણુ દેસર સહ કોઈ, મગળ મરળ સંમાળડ જોઈ ॥૯॥
 ચંદ તણર હર સૂરિજ મિત્ત, ઘટિડ તેજ તવ થયુ ચલચિત્ત ।
 આચિડ સૂરજ ઘરિ કરી આસ, દીઠડ શસિકર યત્રપલાસ ॥૧૦॥
 અળતેહિડ જે પરઘરિ જાઈ, માન મહુત નવિ પામર રાય ।
 સાહુ! કાંઈ ચંદર કલંક સૂર તણર ઘરિ ગયુ મયંક ॥૧૧॥

૬. a છેહર ક; પાઠાંથી 'રોહર' મ. નાવિ કહિનિ ક, નાવર કહિનર મ b તુહિ ક મ. હવિ ક. c કોપિ ક, કોપિર મ d તુ મ. પાવિ ક. 'હર' મ મા નથી. અહર ક.

૭. ક મ મા ૭ મી ગાથા નથી

૮. a તણ ક. મરંતુ મ. હતુ ક મ. b તુ રહર ક મ. ઘિડ મ. ઝરતુ ક મ. c સૂયળ ક, સૂયળ (પાઠાં સુયળ) મ મા 'મ' પાઠાંમાં છે મગુ ક, મગર (પાઠાં મગર) મ. હરિ ક મ. d મોટા મ. માણસ ક મ. લાગિ ક, લાગી મ

૯. a ભાજિ ક, ભાગર મ. ગુર મ. પીળ ક. b સરિ ક, સરિ મ. પ્રાસર ક, પરસેલુ મ. મનિ મય મ. -મોહિ ક. થાઈ મ. c દયામણડ મ. દેયિ ક. d મગળ મ. સમાળડ મ.

૧૦. a સળિ ક. સૂરજ ક. મિત્ત ક, મિત્ર મ. b પટર ક, ઘટિડ મ. ઘિડ મ. ચિત્ત ક. c સૂરિ ક, સૂર મ કરિ પરિ આસ ક. d રીસિ ક, રીસર મ. સશિકર ક, સશિવર મ.

૧૧. a અળતેહર ક 'જે' ક મ મા નથી, 'જે'ને વડે ક મ માં 'નર' છે. રાય ક. b માન ક. મહુત ક. મહુત મ પામિ ક c સાહુ ક, સાહુ મ કાઈ ક, કાઈ મ ચરિ ક મ. d સૂરિ ક. સળિ ક. -

આ કવીનો અક અમા નથી, -પછીનીને ૧૧ આપ્યા છે, ૯ '૧૧-૧' થશે.

तव ओहड मनि थयु निराश, मागिउ अर्थ नचि पहुती आस ।
 आणी देस रहिउ मनमाहि, ईणइ अवसरि जोउं कर्म पसाइ ॥११-१॥
 नगरमाहि राजानु पुत्र, गर्वि मागइ प्राप्त ज वहत ।
 राय न आपइ मागिउ प्राप्त, कहितां छयल हुआ छ मास ॥१२॥
 भणइ मंत्रि भूपति अवधारि, कुंअर मनाखु घडइ विचारि ।
 नाहउं सीह तणउं बाचइ, मोटा मयगलथी ते घडं ॥१३॥
 राय भणइ रूठइ सिउं हुसइ। जाणे अक्स को वाससइ ।
 नवला योचिन नवला देस, कांइ न वासउ नवला देस ॥१४॥
 माथुं मूलि न काढिउं जेह, पछइ तणउं न बूटइ तेह ।
 तरुणा तेज सूरिज सारिखां, लहीइ पुरुष तणां पारखां ॥१५॥
 किसिउं करेसइ माहरइ प्राप्ति, वडठा रहु आपणइ आवासि ।
 एहनइ कांइ आलुं आज, बीजा बेटा मागइ राज ॥१६॥

११-१. a उहड क म. नरास क, निरास म. b माणि क. न क म. पहुती म. c डस क म. d एणि म. जो क; पाठांथी 'जोड' म. कर्म क म. पसाय क.

१२. a नगरमाहि क. पूत म. b गरवि क, गर्विइ म. मागि क. गरास क. 'ज' क अने म मां नयी. c आलि क. मागउ क. मोटउ म. d पाठांथी 'छइल' म. म्मास म. .

१३ a भणि क. b कुअर म. वडि क म. वचार क. c नाहना क, नाहानू म. सीह क, शीह म. तणु क, तणउ म. बाचइ (पाठां'बाचइ') म. d मयगल तेथी वइ म; वडउ क.

१४. a राउ क. भणि क. रुठि क. सु क, शू म. हसि क, हसइ म. b 'जाणे' म मां नयी. अक्स अवर कोइ म. वाससि क, वासशिइ म. c योचन क म. नवलु क. वेश क. d वासि क म. नवला म. देस म.

१५. a माथउ म. मूल क. काढउं क, काढिउ म. जेहि क, जेह म. b तणु क. बूटि क म. c तरुणां क. तेजि म. सूरि क, सूर म. सारिपां क म. d पश्य क, पारिपां म.

१६. a कसिउ क, कशिउ म. करेसि क, करेसि म. माहरि क, माहारि म. प्राप्त क, प्राप्ति म. b बिठा रहु क, बिठा रहु म. आपणि क म. आवासि म. c एहनि क. कांइ म. आलउ क, आलु म.

माहरइ घेटा सवे सारिखा, जोड कर्म तणा पारिखा ।
 धन ऊपायु खाउ सवे, गाढिम प्रास न आपुं भवे ॥१७॥
 सोल वरसनु बेट्ट जेह, धन भोगवइ पितानुं तेह ।
 ते कुलमंडण कवि वखाणि, पुत्ररूप ते रणीउ जाणि ॥१८॥
 कुंअर तणे काने थति पडी, नगरमाहिं हिव न रहुं घडी ।
 भमइ रोस-भरि नवलइ घाटि, कुंअर पहुतु ओहड-हाटि ॥१९॥
 ओहड आसण मेल्ही क्री, वइठउ राजनीति अणुसरी ।
 पाला पहुता आणइ ठामि, किसिउं अणूरुं ताहरइ स्वामि ॥२०॥
 कहइ कुंअर तव मनवी घात, इस्यां वचन मझ बोल्या तात ।
 परहुंसि पूयां बेऊ निटोल, साल सरीखा सालइ बोल ॥२१॥
 एक सूत्रि थया ते बेऊ, वाट सरीखुं संवल लेऊ ।
 घरि मोकलावी चालइ जसइ, मारगि सबल शकुन हुइ तिसइ ॥२२॥

१७. a माहरि क. माहारि म. सवि क. म. सारयां क. b कर्म क. म. तणां क. म. पारयां क. म. c ऊपाउ क. म. सवे म. आल क. आपुं म. अम्हे क. अह्मे म.

१८. a वरसनु म. जेय क. येह म. b भोगवि क. म. पितानू म. तेअ क. c विपाणि क. वपाणि म. d-रूपि म. जाणि क. म.

१९. a कुंअर म. धुति क. म. b नगरमाहि क. म. 'हिव' क. अने म. मां नथी. नवि क. रहिइ क. रहूं म. c भमि क. नावि क. नावइ म. d कुंअर म. पहुतउ क. पुहतु म. उहड क. म.

२०. a उहड क. म. मेहली क. म. b विठउ क. म. c पुहता म. आणि क. म. ठामि क. d किशु क. विश्व म. अणूरुं म. ताहरि क. ताहारि म.

२१. a कहि क. म. कुमर म. b इतां क. इयां म. कपन क. 'मझ' म. मां नथी. बोलि क. म. c परिहुये क. परहुंसि म. पूया क. पूयां म. बेऊ क. म. d सरीया क. म. सालि क.

२२. a एक क. तव थया वेय क. थया तव बेउ म. b सरीयां क. सरीयू म. सबल म. लेअ क. लेउ म. c चाल्या क. म. जमि क. तिसइ म. d शकुन सबल म. हुइ क. हुइ म. तिसि क. तिसइ म.

पहिलु मलपत मयगल मलिउ, व्यवहारीउ दक्षण करि वलिउ ।
 मंगल भणती साहसी नारि, भाट घघावइ जयजयकारि । ॥२३॥
 उहुय भणंती योगिणि मली, तु दक्षण भयरव कलिकली ।
 सर डावउ नइ डावी देधि, सबल सुणहु डावु लेवि ॥२४॥
 हरण अधुरां जिमणां जाइ, पहिलइ पुहुरि पनुतां माइ ।
 सांड तुरी नइ दक्षण चात्त, वामा घायस पूरइ आस ॥२५॥
 डावा लाली बोल्या जाम, कुसली कुंअर हरखिउ ताम ।
 शकुनगंठि बांधी दढ करी, मेहइ पंथ घणा परहरी ॥२६॥
 घाटघाट जोता मनरंगि, चालइ चंचलइ चडथा तुरंगि ।
 अति पोढां पीआणां कीध, पामिउ सिंधु देश प्रसिद्ध ॥२७॥
 राउ भेटिउ जई ठठा तणु, ठाकुर गाम ठाम दिं घणु ।
 रहु राजइ पूर मन-रली, कहइ वाणि कुंयर कुंअली ॥२८॥
 अहो न आल्या लेवा प्रास, जाणुं ऊवसइ वासुं घास ।
 भूमि तणु जिहां नुहि घणी, ठाम देखाडु तेह जि भणी ॥२९॥

२३. a पहिलें क, पहिल म. मयगल मलपतु क. मिल क. मिलिउ म. b व्यवहारी क. c साहमी क, साहमी म. d विधावि क. वधावि म.

२४. a अहु क, अहु म. भिणंती क. योगिणि म. मिलि क म. b 'तु' कर्मां घयी. दक्षण तव डावी भयरव कलिकली क; भइरव कलिकली म. c पर क म. डावु नि डावी क म. d सबल क. सुणहु क, सणहु म. डावु म.

२५. a हरिण क. अधुरां क. यमणा म. b पहिलि क म. पुहुर क, पुहुरि म. पनुता क. -माहि क. c सांड क. नि क म. दक्षणि क d पूरि क.

२६. b कुसली क म. कुंअर म. c शकुनि क. बांधी क, बांध म. दढि क, दढ म. d मेहलि क, मेहलि म. परिहरी म.

२७. a मनिरंगि क b चालि क, चालिइ म. चंचलि क म. c पीआणां म. कीध म. d पामुं क, पामिउं म. सिंधु क देस म. परिसिद्ध क.

२८. a रा म. जई म. ठठा म. तणउ म. b गाम क. ठाम क. दिं म. घणउ म. c राजि क, राजि म. मनिरली क, मनरली म. d कहि क म. वाणि म. कुंअर क. कुंअर क, कुंअली म.

२९. a अहो क. b जाणउं म. ऊवसि क, ऊवसि म. वासुं म. c तणउ म. जिहां क. d ठाम क म. देखाडु म. तेहति क, तेहज म.

जोयुं राइ विमासी ताम, ठाकुर चिना न देखइ ठाम ।
 पञ्चम दक्षण पूर्व भणी, जोतां जोयुं उत्तर भणी ॥३०॥
 देश घणानी आवी संधि, एक थलीउ छइ तेहनइ खंधि ।
 अछइ सदैवत अह्य घरि तुरी, पुहुचउ उत्तर लेई करी ॥३१॥
 जातां जे थल आवइ जाम, ताम तुरंगम करीय प्रणाम ।
 चीती भोग करे जे भलु, आठ पुहुर मेल्हे मोकलु ॥३२॥
 हयवर चंपइ जेती सीम, पछइ पाछउ आवइ जीम ।
 घेगि वधावे मुगताफले, नगर वासजे ते तुं थले ॥३३॥

वस्तु

कुमर चल्लियु कुमर चल्लियु तुरीय सो हाथि ।
 ओहड सरिसु आवीउ, तेणि ठामि ते तुरीय रक्खइ ।
 हयवर मेल्हउ मोकलु, अठ पुहुर भल भूमि अक्खइ ।

३०. a जोइ क म. राय क म. विमासी म. ताम क म. b देखि क. ठाम क. c पूर्व क म. घणी क म. d जोउ क, जोयू म. उत्तर क

३१. a दश म. b तेहनइ क; आ शब्द ममां नथी; एने बदले 'आवी' छे. थलि उछइ क म. कधि क म. c अम म. पुहुचु क. पुहुउ म. उत्तरि म.

३२. a जोतां क म. आरि क. b करी क म. प्रमाण अ. c चंती क, चिंती म. d पुहुर म. मेहले क म

३३. a येती म. सीम म. b पछी क बलु ('पछइ'ने स्थाने) म. पाछु क आवि क. जीम क. c नगर वासिये म. d तू क (ममां नथी); तीणे क, तेणे म.

परतू क.

३४. a पुंअर क, पुमर म. चउ क, चल्लीय म. कुमर क, कुमर म चउ क, चल्लीय म. b तुरीअ क म. सोय क, सोइ म. साथि क म. c उहड क म. सरसु क म d तेणइ म ठामि म. तुरीअ क म. राय क c हयवर अ क. मेहलिउ क म f पुहुर म. भूमि म. अपि क. उवउ क. वसावीउ क h नाथ क म छएस क, जएसि म. हां नार-

ऊवसि वास वसावीउ, नगरनाम ऊवेस ।

मुनि लावण्यसमय भणइ, धन धन उदय-नरेस ॥३४॥

चउपरई

वासिउं नगरं जसिउं सुरलोक, धन धन धनद समाणउ लोक ।

पोढां मंदिर पोलि पगार, वास नगर नवि लहीइ पार ॥३५॥

चिहुं दिशि तलीया तोरण बारि, अमरी कुमरी नाचइ नारि ।

चुरासी चउहुटां जूजूआं, वाडि वावि सरोवर कूआ ॥३६॥

घरि घरि नारी रंभा जसी, साकर-वाणी बोलइ हसी ।

राजग्रह रुडां शगमगइ, ओहडनां घर गढ मूलगइ ॥३७॥

पूँठि-हतु तेडिउ परिवार, ओहड नगर तणउ सिणगार ।

राजमुद्रा पहिरावइ राइ, ओहडनु जागइ जसवाउ ॥३८॥

दूहा

जे जे चित्ता बोलडा, ते ते चडिया प्रमाण ।

भाई सरसुं रुसणुं, नवि भागुं निरवाणि ॥३९॥

प्यसमि क, लावण्यसमय म. भणे क. j धिन धिन म.

‘चउपरई’ शब्द म मा नथी; चपरई क.

३५. a वासु क, वासिउ म जसु क, यशू म. b धिन धिन म. घनद क. समाणां क म. c पोढा अ म. मंदरि क. पोलि क. d वसु क. तणउ (‘नगर’ ने स्थाने.) क. नव क. [न]न लीहीइ अ.

३६. a चहु क, चिहु म. दसि क. तलीआ क म. b नाचि क म. c चुरासी म. चुहुटा क, चउहुटा अ, चहुटां म. जूजूआ अ. d वावि सरोवर वाली क.

३७. a यशी म. b बोली क म. हसी म. c राजग्रह अ. रुडा अ. शगमगि क. d उहडना क, उहडना म मूलगि क.

३८. a पूँठिहु क, पूँठिहु म परिवार म. b उहड क म. शण-गार क म. c पहिरावि क म. राय क म. d उहडनु क, उहडनु म. बाधिउ क, बाधइ म. जसवाय क, जसवाद म.

३९. a ये ये म. b चडिया क म प्रमाणि क, प्रमाणि म. c भाई क. सरसु क, सरसू म. रुसणू क. d निवि क. भागू म. निवाणि म.

उत्तर दक्षण पूरबी, पश्चिम केरा लोक ।
 नयर वस्या ते निर्मला, जिम तरमांदि अशोक ॥४०॥
 कोटीघज कोटी वसई, लाखीणा लख जोई ।
 नगर तणउ महिमा असिउ, निर्घन जन नही कोई ॥४१॥
 ओहड-घरि एक घेन छई, ते निति चरवा जाई ।
 खीर झरई झावल भरई, नितु नितु तीणर ठाई ॥४२॥
 दोहींती दूझई नही, जोतां जाणित मर्म ।
 पास जिणेसर प्रगटीआ, ओहड उदभुत कर्म ॥४३॥
 ओहड निशि निद्रा भरि, सुपनंतरि सचि आवि ।
 आवी देखी इम भणई, हुं तुझ पुण्य-प्रभावि ॥४४॥
 संतुही ओहड सुणे, तुझ समोपि राज ।
 नगर तणी रखवालि हुं परतखि आवी आज ॥४५॥

४०. b पथम कं c नगरि क. म वस्या म. d विम क, यम म. तरमादि क

४१. a कोडि म वसई म, वसि क b होई क. c नगर तण क, मिहिमा क. इशु म. d नर निर्घन क, निर्घन नर म

४२. a उहड क म. छि क म. b तिक. वन ('निति'ने स्थाने) क, वनि म. जाय क c झरि क. भरि क d नित नित म, ताणी क. चरवा ('तीणर' -ने स्थाने) म ठाय क, जाई ('ठाई'ने स्थाने) म.

४३. a 'दोहींती' सुघारी अमां 'दोहती' वर्युं छे, दोहींते म. दूझि क. b जाणित क, जाणउ म मर्म क, मर्म म. c बीर ('पास' ने स्थाने) क. d उहड क म. उदभूत म. कर्म क म.

४४. a. उहड क म नशि क. भरि क, भरिई म b सपनतरि क म सुची अ, सची क. आवि म c भणि क d ई क म पुनि क.

४५. a संतुही क उहड क म. b तुन क म. समोपिउ क. समपिउ म c रखवाल क. हू क म.

आ बरी पछी क प्रमां बधारे—

एग बंशनी भावना, थीरत्नप्रममूरि ।

धीर मज्जनि गए यका, सत्तर बरस प्रसिद्धि ॥

ओस वंसनी थापना, श्रीजिनवरप्रासाद ।

पासइ मम मंदिर करे, वलीय सुणावे साद ॥४६॥

चउपई

जागिउ ओहड पुहुतु राजि, कुहु मुहुता आव्या सि काजि ।

त्रिणि वाणि सुपनंतर सुणी, हुं आविउ तुल्ल कहिवा भणी ॥४७॥

सुणीय वात मनि रंजिउ राय ततक्षिण मेली सवि सुमदाय ।

जिण-प्र[१]साद देविनुं ठाम, परठिउं ओस वंसनुं नाम ॥४८॥

घस्तु

नगर वसीउं नगर वसीउं नाम ऊवेस ।

ओहड पुढिउ नीद्र भरि, सुपन मज्झि सची आवि आवी ।

तिणि वचनि प्रासाद-जिन देवि, ठाम निश्चल करावीअ ।

ओस वंसनी थापना, ओवसि वसीआ जेणि ।

ओसवालनी थापना कारणि कहीयो तेणि ॥४९॥

४६. a ऊएस क. गछनी क. वसनी म. b जिननु क. c पारि क. मुल क. अछइ ('करे' ने स्थाने) म. d वली क म.

चुपई क. चुपै म.

४७. a उहड क म. पहुतु क. b कुहु क. महिता क म. सि काज क, कणि काजि म. c त्रिणि क. वार म. सपनतरि क. सुणी क. d हु क म. तुल्ल क, तम म.

४८. सुणी क म. रंजिउ क b ततक्षिण क, ततक्षणि म. समदाय क म. c जिनप्रासाद क म. देवु क, देवनू म. d प्रगठिउ म उस क म. वंसनुं क, वशनू म. नाम क म.

४९. b उएस क म. c उहड क म. d सपन क, सुपन म. पासि क, मदि म. सचि म. आवीअ क, आवीय म. e तेणि क म. जिण म. f देव क म. ठामि क, ठाम म. उत्तम करावीय म. g उस क, उश म. वसनी क म. h वसि क म. वसिआ क. i उसवाल अरवमल क म. j कहीआ क म.

चउपई

पहुतु वछ राजा अवगणी, निवल हुआ श्रीमालहं घणी ।
 आवइ घ्याडि घसंती घणी, नगरलोक सह थयुं रेवणी ॥५०॥
 आवइ लुसइ लगडइ हणइ, ते सरिसुं नवि चालइ किणइ ।
 खंभनअरथी काढी खवा, जई मेटिउ चक्रवर्त्ति पौरवा ॥५१॥
 स्वामी नगर घडं श्रीमाल, ते लूसाइ विण रखवाल ।
 रक्षा कर म लाउ वार, भड मोकलु भला जूजार ॥ ५२ ॥
 कटकमाहि जे गाढा कटा, ते टाली कीघा एकठा ।
 सुभट सहस दश केरी जोड, जे भाजइ भूपतिनी कोडि ॥ ५३ ॥
 मनि चिंतव्या मनोरथ फला, व्यापारी ते लेई वल्या ।
 आव्या नगरि अस्या असवार, भय भागु वरतिउ जयकार ॥ ५४ ॥
 नगर थकी बाहरि उतरया, उतारा पूर्व दसि करया ।
 ते थानक अंवाई तणउं, करइ लोक आराधन घणउं ॥ ५५ ॥
 रहीआ सुभट वीटी भासाद, भागा घइरीना उन्माद ।
 जिहां जिहां जाइ तिहां जय घरइ, अंवाईनी ओलग करइ ॥ ५६ ॥

चुपई क, चुपे म.

५०. a पहुतु म. वच्छ म. b हुआ क म. c आवि क. d सवि
 घ्या क; थिउ अति म.

५१. a आवी क म छसि क. लगडि क. हणि क. b तेइ क.
 सरसु क. सरस म. चालि क. कुणि क. c नगरिनी क, नगर ते म. d
 'जे' नथी क म मा (म मां पाठांशी छे.). मेटउ क. चक्रवर्त्ति क. पौरवा क.

५२. a वडउ क, वडै म. b वण क. d समट क. झुजार क म.

५३. a-माहि म. b एगठा क. c समट क. सहिस क. दश क म.
 d माजि क, माजइ म. भूपतिना क म कोड क म.

५४. a मन क. चिला क. चितव्या म. कल्या क म. b चल्या
 क म. c इया म. d भागो क. वरनु क.

५५. a बाहरी म. उत्तरीया म. b पूर्व दणि क; पूर्व दिशि
 उतारा गरिया म. c तिहां क. तणु क. d करि क. घणु क.

५६. a रिण क, रणा म. वीटी क. b वइरीना क, विंरी तगा म.
 अनुमाद क, निनाद म. c वरि क. d उलग क म. करि म.

आविउ दिन दीवाली तणउ, मंडइ भस उत्सव अति घणउ ।
 महापूज मंगल आरती, तूठी अंबाई महासती ॥ ५७ ॥
 मया करइ अंबाई मात, रयणिमाहि गढ दीघा सात ।
 प सत्त पडा दीघा इस्या, वयरी विकट न मेद नहि कस्या ॥ ५८ ॥
 लु तुम्हे मानो माहरी आण, तु वसिवा आपुं अहिठाण ।
 खंघि तुझारइ कीधउ वास, वेगइ बालु वयरी आस ॥ ५९ ॥
 चडइ कटक वइरीनइ नडइ, जे बांका ते पाये पडइ ।
 मोटां मंदिर कीघा वास, अंबाई पूरइ मनि आस ॥ ६० ॥
 नगरथी पूर्व दशि रहिया, प्रागवाट तेणइ कारणि कहिया ।
 दंड कलश सिरि दीघी धजा, थापी अंबाई गोत्रजा ॥ ६१ ॥

वस्तु

नगर निर्मल नगर निर्मल, सहिजि श्रीमाल ।
 भय माटइ भड मोकल्या, सबल सहस्त दश कोडी कोझा ॥

५७. a तणु क. b मडि क. महाविउ म. समट उछव अति घणउ
 क, ...उच्छव अति घणउ म. c महापूज क d महासती क

५८ a करे क. b रयणिमाहि क, रयणिमाहि म. कीघा क म.
 c सति क, सत्तइ म. पड सबला अणु क. सबला गढ इस्यां म. d विरी
 क. 'न' क मया नथी नही क, नहीं म कणु क, विशा म.

५९. a तमे क, तुमे म. मानी क, मानु म. माहरी क, माहारी
 म आण क. b वसवा क म. आपु क, आपू म. c तुम्हारि क, तुझारि
 म. कीधु क म. d वेगि क, वेगिइ म. बालड म. विरी क, विरीनु म.

६०. a चडि क विरीनि क, वइरीनि म नडि क. b वका म.
 पाए क म. पडि क. c मोटा अ क. मंदिरि क d अंबाई तिनु पूर आस क.
 मन म.

६१. a नगर यकी क म. पूर्व क म. दशि क, दिशि म. रखा
 क. b प्रागवाट म. तीण क, तेणि म. इक कारणि क. किहा क. c सति
 म. d अंबाई थापी म.

६२. b सहिज क, सहजि म. c माटि क, मटइ म. d सहिय क,
 सहस म. दश क म. जोड क, जोडि म. किझा क म. e चक्रवर्त क.

चक्रवर्ति ते पीरवा, तास पुत्र पद्वि प्रसिद्धा ।
 अंबाई थिर थापीआ, अति उच्चव उल्हासि ।
 प्रागवाट तिणि कारणि, घसीआ पूरव घासि ॥ ६२ ॥

चउपई

कमि कमि ज्ञाति हुई छइ घणी, वडी ज्ञाति श्रीमाली तणी ।
 ओसवाल प्रगट्या पोरुआड, गूजर डीड डीसावाल ॥ ६३ ॥
 खंडाअता खंडेर खंडोल, कठणुरा कोकिला कपोल ।
 नायल नागर नाणावाल, प्रौढ लाड ला [डू] श्रीमाल ॥ ६४ ॥
 हालर हरसुरा हुंबडा, श्रीगुड जालहरा जागडा ।
 धाकडीआ भडीआ भुंगुडा, ब्रह्माणा वीधू घायडा ॥ ६५ ॥
 गांभूआ अडालजा गदिगदिया, मोढ वली मांडलीआ कहिया ।
 पंचम पुष्कर जंवूसरा, सुहडवाल अनइ मंडोसरा ॥ ६६ ॥
 ऊंच उचतिवाल सुरहीआ, मोथर कंबोजा करहीया ।
 पोआड सोरठीआ सही, पलीवाल ज्ञाति वली कटी ॥ ६७ ॥

जे क, ये म. f पुहवि क, पुहविइ म. प्रसिद्ध म. g थापीया म. h उच्चवि
 म. उल्लासि म. i तेणि क म. कारणिइ म. j वशीया म. पूरवि क. पासि
 क, पासि म.

चुपई क, चुपै म.

६३. a कर्मि कर्मि क. न्याति क, जाति म. हुक अ, होई म. छि
 क म. b न्याति क म. c पोरौआड प्रगट्या उसवाल क, पोरुआड
 प्रगट्या उसवाल म. d डीड क म. दीसावाल म.

६४. a खडाअता म. खंडेर म. खंडोल म. b कठणुरा क, कठि-
 पुरा म. कोकिला अ. c नाइस क, नाइल म. d लाइया क, लाइआ म.

६५. b जालहरा म. जागडा क म. c धाकडीया म. भडीया म
 भुगडा क. भुंगडा म. d ब्रह्माणा क, ब्रह्माणा म. वीधू क. वीधू म.

६६. a गोभू क, गांभू म. अडालिजा म. गदिगदिइ म. b कहि
 म. d सुहडवाल नि मंडोसरा क. सुहडवाल नि मंडोसरा म.

६७. a अछति अछतिवाल सुरहीआ क, अछति अछतिवाल सुरहीआ
 म. b माथर क म. कंबोजा क, कंबोजा म. करहीआ क, करदिया म.
 c पोरौआड क, पोरुआड म. सोरठीया म. d पलीवाल म. न्याति क.

मंडाहरा मंडोरा जाणि, मेवाडा घाल्मीक वखाणि ।
 वाहा चित्रावाल वघेर, नरसिंगुरा सिरिखंडेर ॥ ६८ ॥
 भाभू नागद्रहनी झाति, अग्रवाल बाधरनी जाति ।
 विणधुरा वेसुर अस्थिकी, अष्टावग्री कद पद्मारकी ॥ ६९ ॥
 गोलवाल नागुरा नरा, वीरोटा साचउरा खरा ।
 मोडेरा जेराणा पाहि, नीमा झाति कही जगमाहि ॥ ७० ॥
 कग्रदीया, कोरंटावाल, दोहिल सोनीसोय मयाल ।
 राजसखा नइ लहुडी[सखा], वडीसखा चउसखा दोसखा ॥ ७१ ॥
 सूरणा राजुरा जोइ, मेडतवाल मंडोरा होइ ।
 आणंदुरा न गणइ रेख, बली झाति वागडू विशेष ॥ ७२ ॥

वस्तु

झाति निरमल झाति निरमल झाति निकलंक ।
 झाति वडी सविकहइ तणी, झाति कोइ नाहो म जाणु ।

६८. a मंडाहरा क म. जाणि क. b वखाणि क, वपाणि म. c बांटा क. छाया म. चित्रावाल क d नरसंगुर म. सरपडेर क, शरपडेर म.

६९. a भाभू क, भूमा म. नागद्रहनी क. न्याति क म. b अग्र-
 वाल क, उग्रवाल म. c वधपुरा क म. वीसर क, वेसुर म अग्रकी क.
 d अष्टवग्री क, अष्टवग्री म. के क, कि म पदमारकी क, पद्मोदकी म.

७०. a नागुरा क. b तेरोटा क, तेरोटा म. साचुरा क म. c मोडेडा क. d न्याति क. वही कहिवाइ क, वही जगमाहि म.

७१. a कग्रदीया क, वग्रदीया (पाठ० की कग्रउदिया,) म. कोरंटा-
 वाल म. b दोहिल क, दाहिध (पाठ० की 'दाहिल') म. सोनीसाय म. c
 राजासखा क. नि क म. लहुडीसखा क म. d चुसपा दोसपा क, दोसप
 चुसपा म.

७२. a राजरा क. b मेडितवाल म. मुडेरा म. d न्याति म.
 बागलीम विशेष म.

७३. a नर्मल क, निर्मल म. (क प्रमां वेवडावी नपी.) निर्मल
 म. b श्याति क. नरलंक क. निकलंक म. c विदी क. कहि क म. b
 न्याति म. कोय क. नाहनी क, नाहानी म. नि क. जाणु क, जाणउ म.

जे अवसरि वित वावरइ, वसुह मज्झि तसु वड वानु ।

ज्ञातिमाहि नर केतला, सकल ज्ञाति-शिणगार ।

बिरद बोलावइ वंदिणा, महाजन राइ साधार ॥ ७३ ॥

चउपई

बोल्या वर्ण विशेष अढार, तेहनु केतु कहिउ विचार ।

वर्ण अढार सहु मुखि कहइ, विगति विवेकइ विरला लहइ ॥७४॥

घत करीनइ ब्राह्मण जाति, करि हथीआरे खित्री ज्ञाति ।

करसणकारक वैश्य कहाइ, नाटकीया नर सूद्र कहाइ ॥ ७५ ॥

ब्रह्मचर्य पालइ तप करइ, काकरि कनक समी मति घरइ ।

सर्व जीवनइ आणइ दया, सकल ज्ञाति मांहि ब्राह्मण कहिया ॥७६॥

सूत्वीर विक्रमना घणी, बहु आरंभ परिग्रह भणी ।

निर्दय कर हथीआर वखाणि, सकल ज्ञाति क्षित्री अहिनाण ॥७७॥

e वित क. वार्ति क. f वसुह मज्झि तस वडउ वानु क, वसुह मझि तेहनु वानु म. g माहि क म. h न्याति म. -शिणगार क, -शणगार म. i बोलि क, बोलावि म. वदीजणा क, वंदिणइ म. j महाजन क म. राय क म. पाठा० धी 'साधार' म.

चुपई क, चुपै म,

७४. a वशेषि क. b वहु क म. c सह क म. मुखि क. d विगति वशेषि वरला लहि क; विवेकिइ म.

७५ a वार्ति क, वतिइ म. नि क म. यभणि क. ज्ञाति क म b कहि म. हथीआरे क. क्षत्री म. याति क, जाति म c करसणकारी क म. d नाटकीया क. शूद्र क म. भणइ क.

७६. ब्रम्हचर्य क. करि क. b शकर क. कनकि म. समय क. भनि क. धरि क. c सकल म. जीवनी क म. आनि क d ते ('माहि' ने स्थाने.) क म. ब्राम्हण क.

७७. a सूत्वीर क म. b बहु क म. परिग्रह क म c निरदय क. धरि क म. वखाणि क, वषाणि म. d न्याति क म. क्षत्रि म. अहिनाणि क, अहिजण (पाठा० धी अहिनाण) म.

કરસણ કર્મ સંકલ વ્યવહાર, સુકુલી ડાહ્યા પંડિતમાંદિ ॥ ૩૮ ॥
 જાણઈ કલા કરઈ વ્યાપાર, સકલજ્ઞાતિ તે વૈશ્ય વિચારિ ॥ ૩૯ ॥
 મૂરખ અવ[ર] સમારઈ અંગ, નીચ કર્મ નાટકનુ રંગ ।
 જેહના રાછ-નિશ્ચર નિરચીઈ, સૂદ સકલ જ્ઞાતિ પેહીઈ ॥ ૪૦ ॥
 બ્રહ્મા-મુખથી બ્રાહ્મણ હુઆ, વાહુ થકો તે સિત્તી હુઆ ।
 વૈશ્ય હૃદય ઉત્પત્તિ ચણાણિ, પ્રગટિયા સૂદ પયથી જાણિ ॥ ૪૧ ॥
 કંદોઈ કાછીઆ કુંભાર, માલી મર્દનીઆ સૂઝધાર ।
 મિસાઈત તંબોલી સાર, નવમા નારુ સુણિ સોનાર ॥ ૪૨ ॥
 ગાંછા છીપા નહ લોહાર, મોચી ચર્મ કરઈ વ્યવહાર ।
 પ ચિહુ ઉપરિ બોલ્યા સઈ, પંચ જ્ઞાતિ પ કારુ કહી ॥ ૪૩ ॥
 જેદનુ વિવાહ જેસિયં મિલઈ, તેદની જ્ઞાતે તેદનઈ મિલઈ ।
 નીચ કર્મ અતિ નીચ કહાઈ, વર્ણ અઢાર પ હિંદુમાંદિ ॥ ૪૪ ॥

૩૮. a કર્મ ક મ. વ્યવસાય ક મ. b સુકુલી ક. સકુલી મ.
 ડાહુ ક મ. -માહિ ક, -માંહિ મ. c કરિ ક. કર્માં "જાણઈ સકલ કલા
 વ્યવહારિ", 'જાણઈ કલા કરી વ્યાપાર' (પછી પાઠાંથી અને મળતો પાઠ);
 જાણઈ કુલ વ્યાપાર અપાર (પાઠાંથી અને પાઠ) મ. d જ્ઞાતિ ક, જ્ઞાતિ
 મ. વચારિ ક. ઉદાર મ.

૩૯. a અવર ક મ. સમારિ ક મ. b નાટકનુ ક મ. c જેહનાં
 મ. નયર ક. દેવીઈ ક મ. d શૂદ્ર ક. જાતિ ક.

૪૦. a બ્રહ્મા ક. મુખિથી મ. બ્રામણ ક. હુઆ ક મ. b થિર્કી
 મ. જ્ઞતી ક મ. જૂઆ ક, મયા મ. c રદય ક. ઉત્પતિ ક. વણાણિ ક.
 d પ્રગટ્યા ક. સૂદ ક મ. પાયથી ક, પાગથી મ. જાણિ ક.

૪૧. a કાછીઆ મ. b ગુજાહ મ. c મિસાઈત ક, મિહસાઈત મ.
 d તુસુ ક મ. સુણિ ક મ.

૪૨. a નિ ક મ. હુહાર મ. b ચર્મકરિ ક, ચર્મકાર મ. c 'ઈ'
 ક માં નથી. ચહુ ક, ચિહુ મ. બોલા ક. તે સહીઈ ક; સહી મ.

૪૩. a જેદનુ ક, જેદનુ મ. વીવાહ અ; જેસુ વીવાહ મલિ ક, વીહા
 વેદશ મિલઈ મ. b તેદની ક મ. જ્ઞાતિ ક મ. તેદમાંદિ ક. તેમાંદિ મ.
 મલિ ક, મિલઈ મ. c નીચે મ. કરમિ ક, કર્મે મ. તે નીચ ક. ['અતિ'
 અથવા 'તે' નથી મ માં] d વરણ ક, વર્ણ મ. અઢારઈ ક, અઢારં મ. હીંદુમાંદિ
 ક, હીંદુમાંદિ મ.

को जिनवर को ईश्वर ध्याइ, कह प्रह्ला के गोचंद्र गाइ ।
 वर्ण घचाणइ मारणि रखा, असुर वर्ण प अलगा कहा ॥ ८४ ॥
 नव नारु नइ कारु पंच, वर्ण च्यारे जोजो प्रपंच ।
 ए[त]लइ मिलीअ वर्ण अठार, चालइ सकल लोक-यवहार ॥ ८५ ॥
 घोइ साख्य नैया[यि]क नाम, जैन अनइ वैशेषिक ठाम ।
 जैमिनीय छ दरसणि जोइ, मारणि धर्म चलाइ सोइ ॥ ८६ ॥
 छ दरसन प धरतइ मेद, सोल सोल एककइ मेद ।
 सोल छक छनुं पापड, प्रगट्या प्रथिघोमाहि प्रचड ॥ ८७ ॥
 खडि खडि छइ मति निर्मली, मणता सुणता संपति मली ।
 मुनि लावण्यसमयची घाणी, एतलइ बीजु खड चखाणि ॥ ८८ ॥
 इति श्रीविमलप्रबन्धे नवपडे ओसवसस्थापना अवर ज्ञाति-
 प्रगटीकरण अष्टादशवर्णव्यवस्था पट्दशेन[१]भिधाने द्वितीय खड
 समाप्त. ॥ २ ॥

८४ a के क म के क म b के क म म्हु क गोवद क
 c वरण क वपाण्या क म. d ते क म. रखा अ

८५ a नि क म b चारिना क, च्यारि म जोइ क जोय्यो म
 c एतलि क मलीआ क, मिल्या म. d चाली क व्यापार म

८६ a बौध्य म साख्य म नीआक क b जैन म अनि क
 विशेषक क वैशेषिक म ठाम म c जैमनी क जैमनीय अ म दरसन क,
 दरसन म धर्म क म चत्रवि क म

८७ a दरसन क धरति क वेद क म b इकेकि क, एकेकि
 म मेदि क c छक क छनु क छजउ म d प्रगट्या क प्रगटियां म
 पृथवि क

८८ a छि म नरमली क b गुणता क सपद क, सपति म
 वली क, मिली म c बाणि क d एतलि क म बीजु क खड म
 वपाणि म

कनी पुष्पिका - इति श्रीपंडित त्यावणसमिगणिकृते । विमलमनमनोहरप्रगट
 प्रबन्धे । नवरंग नवपडे । द्वितीय पड सपूर्ण ॥२॥

१ मनी पुष्पिका -

इति श्री विमलप्रबन्धे उलवसस्थापना, प्राग्वाट वसस्थापना अवर ज्ञाति
 नाम प्रगटीकरण, अष्टादश वर्णव्यवस्था, पट्दशनाभिधाने द्वितीय पड ॥२॥
 श्री । श्री । श्री ।

खंड ३

[चउपई]

चउसठि सहस आठ लख होइ, द्वापरि वरस विमासी जोइ ।
 द्वापुर पूर पहुतु सही, श्रीउर भिन्नमाल तव थई ॥ १ ॥
 चउथउ युग हिव लागु जाम, प्रगटिउ भिन्नमाल तव नाम ।
 कलियुग नाम कहावइ सोइ, जिहां गुण किन्दइ अवगुण होइ ॥२॥
 ते कलियुग बोलिउ जगदीस, च्यार लाख नइ सहस बजीस ।
 वरस पतलां बडिउ प्रमाणि, सहजइ लहीइ सेव्यां दान ॥ ३ ॥
 नित्य धर्म ते पवि गयु, तप करवुं ते कपटि थयुं ।
 राजा मनि वंकडा अपार, ब्राह्मण हाथि लीइ हथीआर ॥ ४ ॥
 सत्य शौच नहि सुहणामांहि, पृथिवी सदा सफल नहि माइ ।
 लोक घणा ते लंपट थया, घरि आचार हता ते गया ॥ ५ ॥

चुपई क, चुपै म.

१. a चुसठि क म. सहस क. लाप क. होय क. b द्वापर क.
 वास विमासि क, वरस विमासी म. जोय क. c द्वापर क पूर क. पहुतु क.
 होउ म. d भनमाल क. हूई क, प्रही म.

२. a चुथु क, चुथउ म. हवि लागु क, आ लागु म. जाम म.
 b प्रगटिउ म. भिनमाल क भिल्लमाल म. तस म. नाम म. c कुलियुग
 क. नाम म. कहावि क म. सोय क c जिहा क, यहां म. गुण क.
 कीधि क, कीधि म. अवगुण क.

३. a कुलियुग क, कलियुग म. दोहल क, दोहिल म. विगरीस क.
 b च्यारि क म. नि क म. सहस क. c बडई क, बड़े म. प्रमाण क,
 प्रमाण म. d सहजि क, सहजि म. सेवा क, सेवा म दान म.

४. a धर्म क म. म मां 'तेने स्थाने 'तप'. पर्व क, सर्व म. गयुं
 अ म. b करवु क, करवू म. कपटे क म. थयुं क, थयू म. d ब्राह्मण
 क. लीइअ क. हथीआर क, हथीआर म.

५. a साचशौच क, स्नान शौच म. नही क, नहीं म. सुहणा क.
 -माहि क. b पृथिवी क. फलदीपी क. 'नही' क मां नही. -माहि क.

संत सीदाइ सचिहु परे, खानइ पीजइ दुर्जन घरे ।
 करइ कर्म केतलां कठोर, लूसइ प्रथिवी पयसइ खोर ॥ ६ ॥

पुत्र पिता न करइ वीसास, धणी थई बइसइ घर-दास ।
 बहुर सचि धीजाघइ राय, नचि लागइ सासुनइ पाय ॥ ७ ॥

घरकइ तरकइ मांडइ चेदि, मोटा घरनी आणी ढेदि ।
 काई न करइ घरनुं काज, ससरा तणी न आणइ लाज ॥ ८ ॥

सरंगट धोलइ फणगट दीइ, सासू ससराथी नचि बीहइ ।
 पिण पयसइ परण्यानइ कानि, हाली कहिउं अहारं मानि ॥ ९ ॥

छोरु घरि कूआरां सात, कहिनु तात नई कहिनी मात ।
 रलइ रापइ तुंह जि घर भरइ, ते खाई घर ठालां करइ ॥ १० ॥

आपण चिहुं जण केहु चरो, माहार धोल मानु खरु ।
 मायबापथी थायु जूआं, घन मेलीनइ भरीइ फूआ ॥ ११ ॥

६. a-इ क, -हु म. b पाजि क, पाजइ म. पीजि क.-c करी क. केतला क d लसि क. पृथवी क, पृथ्वी म. पयसि क, पिसइ म.

७. a पता क नि क. करि क. वीसास क म. b बईनि म. बइसि क, बिसि म. घरि क. a वीटावी क, वीजावी म. वाय क म. d सासुने क, सासुनि म.

८. a घरकि क. मांडइ क. b आणी म. c कोअ नव नव करि क, कर्कुचि न करि (पाठांथी कउ अछि न करि) म. घरना क, घरनु म. d आणि क, आणइ म.

९. a सरंगट क. धोलि क म. फरंगट क म. देइ म. b बीहि क, बिहइ म c प्यणी क, क्षणि म. पयसि क, पइसइ म. परण्यान क म. d कहु क अमारु क, अहारु म. मानि म.

१०. a छेर क. कुआरा क, कूआरां म. b कहिनी क. मात क. 'नई' कमां नथी; नि म कहिनु क. तात क. c रलि क, रल म. पयि क, (ममां नथी). d तुह ज घरि भरि क, तुह नि ते घर भरइ म. परि ठाला करि क, सहु ठाल करइ म.

११. a बेहू क, बे म. केरु म. वरु क म. b मानु म. अम्हार क, अहार म. c थाउ क म. d मेलीनि क म. भरेसु क.

रात्रिदिवस रलसिउं घर भणी, किसी घात मायीत्रह तणी ।
 राछपीछ घरि पीहर तणां, आणी घरि भीसइ घणां ॥ १२ ॥
 मोटी शोटी मानइ मात, मस पीहरनी मोटी वात ।
 वहूआरीने बोलें फरिउ, बाप बोलावइ रोसइ भरिउ ॥ १३ ॥
 कहु काका करगर सी करु, सिउं करसिउ तेडीनइ अरु ।
 वेगि वछ चालि वांकडै, तणि तणउं छइ घरि सांकडै ॥ १४ ॥
 बेटउ बोलइ बागड बोल, चिनय गयु सिरिमांहिं निटोल ।
 मइ नचि चालइ घरनु भारु, करिसिउं अहे बलगु व्यवहार ॥ १५ ॥
 मायताय तव पडयां गराण, पुत्र तणउं अहा टलि पराण ।
 जोज्यो कलियुग करणी अस्यां, मायबापे दुख सहां छइ जियां ॥ १६ ॥

१२. a रात्रिदिवस क, रात्रिदिवस म. रलसु क, रलसु म. घरि क.
 b कसी क, किसी म. मायत्रह क, मायत्रह म. c राछपीछ क म. वरि
 क, मस म. पीहरि क. d आणी क म. पर क म. भरसु क, भरसु म.
 बापणां क.

१३. a जोटीकोटी क, जोटी जोटी म. मानइ क, मानि म. b मस
 क, मुस म. c वहूआराने म. किरिउ म. d बापि क. बोलाविउ क म.
 रोसि क, रोसिइ म. भर क.

१४. a कहु म. करगर सी म. b सु क, सु म. करसु
 क, कहिसु म. तेडीनि क म. अहइ क, अहइ म. c वेगिइ म. वछ
 म. टले क, बलिउ (पाठाभी बोलिउ) म. वांकड क, वांकड म. d
 तणि क, तुहि म तणु क तणउ अ. घर छि म. सांकड क सांकड म.

१५. a बेटु क. बोलि क म. बागड म. b वनय क. सरमाहि
 क. नि इयु म. नटोल क. c मइ म. चालि क. भार क. d करसु क,
 करसु म. अम्हे क.

१६. a मायतायना बल्यां गराण म; पडया गराण क. b तणु अम्ह
 टलि उपराण क, टलीयु पुत्र तणउ उप्राण म. c जोउ क. कलियुग क,
 कलियुग म. इसा क, इसां म. d मायबाप क मायबापि म. दुख क म.
 सहा अ, सहहीआ क, सहहीआं म. 'छइ' क ममां नयी. क्रिया क,
 क्रियां म.

देवदेहरादे मानइ भोग, माततात मिली संयोग ।

पुत्र तणउं आविउं आधान, छठइ मासि करियां पक्वान ॥ १७ ॥

जासक जिमण जमाडइ सह, गाई रंग वधारिउ वह ।

दश मसवाडा दोहिलु धरिउ जणिउ पुत्र किम पोढ करिउ ॥ १८ ॥

पहिलुं माता मेल्हइ लाज, प्रगट पयोहर कीधा आज ।

प्रेमिइ पुत्र तणइ मुखि ठवइ, लीधु खोलइ रोतु रहइ ॥ १९ ॥

जण जोइ नइ योगिणि गाइ, धवल दीइ धूतारी जाइ ।

दिइ टोपरां लाहुइ गुल घृत, बोलइ मधुरां वचन अमृत ॥ २० ॥

मायताय तव हरखि भरयां, धन बेची घर ठालां कस्यां ।

जोय्यो धन बेटानउं हेज, मायबाप बिहु अलगी सेज ॥ २१ ॥

बेटानां घोयां मलमूत्र, जाणिउ राखेसिइ घरसूत्र ।

झोली बांधी दिन चारमइ, फूली फईअर जासक जिमइ ॥ २२ ॥

१७. a -देरादे क, -देवादे म. मान्या क, मान्या म b मायताय म. मलिआ क, मिलया म. संयोग क. c तणु क. आविउ म. आधान म. d छिटि क, छठइ म. मास क, मासि म. करिया अ, करिउ म. पक्वान क म.

१८. a जमण क, यमण म. जमाडिउ क, यमाडिउ म वहू म. b गाई क म. वधारिउ अ, वधार क, वधारि म. सहू म c दस क म. दिहिलि क धर क, धरउ म. d जणु क यणिउ म. किम पोढउ क, नि पोढउ म.

१९. a पहिलु म. मेहलि क म. लाज क b पयोहर क म. कीधु क c प्रेमि क, प्रेमिइ म मुखि क ठविउ क. d लई क, लेई म. पोलि क म. रापविउ क, राहवि म.

२०. a जन क. जोइनि क म योगणि क, जोगिणि म. b देइ म. धतारी क, धूतारी म. c दिउं क, देउ म. लाहु क. लाहु म. (गुल' मर्मा नथी.) d बोलिइ क म मधुरा अ. अमृत अ.

२१. a मात तात म. मनि हरवि क, तव हरविइ म. भरिया क, भरियां म. b करियां क करिआं म c जाय्यो क. जिन बेटानां क, ते बेटानां म. d बहू क, बिहू म सेज क, शेज म.

२२. a बेटाना अ घोआं क. b जाणिउ क, जाणिउ म. रापेसि क, रापेसि म. c बांधी क. चारमि क. d यमइ म.

साजन हरपि हीयहु हसिउं, नाम ठविउं नारायण जिसिउं ।
मस्तकि टोपी मदफू तणी, करि कडली ते फैअर तणी ॥ २३ ॥

मोटां मादलीआं चांकडी, पाप पहिरी अति मोजडी ।
अलजईआं आप्यां आंगुलां, फाने कनक तणा वेढला ॥ २४ ॥

पाप धूघरडी घमघमइ, बालूबहु ते अंगणि रमइ ।
साहमूं जोइ करती काम, माडी हीइ धवारइ ताम ॥ २५ ॥

जई बलगइ आलिंगणि अइइ, प्रेमइ पूरी पानहु चइइ ।
धुसट करी धवारइ भाइ, पालणइइ पुढाडी जाइ ॥ २६ ॥

करइ काम हालरुडां गाइ, माता-हीइइइ हरय न माइ ।
पोढउ थातु पगलां भरइ, पंच वरस जु बुल्यां परइ ॥ २७ ॥

माततात तव करइ विचार, वेढउ आविउ कुल-सिणगार ।
काई उछव कीजइ नहु, हवइ सुत नेसालइ ठु ॥ २८ ॥

२३. a साजन हरिपउ हीअडि क; हसउं अ; साजन हीअडि हरपिउ
इयं म. b ठविउ क. जसिउ क, वसउ म. c मदफू पणी म. d फदैअर
क म. भणी क.

२४. a मोटा अ क. मादलीआ क. चाकडी क. b पाप क. माय
म. तणइ मानि मोजडी क, तणि मानि मोजडी म. c आप्यां म. आगल्या
क, अगला म d वेढलां म

२५. a धुघरडी म. घमघमि क b बालूअडउ क c साहामूं
म काम म d माडी क. हैअडी म धरती वइ क, धरती म हाम क,
हाम म

२६. a जै म बलनि क. आलिंगणि क, आल्यधन म अडि क
b प्रेमि क, प्रेमिइ म. पानु क. पाहानु म चडि क c धुसट म धवारि
क म. माय क. d पालणडि क. पुटीटी क, पुढाडि म. जाय क.

२७. a करि क काम म. हालरुडा क हालरुडा म b हीअडि
क, हैअडि म. हयं म. d जव म. बुल्या अ, बुला क. परि क

२८. a करि वचार क b आवु क शणगार क म. c काई
म. उछव म. कीजि क म. d हवि क, हव म. नेसालि क, नेसालं म.
पाठइ क, पाठउ म.

मूरख पुत्र न आवइ काजइ, मूर्ख कोइ न मानइ राजइ ।
 हंसमाहि बग बइठउ जिसिउ, पंडित पासइ मूरख तिसु ॥ २९ ॥

मेल्या सजन केरा घाट, मोटा मोदिक केरा माट ।
 सालि दालि प्रीसइ घृत घोल, पांति बइठा करइ कलोल ॥ ३० ॥

चोआ चंदन फोफल पान, मंडपि मोटां दीजइ दान
 भरीआ सुंडल धाणी चिणा, साथि खडीआ लीघा घणा ॥ ३१ ॥

फूल तणा तव भरीआ पगर, जोवा मलीउं सारुं नगर ।
 खुंप भरावी घोडइ चडइ, भुंगल मेरी भली गडअडइ ॥ ३२ ॥

चालइ महाजन मोटइ जंगि, सुत नेसालइ पहुतु रंगि ।
 अध्यारु आगलि जई रहइ, पाटी खडीउ लेखण लहइ ॥ ३३ ॥

कर जोडावी राखिउ ध्यानि, कहिउ मंत्र सारस्यत कानि ।
 सकल शास्त्र-धुरि माई लखी, नेसालिआ करवा सवि सुखी ॥ ३४ ॥

२९. a आवि क कजि क, कायि म. b मूरप क म मानि क,
 मानइ म. राजि क म. c माहि म बिठउ क म. जसिउ क, यशउ म
 d पासि क. तसिउ क तिसउ म

३०. a मेला क साजन क म. घाट म. b मोदक आणी भरीआ
 माट क, मोदक करी भराव्युं माट म. c सालि क. प्रीसि क, प्रीसइ म
 d पातिइ म बिठा क म. करि क म. कलोल म.

३१. a चूआ क, चोया म. पान म. b मोटा अ क. दीजि क.
 मान म. c भरीयां म. सुंडल क. घणा क. d साथिइ म. पटिया म.
 लीघा क म. घणा म.

३२. b मिलिउं क, मिलीउ म. सारु क. c पूप क म. घोडि क
 म. चडि क. d भुंगल क. मेर क म. गडमडि क.

३३. a चालि क, चालिइ म. महाजन क म. मोटा क. रंगि म.
 b नेसालि क, नेसाल म. पहुतु म. चंगि म. c अध्यारु क. जै म. रहि
 क, रहइ म. d परीआ क. लहि म.

३४. a ध्यानि म. b ध्यानि म. c धरि क. लिपी म. d बराव्या
 म. 'सवि' क ममां नथी. सपी क.

आल्या सडीआ शवि सूराही, गाइ गोरी गर्वि चडी ।
 पहिर्यां भेलावइ पोतीयां, पंडित पहिराव्यां धोतीयां ॥ ३५ ॥
 सूत्र सूत्र मागइ आरंभ, पंडित मांडिउ मोटउ दंभ ।
 लोभी हुइ बांभणनी जाति, पंडित ताकइ घर-मीराति ॥ ३६ ॥
 भणतां अक्षर न चडइ मुखे, जाणे पंडित मारइ रखे ।
 छातुं छवनउं चोरी कर, पुत्र पंडथानुं घर भरइ ॥ ३७ ॥
 पुत्र पुढाविउ लखिमी माटि, वाणि सीखवा मेलाइ हाटि ।
 परणाविउ जव पोढउ थयु, आतुं पोतुं सरची रहिउ ॥ ३८ ॥
 तालुं तां संपडिउं रहइ, जिहां कुंची मारग नवि लहइ ।
 कुंची सरपी आवी व्ह, घरि भंगाणुं पाडिउं व्ह ॥ ३९ ॥
 रातिदिस नव परहुसीउ, सोनाने कुले पोसीउ ।
 ईणी परि कीघी घरनी केडइ, घेटइ नीछोडिउ नीमेडि (?) ॥ ४० ॥

३५. a पडिआ क, पडीया म. सवि क म. सूपदी क म. b गाई क. गोरी म. गर्विइ म. c पहिर्यां अ, पहिरुं क. मेल्हा क, मेहलाव्यां म. पोतीया अ, पोतीआ क. d पहिराव्या अ. धोतीआ अ, धोतीया म.

३६ a सूत्रि सूत्रि क म. मागि क. b पडि क. मांडिउ अ, मावइ म. मोटु क. c बाम्हण क याति क. d पडिउ क.

३७. a चडि क म. सुपे क म. b जाणि क, जाणि म. पडिउ क. मारि क म. c छातु म. वछनउ अ, छपतु क, विछतु म. करि क. d पिडथानु अ, पडानु क, पडथानु म. जई घर भरि क.

३८. a लपमी क. माटि क. b वाणि म. सीपवी क, सीपववा म. मेहलेउ क, मेहलिउ म. c पोढु म. थिउ क. d आतूपोतु म d वेची रहिउ क.

३९. तालु क तालु म. ता क. सप्रीतु अ क. रहि क. b जा क, जां म. कुची म. मारगि नवि मारिग नवि लहइ क. c कुची म. विहू क. d भगाणु क, भगाणउ म. पडिउ क, पडीउ म.

४०. रातिदिस मनि परहुसीउ क; ते पर हुसीउ म. b सोनावेकुळे क, सोनाने कुळे (पाठा० कुळे) म. पोसिउ क, पोसीउ म. c ईणी क, एणी म. कीघु क. घरतु केड क, घरफेडि म. d ववेटिनी क; पोडिउ क; वेटइनी मेडिउ नीमेडि म.

आज अहारइ घडपण इसिउं, बेटउ बोलइ छइ प किसिउं ।
 बलतु बोलइ साम्हउ धसइ, जई बेटउ अनेथइ वसइ ॥ ४१ ॥
 बहुरना तव माग्या पडिया, मन-चीतव्या मनोरथ चड्या ।
 सासू पडती बइसइ पाटि, बहू बइसइ खुंखारी खाटि ॥ ४२ ॥
 तुम्हे जोउ कुलियुगनु व्याप, विसा अढार जि घरतइ पाप ।
 धरती हुदविसु धर्म जाणि, सत्य बली अधविसउ वखाणि ॥ ४३ ॥
 साठि वरसना डोसा जेअ, तरुणी कन्या परणइ तेअ ।
 खयत्री सेसि थालइ गाइ, म्लेच्छ बली मूँ[का]वा धाइ ॥ ४४ ॥
 न गण[इ] घरमाटी कुण मात्र, नारि ऊजाई जोया जात्र ।
 घरना बालक मेल्हइ बारि, चपलपणइ हीडइ संसारि ॥ ४५ ॥
 गुरु सूधा नवि दीइ उपदेस, चेला आणइ गुरु सिउं खेस ।
 योगी योगिनि नकटां थाइ, जोउ कलियुग तणउ पसाइ ॥ ४६ ॥

४१. a अमाइर क, अढारु म. असिउ क, इश म. b ए बेटउ क, बेटइ म. बोलि छइ क. कसु क c बलतु क, बलतइ म. बोलि क. साहसु क, साम्हउ म शसि क, धसउ म. d जै म अनेपिइ म. वसि क, वसउ म

४२. a तवि क. पड्या क म. b मनवछित म. कल्या म. c पडता म. विसि क, विसइ म. d पपारी विसि पाटि क; विसि म.

४३. a तमे म, तुम्हे म. कुलियुगनी क, कलियुगनु म. b वसा क, ज क. वरति क. c धरमी म. वसु क, विसउ म. धर्म क. मनि जाणि म. d अधवसु क, अध व्यसउ म. वपाणि क, वपाणि म.

४४. a वरसनु क. डोसा क. येह म. b परणि क, परणइ म. तेह म c पिनी क, धत्री म पेसि क, पेसिइ म. थालि क. d मूकावा क, मूकावा म. धाय क, जाइ म.

४५. a गणि क, गणइ म. परिमाटी क. c परनां क म. बालिक क. मेल्ह क, मेहलि म. d चपलपणि क. हिडि क.

४६. a दि क, दिइ म. उपदेश क. b गुरु सिउ आनि क; गुरु म. c ओगी क म. योगिनि क, जोगिनि म. नगटा क. d जूउ क. कुलियुग क, कलियुग म. तणु क. पसाउ अ, पसाय क.

मांकड फुकड किंनर बहइ, योगी योग-मारग नव लइइ ।
 वत नवि पालइ सुधां वती, अधवलती ते नासइ सती ॥ ४७ ॥

गुरु चेला चेली महासती, करइ यात जे मनि भावती ।
 आपआपणा थायक कहि मारग अवर अनेरइ रहइ ॥ ४८ ॥

थापिणि थापी हाथोहाथि, नवि आलइ नु आवइ हाथि ।
 पर सिउं प्रेम घणां सुसणां, बंधव सजन साधि रुसणां ॥ ४९ ॥

अल्प खोर ते मेल्हइ गाइ, उत्तम मध्यमनइ धरि खाइ ।
 वारु ब्राह्मण हेरा करइ, लोभी अधम हेठि कर घरइ ॥ ५० ॥

चउवटीआ थापइ अन्याय, लीइ लांच हरखइ मनमाहि ।
 सोविन झलकावइ वेढ, वारु विणक बुहरावइ देढ ॥ ५१ ॥

कल्युगि यात असंभ[म] करी, लेई वित्त वेचइ दीकिरी ।
 वाछलडीनइ धावइ गाइ, प द्रष्टांत हूअं कलिमाहि ॥ ५२ ॥

४७. a मांकड क. फुकड म कीदर क बहि क. b मारगि क
 रती म नव क. c वत सुधा नवि पालइ वती म. d अधवन मूखी जाइ
 यती क, अधविचि जाइ छाडी यती म.

४८ a महासती क b करि क ये म c कहिया क बहइ म
 d मारगि क अनेरा क, अनेरि म रिहिया क

४९. a थापणि क, थापिणि म. आपी क, आपि म b आलि क.
 जउ क. आवि क म. बाधि क, बाथी म c परसि क परइ म c
 नूसणा क; प्रेम करइ अति घणा म. d रुसणा क; बंधव साधि परा रुसणा म

५० a धीर क म मूकि क, मेहलइ म गाय क. b मध्यमनि
 क म पाय क, पाइ म c वारु क. नामण क. हेरा क म करि म d
 लोभिइ म. धरि क

५१ a चउवटीआ क, चउवटीया म थापि म. b मनि हरष न नाय
 क, -माहि म. c करि क म. झलकावि क. सोविन वेढ क म d वारु क
 वणग क, वणिक म बुहरावि क, बुहावि म

५२. a कल्युग क, कलियुगि म. असंभ क म b वत्त क, वित्त
 म. वेचि क, वेनी म. दीकरी क म c वाछलडीनि क, वाछललीनि म.
 धावि क म. गाय क. d द्रष्टांत हूअ अ, हूआ क, हूआ म. जगमाहि म.

छ दरिखण ते छंदा करइ, जाणइ पात्र अहारां भरइ ।
 उत्तम नमइ नीचनइ पाय, वरतइ वरस वीसासु आयु ॥ ५३ ॥
 धर्म तणी थोडी वासना, अनइ मृत्यु आणइ आसना ।
 दीसइ जेह घणी घातली, भावि भगति करइ पातली ॥ ५४ ॥
 महीयां मोटी मांडइ घात, जाणुं सोवन रूपा घात ।
 फाडइ पाडइ भोला लोक, धूतारा धूतारइ फोक ॥ ५५ ॥
 करइ पुण्य के दिन नइ राति, तेहनी करइ निरंतर ताति ।
 न टलइ देव अनइ गुरुथी, खाइ गरथ चडइ जे हथी ॥ ५६ ॥
 राइ राणा ते रूध्या खले, खित्री नासइ दीठे दले ।
 न्यायी नृप थोडइ परिवारि, निष्फल मंत्र घणा संसारि ॥ ५७ ॥
 दाता नर दारिद्री घणा, रूपण तणइ घरि [नही] ऋद्धि मणा ।
 पापी जीवइ धर्मो मरइ, कामधेनु ते ओखर करइ ॥ ५८ ॥

५३. a हरिखण अ, दरशन क, दरशन म. छंदो क छांदा म.
 करि क b जाणु क, जाणइ म. अहारा अ, अमाहरा क

५४ a धर्म क. b अल्प क म थोडी क. आवि म c वीति क.
 देह क म. d भाविइ म. करि क

आ कबी क म मा '५७ मी छे

५५. a महीआ क, मुहीया म. माडि क, माडइ अ. b जाणउ म.
 सोविन म. रूपा क. c फाडइ क म पडइ क धूतारि क म

५६. a करि क नि क म. b तेहनीव करि नरंतर क, करइ
 निरंतर तेहनी ताति म. c टलि क म. गुरु न टलि देवथी क म d पाइ
 म. गुरुनि क. चडि क, चडे म.

c d लीटी क मा ५६ मी कबीनी बीजी लीटी छे.

५७. a राय क. रूध्या क, रूध्या म. b क्षत्री म नामि क,
 नाहासि म c न्याइ क. थोडि क म d निष्फल म.

५८. दारिद्री क. b रूपण म घरि नहि काई मणा क, घरि नही
 रिधि मणा म a जीवइ म, धरमी क. d कामधेन क म उपर क म.
 करि क.

जे जूठउ ते वखाणीइ, साचउ नर ते अपमानीइ ।

अलवि पइठा बोलइ मर्म, धोइ पातक करइ विकर्म ॥ ५९ ॥

मा देखी मुह पाछउं करइ, नारी देखी हीयडउं ठरइ ।

बेटा देखी मांडइ मोह, बाप तणउ आणइ अंदोइ ॥ ६० ॥

कृतयुगनइ घरि त्रेता फली, द्वापरइ गाम नगरि को घली ।

कलियुगि नर वरला दातार, देशमाहि को दीसइ सार ॥ ६१ ॥

परना अवगुण काढइ घणा, दोष न देखइ को आपणा ।

हासइ बोलइ तेहा बोल, जाइ जूनी प्रीति निटोल ॥ ६२ ॥

थोडइ दाणि घणां मनि मान, कुलमंडण थोडां संतान ।

गाजवीज घण थोडा मेह, वयर घणां नइ थोडा नेह ॥ ६३ ॥

कुलियुगि कुल-मारग छांडीइ, थावक नचला मत मांडीइ ।

के नाचइ देहरइ पोसालि, मुनिवर देखी बोलइ गालि ॥ ६४ ॥

५९. a ये म. b सानु क म. उपमानीइ म. c अलवि क, आलिइ म. बिठा म. बोलि क म. d धोइ पातक करि विकर्म क, हीइडि आणि न सकि धर्म म

ममां c d नो क्रम d c छे.

६०. a मुह क, मुहु म. पाछु क. करि क. b हैअइ म. c मंडइ म. d तणु क नाणइ क म.

६१. a कृतयुगि म. ('नइ' क ममा नथी.) त्रेता घरि क; परि घरि म. b द्वापर क. द्वापरि म. गामि क, गामि म. नगर क. c कुलियुग क, कलियुगि म. वरल क, विरल म d देशमाहि क, देशमाहि म. लहीइ क, दीसि म.

६२. a अवगण म. काढिइ म: b दोष क म. c हासि क, हासिइ म. बोलि क. एहा क. d जूनी म.

६३. a थोडि क. दाणि क, दाणि म. घणा अ. बहुमान क, अभिमान म. b कुलमंडन क. c घणा अ. नि क म.

६४. a कुलियुग क, कलियुगि म. मारगि क. छांडीआ क, छांडीया म. b लोके क, थावकि म. मासीआ क, मांडीआ म. c नाचि क. देहरि क, देहरे म. पोसालि म. d बोलि क.

गुरे भणाव्या धुरि हित करी, अमी समी विद्या नवि जरी ।
 कलिना भाव कवीश्वरि कहिया, ते थावक गुरु साडामा थया ॥६५॥
 थावकनी धुरि थोडी जाति, कलियुगमाहि घणी पडी भाति ।
 ते विहिचिणि आव्या जूजूआ, गणघर गछ चउरासी हुआ ॥६६॥
 जां हुइ पर्व पजूसणमाल, तां सह मांडइ डाकडमाल ।
 मांहोमांहि मोटा थाइ, नाचइ खुंदइ गीत ज गाइ ॥ ६७ ॥
 पछइ कोइ न दीसइ वली, वाटइ घाटइ भेटइ लली ।
 लही अवसर तु अलगा टलइ, जाणइ यती रखे अह मलिइ ॥६८॥
 मूछ जि मरडइ मोडइ काय, वइठा फूलइ चउटामाहि ।
 आवइ कोइ पही-परहुणइ, भार घणउ छइ घरि आपणइ ॥ ६९ ॥
 घरि आणउ आपणि वावरइ, नाम घणउं दीधानुं सरइ ।
 कलियुगइ वात कही जेतली, कहितां नवि शोभइ तेतली ॥ ७० ॥

६५. a भणावा क. धरि क. हेति क. b अमीअ समानी क.
 वाणी क. सरी क. c कलिना क, कलि म. कविश्वर क. कहा म.

६६. a धरि क. मोटी क. जाति क, न्याति म. b कुलयग- क.
 -मांहि म. पही धन क म. c बहिचणि क. d गछ म. चुरासी क, चुरासी
 म. हुआ क म.

६७. a जा क. हुइ क. पसूअण म. काल क. b ता क. माहि,
 क, माडइ अ. डाकडमाल म. c माहोमाहि क, माहोमाहिइ मं. थाय क.
 d नाचि क. पूदि क, पूदइ म. गेलि गाइ क, गविइ जाइ म.

६८. a पछइ क. कोय क. दीसि क. b वाटं म घाटि क घाटं
 म. वली अ मं. c लहि क म. तु क. अलग्या क. टलि क. d रये यती
 म. अह क, अम म. मलि क, मीलइ म.

६९. a मूछ क, मूछइ म. मरोडि क, मोडइ म. मरडि क, मरडइ
 म. b वयठा क, बिठा म. फूलि क. चहुटा क, चहुटा म. -माहि म.
 c आवि क, आविइ म. वीय क. पही-परहुणइ अ, पई-परहुणि क. d
 घणु क. अह तणइ क.

७०. a आणउ म. आपण क. वावरि क म. b णु क, घणउ
 म. दीधानुं म. सरि क. घरइ म. c कुलयग क, कलियुगि म. हुइ क. करि
 म. जेतली म. d कहिता अ. शोभि क, शोभि म. तेतली म.

चाची बइठी करइ टकोल, आप घखाणइ योलइ योल ।
 जे कहि पाइ पाणी पली. ते कियारइ पचारइ वली ॥ ७१ ॥
 थोडां सकल विकल नर घणा, जाति-हीण ते सोहामणा ।
 करइ कुथानिकि झाझु वग, कलियुगि को न रखिउ खरु ॥ ७२ ॥
 धर्म तणां थानक सीदाइ, धर्मि पली न पाणी पाइ ।
 दिई घंछइ बलतु अपगार, ते दीघानु किछु विचार ॥ ७३ ॥
 घणा रोग थोडा संयोग, झाझी भावठि थोडा भोग ।
 घन नचि खरचइ लोभी भणी, कूडी कीरति घंछइ घणो ॥ ७४ ॥
 सूधी विद्या दीसइ नही, फल नीसरते झाझां सही ।
 कपटी बेप घरइ कापडी, नर बोलाव्या भाजइ भडी ॥ ७५ ॥
 जोउ फलयुग केरी कथा, जे घाणी बोलइ ते वृथा ।
 जिमणी घाचइ जे जे लवइ, पाणि ते सुधी थोडी पलइ ॥ ७६ ॥

७१. a चाची बइठी क, हाटे बिठा म. करि क. d बपाणि क.
 बोल क. c जु क. ये म. कहि क म. पाणी म. d ते कियारि पचारि
 वली क, ते ब्यदतां पचारि वली म.

७२. a विकल सकल क. b याति क. हीण नर सोहामणा क, हीन
 ते सोहि घणा म. c करि क. कथानक क, कुथानिकि म. झाझु क म.
 d कुलयुग क. केअ न पारप क, कोइ न पालइ (पाठां थो पारखइ) म.

७३. a धर्म क. तणा अ क. थानिक क. सीदाय क, शोदाइ म.
 b धरमि क, धर्मि म. पलीअ क. पाणि म पाय क c दि क, देइ म.
 उपगार क. म. d कसिउ वचार क; ते कलियुग तणउ विचार म.

७४. b भाविठ क. थो[०] भोग क. c परचि कूडी कीरति क; कुडी म

७५. a विद्या थोडी ठामि क; थोडि ठहि म. b नीरसि क, नीरस
 म. झाझा अ. थारामि क, संसारि म. c धरि क. d बोला नरनि जाइ
 भडी क, नर बोलावि आपइ जडी म.

७६ a जोउयो कुलयुग क; जोउ फलयुगनी कथा म. b ये म.
 वाणि म. बोलि क म. c जिमणी क. यमणी म. वाचा क म. देई बलइ
 क म d ते पनि सूधी क; पनि ते सूधी थोडे म.

तु कहिनुं पडिउं देखइ तणुं, तु मन लेवा हीडइ घणुं ।
 जोउ कलियुग तणउ व्यापार, वाघइ लोभ रंक नइ राय ॥ ७७ ॥
 यौविन, माटइ मोडइ अंग, परनारी सिउं शाशु रंग ।
 घरघरणी सिउं नावइ घाटइ, करइ वेढि नर फोकट माटि ॥ ७८ ॥
 मनि मयला नितु करइ सनान, वघइ जीव नइ आपइ दान ।
 धन ऊधारइ करणी करइ, विण आलि रणीउ थई मरइ ॥ ७९ ॥
 धन पीआरुं जे घरि मलिउं, ते धन खातां लागइ गलिउं ।
 मागइ धन नर आवी अडइ, धन माटइ पग आपी पडइ ॥ ८० ॥
 जे जाणइ प महाह मित्र, जाते दिन ते थाइ सित्र ।
 वयरीनी परि बलगइ बली, रहइ मनमाहि घणउं परजली ॥ ८१ ॥
 प कुलियुगनी मोटी खोडि, कूडां चडइ कलंकह कोडि ।
 खोटा सूझइ साचा बलइ, रस नीपना अलग जो ढलइ ॥ ८२ ॥

७७. a कहि क म. देपि क. तणु क, तणउ म. b तु मनि लेवा
 हिडि घणु क, तु लेवानि हीडि घणउ म. c जूउ क कुलियुग क केर
 वाय क, केर अपाय म. d नि क; लोभइ वाघइ रंकइ राय म.

७८. a यौवन क म. माटि माडि क. b परनारीश म. अतहि सु
 क. शाशु म. c घरघरणीश म. नावि क म. घाटि क म. d करि क.

७९. a मिला क म. करि क सनान म. b वधि क. जीव नि
 क, जीव नि म. आपि क म दान म. c ऊधारि क म. करणि म. करि
 क. d आलइ म. थई क, थै म.

८०. a धन म. पीआरु अ. पीआरु म. ये म. मलिउ अ, मिलउ
 म. b पाता अ, पातां क म. लागि क. गलिउ म. c मागि क. नि आवी
 अडि क. d माटि क.

८१. a ये जाणइ ये म. माहुर क, माहुर म. b दक्खे क, दिन म.
 'ते' कमां नपी. शत्रु क, शत्र म. c विरीनी क. बलगि क. d रहि क म.
 मनमाहि घणुं परिजली क.

८२. a बलियुगनी म. b कूडा अ क. चडि क. कलंक क. c
 सूझि क. d निपना क. ढई क. ढलइ क.

क्षण क्षण पयसइ कलयुग-पूर, बार-गणउ ते तपसइ सूर ।
 वसुधां हसइ घणा विस्ववाद, सागर मेल्हेसि मर्याद ॥ ८३ ॥

अऊठ हाथना हवडां देह, कालि हाथनु थामइ छेह ।
 छठइ घरसि स्त्री घरसि गाभ, घणो हाणि जय थोडा लाभ ॥ ८४ ॥

आविउ कलयुग चउथउ काल, मायथाप ते मेल्हइ याल ।
 को कहिनइ नवि मानइ गणइ, सह चालइ छंदि आपणइ ॥ ८५ ॥

साह्युं बोलतां नही खल खंच, एकइ ऊतर आपइ पंच ।
 विनय गयु नइ बाधिउं मान, लसि परि लोभइ मांडया कान ॥ ८६ ॥

क्रोध कलंभी मुहवडि थयु, उपशम-रस ते नासी रहिउ ।
 माया मांडइ मोटा यती, अधबलती ते नासइ सती ॥ ८७ ॥

मनि कूडइ मित्राई करइ, कोइ न मांडइ हीयडइ खरइ ।
 जां देखइ तां छंखेरी खाइ, पछइ रूपि आपणइ थाइ ॥ ८८ ॥

८३. a क्षणि क्षणि म पतरि क, पतरइ म. कलयुग क, कलयुग म. b -गणु क तपसि क, तपसि म. c त्रिपुडा घणा होसि विस्वाद क, वसुधा म; हसि म. d सागर म. मेल्हेसि क, मेल्हेसि म.

८४. a उठ क. हवडा अ क. b कालि म. हाथन क म. होसि क, थासि म रेह म. c छठइ म. घरसि म. धरेसि क, धारसि म. (क म मा, 'स्त्री' नथी.) d घणि हाणि म 'जय'ने स्थाने 'नि' क म.

८५. a कलयुग क. चउथ क. b मेहलि क, मेहलइ म. c कहिनि क मानइ म. गणि क. d सहइ चालि क. छदि म. आपणि क.

८६. a साह्यु क, साह्यु म बोलता अ लवता क, लवता म. नही म. b आपि क. c नि क (म मा 'नइ' नथी). बाधु क. d लवि म परि म. लोभि क, लोभिइ म. माडया क.

८७. a मुहवडि क b नादासी म गयु क म. c मांडइ क. d नासि क, नाहासइ म.

८८. a मन म कूडि क, कूडइ म. करि क. b कोय क, कोय म. नवि म. मानि आडि परि क, मांडइ मन परइ म. c देवि क. पेरी क म. पाय क. d रूप क, आपणि क, आपणइ म. बाय क.

धर्म तणा मारग के रहिया, सात व्यसन ते सबलां थयां ।
 करइ तप घर-खुणइ खाइ, महीअलिमाहि मोटा थाइ ॥ ८९ ॥
 लेता हाथइ लहिका देइ, देतां धर्म भणी धूजेय ।
 मोटा माणस मेहइ माम, धर्म ध्याननां थोडां ठाम ॥ ९० ॥
 पेट तणइ कारणि सहू रलइ, सूधा मारगि कुणइ नचि पलइ ।
 सीदातु लंखाइ गलइ, जोइ अरथ अचितु टलइ ॥ ९१ ॥
 हाट घाट ते मंडया जाल, करइ कूड ते नाह्य बाल ।
 मोटां नयर गयां ते घटी, रा लोभी कर मागइ डठी ॥ ९२ ॥
 निराधार ते निर्जन थाइ, दुखल दोहिल्या पेट भराइ ।
 देव तणा ते महिमा टल्या, वीस वरसना माटी पल्या ॥ ९३ ॥
 नारी हीडइ मोडामोडि, बीजउं घर मांडतां नही खोडि ।
 घणे खमेइ पाडइ वेस, वसइ नेस नइ ऊवस देश ॥ ९४ ॥

८९. a धर्म म. मारगि क. ने क. ते रखा म. b व्यसन क.
 थाइ अ, गया क. c न करइ म, करि क. घरि क. पूणि क, पूणइ म.
 पाय क. d महिअल माहिइ म. थाय क.

९०. a देतां म. हाथज क म. लहि को म. b धूजेइ क म. c
 मोटां म. माणस म. मेहलि क, मेहलइ म. लाज अ, माम म. d धर्म
 क म. थोडा अ.

९१. रलि क. b मारग क म. कणिहि म. न म. c सीदातु नाथइ
 साही गलि क. d जाणइ अरथ अचितु कलि क, जोतां अर्थ अचितु मिलइ म.

९२. a माटा क, माटपां म. b करि क. ले क. नाहना क,
 नान्हां म. c मोटा अ क. नगर क म. गया अ क. पठी म. d राय क.

९३. a निरांरा म. के क नरधन क. पाय क. b दोहिला क,
 दोहेलइ म. भराय क. c वेद तणा क म. d माटी क म.

९४. a हीटि क. b बीजु क, बीजू म. मांडता क. न क म.
 c घणइ क म. पछाडि क, पवेइ म. वेस क. d वसि देन नि ऊवस वेस
 क, वसइ वस नि ऊवस देस म.

वरसि वरसि मागइ वरसात, ते कलयुगनी मोटी वात ।
 एक बार वरसतु रसाल वरस सहस दस हतु सगाल ॥ ९५ ॥
 एक वरस अणवूठइ जाइ, तु दुर्भख्य पडइ जगमाहि ।
 क्षेरइ ओछइ हुइ करवरं, कलयुग जोउ पारखुं खरं ॥ ९६ ॥
 धर्म तणी जु मांडइ वात, आधी कोइ करइ उपघात ।
 पापि ऊजम अंगि न माइ, जिनवर जपतां आलस थाइ ॥ ९७ ॥
 आवइ निद्रा घणउं लडथडइ, थयु उपवासी आहु पडइ ।
 देव तणां ते न गम्यां नाम, पूजा तणां ते पराहां करियां काम ॥ ९८ ॥
 पद कुल्यु[ग] पदवु लागतु, आगलि किसिउ हुसि जागतु ।
 कलियुग ठेसी करसि धर्म, ते छूटसइ अनंतां कर्म ॥ ९९ ॥
 थोडइ करणी लाभ ज घणउ, ए कुल्युगनु महिमा भणिउ ।
 कृत्युगनी ते मोटिम तजु, जेहनां दान तणउं नही गजुं ॥ १०० ॥

९५. a वरसि वरसि म. b कृत्युगनी क म. d सहस क.

९६. a अणवूठि जाय क b दुर्भक्ष क. जगमाहि म. c क्षेरि उछि क, उछे क्षेरइ म. हुइ क. करवरं म. d कुल्युग क, कलियुग म. जोइ क. तणउं म. पारखु क म. पद म

९७. a धर्म तणी क म. जउ क. मंडइ म. b करि क. c पापी क. पापि म. उजम क. अंग क. माय क. d गाय क.

९८. a आवि क. नद्रा क, नीद्र म. घण क, घणउं म. लडथडि म. b थियु क, ये म. अपवासी क, उपवासी म. आडठ म. पडि क. c गमि क, गमइ म. नाम क. d पूजा तणा क. पराहा अ, परिहा क. पहां म करि क. काम म.

९९. a ए क म कुल्युग क. कलियुग म. b कसु क, किश्रु म. होसि क, हसि म. c कुल्युग क. ठेसी म. करसि क, करसि म. धर्म क म. d छूटसि क, छूटसि म. अनंता क. कर्म क म.

१००. a थोडे क म. लाभजि म. घण क. b ते क म. कलि-युगनु म. सणु क, गुणउ म. c कुल्युगनी क. मोटिम ते तजुं क; तिजु म. d जेहना म. तणु क. नही म. गजु क, गजु म.

सहस्र-गणउं जउ देता दान, एक-गणउं ते लहिता मान ।
जोउ कुलयुग तणउं घखाणं, सहस्र-गणउं हुइ दीधउं दान ॥ १०१ ॥

जेहमांहि आपण ऊपना, धर्म तणां स्थानक नीपनां ।
ते कलिकाल न षोलउं दाख, महावीर जिन पहुता मोख्य ॥ १०२ ॥

जिहां अग्यारइ गणघर हुआ, पोढा पटोघर ते जूआ ।
बली घशेखि, जंबूस्वामि, सालिभद्र राजगृह ठामि ॥ १०३ ॥

थूलिभद्र नइ बहिनर सात, सती सुभद्रा सुलसा मात ।
नंदवेण नइ आर्द्रकुमार, कालिकसूरि हऊआ गणघार ॥ १०४ ॥

महानुभाव ते मोटा यती, जीणइ कलियुगि बाली सरस्वती ।
गर्दभल्लनु फेडी ठाय, आप्या शाक नवाणु राय ॥ १०५ ॥

देवसूरि जीणइ जीतु चाद, कुमदचंद ऊतारिउ नाद ।
बंभ अटु जीता नव बुद्ध, जिता भगवा अटार प्रसिद्ध ॥ १०६ ॥

१०१. a सहस्र गण क. जे क, जु म. देतां अ क. दान म.
b गणं क. तु म. लहता म. मान म. c कलियुग म. तण क. घणां म.
d सहस्र गणं क. दिष्ट क, दिद्धउ म. दान म.

१०२. a जे म. माहि क, मांहिं म. आवी क. आपणि म. b
धर्म क म. तणा क. थानक क, थानक म. नीपना अ क. c बोल्या क,
बोख म d महावीर म. जहां पाम्या मोक्ष क, जेणइ पहुता मोक्ष म.

१०३. a जहां क, जिहां म. अग्यारि क. हुआ क म. b पटोघर
क. ('ते' क म मां नथी.) जूजुआ क म c विशेषि क, विशेषिं म.
स्वामि म. d सालिभद्र क. राजग्रह अ. गामि म.

१०४. a थूलिभद्र नि क म. b सुभद्रा क. सुलसा क. c नंदवेणि
नइ क, निदिपेण नि म. d हुआ क, हूउ म. गुणघार क.

१०५. a महानुभाव क म. मोटा म. b जेणइ क, जेणि म.
कुलयुगं क. सरस्वती म. c गर्दभल्लनु क, गर्दभिल्लनु म. d नवाणं म.

१०६. a जीणि क, जिणइ म. जतु क, जितउ म. b कुमदचंद क,
कुमरचंद म. ऊतार क. c बंभ क, लंब अ. जिता म. बुद्ध म. d जिता
म. भगव क म. अटारि क.

शिव सोल दश भद्र प्रसिद्ध, जिण गंधर्व जीता जिण सत्त ।
 सत्त दिगंबर द्वितीय च्यारि, जोगी दोइ जित्ता संसारि ॥ १०७ ॥
 इक मिछी पोढउ प्रतिमल्ल, इक भोई जित्त एक भिल्ल ।
 इत्ता जीपी पट्टणि मज्झि, आविउ कुम[द] वादनइ कज्झि ॥ १०८ ॥
 जहीइ सिद्धराय जेसंग, जिप्पी किडउ कुमद कुरंग ।
 च्यारि जोडि लीधां नीसाण, पंच पंच्यासी वर केकाण ॥ १०९ ॥
 जे साथि सबला झुझार, सुहडा सइ लिद्धा अग्यार ।
 विसइ पंच्यासी सीस बहंति, लिद्धा जे बहु विरद कहंति ॥ ११० ॥
 बलद च्यारसइ जोडां लीया, सेवक पंच बहुत्तरि लीया ।
 ग्रंथ लक्ष पण बीस प्रसिद्ध, दाम दोइ लख्य बहुत्तरि लद्ध ॥ १११ ॥
 ढोडर विर[द] सिद्धासण लेउ, नग्रउ वली ते नग्रउ केउ ।
 जस कीरति जेहनी योलाइ, देवचूरि हउ कलयुगमाहि ॥ ११२ ॥

१०७. a दस क, दह म. पवित्र क म. b जिणि क म. यधव क, गंधर्व म. जशि जित्त सत्त क; जित्ता म. जण म. c पिप्पी क, क्षत्री म d ज्योगि क. दोय क. जित्त क.

१०८. a एक क. मछी क, मच्छी म. पोडिउ क, भोटउ म. प्रतिमल क. b एक क म. भोई म. जत क. जित्तउ म. ते म. मल क. c ईता क जित्ती क, जिप्पी म पट्टण क म. मज्झि क, मज्झि म. d कुमद वादनइ क, कुमद वादनि म.

१०९. a जहीई क जिहीइ म. सिद्धराय क म. जेसंग म. b जित्ती कीपु क. कुमर म. c जोड क म. नीसाण म. d केकाण म.

११०. a साथिइ म b मुहसर क लिद्धा क. c विसिद्ध च्यासी स[हस] महति क; च्यासी सहस महत म d लिद्धा क. ये बहु म. बरद क, विरद म. भणति क, बहत म

१११. a च्यारसि क, च्यारिसइ म. जेडोलीया क, ये डोलिया म. b सेवक म. बहुत्तरि क, बहुत्तिरि म. लीया म. c लय क, लख्य म. d दम्भ क म. दोय क. लय क म. लिद्ध क म.

११२. a ढोडर क म वरद क म. सपासण क. नगु वेवली नगु क, नगु ते वली नगु म. कीड क म. c येहनी म. d देवचूर क. हुआ क. कलयुग म. -माहि क.

हेमसरिनां मोटां चरी, टाली अमांवस पुनिम करी ।

जेहनइ पुमावइ परतरय, जितु देवबोध कीय सिख्य ॥ ११३ ॥

थेणी अमयकुमर प्रसिद्ध, विक्रम दान संवत्सर दिद्ध ।

मुंज भोज संप्रति उद्धरी, जीणइ जेन-मंडित प्रथवी करी ॥ ११४ ॥

कुमरपाल हऊउ भूपाल, जे जगि जीवदया-प्रतिपाल ।

मारि निघारी देश अढारि, चीर न घोइ अणगल वारि ॥ ११५ ॥

जेहनइ साइण लाख अग्यार, गलीउं नीर पीइ निरधार ।

ते पुण कलियुगमाहि हऊआ, जीवदयाना कहीइ दूआ ॥ ११६ ॥

कुल्युगमाहि जगति जाणीइ, जिणि चेले लोटण आणीइ ।

गुडीमंडण पारसनाथ, संकट पडीआं आपइ हाथि ॥ ११७ ॥

जीराउलानु महिमा घणु, खंभनयर अछइ थंभणु ।

सिद्धखेत्र तीरथ गिरनार, कलियुगमाहि हऊ उडार ॥ ११८ ॥

११३. a मोटा अ क. b अमवास्या क, अमावशि म. पूनम क, पुनिम म. c जेहनि क. पुमावि क, पुउमावइ म. परतक्ष अ क, प्रतक्षि म. d जित क जित्तउ म. देवबुध क, देवबोधि म. कीउ क म. सिक्ष अ, शक्ष क, शिष्य म

११४. a थ्रेणिक क. अमयकुमार म. b सवछर क, सबच्छर म. c पुज अ भंज क d जेणि क म. जिनमडिति क, जिनमदिर (पाठा० थी जिनमडित) म. पृथ्वी क, पृथिवी म.

११५. a कुमारपाल क. हूउ क म. b ते क. जिग क. c नवारी क. देस म. d वावरवू नही अणगल वारि क म.

११६. a जेहनि क लाप क म. अग्यारि क. b गल्ल क गलीउ म. नरधार क, निर्धार म. c ते कुल्युग क, ते पनि कलियुग म माहिइ म. हूउ क म. d जीवदयानु क, जीवदयानु म. कुउ क, कूउ म,

११७. a कलियुग माहि म. जगन क म. जाणित क, जाणित म. b जे चेणे क, ये चेले म. आणीउ क म. c पारसनाथ क म d पडिआ क. हाथ क म.

११८. a जीराउलानु क, जीराउलानउ म. घणउ म b पढनयर अ, पभनयर क, पभनयारि म छि क. थिरयभणु क, थभणउ म. c सिद्धखेत्र क, सिद्धपेन म. सेतुजि गिरिनारि क. d कुल्युग- क, कलियुग- म. -माहि म. दूआ क, हवू म.

छाहड बाहड पेथड तणी कलियुगि कीरति वरतइ घणी ।
जाज्ञणदे धज दीधी घडी, खरची सोवन त्रिसठि घडी ॥ ११९ ॥

वस्तुपाल जगड जगसीह, भीमसाह भलु भडसीह ।
जावड भावड साह सारिंग, कलियुगमाहि रहाविउ रंग ॥ १२० ॥

हूउ विमल जे कलियुगमाहि तेह तणी करणी कहियाइ ।
सांभलजो सहू करीअ निरोल, जेहनु सरस कथाकलोल ॥ १२१ ॥

वस्तु

लछि थप्पइ [लछि थप्पइ] प्रथम युगमाहि ।
पुष्कमाल तव प्रगटीऊं, रत्नमाल युगि जोइ बीजइ ।
भी श्रीमाली स्थापना, हवउं नाम श्रीमाल श्रीजइ ।
चउथइ युगि हवइ जोअज्यो, जाणइ वालगोपाल ।
सचराचरि सोदामणुं, भलुं नगर भीनमाल ॥ १२२ ॥

११९. a बाहड जाहड म. b कुल्युग क. कीरती म. वरति क.
c झाझणदे क झाझणदे म. d त्रिसठी म.

१२० a वस्तुपाल क. जगसीह म b भलने स्थाने 'भिसु' क, भड-
सइ म. c साह सरंग क साहा सारंग म. d कुल्युग- क. माहिइ म. रहाव्या
क, राख्या म.

१२१. a ए म. कुल्युग ए क. -माहि म. b तणा अ, तणां क.
कहियाय क, किहाइ म. c सामलयो क, सांभलयो म करी क म d रस
(पाठांथी सरस) म. कलोल म.

१२२. a तछ क, लच्छि म. थप्पइ क. (असां बीजी वार नवी)
लछ थप्पइ क, लच्छि थप्पइ म. b -माहि म. c पुष्कमाल क, पुष्पमाल म.
प्रगटीय क, प्रगटिउ म. d रत्नमाल क. युग क म. ('जोइ' म सां नवी.)
e थापना क, थापवा म. f हव् क म नाम म. g युगि क, चुथइ म.
हवि क, हव म. जोअयो क, जोइयो म. h जाणइ म. i सोदामणू क
म. j नगर नाम भनमाल क; भलु म; भीनमाल म.

17

ચતુર્થ

નિજ સહસ શ્રીમાલી તળાં, મંદિર મોટાં સોદામળાં ।
 પંચતાલીસ સહસ વિપ્ર જ વસહ, વેદ પુરાણ-અર્થ અભ્યસહ ॥૧૨૩॥
 વિહુ વિહુ મિલી કીડ પરિહાર, મુનિઘર તળી સહસ્ત પોશાલ ।
 અસિડં નગર નિરખુ ભીનમાલ પુણ્ય તળડ જિહાં અછહ સગાલ ॥૧૨૪॥
 કલયુગ કલ્પશૃંગ-અવતાર, વસહ છહલ છાના દાતાર ।
 નાનાવિધિ છહ જ્ઞાતિ અનેક, વસવાનુ છહ વડુ વવેક ॥૧૨૫॥
 કોટમાહિ કોટી-ધજ થોક, વાહરિ તે લાખીળા લોક ।
 પ્રાગવાટ તિહાં વાસહ રહિડ, નીન મંત્રિ કોટી-ધજ થયુ ॥૧૨૬॥
 ઘટિડં ઘન તવ શ્રુટી આસ, મહિતા પૂર વાહરિ વાસ ।
 બ્રાહ્મણ ભણહ વિ[મા]સુ ચીતિ, નગર અઘારહ પહવી રીતિ ॥૧૨૭॥

ચુપૈ ક, ચુપૈ મ.

૧૨૩. a નેજ સહસ ક. તળા અ ક. b સોદામળા અ. c પંચતાલી ક, પંચતાલીસ મ. સહસ ક. 'જ' ક મ મા નથી. વસિ ક. d પુરાણ ક મ. અરથ ક. અભસિ ક.

૧૨૪. a વિહુ મલી કરિડ પ્રણહ ક; કરિડ નિરવાલ મ. b ક માં આ b એ c છે. સહસ ક, સહસ મ. પોશાલ ક. c ક માં પછી d છે. અસિડ ક, અસિ મ. નરિખુ ક. નિરખિડ મ. ભનમાલ ક, ભિનમાલ મ. d છહ યહા મ. અને કતુ b 'બ્રામ્હણ તળુ કરિ નરવાહ.'

૧૨૫. a કલયુગ ક, કલિયુગિ મ. b છયલ ક, છલ (પાઠાંથી છહલ) મ. c વધિ ક, વિધ મ. છિ મ. ગ્યાતિ મ. d વસવા કેહ વડુ, વિવેક મ.

૧૨૬. a માહિ મ. -ધજ મ. b વાહરિ ક. લાખીળા તે વાહરિ લોકે મ. c તિહાં વાસિ રહિડ ક, તિહાં વાસિહે રહિડ મ. d -ધજ મ. કહિડ ક.

૧૨૭. a ઘટિડ અ મ. b પૂરિડ (પાઠાં થી પૂહ) મ. વાહરિ ક. c બ્રામ્હણ ક. વિમાસુ ક, વિમાસુ મ. ચીતિ ક, ચિતિ મ. d નગરિ ક. અઘારિ ક. અઘારિ મ. e છડ રીતિ ક.

मध्यरात्रि दोहिलुं दुस्र घरइ, महालिपिमीनुं चितन करइ ।
 आची वात लाछि कहइ कथी, ईणइ थानकि तुह भायग नथी ॥ १२८ ॥
 मानि वात तूं महारी यरी, जा थानक बेनि परहरी ।
 गुजर देश तणउ सिणगार, गांभू नयर हसि जयकार ॥ १२९ ॥
 तिहां तुं पामेसि घननी कोडि, लाछि-वचनि चालिउ परहोडि ।
 भागु भीनमालथी घसिउ, गणवतु जई गांभू वसिउ ॥ १३० ॥
 नीना-अंगि नही कांई खोडि, नीनइ मेली घननी कोडि ।
 ईणइ अवसरि चाउडउ वणराज, चितइ नअर वसावुं आज ॥ १३१ ॥

दूहा

संवत् आठ बिडोत्तरइ, जगि जू ठउ वणराज ।
 जई जोइ जंगल यडां, नयर वसावा ठाउ ॥ १३२ ॥
 अणहलीउ गोवालीउ, जंगलि चारइ दोर ।
 पतां तेह जि चाउडु, जे जगि पाडइ सोर ॥ १३३ ॥

१२८. a दोहलि क, दोहिल म. दुप क म. धरि क. b महालय-
 मीनु क, महालिपिमीनु म. करि क. c लाछि वात क म. कही क, कांई
 म. d इणि क, एणइ म. थानकि क म. भायग म.

१२९. a मानि म. ते क. माहरी क म. b बेनिइ म. परिहरी
 क. c गुजर क, गुजरात म. ('देश' म मा नथी.) तणु क. शणगार म.
 d गांभू क, गांभू अ. नगर क, नयरि म. होसि क, हसि म.

१३०. a तु अ, तू म. पामेसि क, पामेसि म. c भागउं म.
 भीलमालथु क, भीलमालथी म. पशु म. d गुणवतु म जे म. वशु म.

१३१. a अग क. नि क. एकू क, इक म b नीनि क, नीनइ
 म. c एणइ क, इणि म. चाउडु क म. वणराज म. d चितइ क. नगर
 क, नवू म वसावू म. गाम म.

१३२. a बिडोत्तरि क, विलोत्तरि म. b जग क. ज क. वणराज क.
 वणराज अ. c जोइ जे क म. यडा म. d नगर क. ठाय क, ठाय अ.

१३३. b जंगल क. c तेहज क. चाउडु (पाठ० शी चाउडु) म.
 d ये म. सोहोर म.

म म बीहसि गोवालीआ, आ मस माने धीर ।

जिण कारणि जंगलि भमु, कहुं होयानुं हीर ॥ १३४ ॥

नगर बसावा सोधीइ, सुंदर रुहुं ठाम ।

थाकु थानक जोबतां, बडि लीघउ विश्राम ॥ १३५ ॥

;

चउपई

अणहलीउ तव पाछउ बलिउ, वणराजनइ आवीनइ मिलिओ ।

राजि अम्हारुं राखु नाम, तु देखाहुं रुहुउ ठाम ॥ १३६ ॥

आणइ जाल जे देवता, तेहनइ देव घणा सेवता ।

पह भूमिनु जे रखवाल, ते समरथ छइ सुणि भूपाल ॥ १३७ ॥

आहेडी आहेडइ चडिउ, आणइ जगलि आधी पडिउ ।

करहु सुणहुउ धाउ कीम, ससलउ तुहि न छाडइ सीम ॥ १३८ ॥

सरहुउ सणहु दि छइ फाल, ससु सुंहालु नाहुनुं बाल ।

ससलु साहामुं थई थरहरइ, नासइ करहु कुकर डरइ ॥ १३९ ॥

१३४ a बीहसि म b अ म मुस क माने म c जेणि क, ' जिणि म जगल क भमू म d कहू क म हीआनउ क, हैआनू म

१३५ b रुहु क म ठाम म c थकउ म थानिक क जोयता क d बड क लीघु क म विश्राम म

चुपई क, चुपै म

;

१३५ a वणराजानि क म आवी क म मलिउ क c राज क. राय म अम्हारु म नाम म d देपाइ म सारु क, रुहु म ठाम म

१३७ a जालि क, जाणइ (पाठा० बी ठाणइ) म b जेहनि क c ठामनु क भूमिना म ये म d तेह क छि म

१३८ a आहेडी आहेडि क चडिउ क c सणहु क सुणहु म धायु क म कीम म. d ससलु क, ससलइ म छडि क, छांरी म सीम म

१३९ a सरहु क म सुणहु क म दिइ म छि क b सुंहालु क, सुहालउ म नाहुनु क, नाहानू म c साहसु क, साहामु म ये म थरथरइ क, नि थसइ म. d नासि क, नाहासइ म थरडि क, करइ म कुकर क, कुकर म डरइ म

घात हुई ते घनह मझारि, कुतिग जोर घडी बिचारि ।
 आती सीम ते आविउ ससु. भलुं नगर ते पाटण वसउं ॥१४०॥
 भालेखी गढ पायु दिख, राजन मोटा मंदिर कीच । -
 अणहलीभानइ नामि असिउं, अणहलवाहुं पाटण वसिउं ॥१४१॥
 ठाम ठामना व्यवहारीया, परदेसी जे चखारीआ ।
 ते तेडी वास्या आवासि, पायक राख्या मोटइ ग्रासि ॥ १४२ ॥
 नीन मंत्रि गांभू जाणीउ, बेटा लहिर सहित आणीउ ।
 राजिकाजि बहिलु वापरिउ, लहिर देखी दंडनायक करिउ ॥१४३॥
 लंखइ लहिर लहिर आपणी, वेगि गयु बंध्याचल भणी ।
 गरथ वडइ गजघट लावीउ, राजा तिहां सनमुख आवीउ ॥१४४॥
 साढ्यले दीधउं मेलाण, गज देखी रा थयु हराण ।
 सांझ थकु तिहां किछ पसाउ, लोक भणइ न बरासिउ राउ ॥१४५॥

१४०. a हुई क, होई म. एक, इ म. मझारि क. b जोयु क, जोयूं म. बिचारि क म. c आणी म. सीमि क, सीमिइ म. ['ते' क म मां नथी.] आवइ म. ससउ म. d भलु म. ['ने क म मां नथी.] पुरपाटण क म. वसिउ क, वसउ म.

१४१ b राजहर म. रुअडा क. कीछ क, किछ म. c अणहली-आनि क म. नामि क, नामिइ म. इशू म. d अणहलवाहुं म. वसिउ क, वशिउ म.

१४२. a ठाम ठामना क. व्यवहारीआ क. b जे परिदेसी क, जे परदेशी म. चखारीया म. c वाशा आवासि म. d मोटा ग्रासि म.

१४३. a मंत्र क. गांभू क. b बेठा म. लहिर क. आवीउ क, आंणीउ म. c राजकाजि म. d मुख्य ('दीपो'ने त्याने) क डडनायक क म (ममां पाठोथी 'दंडनायक'). करिउ म.

१४४. a लपइ क. लील लहिर क. आपणी अ b बिघारचल क. c बडि क. त्याविउ म. d तु राजा सनमुख आवीउ क, तु राजा सन्मुख भांणीउ म.

१४५. a साढ्यले क, सांढ्यले म. दीधु क, लीधू म. मेलाण क, मेहलाण म. b राय क. थियु क. हराण म. c साढ्यले दीधु सपसाय क, साढ्यले तव किछ पसाइ म. d भणि क. बरासिउं अ, बरासिउ म. राय क, राइ म.

चिहुं विशि महीत लि[टि]रानइ चडया, टंकसाल सोनईया पडया।
टंकसाल कीधी आपणी, राजन मया करइ छइ घणी ॥ १४६ ॥

श्रीवनराज विषगत हुऊ, जोगराज पटोधर थयु ।
जोगराजनुं पतीऊं आऊ, रत्नादित्य ते तव हुउ राय ॥ १४७ ॥

रत्नादित्य आयनइ घाटि घयरसिंह राय बइठउ पाटि ।
चिहु पाटे चालिउ दूउ, वडनायक ते लहिर जि हुउ ॥ १४८ ॥

लहिर-पुत्र हुउ साहस धीर, बडइ बडउ वीरातन धीर ।
वीरनामि बेटउ ऊछरइ, पाप भणी पगलां नवि भरइ ॥ १४९ ॥

धीर कुमर गेहड़ी मझारि, धीरमती परणावि नारि ।
राजकाज छंडया व्यापार मन सुइइ मंडइ व्यवहार ॥ १५० ॥

उभयकाल पडिऊमणउं करइ, पूजा ध्यान धर्मनुं धरइ ।
न करइ प्रेम पीआरी ताति, धीनयकार जपइ दिनराति ॥ १५१ ॥

१४६. a चिहु दसि क गुहुत क म लहिरनि क म चडया म
b टंकसालि क, टंकसालि म. सोनईआ क, सोनईआ म. c टंकसाल सोना
कीधी आपणी क d करइ क, करि म. छि म

१४७. a श्रीवनराज क भयु क, हुउ म b योगराज क. पटोधर
क म c योगराजनु क, जोगराजनु म पहुतु क, पत्तिउ म आय क,
राज म d रत्नादित्य अ हुउ तवि राय क, हुउ तव राज म

१४८ a आयनि क म b बयरसिंह क, बजरसिंह म ~ रा म
बइठउ क, बिठउ म c बिठ क, चिहु म. हे पाटे क, ए पाटे म. चाल
क d वडनायक क लहिरज क म.

१४९ a हुउ म b वीरि बड क, बरइ बड म वीरातनि म. c
नामि म. ऊछरइ म d नवि पगलां म, पगला अ

१५०. a गेहड़ी क. b परणावु क, परणाविउ म c छंडया क
म. व्यापार क d मनि शुद्धि क, मन शुद्धि म भाडिउ क, भाडिउ म

१५१ a उभयकाल पडिऊमणु क b धम्म ध्याननु अ, ध्यान
धरमनु क, ध्यान धरमनु म. धरि क. c करि क पीआरी म जपि
दिनराति क.

वीरमती रहि प्रीयनइ हेजइ, अन दिवसि पुढी छइ सेजिइ ।
मनि चितइ मुझ प्रीयनुं मान, पणि घर सुनुं विण-संतान ॥१५२॥

आवी निद्रा रयणीमाहि, सुपन लहइ वीरमती माइ ।
जाणइ देवि आप्यां कमल, मइ पूज्या तीर्थकर विमल ॥ १५३ ॥

जागी सपन लही ते सती, प्रीय आगलि आवी मलपती ।
कही सपन तय हरखिउ कंत अह एक पुत्र होसइ पुण्यवंत ॥१५४॥

उत्तम गभे उदरि अवतरिउ, दश मसवाडा ऊअरि धरिउ ।
जाणइ जिणवर-पूजा करुं, देउल अवनि पडयां उद्धरुं ॥ १५५ ॥

भगति कवं गुरु गुरुणी तणी, संतोखुं सवि सोहासणी ।
जाणइ आउं सेनुंजयात्रा जाणइ दान दीउं सुपात्रि ॥ १५६ ॥

जे जे करीआ मनोरथ अंगि, ते प्रीय पहुचाइया मनरंगि ।
पुत्र प्रसविउ हुउ सहिकार, आविउ ज्ञाति तणउ सिणगार ॥१५७॥

१५२. a रहि क. प्रीउनि क, प्रीयनि म. हेजि क म. b अन क.
दिवस क, दिवसि म. छि म. सेजि क म. c चंतइ क. मझ म. प्रीऊनां
क, प्रीयनु म. 'नाम' म. d पण म. सुनु क म. वण. क. संतान म

१५३. a माहि म. b सपन क, सपन म. भाय क. c जाणि म.
आल्या देवे क, देवे आप्यां म. d मिइ म. तिथकर म.

१५४. a सपन म. सही ('सती'ने स्थाने) क. वीरमती ('ते सती'ने
स्थाने) म. b प्रीऊ क. रहिगही क. c कहिउं क म. सुपन म. हरिखिउं
क. d अह क, अम म. कुलि पुत्र होसि क, कुलि पुत्र हसि म.

१५५. a दस क म. पूर क. ऊअरिइ म. c जाणइ म. जिनवर
क म. d देउल क. अवर क म. पडया अ क. ऊअरु क, उद्धरुं म.

१५६. a करु म. गुरुगुरुणी क म. b संतोपू क म. सोहासणी
म. c जाणइ म. सेनुंजि क, शत्रुजय म. यात्र क, जात्र म. d जाणइ म.
वीजइ दान क, देउ दान म. स्पात्रि अ, सपात्र क, सुपात्र म.

१५७. a करी क, कर्या म. b प्रीऊ क, प्रीय म. पहुचाइ क,
पुहचाइया म. मनि रंगि क, सवि रंगि म. c प्रसविउ पुत्र म. हुउ म. अयकार
क म. d आविउ म. न्याति म. तणु क. सणिगार क, शणिगार म.

जोसी लगन जोइ जे जाण, उदयवंत छइ मूरति भाण ।
 शसिहर दशमइ घरि आपणइ, उच्च ठामि गुरु गुरुअडि भणइ ॥ १५८ ॥
 पूर ग्रह सवि नीचइ ठाय, उत्तम उच्च पढया छइ माइ ।
 छठइ मंगल जमलु राहु, वयरीनइ सिरि डावउ पाय ॥ १५९ ॥
 लगन महर[र]त वेलां मान, कह ठाकुर होसइ परधान ।
 संतोषिउ जोसी घरि गयु, जन्मयोगि करमइ तु कहिउ ॥ १६० ॥

ढाल लोकीक पवाडानु

ल्यावइ रे लक्ष घघामणां, करइ भामणां रे भोला कुअर काजि तु ।
 अहिचि दीइ आसीसडी, होज्यो चडतु भरे प्रतापि तुह राजि तु ॥
 जोउ जोउ० ॥ १६१ ॥

१५८. a जोशी म. लगनु क. लगन म. जाइ क. जाण म. b मूरति
 छइ क. छि मूरति म भाण म. c ससिहर क, शशिहर म. दसमि क,
 दसमु म आपणा अ. d उच्च क. ठाम क, ठामि म. गुरुअडि क,
 गुरुअडि म.

१५९. a कुर म. ठइ म. b उत्तम क. उच्च क पडि क छि म
 माय क. c म मा अही कुडली आपी छे. छडइ अ, छटइ म. d वयरीनि क,
 विरीनि म. सवि क. शरि म. डावु क म पाउ म.

१६०. a लगन म. महरत क, महरत म. वेला क म मान म.
 b कि म. कि होसि क, कि हसि म. प्रधान क, प्रधान म. c संतोषु क.
 जोशी म. d जन्मयोग म. करि महितु क, महितानि म

ढाल लोकीक पवाडानी म.

१६१. a ल्यावइ रे क, ल्यावइ रे म घघामणा अ क b करि क.
 भामणा रे अ कुअरनि केव तु क, भला कुअर (पाठा० श्री 'कुअर नइ')
 काजि तु म c अहिच क. d हुयो क, हुज्यो म चडतलु रे प्रताप क,
 चडतु प्रताप म तुम्ह क. राज क, राजि म

जोड जोड विमल-जनम हुड, जोड जोड रे हुआ त्रिभुवन जाण तु ।
जोड जोड नाम विमल ठविड, ए तु वागिला रे जांगि डोल नीसाण तु ॥
जोड जोड० ॥ १६२ ॥

उट्टी गूडी पटुलडी. त्राटले बांधीआं तोरण वारि तु ।
नाटक नवरस खेलती, ए तु नाचइ छइ नाहो अपछरा बाल तु ॥
जोड जोड० ॥ १६३ ॥

करी बडीआई बांकडी, ए तु आंकडीआ लडे आंगले रंग तु ।
वेढला लालडीआ लडा, ए तु गालडा लालडा चाहीप चंग तु ॥
जोड जोड० ॥ १६४ ॥

दिन दिन दान दीजइ घर्णा, ए तु कापडां केतलां काकीनइ देस तु ।
अमीशरणइ मांडवइ, ए तु सुंडले साजण फोफल देसि तु ॥
जोड जोड० ॥ १६५ ॥

१६२ a जन्म क हुड रे म b जूड जूड रे क. हुआ क,
होआ म त्रिभुवन क त्रिभुवनि म जाणि क c नाम म ठविड म. d
वागीआ क, वागिला रे म. जगीआ क, जागिला म नीसाण म. जूड० क

१६३. a रुडी क म. ते रुडी क. पटुलडी क पटकुलनी म b
बांधीआ अ, तोरण बांधीआ क, बांधीया म c पेढीइ क [ए तु म मा
नही] नान्ही म बाल तु म d ए तु बावीइ रे रंगि रुडीय रदि तु क.
(... रुडी रिदि तु म.)

१६४. a बाकडी क. b आकडीआ क लड क, आलडी म. आगला
क आगलि म रंगि म c लालडीयालडा म d 'ए तु क मा नही जूड०
क. [म मा कही १६६ मी छे, क मा पण १६६ मी छे].

१६५ a दिनि दिनि म b ए ता क कपडा रे क, पाठा०थी
'कापडा रे' म केतला अ. काकीनि क म रेस क, रेशि म c अमीअ
म सरइ क, शिर म एणि साडवि क, एणइ मांडवइ म. d सुंडले क म
साजिण क, साजनी म देसि म. जूड क. [b c d म मा १६६मां छे,
आ लां नही]

फईअर दीजइ फूटडी, ए तु आपणा पुत्र तणी प्रसिद्धि तु ।
सात खेत्र सोदावीइ, ए तु वावीइ रे रुडी रगि रद्धि तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६६ ॥

माउले मोजडी मोकली, ए तु रे जडी रत्ननि टोपी उत्तम तु ।
टीलइ त्रिभोवन मोहीऊ ए तु जोईऊ सोहीउ अद्भुत अग तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६७ ॥

जग माइया जगि जागता, ए तु मागता मनह मनोरथ पूरि तु ।
भोजिन साजन सामटा भामटा केलव्या कूर कपूर तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६८ ॥

गुल नइ घृत घणा लाहीइ, ए तु वाहीइ अन्न अवारीय आज तु ।
पुत्रजन्म राउ जाणीउ, भलु वाणीउ वीरनइ विमल धरि आज तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६९ ॥

लोक तणा लख जोइसइ भलु सोहसि जु हसइ रुअडउ राज तु ।
वीर पुत्र बोलाचिवा ए तु आविवा राउ करइ अगाज तु ॥
जोउ जोउ० १७० ॥

१६६ a फैअर क c सातइ म d रंगि रुडि म रिद्धि म
[b c d क मा अहीं नथी ते उपरनी १६५ मा छे]

१६७ a माउला क मोकलि मोचडी क b तु रेउ जडी रत्नने ते
टोपीउ तग तु क ए तु उअलीए रचिउ टोपीनु तुंग तु म c त्रिभुवन क
मोहीउ क म d जोइउ क म सोहीउ क उद्भूत क, 'उद्भूत म जूउ क

१६८ a यग म माइया क जागता अ b मागता रे क पूर तु
क c भोजन क म सामटा क सामटा म d भामटा अ तु रे भामटा क,
ए तु भामटा म केलव्या अ 'जूउ क

१६९. a गुल नि म घणा म b अन्न क अवारी क, अवारीय
म रेउ तु अ, पाठा०थी राज तु' म c जनम म राइ क जाणीउ म
d भलउ क, भलु म वाणीउ म वीरनि क म विमलि म जूउ क

१७०. a लोक तणा म लख क म जोइसि क जोइसिइ म b
भलु सोहसि म जो क म हसि क हसि म रुअड क रुअइ म
c वीरनु म d आववा राय क करि क जूउ क

चस्तु

पुत्र जनमिड पुत्र जनमिड वीर-धरि विमल ।

ढमढ[म] ढोल ढमकीया, पंच शब्द नीसाण वजइ ।

नवरस नाटक खेलीइ, भरह-भेद वरमल गजइ ।

जन्म-लगन रलीआमणउं, राजजोग तेणइ ठामि ।

मंत्रिमुकुट मोटउ हुसइ कह कय मोटउ राय ॥ १७१ ॥

[चउपई]

खंडि खंडि छइ मति, निरमली, भणतां सुणतां संपति मली ।

मुनि लावण्यसमयची वाणी, पतलइ त्रीजु खंड, वखाणि ॥ १७२ ॥

इति विमलमंत्रिमनो[हर]प्रबंधे नवखंडे कलिकालवर्णन उत्तमो-
उत्तम गणधर प्रभावक पुरुष नामो(उ)च्चार महावीरचरित्र विमल-
जन्ममहोत्सव । मंगलवर्णनो [नाम] तृतीय खंड समाप्त ॥ ३ ॥

चस्तु क.

१७१ c ढमढमो क मं. ढमकीया क, ढमकीया म. d शब्द क

नीसाहाण म गजइ मं. e पेदीइ क. पेपीइ म. f-भेदि म. वर मेरवि
क. मेरिअ म. जइ क. वजइ म. g जनम म. लगि क, लग्न म. रली-
आमण क, रलीआमणउ म. h 'राजियोगि क, राजयोग म तीणइ क
तेणइ म. ठाय क, ठाइ म. i मुकुट क म. हसि क, हसि म. j कह को
क म राई म.

१७२ a पडि क. नरमली क. b भणता सुणता संपदि वली क
c मनि क. लाव्यणसमयची क. वाणि क d एतलि क म. त्रीजउ क,
त्रीजु म. पंड क म. वपाणि क, वपाणि म.

पुष्पिकाओः—

न इति श्री पंडित लाव्यणसमय वाणि-कृते विमलमन मनोहर प्रगट प्रबंध
नवरंग नव पटे त्रितीय पड संपूर्ण क,

इति विमलप्रबंधे नव पटे कलिकाल-वर्णन, उत्तमोत्तम प्रभावक पुरुष
नामोच्चारण, नीन, लहिर, वीरचरित्र, विमलजन्ममहोत्सव मंगलगानवर्णन
तृतीय पड ॥ ३ ॥ श्री । श्री । श्री । म

क मां छ ॥ श्री ॥ छ ॥ श्री ॥ 'त्रीजु पड' बाजुमा हांसियामा छे.

खंड ४

दिन दिन बाघइ विमलकुमार, अहनिशि अंगि विमल आचार ।
हरखि माता हूलावती, विमल वाणि बोलइ भावती ॥ १ ॥

विमल कुंअर पुढइ पालणइ, मा हींदोलइ ऊलट घणइ ।
हालरूढे हूलावइ बाल, क्षणि क्षणि आवी करइ संभाल ॥ २ ॥

बीज तणउ जिम बाघइ चंद, बाघइ विमल-हीइ आणंद ।
जे बोल्या लक्षण बग्रीस, विमल-अंगि सोइइ निसिदीस ॥ ३ ॥

सप्त रक्त छइ उन्नत मिली, सूक्ष्म पंच दीर्घ ते धली ।
त्रिणि विपुल त्रिणि लघु गंभीर, लक्षण बग्रीसइ ते वीर ॥ ४ ॥

हाथ-पाय-तलि लोचन-अंति, अघर होठ बोल्या एकंति ।
जिह्वा तालू बीस नख रहिया, सात रक्त सामुद्रिक कहिया ॥ ५ ॥

कक्षा कूख नाक नइ द्वीउं, खंघ ललाट सरीखुं कहिउं ।
छ उन्नत भायगनु घणी, प वाणी सामुद्रिक तणी ॥ ६ ॥

यह चुयउ ॥ म ॥

१. a दिनि दिनि म. b अहिनस क. c हरपिइ म d वाणि म.
बोलि म.

२. a कुमर म. b हींदोलि क. हींदोलि म. c हालरुडि क, हालरुडे
म. हूलावि म. d प्यणि प्यणि क. करि क म.

३. a तणु क. यिम क. यम म. b लही म. बोल्या म. d सोइ
क म. नसिदीस क, निसिदीस म,

४. a छ क म उन्नत मली क. b तम क. c त्रिणि क. त्रिणि क.
लघु म d बग्रीस क, बग्रीसउ म.

५. a तल क म. अंति अ. b अघुर क. c ताल क. नय क म.
कहिया अ, रिखा क, कहइ म. d सामुद्रिक क, सामुद्रिक म. कक्षा क, कहइ म,

६. a बघ्या क. नाक नि क म. द्वेउं क, दिउं म. b सरीखं क,
सरीखूं म. कक्षा क, कहिउं म. c छउ उन्नत क. d वाणी म. सामुद्रिक म.

बाहु नेत्र नद अंतर्जालु, नाशा घणुं अंतर प्रधान ।

पंच दीर्घ सामुद्रिक कहिइ, ते जसवाउ अनंतु लहइ ॥ ७ ॥

अंगुल-पर्व दंत नख वाल, सूक्ष्म देह पंच सुकुमाल ।

लक्षण पंच जिहा सिरि होइ, सामुद्रिक सोभानी सोइ ॥ ८ ॥

मोटउ मस्तक विपुल ललाट हृदयस्थल ते पुहुलुं पाट ।

सामुद्रिक बोलइ सन्मुखी, ते नर सदा समुद्रतु सुखी ॥ ९ ॥

कलस कमंडल कमल मयूर, पुष्प वृक्ष वारिधितुं पूर ।

अष्टापद अकुश अभिराम, चामर वृषभ सिंह श्रीदाम ॥ १० ॥

श्रीगृह आसीसु गिरि छत्र, धज चामर जव बाधि पवित्र ।

मकर मत्स्य रथ शुक साधीउ, काछय शंख शुक्ति हाधीउ ॥ ११ ॥

७ a बाहु क नेत्र नि य म अतरजान क, अतरजान अ b नासा क, घण क घणउ म अतर क, अतर म c सामुद्रिक क, सामुद्रिक अ कहइ क म d जसवाय क म पणेर क

८ अंगुल क, अंगुलि म b देह अति हि क देह चर म c जिहा क येह म सिर क, शरि म हाय क d सामुद्रिक क, सामुद्रिक अ सोय क

आ कही पछी क म मा १ कही वधु —

जय लघु ग्रीवा लघुमानि प्रथवीपति कइ हुइ प्रधान ।

सत्व नाभि नइ स्वर गभीर, सामुद्रिक बोलउ ते वीर ॥ ९ ॥ क

a लघु म मान म b प्रथवीपति म ते म प्रधान म c सत्त्व म नि म d सामुद्रिक म ते बोलिउ म

९ a मोटउ अ म, मोटु क मुस्तक क लाट क b हृदयस्थल क पुहुल क, पुहुल म c सामुद्रिक क, सामुद्रिक अ बोलि क सन्मुखी क समुद्रतु क म तपी क

१० a कलश म b पुष्प क, पुष्प म वारधनू क वारिधनू म c अभिराम म d स्वस्तिक वृषभ सह श्री क, चामर छत्र वृषभ श्रीदाम म

११ a श्रीगृहि म गिरि क बाजि विचित्र क b मुख्य क, मच्छ म

तोरण तुरीय थाल अभिषेक, सर कुंडल श्रीवत्स घवेक ।

चज्रबंध नह मणिबंध, बोल्या ऊरध रेखा प्रबंध ॥ १२ ॥

हाथ पाय-रेखा जेह तणी, ईणइ आकारि दीसइ घणी ।

जु वत्रीसइ पूरा नंग, नर लक्षण वत्री[स] सुचंग ॥ १३ ॥

पहिलां लक्ष्णे शयरनां कहियां, आ लक्षण रेखानां जूमां ।

वत्रीस बोल्यां बहु मेदइ, लक्षण प्रीछइ चडइ घटेदि ॥ १४ ॥

पह लक्षण सामुद्रिक तणां, जु सिरि लहीइ थोडां घणां ।

तुहइ ते नर नही समानि, जई पयडइ प्रथवीपति कानि ॥ १५ ॥

सिरनुं मंडन मुख सोहीइ, मुख-मंडन नाशिका जोईइ ।

तेदथी निरतां निरखुं नयण, चंद सूर सरिखां वि रयण ॥ १६ ॥

१२. a तुरी क म. अभिषेक क b सरि क b श्रीवत्स क. श्रीवत्स अ. विशेष क, विवेक म. c नि म. नावीयध क, नीवीयध म. d बोल्या क. उरध क रेप क म

१३ a येह म b एणि क, इणि म. आकारिइ म. दीसि क c जउ क वत्रीसि क. पूरा म d वत्रीसु म सचंग क, चंग म

१४. a पहिला अ सरिना क, शरना म. कहिया अ, हुआ क, कयां म. b अ क लप्यण क रेपाना अ म जूआ अ. c वत्रीसि क. बोल्या अ क बहु क, बिहू म. मेदि क म लप्यण क प्रीछउ क म विछेदि क म.

१५. a ए क म सामुद्रिक अ b सरि क, शरि म. थोडा घणा अ क c हुइ नर ते नही सामानि क, तुहि म; सामानि म. d जै म. पइसइ क प्रथिवीपति म. कानि म

१६. a शरनु क, सिरनु म मण्डन क जोईइ क म. b सुप मण्डन क म. नाकि क, नाविइ म मोहीइ क म c नरता क. नरपु क d सूरि क, सूर म सरपा क, शरपा म ये नयण अ.

क म मा आ कडी पछी १ वधुः—

पहिल जोईइ विपुन वान, तेह पाइनु तेज प्रधान ।

तेह थकी सर बोलिउ सार, सरसत्त्व जगत्र आधार ॥ १८ ॥ क

a पहिल म वपुन म. b पाहिइ तनु तेज म c थिकी स्वर म. d स्वरपी सर्व जगत्र आधार म.

राते लोचनि रामा घणी, पोले पद्मनि पामद घणी ।
लंब बाहु ठकराई लहइ, सर पुष्टं ते सुखि गहगहइ ॥ १७ ॥
हृदय चिलासी भोगी नलु, मस्तकि मोटइ भूपति भलु ।
पहुली कटि नइ पाय विशाल, वह बेटा सुख सुंदर सार ॥ १८ ॥
आंखि सतेजी कहइ सोभाग, दंत सार भोजन भाग ।
चंव सनेह सेजि सुकुमाल, चरण नेहि चडण चउसाल ॥ १९ ॥
पुरख समी जल-कुंडी भरइ जोजि नर वइसारी करी ।
द्रोण-नीर जउ ऊछउ थाइ, मानोपेत पुरुष कहाइ ॥ २० ॥
गणतां जे पहुचइ जेह तणां, अटोत्तर अंगुल आपणां ।
शाल तणउ साचु संकेत, थोलिउ पुरुष-प्रमाणोपेत ॥ २१ ॥

१७. b पदमा क म c बाहु ठकराई क d शिरपु क, शरि म.
पुष्ट क, पुष्ट म. d गिहगिह क.

१८. a मिशले क, विसाले म निल क, निलउ म b मस्तक म.
भलउ म c पहुलि क पहली म कटि नि म. d सदा रशाल क, सदा
रसाल म

१९. a आपि अ, अपि क म सनेहि क म करि क कहि म.
b दते म सार भोजननु क c सनेही क, सनेहि म सकमाल क d
सनेहि क म चुशाल क चुसाल म आ पछी क म मा १ वधुः—

काम पापइ जे काठा पाणि, बाहन वण कमि कोमल जाणि ।
वाणी सरस वयण ऊचरइ तेहना भाग्य भुवनि वस्तरिइ ॥ २२ ॥ क
a काम पपिइ म b बाहन विण क्रम कोमल जाणि म c वाणी म.
d तेहना म विस्तरइ म

२०. a पुरख क बुडी अ, कूडी म भरी क म b जोइ क, जोय
म. विइसारी क रिसारी म. c जु म उछ क, उछउ म d कहिनाइ म.

२१. a गुणता क जउ क, जु म पहुचइ क, पहुचइ म. तणा
क म. b अटोत्तर म आपणा क म c तणु क. साचउ म d बोव्यु म
प्रमाणउ म.

सामुद्रिकनां लक्षण सवां, अंगि दीसइ लक्षण अभिनवां ।
 दासि-न दया मया नही पार, विमल कुमार ते गुणभंडार ॥ २२ ॥
 सरल नाक सिंग दीवा तणी, दंतपंत करि मुगतामणी ।
 राती जीह अधूर-गुण घणु, जाणुं रंग प्रवाली तणउ ॥ २३ ॥
 पूर्णचंद्र अधिक मुखचटउ कटि लंकित केसरी चटउ ।
 लंघ कर्ण नइ सोधनवर्ण, चिहि युगतां पहिरां आभर्ण ॥ २४ ॥
 धालंक थाल सरीसु रमइ, पुहुतु बेगि वरस पांचमइ ।
 केथु कीजइ मूरें पुत्र विद्या विण नवि रहइ घरसूत्र ॥ २५ ॥
 विद्या रूप करूपइ केही विद्या धन छानुं छइ संढी ।
 चोर चरार न लेई सकइ नवि सीदाइ विद्या थकइ ॥ २६ ॥

२२. a 'सामुद्रिकना अ क लक्षण कया हवा क. b दीसि अंगि अधिक अभिनवां क, छइ अधिक अंगिनइ अभिनवा म. c कुमार क. गुणह क २२ मी कही पछी क म मा २ कही वधु:—

आधा शशिहर सरपू भाल, पशुप्रमाण लोचन सविशाल ।

कैमलोदर सुदर दृढ बध, सरल बाहु तणा बे बध ॥ २६ ॥ क

a शशिहर शरपू म b पाठाथी एण 'प्रमाण' म सुविशाल म c सुदर म d बाहु म.

काला कुतल कोमल काय, जाही जघ, पट्टला पाय ।

कोट बधनइ आवी अडइ, बाकी भमहि धनुषतिउ भडइ ॥ २७ ॥ क

a कोमल कुतल म. b पटच्छा पाय म c बधनि आवी मिलइ म. धनुषति मिलइ म

२३. a सग 'क, शग म. b दंतपति क, दंतपति म. c अधुर क, अधूर म. गण क. घणउ क, घणउ म d जाणे क, जाणे म.

२४. a पूर्णचंद्र क शरपु म मुखचटउ क, मुहुवटु म b कटितटि लकज दीसि कटउ क कटितु लक किहि कवि विशु म c वर्ण मिइ 'क, वर्ण नि म. सोवर्ण म d जिहि क यहि म पहिरया क, पहिर्या म

२५. a बाला म सरीसु क, सरिसु म. रमिइ क b पुहुतु क, पुहुतु म. पांचमइ क, पंचमइ म. c केथउ म पूत म. d वण क, न क म रहि क

२६. a करुपना क, करुपा म b छानू क, छानू म छि म. d कथा थकइ क.

गाम नगर पामइ परदेश, विद्या मानइ नगरनरेस ।

विद्या थकी बाघइ जसवाय, विद्या सवि संयोग उपाय ॥ २७ ॥

नृपथी मोटउ विद्यावंत, ठाकुर-ठामि मान लहंत ।

विद्यावंत जिहां जिहां जाइ, तिहां तिहां मान घणेरं थाइ ॥ २८ ॥

जेहनइ दूझइ विद्या गाइ तेहनइ नही अणूरं माइ ।

जां जीघइ तां दूझइ खरी, भूआ पछी विसूकइ सही ॥ २९ ॥

पंच घरस घेटउ लालीइ दशमइ नेसालइ संभालीइ ।

वरस सोलमइ जईनइ रहिउ, वेटु मित्र समाणउ कहिउ ॥ ३० ॥

करइ सजाइ घरि आपणइ, जिम घेटउ नेसालइ भणइ ।

महरत्त पूछइ पडित पासि, चडिउ महोत्सव मन-उल्हासि ॥ ३१ ॥

तेही महाजन दीधउं मान, आरोगावी आप्यां पान ।

भरिउ रूंप खूणालु खरु, वीरइ झाझु कीधउ वरु ॥ ३२ ॥

२७. a गाम म. पामइ म. परदेश म. b क्या अ. पामइ अ.
मानइ म. नगरनरेश क. विद्याथी क. यशवाय क म. d सवे म. संयोग क.

२८. a बधावत क. b ठामि ज क. ठामि जि. म. मान म. लहति
क. c जिहा जाय क d तिहा तिहा क. मान म. घणेर क म. माहि क.
माहि म.

२९. a जेहनइ क, येहनइ म. दूझि क b तेहनइ क. नवि म.
अहीण क, अहीणउ म. कहिवाइ म. c जा क वा क म दूझि क दूमइ
(पाठा० थी दूझइ) म. रही क म. d भूआ म. पूछि क. वसूकि क,
विसूकइ म.

३०. a पाच क म. b दस क म. नेसालि क, नेसाल म. c
सोलमि क. पधि क, पधिइ म. d वटु अ, मोटा क, वेटउ म. समाण क.

३१. a वरु क म. b यिम क, यम म. नेसालि क, नेसाल म.
c महरत्त क म. पूछउ क. पूछउ म. पाशि म. d बडइ क, बडि म.
महोत्सव क महोत्सवि म. मनि क. उल्हासि म.

३२. a 'महाजन क म. दीधा क, दीधू म. मान म. b आप्या
क म. पान म. c पूणाल क, पूणालउ म. d वीरि क, वीरिइ म. झाझउ
क म. कीधु म.

तुरीय पल्हाणी थयु असवार, भोजिग भाट भणइ जयकार ।
 माथइ पाटी रूपा तणी, करि खडीउ सोचिन-लेखिणी ॥ ३३ ॥
 गाइ कामिणि करइ टकोल, वहस्यां कुंअर तणां कपोल ।
 धरीयां छत्र चमर बिहु पासि, पुहुता पंडितनइ आवासि ॥ ३४ ॥
 पहिलु शरशति करइ जुदार, कंठि ठवइ पकाउलि हार ।
 पछइ लागइ पंडित-पाइ, मागइ विद्या विनय-पसाय ॥ ३५ ॥
 मेल्हइ खीरोदक दशवीस, पंडथानइ मनि हुई जमीस ।
 पंडित प्रथम भणावइ भले, नेसालीउ ते जीव नसले ॥ ३६ ॥
 फूली खडीया कोला भरथा, नेसालीआ अवर परिचरथा ।
 विद्यानु कीधउ आरंभ, योग्य महु रतना सवि खंभ ॥ ३७ ॥
 पुण्य नक्षत्र दशमी गुरुवार, लगन चराचर अंश विचार ।
 शशि दशमु दशमु रवियोग, नहि भद्रा भरणीनु भोग ॥ ३८ ॥

३३. a तुरी क, तुरि म पलाणी म. थियु क, थिउ म. b भोजग क. भोजिक म भट अ करि क, करइ म. d सोचन क. लेपाणी क म.

३४. a कामनि क, कामिणि म. करि क. b वहिस्थां क विहिस्थां म कुंअरतणा क, कुअरतणां म c धरयां क, धरइ म. चामर क म. वहू क, बिहु म पासि क, पाशि म. d पहुता क. पंडितनि म. आवासि म.

३५. a पहिलु क, पहिल म. सरसति क म. करिउ क म. b ठवी क, ठविउ म. c पछइ म. लागु पंडितने. पाय क. d पसाइ म.

३६. a मेल्हां क, मेहली म. पीरोदक क म. दसवीस क म. b पंडथानि म. हुई म. c भणावि क. d ['ते' क म मां नही] नेसले क, नीसले म.

३७. a भयां म. b नेसालीआ क, नेसालीया म. परवर्यां म. c कीपुं म. d जोव्यो महूर्तना क, जोइ महूर्तना म. थिर क. थंभ क म.

३८. a पुण्य म. नक्षत्र क. दशमी क म. गुरुवार क. b लग्न म. चचारि क. c शशि क. दशमु क म. d नही क म. भरणी भद्रानु म.

विद्या आरंभी घरि गयु, दिनि दिनि भणवा उछक थयु ।
 सकल सूत्र सीध्या सवि अंक, वहिला लाधा लपिना लंक ॥४९॥
 जाणइ प्राकृत संस्कृत सुधी, जाणइ सूरसेन मागधी ।
 पैशाची अपभ्रंशी बली, पतलइ प छ भाषा मिली ॥ ४० ॥
 नारि पुरुष हय गज वृष छत्र, कुर्कट कामिणि मणि सुपवित्र ।
 दड खडग सवि लक्षण सहि, विद्या चास्तु विचारी लहइ ॥ ४१ ॥
 चक्र शंकट नइ गुरुड व्यूह, जाणइ रमीअ रमाडइ जूह ।
 राजनीति जाणइ जिनधर्म, जाणइ कनकरूपसिद्धि-कर्म ॥ ४२ ॥

१. ३९. a आरंभीनि क b दन दन क. उत्सक म. c सीध्या क म.
 d लिपिना म अंक अ

आ पछी क म मा १ वधु —

छद भुजगम प्रयाति । क । भुजग प्रयात छद । म । *

तरे हस लिपि भूतनइ, मत्त यक्ष राक्षसी ।

उडकीडी नही नागरी, पारसी वाणका लाइ लिपि ।

मूलदे सधवी यावनी, तोरकी द्राविडी मालवी ॥ ४५ ॥ क

a तरि हस लिपि भूता म b अनिमित्त यक्ष राक्षसी म c उडि म d वाणकी
 लाइ म e मौलदे सिधवी म. f नारकी म.

* ए पछी म मा ए मतलबतु पादटीपमा लख्यु छे के मूल प्रतमा आ
 छंद नही, बीजी बे प्रतीमाधी आ उतायुं छे

चुपई । क ।

४०. a जाणइ म. संस्कृत प्राकृत क, संस्कृत प्राकृत म. शुद्ध म.

b जाणइ म. सौरसेन क, सौरसेनि म. मागध म. c पिशाची क. अपभ्रंशी
 क, अपभ्रंशी म. d एतलि क मली क, बली अ.

४१ a गज म b कर्कट क सामणि क, कामिणि म. मण क.

c दड क लहइ क म. d वस्तु वचारी क कहइ क म.

४२. a शंकट निइ क, शंकट नि म. गुरुड क, गुरुड म. व्यूह म.

b जाणइ म. रनी क म रमाणइ अ, रमावी क म जूअ क म c जाणइ
 निरुधर्म क, जाणइ जिनधर्म म d जाणइ म सहि क मिनि म

मंत्र तंत्र ओखध ते जडो, जाणइ डाकिणि शाकिणि नही ।
जाणइ नारि-संग भोगवी, जाणइ जे सेवक जोगवी ॥ ४३ ॥

जाणइ शयन विलेपन घांस, जाणइ वैद्यक घचन-विलास ।
जाणइ नाच गीत नवरंग, जाणइ नादमेद सप्तंग ॥ ४४ ॥

पहिरि जाणइ भूषण वस्त्र, जाणइ सर्व अभ्यासी सिद्ध ।
जाणइ अन्न उदक केलवी, पंखि-भाख प्रीछइ नवनवी ॥ ४५ ॥

जाणइ युद्ध सुद्ध साववी, जाणइ काव्यकथा-रस करी ।
जाणइ नगर-मान खंधार, जाणइ विणक-कला-व्यापार ॥ ४६ ॥

साकपाक परि नव नव लहइ, भोजन सतर भक्ष ते लहइ ।
जाणइ जलथंभी जनवाद, जाणइ अवर ऊतारइ नाद ॥ ४७ ॥

जाणइ दानमान ओचित्य, जाणइ तर्क सकल साहित्य ।
जाणइ जे रोपी आराम, जाणइ नीर करावी ठाम ॥ ४८ ॥

४३. a ऊषध क औषध म जे क, ये म b जाणइ म, शाकिणि
डाकिणि क. जाणइ म. d जाणइ म. सेविक क जोगवी क म

४४ a जाणइ म b जाणइ म. c जाणइ म. d सप्तंग क म.

आ पछीनी कडीनो अक अ मा ४६ छे ए भूल जणाय छे, कारण के
क म मा वच्चे कोई कडी नही ।

४५. a जाणइ म b सवि क म. अभ्यासी म. शख क म c जाणइ
म. उन क. d पय क पपी म भापि क, भापा प्रीछइ नवी म.

४६. a जाणइ म, शुधि युधि क, शुद्ध म. b जाणइ म कवी क म,
c जाणइ म. पधार, क d जाणइ म. विणिक क म

४७. a साकपाक क म. b ते कहइ क, भोजन भाव विविधता
कहइ म. c जाणइ म. d जाणइ म, ऊतारी क म.

४८. a जाणइ म दान मान म. उचित्य क, उचित म. b जाणइ म,
साहित्य अ, साहित्य म. जाणइ म. आराम क म. d जाणइ म. ठाम म.

जाणइ गज घोडा खेलवी, जाणइ रूपकला अभिनवी ।
जाणइ ब्रसई लीलावती, जाणइ गणितकला जे हती ॥ ४९ ॥
गुणाकार नइ भागाहार, जाणइ लोक तणा व्यवहार ।
जाणइ यंत्रकला जलतरी, एतलइ कला बहुतिरि खरी ॥ ५० ॥
परि परिनां प्रीछयां पकवान, छय लघुवइ पणि हीयडइ सान ।
पुरप तणी जे बहुतिरि कला, प्रीछया सकल शास्त्र-आमला ॥ ५१ ॥

दुहा

विमल कुअर क्रीडा करइ, रंजइ नव नव लोक ।
नगर मजिझ जिहि नीसरइ, तिहां तिहां नरनु थोक ॥ ५१-१ ॥

४९. a जाणइ म. घोडा म b जाणइ म अभिराम क म. c जाणइ म d जाणइ म कला आवती म.

क म मा आ ४९ भी मा वन्चे उमेरण साथे २ कडी छे

जाणइ गज घोडा खेलवी जाणइ परिपरिनी पलवी ।

जाणइ पुष्क तणा विज्ञान, जाणइ सकल समारी पान ॥ ५५ ॥

जाणइ जे वरतइ चित्राम जाणइ रूपकला अभिराम ।

जाणइ ब्रसई लीलावती, जाणइ कला गणित जे हती ॥ ५६ ॥ क

a जाणइ म घोडा म b जाणइ जे परि परि पछवी म. c जाणइ पुष्प तणा विज्ञान म. d जाणइ म. पान म. e जाणइ म. f जाणइ म. अभिराम म. g जाणइ गणितकला आवती म.

५०. a गुणाहार क नि क म जाणइ क, जाणइ म जाण्या म c जाणि क जलि-म d एतलि क. बहुतर क

क म मा आ पछी १ कडी वधुः—

जाण्या विनय ववेक वचार, जाण्या उत्तमना आचार ।

जाणइ नगर बसावी करी, जाणइ वरती वीधा भरी ॥ ५८ ॥

a जाण्या म विवेक चिचार म b जाण्या उत्तमना म. c जाणइ म d जाणइ वरतावी घरि भरी म.

५१ a परिना अ प्रीछया अ, प्रीछा क. प्रीछा म पकवान क b छइ क, छि म लघु वय पण म हीयडि क, हीयडि म. सान म. c ये म बहुतरि क, बहुतिरि म. d जाणइ सकल क; शकल अ

५१-१ a कुअर म करइ म. c नगरि क. मजि म. जिहा क म d तिहां क, तिहां तिहा म. भागस क, नरवर म.

धीर यनिता प्रीछषी. सुतनइ सुंपिउ भार ।

आपणि दीक्षा आदरइ, सहिगुरु सरसु विहार ॥ ५२ ॥

वस्तु

धीर नरवर धीर नरवर विमल कुंभार ।

घरि थापी दि सीखडी, अघनि घरस अन्याय टाले ।

पापकर्म सवि परहरे, करे पुण्य जिण-आण पाले ।

घर घरणी मोकलाधि करि, धीरमंत्र लि दीक्ष ।

करइ विहार विदेसइइ, पालइ सहिगुरु-सीख ॥ ५३ ॥

दृष्टा

दिन दिन दीसइ दीपतु, जिम उदयाचल भाण ।

विमल पेयि वयरी तणां, पोढां पडइ पुराण ॥ ५४ ॥

वली वशेखि विहि-वसइ, विमल वहिलु प्रधान ।

रखे राउलि वापरइ, अह टलसि अभिमान ॥ ५५ ॥

एक वयरी विप-वेलडी, ए बिहुं त्रीजी व्याधि ।

ज[उ] ऊगंती छेदीइ, तु सिरि हुइ समाधि ॥ ५६ ॥

५२. a वीरि क, वीरीइ म. b सुतनि म. सुपी क म. c आपणपइ क. लिइ क. d -गुर क. सखि म.

वस्तु क.

५३. b विमल घरि भार क. विमल घरभार म. c घरि थापी क, धिर यणी म. दइ क, दिइ म. सीखडी म. d वछ क, वच्छ म. e कर्म क म. परिहरे क. f जन-आण क. g घरि घरणी क. मोकलाकि अ. h मत्रि म. दइ सीप क. लइ सीप म. i सीप क, सीप म.

५४. a दिनि दिनि म. दीसि क. b यिम क, यम म. उदयाचलि मांण म. c वयरी तणा क, विरी तणा म. d पोढा क म. पराण म.

५५. a विशेषि क, विशेषिइ म. वहिवसइ क, वहिवशइ म. b वहइल विमल क, वहिलु विमल म. प्रधान म. c रये ते क म. व्यापरइ क. d अह क, अम म. टलसि म. अभिमान म.

५६. a इक म. वयरी क, विरी म. b बिहु क, बिहु म. वाधि क, c जु म. ऊगता म. सरि क, शरि म.

वीरमती विरुडं सुणी, बेटा-रक्षण काजि ।

पाटण परहुं मेह्लि करे, पुहुती पोहर मज्झि ॥ ५७ ॥

चउपरै

वीरमती तव पीहरि गई, संपति सधली पुंठि रही ।

साथइ बेटउ विमल कुमार, जई कीघउ माउला जुहार ॥ ५८ ॥

आगइ भाई-घरे अणाथि आवी यहिनर बेटा साथि ।

मोटापणि-मांदिथा रलइ, अन्न पान तु पूरां मलइ ॥ ५९ ॥

जां पोतइ हुइ पुण्य-प्रकास, तां घरि लखिमी लील-विलास ।

पाप तणउ जव पासु पडिइ तव घरी कूरी कूकस अडइ ॥ ६० ॥

रहिउ विमल मा सिउं मुसालि चारइ चंचल वत्सर चालि ।

इणइ अचसरि देवी अंबिका आव्यां छइ आरासणि थिकां ॥ ६१ ॥

नव यौवन नवलउ संयोग, देखी देवी वंछइ भोग ।

कुंअर कहइ परनारी नीम, अणपरणि कहिउं भानुं कीम ॥ ६२ ॥

५७ a विरुड क. विरुड म. b रपण क, रक्खण म. काजि क, काजि म. c पटण क म. परहु क म. मेहलि क, मेहलीउ म. करि क, ['करे' म मां नही.] d पुहुती क, पुहती म. पीहरि क, पीहर म. मझि म.

चुपई क चुपै म.

५८. b पटणि रही क; पडि रही म. c साथि क. कुआर क. d ज म. जुहार क.

५९. a आगि क. -घरि क म. c मोटां म. -मादिथा क, मादिथां म d अनपान नत्रि पूरां मलइ क; करइ म.

६० a जा क हुइ प्रकाश क. b -विलास क. c पाप तण क. पासिउ क. पडइ क म. कूकस क.

६१ a मा सउ मुसालि क. माशू मुहसालि म. b वत्तर क, वच्छर म c इणि क, तेणि म. आवी अंबिका क, देवी अंबिका अ. d आव्या क छि म थका क, थिका अ

६२. a नवल क म. संयोग क. b देवी क म. वंछि क. c कुंअर म. d अणपरणि म. कहिउ अ, कहु क, उहु म. भानु म.

सील लइ तूठी अंबिका, त्रिण्य वर दीघा पोता थिका ।
बाण प्राण ते गाऊ पंच, हय-लक्षणना लक्ष प्रपंच ॥ ६३ ॥

नवल रूप निरत निर्मलां, वीजी अद्भुत अक्षरफला ।
घर देई देवी संचरी, विमल बधाविउ विद्या खरी ॥ ६४ ॥

कहूआं फल नवि लागइ अंबि, सोनइ किम्हइ न लागइ संवि ।
माणिकि मल न बइसइ सार, सील न चूकइ विमल कुंआर ॥ ६५ ॥

सील तणउ महिमा मनि वसिउ, आविउ मंदिरि हीयइडइ हसिउ ।
जोउ जोउ पटणि पणइ प्रस्तावि, घात हइ छइ सरल सभावि ॥ ६६ ॥

वासि व्यवहारीउ श्रीदत्त तेह तणइ झाडुं वित्त ।
श्री बेटी यौवन-वय हऊइ जोसी वीधाह मेलु जई ॥ ६७ ॥

जोसी नगरि घणइ आफलु, मिलता वसेय निरतु नवि मिलिउ ।
जोसी कहि महिता सुणि घात, लहिर वीर जे जगि विख्यात ॥ ६८ ॥

६३. a शील लगइ क म. b त्रणि क, त्रिणि म. पोतिइ म. थकां क, थका म. c बाण प्रमाण गाउ ते म. d लक्षणनां लय म.

६४. a नव नव म. रूपि क. निरति क, निरतिई म. नर्मला क, निर्मला अ b उद्भुत क d वधावी क. विद्यापरी म.

६५. a कहूआ अ क. b कमि न क; किम्हइ न लागइ सुनि संवि म. c माणिक क, माणिकि म मयल क. न रहइ लगार क, नवि रहइ लगार म. d शील क म. चूकउ क. कुमार म.

६६. a शील क म तणु क. गण ते मनि क. वसिउ म. b आविउ मंदिर क. हीअडइ क, हँअडि म. हसिउ म. जोओ पटणि क. जो जो पटणि म. इणि क, एणि म. d होई म. सभाव क, सभावि म.

६७. a वासिइ म. वावहारी क, व्यवहारी म. b परि सासु क, परि सासुउ म वित्त क c यौवन यइ क, यौवनमय म. धई क, होई म d जासी क, जोसी म. वीधा म. मेलउ क म. जोई म

६८. a जोसी म. नगर क म. पण क. आफलइ क म. b वगु क, वग म. नरतु क म. मलइ क, मिलइ म. d जे जगि विख्यात क; लहिर हय जे जगविशात. म.

तेह तणउ जे बेटउ विमल, पदम-सरोवरि जेहवुं कमल ।

तेह तणी जे जन्मोतरी, मझ दीपणइ लखी छइ खरी ॥ ६९ ॥

तेह सरसु वीक्षा आदरु, घर मोटउ प्रथवीपति कर ।

तेह सरिसु मिलता बस मिलइ मन-चींतव्या मनोरथ फलइ ॥ ७० ॥

रहि गेहडी घरि माउला, जाउ जु तुझे ऊतायला ।

बहिला बहिलि बहिलीआ कर मउड देई सरसा जोतर ॥ ७१ ॥

छडे पीयाणे रथ संचरइ, खेत्र पासि देवी स्वर करइ ।

सुणवई कहइ घर छइ इहां, पणि जईइ ऊतारु जिहां ॥ ७२ ॥

घरि माउला तणइ जव गया, वीरमती तव झाखां थयां ।

आगइ इहां रहियां छउं दुखे, रणीउ कोइ आविउ हुइ रखे ॥ ७३ ॥

मनि विण अभोखण दि घणां वीरमती मेल्हइ चइसणां ।

कुहु व्यवहारीया केहइ काजि तुहो पधारथा ईणइ राजि ॥ ७४ ॥

६९. a बेटउ जे क, ये बेटउ म. b सरोवर क, येहवु म. c जे [ज]नमोतरि क ये जनमोतरी म. d दीपणि क, दीपणि म. लपी क, लिपी म छि म.

७०. a सरीसउ क, सरसु म. वीवाह क म. b प्रथ्वीपति म. c सरसउ क, सरसु म. मलता बसु मलि क. d मनि म. चींतव्या क, चितव्या म.

७१. a रहइ गेहवा म. b जाउ अउ तम्हे क, जाउ तम्हे म. c बहिला बहिलि सजाइ कर क, बहिला बहिला बहिलि कर म. d सणवही सरसा नुहतर क, सुणवई सरसा जोतर म.

७२. पीआणे क, साचरइ क. b पास क, पणिस म. घर क. c कहि वर क, ठाहव वर म छि म ईहां अ क, इहां म. d जे नि उतरीइ म. जहां क, तिहां म.

७३. a जवि क. b झाया अ. थयां अ म. c इहां अ क, अहां म. रहियां क, रखा म. छउ क, छ म. दुखे क, दुपे म. d को क म.

७४. a मन क म. अभोखण क, आभोखण म. दइ क, दिइ म. b मेल्ह क. c बहु क. व्यवहारी क म. केहि क, केणइ म. d तुम्हे क, तुम्हे म. अणेइ क, आणेइ म.

पुत्र तुझार विमल कुमार, होसइ अह्य बेटी-भरतार ।
वेगि वोह्वा मेलउ आज, अह्यारइ मुम्ह सरिसुं काज ॥ ७५ ॥

दूहा

पानि अह्यारइ पधरइ, रंग तुम्हे न देवाइ ।
घोरमती मुखि प अस्तिउं, अवलुं कथन कहाइ ॥ ७६ ॥

सूणि गांठि सेठि सवल, चांधी वोल्ह ताम ।
हिव महूत-वेला टलइ, निश्चइ कीजइ काम ॥ ७७ ॥

खेत्रि अछइ घर-माउला, पूछया विण किम होइ ।
वेगि बाह्णि जोतरो, तिहां पुहुचउ सह कोइ ॥ ७८ ॥

बाह्णि देखी आवती, मामा मनि चितेइ ।
को लेया आवइ किसिउं, कारणि कडय तणेहि ॥ ७९ ॥

भोजन करता माउला, दीठा खेत्र मझारि ।
पासइ आवी परहुणा, पूछइ विनय-विचार ॥ ८० ॥

७५. a तमाहर क, तझार म. ड्यार क b अम्ह बेटी होसि भरथार क; होशि म; अम म; भर्तार म. c वेगिइ म. वीवाहवा क. मेलु म. d अमाहरइ क, अझारि म. तुम म. सरसु अ, सरसिउ क, सरसु म.

७६. a पान क, पानि म. अमाहरे क. पधरे क, पद्धरइ म. b तुमे क, तुम्हे म. देवाय क. c सुपिइ इश म. d अवलु म. कहाय क

७७. a सुणि क, सउण म. सेठिइ म. b वधी क. ताम क. c हवि क, हव म. महूरते क म. d नसि कीजइ काम क; काम म.

७८. a घेत्र क. b विणि क. होय क. c वेगिइ म. बाह्णि क म. d पुहुचइ क, पुहचइ म. कोय क.

७९. a बाह्णि अ क म b चतेय क, चितेअ म. c आवि क. किशु म. d कारण म. तणेय क, तणेअ म.

८०. b घेत्र क. c माउला क, परहुणा म. d पूछइ क. वचारि क, विचारि म.

जे तुह घरि भाणेज छइ, ते सरसुं अह काम ।
ते तेह ओतावहु, विमल विमल जस नाम ॥ ८१ ॥

चउपई

साद करइ मामा मनि हेज, कइस मेहि आवु भाणेज ।
पडखु मामा मइ सग भरी, आवुं कलस चढावी करी ॥ ८२ ॥
आविउ कुंअर विमल मलपतु, जाणे सीह गुफामाहि हतु ।
ऊछट-भरि आलिंगण मित्या, वीवा मेली वेवाही मर्या ॥ ८३ ॥
घरि माउला गया तेणि वारि, भाई वहिन करइ विचार ।
वीवाह विमल तणउ किम होसि, घरि भाणेज किम परणसि ॥ ८४ ॥
आदि घरर मामा भाणेज, आगइ पहवा वीर्या हैज ।
भाणेजु माणेजु घरे, मामा जु सुख वंछउ सरे ॥ ८५ ॥

वहिनर वंघव मन ओलखइ, भाईमाहि रहइ ते सखइ ।
पता दिन रलीयां ते फोक, भाई [पांदि] मला के लोक ॥ ८६ ॥

८१ तुम चु भाणेज क, तुम घरी भाणेज म. छि म. b तेह क.
सरसउ क, सरपु म. अह क, अम म. काम म. c तेहउ क. उतावहु
म. d नाम म.

चुपई क. चुपै म.

८२. a मन म. हेजि क म. b मेली क, मेहली म. भाणेजि क,
भाणेज म. c पडखु क, पडखु म. मइ क, मिइ म. सग म. d आविउ
क, आवु म. कलस चढावी क.

८३. a विमल कुआर मलपतु क, विमलकुमार मलपतु म. S जाणे
सीह म. गुफा क म. मांदि म. हतु म. c उलट म. आलंगन क, आल्यंगन
म. मर्या क. d वीवाह क, वीहा म. मेलि वेहाई म वर्या क म.

८४. a तीणि क. ते म. b वहिनर क म. वचार क. c वीहा म.
विमल म. हुसइ क, हसि म. d भाणेजउ क, भाणेजु म. परणसइ क,
परणसि म.

८५. b एकां म. वीर्या क म. c माणेजु माणेजु अ, माणेजउ
माणेजो क, भाणेजु माणेयो म. d मामा म. जउ क. सरे म.

८६. a उलपइ क म. b भाई म. माहि क. रहि म. c एतां क.
रलीया क, रत्या म. d भाई पांदि म.

जां घन तां सह आदर करइ, घन विण छेहा भाई घरइ ।
घरघो बहि[न] भणइ भाखडी, घन विण परणावा आखडी ॥ ८७ ॥

जहीइ घन सांपडसि मज्झ तहीइ पुत्र परणाविसु तुज्झ ।
इम बोली वीरमती मात, जिम नवि लाजइ ताहर तात ॥ ८८ ॥

वस्तु

कृपण सरज्या कृपण सरज्या सवे घनवंत ।
रयणावर-जल खारपण, कमल-नाल कंटके भरिआं ।
चित्तामणि पाखाणमइ, कल्पवृक्ष काठमइ करीआं ।
चंद्र कलंकी अवघरिउ, सूरिजनइ सिरि ताप ।
विमल दरिद्रइ दोखोओ, चिह्न बलगाडइ पाप ॥ ८९ ॥

चउपई

घन विण योवन पावस पंथ, प्रथम सनेह वियोग घटंत ।
परवसि रहिबुं सामी. सुख, पेखु पोढां पांचइ दुख ॥ ९० ॥
विमल प्रभाति गयु निज कामि गो चारइ सूनइ प गामि ।
दर देखी खोई लाकडी नवि पाघरी जाइ वांकडी ॥ ९१ ॥

८७. b भाई, छेहा क. c घरघी अ, घरघी, क भणि क. आपाही क, आपाही म

८८. a जहीइ क, जहीइ म. सांपडसि म. b तहीइ क म. परणाविसि म. c इम क बोली क म. d यिम क, यम म. लाजि म.

क म मा 'वस्तु' नो उल्लेख नथी.

८९. a सरया क. c रयणावर क म. जळ म. d कमलनालि क. कटेहि क. भरिआ अ, भरिया क, भरिया म. e चतामणि क, चित्तामणि म. f काठमि क म. मुहुरा क. करिया अ g कलीकि क. h सूरितणइ क, सूरिजनि म. सरि क, सीर म. i दरिद्रि म. अलकरिउ क, देपोड म. j बहि क. लगाडयां क, बिलगाडया म.

चउपई क, चुपै म.

९०. a यौवन क म. पावसि क, पावसि म. b सनेहे म c प्रवसि क, परवसि म. रहिवा क, रहिबू क. स्वामी क. पामी (पाठा० श्री 'सामी') म. सप क, मुखप म. d पचइ पोढां क म. रुप क, दुख म.

९१. a गियु क. ठामि क. b गोरु चारइ क म. सूनि गामि क. सूनइ गामि म. देखी पोई क म. d वाघरी क.

धम धम ढलीयां पाठां किद्ध, प्रगटउ कनक-कलस ते लिद्ध ।
 विमल वीरमती-करि दिद्ध, चितइ मन प मनोरथ सिद्ध ॥ ९२ ॥
 खंडि खंडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।
 मुनि लावण्यसमयची वाणी, पतलइ चउथउ खंड घखाणि ॥ ९३ ॥

इतिथी विमलप्रबंधे लेखक शालाकरण ६४ कला ६ भाषा-
 भिधान पुरुष-सामुद्रिक ३२ लक्षण मातुलगृहगमन पाणिग्रहण
 मलिन निधान लब्धाधिकारे चतुर्थ खंड समाप्तः ॥

९२. a धव धव क म. ढलीआं क. कद्ध क. किय म. b प्रगटिउ
 क म. कन[क] कलस करि लीद्ध क. c विमलि क, विमलिइ म. वीद्ध क. d
 सीद्ध क

९३. a छि म. नरमली म. b भणतां गुणतां संपदि वली क. मनि
 क. लावण्यसमिइची क. वाणि क. c एतलि क. चुथु क, चुयउ म. वपाणि
 म. अही सुधीमां क म मां १०९ कडी थाय छे.

पुष्पिकाओः—

इतिथी ५० लाव्यण्यसमइगणिकृते विमलमंत्र मनोहर प्रगट प्रबंधे नवरंग
 नवपडे चतुर्थ पड संपूर्ण ॥ ४ ॥ श्री ॥ छ ॥ श्री ॥ क,

इति श्री विमलप्रबंधे नवपडे लेखशाला करण, १८ लिपि, ६४ कला, ६
 भाषाभिधान, पुरुष सामुद्रिक लक्षण, मातुलगृह गमन, विवाह मेलन, विमल
 निधानलब्धघनाधिकारे चतुर्थ पड समाप्त ॥ श्री ॥ श्री ॥ श्री ॥ म.

खंड ५

चउपई

धीरमती लागी हरखवा, मोकलीया कन्या नरखवा ।
जे डाढा लक्षणना जाण, सामुद्रकि बोल्यां अहिनाण ॥ १ ॥
चाल्या अति आडंबर करी, पुहुता पाट्टणि श्रीदत्त-घरी ।
निरखइ कन्यालुं घली रूप, जोइ लक्षण सकल सरूप ॥ २ ॥

दूहा

चंदवदनि चंपकवनी, निर्मल नयण विशाल ।
रामा राता अधर जस, संपति सुख रशाल ॥ ३ ॥
अंकुश कुंडल चक्र घज, मंदिर कुंजर, कुंभ ।
छत्र कमल हय जास करि, राउ तणइ घरि रंभ ॥ ४ ॥
जस करि रेखा रुखडी, तोरणगढ-आकारि ।
घरि आवी कुलि दासनइ, राणी राज-दूआरि ॥ ५ ॥
पामइ पति नरपति भलु, पुत्र जिणइ ते सूर ।
जस नारी करि निरखीइ, रेखा छत्र मयूर ॥ ६ ॥

मूळमां 'पांचमां खंड' जुं मथालु नवी. पंड पांचमउ म. मात्र म मां 'चुपै' छे; बीजी वेउ प्रतोमां नवी.

१. b मोकलीआ क. निरपवा म. c जाण म. d सामुद्रक क. सामुद्रिक म. बोल्या अ. अहिनाण म.

२. a आव्या ईति क. b पुहुता म. पट्टणि क म. c कन्यालु वली अ. नवल्लं क, नवल्लं म. d जोइ क. स्वरूप म.

३. a चंदवदन क. b नर्मल क. हृदय म. c अथुर वस क. d सय संपति क; सुख म. रशाल म.

४. a घज म. b मंदर कुज क. c जस म.

५. a रेपा क म. b कुल क. दासनइ म.

६. b जणइ क, यणइ म. घर क म. नरपीइ क, निरपीइ म.

मृगनयणी मृग-कंधरी, मृग-पेटी सुकुमाल ।
 हंस-गमणि सा सुंदरि, भूपतिनइ घरि भाल ॥ ७ ॥
 जस सिरि केस मिलत हुइ, मुख-मंडलनइ मोट ।
 दक्षणावली नाभि बली, पति पामइ विण-खोडि ॥ ८ ॥
 जेह करि लंबी अंगुली, जेह सिरि लंबी चीणि ।
 आय घणउं बल्लभ सहित, घरि धन सहिजि प्रवीण ॥ ९ ॥
 कृष्ण सरीखी सामली, गोरी चंपकवानि ।
 अंग वदन ससिनेहला, झीलइ रंग-निधान ॥ १० ॥
 कनक-कमल पइ पिंगली, देह-कंति झलकंति ।
 मणि माणिक सोचन तणां घन आभरण लहंति ॥ ११ ॥
 हसतां नलवटि साथीउ जे नारी नइ थाइ ।
 गजरथ घोडा प्रियघरि, सहस्र गाम बंधाइ ॥ १२ ॥
 डावा पासइ नइ गलइ, लच्छण होइ थणेअ ।
 कइ मसि तिल कजामणुं, पहिलु पुत्र जणेअ ॥ १३ ॥

७. a मृगनधरा अ. b सुकुमालि क. d भूपतिनि म. भालि क म.

८. a सरि क, शरि म. मिलित केश क; मिलित म. b मुख-मंडलिनि क, मुखमण्डनि म. मोडि क म. c नाभी क म. बलइ म.

९. b सरि क, शरि म. वाणि क. c घणउ बल्लभ क. d सहिज क, सहजि म. प्रीण अ, प्रवीणि क.

१०. b वानि म. c सस नेहला क, कर कोमलां म. d निधान म.

११. a कमल ते क, कमल पहि म. पिंगली म. c माणिक म. तणा अ क d घणा क, घण म. आभर्ण क.

१२. a नलवट क, निलवटि म. b जेह क म. नारीनि म. c घोडां म. प्रीऊ क. घरे म. d सहस्र क. गमे क, ठामे म.

१३. a डावइ पासइ क म. b हुइ क. थणेइ क, घणेइ म. c करि क. तल क. कजकामिनी क, ते कामिनी म. d पहिलउ म. जणेइ क, यणेइ म.

अंगद अल्प परसेद जस, अल्प रोम सर जास ।
 निद्रा भोजिन थोडली, उत्तम लक्षण तास ॥ १४ ॥
 चिनयवती नइ कुलवती, सीलवती सुविचारि ।
 परिथल पुण्यइ पामीइ, कलावती घर नारि ॥ १५ ॥
 साथल कदली-थंभ सम, कर चरणे नही रोम ।
 विपुल गुह्यमणि गूढ जस, निलवटि अघउ सोम ॥ १६ ॥
 कटि लंकी उन्नत हृदय, पुष्टउ पञ्चम भाग ।
 नारि असी नर आदरु, जिम हुइ लखिमी लाग ॥ १७ ॥
 सत्यल होठ पयोधर, रोम-राय धण हुंति ।
 जस मुख पीलुं पांडरुं, पहिलु कंत हणंति ॥ १८ ॥
 जाडी जंघा जेह तणी, कइ बघिवा कइ दासि ।
 कइ दारिद्रणी दुखणी, रामा हुय विमासि ॥ १९ ॥

चउपई

जेहनी पूठि हुइ आवर्त, ते मारइ भर्तार महंत ।
 नाभि तणा आवर्त विचार, मानइ देव समु भर्तार ॥ २० ॥

१४. a अंग क म. परसेव क, परशेव म. b अल्प क म. सरि क, शरि म. c निर्दा क. भोजन क, भोजनि म. थोडलु क.

१५. a नी क नि म. b सीलवती क म. सविचार क. c परिथलि क, परथल म. पुण्यइ क, पुण्यइ म. d घरि क म.

१६. a सदली क, सत्यल म. जम म. b चलने क नहीं म. c निलवट क d अघु म. लिद्धउ (पाठा० थी लद्धउ) म.

१७. a उन्नत क. b पुष्ट क. c इसी म d यिम क, यम म. लहु क. लपिमी म.

१८. a पयोधरि क, पयोधरिइ म. b इति क. c जेह क. पीलुं क, पलीए म. पांडरु क. d बहिलउ क म.

१९. a येह क. b कि म. विघवा क म. कि म. दासि म. c कि म. दारिद्रिणि म. दपणी क, दुखिणी म d हृदय क म. विमांसि म. क मा 'चउपई' शब्द नहीं; चुपै म.

२०. a जेहनि क, जेहनइ म. पूठिइ म. b भर्तार क; पोतानु भर्त म. c तणा म. आवर्त क वचार क d मारइ म. समउ म. भर्तार क. (c d क मां २१ मी कदीनी थोजी लीटी छे.)

कटि आवर्त्त हुइ जेह तणइ तेह छंदि हीडइ आपणइ ।

बोली बाला त्रिहु प्रकारइ, परपीनइ परणु संसारि ॥ २१ ॥

लंब ललाटि उदर सग जास लंबोदर देउर-वणास ।

लंब भग्न पति जाइ मरी, राखिस-रूप नारि अवतरी ॥ २२ ॥

लंब होठ जेह कालु छरु, पीली आंखि साद घोघरु ।

अति गोरी अति काली नारि, वर जे वणठउ माणे संसारि ॥ २३ ॥

लंब ललाटि ससर संहार, सासू देउर वर-नइ भार ।

सामुद्रकनी माने सीख, कइ छंडे कइ पडसइ भीख ॥ २४ ॥

हसतां गाले खाडा पडइ, रामा रंगि रमलि ते चडइ ।

चालंतां भूइ कंप अपार, कामिणि वयर तणी करन्हारि ॥ २५ ॥

पाय तणी बचिली आंगुली, टुंकी भुइ साथि नवि मली ।

ते दोभागिणि जाते दीह, असतीमांहि काढइ लीह ॥ २६ ॥

२१. a आवर्त्त क. येह तणि म b ते क छदइ हीडि क, चालइ छदिइ म. आपणि क c त्रहु क प्रकारि क म d पुरपीनइ अ. परणउ म. [क मा २० नी कबीनी c d चीनी लीटी छे.]

२२. a लंब क म. ललाटउ क, ललाट म. भग जास क म. b ससर देउर कवविणास क, ससर देउर वरविणारा म. c लंबइ क. भग क, भगिइ म. d शन्दे क, राखस म. रूपि म [२३ c d क म.]

२३. a जीह क, जिह म. छरु क. b जापि क. घोघरु क. c रागलि नारि म. d वरगेठु माणे ससारि क, वरये छु माणे संसारि म. [कबी २४ क म मा]

२४. a ललाट क म. ससर म. सघार क. सिंहार म. b लंबोदर नइ भार क, लंबोदर देउरनि भार म. c सामुद्रिकनी क म. माने म शीष म. d कइ माने कइ क, कि छडे कि म. पडसि क, पडशि म. [c d कबी २२ क म. मा]

२५. b रमले क. c चालता क. भूइ कप अ, भुइ कप क म. कामिनि क. करनारि क, करणारि म

२६. a बिचिली म. आंगुली अ, आंगली म. b टुंकी क, टुंकी म. भूमि क. साथिइ म. मिली म. c दीहि म d आसती अ. माहि क कदावि. क म.

अनामिका पगनी आंगुली, टचांगुलीनइ पासइ मिली ।

जेहनइ ठुंकी उन्नत रहइ, भर्तार नारि अनेरु लहइ ॥ २७ ॥

अति ऊंची अति नीची बली, अति गोरी अति काली दूबली ।

अति जाडी नइ पदवी नारि, ते आंगणइ आपणइ निचारि ॥ २८ ॥

अंग अघोर नाक बांकडुं, पग छापरा मुख मांकडुं ।

ऊभी रहै जसी ब्राजूई, धनिता बयर-काजि घर हूई ॥ २९ ॥

२७. a अनमका क. आंगुली अ, अगली क, अंगुली म. b टचांगुली अ, टचिअंगुलीनि क, टिचांगुलीनि म. पासि म. मली क. c जे ठुंकी जउ उन्नत क; ठुंकी म. d भरता क, भर्ता म. अनेरु म. आ पछी क म-मां २ कही बधु छे:—

अगूठानइ पासि अढी, एक ठुंकी नि ऊंची चढी ।

ते अंगुलनु कसिउ विचार, नारी नवि मानइ भरधार ॥ २८ ॥

a अंगूठानि म. b दूकी म. उन्नत म. c अंगुलिनु करिउ म. d नानइ भर्तार म

कही कनिष्ठा टचि अंगुली, उन्नत भूमि न फरसि बली ।

कुमरीपणि जारि जाणैय, यौवनवइ माणै संदेह ॥ २९ ॥

a आंगली म. b उन्नत भू न लागइ बली म. c कुमरीपणइ जार जाणैय म. d यौवन मइ मांणिशि संदेह म.

२८. a ऊंची अ. b अति जाडी नइ अति दुर्बली क, अति जाडी नि अति दूबली म. d अगणि क म. नवारि क. आ पछी क म मां १ कही बधु:—

काकजष नारी नवि रायि, घोघर साव नि पीली आयि ।

जउ पति गाढउ जूठउ थाइ, मारइ दस (मसवाढा) मसवाढा भाहि ॥ ३१ ॥

a म न रायि म. b सरनि पीली आयि म. c जु म जु ठउ म. मसवाढा (एक वखत छे) म.

२९. a बांकडु अ, बांकडउ क, बांकडु म. b पग छापरा नइ मुख मांकडुं क, छापर पग मुहइ सांकडु म. c रहि जिदी म. d विनता क. बिर म. परि क म. होई म.

पीलउं वदन देव भूतहुं, जाणे रोमराइतुं थहुं ।

राइ तणइ घरि जाई होइ, दासपणउं पणि पामइ सोइ ॥ ३० ॥

अति लांबु नइ अति कूबड, अति जाहु नइ अति दूबलु ।

अति गोरु नइ कालइ वानि, प छ दोभागी-भग मानि ॥ ३१ ॥

काछियपूठि जसिउ गज-खंघ, अति संकोचन पदमनु गंध ।

अति उन्नत नइ वृत्ताकारि, छ भग बोल्यां शुभ संसारि ॥ ३२ ॥

३०. a पीलउ अ, पीलं क, पीलं म. b जाणे म. रायनु क, रायनं म. थहुं म. c राय क म. होय क. d दासपणु अ, दासिपणु क. सोय क. आ पछी क म मां २ कही वधुः—

वदनमान जाणयो गूह्य, गूह्य सरीपां नयणां वुज्झि ।

जित्या कृत ईसु आचार, हस्त बाहु क्रम जंघ वचारि ॥ ३४ ॥ क

a वदनमानि जाणयो गुह्य म. b गुह्य म. c यस्यां नयण तिशु आचार म d बाहु म.

करनइ मानि पायनु रंग, बाहु मानि जाणेज्यो जंघ ।

हृदयस्थल सरपु शणिगार, सब मानि पामइ परिवारि ॥ ३५ ॥ क

a मानिइ पगनु म. b बाहु मानं जाणेज्यो म. b शरपु शणिगार म. d सत्त्व मानि म. परिवार म.

३१. a लघु क. नि क म. b जाडउ क. नि क म. राकडु क.

c गोरु अति कालइ क, गोरु नि कालि म. वानि म. d छि म. भग दोभागी क म. मानि म.

३२. a काछव पूठि क म. वधु म. कंध क, पध म. b संकोच

पदतुं क. d उन्नत क. नि म. वृत्ताकारि क. d शुभ बोल्या क, शुभ बोल्या म; बोल्या अ.

आ पछी क म मां १ कही वधुः—

लांवे दाते लाहडि भली, काकसरा नइ उछांछली ।

हाय पाय टंडटी आंगली, परण्या वण अणपरणी भली ॥ ३८ ॥ क

a दांते लहडि मिली म. b काकसरा नि उछांछली म. इटी पांगली म. d विण म.

चोख-भंडि चंचल चीपडी, सापिणि सुंखिणि सुंछिणि सिडी ।
भाई, विण घरि भुंडा तणी, नारि म आणेसि ते निर्गुणी ॥ ३३ ॥

हड हड हसइ भुंड परि भसइ, डोले डारे धुवडि घसइ ।
लंपट लोक न आणइ लाज, ते परण्यानुं केहुं काज ॥ ३४ ॥

कदलीयंभ जंघ जूअली, दंत दीपइ दाडिमनी कुली ।
पुष्टा गाल लाल आंखडी, राता अधुर मधुर भाखडी ॥ ३५ ॥

हरि-लंकी हीडइ मलपती, गजवज हंस हरावइ गती ।
रूपइ रंभा कइ रोहिणी, कइ इंद्राणी कइ मोहिणी ॥ ३६ ॥

अमरी कुमरी जे उरवसी, नागलोकनी (ही) नारी इसी ।
जोतां रूप न आवइ पार, उरि पहिरिउ पकाउलि द्वार ॥ ३७ ॥

३३. a भड क भडि म. चंचलि म. b सापणि सुंछणि संप्यणि सरी क; सुंछिणि शरी म. c भाइ म. परभुडा क. भडि भूडा म. d. आणिसि म. आ पछी क म मा १ वडी वधु.—

थोहर पाए नि थुवडी, थोगडवोलि नि थोवडी ।

बाडी वरडी चूटी वली, वयठइ नाकि न आणे मली ॥ ४० ॥

a थोवडी म. c वरडी नि बलवली म. d बिठइ म. म आणे वली ॥ ३९ ॥ म.

३४. a भूड म. b डारइ म धुवड क, धूवडि म. c लपटि म. आणि क, आणइ म. d परण्यानुं म. केहु क म. आ पछी क म मा १ वडी वधु:—

हीण पीण दीना दासना, ते अपलक्षण नहि आसनां ।

जे जे लक्षण नारी तणा, श्रीनी अंगि वसि ते घणा ॥ ४२ ॥ क

a हीणा म b नही आसना म. c तणां म. d अंगि वसइ ॥ ४२ ॥ म

३५. a कदलीयंभ क. b दंत दीपि क, दंतपति ते म. दाडिम म. c पुष्टा अ. आपनी म. d अधर म.

३६. a हीअडि क, हीडि म. b गजवज क. गजवज म. हराव्या क, हरावि म. सती क. c रूपि क, रूपिइ म. रंभ कइ क, रंभा कि म. रोहिणी क. d कि म कि म. रोहिणी अ, मोहिनी क, मोहिनी म.

३७. a उर्वसी क, उर्वशी म. b 'ही' क म मां नशी. हरी क, यही म. c जोता अ. d पठि क. पहिरा क, पहिरिउ म.

वेणीदड लंब लहिलहह, रूपि राणी पांसइ रहि ।

कानि जटित खरी खीटली, झबकइ झालि हाथि वीटली ॥ ३८ ॥

नामि पनुती श्री छुंदरी, सामुद्रकने लक्षणि करी ।

पूछइ बोल जके आकरा, ते ते ऊतर आपइ खरा ॥ ३९ ॥

गीत नाद नाट[क]नी कला, जाणइ धर्म नीति निर्मला ।

मंत्र तंत्र जाणइ विज्ञान, जाणइ ताल तणां ते मान ॥ ४० ॥

मेघवृष्टिना जाणइ मर्म, जाणइ जल-आकर्षण कर्म ।

वन-रोपन जाणइ आकार, जाणइ जे जे धर्माचार ॥ ४१ ॥

३८. a वीणि म. लहिलहइ क, लहलहइ म. b रूप न राणी क, रूपि न राणी म. पांसि क, पांसिइ म रहइ क म. c काने क, काने म. जटित क म. d झबकि म.

३९. a नामि म. b सामुद्रकिने क, सामुद्रिकने म. भरी क e जे आकरा क, जिके आकरा म. d ऊतर म.

४०. गीत गान नि नाटक कला म; नाद नइ नाटिक क. b धर्म, क; नर्मल क; धर्म नीति ते जाणइ भला म. c जाणइ म. विज्ञान म. d जाणइ म. तणा क. ते मान क, सवि मान म जा पछी क म मां १ कही वधुः—

जाणइ उच्चत कला जे चित्र, जाणइ वचन मेद वाचित्र ।

जाणइ ज्ञानमिया जे दंग, जाणइ जे नरतइ जल थंग ॥ ४८ ॥ क ॥

a जाणइ उचित म. जि म. b जाणइ म. वाचित्र म. ज्ञान म. ये म. d जाणइ ये म. ॥ ४९ ॥ म.

४१. a जाणइ म. b जाणइ म. क्रम क, कर्म म. c वनगोपन क. रोपण अकार क, गोपन आकार म. d जाणइ म. धर्म क म. वचार क, विचार म.

શકન-શાસ્ત્ર જાણઈ ગુરુ થકો, જાણઈ ઘાળી જે ઘેવકી ।
 જાણઈ વસ્તુ વધારી વાન, જાણઈ મધુગં રાંધી ઘાન ॥ ૪૨ ॥
 ગુંથઈ વૈણિ ફૂલ ફૂટકાં, જાણઈ કથન કહો વાંકકાં ।
 આણઈ ઓગતિ અનેરામાંદિ ઋતર પેતાં ઘાર ન લાટિ ॥ ૪૩ ॥

૪૨ a શયુન-ક મ-શાધ ક. જાણઈ મ. b જોણઈ મ વાણિ યે
 મ. c જાણઈ મ. વસ્તુ મ. માન ક. d જાણઈ મ. આ પછી ક મ માં
 ૪ કહી વધુ —

જાણઈ સોવન રૂપા સદિ, આપઈ ઋતર હીઅઢા શુદ્ધિ ।

જાણઈ મઢાવી પ્રાસાદ, જાણઈ કરી વ્રિતઢાવાદ ॥ ૫૨ ॥ ક

a જાણઈ મ. સોના મ સિદ્ધિ મ b હીઅઢિ ઋતર મ. c જાણઈ મ.
 d જાણઈ મ ॥ ૫૨ ॥ મ

લહી લક્ષણ સામુદ્રિક મળી, જાણઈ ગતિ જે લીલા તળી ।

જાણઈ તેલ સગધા કરી, જાણઈ પરીપ્યા જે ગુન તુરી ॥ ૫૩ ॥ ક

a હયલક્ષણ મ. સામુદ્રિક મ. b જાણઈ મ. c જાણઈ મ સુગધાં મ.
 d કરઈ પરીક્ષા મ. ॥ ૫૩ ॥ મ ॥

સાર પાસ રમતા રંગ વઢવ, જે પૂવી જાણઈ ગરવઢવ ।

કરલાધર ચોલન પડવઢી, મોજન-વધિ જાણઈ ચઢવઢી ॥ ૫૪ ॥ ક

a સારિ પાશિ મ વઢ મ b જાણઈ જે ચૂવી ગરવઢ મ c ચોલઈ
 મ. d મોજન પરિ જાણઈ મ ॥ ૫૪ ॥ મ

જાણઈ વિણ વલાના દેપ, જાણઈ પહિરી નવ નવ વેપ ।

નયણ-સન્યા સપલી કરઈ, સુપમડન ઘરમડણ લહઈ ॥ ૫૫ ॥ ક

a જાણઈ વણિજ મ b જાણઈ મ c નયણે મ લહઈ મ. d મડન
 મ. ॥ ૫૫ ॥ મ.

૪૩. a ગૂંથઈ ક મ વીણિ ક મ ફૂટકા અ ક ફૂટરા મ. b જાણે
 મ. વાકડા અ ક, કહોશિ ઘણા (પાઠાથી 'કહિ વાકડાં') મ c આણઈ મ
 ઋગતિ ક, ઋગતિ મ. પાહિ ક d ઋતર ક ઋતર મ. દેતા ક વારિ ન
 લાય ક; લાઈ મ આ પછી ક મ માં ૧ કહી વધુ —

દેસ દેસની માપા લહઈ, વૈધવલા કહિ હાહિમપણઈ ।

જાણઈ લોક તળા વ્યવહાર, જાણઈ પહિરી સધિ શિળગાર ॥ ૫૭ ॥

a દેશ દેશની મ. મળઈ મ. b લહિ મ c જાણઈ મ d જાણઈ મ.
 શિળગાર મ ॥ ૫૭ ॥ મ

लहि हरीआली अरथ अनेक, जाणइ वीणानाद-विवेक ।

पति रंजन अंजनना योग, चउरासी आसनना भोग ॥ ४४ ॥

जाणइ बालचाल हेलवी, जाणइ करि कुंकम केलवी ।

जाणइ सोधन वर्ण विशेष, लपि अष्टादश लहि विवेक ॥ ४५ ॥

लाडी चोडी नइ सोखी, हाडी महायोधी भरहठी ।

कर्णाटी कान्हंड डाहली लपि मागधी ससी संहली ॥ ४६ ॥

खुरासाणी गुजर कुंकणी, हुम्नोरी परतीरी भणी ।

मालवनी लपि लहि विचार, बोली लपि एतलइ अदार ॥ ४७ ॥

चउसठि कला नारीनी भणी, जाणइ अधिक घली ते घणो ।

सवि पारखां लहि बोलतां, पहिरइ बख्ख अंगि सोभतां ॥ ४८ ॥

करि वात डाहिम आपणी, जाणइ पंच काव्य ते भणी ।

जाणइ चूरण सकल अभिधान, जाणइ पर उतारी मान ॥ ४९ ॥

४४ a लहइ क. हीयाली म. अंक क. b जाणइ म. c पर रंजन म. d चुरासी म. आसन रागोग क

४५. a जाणइ म चाले क. b जाणइ म. कुंकम क. c जाणइ म. सोधन म. रूपा सधि क. वर्ण विवेक म. d लिपि म. अष्टा लहि असदि क; लहि अशेष म.

४६ a नि म. b हाडीयो क. महवी क, महयोधी म. c कर्णा टीक क. हृदय टाहली क; काहली म. d लिपि म. ससी क. सिंहली क, सिंगली म.

४७. a खुरासाहाणी म. गुजरि क, गुर्जरी म. कुंकणी म. b हुम्नोरी क परतारी म. c मालवणी क. लिपि म. लहइ क म. d लिपि म. एतल क.

४८. a चउसठी म. नारिनी क म. b जाणइ म. तेह म. c लहइ क लइ म. d पहिरि क. अगवख क. सोभता क, सोहता अ.

४९. a करइ क म. b जाणइ म. जे क. c जाणइ वर्ण क, जाणइ सकल चूर्ण म. अभिधान म. d जाणइ म. मान म.

જાણઈ વેઘ ઢાકિણિ-નહ પ્રહી, ભૂત પ્રેત જાણઈ નિપ્રહી ।

જાણઈ ઘોઢી દલૂયા દથી, જાણઈ ગોલી-ગોરસ મથી ॥ ૫૦ ॥

સચિ વ્યવહાર સકલ વ્યાકરણ, સજન વર્ગ સેવકનાં ભરણ ।

નારિ તણા જે યરતહ ધર્મ, તે તે જાણઈ સઘલા મર્મ ॥ ૫૧ ॥

ભૈરવ પંચમ નાટ વસંત, મેઘરાગ શ્રોરાગ હસંત ।

એકેકાની છ છ નારિ, તે છત્રીસ માલ વિચાર ॥ ૫૨ ॥

ત્રિણિ ગ્રામ સર સત્ત સરંગ, લહિ ગણીસ મૂર્છાના ચંગ ।

તાન માન ઓગણપંચાસ, શ્રુતિ ઘાવીસ તણડ અમ્યાસ ॥ ૫૩ ॥

જાણઈ તાલ કોહિ છપ્પન, પંચ ઘાઘ વસુદા ઘિતપન ।

કરઈ પરીક્ષા જિમ જિમ કસી, જિહાં જિહાં જોઈ તિહાં તિહાં તસી ॥ ૫૪ ॥

કહ ઘાલા ત્રિપુરા મુખિ ઘસી મૂરતિયંતી સરસતિ હસી ।

જે વલતું પૂછઈ ચાલિકા, નુ હુઈ ઝતર સહુ દિ તાલિકા ॥ ૫૫ ॥

૫૦. a જાણઈ જે ક, જાણઈ યે મ. ઢાકિણિ પ્રહી ક મ b [કમાં b લલવી રહી ગઈ છે] જાણઈ મ. d જાણઈ ગોરસ ગોલી મ.

૫૧. a સિચિ ક. વ્યાકર્ણ ક મ. b સ્વજન ક, સ્વજન મ વર્ગ ક મ. સેવકના મ. ભર્ણ ક મ. c તણાં ક. યે મ. ધર્મ ક મ. d જાણઈ મ. સઘલાં ક. મર્મ ક મ.

૫૨ a નાટ ક; નાટક (પાઠાથી 'નાટહ') સંત મ d શ્રીગાર અ. વસંત મ. c એકેકાની ક, અકેકાની મ. d એ મ. છત્રીસ ક, છત્રીસ મ. વિચારિ ક, વિચારિ મ.

૫૩. a ત્રિણિ ક. નામ અ, ગાન ક, ગ્રામ મ. સર સત્ત ક. સુરંગ મ. b લહુઈ ક એકવીસ ક, ઝગણીસ મ. મૂર્છના મ c તાન માન ક. ઝગણપંચાસ ક d શ્રુત ક. વ્યાસી અ. તણ ક, તણા મ.

૫૪. a જાણઈ મ. છપન ક b વસુદા ક મ. વ્યતપન ક, વ્યતપન મ c યિમ યિમ ક, યમ યમ મ. કસી મ d તિહા તિહા ક. તિસી મ.

૫૫. a કિ મ. વશી મ. b હસી મ. c યે મ. પૂછઈ વલતુ ક; વલતુ મ. d નુહઈ ક, નુહિ મ. ઝતર ક ઝત્તર મ. દિહ સહુ મ.

करी निरीक्षण हरख्या हीइ, करी सूखडी सबल करि दीइ ।
 अति परगण्या सजन सिउ मिल्या, लेई लगन घरि पाछा बल्या ॥५६॥
 आवी वीरमतीनइ कहिउं त्रिभुवन-रूप पकठउं थयुं ।
 जे लक्षण सामुद्रक तणां, ते ते अंगि अनोपम घणां ॥ ५७ ॥
 अवगुण एक नही आसनु महिमा घणउ बली वासनु ।
 रत्नयोनि पाटणनुं नाम, विनय विवेक तणउं ए ठाम ॥ ५८ ॥
 जे जे अह्य साचवणी करी, ते जाणइ परमेश्वर पुरी ।
 फोफल पान फूल पकवान, बाल्या देह तणा अह्य वान ॥ ५९ ॥
 करु सजाई वीचाइ तणी, गुहं पद्मालु सोदासणी ।
 पापड बडी कर्यां पकवान, सालि दालि सवि सोध्यां धान ॥६०॥
 बाल्या मंडप बेगि विशाल, आप्या सवि सोनाना बाल ।
 मेह्दां आसण नइ आडणी, रूपानी मांडी मांडणी ॥ ६१ ॥
 ठामि ठामि गई कंकोतरी, आव्या सजन सवे नहुतरी ।
 बड्ठी पंति खंति वेवडी, हाथ पाय घोइ धुसटी ॥ ६२ ॥

५६. a निरण क. हैइ क. b ते वीड म. c परगण्यां म. धजन-
 सउ क, सुजन श म. मल्या क

५७. a नि क म. b त्रिभोवन क, त्रिभोवनि म. एकठं क, एकठं
 म. थयु क, थयूं म. c ये म. सामुद्रिक म. d अंगि म. घणा अ.

५८. a अवगण म. नहीं म b महिमा बली घणु तासनु क, महिमा
 एक बडु वासनु म. c पाटणनु म ठण म. d तण क. ए ठण म.

५९. a अह्य क अम म. b जाणे म. परी क, परी म c फूल
 पान क, पकवान म. d सालि दालि सवि शोभा धान क, देह तणा अह्य
 बाल्या वान म.

६०. आ कडी क मां नथी. a बिह्वा म. b गहूं म. पद्मालि म.
 सोदाशिणी म c करिआं म. पकवान म. d सोध्यां सवि धान म.

६१. a बाला क. b आप्या सवि सोनानां क. c मेह्दा क. थायन
 नइ क, आसण नि म d माडी क. माडणी क, आडणी म.

६२. a ठामि ठामि म. गई क. गे म. b धन क. मंडे म.
 नहुतरी क, नुहूतरी म. c बिठी म. पंति क म पाति क, पंति म. वेवडी
 म. d घोया क म. चडवडी क, धुसटी म.

पहिलउं मेहली फलहलपूर, खाजा लाइ पछइ कूर ।
 वालि सुहाली घृतनी नालि, सोल सालणा बांधी पालि ॥ ६३ ॥
 आव्यां घोल तणां माटलां, भरी भरी मेह्दां घाटलां ।
 करधा कूर करंवा करी, कर घोइ जलझारी भरी ॥ ६४ ॥
 पान फूल केघडीउ काथ, सज्जन कीजइ टाढा हाथ ।
 चंदन चूआ नइ चांपेल, मंडपि रंगि रदावी रेलि ॥ ६५ ॥
 चुंप भरिउ खुणालु सति भुंगल मेर दोल ढमकंति ।
 मुगट अस्या बे मोती भरी, जई कुंअर परणेशइ सरी ॥ ६६ ॥
 मामा तिहां माम[हि]कं करइ चाहु न चूकइ बीचा वरइ ।
 साथि रथ घोडानी घाट, मोटां घायण गाइ भाट ॥ ६७ ॥
 घोलइ मंगल जे जात्रणी, चंद जिमणि जेहवी चांद्रणी ।
 विमल कुंअर वर चंचलि चडइ, ऊंचउ अंवर समाणउ अडइ ॥ ६८ ॥

६३. a पहिलु क, पहिल म. मेहली क, मेहलि म. फलहुलि क म.
 b बीजा क, पाजा म. पच्छइ म. c सुहाली म. घृतिनी क कालि अ, क.
 d सालणे क, सालने म. बांधी क.

६४. a आव्या म. भरथा क, भयां म. माटला अ, माटलां म.
 b मेह्दा अ, मेहल्या क म. वाटला अ. 'करथा' ने बदले 'ठारथा' क,
 ठार्या म.

६५. b सजन क बीजि म c चूआ चंदन नि म. चापेल क.
 d मंडप क रग क म बहावी क म. रेल म.

६६. a पूप क, खूप म. पूणालु क, खणालु म. पति क म.
 c मुगटि क असा क म वइ क, वि म सरी क, सिरी म. d जे म.
 कुंअर म. परणेश क, परणेशि म. घरी क, सिरी म.

६७. a त्यहि म. मामहिरु क म. करि क. b चाँवाउ क, चाल
 म. चूकि क बीवाह क, बीहा म वरि म. c साथिइ म. घोडाना म. d
 घायण घायण भाट क म.

६८. a सवि क, ये म. जाद्रिणि म. b चंद्र क म. यमलि क,
 जमलि म. जेहवी चाद्रिणी म. c कुंअर म. चंचल क. d ऊंचु क.
 अंवर क म. अडि म.

जोतां तेह तणइ मुखि चटइ, लाखीणां लूंछणहां घटइ ।
 माहजन-नइ मेलावइ घणइ, पुहुता परसरि पाटण तणइ ॥ ६९ ॥
 साम्हाना साचव्या ववेक, ऊतारा आपीआ अनेक ।
 घरि चउरी बांधी चडवडी, सोना रूपानी ते घडी ॥ ७० ॥
 कुंअर-अंगि करी मांजणुं, सिणगारी सोहावी घणुं ।
 पहिलुं आंजी आछां नेत्र, पटुलउं पहिरिउं पानेत्र ॥ ७१ ॥
 लंब वेणि लहिकइ गोफणउ, रुअहु रंग राखही तणउ ।
 मनरंगि माता पूरीउ, सिरि सइयु ते सिंदूरीउ ॥ ७२ ॥
 नलवटि डीली बित्तिपति घणी, झालि झवूकइ सोना तणी ।
 मादलीआं वलीआं वाकलां, कंचूकसण कस्या ते भला ॥ ७३ ॥
 करि चूडी कंकण खलकती, सिरि बावन चंदन बहिकती ।
 रसझिम पय झमकइ झांझरां, जाणे मयण तणां पांजरां ॥ ७४ ॥

६९. a जोतां म. जेह क. सुप क. b लापीण क, लापीणा अ. ते लछनि क. c जय जय वरभट्ट पिहू भणइ क; माहजन म नि म मेलावि क d पुहुता म. परिसरि क, पर सर म. पट्टणि क, पाटण म.

७०. a साहमीना क, साहामाना म. विवेक म. b आप्या म. c चुरी क म. चुवडी म.

७१. a कुअरि क, कूअरि म अंग म. करइ म. माजणु क, मांजणल म. b सिंगारी म. घणू म. c पहिलु म आजी अ क. आंज्यां म. आछा अ. d पटुल क, पटुल म, पहिरिउ अ, पहिरु क, पहिरइ म. पानेत्र म.

७२. a लंबो क. वीणि क म. लायु क, लहिक म. गोफणु क, गोफणउ म. b रुहु क, रुअहु म तण क. c मन रंगिइ म माइ क. d सरि क, शरि म. सियु क, सइयउ म. सिंदूरीउ क.

७३. a निलवटि म. व्यतपति क. व्युतपति म. b झवूकइ क. झवूकि म. सोनानी क. c मादलीआ अ, मादलीयां म. वलीयां म. वाकला क, वेडलां. म. d कस्या क कसि म. भलां क म.

७४. a ते अति ('यक्कण'ने स्थाने) क पलकती क म b सरि क. शरि म. c रसझिम क, रिगिशिमि म. झांझरा अ; पयल करि झांझरां म. d जाणे म. तणां क म. पाजरा अ. आ पछी क म नां १ कसी वधु:—

उढी घूघरीआली घाट, वेगि जोइ वरती घाट ।
 अवर जोइ जननी कोडि, रूंपमाहि नचि काढइ खोडि ॥ ७५ ॥
 सींकरि छत्र चमर बंवाल, तालीआ तोरण झाकझमाल ।
 पूंठि चंचल ओपरी चडी, लूण ऊतारइ वर-बहिनडी ॥ ७६ ॥
 घउल देई जाणइ धुलही, ते गाइ माहि अणकही ।
 नाचइ पाय कथारस कहइ, दान मान ते धंछित लहइ ॥ ७७ ॥
 मल्लयुद्ध समइ तरुआरि, चालइ साहवाला परिवार ।
 नफेरी भेरी वाजती, गण गाइ अवर गाजती ॥ ७८ ॥
 पुहुता तोरण जोइ लोक, साह्या साला कहि सलोक ।
 विमल-वाणि श्रवणे शांभली, गया साला ते दह दशि टली ॥ ७९ ॥
 पुंखइ सासू प्रेमि भरी, वर माहुरि गयु संचरी ।
 जोसी जय वरतावइ समइ, विम[लि] श्रीकर ग्रहीउ तिमइ ॥ ८० ॥

मुप जोइ आरीसामाहि, वाजणढे बीजावि वाय ।

सहीअर सहीअर सरसी मली, कोटइ टोडर घातइ बली ॥ ८१ ॥ क

a आरिसा माहि म b बीजणढे म. c सहीअर सहीअर म. मिल्इ म. d टोलइ टोडर घालि गलइ म. ॥ ८१ ॥ म.

७५ b वेगिइ म c अठइ तर योइ क, आवइ वर जोइ म. जन क म. d रूंपमाहि म. नच क. वीसि म.

७६. a शरि म. b तलीआ क, तलीया म. c पूंठि क, पूंठि म. चचलि क पहरि क, ऊपरि म d लूण क, लूण म. ऊतारि क म.

७७. a धुल क, धूल म. देई जाणइ म. b गाई क. माहि क, माहिइ म c पय क. कहि म. d दान मान म

७८. a मल्लयुद्ध क शरमइ क, शरमि म. तरुआरि क. b चालि म. साहवाला परिवारि क. c फेरी ('भेरी'ने स्थाने) क वाजते क म. d गुण क म. गाते क अवर क. गाजते क म.

७९. a पुहुता म. तोरण क म b साह्या साला क म. दह क. सलोक म c वाणि म. शांभली क, शांभली म. d गया क म. दस क, दशि म.

८०. a पुहुकर क, पुहुकर म. प्रमिइ म. b माहि क, मारगि म. संचरी म. c जोसी गमय वरतावइ यशइ म. d विमलि क, विमलि म ग्रहीउ क, मह हीउ म तिगइ म.

कर-मेल्हावणि धन आपीआं, मंगल च्यारइ घरतावीआं ।
घर परणी ऊतारइ रहइ, मंहि ऊगमतइ गुरय लहि ॥ ८१ ॥

घली घरठी तणइ विचार कीघा वीवाह तणा व्यवहार ।
मेल्हां मोदक-भरीआं माट, आगलि मेल्हा सोचन पाट ॥ ८२ ॥

पगपडणइ जे धन परखीइ, तेणइ सासू मन हरखीइ ।
तूठी सासू दि आसीस, जीवउ अगणित कोडि घरीस ॥ ८३ ॥

सासन देवति तणइ पसाइ, चडती कला हज्यो जगमाहि ।
कंत सरीसां करज्यो राज, मायवह तुल मेढयां आज ॥ ८४ ॥

नणदर फईअर सासू बहू, रुडउं सगुं मनाविउं सहू ।
जिनवर गुरु गुरुणी प्रीय तणी, भगति करइ श्रीअ सुंदरि घणी ॥ ८५ ॥

पट्टणि तेय तणउं अहिठाण वीवाह तणुं मांडिउं मंडाण ।
पिता तणइ नामि लागता सजन कोटि मलीया मागता ॥ ८६ ॥

८१ a -मेल्हावण क, -मेल्हावण म. आपीआ अ, आपीयां म. b
च्यारइ म. वरतावीयां म. c रहिउ म. d ऊगमति म. लहइ क, लहिउ म.

८२. a तणा क म b वीवाहता क, वीवाहाना म. आचार म. c
मेहल्या क म. भरीआ अ, भरीया म. d माड्या क, मेहल्या म.

८३. a पगपडणे क, पगपडणिये म ['जे' म मां नदी.] परप्पीइ
क. b तेणि म. सासूनु क, सासूनु म. परप्पीइ क c बलती क. तूठी
म. d जीवु क म.

८४. a सासन क, सासन म. देवि क म. सपसाय क. b हज्यो
अ, हज्यो क, हज्यो म. यिग क. माहि म. c सरीसां म. करयो अ क म.
d विहू क, बहू म. भलि क. जु 'बुद्ध' ने स्थाने म.

८५. a पैअर म. b रुड क, रुड म. सगु अ, सगु म. सणीज
सहू म. c जिनवर क म. गुरुणी म. प्रीअ तणी क. d करि क. धी
क म. सुंदरि क.

८६. a पिता 'तेय' ने स्थाने क. म. तेणइ क. अहिठाणि क, अहि-
ठाण म. b वीहता क, वीहता म. तणु अ, तं क. तणउं म. मांडिउ क,
मांडिउ अ. c नामि क म. d सजन म. कोडि क म. मलीयां अ,
मिलीआ क, मित्या म.

बाप थकी जे पडतु पुत्र, ते किम राखइ घरनूं खत्र ।
महिअलि न रहि तेहनी माम, बाप तणउं लोपाइ नाम ॥ ८७ ॥

बाप थकी जे चडतु होइ, कुंभर करमी कहीइ सोइ ।
जिम जिम मोटा करणी करइ, तात-नाम त्रिभुवन विस्तरइ ॥ ८८ ॥

विमल मंत्र तव कर वावरइ, मागत-जन मोकलामण करइ ।
मनगमता तेजी तोखार, आपइ कनक कोडि सिणगार ॥ ८९ ॥

गढगडतां दीजइ गुडीयां, भारे भयरचनां जोडीयां ।
मेघाडंबर नइ मुहुवटा, कठपीठ पठाणी पटा ॥ ९० ॥

वि खरवास खेस आडिका, गज[वा]डि निर्मल गंगा यिका ।
दिइ झूना नइ झ[र]मर तली, नीलनेत्र मुग्गवन्नावली ॥ ९१ ॥

८७. a ये म. b घरनू अ क. c रहइ क. तेहनू म. d तण क.

८८. a थिकी म. ये म. चडतु क. b कुंभर म. कहाइ म. सोय क. c जिम जिम क, यम यम म. बेटड 'मोटा'ने स्थाने क, मोटां म. d नाम क. म त्रिभुवन क. त्रिभुनि म. वस्तरइ क, विस्तरि म.

८९. a मंत्रि म. b जिन क. d आपि क. शणिगार क, शणगार म. आ पछी क म मां १ कही वधुः—

छ दरशन पूरा पेपीइ, सजन वर्ग सवि सतोपीइ ।

देवदूष्य दीजि दोकदा, चगी चीत करइ चुपदा ॥ १०५ ॥ क

a दरिशन पूरां पोयियां म. b स्वजन म संतोयियां म. c देव दीष्य दीजइ दोकदा म. d चांगा चित म.

९०. a गजगडता अ, गढगडतां क म. दीजि क. गुडीआ क, गुडीया अ. b भिरवनां क म. जोडीआं क, जोडीया अ. c ए 'नइ'ने स्थाने क, नि म. मुहुवटा क. d कटपाट पठाणी पटा क, कट्ट पीठ पिठाणी पटा म.

९१. a दिइ क म. पर्वास म. पाडकी क, पांडिकी म. b गजवड क, गजवडि म. निर्मल क. पकी क म. c झूना दि क, झूना नि म. नर्मल क, शरमर म. d मुग्गवन्नावली क, मुद्गवन्नावली म.

बासन्ता सोहइ श्री बाफ, पटकुल प्रकटवा प्रताप ।

पोता परदेसी साडला, मधू मन-बंधित जेतला ॥ ९२ ॥

दि घण बेलि वणावी पटी, धूली धूमराई घटी ।

चोखा चीर चंग चारसा, लख्या हंस सूडा सारसा ॥ ९३ ॥

नाछां छाथल दिइ दामणी, संतोखी सवि सुहांसणी ।

नारंगी नवरंगी जाति, ताजी तारा-मंडल भाति ॥ ९४ ॥

बहुमूलां मोटां मीणीयां, देतां पहिलां मन-प्रीणीयां ।

घज सनाथ जिनमंदिरि बहू, संतोखि गुरु गुहणी सह ॥ ९५ ॥

लेई जान धलीवा घर भणी ससरइ कीधी पहिरामणी ।

आविड कइ ऊगिड खर, जई गेहडी वजाव्यां तूर ॥ ९६ ॥

९२. a सोहि क म शरि म. बाप क, व्याप म b पटकुल क म प्रगटीआ क, प्रगटीया म. c परदेशी क म. साडला अ क d मिधू क, मिधु म. मनबद्धित क दइ भला क, यज भला म.

९३. a दिइ घण बोल कणी ऊपटी क; दिइ म; कणा ऊपटी म. b धुली क धूमराय क नइ टटी क नि घटी म. c चोखा म. चंग क. d लाल गुलाल रंग चारिसा क, लख्या म. आ पछी क म मा अडपी कबी बधु —

निरम परम साजा साखर. वास्या वल्ल वहाव्या पूर ।

a नर्म परम म. b वास्या म.

९४. a छाथल म. दि क. b संतोषइ क, संतोषि म सोहासणि क, सोहासणि म. आ पछी क म मा अडपी कबी बधु —

कमलवना(-वना म) कमपा चाटनी केकाली फाली फूटनी ।

a याति क. b मंडलि क.

९५. a बहू म. मूला क म मीणीआ क, मीणीया अ. b देता अ पहिला अ. प्रीणीआ क, प्रीणीया अ. c मंदिर क. d संतोषिड क म. गुरु गुरणी क, गुरु गुरणी म.

९६. a जान म. वत्या क, वलीया म. b ससरइ क, ससरि म. c आविड विमल क, आविड विमल कि म. खर क. d जै म.

साहसु आविउ नगर-नरेश, घण ऊछवि वर कीध प्रवेश ।
प्रीय सिउं प्रेम पूरि मांडती, इक आछण पाणो छांडती ॥ ९७ ॥

देवालइ पुहुतां घर बह, रामति रमतां जोइ सह ।
गुरु गोत्रजनइ करी प्रणाम, पुहुचइ वासु तणउ जिहां ठाम ॥ ९८ ॥

परणिउ घर पयसारु हूउ, मागत जन ते भागइ दूउ ।
दानि भानि रुलीआयुत थयुं, संतोखिउं सह घरि गयुं ॥ ९९ ॥

नवयौविन बे नवला बेश, बिहु मानइ नगर-नरेश ।
बिहु सिरि अगर बहुकइ वास, बि लहूआ बे लीलचिलास ॥ १०० ॥

बिहु वचखण बि गुणवंत, बिहुनइ पोतइ पुण्य अनंत ।
हसतां हरखि पाइइ होइ, बिहु सर्खासरखी जोइ ॥ १०१ ॥

९७. a साहसु म. नरेश क. b बडइ बडइ वर किद्ध प्रवेश क,
बडि बरि वर किद्ध प्रवेश म. c प्रीऊ सिउ क, प्रीयसं म. 'प्रेम' क मां
नथी पूर क म. d एक क. पांणी म. छाटती क.

९८. a पुहुता क, पुहुतां म. b रमता अ. c गोत्रजनि क म.
प्रणाम म. d पुहुचइ क, पुहुचइ म जिहां वासनु ठाम क, वास तणउ यहां
ठाम म.

९९. a पिसारु म. b जे क. मागिउ म. c दानि भानि म.
रुलीआयति क, रुलीआयति म. थयु अ, थयूं म. d संतोख्युं क. सहइ म.
धानकि क. गयु अ, गयू म.

१००. a यौविन क ते क बेस म. b बिहुनइ क, बिहुं म. मानइ
म. नगरनरेश क c बिहु के, बिहु(नइ) म. शरि म. बहिकइ क, बहुकइ
म. d बे क म. लहूआं क म

१०१. a बे क वचखण क. विचखण म. बे क म. b बेनइ क,
बिहुनि म. पोति म. c हरपि क, हरपिइ म. d बेऊ क, बेहू म. सरंगा
क, सुरंगां म. सरसी क, शरपी म. आ पछी क म मां १ कही वधुः—

बादी वन छइ रुलीआमणां, बहिकिइ फूल अमूलक घणां ।

चंपक कुसुम मुगट सरि धरि, पाडोपली जलकीडा करि ॥ ११९ ॥

a छि रुलीआमणा म. b बहुकइ म. अमूलिक म. c शरि म. धरइ
म. d पडोपली म. करइ म. ॥ ११९ ॥ म.

विमल श्री वे नवला वेह, बि सिणगारा दीपह देह ।
 विहुनइ मनि वसिउ जिनधर्म्म, उदयवंत छइ विहनां कर्म्म ॥१०२॥
 यिइ यौवन रुडइ जोगवइ, चिइ मन-वंछत सुख भोगवइ ।
 घणा दिवस द्विघ घुल्या जसिइ, सुकटंय पाटणि गयां तखि ॥१०३॥
 खंडि खंडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।
 मुनि लावण्यसमयची वाणि, एतलइ पंचम खंड वखाणि ॥१०४॥

इति विमलप्रबन्धे नवरंग नवखंडे सामुद्रलीलक्षण चतुषष्टि कला
 अष्टादशि लपि नाम ताल संख्या श्रोत्राणित कन्यानिरीक्षण पाणि-
 ग्रहण पत्तनगमने पंचम खंड समाप्तः ॥ ५ ॥

१०२. a बहू श्री क. वेस क शरपा नेह म. b वे क. वेह म
 शणिगारा क शरपा म दीपि क. c विहुनइ क विहुनि म वसीउ क,
 वशु म धर्म क म d छि म वेहना क, विहुना म कर्म क म.

१०३ a वे क म रुडि क म योगवइ अ क म b वे क
 म. मनवडित क म. सुप क म. भोगवि क म c दिवस क द्वि क,
 हव म. घुला क. जसिइ क, यशइ म b सुकटवा क म. पट्टणि क म
 म्या क म तसिइ क, तिसइ म.

१०४. a नरमली क. b गुणता संपद कली क c मनि लावण्य-
 समइची वाणि क d एतलि क. पडि क, पड वपाणि म अही सुधीमा
 क म मा १२३ कही वाय छे

गुणिकाओः—

इति श्री पंडित लावण्यसमवगणिकृते विमलमय मनोहर प्रगट प्रबन्धे नवरंग
 नवपदे पंचम पड सपूर्ण ॥ क

इति विमलप्रबन्धे नव पदे सामुद्रिक कथित लीलक्षण । चतसृष्टि स्त्रीकला,
 अष्टादश लिपिनामकथन । छ राग, ताल, मान श्री वर्णन । कन्यानिरीक्षण,
 पाणिग्रहण, पत्तनगमने पंचम पड ॥ श्री ॥ श्री ॥ श्री ॥ म

खंड ६

[दूहड]

पुहुत्तां पट्टणि पुरभणी, प्रेमि पूरिउ वास ।
रहितां मंदिर रंग-भरि, छाना हूआ छ मास ॥ १ ॥

ढाल

इणि अवसरि गणघर बडा, श्रीधर्मघोषसूरिदू हे ।
आवीआ अर्बद-तलहटी, ऊपनु अति आणंदू हे ॥ २ ॥
जोउ जोउ अर्बद अभिनवु, नही नही जिन-प्रासादू हे ।
देखी डुंगर दीपवु, ऊपनु मनि विखवादू हे ॥ जोउ जोउ ॥ ३ ॥
गुरु गच्छपति ध्यानि रह्या, समरी देवि अंवावि रे ।
अर्बद तीर्थ जिम हुइ, बोलइ सरल सभावु ए ॥ जोउ [जोउ] ॥ ४ ॥
वीरसुतन पुरपाटणि, वासइ विमल प्रधान रे ।
पुहुंचउ प्रभु वेदाविवा, जु तुह्य तीरथ ध्यान रे ॥ जोउ जोउ ॥ ५ ॥

म मा ज 'पड छठउ' छे,

दूहा क म

१. a पहुता क, पुहता म. पुण्यवसि क, वेगिदू म b प्रेमिद म.
पूह क, पूयां म c रहिता क म. मदिरि क म

'ढाल' शब्द क मां नही.

२. a एणि क. b धर्मघोष सूरिद क. c आवी क, आव्या म. अर्बुद
क म. d ऊपनि म. आणद क

३. a अर्बुद क म. b नही जैन प्रासाद क. ए 'हे'ने स्थाने म.
c डुंगर क. अभिनवु क. d ऊपनु विषवाद क. ए म.

४. a गुरु गच्छपति ध्यानिद म. b 'रे' क मां नही. अंवावी
ए म. c अर्बुद क, अर्बुदि म. तीरथ म. यिम क, यम म. हुइ क. d
बोलइ क, बोलु म. सभावु क. ए म.

५. a वीर पाटणि क; पाटणिद म. b वासि क, वासिद म. 'रे' क
मां नही. प्रधान म. c पुहुचु क म. प्रभू क. वेदेववा म. d तम म. 'रे'
क मां नही. काज रे म.

वचन कही देवति बली, गणघर पाटणमाहि रे ।

संघ सुजन उच्छव करइ, विमल ते बांदा जाइ रे ॥ जोड जोड ॥६॥

गुरु उपदेश दीइ घणा, सांभलि विमल प्रधान रे ।

अर्बुद तीरथ थापना, तुल्य जस मेरु समान रे ॥ जोड जोड ॥७॥

विमल भणइ सहिगुरु सणु, नहि धन एतलुं आज रे ।

कहु जिनमंदिर किम कहं, मोटां तीरथ काज रे ॥ जोड जोड ॥८॥

आराधन अंघाविनुं, आपइ सहिगुरुराय रे ।

चतुर्विध संघ मिली करी, जात्र आरासण जाइ रे ॥ जोड [जोड] ॥९॥

मंत्र जपइ मंत्रीसरु, बडठड अन परताजि रे ।

चक्रेशरि पद्मावती, श्रीजी देवि अंघाधि रे ॥ जोड जोड ॥ [१०॥]

त्रिहु उपवासे देवता, आवी झाकझमाल रे ।

मागु घर मंत्रीसरु, तूटी ततकालि रे ॥ जोड जोड ॥ ११ ॥

६. b पाटणमाहि क 'रे' क मा नयी. हे म. c समुल क. सहू म. उच्छव क, उत्सव म. करी क. d विमल वदावणि जाइ क. 'रे' क मां नयी. वदिवा म. हे म.

७. a उपदेश म. देई म. b सामलि अ क. 'रे' क मां नयी. c अर्बुदि म. थापिवा म. d तुम्ह क, तम म. यश क मेर म. 'रे' क मां नयी. समांनू ए म.

८. a भणि म. सणु क, सुणउ म. b एतु क एतल म. 'रे' क मां नयी. आज ए म. c विम हू क कहु म. मदरि कहं क; करू म. d 'रे' क मां नयी. काज ए म.

९. a अंघाविनू म. b आपु क, आपि म. 'रे' क मां नयी. c चतुर्विध क. सहित मली क म. d यात्र क, पाठा० यी 'जात्रि' म. आरासणि क, आरासणि म. 'रे' क मा नयी. जाय म.

१०. a जपि म. सरु क म. b बडठु क पिळउ म. अज म. परठावि क, परतावि म. 'रे' क मां नयी. c पद्मावती क म. d 'रे' क मां नयी.

११. a त्रिहु क. b 'रे' क मां नयी. c मागिन क. मंत्रीसरु म. d तूटी म. क्षाप ततकाल क. 'रे' क मां नयी. त्रिणि ततकाल रे म.

चउपई

सिंहनाद अंवाई दिद्ध, अति अजेय पदमावइ किद्ध ।
 चकेसिरि दि लखमी घणी, वर पाम्या गयु पाटण भणो ॥ १२ ॥
 पुहुतु मंदिरि चितइ धीर लहिर पुरप प्रसिद्धउ वीर ।
 ते आगइ दडनायक हुउ हुं तां ते कुलधी नही जूउ ॥ १३ ॥
 प्रहि ऊठी सिरि उद्यम थयु, परगट पाटण बाहरि गयु ।
 जोई थानक मांडइ साथी, बइठउ मणिमाणिक पाथी ॥ १४ ॥
 राउ तणा राउत झुझार आवी शर्म करइ हथीयार ।
 मांडइ वेझां मेल्हइ वाण वारइ केकइ चूकइ जाण ॥ १५ ॥
 विमल पंडि बोलइ पडवडउ, मइ प्रीछउ राउतनु घड ।
 भीम-कटकनुं भलुं पराण, जिहां आहावा राउत छइ जाण ॥ १६ ॥
 उपायु अतिघणउ अमर्य, भीम भूपनइ करसइ हर्ष ।
 परदल आगलि रहिसइ सज्ज, भीम भूपनां सरसइ कज ॥ १७ ॥

क मा 'चउपई' नयी; चुपै म.

१२. a दिद्ध क म. b 'अति' क मा नयी अजयपणु क. पदमावइ म.
 c चकेसर क दिइ म. लखमी क, लयिमी म. d ग्या क. ते यामी गिउ म.

१३. a विमल पुहुचइ मंदिर धीर क, वीर म. b पुरप म पर
 सिद्धउ क. c आगि म. डडनायक क हुतु अ d हु क, हु म. ता क.

१४ a ऊठउ क, ऊठिउ म. सर क, शरि म. यिउ क, गयु म.
 b बाहरि क बाहिइ म. थयु म c थानिक क, थानक म. मारी क,
 मारी म. d बयठउ क मणिमाणिक म.

१५ b शर्म करि क म हथीयार क. c माडइ म वेझा अ, वेझा
 क. मेल्हइ क. वाण म. d श्केकी क, अक्की म. चूकि म. जाण म

१६. पंडि अ मत्र क पडवडु क म. b मिइ म प्रीछिउ क म.
 रायतनुउ क c भिम क. कटकनु क, कटकनू म. भलुं म पराण म. d
 जिहा क. झुझार अ, छि जाण म.

१७. a अति पणु क. b भिम क. भूपनि क म. करसउ क, करशि
 म. c रहिसि क, रहशि म. राज क, गज म. d भिम क. भूपना क म
 काज क म.

तव राजा आविउ संचरी, सवि परिवारि रहउ परवरी ।
 भीम बाण जब मेहइ घसी, चूकु विमल मंत्र रहिउ हसी ॥ १८ ॥
 हतु भरसउ भागउ याज, मूरख-हाथ चडिउं छइ राज ।
 मुह मचकोडि मरइइ मुछ, भीम सहित छइ सचला भूछ ॥ १९ ॥
 रहिउ हाटि हसतु जाणीउ, भीमइ परखि[उ] तव वाणीउ ।
 बाण तणी काँई जाणउ कला, उठउ वणिग आवु आवला ॥ २० ॥
 बोलइ विणग अहो वाणीआ घबसि छासि बांध्या प्राणीआ ।
 तेल-दीप तिल बेचुं हीग, बाणी हुइ तुहासित धीग ॥ २१ ॥
 जाणउं मीठउं पाली भरी, राजा जमला जईइ डरी ।
 तुला घरंता धूजइ हाथ, बाणी हुइ तुहारा साथ ॥ २२ ॥
 हम करता जु तुहानइ कोउ, बाण तणा देखाहुं मोड ।
 बाल सुआरु करी साथरु, पेटि पान अठोत्तर घर ॥ २३ ॥

१८. a आवउ क. b परिवार क, परवार म रहिउ क म. परिवरी क. c भिम क. मेहइ क म. d मंत्र क; चूकि मंत्र विमल मनि हसी म.

१९. a भरसु भागु क म. b चडिउ क. छि म. c मुहु म. मरइ क, मोडि म. मुछ क. मूछ म. d भिम क. छि म. 'सचला' पछी अं मां करी 'छइ' छे, जे नकामो छे. भूछ क.

२०. a जाणीउ क, बाणीउ म. b भिमि क, नीमिइ म. तव पर-
 पिउ क; परपिउ म. आंणीउ म. c बाण क. तणां म. काँइ म. जाणु क.
 जाणउ म. बाउ क. आवला क, आवला (पाठा० थी 'आगला') म

२१. a बोलि म. विमल क म. आम्ह क. बाणीया म. b बिसि
 क, बिइसि म. बांध्या क. प्राणीया म. c टिप क. बेचु क. तिलावहुं हीग
 म. d बाणी जुइ म. तमासित क, तमासित म.

२२. a जाणु क. मीठउ क. पली क. b जिम लिइ क. जाई म.
 परता क, परंतां म. धूजि म. d बाणी म. जुइ म. तमासित क.

२३. a करतां म. तुमनि क म. b बाण म. तणु क. देपाइ म
 c सुआरि क, सुआरी म. d पेट क. पान म. अठोतर क, अठोतर म.
 घरउ म.

कहि ते तां वीधु मनरंगि, बाण न लागइ बालक-अगि ।
 जु अधिकुं उछउं वीधाइ तु सिर सही अहारुं जाइ ॥ २४ ॥
 कला देखाइ अवर प्रकारि, विलोणउं विलोइ नारि ।
 सयकइ वीधी जाइ झालि, चंपण खसर न लागइ गालि ॥ २५ ॥
 वीजी कला कहुं तुह्य जाणि जउ कीजइ पुहुचतु पराण ।
 जाउ न[इ] जो[इ] आवु बाण, पुहुचइ गाऊ पंच प्रमाण ॥ २६ ॥
 बाणी विमल इसी ठहरी, भीम तणी सीगिणि करि घरी ।
 बाण तणी कला ते इसी, भीम तणइ मनि भारे घसी ॥ २७ ॥
 तूठउ तुरीय पंचसइ किइ, दंडनायकनी पदवी दिइ ।
 रंगि राणिम लडी घणी गाजंतु आवइ घर भणी ॥ २८ ॥

दूहा

इक राजन रयणां तुरी, सही सेलडी समुद्र ।
 कहि कविजन दिन पाधरा तिहि घरि दूरि दरिद्र ॥ २९ ॥

२४. a कहु क, कहु म केतां अ वीधु क वीधू म. मनिरंगि क
 c बाण म. लागि म. बालक क. d अधिकु म. उछ क उछउं म. वीधाइ
 क म सरसही क. माथू म अमारु क अहारु म.

२५. कमां कडी २५-२६ नो क्कग २६-२५ छे a दिपाई म b
 बलोण क बलोइ क, विलोवइ म c वेधी क म d लागि म

२६. a वीजी क कहु क, कहूं म. तुम क म जाण क जाण म
 b जु क म. कीजि म पुहुचतु क, पुहुचनू म. पराण म c जोउ अ नि
 क म. जोउ आवि म बाण म d पुहुचइ क. पुहुचइ म परमाण क,
 प्रमाण म.

२७. आ कडी क मां नथी a बाणी म. विमलि म इसी म b
 सीगिणि म. c बाणकला देवाडी इसी म d वसी म.

२८. a तूठउ म. तुरी क म. पंचसि क दीइ क, दिइ म. b
 डडनायकनी क. किइ क म. c रंगिइ म. राणिम म. कीडी क लीधी म.
 आविउ क, आवीउ म

२९. a एक क म रयण क b पाठा० यी 'मही' म. सेलडी म.
 c एता जेह परि पधरा क; पदरा म. d तेह क म. दरिद्र क.

चउपई

पहिलउ जिणवर किद्ध प्रणाम, पुहुवइ जिहां जिनमंदिर ठाम ।
 दिन दिन घणा वाघइ व्यापार, मंडया सकल वेश-व्यवहार ॥३०॥
 करइ पुण्य नइ कर घावरइ, सहिगुरु-वचन सदा मनि धरइ ।
 जिम जिम वाघइ घरि आपणइ, विमल न कहिनइ मानइ गणइ ॥३१॥
 गज घोडा देसाउर तणा, गरथि विमल अण[१]व्या घणा ।
 जिम जिम वाघइ विमलनु चाल, वयरीनइ सिरि वाघइ साल ॥३२॥
 घरि मोटा भूपतिना पाहि, चालइ गज घोडा बंधाइ ।
 करि मुद्रडी रूप जिन तणउं, अवर न सिर नामइ आपणउं ॥३३॥
 देहरासर घरि करइ विचित्र, खीरोदक धोतीआं पवित्र ।
 चामर छत्र अनोपम करी, सोइ घात बाहरि विस्तरी ॥ ३४ ॥
 वयरी मली बधारीइ वात, भूपति आगलि बोलइ घात ।
 थापिउ स्वामी विमल प्रधान, पणि तुह्यथी तिहि अधिकां मान ॥३५॥

चुपई क, चुपै म

१० a पहिल क, पहिल म जिनवर क म प्रणाम म b पुहुवइ म जिहां क यहां म नजमंदिर क ठाम म c दिनि दिनि म. घण क; वाघइ घण म व्यापार म d माडया क म देस म

. १ a नि म वावरि क. b घरि क. c जिम घन वाघइ क, यम धनि घरि वाघइ म d विमल क मानइ म.

३२ a तणा म b गरथिइ म अणावइ क, अणावि म. घणा म c विमलनु अ, थाइ विमलनु क, यम यम चालइ विमलनु म d वयरीनि क, विरीनी म सिरि क शरि म शाल क

३३. a घर क म भोग क म पाहि क म b चालि क बालिइ म गजघोडा म बंधाइ क c मुद्रडी क म. तणु क, तणउ अ. d शर म नामि क म आपणु क

३४. a करिउ क पवित्र क म b धोतीआ अ, धोतीया म विचन क. d सोय क. बाहरि क, बाहरि क, बाहरि म वस्तरी क.

३५. a विरी म मली म. बधारीइ क, विधारी म b बोलि म. c स्वामी म प्रधान म d तुह्यथी क; तिहि अपिउ क, तम पाहि तिहा अधिऊं मान म.

रहइ रानि मृगला तृण चरइ, माली नीर विणास नवि करइ ।
सज्जन सुखि रहि घरमाहि, त्रिहुं निष्कारण वयरी थाइ ॥ ३६ ॥

जिनवर टलत न नामइ कोट, उद्धत अभिमानी आरोट ।
करि जिनमुद्रा मूर्ति धरइ, तुह्य प्रणाम ते आगलि करइ ॥ ३७ ॥

घरि बांध्या गज मोटी आस, वालिइ बली 'तुरगम लास ।
चामर छत्र सजाई करी, लेस[इ] भीमराज अवगणो ॥ ३८ ॥

राउ-चित्ति लागी चटपटी, थई वरसा सुजीवी घटी ।
क्षित्री खेस धरइ मनमाहि, जोइ चाट विमलनी राय ॥ ३९ ॥

सह बइठउं छइ थई इकमती, आविउ विमल विमल-जयमती ।
करी प्रणाम आगलि कर करी, बइठउ राउ सभा सम घरी ॥ ४० ॥

तां डमरू नइ तां ढाकलां, तां भुंगल फंसाळां भलां ।
तां लगइ ताल टचका पूर, जां नवि बज्जइ सबलां तूर ॥ ४१ ॥

३६. a रहि क म. मृगला क. b माछां क. वणास न क, विणासि करि (पाठा० यी ' निवास करि ') म. c सुषिइ म जिगमाहि क, घरमाहि म. d त्रिहु क, त्रिहु म. निष्कारण क, निकारणि म. विरी म.

३७. a नामइ क. b अभिमांनी म. c मूर्ति मुद्रा क म. d तुम्ह क, तुम म. प्रणाम म. धरइ अ.

३८. a बांध्या क, बंध्या म. b वालि क, वालिई म. c गणी क, घणी म. d लेसि क, लेसि म. अवगुणी क.

३९. a अगि म. b थ म. बीसा क, वरसानु फीटी म. सु फीटी क, c पित्री क क्षत्री म. पेगि क घ[र]इ क. मन माइ म.

४०. a बिहु क, बिठउ म छइ क, छि म. 'थई' क मां नथी, थ म. b जसमती क, जय मति म. c करिउ म. प्रणाम म. क आगलि क. d पिहु क. पिठउ म. राय क. सभामाहि धरी क. सभामाहि धुरी म.

४१. a ता क. नि म. ता क. 'ढाकला' अ b ता क. भुंगल म. फमाला अ. c ता क. तांन म. टचका क; विचालइ चका म. d जा क. बाजइ क; जां नीवाइण बाजइ तूर म.

तां चंदा नइ चांद्रणी, दीपइ दीप-झलामल घणी ।
 तारे तेज तणां तां पूर, जां नवि निर्मल उगइ सूर ॥ ४२ ॥
 सोहइ सभा मज्झि सिरि घणी, वसिहर विकट शेष जिम फणी ।
 तरुअर कल्पवृक्ष जिम सीम, मणिमाहि चोतामणी जीम ॥ ४३ ॥
 भूपतिमाहि रहिया जिम रा[म], रूपवंत सिरि सोहइ काम ।
 दातारि अवतरीउ कर्ण, ओपइ सकल सभा-आभर्ण ॥ ४४ ॥
 साहसि सूर विक्रम भीम, मेरु सरीखु महीअलि जिम ।
 न खमइ तेज भीम भयु, मझ मत्था ऊपरि थयु ॥ ४५ ॥
 सभा सरोवरि सोहइ कमल, भीम हसी बोलावइ विमल ।
 सुणि महिता अह्म हर्ष अपार, तह नवि दीठउं घर एक चार ॥ ४६ ॥
 विमल मंघ्र मनि कूड न किस्सुं, जाणइ राजन रंजइ हसिउं ।
 स्वामी घर तुहारां अछइ, पुहुवउ भोजन करस्सुं पछइ ॥ ४७ ॥

४२. a चादा नइ क, चदा नि म. ता चादणी क, तां चांद्रिणी म.
 b झलामल क. c तारा क म. तणा ते क. d जा क. निर्मल उगइ क;
 उगइ अंबरि सूर म.

४३. a सोहि क म. मज्झि म. सर क, सूरि म. b विसहर क म.
 c तरुअरि म. यम म. d मणिमाणिक क, मणिमाहि म. चोतामणि म.
 जिम क.

४४. a माहि म. हयु क. राय क; रया यम राय म. b सर क,
 सरि म. सोहि क म. काम म. c दातारिइ म. अवतरीउ क म. d
 उपइ क म.

४५. a साहस क. विक्रम वीर क म. b सरियु क. घीर क म.
 c पमि म. जिम राय भयु क, भीम ते भयु म. d मज्झ क. मत्था म.
 ऊपरि क, ऊपर म.

४६. a सभा क. सरोवर क म. सोहि क. b मिम क. हसी क.
 हसी म. बोलावि म. c महिता क. अह्म क, अम म. d तुम्ह क, तुम्ह
 म. घर नवि क म. पीठ क, दिठउं म.

४७. a मंत्रि म. कसिउ क, किशं म. b जाणइ म. राजनि म
 रंजणि म. दश म. c स्वामी म. तुम्हारा क. d पुहुवु क म. करसिउ क,
 करस म.

साथइ तेइइ सवि परिवार, के पाला घोइइ असवार ।

जव दिहुउं मंदिर मंडाण, राजा हीइइइ थयु हराण ॥ ४८ ॥

प्रथम पोलि पहिलि प्राकारि, जाणिउं ए घरनउं छइ द्वार ।

अनुक्रमि पइसइ सातइ पोलि, राय रखे पडीइ दंदोलि ॥ ४९ ॥

जवं दीठउं घरणउं बारणउं, स्वर्गविमान करि पारणउं ।

मांडी आरीसानी ओलि, तलीआ तोरण पेखइ पोलि ॥ ५० ॥

दोरे संचारे पूतली, दिइ अभोखण नीची लली ।

कइ लीलां करि लंखइ घाय, नारी-निरति न जाणइ राय ॥ ५१ ॥

काच तणा जे ढाला घोल, पेखइ पाणी तणा कलोल ।

जे मूरख नवि जाणइ मेउ, उतारइ पग-मोजा तेउ ॥ ५२ ॥

४८. a साथि क, साथिई म. तेडिउ क म. b केता 'घोइइ'ने स्थाने म. c दिहु क, दिहुउ म. मंडाण म. d हीअडि क, हैअडि म हराण म.

४९. a पहिल क म. प्राकार क म. b जाणुं क, जाणउं म. छइ ए, घरनुं क, ए छइ, घरनु म. बार क. c अनुक्रमि क. [प]इसी क, पिसइ म. सात म. d राम अ, राजा म रखे क. पडि म.

५०. a वीहु क, दिहुउं म घरनु क म बारणुं क b विमान म करिउ. क, करिउं म पारणु क c माडी अ उलि क म. d तलीया म. तोरणि क. पेयु क.

५१ a संचारी क म. b दि क म. उब्धोपण म वली म c के क म लीला म. के नपइ म d नरति क. जाणइ म.

५२ a तणां म. ये म ढाल्या क म ढोले म. b जाणि पांणीनां म. कलोल क म c नव क. जाणइ म. मेऊ अ d उतारि म. मोजां म. तेअ क. आ पछी क म मां नीचेनी अ नी ५८ मी अही छे:—

चित्रसाली छइ चयु ठाम, उपरि बंधूआ चित्राम ।

राजकुली छचीसउ लिपी, राउ मंदिर जोइ चिहू पछी ॥ ५२ ॥

a छि चयु ठाम म. b चंद्रावि चित्राम म. c छत्रीसिइ म. d रा म. चिहुं पपी ॥ ५२ ॥ म

दीठा मयगल जे मावता, दीठा तुरी तेखि नाचता ।
 ठामि ठामि वड्डा छइ थोक, घड्ड घाट व्यवसाईया लोक ॥५३॥

गज घोडानी पाखर खरी, खांडां खेडां छापर छरी ।
 आंगा टोप रंगाडलइ रूप, ते देखीनइ भडकउ भूप ॥ ५४ ॥

दीठां मेघाडंवर छत्र, दीठां चामर पुहुवि पवित्र ।
 भोजिन भली सजाई संभालि, जिमवा घड्डउ सोवन-थालि ॥५५॥

मोटा मोदिक जव महिमहिया, प्रीस्यां स्याकपाक बिप थयां ।
 सवे दूध अणघोल्या घोल, लीधा चल्ह दिद तंबोल ॥ ५६ ॥

सपरवारि पहिराविउ भीम, करी मेटि जगि जाणइ जीम ।
 गउ जमी जव पाछउ बलइ, भूछु भवनमांदि आफलइ ॥ ५७ ॥

चित्रसाली छइ चंगा ठाम, ऊपरि चंद्रआ चित्राम ।
 राजकुली छत्रीसइ लखी, रा मंदिर जोइ चिहुपखी ॥ ५८ ॥

५३. a ये म मलपता क. c ठामि ठामि म चयठां क, बिठा म.
 छि म. d घड्ड म. व्यवसाया क व्यवसाइ म.

५४. a पडी (पाठांभी 'खरी') म b पांडा अ, पाडा क, पांडां म.
 पेज क. छडी (पाठांभी 'छुरी') म c रंगाडलइ अ, रंगाडलि क, रंगाडलि
 म d देखीनि म. भडकिउ क, गटकिउ (पाठांभी 'भडकिउ') म.

५५. a दीठा अ. b दीठा क. पुहुवि म. c भोजन क म. भलि
 म. सजाई मालि क म. d यमवा म चयडु क बिठउ म. सोविन म.

५६. मोदक म. महिमहया क, महमहया म. b प्रीस्या क, प्रीशां म.
 शकपाक म. थया क. c ताव म. अणघोल्या म. d लीधां क लिद्धां म
 चिल्ह क.

५७. a सपरवार क म. भिम क. b मेट म. जगि क, जग म.
 जाणइ म. जिम क, भीम अ. c जिमि क, यमी म. बलिउ क. d भवन-
 माहि क. आफलिउ क.

५८. क अने म पां आ कडी उपरनी ५२ मी पडी छे; पायांतरो
 माटे जुओ ए ५२ मी कडी.

आविउ मंत्री राउ तव घरी, राउ चलाविउ निज मंदिरी ।
 राउ जाणइ जे महारं राज, विमल-लछिइ ते आगलि व्याज ॥५९॥
 मनिसिउ अम्हे विमासिउं आज, प जीवइ तु जाइ राज ।
 कीजइ काइ तिसिउ उपाय, वयरी विणिग चिलय जिम जाय ॥६०॥
 गुण नवि जाणइ जे जेहना. आदर न करइ ते तेहना ।
 देखी काग कविजन इम भणइ, मेहली द्राख लींघोली चिणइ ॥६१॥
 द्राख सरीखु विमल प्रधान, दुर्जन जन ते लिंख समान ।
 काग सरीखु राजा कहिउ, दोष-विहूणउ दोषी थयु ॥ ६२ ॥

दूहा

मत्रि भणइ भूपति सणु, जव प्रदि विमल प्रधान ।
 आवइ तुहा भेटण भणी, तुहा देयो बहु मान ॥ ६३ ॥

५९. a मंत्र क, मत्रि म आहि तव क म b रा म. बुलाविउ
 क म. c राय।क, रा म. जाणइ म ये म माहरु क, माहारु म d
 मल क लछि क, लछि म आगलि ते क म. व्याज म

आ पछी क म मा १ कदी वधु—

विमल मत्र बुलावी बलिउ, राउनु धान अनेरु भिलिउ ।

राउ भणइ तम्हे कहीउ बहू, ते मिं ब्रिट्टि दीखु सहू ॥ ५९ ॥

a मत्रि म. b राउनु मत्र बीजाश म. c राइ भणि, तुम्हे कहउ सहू
 म. ते मिइ दृष्टि दीठउ बहू ॥ ५९ ॥ म

६०. a मनसिउ क, मनश म अम्हे म. विमाश म. c कीजि म
 काइ अ, काइ क, काइ म तसिउ क, किशु म. उपाइ म. d विरी म.
 वलय अ, विलइ म. यम म. जाइ क म.

६१. a जाणइ म. b करि क म. c देपइ क. d मेहली क म.
 लींघोली अ. चणइ क म.

६२. a सरीखु म. प्रधान म b दुर्जन ते जे लिंख क, दुर्जननि मनि
 लींख समान म. c सरीखु म. थयु क. d विहूण राजा भयु क, दुर्जननि
 मनि दोषी लीउ म

६३. a भणि म. सणु क, सणउ म. b प्रधान म. c तव क,
 तुम म. भोजन क म d देयो बिहू बिहू मान क, तुम्हे देयो बहु मान म.

घाघ मेल्हावे मोकलु, ब्रास हुइ ततकाल ।
 विमल वकारे धीरसुत, सभा-मज्झि भूपाल ॥ ६४ ॥
 विमल विकारिउं नही खमइ, तेज तणउं ते पूर ।
 सिंगइ सांकल ऊतरइ, दूख टलइ जिम दूरि ॥ ६५ ॥
 गुलइ मरइ जे मानवी, तेह विस दीजइ कीम ।
 काज सरइ कलकल टलइ, संभलि राजा भीम ॥ ६६ ॥
 रायराणा मंडलीक नर, सभा-मज्झि सविद्याल ।
 आविउ विमल विकटकट, मान दीइ भूपाल ॥ ६७ ॥
 बइठउ चाउरि चंप करि, जूठउं जिमनुं रूप ।
 सलइ न सकइ को नर, मनि आकंपिउ भूप ॥ ६८ ॥
 घाघ वलूटउ भय भयु, राय करइ कइवार ।
 विमल विछेदि ऊठीउ तेजगलि तिणि चारि ॥ ६९ ॥

ढाल पवाडानु

विमल राउल जव आवीउ, छोडावीउ रे तव घाघ विकराल तु ।
 काल जस्या नख पयशवा, प तु मूली विलग्गा विसहर जिशा चाल तु ॥७०॥

६४. b हुसि क. c [वीर] हुत क. d युभा म. मदि म.

६५. a वकारिउ म, b तणु क, तणउ म. c सिंगइ अ, सिंगि क,
 सींगि म. d हुप क; दूषण हुइ दूरि म

६६. a गुलि क. मरि क. ये म. मानवी म. b ते क म. विसि
 क. d साभलि क, सांभलि म.

६७. b 'मज्झिने' स्थाने 'जडी' क, मिली म. सविशाल क म. c
 विकटकटकि म. d मान म.

६८. a वयडु क, विठउ म. चाउर क. चपि म. b जिमनु क,
 यमनु म. c ससली म सकइ क म. कोइ क म. d आकप्यउ क.

६९. a विलूटु क, विलूटउ म ययु म. b राउ क. कयवार म,
 c विछेदइ क, विछेदिइ म. d तेजि जलि क, तेजगल म. तेणइ क, तेनी
 म. चार म.

ढाल लोकीक पवाडानु क, ढाल लोकीक पवाडानी म.

७०. a राउलि क म. b यशा म. पय वस्या क, पय नय यशा
 म. d मूछि विलग्गा वि[स]हर जिस्या क, मूछि विलग्गा विसहर यशा म.

वेढ वेढालगु वाणीउ, ए तु जाणी राउलि रोसनु रेड तु ।

केडि वलायु वाघनी, ए तु डाघडाकी घर थाइ नीमेडि तु ।

वेढि वेढालगु वाणीउ ॥ ७१ ॥ आंकणी ॥

घोघर शादि घरघरइ, अरे घरहरइ भूमि आकंप अपार तु ।

खड खड खांडां खडखडइ, अरे लडधडि लाए गमे असयार तु ॥ ७२ ॥ वेढ०

हीर हीरा लग हाटडां, ए तु फाटडां फूटडां चिहु पखे खीर तु ।

वीर धाई गया धुसटी, अनइ तेहनइ ताकइ ए तीर तु ॥ ७३ ॥ वेढ०

पुंछ घाली पुंछइ ठवइ, अनइ नव नव रंगि वाघलु वीर तु ।

पाटणि परगट डमडमइ, ए तु के किमइ तेहनइ ताकइ तीर तु ॥ ७४ ॥ वेढ०

भड भडवाय हता घणा, ते तु आपणा अलग लेई जीव तु ।

माल तणइ माथइ चडया, ए तु राउत करता रीव तउ ॥ ७५ ॥ वेढ०

दोसी बेई गया हाटडां, ए तु माटडां फूटडां बहइ रंगरेलि तु ।

पीडीय ते वाडि पडया, अरे फूलडालां मेल्ही गया मेलि तु ॥ ७६ ॥ वेढ०

७१. a वेढि म. वेढालग क, वेढालउ म. वाणीउ म. b जाणीउ क, जाणी म. रोसनु म. रोस तु क. रडइ तु क [आ शब्द कमां उत्तरार्धनी शल्मा छे.] c विलायु क विलाउ म. डक डाकी नर क, झागडीनि परि म नीमेड तु म. ॥ ['आंकणी' क म मा नथी.]

७२. a सार्दि क, सार्दिइ म. b घरहरि म आपार अ क. c पाडा अ क, पांडा म. पडपडि क. d लडधडि क, लडधडि म.

७३. a हीरा गल म हाटडा अ क b कापडां फूटां म; फूटडा अ क. पपि म. c धूसटी म. d अरे घीहटी धाहटी (पाठा०थी 'गई घटी') वहि घुत नीर तु म. [आ कडी क मा नथी.]

७४. a पूछ क म. घाली क. पूछिइ म. b अरे 'अनइ' ने स्थले क म नव नवइ क, नव नवि म. रंगिनु क, रंगि ते म. c पाटण क म. d के कीम (पाठा०थी 'कमइ') तेहनि ताकिइ म. [क म मा आ ७५ मी]

७५. b आपणा जीव लेई नर सोहे तु अ, आपणा अलग लेई जीव तु क, आपणा लेई गया जीव तु म. c चडा म. d ए तु के पडया राउत करतला रीव तु क, ए तु के पडि राउत करतला रीव तु म. [आ कडीना कममा क म मा फेर छे. क=७३, म=७३]

७६. a दोसी म. हाटडा अ b वहि म. c फडीआ क, फडीया म. 'ते' म मां नथी. फरदी गया क, फदी गया म. d फूलना क, फूलना म. डाल क म. माली क म. मेहिइ क, मेहिलि म.

पान ते पान-कुंडइ रहियां, अरे घांचीने घरि ढल्यां तेल[ना कुंड] तु ।
 हड हूआ ते हाथीआ, ए तु साथीया सवि बलवंत हूआ छंड तु ॥७७॥ वेढ०
 पारखि पनि पीडी चडइ, घाट-घडा सोनार दि पूठि तु ।
 मुंठि घांधी मणीआरडा, भारडा मेल्ही हूआ नर ऊठि तु ॥७८॥ वेढ०
 ए तु लोट करइ गढ-कोटडी, ए तु झोटडी झावकि माटडी खाइ तु ।
 चाउचीयाविउ बाघलु, ए तु आघलउ कोइ न धाइ तु ॥७९॥ वेढ०
 दाढ ते गाढ कुहाडी ए, अरे पाडीइ मंदिर हाटना आघाट तु ।
 घाट न को सलकी सकइ अरे भणतला भाट नासी गया नाट तु ॥८०॥ वेढ०
 वीर जणणि को जाईउ, ए तु जाईउ पतलइ विमल प्रधान तु ।
 भानु परि भड दीपतु, ए तु पतलइ घटिउ बाघनु वान तु ॥८१॥ वेढ०

७७. a पान म. -कुंडइ अ क, पानकुंडिई म. रहिया अ क, रखां म. b ए तु घांचीनि म. तेजना कूड तु म. c हूड म. हाथीया म d बलवंतह वूड तु म. [आ कही क मां नथी]

७८. a पिंठी क. b ए तु क म. घडया म. c मुंठि क, मूठि म. बांधी क मणिआरडा क, मणीआरडा म. d ए तु क. मेहलिअळ क, मेल्हि हूआ (पाठा० थी 'गया') म.

७९. a 'ए तु' म मां नथी. b अरे 'ए तु'ने स्थाने म. मोटडी म. पाठा० थी 'झावकि' म. c बाउ वीटाविउ म. d आपतु म. न घालइ बाउ तु म. [आ कही क मां नथी]

८०. a डाढ क. कुहाड क, कोहाडि म. b अरे पाडए क, पाडि मंदिर म. हाटनइ क, हाटनि म. घाट क म. c वाटइ क, वाट म. d जरे क, जेरे म. भणतला क, भणतला म. नापी क, नापी म. क म मां १ कही नथुः—

पाल नइ बालिक टलमलइ, ज रे पलमलि नगर नही रपवाल तु ।

सारसंमाल न को घरइ, नर को घरइ बाघलु देवदमाल तु ॥ ७८ ॥ क

a बाला नि बालक म. b जेरे म. नगरि म. c सालसंमाल म. d घरि म. ॥ ८१ ॥ म.

८१. a जाईउ म. b एतलि म. प्रधान म. c भान म. तणी परि दीपतु क; परिं भड म. d अरे जीपतु ए घटइ बाघलु वान तु क, ए तु जीपतु ए घटि बाघनु वान तु म.

अरे गोल गरिइ किसिउ गडगडइ, तडकडइ तुं किसिउं पाटणपोलि तु ।
खलि खंधावलि आवीउ, ए तु विमल घोलावइ बांगडइ योलि तु ॥

॥ ८२ ॥ वेढ०

तडइ तडइ लोचन तरहीआं, ए तु कडकडघां अपार कुंच न[१] मुंछ तु ।
मुंछ जिसिउ मुंखर भयु, घण गहगहिउ रे भुइ आहणी पुंछ तु ॥

॥ ८३ ॥ वेढ०

धाप घरी जव धाईउ, तव साहोउ रे असिउ कायर कानि तु ।
विमल करि करिउ मांकडउ, लीउ सांकडइ रे देवी बंधिका ध्यान तु ॥

॥ ८४ ॥ वेढ०

जयजयकार शयद हूआ, वली घरि घरि रे हूआ मंगलच्यारि तु ।
बाधलु राय आगलि घरिउ, अरे विमल करिउ जोउ उपगार तु ॥

॥ ८५ ॥ वेढ०

८२. a 'अरे' म मा नथी. गरिइ क, गरवि म. किशु क, किशु म. गडगडइ क, गडगडि म. b ए तु तडकडि किसिउं क, ए तु तडकडितु किशु म तु क. c खलिउ क, योलि म. धां वलि म. d विमलि क. घोला-
वीउ क म. बांगड योल क म.

८३. a तड तड क म. तरहीआ अ, तरहीया म. b कुंच न मुछ अपार तु अ; ए तु कड कड करहीआं कुंच नि मुछ तु क, ए तु कडकड, करहीयां कुंच नि मुंछ तु म. c पूछ क, भूछ म. जिसिउ क, जिशु म. भूंखर म. d घण क, घणउ म. गहगहिउ म. भुइ क. आहणीउ क. भुइ धापडि पूछ म. क म मा १ कही वधु:—

दंत दातरही दापतु, ए तु नापतु रे धरा फूकनि फाल तु ।

काल जिसिउ कालुतर, ए तु आकर रे करइ बलि बैल तु ॥ ८२ ॥ क

b ए नापतु म. c यशु म d अति आकर ए करि बलगवा ताल तु ॥ ८५ ॥ म.

८४. a कोप क. b यशु म. कायर क म. कानि म. c करु कर क. करिउ करि म. मांकडउ अ, मांकड क. मांकइ म. d करि लेइ साकड देवी क; सांकड म. ध्यानि क. ध्यानि म.

८५. a शब्द क हूआ क म b 'रे' क मां नथी. हुइ घरि घरि वरति मंगल म; मंगल वाल तु क. c राउ क, रा म d विमलि क, विमलि म. जूउ करिउ परोपगार क; जो म.

विमल गयु घरि आपणइ, अरे राह भणइ मंत्रि न सीधउं काज तु ।
राज रखे लिइ वाणीउ, ए तु प्राणीउ दुष्ट मइ जाणीउ आज तु ॥
॥ ८६ ॥ वेद०

ए तु मंत्रइ भणइ जां छउं अहो, तुहो चित म आणिसु ऊचाट तु ।
माल करउ बल-पारखुं, ए तु सारिखइ सारिखुं टलसि साल तु ॥
॥ ८७ ॥ वेद०

माल सिउ मंत्रि चिचारीउं, भलउ भारिउ भांगडा काइ भीम तु ।
विमल हणी करि ताहरइ, ए तु मागजे सबल हुइ सीम तु ॥ ८८ ॥ वेद०

दृष्टा

प्रदि ऊगमि चली प्रगटीउ, वहिलउ विमल प्रधान ।
राउलि राउसमा लइइ, चली विशेषि मान ॥ ८९ ॥

माल अछइ घरि आपणइ, आणइ गर्व अपार ।
महिता तिहि बल पारखुं, करइ न केती वार ॥ ९० ॥

८६. a विमल क. आपणि म. b राउ क म. भणि म. सीधु क. *
सीधल म. c लिइ म. वाणीउ म. d ए प्राणीउ म. मइ क. जाणीउ म.

८७. a 'ए तु' म मा नही. मत्रि क म. जा छु क, जाणउ छउ
म. अहो क b तुम्हे क, तहो म. चितक क, चित म. वाह म क.
आणसु क, आणसु म. वाल तु क; ऊचाट लगार तु म. c कइ क म.
पारपु क, पारख म. d सारिया सारिषु क, ए सारयि सारपु म. टालसि
क, टालसि म.

८८. a मत्रि सिउ मित्र क, मालस म. b भल क म. भागडा क
म. काइ अ; थापनइ भीम तु क, थाए तु सीम म. c हणे म. ताहरि म.
[आ चरण क मां नही] d ए तु माहरइ मागजे क. सिम तु क, सीम तु म.

८९. a ऊगमति म. 'चली' म मा नही. b वहिल क म. प्रधान म.
c राउल क. राजसभा म. लइ क म d विशेषि म. मान म १० अ.

९०. a छइ क म. परि म. आपणि क c महिता क म. ते क,
वेद म. पारपा क, पारख म. d कइ क म. निइ क ११ अ.

घाय तुझे घसि आणीउ, जे अति विसमु वंक ।
 मान करइ छइ मालडा, ते तुझ आगलि रंक ॥ ९१ ॥
 इणइ अवसरि तेडावीआ, माले मांडी ताल ।
 सुभट-सिरोमणि जे हुइ, ते मोकलि भूपाल ॥ ९२ ॥
 माले चाई घाकरी, घरवी बोलइ घाणि ।
 आवु अलजइ आपणइ, जे पुहुचइ भुज-प्राणइ ॥ ९३ ॥
 घोर जणणि घीरा सुतन, जे हुइ षडु बलवंत ।
 उटवणी ऊठी करु, जे घीर कदाचइ कंत ॥ ९४ ॥

छंद भाषा

तेणि घयणि रोसिइ चडिउ, भड ऊठि भडवाइ ।
 घाइत पहिलु जालिबी, पछइ परठिउ पाय ॥ ९५ ॥

छंद चालि

तोरे पयठीअ पाय रे हिउ रड मंडीय, भीम भडाडीय माल भडं ।
 घण घाय घडकीय, सूर घडकीय, सेप भटकीय भार भडं ।

९१. a तम्हे क. आणीउ म. b वसमु म. c मान म. d तम्ह क. ९२ अ.

९२. a एणि म. ते आवीआ क. तेडावीया म. b माडी क. c सभट क. -सरोमणि क, -शरोमणि म. ये म. d मोकलु क, मोकलि म. ९३ अ.

९३. b घरवी अ; गरवी बोलि गाति म. c अणजइ क. d ये म. पुहुचइ म. भज क. प्राणि क, प्राणि म. ९४ अ.

९४. a -जणया म. b ये म. विहू क. c उटवणी उठी करि म. d ये म. कदावि कंति क. ९५ अ.

छंद म.

९५. a तेणइ क. वचनि क. रोसि क, रोसिइ म. b ऊठिउ क, उठिउ म, भडवाय क म. c घाय क. ते क, ति म. पहिलं म, जालवी क म. d पछइ म. ९६ अ.

क भां नथी; छंद म.

९६. a तरे कं म. परठिउ क, परठ्ठीय म. रहिउ क, रहियु म. रडि क, रड म. 'मडिय' म मा नथी, मांडी म. b भीमि म. भडाडीअ क. भड म. c घडकीय क, घडकिय म. सूरि क. घडकीय क, धरकीय म.

चलचंद चमकीय, मेरु फरकीय, ताम द्रुसुकीय धीरघरा ।
जय विमल जमलि माल भंडंतइ, पेखवि सुरनर कोडिघरा ॥ ९६ ॥
घण मेल्हइ मुट्ट कि भज्जइ पुंठि कि, उट्टविउट्ट चडंति पडइ ।
घण हत्थोहत्थ कि वत्थोवत्थ कि, सत्थोसत्थि सीस भडइ ॥ जय० ॥ ९७ ॥
करि सिउं कर मोड कि कंद विछोड कि लाघीय मोडि कि, हारि करइ ।
उप्पाडीय लंखइ दीण न भखइ, आवीइ पेखइ सुरवर कोडि वर[इ] ॥
॥ जय० ॥ ९८ ॥

dशेप क म धडकीय क, सलकीय म. वड क म. e चमुकीय क, चमकीय म. ताम ध्रुसुकीय क; फरकीय म. f मेरु फुडकीय ताम घरा क; ताम धु-
सकीय म. j जिमल क. महि माल क म i पिण्ड म सुरनर क, सुरवर म. कोडि नरा क म. ९७ अ.

९७ a मेहलि क, मिहइ म. मुठि क, मुट्टि म. के क. भजइ क. पुठ क, पुट्टि म. b उट्टवउट्ट क, उट्टविउट्ट म. चडंति क, चडत म. पाठा० धी 'पडइ' म. c हत्थोहत्थि क, हत्थोहत्थिइ म. 'कि' क अने म मा नथी. वत्थोवत्थि क, वत्थोवत्थिइ म. d 'कि' क अने म मा नथी. सत्थोसत्थिइ म. सीस म. भडा अ, वडइ (पाठा०यी मिहइ) म. '॥ जय०' क मां नथी. क म मां वधु:—'करि करइ कडककि, भजइ हडकि, धुजइ शुइकि, भारभरा' ॥

कडकिय (पाठा०यी कडक कि, भजइ हइ कि, धुजइ म. ९८ अ

९८. a करि सिउ क, करइ म. कर जोड क, कर मोडइ म. 'कि' म मां नथी, कंड क म. विछोडिइ म. b कि कोइ न होड कि हार करइ क, कोइ न होडकि हारि करइ म. c उपाडीअ क, उप्पाडीय म. नयइ क, लंखइ म. भखइ म. d आवीय क म. पयइ क, पण्डइ (पाठा०यी 'पिण्ड') म. वेणि रहइ क, वेणि हरइ म. ९९ अ.

ए पडी क म मां वधारो:—

पण धुवड घाय कि माहोमाहि कि लडइ वाह कि घाय घरा ॥ १०॥ क
धड धुवड घाइ, कि माहोमाहि, कि लडइ वाहि, कि घाय करइ ॥ १०० ॥ म.

ઘણ પૂરીઅ માણ કિ, જાણઈ ઠાણ કિ, સવિ સંધાણ કિ દૂરિ કરઈ ।
જહજોડ ન ભજઈ, અંધર ગજઈ, આવીય નિજય દંઢ ધરઈ ॥જ૦॥૧૯॥

[કલશ]

વિમલ જમલિ જવ આણિડ, માલ રખિડ મહિમંડલિ ।
રાયંગણિ શૂહંતા, નામ રખિડં આલંડલિ ।
હાડપડ કરિ સ્થિળ યક, છેક જિ તુ જગિ જાણિડ ।
જેણઈ ઘઘ વસિ કરિડ, તાહ મહુ કુણઈ સત્તાણડ ।
લાવળ્યસમઈ કહિ તે વિમલઈ દહ દશિ લંચિડ ફેરવી ।
આવી વિમલ પાપ પડઈ, જો જે જતિ દીઠડ ફેરવી ॥ ૧૦૦ ॥

૧૯. a ઘણપૂરીય ક મ. માણિ મ. જાણઈ મ. ઠાણિ ક, ઠાંણ મ.
b સવે મ. સંધાંણ મ. c ભજઈ મ. વધારો.— 'દહક તિ વજઈ' ક, 'દહક તિ
વજઈ' મ d દહ ધર અ; અંધર ગજઈ દહ ધરા ક, અંધર ગજઈ, 'દહ ધરા
મ. । 'જય૦' ક માં નથી. ૧૦૦ અ.

વધારો:—

વિમલિ ચલ કર કિ કીય ચકચૂરિ કિ મહાદ પૂરા કિ આસપરા ।
જય વિ૦ ॥ ૧૮ ॥ ક,

વિમલિડ મ તવ ચૂર (પાઠાંથી 'ચકચૂર') મ. પૂરિ મ.

આસપરા ॥ જય૦ ॥ ૧૦૧ ॥ મ

॥ અથ કલશ ॥ મ; ક મા નથી.

૧૦૦. a જમલ ક. આણિ ક, આણ (પાઠાંથી 'આણિ') મ. b
મલ્લ ક મ. રખિડ મ. મહી— ક મ. c રાયંગણ ક, શૂહંતા ક મ. d
નામ અધિડ આપડલિ ક. નામ રખિડ આપડલિ મ. e ક્ષણ ક, પળ મ.
f જિતડ મ. જગિ ક. જાણુ ક, જાણડ મ g જણિ ક, જેણિ મ. વપે ક,
વપ્પ મ. વસિ મ. કરક. h તાહ 'કુણ મહુ સમાણુ ક, તેહ કુણ માલ સપરાણડ
મ. i લાવળ્યસમય ક. વિમલ તે ક મ. j દશિ ક, દશિ મ. નંચિડ ક.
k આવે વિમલ ક, આવી વિમલ (પાઠાંથી 'આવેવિ મહ') મ. l જતિ
અ. જોજન ધીરૂ ઠેરવી ક, જે જનિ છૂડ છે રવી મ.

અહીં અ માં ૧૦૧ નો આંક છે. ઉપર ૮૧ નો આંક અ માં મુલત્રી
ગયેલો હોઈ ૧૦ હોવાને કારણે ૧ ની આ મૂલ છે. અહીં ગુપ્તીમાં ક માં ૧૧
અને મ માં ૧૦૨ છે, કેમકે ક માં થયે અહીંતહીંથી ૧ કથી નથી. ગુપ્તો
૭૩, ૭૭, ૭૯ ની નોંધ.

चउपई

खंडि खंडि छइ मति निर्मली भणतां सुणतां संपति मली ।
मुनि लावण्यसमयची वाणि, एतलइ छठउं खंड वखाणि ॥[१०२॥]

इति लावण्यसमयकृते श्रीविमलमत्र मनोहर प्रगट प्रबंधे श्री-
चक्रेश्वरी अंबिका-आराधने श्रीअर्बुदाचलप्रासाद-प्रतिबोधन वाणि
प्रतीयकलाप्रगटीकरण व्याघ्रमल्लयुद्धजयाधिकार । पट खंड संपूर्ण ॥

‘चउपई’ क म मा नवी.

१०२. a नर्मली • क ॥ १०० ॥ [इकमां पताच्यु छे.] म मां
चोयी पक्ति छे— एतलइ छठउं पड वखाणि ॥१०३॥ म. वधारी हासियामां :—

छठ पड ६ ॥ क

पुष्पिकाओः—

इति श्रीपंडित लावण्यसमयगणिकृते विमलमत्रमनोहर प्रगटप्रबंधे नवरंग
नव षडे पद्य पड संपूर्ण ॥ श्री ॥ ६ ॥ क

इति विमलप्रबंधे नवरंगनवषडे श्री चक्रेश्वरी-अंबिकाराधना श्री अर्बुदाचल
प्रासाद प्रतिबोधन, वाण त्रित्रय प्रगटी करणे, व्याघ्र मल्ल युद्ध जयाधिकारे पट
खंड संपूर्ण ॥ ६ ॥ श्री ॥ श्री ॥ श्री ॥ म

खंड ७

चुपई

मंत्री राइ विमासण करइ, दैव-सकति ए किणइ नवि मरइ ।
 आपणि जे जे करिया उपाय, ते विसराल थया कहि राय ॥ १ ॥
 भणइ मंत्री राजन सुणि घात, आगइ विमल-पितानु तात ।
 लहरि आवि लेखूं मागीइ, छप्पन्न कोडि टंका ज्याचीइ ॥ २ ॥
 एणइ मर्मि घन लीजइ कसी, घन-हीण शुं करसि घसी ।
 घन विण माणसनइ मद टलइ, घन विण नर मोटा खलभलइ ॥ ३ ॥
 घन विण कोइ न मानइ बोल घन विण थासइ रंक निटोल ।
 घन लीघइ तु लीघा प्राण, नोर-विहणउं जिसिउं निवाण ॥ ४ ॥
 मंत्री सभा प्रहि उगमि गयु, रुठइ राउ पराटुउ थयु ।
 नरसमुद्र पाटणनु घणी, राउ रीसाविउ कुहु स्या भणी ॥ ५ ॥

मूळमा शरुआत-सूचक वई नथी; कमा पण वई नथी.

पड सातमउ म.

मभां नथी.

१. a मंत्री क. राउ क म. करि क. b देवशक्ति क म. 'ए' क मां नथी. केणि क किणिहि म. न म. c ये ये म. किद्ध क. क्यां म.

२. a भणि क म. मंत्री क. राजा क. c छेपू क. छेपू म. लागीइ म d छपन क. ज्याचीइ अ, मागीइ क म

३. a इणि म मर्मि क म. लीजि म. b हीणु क, हीणउ म. सिउ क, शु म. करसि घसी म. c माणमनुं म d पलभलइ क; घन विण मोटाइ सवि गलइ म

४. a मानि म. b थासि क, यासि म. b निरोल (पाटा=धी 'निटोल') म. c लीधु क, लीधू म. ता क d विहण क जिसिअ अ, जसिउ क, यशू म. निवाण क

५. a मय क. प्रहि उगमि म. b रा रुठ उरराउउ थयु क, रा रुठ उरराउउ थयु म. d रीसावु क वडु क. शा म.

मणइ मंत्र सुणि विमल मंत्रीस, राउनइ छइ लेखानी रीस ।

छप्पन्न कोडि टका घर भर, कह आवीनइ लेखु कह ॥ ६ ॥

जउ तम्हे रानी घंछउ मया, कह बोल जे तुहानइ कछा ।

वलीउ मत्र जउ मदिरि जाइ, आपइ लेख कोइ करमाहि ॥ ६-१ ॥

वाचिउ लेख वछेदि करी, वाणुजे बुहरिया तुझ तुरी ।

दिघउ दाणचोरीनउं आल, राइ पंडीइ लीआ समकालि ॥ ७ ॥

जउ थाइ तु ऊपर कर, नहीतु लेख लखी दिउ खर ।

राइ सरीसु नदि संतोप, बली अधिकु उपायु रोस ॥ ८ ॥

वलता लेख लख्या पडवडा, छडे पीआणे आव्या छडा ।

दृष्टिलेख चंता परहरी, वात तुरीनी छइ पाघरी ॥ ९ ॥

लेखा मिसि फांडइ पाडसि, लेसइ धन बइ[रि] ताडसि ।

किसिउं करइ जु अति आकलिउ, गाढउ सीइ सबल साकलिउ ॥ १० ॥

[६] a मत्रि क म b रानि लेखानि छि रीस म c छप्पन क म.
भरु क d कि म आवीनि म लेखु क, लेख म कह क

६-१ a जु क म तुझ म b ये म तुम्हनि क तुझनि म c
विमल मत्रि म मदिरि जव क, मदिर म d लेख को करमाहि म.

७ a वाचिउ क विछेदि क विछेदि म b वाणुजे क वाणुजे
म बहुराता क बुहर्याता म 'तुझ' क थने म मा नथी c दिघउ क,
दिघ म दाणचोरीनु क दाणचोरीनु म. d राउ क म पंडीइ क, पंडिइ
(पाठावधी 'पंडीइ') म लीउ क, लीया म समकाल क म

८ a जु क म करु क b नहीतरि क म. लियो म परु क.
c राउ क, राय म नहीं म संतोष क म d अधिक म उपाय क,
उपायु म

९ a लिखा म. b पीआणे म c चिता क, चिता म परिहरी
क d छि म.

१० a लेख क म मति क, मिसि म फांडइ क, फाडि म. पाडसि
म b लेखि धन बयरी ताडसि क, धन लेई रीरी ताडसि म c किसिउं अ,
बसिउं क, कियु म करि म आकल क म d साकल क, साकलिउ म ।

कूड रचाव्यां आगइ डेढि, घाघ माल मंडावि वेढि ।
 पहिलउ धुरि जे खाधी खता, पछइ जे कीजइ ऊरता ॥ ११ ॥
 दुर्जन हांसां करसि घणा, जासि मुहत पितामा तणा ।
 दुर्बल-कना राजा भीम, विणठइ राजि न रहीइ नीम ॥ १२ ॥
 जइ मंदिरि सामहिणी करी, साढि सोलसइ सोविनि भरी ।
 पखरि पंचसया असवार, बीजा पंच सहिस्स तोखार ॥ १३ ॥
 पायक सहिस्स मिल्या दशवार, अवर अनेरा वर्ण अडार ।
 पोताना गज साथि लीघ, बीजा तुरीअ अडाणा कीघ ॥ १४ ॥
 रथ वाहण उटे नीसाण, रखत भरया साजा सावाण ।
 अंतेउर देहरासर साथि, घर टलती लिइ सघली साथि ॥ १५ ॥
 मेली कटक थयु असवार, भीम मेरि कीधी तिणि वार ।
 राय पूठि जय देई रहिउ, बलतु बोल विमलि इम कहिउ ॥ १६ ॥

११. a रचाव्या अ. b मालि म. मंडावि क. मंडावी म. c पहिल
 क. पहिल म धरि क उ म. पाता क. d पडि म. जेइ म कीजि म
 उरता क म.

१२. a करशि म. घणां क म. b जाशि म. मुहत म. पितामुह
 क. पितामह म. तणा म. c दुबल क. दुब्बल म.-कनउ म. d विण वहीरी
 जिन वहीइ कीम क.

१३. a जई क. जै म. सामहिणी क. b साठि म सोलसइ १६००
 अ. सोलसि क. सोलसिइ म सोवन क. सोविनि म. c पखरि क म. पंचसया
 म. d सहस क म.

१४. a सहस क म. मल्या क. दश क. दस म. सार म. c
 सहिइ म. d तुरी क. अडाणी विद्ध म.

१५. a वाहणि क. वाहिणि म. ऊटे क. ऊटे म. नीसाण म b
 भयां म. साथिइ सावान म. c अंतेउरि देहरासर म. d लइ क. परिधी
 लीधी म.

१६. a मेहली क. थयु म. b भीम क. मेर क म. तीणई क
 तेणी म. वारि क. वार म. c राउ क म पूठि क. पुठि म d बलतु
 विमल बोल क.

दुहा

मह दिठि ते वयरीआ, वली म देजे भीम ।

इम भणी पाटण तणी, विमलि बुली सीम ॥ १७ ॥

चउपई

चालिउ मंत्र माल्यवनि रहउ, तिहाथु टयक नीसाणे भयु ।

पणइ अवसरि चंदावइ-धणी, आविउ खेत्र चंडाली भणी ॥ १८ ॥

सुण्या विमल नीसाणे घायु, घरणि ढलु चंद्रावइ-राइ ।

नाग घेटा सवि मन मदइ, रा पंडी ग्या पासइ ठठइ ॥ १९ ॥

आविउ विमल अखंड अगाज, जई बइठउ चंद्राव[इ]-राज ।

सीमाडा जे सवि सामटा, आवी मल्या विमल एकठा ॥ २० ॥

जेहनइ कहिनां न नाम्यां डील, उलग करइ भला ते भील ।

गाम ठाम लीघा परदेश सवि मनाइया नगरनरेश ॥ २१ ॥

बइठउ विमल सभा सम घरी, आविउ चर को देसाउरी ।

चंचल स्वामी देस वंगाल, रोमनगर छइ अति सुविदपाल ॥ २२ ॥

१७. a दिखी क म. वयरीया क, विरीया म. b देयो म. d बुलि म.

चुपई क. चुपै म.

१८. a मन विमलनि रहिउ क, मत्रि मालवणि रहिउ म. b तिहाथी क. तिहाथु म. विमल नीसाणा क; नीसाहणे म. c इणि क, एणि म चंद्रा-वइ-म. d चेत्रि म. पडाली क म

१९. a नीसाहाणे म घाउ क, घाय म. b ढलिउ क म. राउ क, राय म. c नाछ क, नाहाठा म मनि क. d राउ क पढीआ पासि ग्या क पढी पाशिइ ग्या म.

२०. a अगाजि क. अगाजि म. b जे म. वयठु क विठउ म -राजि क, -राय म. d सवे एकठा क; विमल मल्या एकठा म.

२१. a कहिना अ. जेहनां म नाम्या अ, नम्या क; न नम्यां कहिनइ म. b उलग म. c गाम ठाम म परदेश क d सेव क म

२२. a वयठउ क, विठउ म. सभा क b नर क म. देशाउरी म c साभली स्वामी देश वंगाल क; सामलि म. d छि म. सुविशाल क म.

एकद नगरि बार सुलतान, बार बार जोअण मंडाण ।
 धावि सरोवर घाडी कूआ, दीसइ छइ सचिरुहि जूजूआ ॥ २३ ॥
 जिहां जिहां जाणइ हींदू नाम, तिहां तिहां देस उजाडइ गाम ।
 हींदुनउ अवतरीउ काल, जउ चालइ तु करिइ संभाल ॥ २४ ॥
 ते बारइ रवि परि दीपता, दोहिला देव अछइ जीपता ।
 सांभलि हो चंद्रावइ-घणो, रोमनगर ते पूर्व भणी ॥ २५ ॥
 भणइ मंत्री सी मंडी जात्र, ते सुलतान मनि केहा कुणमात्र ।
 एक एकनी छाया रहइ, ते सुलतान नाम किम लहइ ॥ २६ ॥
 मालव देस गंध नमीआड, जीता कछ मछ मेवाड ।
 कलि कर्णाट लाट नइ भोट, जीता मारुआडि नव-कोट ॥ २७ ॥
 दहदशि घरतइ आण अखंड, मेहइ गूजरातनउ दंड ।
 भीम न भाजइ ठाकुर भणी, किम लोपु कुलवट आपणी ॥ २८ ॥
 गौड देशनउ रा गांजीउ, भोट देस तणउ भाजीउ ।
 पंचालउ ते पालउ पलइ, कानडीउ ते कोठारे रलइ ॥ २९ ॥

२३. a एकै क, एक म. सुलतान क सुलतान म. d देश क, देस म. अछइ क, अछि म.

२४. a जिहा जिहा अ नाम म. b देश उजाडइ क गाम म. c हींदुन क हींदुन म. d जु म चालि म. करि न क

२५. a बारं म. रवि तलि क. b दोहेला क. सीपता म. c सामालि क. d पूर्व क म.

२६. a मत्रि क म माही क यात्र क म b सुलतान म कथा कुण मात्र क म. c छाया म. d सुलतान नाम म.

२७. a मालव मगध देश नमीआड क, मालव मगध देस नमीआड म. b कच्छ मच्छ म. c नि म d मारुआड क. कोटि म.

२८. a दशि क, दिशि म. वरति आण म. अपइ क. b मेहलिउ क म. गुजरातनु क, गूजरातनु म. c भीम क भागु क, भांजिउ म. d लोपु म. कुलवट क म.

२९. a देशनु क, देसनु म. गांजीउ क. b भोट तनु मट ते भाजीउ क. भोट तणउ भटवा (पाठा०पी 'भट ते') भाजीउ म c पंचाल क म. पाल क, पालिउ म. d कान्दरीउ क, बाहरीउ म. 'ते' क म मां नही. कोठारे (पाठा०पी 'कोठारे') म.

कासमीर कंपिउ भडवाय, चौड देसनु चंपइ पाय ।
 धावरीउ बइठउ वारणइ, कनूजउ ते कीरति भणइ ॥ ३० ॥
 अंग देशनउ डलग करइ, जीवी मागइ जालंधरइ ।
 वागडीउ ते नाखइ घाय, सोरठीउ ते सेवइ पाय ॥ ३१ ॥
 अघतरीउ रेपु केरु काल, प्रमटिउ पुण्यधंत प्रतिपाल ।
 मथुरा तणउ माल पाठचइ, अरथ अयोध्यानु आठवइ ॥ ३२ ॥
 ढीलीनु ते मानइ ढाक, रोमनगरनी थई तकताक ।
 मझ भागलि ए बल सिउं कहिया कण ओखणता बूराप रहिया ॥ ३३ ॥
 जिमणवारि नबि जिमीआ बहू, करता पाक रहिया कोरहू ।
 घर करता के घर बीसरिया, ते दीसइ अलगा नीसरया ॥ ३४ ॥
 ते सुलतान तणउं सिउं गजउं, जउ जाण्यानु किम ओभजउं ।
 करु सजाई महिता जाण, जई जीतुं बारइ सुलतान ॥ ३५ ॥

३०. a कपिउ क. b देशनु क. चपिउ राय म. c बयठउ क, बिठउ म. वारणि म. d कानूज क, कनूज म. करइ क म.

३१. a देशनु क, देसनु म. करु क, पर म. b जालंधरु क, जालंधर म. c नयइ क, लयइ म. d शेवि म.

३२. a रिपु क म. c मथुरा क तणु म. d अर्थ म अयोध्यानु म.

३३. a मानइ म. b नगरनी म. थै म c ए बल स्या क, ए स्या बल म. कहिया क, कला म. d कण क. उखणता क, उखणता म. बूरा क, बूरा म. रहिया म.

३४. a जमणिवारि क, जमणवारि म जमीआ क, जमया म बहू म b करता क म रखा म. c करता म. बीसरया क, बीसरया म. d उ क, के म. सीसई म.

३५. a सुलतान क, सुलतान म. तणु क, तणउ म सिउ अ, श्रु म. गजउ अ, गज्जु क म. b जु म जाण्या तु म. ओभजउ अ, ऊभज क, ऊभजू म c जाण क. d जे म. जीपु क, जीपु म. बारै म. सुलतान क, सुलतान म.

सूरु सूरतनइ धडहडइ, हय पाखरीआ ऊपरि चडइ ।
 चंद्रावइ बाहरि मेहलाण कीधउं ताम हुं जगि जाण ॥ ३६ ॥
 हल हल कटक सजाई करइ, भड भाथी भालोडे भरइ ।
 सगणी सीगिणि पाली पटा, कटारी कुंतरि करिकटा ॥ ३७ ॥
 गदा गुज गोला गोफणी, भल हलकइ भालानी अणी ।
 हल मूसल भोगर खरचक, गेडो गंठाली लि वक्र ॥ ३८ ॥
 सिल सिकि तोमर तरुआर, नीमंचा तीखा तेज विचार ।
 खाडा खेडा घण घूघरा, वली वंश नइ छापर छरा ॥ ३९ ॥
 सरसी फरसी नइ हडवडी, अणीआली घली घांकडी ।
 तीखा तेजि तपइ त्रिशूल, वइरी[नइ] शिरि माथासूल ॥ ४० ॥
 जरद जोड जमली जीणसाल, लोहवडी डगली डोढाल ।
 हस्ताभरण अंगूठी खरी, दोरी जरद कवच कर्करी ॥ ४१ ॥

३६. a शूरा म. सूरतनि क म. धडहडिड क, धडहडु म. b
 राउ क. पखरीआ म चडिड क चडउ म. c चद्रावय म. मेहलाण म.
 d कीधु क, कीधू म. ताम हवू म. जाण म

३७. a करी क म. b भाथा क म. c सगुणी क. सिगणि क,
 शीगणि म. d कांटारी क कातर क, कातरि म. करकटा म.

३८. a रंज क, गुज म गोफिणी म. b भालानां म. c हल क.
 मूसल म. वरचक क, वर भोगर चक म. d गंठाली क, गढाली (पाठा०
 बी 'गठाली') म. लिइ क. यि म वक्र म.

३९. a शय शक्ति क म. तरुआरि क म. b नमीचा क नम्मीचा
 म. नारेच विचारि क नाराच विचारि म; तेच अ c पाडां क, पाडां म.
 पेडा म. d वंश नि म.

४०. a सरसी भरसी क. नि म. हडवडी क म b अणीआली म.
 वाली क म वाकडी अ. c तीषा म. तेज क. तपति क, तपे म त्रिशूल
 क, त्रिशूल म. d वयरी विसरि मिथासूल क, विरीनि शरि माथासूल म.

४१. a जीणिसाल क. b डोढाल क; डगली गद्दीडा डाल म. c
 हस्ताभरण क, हस्ताभर्ण म. अंगूठी क. d जद क, जरद म. कव[च] क,
 डाम म. कर्करी क.

पहिरा अंगा वंगा टोप, रंगे रंगाडलिनां [आ]टोप ।
 पहिरइ जीवरखी सनाह, बहरी[नह] शिरि देवा दाह ॥ ४२ ॥
 मोटा मयगल पर्यतभाय, बलवंता के काला-काय ।
 पक्खर पडइ धूवर घमघमइ, रणि रलीआत रोशइ रमइ ॥ ४३ ॥
 दंतूसल जिम-दाढा जिंसी, सरली सुंढि घाइ धसी ।
 रीसइ बीसु छंडइ सारसी, परि परि सवि जाणइ पारसी ॥ ४४ ॥
 पग पोटा करि थंभाथंभ, सिंदुरि सोझाव्या कुंभ ।
 सवाभारनी सांकल खरी, रणकइ जिंसी चलणि नेउरी ॥ ४५ ॥
 अंघाडी पूठि पाठवी, ते ऊपरि घज ढलकइ नवी ।
 बइठा नचि माठा पुंतार, रणि रुठा जूठा झुझार ॥ ४६ ॥
 अंगि रंगि रुठां चीवाम, के मयगल जयमंगल नाम ।
 फुंककोड के संकलप्रोड, के विपछोड महामदमोड ॥ ४७ ॥
 पर्वत-ढोल धरणि-धंघोल, परदल-मोड के रणरोल ।
 पकताल के बहरीकाल, के विंझखाल चमर-बंवाल ॥ ४८ ॥

४२. a पहिरा क, पहिरा म. b रंगि म. आटोप क म c पहिरि म सनाह म d बिहरीनइ क, बिरीनि म सरि क, शरि म.

४३. c पडि धुवर क. d रलीआइति क, रलिआता म. रीसि क, रीसिइ म. ममइ क

४४. a रम क म दाढा क म. जसी क, यसी म b सुंढि अ सुंढि म. c रीसि क म. बीस क, बीसि म छडइ क, छडइ म. d पगि क म. प्रोछइ क, प्रीछि म. पारपी क.

४५. a पोटा क; थंभा क; पग करि थंभा मोटा थंभ म. b सिंदुरि क, सिंदुरिइ म. कुंभ क. c सांकल अ. d चलणि जसी क, चरणि मसी म

४६. a पूठि क, पुठिइ म. आठवी क म. b लहिकइ क, लहिकि म. बली म. c बिठा म. पुंतार क पुंतार म d जूठा रुठा म

४७. a रुठा म विवाम क. b के मंगल क. c फुंककोड क म. कि क. सांकल म. d -मदमोड अ.

४८. b परदल दोलण के क; परदल दोल कि बिरी रोल म. c दुर्जनखाल म. d के विप चरम चरम बवाल क; विपकाल म.

गढगंजण मंजण चली ठाम, सींघलीआनां साचां नाम ।
 चालइ मयगल मदकलोल, बिहु पासे चालइ चकडोल ॥ ४९ ॥
 तेजी तेखाला परिवरिया, रणि सूर नइ रोसइ भरिया ।
 हेमज मोती नइ हरीअडा, भारे जन होडा नीलडा ॥ ५० ॥
 होला हीरु पिरुअडा, सरला सेरादा सुनडा ।
 केदाडा कलहत्य कासूआ, जलवटा गंगाजल जूआ ॥ ५१ ॥
 सिक्खिरि सजोडा भमर भोरंग, सारिगा नवदत्थ नारिग ।
 जुगी उंघाणां उधरा, वाणाही खुरसाणी खरा ॥ ५२ ॥
 कोहाणा मोटा महअडा, मल्हावीआ मुंगल माकडा ।
 ओघसीआ नइ घसीआ घोर, झाटकीआ शोटकीआ मोर ॥ ५३ ॥

४९. a बल क, बड'म. ठाम म. b सींघलीआना अ सिंघलीआनुं क. सिंघलीआला म साचु क साचा अ. नाम म c कलोल क; वाट मयगल मदकलोल म. d चहु क पासे चालि म

५०. a तिपाला क तरवरया क, तरवरिया म. b रणि क म. शरा नइ क, सूर नि म रोसि क, रोसिइ म. भरया क. भर्या म. c हीजर क, हाजर म. मोती नि म हरीयडा म d भारि ज भल होडा क, भारि जल होडा म.

५१. a हारुडा क म. रुपडा क म. b शेहलारा म. सुनडा क, सुनडा म. c केदा कलथानि के कासूआ क, केदाडा कवची कासूआ म. म मां ५१-५२ ऊ० पा० ।

५२. a सिक्खिर क. भोरिंग क. b भारिगा क. हया क. नारिग क. c जुगी क. उधिरा क. d वाणाही क.

म मां पाठ—

सवि सजोडा भमर भोरिंग, सारंगा नवदत्थ नारिग ।

जुगा ऊगाणा उधिरा, वाणाही परसाहाणी परा ॥ ५२ ॥

५३. b मल्हावीआ म मुंगल म मांकडा म. c ऊघसीआ क म. नीघसीआ क, नीघसीया म. d शोटकीआ झाटकीआ क, झाटकीआ शोटकीया म.

पाणी-पंथा पंचकल्याण, पवनवेग पोढा केकाण ।
 पाखरीभा घछेरा जेअ, जातिशुद्ध नचि थाकइ तेउ ॥ ५४ ॥
 कपिल कमोरा घोटक जाति, अछइ अनेरी भलेरी भाति ।
 जगि जोडि जगता जाणीआ, जाणे रवि-रथना आणीआ ॥ ५५ ॥
 हंस धवल हीसइ हांसला, नाचइ माचइ महीअलि भला ।
 पुलइ पंथि सवि पहलीआ, वेगि वडा वारु आणीआ ॥ ५६ ॥
 पूठि पुहला पग-नीसला, धंकमुहा नइ खंघागला ।
 एकवर्णा निइ दूका कर्ण, ऊपरि आरोप्या आभरण ॥ ५७ ॥
 पडी आखर नइ झलकइ पल्लाण, चडीआ रणसागर ऊघाण ।
 ऊअर बंध गादी पट्टाट, बांधी जरद-बंधनी साट ॥ ५८ ॥
 मुडी बंग चमर चुकडा, मयीआरणा अनइ मुहरडा ।
 रूप खाप सरिखां झलकतां, बिहु पाख पागड ढलकतां ॥ ५९ ॥

५४. a पाणीपंथा म. पचकल्याण क, पचकल्याण म. b पवनवेगि क म. c पाखरारा क, पारकूरा म. वछरा अ, वछेरा म. येह म. d यातिशुद्ध क. तेअ क, तेह म.

५५. a कितोरा म. याति क. b अछि म अनेरी कद भली क, अनेक भलेरी म. c जोड म. जडता क, जडती म. जाणीया म d वेगि वडा वारु बटिलीआ क; आणीया म.

५६. a हंस क. हीसइ क, हीसइ म. हासला क b मानइ क. महीयलि म. c पलइ क, पुहलइ (पाठांथी 'पुलइ') म. पथि क. सविहू क, सविहू (पाठांथी 'सविहू') म. पहिलीआ क, पहिलीया म d वेगि चालइ सवि पहलीआ क; बहिलीया म.

५७. a पूठि म. पुहुला क. पगि म. b नि म खंघागला क, धंघागला म. c वर्णनइ क, वर्णनि म. d दुका म. आरोप्या अ. आभरण क म.

५८. a पडीयां पापर नइ पल्लाण क; पापर नि पल्लाण म. b चडीयां क म. लघाण म. c ऊअरि क, ऊर म. बांधी क गादी क, गाढा म पट्टाटि क, पट्टाट म. d बंधी क, बांध्या म. जेर क, येर म. बंधना म. साटि क.

५९. a मुडी म. चुकडां म. b मयीआरणा क, मयीयारणां म. आनइ क, अनि म. मुहरां क, मुहरां म. c सरिखा अ, दारपां म. झलकता अ. d पथि क म. पाखरारां म. ढलकता अं.

पाछलि पट्टकूल बांधीआं, वागदोर वारू सांधीआं ।
 गली गली जलवादल भरिआ, झलकइ तोयर खाणे भरया ॥६०॥
 घतपतीआला दि धीजणा, जेहा जेहवा तेहवा ताजणा ।
 कसीआ कसण बांधी चासणी, धुरि चारी दीधी चासणी ॥६१॥
 के गढ-पडणा गिर-ऊडणा, माता मयगल मदमोडणा ।
 खाड नाड उडइ नय पूर रणिझडि झटकइ झडपइ सूर ॥ ६२ ॥
 हरणि-मुहा हीसइ हणहणइ तेजी तां नवि जी[ता] कुणइ ।
 घडइ घेगि नवि लाइ घार, चंचलीइ चढीआ असवार ॥ ६३ ॥
 हाक्या रथ घरणी घडहडी, रणवानित्र रहियां गडअडी ।
 चालइ विमल चंद्रावइ-धणी, कटक रोमनगरि दशि भणी ॥६४॥
 च्यारि सहस्र सिरि सीकरि घरी, सादी सोलसइ कूलिरि भरी ।
 साधि चालइ पाणी-पाट, कुहाडे चोखालइ वाट ॥ ६५ ॥

६०. a पाछिम क म. बांधीआ अ, बांधीया क, बांधीया म b
 वागदोर म. वारू क. सांधीआ अ, सांधीया म c गली जल क भर्या म. d
 पाणइ तोमर भरिया क; पाणिइ म, भर्या म.

६१ a वितपतीआलि क, व्युतपतियाला म लाल विजणा क, ले
 वीजणा म. 'जेह' क म मां नमी. b तेजी ताजेवा ताजणा क, तेजी ते येवा
 ताजिणा म. c कसी क म. बांधी क. d दिखी क

६२ a पडणा क. के ऊडणा क, गिरिऊडणा म c उडइ नइ पूरि
 क, पाडोणा ऊडण नि (पाठ०थी 'खाड ताड उडइ नइ') पूरि म d रण
 क. झडझडपइ क, झडि झडकइ म. झडपइ म

६३. a हरण क म हरणला क. b तेजी तेजि वाकि नवि किणइ
 क; ता अ, ते म, कणइ म. c वडि म. नव क. लागि म. d चंचलि
 क, चंचलीए म चडपा क, चढीया म. घणा असवार क

६४. a पडक्या क म. पडपडी म b रणि क म. रहिया अ क,
 रथा म. रणजणी (पाठ०थी 'गडगडी') म. c चलइ क. चालइ म
 चंद्रालि म d कटके क, कटके म. रोमनगर क म. दिसि क, दिशि म.

६५. a चारि क. सहसि क, सहस म. सरि क, (पाठ०थी 'सिरि')
 म. सीकिरि ('पाठ० थी 'साकरि') म. भरी (पाठ०थी 'धुरी') म. b साडि
 म. सोलसि क c साधिइ चालि पाणी म. d चोपालि म.

उंट बलद सावणे भरया, चालइ काठ तणा गढ करिया ।
 मारणि मंडाइ बाजार, घर्ण अढार करइ व्यापार ॥ ६६ ॥
 साथि सांढि पल्हाणी तेह, घडीआ जोगण जाइ जेह ।
 गाजइ गढ हणहणइ तोखार, पाला लाख कोडि नवि पार ॥ ६७ ॥
 सुखासुण आसणि पालखी, के बड्ठा सेजवाले सुखी ।
 श्रीगरणा बड्गरणा कहिया, आप-आपणे थानकि रहिया ॥ ६८ ॥
 सेनानी सवि चिता करइ, भंडारी ते मेहलिउ चरइ ।
 राति चुको पहरा पडइ, सात सहिस्स दीवदी भाकडिइ ॥ ६९ ॥
 धिमल-अंगि वाघइ बलपूर, चालइ विकट कटकनु ऊर ।
 दलखेहि छाहु शशिसूर, रोमनगरि जई वि रणतूर ॥ ७० ॥

दूहा

राग असाउरी - ढाल बेलिनु

रोमनगर तव खलमलइ, दीधी पोलि [पोलि] ।
 ते बार सुलताने तव, बरचद बड्ठा बोल बोल ॥ ७१ ॥

६६. a ऊट क, ऊट म. सव क, सबल म. सावने म. भरिया क,
 भरियां म. c महाबद क

६७. a साथिइ म. सांढि ब. पलाणी म. येय म. b घडीइ क,
 घडीया म. जेव क, येय म. c घण ('गण'ने स्थाने) क. तुपार म. d
 पार अ, लाप क म. नव क.

६८. a सुखासन क, सुखासण म आसन क, आसण म. b के क म.
 बयठा क, बिठा म. शेजवाले म. सपी क c सीगरणा बिगरणा म रणा क,
 बडिआ म. d भावक कव [शब्द अधूरी छे] क. थानिक रणा म

६९. a चता क. b भंडारी क. c रातइ क, रातिइ म. पुहरा क,
 पुहरा म. d सहस क म. दीवी म. करइ क परजलइ म

७०. a बाधिउ क, बाधिउ म उर क. b चालइ कटक विकट
 घण पूर क, चालि कटक तणउ ते पूर म. c दलखेहि म, दलखेहि क.
 छाडिउ क, छाडिया म शसि क. d जै क म. दिइ तूर क, बाया तूर म
 क मा 'दूहा..... ढालनु' नथी; म मा बराबर छे.

७१. a दीधी पोलि पोलि क, दिदी पोलिइ पोलि म. c बारइ क,
 बार म. सुलतान क, सुलतान क म. 'तव' म मा नथी. d बरचद बिठा डलि
 क, बिठा बरवि डलि म.

जव नीसाण द्रसूकीआं, धागा ते जांगी डोल ।
 सुवि तंबोल खती पड्या, नवि बोलाइ डोल ॥ ७२ ॥

बीबी सवि हसी हसी पडइ, कहि किम झुझसि मीर ।
 सबद सुणी भंगाण भया, अंगिअ लग्गा तीर ॥ ७३ ॥

उंचे गुखी चडी चडी, जव जोइ सुरताण ।
 क्या कीजइ हवइ आया, खुदा तणा फुरमाण ॥ ७४ ॥

कसका दल हादरि हवा जव पूछइ सुरताण ।
 आया विमल बकाल ए, मुरडि मनावइ आण ॥ ७५ ॥

इणि जीता सवि देसडा, इणि जीता सवि राय ।
 कह ए पयलगी माल दि, कह लडइ छुपट घाय ॥ ७६ ॥

आया हींदू गोबरे, सुणीआ बोल बकाल ।
 सामा सवि छीनी लीड, ते किम आपइ माल ॥ ७७ ॥

७२. a नीसाण क, नीसांण म. द्रसूकीआ अ, धसुकीआ क
 धसूकीया म. b ते' क म मा नयी. जगी क.

७३. a बीबी क. हस हस क, हसी हसी म. पडि म. b झुझसि
 म. c शब्द क म. सुणी क. भय क म. d अंगिअ क. लग्गा क. मीर अ.

७४. a ऊंचे क. गुवि क म. b दिठइ म. सुलताण क,
 सुलतांण म. c आया हवइ क, आया हवं म. d तणा क. फुरमाण क,
 फुरमाण म.

७५. a कितका म. दलि म. हाजरि क. हवा म. b पूछइ क,
 पुच्छइ म. सुलतान क, सुरतांण म. c मुरड क, मरडि म. मनाव क,
 मनावि म. मान क.

७६. a एणइ क, इणि म जीते क, जिते म. सब क. देसडे क म.
 b एणइ क, इणि म. जीते क, जिते म. सब क. c कह पाय लागी क, कि पय
 लागी म. मान क. दिइ क, दिइ म. d कि म. लडि क म. छुपट म.

७७. a हींदू अ क. गोबरा क म. b सुणीया क म. c साहमा क;
 सामा ते सविंदू लेवइ म. d हमे कीउ आपु क; ते किउ म.

होई अह हकि गया, लडि विण लिता कोट ।
ते कुण आन बकाल ये, हमकुं देवइ दोट ॥ ७८ ॥

चालि

हमकुं देवइ दोट बकाला, मागइ माल कोडि बिच्यारा ।
हमके हाजरि नही असवारा, नही कोई घली झुझारा ॥ ७९ ॥
हमे सुरतान सभान समाने, हमकुं नामुं कोटि ।
देखे बीबी लोक लूटाउं, मारि कराउं लोट ॥ ८० ॥
प तेरे पाय पडाउं, तु हूं साहिब तेरा ।
हिंद कटक कराउं हेरा, कसूं कहूं बूढ़तेरा ॥ ८१ ॥
इल इल कटक सजाई मांडो, हय पाखरीआ कोडि ।
मद मीमल मयगल मलपंता, मेहदा वंधन छोडि ॥ ८२ ॥
अंबाली मांडो दंतूसलि, आडी अरलटि बांधी ।
तिहि तरुआरी अटारी सारि, कटारी सोइ सांधी ॥ ८३ ॥

७८. a होई अ. हम क म हकइ क हकइ म. b दिणि लिता क. c कुण म. काल क. ये म d हमसिउ क, हमकुं म देवि म. डोट क, दोट (पाठोन्धी 'नोट') म.

म मा 'चालि' नथी

७९. a हमकु क. डोट क, दोट म. b 'कोटि क म मा नथी d नही नही कोई झुझारा क म

८०. a हमि क सुलतान क, सुलतान म शुभान ने क [समाने' क मा नथी], समाने म. b हमे क किउ क, किउ म. नामु अ, नामू क, नामू म. कोट क म. c देखी म. लूटाउ म. d कराव अ, करावू म

८१. a पकड़ी तेरे क, पकड़ी तोर (पाठोन्धी 'तारे') म पडाउ अ, पडाउ क, पडावू म. b तु क. ह क. साहिब म c होई क म. कराव अ, कराव क, करावू म. हेजब म. d कस्या क, कस्या म. करिउ क, कहू म. बूढ़तेरा क, म.

८२. a मरी क, धारी अ. b पयरीया क. पकरीया म. c -मिमल क. -ममल म. d मेहदा म.

८३. a अंबाली क, अंबाली म. माटी अ, मटी क, बांधी म. b अरलटे क, अरलति म. बांधी अ. c बिलाइ ('अटारी'ने स्थाने) म. d बांधी अ क

सिंदूरि सोइ कुंभ सोझाल्या, पोढी पात्तर ढाली ।
काठ तणा गढ विसमा वीघा, विसरा वसरा षाली ॥ ८४ ॥

जडकइ जोड जडो जड जाडी, ताडी ते नवि नूटइ ।
पहिरिया आंग टोप रंगाउलि, भाला भंगि न फूटइ ॥ ८५ ॥

पाद तणा ते तुरीय पल्हाण्या, जे जाणइ रणमोड ।
वालि बांध्या विसदर सिरखा, छेरवीमा विपछोड ॥ ८६ ॥

के तरकस करकस करि भीडइ, सींगणि धीगिणि हाथि ।
जीयरखी सरखो सोहावइ, मोटी मोगर साथि ॥ ८७ ॥

ढोल ढाक ददामा देवइ. नफेरीना नाद ।
चारइ छे सुलतान सजोडा, विमल सरीसु वाद ॥ ८८ ॥

पोलि थकी जव पगलां मांडइ. तव धुरि ढलीमा टोप ।
बीबी बोलइ विमल सिरीसु, मोरा म करीसि कोप ॥ ८९ ॥

८४. a सिंदूरि म. सोय क. दोए म. b षाली म. d विसरा म.

८५. a जडकि म जडि जाडी क म. c पहिरया क, पहिर्या म.
आंग अ, अंग क म. रंगाउलि अ.

८६. a तुरी म. पल्हाणइ क, पलाण्या म. b ते म. जाणइ म.
c ब्याधा अ, बांध्या क. सरिया क, शरपा म. d छेरवीया म.

८७. a तरिकस करिकस क क. b सिगिणि क, धीगिणि म.
धीगणि क. d मोटी मोटी क, मोटा म.

१ क म मां १ कडी वधुः—

पाढां छेडा नवल नमीचा, बीजा जे हथीआर ।

छत्रीसइ डढायुष आगइ अंगि न लागइ भार ॥ ८९ ॥ क

a पांढां पेढां म. नमीचा म. b बीजां ते म. c छत्रीस म. आगि
म d अंगि म लागि म. ॥ ८९ ॥ म ॥

८८. a डांक क. डमक म दमामा अ, ददामां म. b नांद क.
c चारं म ते क म. सुलतण क, सुलतान म.

८९. a मडइ क, माडइ अ. b धुरि क म. ढलीया म. c बोलि
म. सरीसु क म. d मीरां म. करसि क, करि म.

बीजउं डगलुं जाम उपाडइ, तुरीया आवी ठेस ।
 बोलिइ बांदी सुणि हो बीबी, साहिव जाण म देखि ॥ ९० ॥
 बीजइ डगलइ काल ऊतरीउ, चुथइ वक्षण देवि ।
 घोलइ बीबी मान ज भागी, विमल तणा पय सेवइ ॥ ९१ ॥
 प हींदू छइ देव सरूपी, जे जे इणि दलि आया ।
 जिम देखु तिम बीट बीटाई, क्या हींदूकी माया ॥ ९२ ॥
 रे रे मीरा रहि एक तीरा, म करे मान पराण ।
 जिसका खोल्या बाण भी जावइ, गाउ पंच प्रमाण ॥ ९३ ॥
 देखु विमल कटक घण कोटे, सिंहनाद तिरि घाटा ।
 जे घोडा मयगल मतवाला, पायक पाला नाटा ॥ ९४ ॥
 पूछइ मोटा मीर मतालिक, जं पइंगर पाका ।
 राज रहि तिम रहिणी राखु, झूझ करी सवि थाका ॥ ९५ ॥

९०. a बीजउं अ, बीजू क, बीजू म. पगलुं क, डगलुं जाम म
 उपाडइ क, उपाडि म. b तुरीया क, तुरीयां म. आवी क, आवइ म.
 ठेसि क, ठेसि म. c बोलि म. बांदी अ; बीबी सुणि हो बांदी म. d साहिव
 म. जाण म. देखि म.

९१. a बीज क, बीजि म. डगलि म. b चुथि म. दक्षणि क. c
 बोलि क. मानज म. d पाय क. सेवि क, शेवि म.

९२. a हींदू क. नहीं देव क म. सरूपी क, समानी म. b दलीआ
 अ; जे एणइ दलि आया क, जेणि दलि चबी आया (पाठांवी 'जे ईणइ दलि
 चबी आया') म. c यम म. देखू क, देखू म. बीटि बीटाई म. d हींदूकी अ.

९३. a मीरां क म. इक म. तीरां म. b मान म. पुराण क,
 पराण म. c जिसका क म. बाण क, तीर म. मी यावि म. d गाउं अ,
 गाऊ क म. परमाण क, प्रमाण म.

९४. a देवी क म. कोटि म. b चरि म. c जेह क, ये म.
 मलपता क, मदमाता म. d सयला क.

९५. a पूछउ क म. मीरां मोटा मतालिम क. मीर मतालिम
 जे जे म. b जे क. पइंगर क, पयंगर म. c बूझ क. रहिण राखु म.
 झूझ करी दवइ थाका क, लमी लमी एवं थाका म.

जे दुर्वेस वेस अनेसा, पूछउ मूलि मुलाणा ।
जोगी भोगी जंगम जडीआ, सेख सदा सपराणा ॥ ९६ ॥
पूछया जाण कहि तुम्हे मानउ आण विमलनी आज ।
जु तुझे राज करेवा हीडु, रोमनगरि जु काज ॥ ९७ ॥
मोकलीआ परधान आपणा, विमल मनावा रेस ।
रोमनगरिनइ मया अवधारु, जे मागइ ते वेसि ॥ ९८ ॥
विमल भणइ जु बारइ बीबी, हींदु वेख कमाल ।
जु मणिमाणिक वेगि वधावइ, सोविन भरीप थाल ॥ ९९ ॥
आपइ दंड जि घोडा हाथीआ टंका कोडि ज च्यार ।
मानी वात प्रधान जि घलीआ, पुहुता नगर मझारि ॥ १०० ॥
वात सुणावी सवि सुलताणी, बीबी बोल कहाया ।
हारदोर सिणगार भलेरा, हींदूआणी-वेस कराया ॥ १०१ ॥
मणिमाणिक परवाल घलाया, सोवनथाल भराया ।
विमल-वधावणि बीबी आवइ, रोमनगरका राया ॥ १०२ ॥

९६. a दुर्वेसा क म. b मलाणा म. c योगी क. d शेष म सपराणा क, सपराणा म.

९७. a जाण म. विमल नही मानु क; मानु म. b एहनी ('विमल नी'ने स्थाने) म. c तम्हे क, तुझे म हीडु क म. d तुझ काज म.

९८. a प्रधान क परधान म. b रेसि क, रेशि म. c रोमनगर-नइ क, रोमनगरनि म. उधारु म. d जं क. मागसि क, मागशि म. त क. वेसि म.

९९ a भणी म. बारं म. b हींदू क, हींदू म. वेस क, वेपि म. कमाल क, कबाले म. c 'जु' क मा नही, जउ म. मणिमाणिक म. वधावि म. d सोवन क. थाल म.

१००. a आपि म. डंड क म. ज क म. घोडां म हाथी क म. b 'ज' क म मा नही. विच्यारि क, विच्यारइ म. c मानी म. प्रधान ज क बलिया म. d पुहुता म.

१०१. a सुलताणी म. c सणगार क, शणगार म. भला म. d हींदूआणी क, हींदूआणी अ.

१०२. a मणिमाणिक म. b सोविन क म. c आवि म. d केक,

गाइ गोरी कीरति तोरी, भली भेटि मुकाई ।

विमल वधाया पूरव आया, आपि आण मनाया ॥ १०३ ॥

दुहा

बीबी दीघे कप्पडे, उरि घंगे दीघे द्वार ।

पहिराव्या सुलताण सवि, विमल वधाइ वारवार ॥ १०४ ॥

मीरा सवि मीनति करइ, बीबी दि आसीस ।

सज्जमति करसु ताद्वरी, मंत्र म आणे रीस ॥ १०५ ॥

प्रतिपु कोडि दीवालडी, अमर करइ कयवार ।

खुदा खुसी छइ तूहनइ, विमल जयजयकार ॥ १०६ ॥

खंडि खंडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।

मुनि लावण्यसमयची घाणि, एतलइ सतम खंड घराणि ॥ १०७ ॥

इति पंडित श्रीलावण्यसमयगणिकृते श्रीविमलमंत्रिभनोदर प्रगट प्रबंधि ४५६ कोटि धनमार्गण भीमभूपति - विरोध चंद्रावती नगरी - राज्यस्थापना विद्वेससाधना सकलसैन्यायुधकरण । गज-तुंगादिवर्णन विरोध नगरायुध द्वादश सुरप्राण [जैत्याधिकारे] सतमो खंड समाप्तः ।

१०३. b भारे क, मारी म. भेट म. मुकाइ क, मुकाइ म c धावा क, वधाया म. पूरवि क म. d आपइ क म आण म. म[ना]या क, मनाआ थ.

१०४. a दिद क. b उरि दिद्वे चगे बीर क, उर म; बीघो म. c सुलतान क, सुलताण म. d वधाविउ बीर क, वधाव्या बीर म.

१०५. a मीरा क म. पाठा० थी 'मानती' म. करि क. b दिद क. c पिजमति क. करसइ क, करसि म. d मंत्रि म आणे म.

१०६. a पतीप क, प्रतपे म. b असुर क. कइवार क, जयकार म. c खुदा म. छि म. तूहनि म. d विमल विमल जयकार ॥ क म

१०७. a नर्मली क. एक ज चरण क म भा छे. १०९ क, १०८ म. पुष्पिकावोः—

इति श्रीविमलमंत्ररासे सतम वड सपूर्ण ॥ ७ ॥ क

इति विमल प्रबंधे नवरस नवपडे ५६ कोटि धनमार्गण भीमविरोध चंद्रावती राज्यस्थापना, देससाधन गजतुरी वर्णन, रोमनगरीये द्वादश सुरप्राण जैत्याधिकारे सतम वड ॥ थी ॥ थी ॥ थी ॥ म

खंड ८

[चउपई]

आविउ नर एक उद्भुत-येख, आगलि मेह्लिउ मोटउ लेख ।
पूछिउ कुण किह्वांथी पहुत, बोलइ राउ बंभणीआ दूत ॥ १ ॥

मुझ स्वामीनु आयस लही, आविउ पंथ घणे दिनि घही ।
करी मुद्रा पाछी करि घरी, चांचिउ लेख वछेदि करी ॥ २ ॥

अति प्रतापि पोढउ प्रचंड, घरतइ जेहनी आण अखंड ।
राय पहीउ पस्यमुनु घणी, लिखइ लेख विमलेश्वर भणी ॥ ३ ॥

राउ-विरोध पट्टणपुरि हरी, जई यइठउ चंद्रावइ पुरी ।
घरे पुत्र अह्न उलगि आज, रुडइ पाछउ आपु राज ॥ ४ ॥

विसमो छइ अह्मारी रीस, नहीतरि आवी नामुं सीस ।
घयरी-लेख वचनि विस्तरिउ, विमलि कान हेठि नवि धरिउ ॥ ५ ॥

षड आठमउ म. । अ क मां कई नयी, चुपे म.

१. a को (' एक 'ने स्थाने) क. वेश अ, वेप क म. b मेहलइ क, मेहलिउ म. c तू कण किहा थकु क, पूछइ उहु क्याहथु म. d ते बोलि बंभणीउ म.

२. a मझ स्वामीनु म. b पथि म. घणा अति वही क; घणा दिन म. c मुद्र क, मूद्रा म. कर क. d वछेदि क, विछेदि म

३. a परचड क म. b येहनी म. आण म. c राउ क म. पडिउ क म. पक्षमुनु क म. d लेप लपइ क, लिपिउ म.

४. a वरोध क, विरोध म. परहरी क म. b जे म. बयठउ क. विठउ म. चंद्रावइ क म. भणी म. c घर म. अह्न क, अम म. उलग क म. d रुडि क पाछु क, एणी परि सरसि ताहारां काज म.

५. a अछइ क, अछि म. अह्मारी क. b नामु अ, नामू म. c वही वचन छेये विस्तरिउ क, विरी म. d विमलि म. कान म.

तिहांधी प्रगट पीआणुं करइ, सकल कटक साधि संबरइ ।
सिंधु सिरीसु आणइ खेस, राउ बंमणीआनु देस ॥ ६ ॥

बालिउ विमल रोसि पहुत, भणइ मित्र मोकलीइ दूत ।
नवि मानइ तु कटकी करइ, राजन राजनीति अणुसरइ ॥ ७ ॥

मंत्री राइ विमासइ दूत, मोकलीइ मोटउ अधधूत ।
मोकलीइ जे मुटउ बरंर, अलवि उत्तर आपइ खर ॥ ८ ॥

घाटघाट उलंघी करी, पुटुतु जिहां छइ ठठापुरी ।
सूर सूर जिसिउ मंहीउ, दूति दीठउ राउ पंहीउ ॥ ९ ॥

भणइ दूत भय नाणइ किमइ, राइ पंहीआधि कुहीइ नवि घोइइ ।
विमलमंत्री न आपइ तुरी, आवी ओलग साइ खरी ॥ १० ॥

दूतबचनि लागु साटिकु, रा-मस्तकि उठिउ चाटिकु ।
जा रे जा कृण ताइरु घणी, दूत भणी किम लाखुं हणी ॥ ११ ॥

६. a तिहाणु क तिहांधू म पीआणव म. b साधि क, साधिं म.
c सिरीसु क म. d बंमणीआनु म ते देस क म

७. a बाली छेप अति रोसि पहुता क, बालिउ विमल अति रोसि
पहुता म. b भणि म. मित्र (पाठा० थी 'मत्री') म. c मानि म. कटक
क, कटक म कर क म d अणुसर क, अणुसर म.

८. a राय क. विमासी क विमांसी म b मोकलीउ क म. मोटु
क. c बोलतु जे मुदि बरंर क, बोलतु जे मुदि बरंर म. d अलविआलइ
उत्तर पर क; अलविइ उत्तर म.

९. उलंघी म. b जिहा अ, यहां म. छि म. ठठापुरी म. c सूरैक
क, सूरजिनु म. पंहीउ क. d दूति क दूतिइ म. रा म.

१०. a भणि म. नांणइ म. हीइ क, हीइ म. b राउ क, रा म.
पंहीआ थकु नवि क, बंमणीआनु नवि म. c मंत्रिना क, मंत्रिना म. आपु
क म. d उलग क म.

११. b राउ क, राजा म. मुस्तकि क, मनि म. ऊठिउ क म.
d लागु अ, नापू क, लाखु म.

ताहर स्वामी विमलडउ राज, ते नीलजनइ नथी लाज ।

सुनु सनेपातक थयु, करि वासु अगासर रहिउ ॥ १२ ॥

अउठलाख बांभणीउ राज, एकलपगा माल दि आज ।

सात सहस्र जे लुंडीमुदा, ते ओलगू माहरइ हुआ ॥ १३ ॥

जलघट थलघटना जे राज, आणइ अहारी मानइ आज ।

अऊठ कोडि साहण पल्हणाय, महारइ मनि विमल ते घाय ॥ १४ ॥

सुनु किमइ जगाडिउ सीद, तुझ सामीनइ पाइं दीद ।

जा रे जा धीनवे अबूझ, ठठनगरपति मागइ झूझ ॥ १५ ॥

अपमानिउ अयगणिउ बहुत, वेगि चलीउ भैरव भूत ।

विमल मंत्रनी सभा पहुत, अति दूहवाणउ बोलइ दूत ॥ १६ ॥

ते ताहर घयरी बांकडउ, अति विसमु विसनु आंकड ।

जे तुझ बोल्या बोल अमंड, कहितां जीभ हुइ शतखंड ॥ १७ ॥

१२. a ताहार स्वामी म. विमलड क म. b नीलजनि म. नथी क. c सुनु म. शनपातक क, सन्यपात म. करि थयु म. d किइ म. अगासर वासु क, वाशिइ अगासि म.

१३. a ऊठ क. बाभणीउ अ, बभणीउ क, बभणीउ म. b माल क. दिइ क; एकलगामा लेइ आज म. c सहस्र क म. लुंडीमुदा अ. d उलगू क म. अम्हारइ क, अहारि म हुआ क.

१४. a जलघट थलघटना क म ये म b आण क, आण म. अम्हारी म. मानइ क, मानि म. c ऊठि क. साहण म. पल्हणइ क, पल्णाय म d माहरइ क, माहारि म. मनि क म विमले अ

१५. a किमइ क, किमहि म. जगावइ क, जगाविउ म सिंह क. b स्वामीना क, सामीना म. पाइ अ, पाइआ क. नमीया म. ठठ म नगरिपति क. मागि म.

१६. a उपमानिउ क, अपमानि म. b वेगिइ म. c मंत्रिनी क म. सभा क. पहुत म. d दूहवाणु क. बोलि म.

१७. a ताहार म चइरी क, विरी म. बांकड क, बांकड म. b वसनु क, तेइनु म. आंकड क. c तुझ क. d कहिता अ यीम म.

दूत कहइ जय प्रीलितं चरुं, चालितं कटक सिंधु पाघरुं ।
 मारणि छत्रे पीबाणे ययु, दिवस केतले ठठ[इ] गयु ॥ १८ ॥
 दमक्या डोल डाक दहवडी, राइ पंढीया-धवणि थुति पडी ।
 आव्या को परदल दहवडी, जाइ रखे व न[ग]रनइ नडी ॥ १९ ॥
 विमल घसेधि कराविउं जाण, सिंधु-महोपति मानु आण ।
 नहीतरि नीसरि धई सजोड, तुझ मुख जोवानु छइ फोट ॥ २० ॥
 उठिउ भड भोडी माथडी, किम जासि मझ सिउं आयडी ।
 मुछि मरोडो मछरि चडो, करि कीची सींगणि रातडी ॥ २१ ॥
 पाळा झुझाला झुंघडा, पासइ पायफ लीघा घणा ।
 गज रथ तुरी पल्हाण्या तेउ, सामउ आविउ सेना लेउ ॥ २२ ॥
 सुडाव्यां रणखेत्र विशाल, रणकाहुल वाजइ विकराल ।
 घेउ सजोडा बे झुझार बे घुरा बे रण-सिंगमार ॥ २३ ॥
 बिहु दले गज रथ घोडा घाट, बिहु दले चडोआ घोल्ह भाट ।
 बे दलि तेजि तपंता जोइ, बिहनां चल नवि चूकइ कोइ ॥ २४ ॥

१८. a वहुण क म. पक म. b चालित अ. पाघरु अ. c मारणि क. पीबाणे म. ययु म. d ठठइ क, ठठ्ठइ म. गयु क.

१९. a डाक (पाठा०पी 'डाक') म. डहवडी क, पाठा०पी 'दहवडी' म. b राउ पंढीआ धवणे क, वमण रा धवणे म. धति क. c आव्यां क. d 'ए' क म मां नयी. नगरनइ क, नगरनि म.

२०. a विशेषि क, विशेष म. जाण म. b सिंधु अ. मानु आण म. c नहीतरि क नीसरि क म. d ताहरु म. मुख क म. जोवानु क, जोवानू म. 'मझ' ('छइ'ने बदले) क, 'छइ' म मां नयी.

२१. a उठिउ क म. जासि म. b मझ सिउ अ, मझझ म. c मुछइ मोडी मच्छरी म. d सीगणि अ. तिंगिणि क, सींगणि म.

२२. a झुझारा क. झुवणा क, झुवणा म. b पासि क. c तुरीय क. पल्हाण्या तेय म. d साहासु क म. लेय म.

२३. a सुडाव्या अ. रणखेत्र क. b रणकाहुल क. वाजि म. c बेहु म. d घुरा म. रणि सिंगमार क, रणिसिंगार म.

२४. a बिहु क. दल रथ गज घोडां घाट म. d बिहु क. दलि म. वडिया (पाठा०पी 'वडिया') म. घोलि म c दल क म. देय म. d बेहनां क, बिहना अ. पूजइ क म. ,

राग रामगिरी

आ तुं आ हुं आ प्रभ तोरु, आ ते मयगल आ ते वंत ।
 बोह्या योल जि तिइ बलवंता, ते तु सारा सुं भायुं कंत ॥ २५ ॥
 प्रीय तुं प्रेम म आणे मोरु मंदिरि सिउं मन आणिसि मोह ।
 जीवत मरण सदा हूं साथि, जई सुरलोकि चडावे सोह ॥ २६ ॥
 नारि भणइ मझ नयणे नडीउ, तेइ जि तुं थातु भयभीत ।
 भारे भल्ल द्रसूका पडसि, कंता किम राखसि रण चिति ॥ २७ ॥ आ तुं० ॥
 माय भणइ भड तिइ तिम भडिबुं, जिम नवि लाजइ ताहर तात ।
 वीर-जिणण मझ विरद भणावे, जिम वसुहा थाउं विक्षात ॥
 ॥ २८ ॥ आ तुं० ॥

कंत भणइ मझ हीअडिइ डरीउ, पाप पडंतु धारोवारि ।
 रुठइ झूठइ रणि किम झूझसि, स्वामी ति दीहा संभारि ॥
 ॥ २९ ॥ आ तुं० ॥

राग रासगरी-म.

२५. क मां २६-२५ क्रम छे. a तू क, तू म. प्रभु क. मोरु म. .
 b अति- अ. c ज के क, जि तिइ म. d सु भायु कंत अ; ते सारा
 संभारइ क ने सारा संभारे म.

२६. a तू क म. आणसि क, आणिसि म. b मंदिर क म. सिउ
 अ, शू म. माणिसि अ, माडिसि क, आणिसि म. c मरत क म. हुइ म.
 साथिइं म. d जीई क, जै म परलोकि क. चडावसि क, चडाविसि म

२७. a भणि म. मुझ क. b तेइ ज क म. तू म. भयभीत म. c
 भसुका क, भसुक्या म. पडसि म. d कंता क. राखिसि क, राखि म. रणि
 म. चित क, चीत म. क म मा कबीओने अंते 'आ तुं०' नयी.

२८. a भणइ व ति तिम भडिबु क; भणि म; तइ म; भडिबु अ,
 भडिबू म. b माहर कंत (पाठा०बी 'ताहर तात') म. c थम क म. लाजि
 म. d -अणणि क म. मुझ विरद क. धरावे म. d यम क, वसुधा म.
 पाउ क. विख्यात म.

२९. a केरि क म. 'हीअडिइ'ने स्थाने 'हाकि' क, हाकं म. b पाए
 पडंतु वेगि वीर अ, पाय पडंतु वीरि क, पाए पडंतु धारोवारि म. c झूठइ
 रणि क. झूझसि क म. d स्वामी म.

नयणबाण नयि क्षमतु निरता, कायर रणि दोहिला करघाल ।
नाठउ नाह नीसत घरि आवसि, कायर नाह हुसि मुझ बाल ॥
॥ ३० ॥ आ तुं० ॥

सहीअ समाणी हासा हससि, होसि कायर नारि कलंक ।
सुदहां सरिसु तु रणि झुझतां, प्रीय पाछउ परठिसि पगलंक ॥
॥ ३१ ॥ आ तुं० ॥

के सुंदरि कहि सेजि सूअतां, कुसम-कुली दूहवातु देव ।
सहिज सुकमाल सयल सांमलीइ, समरंगणि किम सहिसिउ हेव ॥
॥ ३२ ॥ आ तुं० ॥

के कायर करसि कुंचकुंचाई, सुंदरि वेपि सुधावडि माहि ।
पुढी पासइ प्रीअछि बंधाविइ, नरयर नारि न जोइ जाई ॥
॥ ३३ ॥ आ तुं० ॥

के घाला बोलइ चलवेंती, नयणे फंता नीद निवारि ।
हय हेपारय भला न होइ, बा[दा]ला के वही घरवारि ॥
॥ ३४ ॥ आ तुं० ॥

३०. a नयणबाण म निवि क. नरता क, निरतां म. b रण क.
c नाहठउ (पाठा० यी 'नाहठउ') म. नीसति क नीसत म. पर क
आविशि म. d नारि क म. होसि क, हसि म. मझ क म.

३१. a सही समाणी म. हससइ क. b होसि म. c सुदहा म.
सरिसु क, सरिअ म. झुझतां क, झुझत म. d प्रीय क. परठिसि क,
परठि म.

३२. a सुंदरि क. के क. सेजि क, सेजि म. सूअता अ. पाठा०
यी 'सूअतां' म. b कुली क. c सेन प्रसुह क, सेल प्रसुह म. सयल म.
सहिअ म. d सहिसिउ किम क; सहअ म. देव क म.

३३. a सरि क; सरि कूच बहावी म. b सुंदर क वेप क, वेपि
म. सुधावडि माहि म. c पुढी क, पासि म. प्रीअ क, प्रीछि म.
बंधावि क, बंधावि म. d नरयरना क म. नर क म. 'न' क म मां मयी.
जोई क म. जाय क, जाइ म.

३४. a के क म. बोलि म. b कपा क. नीद क, निद म. नवारी
क. c होई क म. d बादाला म. कि म. वही क, विरी म. परिवारि क.

कायर थायरि थरिहरि धूजइ, देखइ अभय उघाडा खग ।
अहे उलग छांडी छल जोई जासिउं, जल लहिसिउं घरमाग ॥
॥ ३५ ॥ आ तुं० ॥

आगलि अरिदल पूठि पृथ्वीपति, गयणे पेखइ सुर मन-खंति ।
के सुरा समरंगणि रोशि, मयगल गलइ देखत पयदंत ॥
॥ ३६ ॥ आ तुं० ॥

सुणि जिणसाली ढोल द्रसूफया, आलउ जे ढीलउ सनाह ।
सरवर कमलि जमलि जिम विहसि, परदल दीठइ मोरु नाह ॥
॥ ३७ ॥ [आ तुं०]

रइ पइ के कायर काचा, पामर चामर पुंठि पुलंति ।
समरंगणि सुरा सिउं समचडि, धीरा धोरी घसी मिलंति ॥
॥ ३८ ॥ [आ तुं०]

सुरा सुरपणइ समरंगिणि, मत्त मत्तंगन आवी उलि ।
दंतूसलइ मुसलि पग परठी, लीइ मोती कुंभस्थल रोल ॥
॥ ३९ ॥ आ तुं० ॥

३५. a धूजइ अ; कायर याहर थरहर धूजइ क, कायर थाहरि थरहर धूजइ म. b देखि क म. अहेय क, अहेयि म. उघाडा क, उघाडा म. c अहे क. छांडी अ. पाठांथी 'यल' म. जोय क, जोइ म. d जासिउं क, जासिउं म. पाठांथी उमेरे छे 'जु' म. लहिसिउं क म. घरमाग क म.

३६. a आगलि क म. अरदल क. आरिदल अ. प्रथिवीपति म. b सुर पेखइ क, सुर पेखइ म. c रोसि क, रोशिइ म. 'गलि' क म ना नदी. देखइ क, देखते म. पयदति क म.

३७. a जनशाली क दमक्या क, दमक्या म. b आलउ क. आलउ म. ये म. ढीली क. सनाह म. c सरोवरि क, सरवरि म. यमल मल यम क. विहसइ क, विहसइ म. d परदलि म. दीठइ क, दीठइ म.

३८. a रइरइ क रइ पडि म. 'के' ने स्थाने 'तिम' क. b चामर क म. पूठिय क, पूठि म. पुलंति क, पुलति म. सुराख म. d घसी म.

३९. a सुरासुरि क, सुरासुर म. समरंगणि क. b मत्तंगन क, मत्तंगन म. c दंतूसलि क, दंतूसल म. गुगल क म. परि म. d लइ क, लिइ म. वे अ. कुंभस्थलि क. रोलि क म.

तुरीय चि(रो)चि विमल बलि आयु, सिंधु-धणी जोड मांडिउं झूझ ।
अति अभिमानी आण मनावइ, राउ पंडिउ अजाण अघूझ ॥

॥ ४० ॥ आ तुं० ॥

बे मदिमाता मुछि मरोडइ, घोडइ पाखरीया पळ्हाण ।
छत्रीसइ वंडायुघ सरमइ, कर मइता काला केकाण ॥४१ ॥ आ तुं० ॥

काला टोप रंगाडलि काली, काला आंगानइ करवाल ।
काला के मयगल मतवाला, काला कोधि भरिया भूपाल ॥

॥ ४२ ॥ आ तुं० ॥

अकल अवीह अतुल बल धोलइ, नवि डोलइ बे हुंगर घीर ।
भणति लावण्यसमइ जगि जोड, झुझाला झुझइ बे मीर ॥

॥ ४३ ॥ आ तुं० ॥

अथ प्रोटक छंद

झुझाला झुझइ वीरवडा, रणि रोसि भरिया रसि भीमभडा ।
धुरि वइ धुरि धुंसट धाव घसा, वयरी-दलइ वाद[ल] वाउ इसा ॥४४॥

४०. a तुरीय क. विरोध क. विरोधि म. बल क. b सिंध क.
म. सिउ क, जु म. माडि क, माडिउं अ. c अभिमानी म. आण म. न
मानइ क, न मानइ म. d रा म. अजाण म.

४१. a मदमाता क. मूछ क, मूछ म. मरोडइ क, मरडइ म.
b घोडा क, घोडि म. पाखरीया पळ्हाण म. c छत्रीसि क. वंडायुघ क.
सरमइ क म. d करि क म. केकाण क, कहिकाण म.

४२. a रंगाडलि अ. b आंगानइ क, अंगा नि म. c मयगल ये
म मतवाला क. d कोध क. भरया क, भर्या म.

४३. a अवीह म. बोलइ म. b बोल क, डोलि म. डगर अ,
हुंगर क. c भणि म. लावण्यसमि म. d वीर क; बे झुझइ वीर म.
वाल क, वाली म.

४४. b रोस क. भरया रसि भीम भडया क, भर्या भय (पाठा०धी
रसि) भीम भडा म. c धुरिवइ क, धरवै (पाठा०धी 'धुरि वई') म.
धुसर क, धूसटि म. घसाया अ, घसा क म. d वदरी दलि वादलि क,
विरी दल वादलि म. वाउ क, वाय म. दसा अ, इसा क, यसा म.

અળીઆલા કાલા કુંત કસ્યા, મહ માજહ વાજહ મીમ જસ્યા ।
તીઆલા કાલા ધાનિ ચલી, પુંઆલા કાલા પુંઆ મિલી ॥ ૪૫ ॥

મટ નંસહ તીના રણિ મરિયા, છેડા ચુકી ચાલણી કરિયા ।
નવસંહ અસંહિત સંહ કરહ, મહ સેલહ સ્વાંહ સંતિ ધરી ॥ ૪૬ ॥

મલ ગોલા ગોફણિ ફાર ફિરહ, રણિ સીગરિ રૂધા ધીર તરહ ।
સરિ ઘાજંતિ ગુંજતિ મુરજ સમી, છુલછુંટતિ લંટતિ જાહ નમી ॥ ૪૭ ॥

તાજી તરૂઘારિ તિ તેજ તપહ, દેસી જન જાહ દૂરિ છપહ ।
છાના છલ જોતા ચિતિ ચઢહ, ચકચૂર કરહ તે ચક્ર ઘઢહ ॥ ૪૮ ॥

મદ-મંમલ ગજ ગર્જિત મમહ, અસવાર અસવાર સિમરંગણિ રમહ ।
દંત્સલિ મુસલિ મુરહિ મુંડહ, મહ કંપ્યા ચંપ્યા પુદ્ધિ પઢહ ॥ ૪૯ ॥

૪૫. a કુતિ ક. યશા મ. b વાજહ ક, વાજિ મ. વાજહ ક, માજિ મ. તિશા મ. c તીપાલા ક, તેપાલા મ. વાંનિ મ. d પૂપાલા ક, પંપાલા મ. 'કાલા' ક મ માં નથી. પૂવિ પેધિ ક, પૂપહ પૂપ મ. મલી ક.

૪૬. ક માં આ ગાથા ૪૮ મી છે. a ત્પહ ક, લપિ મ. તીરતીનીર ક, તીરતૂનીર મ. મરણા ક, મયો મ. b પેહાં ક. ચૂકી ક, ચુહુકી મ. ચાલણીઅ ક. કરયા ક, કરિયાં મ. c નવિ ક. પંદિયા ક. પઢ તે ક, અપઢ તિ મ. d મહ પઢયા પઢે પતિ કરહ ક; પેહે મ; પાઢહ અ, પાંહે મ; પરહ મ.

૪૭. a ધન ક મ. ગોફણિ મ કરહ ક. b રણિતાગર ક, રણતાગરિ મ. વીપ્યા ક, રૂપ્યા મ. c સિરિ મ. વાજહ ક, ધાજિ મ મુરજ તે મુરજ સમી ક મ. d પલ ક. પલ (પાઠાંથી 'સલ') મ. પૂંટતે ક, સૂંટતે મ. છંટ તે ક. સૂટ (પાઠાંથી 'હટ') મ.

૪૮. a 'તિ' ક માં નથી. દિ' 'તિ' ને ર્યાને મ. તેજિ ક મ. b દેપી દોપી જન દૂરિ છપહ ક મ c છાના છલહે ક. જોતાં ક મ. ચિત ક, ચિત્રિ મ d પટિ મ.

૪૯. a ગિમલ ક મ. પાઠાંથી 'ગર્જત' મ b અસવાર મવાર મિસમરિ મમહ ક. અસવાર રાગિ સમરિ રમહ મ. c ગૂંસલિ મુરહ મમહ ક. ગૂંસલિ સુંડિ મુદ્દ મ. d ચંપ્યા કપ્યા મ. પુદ્ધિ ક

तप तप तपता प्रगट पटा, करि काती राती के विकटा ।
 भट भडतां गलि लटकंति जटा, जड जाने झुबइ वृक्ष बटा ॥५०॥
 घण दुम्या घूम्या घाइ घडइ, भयभीता जीता रानि रुडइ ।
 गयणंगणि ऊडी अंगि अडइ, समली जमली जिम भूमि पडइ ॥५१॥
 सुरकिनर कोट्टी लोकलखा, रण जोइ होइ पंचपखा ।
 कटकटरे कट कविट-चटा, गड कुटी लीघा लोकवटा ॥ ५२ ॥
 हय वास्या डाल्या तीरि तपइ, रणझालइ फालइ टोप टपइ ।
 वधि भखर तखर पनरि करइ, तिम सखर पखर लख घरइ ॥५३॥
 भट भीषण रीषण रूपि थया, बालापण आपण आज भया ।
 जण धूजी मूंजीमाहि मल्या, घरणीघर घोरी घरणि ढलिया ॥५४॥
 हय हय [हय] हयकी हाक हयइ, हय हय हयकी बीज खडग खयइ ।
 घब घब घय घीगड घीर घसइ, कमकमता कायर केलि खिसइ ॥५५॥

५०. a तपता क; तप तपता तपता म. पडपा (पाठा० श्री 'पटा')
 म. b कातीय क. c भट भडतां क; लटा क; भडतां भडतां लटकंति जल्य
 (पाठा श्री 'लटां') म. d जण क म. जाणइ म जाणे म. झुबि म.

५१. a घूम्या दुम्या क म. घाय क म. बडि म. b रमइ अ.
 c गयण ऊडंती क, गयणे उडंती म. अडि म. d जमली यम रजत पडइ
 क, जमली जम लीजतप (पाठा० श्री 'जम जतर') पडइ म; जिम नुमि
 पडइ अ.

५२. ५२ अने ५३ मी कही क मां नही. a कोटी म. c कट कट्टरि
 कट विकट कहा म. d बीघा लोखटा म.

५३. a डाल्या बीर तपइ म. b रणझालि फालि म. c पखर
 पखर पंच विरइ म. d सखर पखर लख म.

५४. म मां आ कही ५६ पछी. a भीषण रीषण क. रूप क,
 रूपि म. c मूंजी क. महिम क, गांहि म. मित्या म. d घुरि म. जल्य क म.

५५. a हय हय हय म. हयकीय क. हयई क. पडइ म. b हयकीय
 क, हय म. बीज पयइ क, पडग विडइ म. c घब घब घयकीजा घीर क,
 घन घब घय घीगड म. d केलि अ, पेडि म. पयइ क, पितइ म. ३

रण रण रणकाहुल रणकीअ[ल], डम डम डमरू डमकीअल ।
 डम डम डम डोलंति डमकीअल, चम चम चम चंचल चमकीअलि॥५६॥
 भड ऊठिअं अंगोअंग सिउं, तड तड तड नुटइ कसण किसिउ ।
 सिहगलिउ जंबुक जीव जसिउ, चिमल-गलिउ पंडीय राय तिसु ॥५७॥
 तड तड तड तरडी द्रष्टि करी, महु मुरडी माणइ मुछ भरी ।
 कड कड कड करडी तकली भड धायु पंडी पुंठि घली ॥५८॥
 सिहनाद करिउ गज घोट घरिउ, भड भाग्गा कोट कटक भरिउ ।
 राउ पंडी खंडी खिच करिउ, गलि घली सींगणि धीर घरिउ ॥५९॥
 कठ-पंजरि करि जंजीर भरिउ, घण गूहड करि जिम कग चडिउ ।
 नव नव परि नरपति नाग नडिउ, घण मूल[हि मू]लहर घाट घडिउ॥६०॥

५६. a रण रण काहुल क. रणकीअलि क, रणकीअलइ म. b डमरू क, डम डम डम म. डमकीअलि क, डमकीअलइ म. c डम डम डोल क; डोल म. ते क, 'ति' म मां नथी डमकीअलिइ क, डमकीअलइ म. d चम चम चंचल चमकीअलइ क; चम चमकीअलइ म.

५७. a ऊठिउ क, उठ्ठी म अंगोअंग जसिउ क, अंगोअंगि इशु म. b नुटइ म कसिउ क, कसु म. c सीइ क म. आगलि क, अगलि म. जंबुक क, जंबूक म. 'जीव' क मां नथी. यशु म. d चिमल अगलि क, चिमलगलि म. पंडीउ राउ क म. तसिउ क, तिसु म

५८. a तड तड तरडी क, तर तर तरडी म. देखि क, दृष्टि म. b मुह क, मुहि म. मरडीय क, मरडी म. मांणइ म. मुछि क, मूछि म. c कड कड करडीय क, दतकुली क म. d घाउ म. पयडीय क. पुठि क, पुठ्ठि म.

५९. a सिहनाद क. गज घट क. रहिउ क, उरिउ म. b भाग्गा क म. कोट कटकि क, कोटि कटकि म. करिउ म. c पंडीया क. पंडीय क, पिकिख (पाठांशी 'खी') म. पिच क, चिह (पाठांशी 'खिच') म. d गलघल्ली क, गलीघल्ली म. सिंगिणि क. धिरिउ क.

६०. a पजर म. जंजीर क. जडिउ क म. b गूहड क म. जिम करी क; यम म. काग क म. c नरपति क. नाद क, नाड म. d मूलहि म. लहि क, मूलहि म.

रणपंघल मंगल तूर-रवा, नफेरी-मेरी-नाद नवा ।

जगि मंगल लक्ष्मी विमल घरइ, बंदीजन [जय]जयकार करइ ॥६१॥

छाल चारणीआनु

सुदहा सुंदरि रण रलीआयत, बरवइ करवइ हाथि कीषण ।

पेखी सुदह पडिउ समरंगिणि, हुं न लजावी आवी एणि ॥ ६२ ॥

के बाला बोलइ बहिनडी, हणीउ भलउ अह्माक फंत ।

जाउत जस जगि हुंते हसारथि, जउ भागउ आवत करणंत ॥६३॥

वेधिउ सीस याम करि विलगु, अलगु घडधी जाइ जाम ।

सामी कारणि सुदह सजोडा, पडता घइरी पाइइ ताम ॥ ६४ ॥

कायर कयधी कारण तफंता, पोलि उभू पूछति नीर ।

नीलज नीतक झुझणि चालिउ किम ति नाम रहाविउं घोर ॥६५॥

६१. a मंगल क. तूर म. b नफेरीय नाफरीअ नाद क; नफेरी म. c जगि विमल मणि जय लछि (लच्छि म) क म. d बंदीजन म. जयजयकार क म. अ मा ६१ पछी बंदीजन ज० ।

राग रामगिरी क, दहा म.

६२. a सुदहा सुंदर क. रणि रलीआ इति क, रणरल्या म b करवइ सहीअर साथि क, बलकर विघणि एण म. c समरंगिणि क म d हु क म. नवि म. लजावी अ क.

६३. a बोलइ मुणि बहिनर क, बोलि मुणि बहिनी म. b उभू मलि क, हणीउ भलउ म. अह्माक क c होअतह सारथ जस जगि पोअत क; जाअत म; हुव हसारत म. d जु भागु क म.

६४. a छेदिउ क, छेदिउ म. ताम अ बलगु क, बलगू म. b अलगू म घडथि म. थाइ क म. जीम म. c सामी म. सहड क, सुद म. d पडतां क म. विरी तामइ तीम म

६५. a झुझधी क, झुझी म करणत क म कथा क. b पोलिइ म. कमउ क, लमा म पूछत क, पूछइ म. c नीसति क, नीसत म. झुझण क, झुझणि म. d से क, तिइ म नाम क म. रहाविउ क म.

सुरा पासइ मंदिर मालीइ, भूतलि लीला जाइ कंत ।
 जो तु मरतु काम कमातु, तु सुणि हूं झूझणि जंत ॥ ६६ ॥
 बाला बालक दास दीकोला, ते उपरि घणि घालइ घाय ।
 समरंगिणि सुरा सिउं भडतां, वादि के विरला करवाहि ॥ ६७ ॥
 पांडीउ जीतु पुण्य तणइ बलि, मणिमाणिक सरसिउ भंडार ।
 लिधा जे जे देस दूअंगम, लीधा गण तेजी तोखार ॥ ६८ ॥
 जे सीमाढा-मारणि भोटा, दुद्धर देस तणा रखवाला
 बेणि विमल तणा पय पूजइ, भेटि सहित नमीआ भूपाल ॥ ६९ ॥
 विमल लेई दल पाछउ वलीउ, त्रिहु खंडे घरतावी आण ।
 चंद्राचइ जव परिसरि पडुता, ढमक्या जांगी ढोल नीसाण ॥ ७० ॥
 तलीआ तोरण गूडी उढी, आवइ वधावा वरवाल ।
 रोमनगरि जई आण मनाचइ, बांभणीउ [बांधिउ] भूपाल ॥ ७१ ॥

६६. a शूरा म. पासि क म. मंदिर क म. माली क म. b भूतलि भली लजावी कत क, भूतलि भली सजाई कत म. c शु क, जउ म. तु मूअ घरि काम कमाउत क, तु मंदिरि काम कमाउत म. d तउ सुणि हू रणि झूझण जंति क. तु सुणि रणि हू झूझण जति म.

६७. आ कही 'म' मा नथी. a दीकोलां म. b उपरि घण घालि घाउ म. c समरंगणि म. सिउं अ; सुराअ म. भडता अ. d वादिइ म. कर वाहु म.

६८. a पांडीउ अ; पंडीय जितु क, पंडीउ जित्तउ म. तणि म. b मणिमाणिक म. सरसिउ क, सरसु म. c लीधा क, लिधा म. ये ये म. देशक. d लिधा म.

६९. a मारगमोढा म b दुद्धर क म. देस क. सणिगार क, रखवाल म. c बेणि क, बेणिइ म. पय क. d भेट म. नमीया म.

७०. b खवि हू क. c परिसरि खव क, परिसरि खव म. पडूता क, पडुता म. d जगी क, जागी अ. नीसांहण म.

७१. म मां ७१-७२ कही ऊ० पा० छे. a तलीया म. तोरण क, तोरण म. ऊढी क. रूढी म. b आवि म. वधावा म. c रोमिनगरि क. ज आण म. मनावी क म. d बांभणीउ क म. बांधिउ क.

मल्लिं महाजन महिता मोटा, साम्हा सेवक हर्ष अपार ।
विमल जमलि को राउ न दीसइ, सात कोडि साहण परिवार ॥७२॥

वस्तु

विमल चलिउ विमल चलिउ, सेन घण लेउ ।
रोमनगरि पूर्वदिशि, जेण बारइ सुस्तान जिता ।
बांभणीउ राइ बांधीउ, देस देसना दंड लीघा ।
दाण आण सवि आपणी, वरतावी संसारि ।
वेगि विमल वधावीउ, चंद्रायती मझारि ॥ ७३ ॥

वाजइ तवलडी ए ढाल

के गोरी के सामली, सोहाबु रे, सोचन-पाटइ यहसार कि, विमल
वधाबु रे ।
माणिक मोती साथीया, सोहाबु रे, पहिर सवि सिणगार कि,
विमल० ॥ ७४ ॥
सोचिन-थाल सोहामणा, सोहाबु रे, चाउलि चुक पूराबु कि,
विमल० ॥ ७५ ॥

७२. a मल्लिया क मिलिउ म. माहाजन क म मोटा महिता क.
b सामहि सविकहि क म हरष क c विमलि क राय क d साहण
परिवार क.

७३. a चलिउ म, चलिउ म. b सेन म. पाठ० थी 'लेइ' म.
c रोमनगर पूर्व क म. दसि क दिशइ म d जेणइ क, जेणि म. बार
क म. सुस्तान क. सुस्तान म. जीता म. e बमणीउ क म. राउ क,
रा म. बांधीउ क म. f देश देसना डंड क. लिता क म. g दाण आण म.
i वेगिइ म. j मझारि क म.

वाजि तिवलडी ए ढाल म.

७४. ७५ मौ वही क म भा वे वही-रूपे छे. a गारी क सामलि
म. सोहाबु रे क सोचिन-क म -पाटि क-पाट म. येसार क विसार
म. 'कि' म भां नही. वेगिइ विमल म. b माणिक म. साथीया सोहाय
म. सवि क सिणगार क. शणगार म. 'कि' म भां नही.

७५ a सोहामणा क म. सोय क. चोये चुक म. पूरावि के क.

गेलि गाइ गोरडी, सोहाबु रे, बोलउ मंगल वाणि कि, [विमल०] ॥७६॥

चुपई

आवी विमल बईठउ पाटि, भीमराय तव भेटणि माटि ।
छत्र चमर मोकलीआं सार, त्रिहु खंडे तोर व्यापार ॥ ७७ ॥
मिह मोकलीआ मननइ भाचि, सात छत्र सिरि चमर ढलाचि ।
करइ धीनती बे कर जोडि, तुझ दूहचि अह्य लागइ खोडि ॥७८॥
अम्ह सिउं डंस रखे मनि धर, तुझ विवहार छइ आकर ।
भीमि जे मोकल्या प्रधान, ते संतोखी आप्यां पान ॥ ७९ ॥
घणा दिवस दोहिलमि खलभलिआ, सींध देसना महिता मल्या ।
मेह्लउ प्रभ पंडीउ राउ अखड, मुहि मागिउ बली [लेज्यो] दड ॥८०॥
छपन कोडि धन दड ज करी, त्रिणि लाख बली ताजा तुरी ।
आण मनावी आलिउ देस, विमल वधाविउ नगर-नरेस ॥ ८१ ॥

७६. a गेलि क. गाउ म. सोहा० क बोलइ क, बोलु म. वाणि के क, 'वे' म मा नहीं

चुपई क, चुपै म

७७. a बयठउ क b भीम क. भेटण क म. b मोकलीया क, मोकलीया म. c त्रिहु क. तोर क.

७८. a मइ क म. मोकलीआ म मननि म b सरि क शरि म. c करि म. d तम दूहचिइ म मझ क, अम म लागी म.

७९. a अम्ह म. b तुम्ह क, तुझ म. वव्यहार क, व्यवहार म. अछइ क, अछि म. c भीमिई म. ये म. प्रधान म d संतोख्या म आप्या अ, आपी म. मान म.

८०. a दोहलि क, दोहिलि म. पलभल्या क म. b सिंधु क म. देशना क. मल्या म c मेह्ल क म प्रभु क म. राउ' क म मा नहीं. d मुप मागउ क. लेयो वर डड क लेयो दड म.

८१. a छपन क म. टका क. डडि क, डडिइ म b त्रिणि म तेजी म. c आण म. d -नरेस म

राय पंडीउ ठठइ जई रहइ, अहिनसि आण विमलनी चढइ ।
 रोमनगर नइ ठठा हुती, वरसि वरसि आवइ सजमती ॥ ८२ ॥
 चढिउ रघाडी जोइ फरी, तिसी न देखइ चंद्रापुरी ।
 विमल वाणि संमुखि उचरी, वासु नगर बवेकि करी ॥ ८३ ॥
 गढ़पाया पाताले भरिया, कोठा लाख कोडि के करिया ।
 कठोइ कोडइ देवि अंवाधि, आगलि नवी नीपाई वाधि ॥ ८४ ॥
 वाधि वाधि तलि कूआ च्यारइ, पाणी आणइ पाणीहारि ।
 घरि घरि खारी मोठी कुई, जलझि-भरी वाधि ते जूइ ॥ ८५ ॥
 घबलगृह मांडी घोरणी, कोरी कारीगरि कोरणी ।
 के मंदिरनी मोटी घात, भूमि भली सोहार्वा सात ॥ ८६ ॥
 जोतां गुख तणां ते बार, आविउ चंद्रभवनि अवतार ।
 राछपीछ रुडे घरि भरिया, जे हीणा ते अलगा करिया ॥ ८७ ॥
 बाहु अन्न अचारी आज, जीणइ रुडउ भावइ राज ।
 कण छाणां सोघइ शंघणां, मांडयां जीव-जतन ते घणां ॥ ८८ ॥

८२. a राउ पंडीउ क, बमणीउ म. ठठइ जै म. रहइ क म.
 b अहनिशि आण म. c नि म. ठठा थकी क, ठठा हती म d आवि म.

८३. b तसी क, तिसी म. पेइ म. c विमल अ. वाणि म असो
 क. सइमुखि म. उचरी क, उचरी म. d वछेदि क, विवेकिइ म.

८४. a पातालि क, पातालिइ म. भरया क, ठव्या म. b कोठ
 क. लाख क म. करया क c कोठि कोठि म. d नीपाई क.

८५. a तलि क, तटि म. च्यार क, च्यारि म. b पांणी म. पांणी-
 हारि म. c मोठी पारी क. कइ क, कुइ म. d जलपरि क म जूइ क.

८६. a घारी अ. b कारी म. d सोहार्वा क.

८७. a गुख तणा अ. जे क. b आवि म. इद्रभवन क, इद्रभवन
 म. c सवि हउडे क. घर क म. भरया क, भरी म. d हीणां म. अलगां
 म. करया क, कर्मा म.

८८. a जन क. b जीणइ म. रुइ क, रुई म. भावि म. c लोकी
 क म. शंघणा अ, शंघणां क म. d घारी क, माइया अ, यीव-म.-जतन
 क म. घणा अ क.

पाणी लोक प्रवेली गलइ, धरमि धन अधिकेसं मिलइ ।
 आण मज्झि को मारी नवि कहइ, सात विसन ते अलगां रहि ॥८९॥
 घरि घरि लक्षणवंती नारि, सिणगारी अमरी-अवतारि ।
 वेचइ वित्त वित्त परि-थला करइ पुण्य करणी के भला ॥ ९० ॥
 चिहु पासे मंडावी पोली, चुहुटां चुरासीनी उलि ।
 चुहुटा विण नवि थाइ पीठ, चुहुटा विण ते नगर म दीठ ॥९१॥
 चुहुटइ काव्य-कथा-रस कहइ, राना बेटा चुहुटइ रहइ ।
 चुहुटइ सोहइ दोसी हटी, चुहुटइ घाटघडा घीहटी ॥ ९२ ॥
 चुहुटइ फल फोफल नइ स्याक, चुहुटइ करइ कंदोइ पाक ।
 फडीआ सुखडीआनां हाट, चुहुटइ दही वेचाइ माट ॥ ९३ ॥
 चुहुटइ धुरि सोनी सोनार, मल्या मपारा नइ मणीआर ।
 चुहुटइ गांधी गुंगा करइ, फोफलीआ ते फोफल भरइ ॥ ९४ ॥
 चुहुटइ सांथ सयल मंडीइ, चुहुटइ जोतां नवि छांडीइ ।
 नाणावट्टी कपासी तणां, हाट सुगंधी पट्ट्या घणां ॥ ९५ ॥

८९. a पांणी म. त्रि वेली म. b धरमिइ म. अधिकेस म. c माहि क, महि म. न म. d विसन क म. रहइ, क म.

९०. b शणगारी अमरि अवतारी म. c पर म. थली म. d पुण्य परिघल केतला क; ते 'के'ने स्थाने म. भली म.

९१. a चिहु क. पासे मंडावि पोलि म. b चुहुटां क, चुहुटां म. c चुहुटां क. चुहुटा म. d चुहुटा क म. म रीठ अ.

९२. a चुहुटइ क. b चुहुटइ राना बेटा क; चुहुटि म. c चुहुटइ क, चुहुटइ म सोही दोसी म. हाटी अ d चुहुटइ क, घीवटी म.

९३. a चुहुटइ क. नि शाक म. b चुहुटइ क, चुहुटइ अ. करइ क. कंदोइ क म. c फडीया म. सुखडीआना अ, सुखडीआनां म. d चुहुटइ क. दही म. माट म.

९४. a चुहुटइ क b मपारा वली क; मित्या मपारा नि मणीआर म. b चुहुटइ क. गांधी अ. गुंगां क म. d फोफलीया म.

९५. a चुहुटइ क. सयल साय क; साय अ. मंडाइ क म. b चुहुटइ क, चुहुटइ म. जोता अ. छांडीइ अ छडीइ क, छंडाइ म c नाणावटी क म. कपासी म. तणा अ, घणां म. d पट्ट्या म. तणां म, घणा अ.

सूत्र सांथ ते सोहामणी, चुहटइ सहइ धाइ धन भणी ।
 आवइ परदेसी बलीभात, चुहटइ देखि धाइ रलीभाति ॥ ९६ ॥
 वस्तु वोकाइ चुहटइ चडी, विसा विसाही लिइ तडफडी ।
 महिता मांडवीभानां ठाम, चुहटा विण नवि सीझइ काम ॥ ९७ ॥
 जडीभा जडइ जडिअ आभर्ण, चुह[ट]इ चरतइ सघला वर्ण ।
 चुह[ट]इ वस्तु चडइ नवलखी, करइ परीखा जे पारखी ॥ ९८ ॥
 चुहटइ मोटी पाणी पर्व, चुहटइ गाइ गण गंचर्व ।
 चुहटइ बरटा बोलइ भाट, चुहटइ धर्म तणा आघाट ॥ ९९ ॥
 चुपट चुहटइ जो अवहरी, चुहटइ वस्तु अमूलिक भरी ।
 तीरगरा चीतारा चाहि, घांची मोची चुहटा-माहि ॥ १०० ॥
 खासड-खेडा मोजड घडइ, चुहटइ वस्तु जोई ते चडइ ।
 दयावंतनी द्रष्टइ पडिया, जीव मुंकाइ चुहटइ चडिया ॥ १०१ ॥

९६. a साथ अ क. सोहामणी क म. b चुहटइ क. सह क म.
 c आवि म. बलीयात म. d चुहुटा क, चुहट म. जोतां क. रलीयात म.

९७. a वस्तु म. वेचाइ क, विकाइ म. चुहुटइ क. b विसाई क.
 लि दडवदी म. c माडवीभाना अ, माडवीभानां क, माडवीयानां म.
 हाट म. d चुहुटा क. सीही वाट ('सीझइ काम'ने बदले) म.

९८. a जडीया जडित घडइ म; जडित क. b चुहटइ क, चुहटइ
 म. वरतइ क म. c चुहुटइ क. चुहटि म. चडइ वस्तु क; चडि म. नव-
 लपी म d परीखा क म. ये म.

९९. a चुहुटइ क. पांणी म. b चुहुटइ क. c चुहुटइ क. धयडा
 क, विडा म. बोली म. d चुहुटइ क, नडहि म. धर्म तणा क म.

१०० a चुपट म. चुहुटइ क चुहुटि म. जुइ क. b चुहुटइ क
 चुहटि म. अमूलिक वस्तु म. धरी क. c तीरगरी क; चीतारा तीरगरा म.
 माहि अ. d घाची अ. चुहुटा क, चउटा म. माहि म.

१०१. a वेणं क म. b चुहुटइ क, चुहुटी म. वस्तु म. जोई क.
 जोई म. ती क बडइ क, जडइ म. c द्रष्टि क, दृष्टि म पड्या म. d
 जीव म. मुंकाइ क, मुंकाइ म. चुहुटइ क ये चुहुटि म. चड्या क म.

કઢવી કંસારા કુંભાર, ગાછા છીપા સુઈ લોહાર ।

ચુહટદ ચિત વસદ ચિહુગમા, માલી તંબોલી તેરમા ॥ ૧૦૨ ॥

ચુહટદ જોડ મંડાદ જાત્ર, ચુહટદ નાચદ નવલાં પાત્ર ।

ચુહટદ મંડાવી મોટી દારિ, કરિયાં ત્રિકસાં તોરણ વારિ ॥ ૧૦૩ ॥

સંતાપિડ ઘરથુ નીસરદ, ચુહટડં જોતાં દુષ વીસરદ ।

જેહનદ ચુહટદ દૂશદ ભરે કરદ લીલા તે વઢા ઘરે ॥ ૧૦૪ ॥

નગર તળાં કીધાં મંડાણ, જે જોદ પરવેસી જાણ ।

વેઇ-વઢદ નદ વિવસાઈઆ, ઠામિ ઠામિયા તે આઈઆ ॥ ૧૦૫ ॥

ઈટવટી નદ આટાવટી, વસી વાસિ નવરંગી નટી ।

છાયા ઠામ મલા મારલી, આવી વેગિ વસ્યા માલવી ॥ ૧૦૬ ॥

વાજત્રી તાઈ ડઘગરી, નગરી ઘર્ણ અઢારદ ભરી ।

સીમાઢા તે રાજદ સીમ, કોટવાલ તે કીધા મીમ ॥ ૧૦૭ ॥

૧૦૨. a કળવી ક મ કૂમાર મ. b ગ્રાચી મોચી મોચી સઈ લોહાર ક; ગાંછા મ; સે મ. c ચુહટદ ક, ચુહટદ મ. ચિત ક, ચીત મ. ચિહુગમા મ. તેરમા મ.

૧૦૩. a ચુહટદ ક. તુ ક મંડાદ જોણા મ. b ચુહટદ ક, ચુહટિ મ. નાચિ મ. નવલાં અ ક. c ચુહટાની ક મ. 'મોટી' ક મ મા નવી. વારિ d. તોરણ અ, તલીઆં કલશ તોરણ વારિ ક; કર્યાં કલસાં તોરણ મ.

૧૦૪. a ઘરિયડ મ. b ચુહટડં ક. જોતા અ. દુષ ક મ c જેહનિ ક, જેહનિ મ ચુહટડં ક. ચુહદ મ. દૂશિ મ. d કરિ ક, કરિ મ. લીલ ક. વઢા મ.

૧૦૫. a તળુ ક તળા અ. કીધુ ક, કીધા અ b જાગ મ. c વિદ નદ ક, વિદ નિ મ. વ્યવસાઈઆ ક, વ્યવસાઈયા મ. d ઠામ ઠામવી ક, ઠામિ ઠામિયા મ. આવીઆ ક, આવીયા મ.

૧૦૬. a ઈટવટી નિ મ b વસિ મ. વાસિ ક. હટી હટી ક. c ઠાઠા ક, ઠાઠ્યા મ. ભવી ક. d વસ્યા મ. સાલવી ક મ.

૧૦૭. a વાજત્રી ક મ. b અઢારે ક મ. c-d ક મ માં ૧૦૯ ની કડી પછી છે. d કીધુ મ. મીમ ક.

जे जे जोसी पंडित हता वसीआ न[१]गरमती नावता ।
 सह बढार घर मंदिर किद्ध, पोरुआड वास्या प्रसिद्ध ॥ १०८ ॥
 ज्ञाति चुरासी जे निर्मली, विमल वसेखि चासी वली ।
 वसह विप्र वधा अम्यसह, खित्री खांडे मन उल्हसिह ॥ १०९ ॥
 तूठी जस अंबाई मात, विमल प्र[१]साद कराव्या सात ।
 दंड कलस धज सिरिलहिलहह पोढी जिनप्रतिमा गहिंगहह ॥ ११० ॥
 तपसो-मठ नवली नेसाल, राजगृह पासह पोसाल ।
 खट्दर्शन कीधां विश्राम, ठाम अनोपम दीधां ताम ॥ १११ ॥
 वाडी नव नंदन अवतरियां, दह दसि सभर सरोवर भरियां ।
 पापाणे दह बांधी पालि, खाई घाई गई पातालि ॥ ११२ ॥
 कइ लंका कइ अमरावती, चाहु नगरी चंद्रावती ।
 इंद्र सिरीषु विमल नरिंद, करह राज त्रिभोवन आणंद ॥ ११३ ॥

१०८. a जोशी म. वता म b वसीया क म. नागमती क म.
 नायता क म c सह क, सिह म किध अ d पोरुआड क, पोख्याड म.
 वास्या म. परसिद्ध क म.

१०९. a न्याति चुरासी ये म. निर्मली क. निर्मली म. b विशेषि
 क, विशेषिह म. वासी म c वसि क म. विधा क म. d क्षत्री म.
 पाडे अ, पाडे क. म. उल्हसि क.

११०. a तुठी म अबाइ म b प्रसाद म. c दह क. कलश म
 धज सरि लहलहहह क, सिरि धज लहलहह म d पोढी प्रतिमा जि गहि-
 गहह क; गहगहह म

१११. a मठ म. पोशाल क b राजग्रह अ पासिह म. पोशाल
 क. c पट्दर्शन क, पट दर्शन म. कीधा क. विश्राम म. d ठाम म
 दीधा अ. ताम म.

११२. a नव नंदन क म. अवतरिया अ, अवतरया क, अवतर्यां
 म. b दसि म सजल क म. भरिया अ, भरया क. भर्या म. c पापाण
 क. दहि क. बांधी अ, बांधी क म. d पाड पुरी म

११३. a कि म. b चाउ क c इंद म. सरीषु क, सरीषु म.
 d त्रिभोवनि क म.

भागण जण-वंछित दातार, करइ निरंतर पर-उपगार ।
त्रिमोवनि तेज तपंतु धीर, परनारीनु प्रगटिउ वीर ॥ ११४ ॥

घस्तु

विमलइ वासी विमलइ वासी नगर सुविशाल ।
चंद्रावइ पोसाल वर जेणि धर्म-थानक करावीअ ।
सात प्रासाद सोदामणा, जेणि बिब पोढां भरावीअ ।
चतुर्विध श्रीसंघ मेल करि, श्रीसेतुंजि गिरनारि ।
जात्र करी घरि आवीआ, वधावइ नरनारि ॥ ११५ ॥

चुपई

पट्टणि सहिगुरु करी प्रवेश, अर्यद तीरथनु उपदेस ।
अंवाई-आराधन कहिउं, तु मनवंछित विमलि लहिउं ॥ ११६ ॥
धर्मघोषसूरीसर सोइ, चंद्रावती पधारिया जोइ ।
[उच्छव विमल करइ उल्हासि, चंद्रावइ राख्या शुमासि ॥ ११७ ॥]

११४. a जिन क b-ऊपगार म c तेजि क. वीर म.

११५. a विमल क म. वसिठे क, वासी म. क मा बीजी वार नशी
विमल, वासी म. c पोशाल क. d जिणि क. धर्म म. धानिक क.
करावीय म. f जैन क. पोढा क. भरावीय म. g चतुर्विध क. 'श्री' क मां
नशी. मिल क. करी क; पाठांभी उमेरे छे 'करी' म. h सेतुंजि क, सेतुंज
म. गिरनारि क, गिरिनारि म. i यात्रा म. आवीउ क म. j वधावइ क,
वधावि म. वरनारि क म.

चुपै म.

११६. a सहिगुरु क. b अर्युद क म. c कहिउ अ, करिउ म.

d विमलिइ म

११७. a सूरीश्वर क म जोइ क. b पधारया क. पधार्या म. जोय
क. a b पछी क म मां अर्युदी वधु छे जे अ मां लखवी रही गयेली जणाय
छे; आ [] कौतमा तेथी उमेरी लीधी छे :

उछव विमल करइ उल्हासि, चंद्रावइ राख्या शुमासी ॥ ११५ क

a उच्छव विमलि करिउ उल्हासि म. b शुमासि ॥ ११८ म

खंडि खंडि छइ मति निर्मली, पढतां सुणतां संपति घली ।
मुनि लावण्यसमयची चाणि, पतलइ अष्टम खंड वखाणि ॥ ११८ ॥

इति पंडित श्रीलावण्यसमयकृते श्रीविमलमंथनोद्धार प्रगट
प्रबंधे नवरत्न नवखंडे पश्यामाधिपति पंडीपृथ्वीपति जिजा-
युद्धवर्णन पाटस्थापना भीम भूपतिप्रेक्षित छत्रचामरनगरवर्णन
धर्मस्थापन गुरुप्रवेश महोत्सवाधिकारे अष्टम खंड समाप्तः ॥

११८. a अ मां आ चरण लखवु रही गयुं छे; षंडि पंडि छइ मति
नर्मली क; पढ [पछी कोरी छे] म. d एतलि म. अठम क, अष्टम म.
वखाणि म. ११७ अ, ११९ क, ११९ म.

पुणिकाओ—

इति श्री विमलमंथन राते अष्टम पढ संपूर्ण ॥ श्री ॥ छ ॥ क

इति श्री विमलप्रबंधे नव रत्न नव पदे पश्यामाधिपति पंडीपृथ्वीपति जिजा-
यिकारे, युद्धवर्णन, पाटस्थापना, भीमप्रेक्षित छत्र चामर नगर वर्णन धर्मस्थापन,
गुरुप्रवेश, महोत्सवाधिकारे अष्टम पढ संपूर्ण ॥ म

खंड ९

चुपई

संघ[पति-पदवी] पामी वली, विमल मंत्रि पूगी मनि रली ।
नशि पुढि[उ]जिनवरनइ ध्यानि, सपन-मज्झि गज साहि कानि ॥१॥

जागिउ तव गुरु आगलि गयु, सपन कही रलीआयति थयु ।
सहिगुरु सपन विचारिउ तसि, कइ को करमी बेटु हुसि ॥२॥

धर्मगोप बोलइ गणधार, कइ को तीरथनु ऊद्धार ।
कइ को करसि मोटउं काम, जीणि तुह्य रहसि अविचल नाम ॥३॥

आविउ संघ सकल समुदाय, धर्मकथा कहिसि गुरुराय ।
जे जिनधर्मी जगति दाखीइ, चिहु मेदि जिनवर भाखीइ ॥४॥

अ मां अने क मा शरूआत नयी पड नवमउ म.

क मा नयी; चुपै म.

१. a सघपति क म. b मन म. रली क, रली म c निसि क,
निशि म पुढिउ क म. जनवर-क. -नि म. ध्यानि म. d सुपन-क म
महि म साहिउ क म. कानि म.

२. a तु म. b सुपन म. रलीआयत क, रलियायति म. c सपन
म. विचारिउ क म. तसिइ क, तसिइ म. d कि म. बेटु करमी क; बेटउ
म हुसिइ क, हसि म.

३. म मां लीटीओ उ० पा०. a धर्मगोप अ. यारं म b कइ अ,
कि म. तीरथ लि म. उधार क उद्धार म. c कि म. करसिउ क, करशु
म. मोटु क, मोटु म. काम क म. d जेगइ क, जिणि म. तुम्ह क, तुम
म रहसि म. नाम म.

४. a आवि म. b धर्मकथा क म. कहि सहि गुरुराय म; c जनधर्म
क, जिनधर्म म. जगति अ, जगति क म. दाखीउ क म. d चिहु क.
मेदि क म. जिनवरि म. भाखीउ क म.

वीस सहस्र नवसह त्रिणि भास, पण दिण पुहर घडी एक आस ।
 दो पल उर अक्षर अठताल, वीर पछी होसि विसराल ॥ ५ ॥
 वरस छेह दुप्पसउ हुसि, धम्म शिरीसु ते जाइसि ।
 मानव-योज रहि तेणइ खले, गिरि वैताढ्य बहुत्तिरि बले ॥ ६ ॥
 कहीइ सकल धम्म तेहनइ, गुणि एकवीस अंगि जेहनइ ।
 काचु कुंभ अमी आवासि, सुंदर साम्हुउ हुइ विणास ॥ ७ ॥
 थावक-गुण एकवीसइ वडा, नही क्षुद्र इंद्दीपरिवडा ।
 प्रकृतिसोम लोकप्रिय सदा, थावक कूर न बोलइ कदा ॥ ८ ॥
 पापभीरु जे मूरख नही, दाखिन लाज दयाळू सही ।
 मध्यभावि सविकहि सिठ रहइ, सोमदण्डि गुणरागइ वहि ॥ ९ ॥
 धर्मकयक निर्मल कुल दोइ, दीरघदरसी थावक जोइ ।
 संगति वडां विनय आदरइ, गुण कीघउ ते हीयड[इ] घरइ ॥ १० ॥

५. a सहस्र क, सहस्र म. त्रिणि नव क, नवसिं म. b पुहर क.
 इक क c पुल क. 'उर' क मां नही. अक्षर अठताल क. d होशि म.
 विसराल क.

६. a वीस सहस्र दुप्पसहु क; छेहि दुप्पसहु म. दशि म. b धर्म
 क म. शरीसु क, शरीर म. जासि क; जासि पलइ म. c मानव म. रहइ
 क. तेणे क, तिणे म. भले क म. d वैताढ्य बहुत्तिरि क म. बिले म.

७. a धर्म क म. तेहनइ क. b गुण क म. इकवीस. म. जेहनइ
 क, येहनइ म. c काचुं अ, काचइ क, काचि म. कुंभि क म. अमीका क,
 अमिया म. वास क म. d सुंदरि म. साम्हुं क, साहस म. हुइ म

८. a एकवीसि क, एकवीसं म. वडां म. b -पडवडां क, -परवडां म.
 c लोकप्रिय अ. d कूड म. बोलिउ क, बोलि म.

९. a पापभीर क, पापभीर म. गुरिप क. नहीं म. b लज क.
 c मध्यभावि क, मध्यभाव म. किहिं म. रहिउ क म. d सोमदण्डि म.
 गुणरागी क म. कहिउ क म.

१०. a धर्मकयक क, धर्मकया (पाठा० धर्मकर्म) म. विमल (पाठा०
 श्री 'निर्मल') म. b दोइ क. c वरी म. d कीघा क, कीघु म. हीयडइ क,
 हीयडि म.

लब्धलक्ष परहित जे दया, श्रावक-गुण एकवीसइ कहिया ।
 न्याय थिहु घरि लखिमी मिली, घर आचार बरखणइ चली ॥११॥
 सरखे कुलि बरतइ धीवाह, पणि ते गोत्र अनेरा-माहि ।
 मात-तात-गुरुभक्ति अपार, देसाचार करइ व्यवहार ॥ १२ ॥
 अवगुण कहिना नवि उचरइ, सदाचारनी संगति करइ ।
 नही संकट नइ नीच नही निहां, थोडे बरसे लखमी तिहां ॥१३॥
 अति छानु परगट नवि घसइ, टालइ पाप पुंण्य अभ्यसइ ।
 लाभ मानि लागइ घर बरइ, सिरि अजरइ भोजिन परिहरइ ॥१४॥
 जाणइ अंग तणां बल भलां, जीपइ बहरी जे महिला ।
 दान दया दम आणइ देस, वित्तमानि पहिरइ पणि वेस ॥ १५ ॥
 पहिलुं इसी परीक्षा करी, धर्मयोग्य श्रावक ते धुरी ।
 समकित आवि देई व्रत बार, पच अणुव्रत ठगोइ भार ॥१६॥
 धरीइ ध्यान देवें अरिहंत, भगति भली सहिगुरु नइ संत ।
 जिन-भाषित ते साचउ धर्म, चिहुंए घोषे समकित-मर्म ॥१७॥

११. a सबलक्ष क. ये म. b एकवीस क. कया क म. c थिहु क म. परि म. लयिमी क. लिपिमी म. मली क.

१२. a सरखे म. वाषइ म. b पुण म.

१३. a कहिनु क नव उचरइ म. c संकट (पाठा०धी 'संगति') म. नई क, पाठा०धी 'नई' नही म. पाठा०धी 'नीचनी' म. नही क, पाठा०धी 'न' नही म. जिहा अ. d थोडे बरे मदिर तिहा क म; तिहा अ.

१४. a छानु नवि परगट क म. c मानि म. बहइ क. d मोजन क म. परहरइ म.

१५. a जांणी क. तणा अ. भला अ. b बहरी क. जे ('मन'ने स्थाने) क म. c दमि क. दोष अ, देष क म. d वित्तमान क, वित्त-मानि म. आणइ म. ते पहिरइ म. 'पणि' म मां नही.

१६. a पहिलु क पहिलउ म इसी म. b धर्म-क.-योग म. ते श्रावक क म. c देइ म. d पच म. अनुव्रत क.

१७. a ध्यान म. अरिहंत देव म. b गुरुनि क, गुरुनी म. सेव म. c जे जिन-भाषित क, -भाषीन म. साधु क धर्म क म. d थिहु क म. स[म]क्ति क, साचउ (पाठा०धी 'समक्षित') म. मर्म क म.

पहिलइ प्राणी-हिंसा टली, बीजइ अली म बीलु बली ।
 बीजइ प्रति चोरी स म कर, चुथइ परनारी परिहर ॥ १८ ॥
 व्रत पांचमइ लोभ स म चालि छठइ दिसिनु निधउ पालि ।
 व्रत सातमइ भोग-उचभोग, अनरथ-वंड आठमइ जोम ॥ १९ ॥
 नवमइ सामाइक आखेप, दशमइ दिशिनु सदा संक्षेप ।
 पोसइ पुण्य व्रत अग्यारमइ, अतिथि दान दिउ व्रत बारमइ ॥ २० ॥
 आपणि उत्तम दिउ व्यापरइ, खावइ पीवइ विगति न करइ ।
 विण अंतरि जु उत्तम थाइ, नर बीजा किम नीच कहाइ ॥ २१ ॥
 आवक-नइ घरि हुइ आचार, जाणइ भक्ष अमक्ष विचार ।
 सहिगुरु वयण वखाणइ इसिउ, जाणइ नही तु पालइ कसिउ ॥ २२ ॥
 कंद-जाति जे सधली भणी, प वधीस कही छइ गणी ।
 खरण वज्रकंद तेवली, आठु नीली हलद्र ते वली ॥ २३ ॥

१८. a पहिलइ प्रति हिंसा टलीइ क; हिंसा अ. b अलीअ क म नवि ('म'ने बदले) क. बीलीइ क, बीलुअ म. 'वली' क मा नथी. c म म क, म न (पाठा० बी 'म म') म d चुथइ म. परिहरउ म.

१९. a पचमइ म. धण ('सम'ने बदले) क म. टाली क म. b छठइ म दिसिनुअ क, दिशिनु म. निधय म c-उपभोग क म d उअ म. योग क म.

२०. a नवमइ क. सामायक क आक्षेप क म b दशमइ क दसनु क, दिशिनु म संक्षेप क म c वण म. व्रत अ d दान क म. 'व्रत' म मा नथी

२१. a उत्तम क थइ क आदरइ क, वावरइ म b नवि करइ क. c जु उत्तम क विण पालिइ ते म. d नर बीजा म

२२. a आवक परि म b जाणइ म. c इसिउ अ, असिउ क, इधं म d जाणइ म कसिउ क, किय म

२३. a ते क म b ते क वधीसइ क अमशइ, ('वही छइ'ने बदले) म. सि ('छइ'ने स्थाने) क. c न ('ते'ने स्थाने) क. d आठु क, आठु म नील क म. हरिद्रा वली क, हलद्रा भणी म.

शेगत मूला गजर भला, गालूं पीडाळूं नइ वल्हा ।
 मोथ कचूर नीला खरसूआ, भूमिख्हा खिलुडा जूआ ॥२४॥
 वंश करेलां ताजी कूपली, अमृतवेली कुंली आंवली ।
 प्रथम वायलु कापिड जेह, स्याकमेद पलक स्युणेह ॥ २५ ॥
 सूरण वल्ल वसेचि वारि, गिरिकर्त्री थोहरि कुंआरि ।
 गलो शितावरि लसण विरालि, लूणढ लूणा तरुनी छाळि ॥२६॥
 लूण बोळिईं साजी थाइ, कमल-कंद ते लोढ कहाइ ।
 लुणाछालि भमरतरु नाम, विण प्रीछिइ किम लहोइ ठाम ॥ २७ ॥
 संघेसरा ते गूढी अंगि, जे भाजिडं भाजइ सम-भंगि ।
 डालवेलि छेदी पालवइ, जीव अनंता जाणि जालवइ ॥ २८ ॥
 पणीं परि बोल्यां अहिनाण, पुहुतु देश देसाउरि जाण ।
 जिहां जिहां विणसइ देखइ सहो, इसी जीव अनंतकाय कही ॥२९॥

२४. a येग न गजर भूला भला क. येग गजर नि मूला गला म.
 b पीड पीडाळ वल्हा क, पीडाळ नहला म c मोथ कचूरा नइ पडसूआ
 क, कचूर नील खरसूआ म. d भूमिख्हा क म. पिळोडां क, पिल्लोडवां
 म जूआ क म.

२५. a वस करल क म. कूपली क म. 'b कूली क, कूली म.
 आविली क. आविली म. c पीपळ क, वधेल म. कापित म. जेभ क,
 वेह म. d -भद क, शाकमेद म. पलक क, सलक म. स्युणेइ क म.

२६. a सूरण कंद म. विसेपि क, विसेपिइ म. b गिरिकर्त्री अ क
 थोहर म. कुंआरि म. c सनाउरि क शसाउरि म. d लूण छट लूणा क,
 लूण लोढ लूणा म. तरछालि क, तरछालि म.

२७ a लूण क, लूणइ म. चालि अ. वाली क. b कहाई क. c
 लूणछालि क, लूणाछालि म. नाम म. d प्रीछिइ क, प्रीछि म ठाम म.

२८. a सचि सिरा क म सिरा म. b भाजिड क c डालिवेलि क म.
 ज्ञेय ('पालवइ' ने रघाते) क. d अनंत म, जाणु क, जाणि म. तेव . .
 ('जालवइ' ने वढले) क.

२९. a, पाणि परि अ, एणि परि म. बोल्या अ क. अहिनाण म. b
 पुहुवइ म. देशि क, देश म. जाण म. c वसइ क. जे देपइ क, देप म
 'सहो' क म मां नथी. d इसी म. अनंता क, अनंते म काया मयी क म.

ते नचि खाइ जे हुइ दक्ष, प्रीछइ जे बावीस अमक्ष ।
 बट पीपल उंवर नइ प्लक्ष, काकोदुंवर पंचम वृक्ष ॥ ३० ॥

मधु माखण नइ आमिष सह, रयणी-भोजिन ते परिहृक् ।
 सवि मट्टी अत्थाण अनंत, बुह यीजा फल तुछइ अंत ॥ ३१ ॥

घोलचडां वयंगण जाणि, अणजाण्यां फल फूल म आणि ।
 हीम करदा विष सवि रस चल्या, प अभक्ष्य बावीसइ मिल्या ॥ ३२ ॥

द्रव्य क्षेत्र काले नवनवां, ते अभक्ष जाणे तेहवां ।
 वर्ण वसेखि वली टालीइ, त्रिणि वार पाणी गालीइ ॥ ३३ ॥

लांवां गलणां अंगुल त्रीस, अति सघटां पुहलपणि बीस ।
 खारां मीठां नचि मेलीइ, संखारा धानक मेल्हीइ ॥ ३४ ॥

ईधणि कणि रंघणि पाणोइ, जीव तणी जयणा आणीइ ।
 खंडणि पीसणि लीपणि लिखे, जाणी जीव दधाइ रखे ॥ ३५ ॥

३०. a जु म. b प्रीसइ क ये म e ऊंवर पीपल पलक्ष क,
 पीपल उंवर नि म. d कोकोदवर क.

३१. a माण आमिष नइ क; माण म. राहउ म. b परहृक् म,
 c अत्थाण क. d बिहू क, बहु म. बीजा अ. वृच्छ म. अनंत क म.

३२. a वायगणि क, नि वयंगण म. जाणि म. b अणजाण्या अ.
 c चल्यां म. अभक्ष क म. बावीस क. मिल्यां म.

३३. a क्षेत्र क, क्षेत्र म. काले म. नवां म. b जे क. अभक्ष
 क म. जणइ म. नवनवा क, तेहवा अ. c वसेखि क, विशेष म. d त्रिणि
 क. वारि क. पाणी म.

३४. a लघू क, लघा अ. गलण क, गलणा अ. b सुदृढ क,
 सघटां म. पुहलपणि क. c पारा अ, पारां क म. मीठा अ. d धानिक
 क, धानिक म. मेलीइ म.

३५. a ईधणि अ, ईधण क, इधणि म. कण क. रंघणि म. पीस-
 णीइ क, पाणीइ म. b दया जणीइ क. c लीपणि म. रखे क. d जाणइ क,
 जाणी म. विरोधइ म.

वासी पोली ओदन दही, सोल पुहर उपहरं नही ।

घरजे वासी चली कठुल, म जिमे जे मलवारी गुल ॥ ३६ ॥

सीआलइ दिन बोल्या बीस, उन्हालइ दिन बोल्या बीस ।

वरसालइ दिन पनर मान, दिन वडले म जमे पकवान ॥ ३७ ॥

फासू लवण रहइ दिन सात, वरसालइ ए बोली घात ।

पनर दिवस सीआलइ जोइ, मास दिवस उन्हाल[इ] होइ ॥ ३८ ॥

पीसिउ लोट पंच दिन लगइ, बोलिउ मि ए शाख मूलगइ ।

अणचालिउ आचण भाद्रवइ, नव नव निरति मासि नव नवइ ॥ ३९ ॥

आसो कातो च्यारि घखाणि, मागसिरि पोस त्रणि दिन जाणि ।

पंच पुहर महा फागणि माहि, पुहर च्यार ति चैत्र वइसाइ ॥ ४० ॥

जेठ आसादि ते पुहर सत्त, त्याहार पछी दल होइ अचिउ ।

चाल्या पूठि वि घटी होइ, फासू लोट कहीइ जोर ॥ ४१ ॥

३६. b साल क म. पुहुर क, पुहर म. उपहिरु क, उपहरं म. नही म. c वश्ये म. कठुल म. d 'जे' क मां नयी, ये म.

३७. a बोल्या दिन क, दिन जाणे बीस म. b दिन जाणे बीस म. c पनर दिन मान म. d दन क. बुलिइ क, बुले म. जिमे पकवान म.

३८. a फासू म. b बोली ए क. c पहर म. बीयालइ म. d उन्हालइ क, उन्हालइ म. होय म.

३९. a पीसिउ म. b बोलिउ क. 'मिए' ने स्थाने 'इम' क, मिध म. c चालि (पाठा०ची 'चालिउ') म. d मास क.

४०. a वरती क. च्यार क. घखाणि म. b मागशर क. पोषि त्रिणि म. c पुहुर क. माइ फागुण क म. मासि म. d पुहुरि क. च्यारि ते क म. वइसास अ, वैसाह क, विहाशि म.

४१. a जेठि असादि म. 'ते' क मां नयी. पुहुर क. सत्त अ, तिरत्त म. c त्यार क, च्यारि म. हुइ क. c पूठि क, पुठिइ म. होय क. d कहीइ क म. सोय क, सोइ म.

पंच पुहर उन्हालइ कहिया, च्यारि पुहर सीआलि लहिया ।
 त्रिणि पुर घरसालइ भणु, कहिउ काल ए चाल्या तणउ ॥ ४२ ॥
 दीहि पाणी फासू करइ, राति ऊकालिउ वावरइ ।
 निरति विरति जु आणइ सार तु श्रावक सुघउ आचार ॥ ४३ ॥
 पाछि[म]रयणी घडी जव च्यार, तव नयणे नर नीद्र निवारि ।
 उठइ मुखि गणतु नवकार, संभारइ कुलधर्माचार ॥ ४४ ॥
 सामायक पढिकमणु करइ, दिन उगि सिरि चिंता हरइ ।
 अक्षत फल दीवउ जिन भाण, सेटी सहिगुरु करइ वखाण ॥ ४५ ॥
 दि बांदणां विनयना जाण, गुरु श्रीमुखि करइ वखाण ।
 पछइ आजीविका-उपाय, लहु आरंभ तणु विवसाय ॥ ४६ ॥
 भोजिन-बेला हुइ जेतलइ, कुसम काजि नर को तेतलइ ।
 पहिरी घोति ल्योति निर्मली, करी हाथि वरक चुंडली ॥ ४७ ॥

४२. a पंच पुहर क. उन्हालइ क. कथा क म. b च्यार पुहर क. सीआल क. शीआलइ म लिखा क, लह्या म. c त्रिणि पुहर क मरिउ (पाठा० थी भणिउ) म. d ए जल कील काहिउ तेह तणु क; कहि (पाठा० थी 'कहिउ') म. 'ए' म मा नहीं. 'ए चाल्या' ने बदले 'जल फासू' (पाठा० थी 'ऊकाल्या') म.

४३. a दीहइ क. b रातिइ म. ऊकालिउ क म. c वरति क, रति म. जउ म. d सुघु क म.

४४. a पाछिम क म. राति म. च्यारि क म. b नीद्र नवारि क. c उठइ क, उठि म d-धर्माचार म.

४५. a सामाइक म. पढिकमणू क, पढिकमणउ म. b उगिइ क म. चिंता क, चिंता अ. करइ क. c दीठउ अ, दीठ क, दीनु म. जिनमाण क. d मुणइ क म. वषाण म.

४६. a दिइ म. बांदना क. विनय ता क, विनयनां म. जाण म. b मुखि क, मुखि म. पचखाण म. c पछइ म. आजीविका क. d गुरु (पाठा० थी 'लघु') म. तणइ क, करइ म. व्यवसाय क, व्यवसाइ म.

४७. a भोजन म. जेतलइ क, येतलइ म. b को नर तेतलि क. c योति अ. नर्मली क, निर्मली म. d वरव मुडली म.

अणुहण चलणे चालि जाइ, वेगि पुढतु वाढी माहि ।
 माली सहिजि चूटइ फूल, घरइ ठाम आली लि मूल ॥ ४८ ॥
 आप्या मूलि विधि जे घणा, पय पूजइ परमेश्वर तणा ।
 न रवइ पंथि अनेरइ कामि, आणी मेव्हइ उत्तम ठामि ॥ ४९ ॥
 घरनायक तव आविउ घरी, पश्यम साम्हउं पावन करी ।
 पहिरयां वस्त्र परदां ते मेव्हि, भर्दन अंगि सुगंध तेल ॥ ५० ॥
 गली नीर साचवणी करी, उन्हा जलनुं भाजन मरी ।
 जोई चोखइ धानकि ढालीउ, पोढउ पाते परनालीउ ॥ ५१ ॥
 बडठउ पूरव साम्हउ थई, अंग पखालइ पाणी लही ।
 अंगोहलि जलकुंडी मरी, ते लाखइ जयणा जल करी ॥ ५२ ॥
 जे अंगोहलि तेणउं पोतीउं, मेव्हि पहिरइ पडपोतीउं ।
 नही खांडउ वांडउं जे विमल, ते धोतीउ पहिरिउं धुरि धवल ॥ ५३ ॥

४८. a आणुहाण क, अणुहण म. चालिउ क म. जोय क, जाइ म. b वेगि क, वेगिइ म पुढतु क. माहि म c सहिजि क, सहिजइ म. चूटइ क, चूटइ म d ठामि क, ठाम म लिई आली क, लिई आली म.

४९. a आप्या फूल विधि जे क, आप्या फूल विधोगति (पाठा० वी 'विधिइ जे') म घणा क म b पूजणि परमेश्वर तणां क म c ठामि म. d मेव्हइ क, मेव्हया म ठामि म

५०. a आविउ तव क. परे म b पथिम क, पश्चिम म साहानु क, साहानु म. दातण क करे म c पहिरया अ, पहिर्या म परदां क, पदां म मेव्हलि म d अंगि क. करइ (अंगि ने बडळे) म. सुगंधी क. सुगंधि म. तेलि म.

५१. a नीरि म b उन्हा क. जलनु अ c चोखइ क म. धानिक क ढालीउ म. d पोढु क पाटने क, बाजट म.

५२. a बडठ क, बडठ म. साहानु क म. b पाणी म c फूदी d नायइ क, हणइ म जलजयणा क म. मरी क

५३. a अंगोहलि क म तणु क तणउ अ b मेव्हली क म पोतीउ अ, पोतीउं म c नही म पाडउ अ, पाडु क, बांड म. बांडउं अ, बाडु क. बोलिउं म. ये म d तेइ पोतीउ म पहिरु क, पहिरु म. 'धुरि' क म मां मनी,

રક્ત વસ્તુ નહ રાતે ફૂલિ, વસિ કારણિ તે પૂજા મૂલિ ।
 લિલિમી કારણિ પૂજા કરહ, પોલાં વલ્લ પુષ્પ તે ઘરહ ॥ ૫૪ ॥
 કાલાં ઘોતી કાલાં ફૂલ, વહરીનહ સિરિ માથા સૂલ ।
 ધવલાં ઘોતી ધવલાં ધ્યાન, ધવલે ફૂલે મુગતિ પ્રધાન ॥ ૫૫ ॥
 ધવ ધ્યાન પૂજા સારિયાં, પુહવહ મનવંછિત પારિયાં ।
 ધવલ વલ્લ દિસિ ઉત્તર મળી, પહિરિહ લિલિમી લામહ ઘળી ॥ ૫૬ ॥
 પહિલું જાતાં મંદિર માહિ, દેવાલુ જો ડાવહ ઠાહિ ।
 નિર્મલ થાનક અતિ અમિરામ, ઉપરિ ચંદ્રુઆ ચિત્રામ ॥ ૫૭ ॥
 હુદ હાથ મુંદીથી મળી, ઝંચી પ્રતિમા રહિ જિન તળી ।
 અધિકહ ઉછહ દોષ જ જાણિ, કહ મૃત્યુ કહ પાઠહ હાણિ ॥ ૫૮ ॥
 ઉત્તર પટ ઉપરિ ઉઢળડં, તિણિ સિર ઢાંકણ આપણું ।
 આઠ-પહ કરજ્યો મુલકોસ, જિનચરસાસન લાગહ દોસ ॥ ૫૯ ॥

૫૪. a રક્ત ક. વલ્લ મ. નિ મ. b વસિકારણિ મ ફૂલિ અ.
 c લિપિની ક, લિપિમી મ d પોલા અ. તેતલા ('પુષ્પ'ને બદલે) ક; પુષ્પ
 વલ્લ મ

૫૫. a કાલા અ. કાલા અ. d વયરીનહ ક, વહરનિહ મ. શરિ મ.
 શલ ક મ. c ધવલા અ. ધવલા અ. d નિધાન મ.

૫૬ a ધ્યાન મ. સારિયા અ, સારિયા ક, સારયી મ. b પુહવહ
 ક પારયા અ, પારયાં ક, પારયી મ. c દિશિ મ. તળી અ મ. d ણી પરિ
 લિપિની ક, પહિરિહ લિપિની મ. જહીહ મ.

૫૭. a પહિલ ક મ. મળી મ. b દેવાલહ ક, દેવાલહ મ. જુ ડા-
 વહ ક, ડાવડ મ. ઠાહ ક, તે મળી મ. c નર્મલ ક, નિર્મલ મ. ચાત્રિક
 ક. અમિરાંત મ. d ચંદ્રુઆ ચિત્રાંત મ.

૫૮. a મુંદીથી ક, મુંદીથી મ. b ઝંચી ક, ઝંચી મ. રહહ ક મ.
 c અધિક મ. તે દોષહ જાણિ મ. d કરહ મ મૃત્યુ ક મ. કે મ.

૫૯. a પાટ ક. ઉપરિ ક. ઉઢળૂ ક. b તેળહ ક, લીળહ મ. સર
 ક, શિર મ. ઢાકે ક, ઢાંકહ મ. આપણુ અ, આપણૂ ક, આપણડં મ. c
 કરજે ક, કરયો મ. મુલકોશ ક, મુલકોશ મ. d સાસ લગાવહ ક મ.

दक्षिण दक्षिण संतान न सरइ, पश्यम चुथउं नवि उद्धरइ ॥ ६० ॥
 नैरत कूणि कुलक्षय जाणि, अग्नि कूणि दिन दिन धनदाणि ।
 वाय कूणि संतान न फलइ, ईशानि अवश्य उचलइ ॥ ६१ ॥
 पूजन चंदन केसर पखइ, देव-काइ म म खरडउ रखे ।
 ओरसीउ आणउ कसकसउ, तेणइ सूकडि अलगी घसु ॥ ६२ ॥
 पहिरु मुगट कनक कांकणां, नहीतरि करज्यो सूकडि तणां ।
 पूजेबु त्रिभुवननु नाथ, अंगुली म करे वली अइइ हाथि ॥ ६३ ॥
 जु धरि रद्धि तु पुहचइ घणी, करि मुद्रा तुहि सोचन तणी ।
 आणी पाणी निर्मल गंग, पूरां देव पखाले अंग ॥ ६४ ॥
 घालाकुली खंगो खणे, लूहे घणे अंगलूहणे ।
 पूज्या विण करवी म न मेह्लि, कह चंदन चंपक कह वेलि ॥ ६५ ॥
 पाय जानु कर दो दो खवा मस्तकि पूजा बोली सवा ।
 भालि कंठि रिदयस्थल पेटी पूजा प्रीली जिनवर भेटि ॥ ६६ ॥

६०. a उत्तर क b करवा क म. c दक्षिण क दक्षि क दक्षि म. सिद्धि क. d पश्चिम क, पश्चिम म. चुथु क यउ कुल म

६१ a नैरति कूणि क, नैरति कूणि म. जाणि म. b अग्नि कूणि क, अग्नि कूणि म c वाय कूणि क, वाय कूणि म नवि क d ईशानि क. अवसि क अवश्य म. उचलइ क म.

६२. a केसर चंदन म b कीड क, कीड म पखइ क म नपइ म c उरसीउ क म. आणु क कसकसु क. d तेणइ म. घसउ म.

६३. a पहिरउ म. कांकणा क म. b करयो अ म c पूजेवा क. त्रिभुवननु क. d आयु क. करे डाक क करे अइउ म. हाथ क म

६४. a रद्धि क. रिद्धि म. न क म. पुहचइ क b तुहइ क. हुइइ म. सोचिन क c पाणी म. निर्मल क म. d पूरा अ.

६५. a वालाकूची क, वालाकूची म. पूजा पाल क, पूजा पण म. d घण क c पूजा म. करवी म. म म क. मेह्लि म d कह चंपक कह सोचिन वेलि क, कह चंपक म

६६. a जान म. c कठ क हृदयस्थलि क, हृदयस्थल म. d पूज्या म. पूजा क, पछी म.

नवइ तिलक निरता साचवे, दीवड जिन दक्षण कर ठवे ।
 दोहुं अगालि डायइ धूप, दक्षण वंदन ध्यान स्वरूप ॥ ६७ ॥
 क्यारि कुसुम हाथयी खलिउं, अथवा भूमि हाथि जई मिलिउं ।
 लागु पाय वसने घरिउं, नामि हेठि सिरि ऊपरि करिउं ॥ ६८ ॥
 जे जे जंतु जीव आमळ्या, कीडे खाद्या खरडिया सिड्या ।
 रक्त धवल कणअर परहरे, आखुं फूल म कटका करे ॥ ६९ ॥
 इस्यां फूल फल दूरि घर, भगति मुगति कारणि पटिहर ।
 पदवा कर शिवपुर सारथी, ताहरी पूजा सारु नथी ॥ ७० ॥
 तेणइ फल फूलि पूजा करी, नीच तणइ कुलि ते अवतरी ।
 पामइ फल पूजानां सोइ, उत्तम कुलि नरवइ जोइ ॥ ७१ ॥
 कलस धूप घाणइ चिहु पखे, जिनवर ठवकु लागइ रखे ।
 जिनवर पूजासु समदाय, रखे कसु घरमां विवराय ॥ ७२ ॥

६७. a नरता क b दीवड क. जिन म. c दोहुं क, धूपड (पाठा-
 यी 'ठोवड') म. घूपि क d दक्षणि डायइ ध्यान सरूप क, दक्षिण वंदन
 ध्यान स्वरूप म.

६८. a क्यारइ क, क्यारिइ म कुसुम हाथियी क म. b साथि
 क म जे क जे म. मलिउ क. c लागु क, लागड म. कंवसने क,
 कुवसने म. d सिर क, शर म. उपरि क.

६९. a नीच जीव जंतु आमळ्या म; नीच ('जीव'ने बदले) क.
 d खाद्या क करड्या सड्या क म c क[ण]वीर क, कणयर म. परिहरे
 क म. d आखु म. मु अ.

७०. a इस्या क, इत्या अ. फूल ता छिरि ननि घर म b परहर
 म c ए क म. ठाडुर क म. शवपुर क म. d ताहारी म सारु म.

७१. a तिणि क, तेणे म. फूल फलि क; फूले म. b तणि म ये
 म. c पूजाना अ. सोय क, जोइ म d कुलि नावइ नर सोय क; कुल
 पामइ नर जोइ म.

७२. a घूप क b आवड म. c समुदाय क, समदाइ म d कसिउ
 क, कसु म. मदिर ववराय क. मदिरि ववराइ म.

देव[१]लाना दीवा जई, घरनु दीवउ म करसु सही ।
 दूध दही नइ फल पकवान कोरां टाली रांघां धान ॥ ७३ ॥
 ते सघलां थाइ देवकां, जिन-द्रिष्टि पडीआं घर थिकां ।
 जाणइ देव अछइ घर तणा, ठाकुर कहीइ नुहि आपणा ॥ ७४ ॥
 नु जाणइ परि सेवा तणी, ठाकुर-पदवी दि आपणी ।
 जिनवर-पूज सदा संभालि, प चुरासी आस्यातन टालि ॥ ७५ ॥
 जिहां थानकनी नुहि माठि रही अलगु प्रणमइ कर साठि ।
 नथ कर निरति कही निरवाणि, अवर अवग्रह मध्यम जाणि ॥ ७६ ॥
 निसही पडिली घर परिहरइ, चिंता देवभवननी करइ ।
 बीजी निसिही पूजा सार, जिनमंदिग्नी चिंता चारि ॥ ७७ ॥
 श्रीजी निसिही पूरी कही, फरी अविधि आस्यातन हवी ।
 घचन काय बे संखेपवी, मन थानकइ नसकु राखवी ॥ ७८ ॥

७३. a देवालानइ क, देवालानि म. दीविइ क, दीवइ म. d बीघु क म. कीजइ नही क, म करे सही म c दही फल नइ पकवान म. d कोरा म. राघा अ, राघ्यां क, राधिल म.

७४. a सघला अ देवका अ d द्रष्टि क; जिनवर दृष्टिइ म. पडीआ अ क थका अ क. 'घर' म मा नही. c आपणा क म. d न म.-इइ क, हुइ म.

७५. a जउ म. जाणइ म b दि पदवी क; दिइ म d चउरासी आशातन म.

७६. a थानिक जनवर हुइ माठि क, थानकि नवि हुइ माठि म. b प्रणमे क; प्रणमइ अलगउ म. d अविग्रह म जाणि म.

७७. a निसिही म. घरि परहरइ क. b चिंता क. देवभवननी क म. c बीजा अ. निसही क. सारि क म. d टालि म.

७८. a निसही क. b कर ध्यान जिन आगलि रही क, करइ ध्यान जिन आगलि रहइ म. c फरी अविधि आस्यातन रही क, फरी अविधि आसातन हवी म. d जिन म. थानिक क. थानकि म. नसकि क, नसकिइ म. राखवी क म.

खेल थूंक रामति कलगुला, कीधुं लेखउं सीखी कला ।
 मियन मर्जन कलहु करिउ, जिनमंदिरि को दडिउ घरिउ ॥७९॥
 छाणां कापड पापड बडी, दालि उगवी देहरइ बडी ।
 सिरि कर अंग पछाव्या पाय, करी बात वीजाव्या चाये ॥ ८० ॥
 नाख्या नख नीमाला पली, चामर छत्र धराव्यां घली ।
 धरियां शस्त्र पहिरी पावडी, नाखी मलगूबड बालडी ॥ ८१ ॥
 नयण कर्ण मस्तक नह खाल, नख नाशिका दंत नह गाल ।
 ए आठइ मल लंख्या हरी, बइठउ पगठ उपरि पग करी ॥८२॥
 रांघिउं कह अंगीठउं करिउं, कह जिनमंदिर दोरे भरिउं ।
 भेटया जिन पहिरे खासडे, रामति रमोउ गेडीवडे ॥ ८३ ॥
 नाख्यां रगतपित नही भलां, हुआ विमन नाख्या कुगला ।
 नाठउ कह बइठउ जूयटइ, करिया विणज साटइ पालटइ ॥ ८४ ॥
 कह तंगोल भखी लूखडी चंपिउं चंपाविउं पड पही ।
 करियां युद्ध राखी पावडी, करी नीति ते लडुडी बडी ॥ ८५ ॥

७९. a खेल म कुलगुला क म. b कीधु म लेखू क, लेखू म,
 c मियन क, मैयुन म. मर्जन क मर्दन म. कह क d जिनमंदिर क
 वठिउ क, उहडु म. धिरिउ क.

८०. a छाणा अ म. d उगवइ क, उगवी म बडी अ. c सिर म.
 करि क.

८१. a नाख्या म. नीमाला क b धराव्या अ c धरया क
 धरियां म. छत्र क. d नाख्या क, लापी म. गडगूबड क, गडगूरड म.

८२. b नाशिका क. नह म c लंका अ, नाख्या क, नाख्यां म
 d बयल क, बिइठउ म पग क. उपरि क म.

८३. a रांघिउ अ. अंगीठु क, अंगीठउ अ. करिउ क b भरिउ
 म. c भेटिउ म. d कीधी ('रमीउने बडे) म.

८४. a लप्या क, नाप्या म. रगतपित क, रक्तपित म b हुआ क
 हुआ म. नाखा अ, नप्या क, लांप्या म. उगला क, उगला म c नाशिक
 करइ रमइ जूयटइ क, नाहाठउ म. d करया क, करिया म. विणज क.

८५. क मां b c d ते बडले c d b क्रम. b चंपाविउ अ क.
 c करिया अ, करयां क.

दीधा स्याप गालि घणहठी, पाडी होड करी पालठी ।
 पाडी पगरज पगलुं पंक, सूता निद्रा करी निस्यंक ॥ ८६ ॥
 भंडकला भोजन झीलणुं, घेणि समारी पारखिपणुं ।
 नाख्या दंत दम्या खर तुरी, साती वस्तु, विहिचिणि करी ॥ ८७ ॥
 करिउ मंत्र खेडां हथीभार, कीधउ साद देई रेकार ।
 मुगट सुंप ते नवि छोडीआ, जिण दीठइ कर नवि जोडीआ ॥ ८८ ॥
 नवि कीधउ सच्चित्त परिहार, विण सच्चित्त न करिउ सिणगार ।
 वईदुं करिउं कराविउं होइ. मेळ्या लोक आप काज कोइ ॥ ८९ ॥
 आठ-पडउ न करिउ मुखकोस, विण उत्तरासणि लागु दोस ।
 पहिरी धोती सामणी जेउ, वडठउ पाउ पसारी वेउ ॥ ९० ॥
 दीधी पूठि जोई जिन भणी, आशातना अवर जे घणी ।
 ते वरजउ जाणो मन माहि, जिम तूसइ त्रिभुवननु राइ ॥ ९१ ॥

८६. a शाप म. c घोडी क. पगलुं क, पगलूं म. d सुतु क म. निशक क म.

८७. a भोजिन क. झीलणु अ, झीलणउ म. b घीणि क, विणि म. पारिषणू क, पारिषणउ म. c नाक्षा अ, नाख्या क, लाण्यां म. विहिचिणि क.

८८. a करिउ अ खेडा अ, घडीआ क, घडीया म. हथीआ हथी-
 भार क. b कीधु क c घूप क, खूप म छोडीया म. d जिन क. वीठइ
 म मोडीआ क.

८९. a नव क. कीधु क. सचित्त क, सच्चित्त म. b सत क, सच्चित्त
 म. शणगार म. c वईदु अ, वइद क, वइदउ म. करिउ कराविउ अ.
 होय क d मेळिआ म आपकजि क म. कोय क.

९०. a पडु क म. मुखकोश क, मुखकोश म. b वणि क लागउ
 म. दोश क. c गान विण क म. जोय क, येअ म. वयठउ क, विड-
 ठउ म. पग क, पाय म. वेय क म.

९१. a जोइ क. b ये म. c वरजु क. जांणी म. माहि म. d
 तूसइ अ, तुंसइ म. त्रिभुवननु राय क म.

- कुंक डोक नइ तंती ताल, लाली पंचम मेद विशाल ।
नवले नाटिकइ परलइ पाग, बाजइ वाजिअ रंगि राग ॥ १२ ॥
- गौडी कोलाहली विचारि, मालवकोसी देवगंधार ।
द्रवहीसिरी अधाउलि खरी, खट भाषा श्रीरागि वरी ॥ १३ ॥
- रामगिरी देसाख तोखार, गुडगिरी खलंजरि सारि ।
घन्यासी कोजइ मन-खंति, प खट भाषा वरी वसंति ॥ १४ ॥
- रक्ताहंसी नइ भैरवी, कर्णाटी गूजरि सींधवी ।
वेलाउल खट भाषा लहे, तेहनु स्वामी पंचम कहे ॥ १५ ॥
- त्रिगुणी कुकुभा खंभाअती, आमेरी सामेरी सती ।
बयराडी खट भाषा वली, भावि भैरव सिरसी मिली ॥ १६ ॥
- पंगाललि देवजि महुअरी, दोषशाटिका देवगिरी ।
कामोदा खट भाषा पट, मेघराग सरिसु सनेह ॥ १७ ॥
- तोडी तोटिक नइ भूपाल, डाहिम डूवी मल्लीमाल ।
खट भाषा नव नव परि भणी, प छइ नइनारायण तणी ॥ १८ ॥

१२. a डोक क, ठीक अ नि म. b लाला म देव क. c नवलइ क. नाटिक क, नाटक म. परलइ म d वाजिअ बाजइ क रंगिद म.

१३. a गुडी क b मालवकोसी म -गंधारि म c द्रवह- क, द्रविह- म -सिरि म आषाडलि क, अधाडलि म. d पट क. रागि क, रागिद म.

१४. a देशाख क म. तोषारि क, तुषारि म b गुडगिरि क, गुंदि- गिरि म. पलवजरि क, पुलजलि म. सारी क

१५. a कर्णाटी म गूजर क, गूर्जर म. सींधवी क म b वेजलि क, वेलाउलि म. c स्वामी क.

१६. a त्रिगुणा म, कुकुभा क, ककुया म, पभाइती म, जम्भारी (पाठांशी 'आमेरी') म. c बइराडी म d भावि क, भाविद म. सरसी क, साधिइ म. मली क, वरी म.

१७. a धनालि क. देवज क, देव म. महुअरी म. b दोषशाटिका क. c कामोदी म. d सरसु म. नेह क.

१८. a ताटिक क, टोटिक म. b डूपी क, डूवी म. c छ क.

खट रागि इम भाषा छत्रीस, बोल्या राग सहस यत्रीस ।
 मिल्या मिश्र नामि बुहु होइ, तेहनु पार न पामइ कोइ ॥ ९९ ॥
 रद्धिमान जिनपूजा कही, आठे सतरे मेदे सही ।
 एकवीसे ने अठोतरे, सहसल लाख परि कोडि करे ॥ १०० ॥
 दहइ पाप उवेखिइ धूप, दीध मुहाडि दुर्गति रूप ।
 पूजा राज्यरिद्धि रसरंग, दिन दिन वृद्ध सौख्य सप्तंग ॥ १०१ ॥
 तवनि लहु मुगति विस्याल, दानि नव नव भोग रसाल ।
 देव-भगति भल राणिम जोइ, अणशण मरणइ इंद्रपद होइ ॥ १०२ ॥
 जिम जिम पूजा चोखी बुद्धि, तिम तिम पामइ परिघल रद्धि ।
 पूजा करी धोति परिहरी, [आवइ जमण ठामि संचरी] ।
 सतर अठार भोज्य रसवती, तिहि अभक्ष पालइ जिनमती ॥ १०३ ॥
 दि सहिगुरु सूक्षुतु आहार, मातापिता तणी करइ सार ।
 दोहिला दुयल-नइ समघरइ, जिहां जिहां जिन-थानक उधरइ ॥ १०४ ॥

९९. a रागे क राग म. भाष क. b सहस क. c मिल्या म.
 बहु नामि म. बाहु क म. होय क. d जाणइ म कोय म.

१००. a रिद्धि मानि क म करी म. b सतरे आठे म. c एकवीसे
 म. नइ क, निइ म. अठोतरे म d सहस क, सहस म. कोडिहि म.

१०१. a ऊवेवउ क. b दीप नसाडइ क म. दुर्गत क c पूज्या
 क. राज्यरिद्धि म b वृद्ध सौख्य अ; नैवेयि सौख्य सप्तंग क; देइ नैवेय
 सौख्य सप्तंग म.

१०२. a तवनि क, लहइ क, यमिइ (पाठांथी 'तविइ') लहइ
 म. सुविशाल क, विशाल म. b दानिइ म. भोग क म. विशाल क.
 c जोय क; राणिम होइ म d अणसणि मरणि क म. इंदपद म. होय
 क, जोइ म.

१०३. a यम यम क. b परिघल म. रिद्धि म c अमा नथी; आवइ
 जयण ठामि संचरी क, आवइ यमण ठामि संचरी म. e f चरणो १०४ना
 c d. क म. f जिनमति क; तिहां अभक्ष टालिइ जिन-मती म

१०४. a दिइ क, दिजिइ म b मातपिता क. करइ म. c d
 क म मा नथी.

घंटफली करसडउं प्रधान, त्रणि प्रकारि बोल्यां धान ।
 कंद मूल फल पुष्प शास्त्रापत्र, पंच स्याक ते कहियां विचित्र ॥१०५॥
 जलथल खचर जीव जणि भणे, त्रिहुनां आमखि त्रिणहे गणे ।
 तीलुं मधुर् कटुक कसाय, खट खार खट रस कहियाय ॥ १०६ ॥
 सतर भोज्य प पूस्यां थयां, सुणि अठार जे जिणी परि कहियां ।
 वाव्यां वेद्वधान जि दोइ, त्रिणि आमिख परिसिध्यां जोइ ॥ १०७ ॥
 गोरस स्याक नव नव परे, तिल हींगु अक्षुरस आवरे ।
 लवण वारि नव नव विस्तारि, मिल्यां भोज्य पतलइ अठार ॥१०८॥
 पीलू सागरि जे नवि तजइ, तेहनूं नाम विदल उपजइ ।
 ते म जिमु दधि तक मझारि, इम बोलुं गौतम गणघारि ॥१०९॥
 जीव तणी नितु जयणा भणी खेप कीजइ चंद्रूआ तणी ।
 जलदल खलि खांडण रांधणइ, शिष्याथानकि संशेरणइ ॥११०॥

१०५. a कणसड क, करसणी (पाठा०धी 'कणसइ') म. प्रधान म.
 b त्रिहु क, त्रिहु म. प्रकारे क म. बोल्या अ. धान म. c कंद पुष्प फल
 शास्त्रापत्र क म. d शाक म. कहिया अ. पवित्र क.

१०६. a त्रिणि क. b आमिप क म. त्रिणि क, त्रिणि म. भणे
 अ. c तीलु अ. मधुर् क, मधुर म. कटुक म. d कटुक व्यार क,
 कहियाइ म.

१०७. a पूस्या अ. पूरा क म. थया अ. b जे जेणि परि क, जे
 जिणवरि म. कहिया अ. c वाव्या अ. धान म. ज दोइ क. d त्रिणि क.
 परिसिध्या अ. परसिद्ध क, परसिद्धा म. जोय क, होइ म.

१०८. a शाक म. चिहु चिहु क, चिहु चिहु म. b हींग क, हिंग
 म. इक्षुरस क, इक्षुरस म. d मिल्या अ.

१०९. a पीलुड अन्न तेह नवि त्यजइ क, पीलुड अन्न तेह सवि
 त्यजइ म b तेहनू क, तेहनउ म. नाम म. विदल उपजइ क. c जिमे
 क, विमड म. d बोलिउ क म.

११०. a जयणा नितु क. b पप क म. चंदरूपा तणी क, चंद्रोदय
 तणी म. c जलि थलि क, जलि दलि म. खांडण रांधणइ अ; दलिणि
 रांधणि खांडणइ क; पडणि म; रांधणइ म. d सप्याथानिक क, सप्याथानिक म.

भोजनि भूमि घणी बबराय, सुणि दशमु देवाला ठाय ।

करि चंद्रोदय चुपट बंग, जु मनि जैन धर्मनु रंग ॥ १११ ॥

जिमतां अन्न जि न चिछोडीइ, चिण सवादि मुख नवि मोडीइ ।

प्रोसितं भोजिन नवि छांडीइ, घात जीह-रिसि नवि मांडीइ ॥ ११२ ॥

बइठउ आसणथी म म चले, भोजिन अवर साधि म म मिले ।

ऊणउ ऊठे कुलि वि व्यारि, मुख पवित्र तंयोल समादि ॥ ११३ ॥

देहशुद्धि निरधारी करी, पछइ दरसिन जिनवर करी ।

धाम अंगि धुरि धरीअ बवेक, जई सिज्या पुढइ खिण एक ॥ ११४ ॥

ऊठिउ बली करइ विवहार, नीच सरीसु नहि व्यापार ।

नवि लोपइ जिनवर-नउ धर्म, प्रीछइ पनर खरां जे कर्म ॥ ११५ ॥

बाली काठ करइ अंगाल, बेचइ फइ कर्म करइ कुंभार ।

पटवाइ सोनार लोहार, अगनि-कर्म अंगाल विचार ॥ ११६ ॥

१११. a बबराइ क म. b दशमु क म देवालाइ क ठाई क म
c चद्रूआ क. चउपट म d जउ मनि म. धर्मनु क, धर्मनउ म

११२. a जमता क यमता म. अन्न अ क, अज्जि म बपोडीइ क
b मुख क म c भोजन क म छाडीइ अ d जीहरस क म. भाडीइ अ

११३. a बइठउ क बिइठउ म आसनथी क. मन (पाठांथी
'म म') म. b भोजन क, भोजनि म. मन म भले क म c ऊणउ क,
उणउ म, उठे म. वि कुलि क म. d पवित्र कीचइ सगेलि क म.

११४. a निरधारिइ म. b दरशन क, जिनवरनु पछइ जिनवर
दरशन करी म. c विवेक क म. d जै क म शय्या क शिज्या म
थ्यण क, क्षण म

११५. a उठिउ म. व्यवहार क म b नीच सरीसउ नहीं
म. c जिनवरनु धर्म क म. d जे पनरइ खर कर्म क, परा अ, पनरजे
परकर्म म.

११६. a अंगार क म. b बेचइ कर्म जि के कुंभार क बेचइ कर्म
जि के कुंभार म. c इटवाइ क, इटवाइ म लुहार क म d कर्म क म.
इंगाल म. विचारि क.

पाटा आंघा रायण तणां, घन छेद्यां अणछेद्यां घणां ।
 वाडी काछा कणदल करइ, पानफूल घन-कर्म जि करइ ॥११७॥
 घडइ घडावइ धुंसर सिकट, साडी कर्म कहिउं ते किवट ।
 भाइइ बलद उंट गाइलां, बाइइ भाडी कर्म नही भलां ॥११८॥
 कूप तलाव खणावी खाणि, पाइण फोडि खेडि बली प जाणि ।
 फोडी कर्म भूमि सिउं मिलइ, पंच कर्म कहियां पतलइ ॥११९॥
 आगरि दंत चर्म नइ चमर बुहरिउं अंग अंग जे अवर ।
 मोती हीग कवड सिखला प वाणिज्य दंत केतला ॥१२०॥
 लाख गुली मणसिल नइ खार, लख वाणिज्य कर परिहार ।
 मधु माखण घृत गुल दधि सार, ताडीरस सधि तेल परिहार ॥१२१॥
 पशू पंखि मानव विवसाय, केसवाणिज्य विरुड कहिवाय ।
 विपपाखर आंगा हथीआर, लोहघाट विपविणज्य विचार ॥१२२॥

११७. a पाटा म. तणा अ. b अणछेद्या अ. घणा अ. c करसण म. d बनि क. कर्म अ क, कर्मजि म. हरइ म.

११८. a धूसर क. झसर म. शगद क. शकद म. b कर्म क म. करइ क. कहिउ अ. विगट क. c उंट क. d कर्म क म. कहिया अ. तेवथं क. न भलां म; भला अ.

११९. a पाणि म. b फोड क. बलि म 'ए' क म मां नथी. जाणि म. c कर्म क म. भूमिसिउ क. भूमिइ म. d पान क. कुकर्म क म. बर्या क. कहियां म. एतलइ क.

१२०. a मर्म अ; आगर दंत चरम चमर क. आगरि दंत चर्म नइ चमर म. बुहरिउ अ. चउरिउ (पाठांवी 'बुहरिउ') म. अंग जीव क. जीव अंग म. वे म. c हीग क. हीर म. खंपला म.

१२१. a गुली म. मणसिल क. मणिसिल म. b लाख क. लय म. c मांखण म. दधि गुल लख क. दधिसर म. d भाडीरस वाणिज्य परिहार क. बीलारस व्यवसाय परिहार म

१२२. a पशु क. पशु म. पयि अ. पयि म. व्यवसाय क म. b विपय क. वाणिज्य विरुड म. कहिवाद म. c आंगा d वाणिज क. वाणिज म. विचारि क.

प घाणिज्य पंचइ म म कर, वली सामान्य पंच परिहर ।
 उखल मुंसल नीसा घाट, कोल्ह घाणी घरंटी खाट ॥ १२३ ॥
 करइ घिणज कांकसीआ कोइ, पीलण-कर्म कहीअइ सोइ ।
 पसूआं अंग पढावइ आंक, समरायइ फोडावइ नाक ॥ १२४ ॥
 कान पुंछ छेदइ आपणी, पूठि गलावइ करदा तणी ।
 दाण बुलावी थाइ तलार, लि गोतिहिरा तणउ व्यापार ॥ १२५ ॥
 पाटा गाम मकायंत घरइ, अणहूतां अकराकर करइ ।
 निर्दयपणा तणउं काम, ते निर्लेछनइ कहीइ नाम ॥ १२६ ॥
 धर्मबुद्धि कह वइरी करी, कह घालर कह ऊग्या हरी ।
 दि दवानल ते दवकर्म, किम पामइ ते जिनवर-धर्म ॥ १२७ ॥
 सर ब्रह्म चावि सूकघोआ कूआ, कह उलिंच्यां जल जूजूआं ।
 कास-नीर घालतां अधर्म, प कहीइ सुर सोसण कर्म ॥ १२८ ॥

१२३. a घाणिज क. पंच परिहरे क, पंचम म (पाठांशी बीजो बहु 'म') करे. म. b परिहरे क परहरे, म. c उपल क. मुंसल क, मुंसल म. वट्ट क, वाटि म. d कोल्ह म. घरंटी घाट क म.

१२४. a घणिज क म. कांकसीया क. b कर्म क म. कहीजय सोय क. c पसूआं क. अंगि क म आक क.

१२५. a कान क. पूछ म. आफणी क म. b पूठि (पाठांशी 'पुठि') म. c दाण क. बुलावा म. d लिइ म. गोतिहिरा क गोतीरा म. तणु क.

१२६. a गांम म. मकाता क, मकाता म. b अणहूत क c तणु जे क तणउ ये म. काम म. d निर्लेछन क म. कर्म क.

१२७. a धर्मबुद्धि क म. वयरी क, वइरिइ म. करइ म. b वालइ म. ऊगइ क म हरइ म. c दिइ दवानल क म. दवकर्म क म. d धर्म क म.

१२८. a सूकघ्या म. b उलिंच्या अ, उलीच्यां म. जूजूआ अ. c कांस म. नीक क म. अधमे क म. d सवि क म. कर्म क म.

हिंसा करइ जीवनी सही. पोसइ सूडा नइ सालही ।
 कूकड स्वान मोर मांजार, दुष्ट नारि सुत करि परिहार ॥ १२९ ॥
 पोसइ दास दीकोला घरी, जाणइ वेचुं माता करी ।
 माछी तेली नइ तेरमा, यावर कठिन कसाई समा ॥ १३० ॥
 वागरीया सरसु विवहार, असती पोष म करि लगार ।
 प पतरइ कखर कर्मादान, टालइ श्रावक सोइ प्रधान ॥ १३१ ॥
 पुहर पाछिलइ वेला लही, सामादक पडिकमणुं सही ।
 धुरि निर्मल काजु उद्धरी, आवइ शिरि साचवणो करी ॥ १३२ ॥
 पुर मंदिर चिंता परिहरइ, समता सामायक आवरइ ।
 गुरु-विरहि ठण्हारी थापि जीवायोनि खमावी आपि ॥ १३३ ॥
 पंच सहस खट शित नइ प्रीस । ५६ ३०, जीवभेद योलइ जगदीस ।
 मिछा दुकड भेद विचार, विगति वर्णवि लाख अठार ॥ १३४ ॥

१२९. a हिंसा अ. जीव ते क, जीव ते म. c कूकड म. स्वान क, श्वान म. मांजार क, मार्जार म. d सवि ('करि' ने बदले) क म. परिवार म.

१३०. a दीकोला क म. b जाणइ वेचउ मातां म d वारि कठिण क. कसाई म.

१३१. a वागुरिया क, वागुरीया म. सरिसु क, सरिसउ म. व्या-
 पार क, व्यवहार म. b पोषण क कव क म c पर क म कर्मादान
 क, कर्मादान म. d सोय क प्रधान म.

१३२. a पुहुर क. सही म. b सामायक क. पडिकमणू क, पडि-
 कमणउ म. c नर्मल क, निर्मल म. काज म. d सर क शरि म.

१३३. a चिंता अ; चिंता मंदिर म. परिहरउ अ परिहरे क परहरी
 म. b सामादक म. उद्धरे क, आदरी म. c गुरु विग रहइ उण्हरी करी क;
 विरहइ म. d जीवयोनि पमावइ क म. परी क.

१३४. a शत क म. b बोल्या म. जगदीस क c मिछा दुकड क,
 मिच्छा दुकड म. विचारि क. d विगति क, विगतिद म.

पूरा परठइ सहस्रम चुवीस. एक तु ऊपरि अधिका वीस ।
 मिछा दुकड अरथि करी, सामंतु पामइ शिवपुरी ॥ १३५ ॥
 मइ मृदु भावि घणइ मांकीइ, छापरदोष सकल दांकीइ ।
 मिइ कहितां मयादा रहिउ तु आपोपुं निदा ग्रहिउ ॥ १३६ ॥
 के कहीइ जे कीधउं पाप, पाडइ ते उवसम आणी आप ।
 अरथ सहित जे पणी परि नहिउ, सूधउ मिछा दुकड कहिउ ॥ १३७ ॥
 पूढवि-काय अप-तेउ-वाय, सात सात लप ते कहिराय ।
 घणसइ दस लाख शदर वली, चौद लाख अनंते मली ॥ १३८ ॥
 पि-ति चुरिंद्री दो दो लाय, तिरि-पंचिंद्री चु लप भाय ।
 सुर नारय चु चु लप कवी, चौद लाख मेदे मानवी ॥ १३९ ॥
 सामायक पूंठि पचपाण, चौद नीम संभारइ जाण ।
 ग्रहि उगमि लीघा मन-रली, ते संध्या संखेपइ घली ॥ १४० ॥

१३५. a परठि क, परठी म. सहस्र क म. चउवीस म. b इकसउ म. अधिका क c मिछा दुकड म एहरइ क, अरथिइ म d पसुतु क, पासु म. पासु क यम पासु म शिवपुरी क.

१३६ a मृदु भाव सपला मूकीइ क; मि म; मां कीइ मांकीइ अ, (पाठ०थी 'मूकीइ') म b क मा 'छा' नथी. सपला क. c मइ क कहिता अ, कहीए म रहु म d तु क हु म. निदा अ; आपोपु नवी क, आपो पुनिदा म ग्रहिउ क रहु म

१३७ a क म ये म कीधु क, कीधउ अ. b ते वसम आणी आप क, ते उपराम आणी आप म. c ये म. यणी परि म. d सधु क मछाकड क. मिछादुकड म

१३८. a पढवकाय क तेऊ क b लप कहि जिनराय क, लप कहि जिनराय म c दस क म. लप क, लप म. d अनंती क मिली म

१३९ a चुरिंद्री क, चउरेंदी म b तरि क पंचेंद्री क, पंचेंद्री म चउ म. लप भाय क म c नरय क चउ चउ म. लप क, लप म. d अनते ('मेदे'ने बदले) क मानवी म.

१४० a सामाइक म पूंठि क, पूंठिं म. पचपाण क म. b जाण म. c मनिरली क d संध्या क. संखेपि क, संपेपइ म.

सच्यत द्रव्य विगड पगरखां, वल्ल कुसमवाहन सारिखां ।

सयन वलेपन दिसि अंघोल, ब्रह्मभगति संख्या तंबोल ॥ १४१ ॥

बांदी देव अर्घज दिव, लही घेला ठाड अविलंब ।

अतीचार एकसु चुवीस, आलोड कर नामइ सीस ॥ १४२ ॥

समकित आदि वत अग्यार, संलेखणा शिरीसा वार ।

पंच पंच बोल्या नव भाठि, अतीचार पडुता पांसठि ॥ १४३ ॥

वत सातमइ वीस विस्तार, तपाचारना बोल्या वार ।

वीर्याचार तणा त्रिणि भेलि, अतीचार पूरा शित मेलि ॥

ज्ञान अनइ दर्शन चारित्र, आठ आठ बोल्या पवित्र ।

मन सिउं आलोड निसदीस, अतीचार एकसु चुवीस ॥ १४४ ॥

सामायक पुढतइ सज थयु, पारी पाछउ मंदिरि गयु ।

अणसण समकित गाथा भणी पुढिउ निद्रा अल्पनु घणी ॥ १४५ ॥

१४१ a सचित क, सचित म d क वगड क म पगरपा अ.
b वस्तु अ क कुसम वाहन म सारिया अ, सारया म. c शयन क विलेपन
क म निशि क अंघोलि म d सखा अ, ब्रह्म वत सख्या क, द्रव्य वत
सख्या म तंबोलि म

१४२. कमा आ कही नयी a वाही अ, वहीअ म अर्द्ध अव विव
म c एकसु एकवीस म d आलोड गुर नामी सीस म

१४३. a समकित क आदिइ म अग्यार म b संलेखणा म शरीसा
क, शरीसा म c बोल्या म सवि मठि क, मनसठि म. d पडुता क,
पडुता म पांसठि अ, पांसठि म

१४४ a वस्तारि क c तणा म. त्रिणि क d शत पूरा क, शत
पूरा म e दर्शन म f बोलीआ क, बोलीया म. g मनश्च म. आठउ
अ, आलोड म नसदीस क, निशिदीस म h एकसउ एकवीस म

१४५ a पुढतइ क b पाछु क c अणसमकित क, अणसमकिति
म. ते गाथा म. d पुढउ (पाठा०भी 'पुढइ') म. अल नवि घणी क,
अल्प न घणी म.

आवि परव पोसह घरइ, त्रणि काल जिन-बंदन करइ । १४६ ॥
 बुढ सावध योग्य परिहार, सत्रिगुठ सरिसु अर्थविचार ॥१४७॥
 जउ इम धावकनु आचार, पालइ पामइ मोक्ष-द्वार ।
 पहीउ मोह तणइ जंजालि, नरभय गमइ अमूलिक आलि ॥१४७॥
 कहिना गज कहिना रथ तुरी, गिउ रावण जे लंकासिरी ।
 गया राम राजा हरिचंद्र, मुंज भोज गणपति गोव्यंद ॥ १४८ ॥
 गया देव चुवीसइ आज, गया नल विक्रम मेल्ही राज ।
 गयु राम गयु दशरथ तांत, गयु भरथ जे जगि विख्यांत ॥१४९॥
 माहारी माहारी म करसउ घरा, नही आ[प]णा नही को परा ।
 नव नंद नइ नव हुंगरी, ते कुह कुण साथि सांचरी ॥ १५० ॥
 गाम देशनु करी संहार, आगलि भरिषु पेट-भंडार ।
 एक जीव वधतां जे पाप, जाणेशि परभवि हेतु जाप ॥ १५१ ॥
 करई राज मंद आणइ हीइ करता पाप आप नवि बीहइ ।
 कुण मोटउ नान्हउ आतमा, परभवि राय रंक वे समा ॥१५२॥

१४६. a आवे परवै क म b त्रिणि क c बिहू क, बहु म.
 साविय क, योग क म d सरिसउ मे. अरथ क

१४७. a जु क म.

१४८. b गयु क म. 'जे' क मां नही, ये म. लंकेधरी क म. c
 हरिचंद्र क. d मुज क, मुंज म गोविंद क.

१४९. b गया म. नल' क मा नही. मेहली क म c गयु दशरथ
 रामयु तांत म, दशरथ क. d जे जगिमाहि हुआ विधात क, भरथ ये म

१५०. a माहरी माहरी क, माहारी माहारी म करसि क, कर म
 b आणा अ; नही पाघरा देह पाघरा क, म नहि आपणा देह पाघरा म.
 c नवइ क म हुंगरी क म. d कुह क, बहु म. सचरी क म.

१५१. a गाम म देशनु क करइ क म सिहार म. b भरषु क,
 भरषु म. c वधता अ ये म. d जाणसि क, जाणशि म. परभव क.

१५२. b करता म पापि क. न आपिइ म. c मोटा क म.
 नाहना क म. d परभव क. राक म.

बेला घड़ी पुहर जे जाइ, ते आउखुं ओछउं थाइ ।

खदहल जल बूढां गिरिवलइ, ते नीहरण [न] पाछां वलइ ॥ १५३ ॥

सहिगुरु वाणि ध्रुवणि सांभलइ, तिम तिम विमल नयण जल भरइ ।

कर्यो कर्म-भारि, प्राणीउ, दुख सहिसि दुर्गति ताणीउ ॥ १५४ ॥

दान सील नइ तप-भावना, करतां दिन जाइ जेहना ।

तेहखुं नाम जपु मन-माहि, जिम ए काया निर्मल थाइ ॥ १५५ ॥

जां घरि घन तां असगां मिलइ, धन विण सगां सहोदर टलइ ।

बेटा बेटी धहिनर माइ, घन विण [नारि] पीआरी थाइ ॥ १५६ ॥

जे करसि भोगवसि सोइ, पाप न वहिच्यी लेखइ कोइ ।

देहि दुख जिम विसमु थाइ, वेदन विसु कुणइ न लेवाइ ॥ १५७ ॥

सुणी वाणि सहिगुरुनी घणी, पंगि लागु चंद्रावइ-धणी ।

स्वामी ए [क] चीनती करुं दिउ आलोयण जिम भव तरुं ॥ १५८ ॥

१५३. a पुहर क. ये म. b तेह म. आउखु अ. आऊपउं क. खदहल म उछु क. उछउ म c पलहल क. खलहल म. बूढा क. बूढा अ म. गिरिवलइ (पाठां की 'गिरितलइ') म d पाछा अ न पाछा क म.

१५४. a वाणि म. ध्रुवणे क; म मा नदी. सांभलइ क. b नयणे क. जल म डलइ क. c करया अ, करियां म कर्म म. भारिउ क म. d दुख क. सहित म आणीउ म.

१५५. a दान म. सील क म. b जेहना म. c तेहना क, तेहखु म. नाम म. जपउ म. d यम क निर्मल क.

१५६. a ता क. मलइ क. b सगा असगां मलइ क; सगा अ. c घन विण सगा सहोदर टलइ क. d धनि करिनइ आपद टलइ क; नारि पीआरी म

१५७. a करसिई म भोगवसि म. सोइ क. b विहिच्यी क. विहिच्यी म. लेखइ म. कोय क c देह क म. दुप क; दुःप म. यम क म. पाठां की 'विपम' म. गाय क d विसिउ क वेणइ म.

१५८. a वात ('वाणि'ने बदले) म. सुणी क b लागई म. c एक ('ए'ने बदले) क म. करु क म. d आलोयण क, आलोयण म. यम क म तरु क म.

वस्तु

सुगुरु-चाणी सुगुरु चाणी सुणी नरराजि ।
 मनि वहराग अतिघणु, करियां कर्म मह कठिन गाढां ।
 हवइ मनि आविउ उरतु सुण्या थवणि गुरु वयण टाढां ।
 विमल मंत्र इम वीनवइ, पाय न छोडू हेव ।
 पाप करी दिवइ ऊसनु, दिउ आलोयण देव ॥ १५९ ॥

करि पडिकम्मणउ ए ढाल

हुं उस्तिरण प्रभ नरग परहुणउ, तु समरथ गुरराय ।
 कर जोडीनइ कर वीनती, सेवक कर पसाय ॥ १६० ॥
 दिउ आलोयण, मागइ विमल प्रधान,
 धर्मघोषस्त्रिभ्वर पासइ आणी उपशिम ध्यान ॥ १६१ ॥ दिउ० ॥
 गुरु जंपइ ती आलोयण, कीधा कर्म अपार ।
 सहस्र लाख लेखा-माहि यलीउ, जीव तणां संहार ॥ १६२ ॥ दिउ०

१५९. b सुणीअ म नरराज क नरनाइ म c मन क म वय
 रागि क, वहरागिइ म घणु क पूरीउ ('अतिघणु'ने बदले) म d करिया
 अ, करिया म कर्म क म ते अतिहि ('मइ कठिन'ने बदले) म गाढा
 अ e हव म उरतउ म f सुण्या अ वचन क -वचनि म टाढा अ,
 ताढा म g विमलमनि मनि चितवइ म i 'हवइ क हू म पाठा'धी 'ऊसनु'
 म j दिउ आलोयण म

करि पडिकम्मणू करि पडिकणू ए ढाल क, करि पडिकम्मणउं करि पडि
 कम्मणउ ए ढाल म

१६० a हू म अशरण क म प्रभु क म नरगि क परणु क,
 परहुणउ म b तू क म समथ क c करु क म d सेवक क म पसाइ
 क वधुमां दिउ आलोयण' म

१६१ a दिउं अ म मां १६० ने अते. b प्रधान म c धर्मघोष-
 स्त्रीस्त्र म पासइ म d उपशम क म. ध्यान क.

१६२ a तुलसी क म आलोयण म b कीधा अ कर्म क म
 c सहस्र क म लिखा नवि गणीइ क, लेयां नवि लहीइ म d संहार म.

भाज्यां नगर देस तेई लूख्यां, माय विछोहां बाल ।
 अणचीतइ घरि आग लगाई, पसुआं खूटउ काल ॥१६३॥ दिउ०
 खांडानइ वलि तिइ क्षोणीतलि, लीघी परघन कोडि ।
 ति डंडया [मोटा] पृथ्वीपति, लागी पातक कोडि ॥१६४॥ दिउ०
 बोल्यां कूड ति मर्म मोस, कीघा अतिघण लोभ ।
 गुरु बोलइ संभलि पृथ्वीपति, तुझ सी दीजइ थोभ ॥१६५॥ दिउ०
 चुपई

धर्मघोपसूरि बोलइ इसी तुझ आलोयण आलुं किसी ।
 महा आरंभ कीघा लख कोडि, आलोयण देतां अह खोडि ॥१६६॥
 पणि आगमि बोलौं छइ तोइ, मिथ्यादष्टी थानक होइ ।
 तिहां जिन मंदिर किम्हइ कराइ, तु नरव[र] आराधक थाइ ॥१६७॥

१६३. a भाज्या अ भाज्या क, भाज्या म. देश नगर नइ शाख
 क; देस नगर म. तिइ लूख्या म b विछोहा अ विछोहिया म. c
 अणचीति क, अणचीतइ म. घणि अ आगि म. d पसुआ अ, पसुआ
 क म. खूटउ क खूटउ म.

१६४. a पाडानइ क, पाडानि म. त क, तिइ म क्षोणीतली क,
 क्षोणीपति म b लीघा क. c ति क, तिइ म डंडया क, डंडया म.
 प्रथिवीपति मोटा म. d पातक म

१६५. a तिमर्म अ, कूड मर्म घण मोस क, कूड कर्म तिइ मोसा
 म. b घणा क. c जइ म. संभलि क. प्रथिवीपति म d तुझ सी क,
 तुझ सी म.

चुपई म.

१६६. a धर्मघोपसूरि क म b तुझ क. आलोयण म. दीजइ क.
 आपू म. नही क. किसी म. c महारम क म. d आलोयण म. देता
 अ अह क, अह म.

१६७. a पण म. बोल्यु क तोइ क. b मिथ्यादष्टी क, मिथ्यादष्टि
 म. जोय क. c किम्हइ क किम्हइ म d नरवर क म.

तुझ छइ आलोयणनी संति, धर्म वसिउ छइ ताहरइ चिति ।
 चरि मिथ्याती शरिसु वाद, करतां तु नीपजइ प्रासाद ॥१६८॥

अरुंद-शिखर छइ अभिनवु, तेहनु महिमा सिउं वर्णवु ।
 ए बोलिदं छइ उत्तम ठाम, करतां उद्यम सीसइ काम ॥१६९॥

अचलेश्वर जे आगइ अछइ, ए पर्वत आविउ छइ पछइ ।
 तापस तप करता इणि ठाइ, तेह तणी जितु चरती गाइ ॥१७०॥

मोटी खाड हती अति बडी, चरती गाइ घरांसइ पडी ।
 तेणइ धूबकइ घरणी घडबडी, आब्या रखि तापस चडबडी ॥१७१॥

नवि पइसाइ नवि नीसरइ, डांग देखाडइ डचका घरइ ।
 कामधेन तव खीरि झरी, भरी खाड नइ आवी तरी ॥१७२॥

संकट सोइ सुखि उत्तरी, आवी रखि-प्राधमि पाघरी ।
 चिति रखि ए आव्यां मात, पणि ए आवी दोहिली वात ॥१७३॥

१६८. a आलोयणनी म. b धर्म क म. विसु ताहरे म.
 नीति क. c मिथ्याती अ, मथ्याती क, मिथ्याली म सारिसु क म d
 करता अ.

१६९ a -सिपर क. अछइ क म. अभिनवु क, अभिनवू म. b
 तेहनउ म. सिउं म. वर्णवु क म c बोलिउ अ. छि म ठाम म. d
 करता अ सीसइ म. काम म.

१७०. a आगइ जे क, ये आगलि म. b पर्वत क c करता क
 एणइ क, इणइ म ठामि अ म. d चरती नित क; चरति म.

१७१ b चढती (पाठांथी 'चरती') म बरासइ क, बिरासइ म.
 c धूबकी क, धबकइ म. घरती क d रिधि म

१७२. a पयसाइ क. b डांग क. करइ क म. c कामधेनु म.
 पीरिइ म. d तव ('नइ'ने मढ़े) म.

१७३. a सोय क, जोइ (पाठांथी 'सोइ') म. सुधि क सुधिइ
 (पाठांथी 'सुधिइ') म. उत्तरी क म. b आ क ऋषि क, रिधि म.
 आध्रमि क म. c चिति अ, चितइ क, चितइ म. ऋषि क. d दोहिली क.

मिल्या रखीस्वर रावि गया, भणइ हेमाचल कीधी मयी ।
 तुह दीठइ अम्ह निर्मल कया, सजन-माहि समुहता थया ॥१७४॥
 अल घरि रदि अछइ तुह तणी, कुह कारण आव्या जेह भणी ।
 कहि रखि अहे अरुंद गिरि रहूं, कामधेन चारिवा नचि लहुं ॥१७५॥
 आगलि प्रगटी मोटी खाड, पडइ गाइ [नइ] माजइ दाड ।
 ताहरा बेदा तुं योलावि, धरी खंति ते खाड पूरावि ॥१७६॥
 निमुणी गौहत्यानी घात, लघु बेडउ योलावइ तात ।
 आविउ अचल न लागी घार, आम तांत-नइ कीध जुहार ॥१७७॥
 ते रखि-नइ सुंपी आपीउ, तिणि थानक ते थिर थापीउ ।
 पूरी खाड ठाम थिर रहिउं, ए अचलेश्वर तीरथ कहिउं ॥१७८॥
 प्राणनाथ पारवती तणउ, थापी वांत अघघारिउ घणउ ।
 गुरु जंपइ चंद्रावइ-घणी, ए वाणी परंशासनं तणी ॥ १७९ ॥

१७४. a मल्या-क. कपीधर क, ऋषिधर म. रावि क, राविइ म.
 b हमाचल क, हिमाचल म. c क मां d जुओ. तुम्ह क, तुम म. वीछ
 क. अम म. नरमल क, निर्मल म. d क मां c जुओ. सजन म. माहि
 म. समुहता क

१७५. a अहे अ, अम्ह क. अम. मं. रिखिं म. अछि मं. तुम्हं कं.
 b कुहु के, कुहु म. काज म जे कं, था म. c कहिइ क, कहइ म. ऋषि
 क, रिषि म. अरबुदगिरि म. रहूं क म. d कामधेनु क. चारिवा क,
 चारवा म. लहु क, लहुइ म.

१७६. a पोटी कं; आगलि पौदेउ पगडिउं पांड म b गाइ नइ
 क म. c ताहर क म. बेडउ क म. तूं क ते म.

१७७. a मुणीनि म. b बोलाविउ म d आप (पाठोन्धी 'आम')
 म. किइ क, कीइ म.

१७८. a ऋषिइ क. रिषिइ म. सुंपीउ क. 'आपिउ' क मां नंधी,
 आपीओ म. b तेणइ क, वीणइ म. थानिक क थानिक म थापीया
 म. c पूरीउ म. ठाम म. 'थिर'ने बढे 'ते' म. रहिउ अ. d ते म.
 कहिउ अ.

१७९. a उणु क. b वांन म. घघारिउ क म. एणु क.

अर्बुद शिखिरह रहि अर्बुदा, तेह तणउं थानक प सदा ।

श्रीमाता जे पासह रहह, तेहनी बात केनला कहह ॥ १८० ॥

श्रीमाता छह रूपनिधान आविउ रसीउ देव प्रधान ।

बोलाधी श्रीमाता माइ हु रसीउ आविउ घर राय ॥ १८१ ॥

जाणउ तादरी बेटी घर, बरि हुं काम कहु ते करं ।

हु रसीउ छउं लीलविलास, तुह बेटीनी पूरिखु आस ॥ १८२ ॥

सासू जाणि जोई आयि, तु बेटी बलगाडउ हाथि ।

तव सासू रसीआ सारिखुं, राखि राति करह पारखु ॥ १८३ ॥

बार गाम वासु बरराज, बिहु पुहरे तु बारह पाज ।

आविउ गिर नीपाई नवी, तु पुत्री परणवी हवी ॥ १८४ ॥

जा कूकड नचि वासह बली, शिबद बहीनह सासू बली ।

सुडिउ रसीउ वास्या गाम, बार पाजना कीधा ठाम ॥ १८५ ॥

बांधी पाज सकल जव समी, थोडी थाकह छह बारमी ।

सासू मनि पडठउ अदोह, श्रीमाता उपरि अति मोह ॥ १८६ ॥

१८० a सिपर क, शिपरि म रहह क म b तण क, तणउ

अ थानिक क कदा क c ये म

१८१ a छि म रूपनिधान म b प्रधान म d हु म [क मा

c d नथी]

१८२ a क मा b नथी a जाणउं म वरु म हु अ, हु म कर

अ, करु म c हु क म छु क, छउं म d पूरिखि क म

१८३ a जोईह म b बलगाह क म c रसीया म सारिखु अ

सारखू क सारखू म d राखि म. पारखु अ, पारखू क, पारखू म

१८४ a बिहु क पहरि क जु क म वासु म c आखु क,

आबह (पाठाधी 'आखु') म गिरि क म d बेटी म परणावी क म

१८५ a जा क कूकड क म b शबद क, शब्द म कहीह म

क c सुडिउ क वास्या अ बासिआं म गाम क d पाजना अ कीधा

अ ठाम म

१८६. a ते ('जव ने बढे') म d उपरि क म

मिह प थापी बेटी करी, प घर लेई जासइ वरी ।

हुं सूजी पकली निटोल, मुझ बीजउ कुण देसइ बोल ॥ १८७ ॥

डमडोलउ पइठउ मनमाहि, प घर नयणे दीठउ काइ ।

दीठउं काम करि ततकाल, दीघा बोल थया विसराल ॥ १८८ ॥

जे दीघा नारीना बोल, ति जाणेवा जांगी डोल ।

माहि पोला बाहरि नाइ, चनिता सरिसु केहु वाद ॥ १८९ ॥

पतली सासु तव प्रहि समा, करि कुकड वास्या कारिमा ।

रंगी रसीउ बलखु थयु, श्रीमाता आगलि जई रहिउ ॥ १९० ॥

द्रिष्टोदृष्टि रहियां वे जणां, चित्त रमाइइ इम आपणां ।

अंग तणु टलीउ संयोग, मन सिउं मांडिउ मोटु भो[ग] ॥ १९१ ॥

बोल थकी चूकी तव घरी, सासु पंच इंटाली करी ।

लोक तणउ प पडिउ प्रवाह, गुरु बोलइ सुणी विमल न साह ॥ १९२ ॥

१८७. a मइ क म. बेटी री क b जासि क, जासिइ म. c हु
अ, हु क म. निटोल क म. d मझ म. बीजु क. देसइ क. देसइ म.

१८८. a डमडोल पयठउ क मनमाहि म b काइ क. c दीठउ
अ, बीठु क, दीधू म. कर क, थयू म. d विसराल क.

१८९. a ते क म. जंगी म c माहिइ म. d विनिता क. सिरिसु
क, सरसु म. करइ जे वाद क.

१९०. b करवा क. कुकडा क. कुकड म. तव ('वास्या'ने बदले)
क. c रंगिइ रसिउ विलयउ म. d जै क म.

१९१. a द्रष्टोदृष्टि क, दृष्टोदृष्टि म. रणा क, रहिया अ. बेहू क.
जणा अ. b रमाइ म. आपणा अ. c तणउ म. टलिउ म. संयोग अ.
d मनस म. मांडिउ अ, मडइ क, मडिउ म. भोदा क, मोटउ म. भोग क म.

१९२. a 'बोल थकी'.....शब्दी क मां नथी; जया खामी छे.
तव चूकी म. b सासु म. इंटाले म c तणु क, तणउ म. 'ए' क मां
नथी. पडिउ म. d विमलड साह क, विमलउ (पाठांथी 'विमलड')
साह म.

देव प्रति ए पर्वत इष्ट, गौतम रिखि नद रहिया विशष्ट ॥
 तेह तणां छइ धानक बडां, हुंगर-माहि रहियां एक-तडां ॥ १९३ ॥
 अर्बुद मिथ्याती संग्रहिय, सद्दिगुरु बोल विमल-नद कहिय ॥
 पुहुतु विमल गयु अंवावि, ध्यान-धरी बइठउ-मन-भावि ॥ १९४ ॥
 त्रिहु उपवासे परतखि हुई, मागु वर तुल तूठी सही ।
 पहिलु वर मागिउ प्र[ग]साद, अर्बुदशिखर सिरीसु वाद ॥ १९५ ॥
 बीजु वर मागिउ एक पुत्र, जेणइ पूठि रहइ घरसूत्र ।
 कह सुत कह पोढउ प्रासाद, बिहु वरनु बल म करिसि विवाद ॥ १९६ ॥
 योलावी निज मंदिरि नारि, वात पडी छइ बडइ विचारि ।
 कुहु तु सुत भागुं वरलख, कुहु तु जिनप्रासाद प्रसिद्ध ॥ १९७ ॥
 श्री जेणइ संभलि भरतार, सुत मागइ बाधइ संसार ।
 के सुत जन्मया कुलमंडणा, के खंपण उपाइ घणां ॥ १९८ ॥

१९३. a प्रति क; ईष्ट क; देव तणइ ए पर्वत इष्ट म. b गौतम
 नद्य नद क 'कहइ' क, रहइ म वसिष्ट क म. c तणा अ. धानक क;
 धानक ए बडा अ a हुंगर क म. माहि क रणां क रहिया अ. एक-
 तडां म, एक-तडा अ.

१९४. a ए अर्बुद क म. मिथ्याति क, मिथ्यातिइ म. ग्रहिय क म.
 b सद्दिगुरि म. c पुहुतु क, पुहुतउ म. विमल क. d ध्यान म. बगठउ
 क, बिइठउ म.

१९५. a त्रिहु क. हुई क. b तुम्ह क; संसही म; मागि मागि
 वर तूठी सही म. c पहिलइ वरि म. मागु क प्रासाद क म. d सिपर
 क, शपर म. सरिसु क, सरीसु म.

१९६. a बीजाउ क, बीजउ म. वरि म. भागुं क. इक क. एअ
 अं क. b जेणइ क, जिम म. पूठइ क, 'पुठि' म. रापइ म. c 'किइ' म. d
 बि वर बच्छ म. हु 'करिसि' क, करेसि म. वाद क म.

१९७. a मंदिर क म. b बचारि क. c कुहु क. मागव म. d
 कुहु क.

१९८. a 'संभलिक' मागि क, मागिइ म. c जन्मा क. 'कुलमंडणा' अ.
 कुलमंडणा क. d उपाइ क, उपावइ म. पणा क म.

विरला बेदा भगता होइ, विरला सुकलि कर्मी कोइ ।
 कहिनी बेटी कहिनी मात, कहिना बेदा कहिना तात ॥ १९९ ॥
 बेगि करी मागिउ प्रासाद, बेदालु माणु विखवाइ ।
 विमल आणी उलट घणउ, वर मागिउ प्रासादह तणउ ॥ २०० ॥
 आविउ विमल सहित परिवार, अरुद जिनप्रासाद विचार ।
 पूजारा नहि लाभइ पार, मलीआ भरडा सहस्स अग्यार ॥ २०१ ॥
 ए थानक शिव शासन तणउं, महिता तुझे म कहिसिउ घणउं ।
 रुडा भंजी लेखिउ प्राण, ठाम न आपुं शिवनी. आण ॥ २०२ ॥
 करइ अरड नइ बोलइ बोल, घरिनुं विसरिउ मारि निटोल ।
 बोलइ सवे थया एक-भती, भूमि न आलूं अह्ने एक रती ॥ २०३ ॥
 मांडिउ कलकल भरडे मिली, वारी विमल मनावइ बली ।
 कां बोलु [कां] जाउ तापि, धर्म काजि खप नही संतापि ॥ २०४ ॥

१९९. b सुत कुलि क, सुत को म. करनी क म. जेइ क. जोइ म. c कहिना बेदा कहिना तात म. d कहिना क, कहिनी म. बेटी कहिनी मात म.

२०० a बेगि क माणु क, मागउ म. b माण्ड म. c विमलि क. विमलइ म उलट आण्डि म, घणु क d माणु क मागिउ म, तणु क.

२०१. a परिवारि म. b विचारि म. d मलीआ क, मिलीया म: सहस क म इग्यार म

२०२. a थानिक क म शव क. तणु क b महिमा अ तुम्हे क, करसिउ क, कहिसिउ म: घणु क. c लेखु म. d आपु अ; थानक नापु म. शवनी क म.

२०३. a बोलइ बोल क, नइ भरडइ बोल म b वरितुं क, वसरिउ क, विरडिउ म. c सवे म. इक म. d आल क; अह्ने क; नहि आपु घरणी इक रती म.

२०४. a मांडि क, मांडि अ. कलि बलि क. मली म. b बली विमल मनावि म. c का अ बोलउ म. जाउ उतापि क. d धर्म क म.

કહું ચોલ જે તુલે સાંભલુ, મેદલી મન તણઝ આમલુ ।

જુ જોતા પ થાનક થકું, કાંઈ પ્રગટ હુઈ શ્વાયકું ॥ ૨૦૫ ॥

તુ તુલે કરયા દિઝ પ્રાસાદ, નદી[તુ] તુલ્ય શરિસુ નદી ઘાદ ।

ચીજું ઠામ સચિ સંપ્રહિઝં, શ્રીમાતા આગલિ જે રહિઝં ॥ ૨૦૬ ॥

તે ભુઈ સચિ કહિ નહ તેતલઈ, જોડ જોઆયુ તેતલઈ ।

ઈમ કહીનઈ મરડા ઘલ્યા, મગ્રીસર અંધાર્ઈ મિલ્યા ॥ ૨૦૭ ॥

ધરી ધ્યાનિ કરિ ઘઈઠઝ ચક્ષ, અંધાર્ઈ આધી પરતક્ષ ।

વિમલ ઘાત જણાવી તામ. પૂજારા સિઝં પરઠિઝં આમ ॥ ૨૦૮ ॥

કહઈ અંધાર્ઈ હુઆ તુલે મલા, શ્રીમાતા આગલિ જે સિલા ।

તે ટંકાવી અલમી નાચિ, પાસઈ કરડા મરડા રાચિ ॥ ૨૦૯ ॥

ઈમ ચોલઈ અંધાર્ઈ અંચ, તે હેઠલિ દાદાનાં વિંચ ।

લાગ વરસ અગ્યારનુ ઘડિઝ, કરમિ કર તહારઈ ચઢિઝ ॥ ૨૧૦ ॥

૨૦૫. a કહૂ ચોલ તુમ્હે સામલ ક. કહૂ ચોલ તુમ્હારૂં હૂ મલુ મ

b તણુ આચલ ક; મૂકઝ મણ તણઝ આમલઝ મ c જોતા ક મ. થાનિક ક. થકુ ક. d કાઈ ક. થાવકુ ક

૨૦૬. a તુમ્હે ક. b નહિતરિ ક મ તુમ્હ ક. સરિસિઝ ક,

સરિસુ મ નહીં મ. c ચીજુ ક, ચીજઝ મ. સ્થાનક મ. સચે ક, સચિસુ મ. સંપ્રહૂ ક, પ્રહિઝ મ. d જૈ ક. રહુ ક, રહિઝ અ.

૨૦૭. a ભૂઈ ક કહઈ ક, કહિ મ. તેતલઈ ક b જોવરાચઝ મ.

તેતલઈ ક. c કહીનિ મ. d મગ્રીસર ક. મલ્યા ક

૨૦૮. a ધરીય ક. ધ્યાન ક, ધ્યાન મ. વચ્છઝ ક. b ક માં

આ ચરણ નથી મૂલી જવાયુ છે. હોઈ મ. પ્રતક્ષ મ c વિમલિ ક, વિમલિઈ મ તામ મ d પૂજારાચ મ. પરઠિઝ અ આમ મ.

૨૦૯. a કહિ મ. તુમ્હે ક. b ચે મ. સિલા ક, શલા મ c રાચિ

મ. d મરડા કરડા ક. સાચિ મ

૨૧૦. b દાદાનુ ક મ. c અગ્યાર વરસનુ ક. અગ્યાર વરિસનુ મ.

ઘડિઝ ક મ d કરમઈ ક, કરમિઈ મ. કરિ ક મ. તુમ્હારઈ ક, તુમ્હારિઈ મ ચઢિઝ ક, ચઢિઝં મ.

खेत्रपाल अंबाई तणी, पासइ मूरति काढे खणी ।

इम कही अंबाई चल्यां, भरडा सरिसा मंत्री मिल्या ॥ २११ ॥

कीघउं कहिउं अंबाई तणुं, भरडा-मन मनाविउं घणउं ।

मोटउ मढ कराविउ तिहां, दिवडां दाड दीसइ तिहां ॥ २१२ ॥

खेत्रपाल अंबाई तणी, देती दान मूरति आपणी ।

कामिणि सहित करा[विउं] सही, तीरथ जैन थापना हई ॥ २१३ ॥

आगलि आलेखिउ प्रासाद, भरडे सरडे मांडिउ बाद ।

भूमि अम्हारी विहिचिणि पडी, विणअरथि नावइ एवडी ॥ २१४ ॥

सोचिन टका मांडु ओलि, जां प्रासाद तणी हुइ पोलि ।

पपती भूमि तुम्हारी कह, तु लेसिउ जउ करिसि बह ॥ २१५ ॥

तय सोचिन टंका पाथरी, जण जाणइ मांडइ साथरी ।

जिहां वहिचइ अलग अगासी रहइ, भूमि न आळुं भरडा कहि ॥ २१६ ॥

सोनईआ मांडया चुकडइ, ते ऊपरि जउ पंचम चडइ ।

आपुं भूमि अहे [तु] हसी, काम तह्माळं करिसिउं घसी ॥ २१७ ॥

२११. a क्षेत्रपाल क. c चल्या अ d सरसा क म.

२१२. a कीघुं क. अंबाई क. तणउ म b मज म. मनाव्या क, मनाविउ अ. घणु क. c मट्ट (पाठा० श्री 'मढ') म. तिहा क, यहा (पाठा० श्री 'तिहा') म. d दिवडा अ, ह्यडा क. दाडु म जिहा क, यहा म.

२१३. b दान म. c कामिणि अ, कामिन क, कामिनि म. करावी हई क, कराविउ जै म. d तीरथि म. हई म.

२१४. b मांडिउ अ. c अम्हारी क. वहिचणी क, वहिचिणि म. d विण गरथिइ नवि लामइ वही म.

२१५. a सोचन म. माड अ. वोलि क उलि म b जा क. उलि म. c अम्हारी क. d तु लेसिउ करसिउ बह क; लेशु जु करशु म.

२१६. a सोना क, सोवन म. b जन क. जाणइ म. जाणे म. मासी क, मासी म. c जिहि क. बचि क, विचि म. अगासी म. d भुमि अ. आळ क, आळ म. कहइ क म.

२१७. a सोनैया म. माडया क, माडिआ म. चुकडे म. b लु क म. चडइ क, चडे म. c अम्हे क तु हसी क म. d तुम्हार क, तुम्हार म. करसिउ क, करशु म. घसी म.

विमलि ते धरि मानी घात, सोनईए जु देमइ घात ।
 मांडिउं काज सिराडइ चडइ, कुण गजुं सोनईआ चडइ ॥ २१८ ॥
 आप्या सोमईआ जघ कहिया संतोख्या भरडा शचि गया ।
 मिल्या सिलावट सइ सात, जे जाणइ धरतारा घात ॥ २१९ ॥
 विद्यावास्तु धशेखि लहि, जे पूछधानु उतर कहि ।
 पूछइ मंत्री जण जण भेदि, आपइ उतर वडइ वछेदि ॥ २२० ॥

दूहा

परि प्रासाद अनेक छइ, सुणि मंत्रीसर सार ।
 एक बार दो बार हुइ, त्रि बार जु बार ॥ २२१ ॥
 मंडपि मंडपि, मंडीइ, सोल सोल सोल जो थंभ ।
 थंभि थंभि पणि पूतली, नाटक करती रंभ ॥ २२२ ॥
 चिहु दशि मंडप-मांडणी, चिहु दशि पोलि सुरंग ।
 मेल्या मंडप उपजइ, अटोत्तर सु चंग ॥ २२३ ॥

२१८. a विमलिइ म, बली क. मानी म. b सोनईइ क, सोनैए म. जु क. चढसइ क, जुडशि म. c मांडिउ क, मांडिउ अ सरावइ क, जु' थारइ म चढइ क. d गजउ म. सोनैआ म.

२१९. a सोनैआ म. जि क, यम म. कह्या क, कथा म. b सचि भरडा क म. रहिया म. c तेडा क, तेडथा म. सलावट क, सेलावट म. सइ क. d जाणइ वरतावी म.

२२०. a विशेषि क, विशेषिद म. लहइ क म. b पूछधाना म. उतर म. कहइ क म. c जेणइ क, नव नव म. d उतर आलइ क, उतर आपइ म. विछेदि म.

२२१. a छइ म. b मंत्रीधर क. c बार क. हुइ क म. d चड म.

२२२. a मामीइ क. b हुइ क, जु म. c थपि/थपि अ. पण/ म. d नाटक क.

२२३. a चिहु क, चिहु म. दशि क, दिसि म.-मंडणी क म. b चिहु क, तिहु म. दशि क, दिसि म. c उपजइ क, उपजइ म. d अटोत्तर सउ म.

ચ્યારિ અઢ કિહાં ઉપજઈ, ચાર સોલ કિહાં વીસ ॥
તુ પંચ્યાસી ઉપજઈ, જુ દશિ દશિ પકવીસ ॥ ૨૨૪ ॥

ચુપઈ

મંડપ પ્રથમ શિલાકા કંહિયા, આગલિ મૂઢ મંડપ તે રહિયા ॥
ત્રીજુ તે નૈવેદ્ય યઘાણિ, ચુપડ નંદુલ-મંડપ જાણિ ॥ ૨૨૫ ॥

મંડપ સ્નાત્ર પંચમ જાઈ, છઠડ ચુકી-મંડપ હોઈ ॥
મંડપ સમોસરણ સાતમુ, નાટક-મંડપ તે આઠમુ ॥ ૨૨૬ ॥

[તુમુ ગીત મંડપ તે નામ, દસમુ મંડપ વાજત્ર-ઠામ ॥
કોતક-મંડપ અગ્યારમુ], ચોલિડ ફંદ્ર-મંડપ ચારમુ ॥ ૨૨૭ ॥

માલા ઉચ્છવ જે જે કંહિયા, મંડપ પનરઈ પૂરા થયા ॥
રંગમંડપ નહ મંડપ નાલિ, સોલ સત્તર સૂઘા સંમાલિ ॥ ૨૨૮ ॥

મંડપ કંહિડ વલાણા વલી, મેઘનાદ પૂરઈ મન-રલી ॥
માલી મંડપ જોતા સમઈ, મંડપ પોલિ પોલિ નદ ગમઈ ॥ ૨૨૯ ॥

૨૨૪. a ચ્યાર ક. ઉપજઈ ક, ડપજઈ મ. b કિહાં ધ. c ડપજઈ મ. d દસિ 'દશિ' ક, 'દશિ' દિશિ 'મ. ફકવીસ મ.

ક માં નથી; ચુપૈ મ.

૨૨૫. a સલાકા ક, શલાકા મ. કંહિડ ક મ. b રહિડ ક મ.
c ત્રીજુ તે નૈવેદ્ય ક; ત્રીજડ તે મ. d ચુપ ક, ચપડ મ. તેદલ અ.
જાણિ મ.

૨૨૬. a મચમુ ક મ. b છઠ ક, છઠડ મ. ચરકી મ. d
આઠમડ મ.

૨૨૭. મૂઢમાં a b c નથી, d લીટી છે. a નવમુ મ. નામ
મ. b વાજિત્ર મ. ઠામ મ. c કોતક મ. d ચદ્રમહપ મ. [(મૂઢમાં કરી
૨૨૬ જુ જ પાંચમુ ધરણ છે).

૨૨૮. a ઉચ્છવ ક, ઉચ્છવ મ. જય જે ક જય જે મ. વળા ક.
b પનર ક, પનર મ. c 'નઈ' ક મા નથી, મંડપા તાણિ ક. d સત્તર-ક મ.

૨૨૯ b મનરલી ક. c માલીમહપિ મ. ચુવીસમઈ ક, તેવીસમઈ મ.
d મહપિ મ. પોલિનઈ ક. પોલન અ.

चिहु दशिना मलीआ जूजूआ, तु मंडप चुरासी इआ ।
 सिखिर तणउ मंडप छइ जेअ, चिहुए पासे सिरीखु तेअ ॥२३०॥
 शु मेलु चुरासी-माहि, तु पंच्यासी पूरा थाइ ।
 घुमुखि चिहु चिहुनी परिसिद्धि, जेतां मुख तेती हुइ वृद्धि ॥२३१॥
 संमलि मंत्री सर घिचार, भूमि देखि कीजइ विस्तार ।
 उपरि सिखिरि सिखिरि नवि चढइ, लु कीजइ तु वृद्धी पढइ ॥२३२॥
 भूमिभाग जोई जसवाद, थापिउ पूरव मुखि प्रासाद ।
 सखि सावटू दिआ सिणगार, सोविन कलस भरथा मंडार ॥२३३॥
 करि सोचन सांकलां उदार, शिलावट महा हर्य अपार ।
 लागा लख गमे मजूर, करइ काम तां चालइ पूर ॥ २३४ ॥
 सात-पुरुस तल पाया तणुं, थिउ अवसर पूरणीआ घणउ ।
 घदिली विमल जणावी घात, भरी साढि सइ आवी सात ॥२३५॥

२३०. a चिहु क. दशिना क, दिशिना म. मेल्या क म. जू जूआ म. b चउरासी म. c सिमिर क. शिपर म. तणु क, तणा म. छि क. येह म. d चिहु म. सरिपु क, थीपा म. हुइ तेह क; तेह म

२३१. a मेलउ म चउरासी क, चउरासी म माहि म. b थाय क. c चिहुमुखी क, चिहुमुपी म 'चिहु' क मा नथी. चिहुनी क, चिहुनी म परसद्धि क, परसिद्धि म. d जोता अ, जेता क म मुख क, ते मुख म. तेती वृद्धि म.

२३२. a साभली क, संभलि म. वली ('वर'ने बदले) क म. b ऊपरि क. c सपर सपर क, शपर शपर म d वृद्धी क म.

२३३. a-भग क. जोइ म b दसि ('मुखि'ने बदले) क; पूरव मुख थापु प्रासाद म c कोउ क, दीया म. शणगार क म. d कलस क म. भरिया क.

२३४. a सोविन क. सांकलां क, सांकला अ. b शिलावट क, शिलावट म. मनि क म हरय क, हरिष म. c मजूर अ. d काम तेन क. कामनां म. चलइ पूरि क.

२३५. a पुरिस म. तणु अ, तणउ म. b थयु क. पूरणीइ म. घणु क. c वली क. d साढसि क, साढि सइ म. ल्यावु सात म.

सोनईआ रूपईआ तणा, लिउ वदिरा पूरणीइ घणा ।
 आविउ विमल वहइ घण सांदि. सामी वदिरा थलगा कादि ॥२३६॥
 इणइ वदिरे जेहुं जगमगइ, मांडियां घरं नवि धावइ वगइ ।
 सोविन रूप गलावी करी, तेहनी ईद करावु खरी ॥ २३७ ॥
 तेहनुं जेहुं संपटइ रहइ, ते जगमगवा किमइ नवि लहइ ।
 सोविन टंक गलावइ जाम. विमल कसुदी पडुतु ताम ॥ २३८ ॥
 सूवधार जोइ घण कठी, विमल साहा पुणि गाढउ हठी ।
 जे जे बोल कहिया मुखि जिमइ, ते मरणति न मुकइ किमइ ॥२३९॥

वस्तु

सत्त समरथ सत्त समरथ, सत्त गढ-माहि ।
 सत्त पडा तेणइ कारणि, सत्त खेज निज वित्त यावइ ॥
 सुगर-आण नितु सिरि वहइ, दान शील तप भावन भावइ ।
 रणि रावलि सूर सदा, देवि अंवावि प्रमाणि ।
 पोरुआड प्रगट मिलइ, मरइ न मुकइ[इ] मान ॥ २४० ॥

२३६. a सोनैया म. रूपईआ क, रूपैया म. b वदरा क म.
 पूरणीइ क. घण क, घणां थ c सांदि अ d थोमी क सामी म
 वदरा क म

२३७. a इण म. वदरइ क, वदरे म. जेहु क, बीजउ म.
 जगमइ क, जगमगइ म b मांडिया अ माढया क, माढया म परि क.
 c सोवन म रूप क d ईद अ. करावी क, पडावी म

२३८. a तेहनू क म जेहुअ, बेजित म संपट क म b जगमग
 या म. कम्हइ क किमहि म. न म. c सोविन म टका क. जाम म d
 पडुतु क पुहुतु म ताम म

२३९. a घण जोइ कठी क; कसवठी म. b साह पुण क.
 विमल मवि ए गाढउ हठी म; c जे जे म. बह्या निज सुसइ क. कहिया
 म मयइ म. d मुकइ किमइ क, ते ते मरणि न मुकइ किमहि म.

क मां 'वस्तु'नो लल्लेल नथी.

२४०. b माहि म. c बडा (पाठा० थी 'पडा') म तेणइ क कारणइ क,
 कारणिइ म. d ज्येज क, येति म. वावइ म. e सुगर क, सुगुर म. आण
 क म. 'नितु' क मां नथी. शरि क म. f दान म. तप भाव क; शील
 नितु माधि भावइ म. h देव क, देवी म. प्रमाणि म. i पोरुआड क. प्रगटमल
 क, परगटमात्र म. j मरणि म. मुकइ क, मुकइ म. भाण क, भाण म.

चुपई

स्वामी सोचिन घदिरा जेह, हवडां अलग रयावु तेह ।
 अवसरि वात कहीसि चली, चेजुं चालइ जय मनखली ॥ २४१ ॥
 भूमि घणी छइ वालीनाह तेणइ लंपटि लाघउ बाह ।
 जे जे चेजुं दीशइ चडइ, ते ते राति पाछउं पडइ ॥ २४२ ॥
 इम करतां हूआ आठ भास, थमा सिलावइ सबे निरास ।
 आवी पूछइ विमल ज साहा, तेतलइ घोलीउ वालीनाह ॥ २४३ ॥
 कलकलतु कोधि घमघमइ, माहरुं ठाम न मूकुं किमइह ।
 कहिना जिन कहिनु प्रासाद, कुण मंडइ मुख मिरिसु वाद ॥ २४४ ॥
 मइ जीता सुर किनर कोडि, माहारी समवडि आवइ जोडि ।
 विमल विणग सिरखा म्या लोक, माहर[इ] मनिते त्रभोवन कोक ॥ २४५ ॥
 विमल भणइ सुणि वालीनाह, खीर खांड लि मोदिक लाह ।
 आलउं बलि जु आपइ घीर, तेतलइ बोलिउ खेतल वीर ॥ २४६ ॥

चुप म

२४१. a सोचन म. घदरा क म. जेय क येह म b हवडा अ.
 अलगा क म. रायु क रायु म तेय क c कहीसइ क, कहीशि म. d
 चेजु म. यम म. मनखली क म.
 २४२. a भूमिघणि म. छि क, छि म. b लाघु क. c ये ये म.
 जेजउ म. दीहइ क म d ते ते चेजु राति पडइ क, ते ते सघलउ रातिइ
 पडइ म.

२४३. a ईम क. करता अ. हू क, हीआ म. आठूमास क छ
 मास म. b थमा क म. सिलावइ क, सिलाउ म. c विमल साह क, विम-
 लइ साह म d तेतलइ क आविउ ('घोलीउ'ने बदले) क म.

२४४. a कलकल क, कलकलउ म. कोधि क, कोधिइ म. घमघम
 घमइ क. b माहर क. ठाम म. मूकु क. मूकुं म किमइ क म. c
 कहिनु क, कहइनु म. d माहइ म. मत्त म. सरिसु क, सरिसउ म.

२४५. a मइ क. दिखर क. घणा क म. b नाह उतारणा
 [ऊतारयां म] नखर तणा क म. c विणग क म. सरथाम्या क. शरथा
 स्या म. d माहरइ क, महारइ म. 'ते' क मां नदी. त्रिभोवन ते म.

२४६. a विणग म. सणि क. b मोदिक लि क, मोदिक लिइ म.
 c आलउ क, आउ म. आपु क म. d तेतलइ क.

जीव तणी बलि दिउ मंत्रीस, तु हूं चलती नाणुं रीस ।
 रहिउ मंत्र दि गाली सोइ चेजं सदा सहारे होइ ॥ २४७ ॥
 पडी रयणि करि खाडूं करी, दीवा छाहि रहिउ सत्त घरी ।
 आविउ वाली ते विकराल, धायु मंत्री गयु देई फाल ॥ २४८ ॥
 तां गिरिवरि गज गजित करइ, परघल पाणी सालरि खडइ ।
 पुछगुछ पोढउ सिरि घरी, जां करडिउ नाचइ केसरी ॥ २४९ ॥
 खेतल वीर हतु जे वंक, दीठउ विमल धयु ते रंक ।
 राख करइ अंधाई कन्हइ, विमल न मानइ जो मूढनइ ॥ २५० ॥
 अंधाई कहि खेतल जाणि, पढ सिउं फोइ न पुहचइ प्राणि ।
 संतोखी कीधउ सासतु, नेवज देसि मनि भावतु ॥ २५१ ॥
 जउ तुं चलतुं मागेसि जीव, तु नही छुटइ करतु रीव ।
 पहनी हाकइ फाटइ आभ, पहसिउं बल करतां नहि ला[म] ॥ २५२ ॥

२४७. b हूं क; तु हू हींद न आणउ रीस म. c मंत्री क म मनि लागी सोइ म. d चेजु क, वेजु म. सवारे फ, सपारे म.

२४८. a पाडु क, पांड म घरी म b छाहि म. सत घरी क, सतरी (पाठांशी सत घरी) म c ति क म. विकराल क. d मन्त्रि ते देइ म.

२४९. a जा म गिरिवर क, गयमर म. गजित क म. b परिधल क. परघल म सालर क. वरइ म. c पुछ गल क, पुच्छ गुच्छ म. गाढउ क, पोढउं म. सिरि क, शरि म. d गडउ क, करइ म. नाचइ म.

२५०. a खेतलवीर क ये म. रंक क b दीठइ क. c कन्हइ म. d जउ क. मूढनइ क.

२५१. a कइइ क. खेतल क. जाणि म b एहसिउ अ, एहसं म. पुहचइ क. c कीधु क. सासतु क, सांसतु म. d नेवज क, नेवज म. देसि म मन क

२५२. a तु तू चलतु क म. मागिसि क, मागिसि म. b छुटइ क, छुट म. c हीकइ अ, हाकइ क, हाक म. फाटि म. d एहय म. करता अ. नहि क, नही म. नाम क म.

जु तूं काई ज्यान करेसि, तु तूं वलीअ घण दुक्ख पामेसि ।
ए विणग नही कहिनइ दायि, घरी नाक नाथेसि नाथि ॥ २५३ ॥

फोकट तुं बलि घालइ म मुंछि, ते तुझ साही नाखइ पुछि ।
निरदय नरि नवि मानी आण, इहां ताहर छइ विनय बख्खण ॥ २५४ ॥

तुझे म थासिउ अति आकुला, दिवश विसु तिलवट बाकुला ।
बडां वेढमी नइ लापसी, दीठी बलि ते लेई गयु हसी ॥ २५५ ॥

बालीनाह मनाविउ जूउ, तव प्रासाद-गभारु हुउ ।
घन थोडउं लागइ आपणउं, कर काम सवि सोचिन तणउं ॥ २५६ ॥

मोटा संघ पुरष के कहइ, सोचिन जिनमंदिर किम रहइ ।
हवइ आव[इ] छइ पडतु काल, तुझ सिरिखा किहांथा भूपाल ॥ २५७ ॥

आरासणि उघाडठ खाणि, नीपाउ तेहने पाखाणि ।
जोतरीआ रहकल संचरइ, बलद बईठा कूलेर चरइ ॥ २५८ ॥

२५३. a तूं म. काई म. ज्यान अ अन्य क, यान म करेसि म.

b जु त एहसिउं बल माडेसि क, जु तूं एहइ बल माडेसि म. c एह क म.
बणिक क, विणग म. नहि म. कहइनइ क d नाथेसि म.

२५४. a तूं बल बालि क म. मुंछि क म. b तुझ क. नाथइ
साही क; लापइ म. पुछि क. पुछि म. c नर क म. मानइ क म. आण
म. d इहा क म ताहर क. 'विनय' क मां नथी. विखण क, बखण म.

२५५. a तुझे क. आवला म b दिवसवसि क तिलवट क,
तिलवट म. बाकुला म. c बडा अ. लापसी क. d दिस्ती क, दिन्धे म.
पेटल ('ते लेई'ने बदले) क म. थिउ पुसी म.

२५६. b हुउ म. c थोडउ अ, थोडुं क, थोइ म आपणुं क d
कांम म तणु क, तणउ अ.

२५७ a मोठी (मोटाने बदले) क; मोटा पुरष संघवी कहइ म.
b सोचन म. c हवे म. आवइ छइ क म. d सरिषा क म बिहावा
अ. छइ म

२५८. a आरासण क उपाडु क, उपाडउ म. पाणि म. b तेहनी
क, तेहना म. पापाण म. c जोतरीया म चोतरइ क. d पयठा क, पइठा
म. बूलिरि क म.

कीजइ सबला नाहर दोर, कीजइ जण जे जाणइ ओर ।

आरासणथी उंचा छडइ, पाहण रूपामूलि पडइ ॥२५९॥

मांडिया मंडप नइ थिर थंभ, घडी पूतली रूपि रंभ ।

घाटपाट तोरण कोरणी, दंड कलस घतपति धज घणी ॥२६०॥

दीपइ देहरी तणा झमाल, आगलि चुक रचिउ चु-साल ।

सेतुंज अष्टापद गिरनार, तेह तणा मंडिया अवतार ॥ २६१ ॥

नेढा घेढा पंधव जोडि तेह तणा सुतनइ धनु कोड ।

दसरथ नाम प्रसिद्धउं जेअ, चिमल तणउ भत्रीजउ तेअ ॥ २६२ ॥

हस्तशाल जे आगलि घडी, चिमल-मूरति जे घोडइ चडी ।

हरखि धन खरचिउं भापणउं, ए करणी भत्रोजा तणउं ॥ २६३ ॥

नाच गीत नाटक नवरंगि, धानकि थानकि मूरति चंग ।

कुसम कुली ऊतरइ अनेक, धारु चाडी तणा चवेक ॥ २६४ ॥

२५९ a सबलां म नांगर क म. c जया क म. d रूपामूलि क, रूपामूलिइ म

२६०. a माडया अ, मडया क, मांडिया म. b रूपि क, रूपिइ म. c कलस क. धज एते घणी अ, धन नतिपति घणी क, धज झलहर घणी म.

२६१ a देह तणा क, देहरा तणी म. a चडक म. करया ('रचिउ' ने बदले) क चडसाल म c शत्रुजि क, सत्रुज म. अष्टापदि म. गरिनारि क, गिरनारि म. d माडया क माडियां म. अवतारि म

२६२ a नेढा क जोड क म. b सुतनिइ मिउं म c दसरथ क नामि क नांमि म प्रसिद्धउ क. जेअ क, येह म d तणु क. भत्रीजु क म तेअ क, तेह म.

२६३. a हस्तिशाल क, हस्तिशाल म. ये म. पडी म. b मूर्ति क, मूर्ति म. 'जे' क मा नधी ते म. c हरखि क, हरखिइ म. बेचिउं क. आपणुं क. d तणु म.

२६४ a नाटिक क. नवरंग क म. b धानिक थानिक क, धानकि थानिक म. c कुली म. d धार क. तणी अ. चवेक क म.

विमलमंत्रि मनि उलट घणु विस्तर करइ प्रतिष्ठा तणउ ।
लोक लक्ष आवइ अभिराम, धर्मघोषसूरी तेडया ताम ॥ २६५ ॥

घस्तु

विमल-वसही विमल-वसही, विमल-प्रासाद ।
पित्तल भार अडार सम, आदिनाथ प्रतिमा प्रसिद्धी ।
संवत दश अठयासीइ वर प्रतिष्ठा शुभ लगनइ किद्धी ।
दंड कलस घज लहिलहइ, उछव मेरु समान ।
मूल नायक थिर थापीया, जिम उदयाचल भाण ॥ २६६ ॥

चुपई

विमल मनो[र]थ चडया प्रमाण, धंदिण वोल्इ मंगल वाणि ।
संघलोक पहिराविउ सहू, महीअलि उछव कीघा बहू ॥ २६७ ॥
मेरु सरीसु मंडइ वाद, इंद्रभवनि अधिकु प्रासाद ।
जोतां चित न मेल्हण जाइ, आवइ उलट अंगि न माइ ॥ २६८ ॥
अर्बुद-शिखिर अनोपम कीघ, तेडी संघ भलामण दिघ ।
गाम तणा कीघा प्रासीया, पोरुआड पासइ वासीया ॥ २६९ ॥

२६५. a उलट म. घणउ म. b विस्तार क. प्रतष्ठा क. प्रतिष्ठा म.
तणु क. c आवइ आवइ क. अभिराम म. d धर्मघोषसूरी क. म. ताम म.

२६६. a -वसहीय क. म. c पित्तल भार अडारनी क. पित्तलमइ
अडार भारनी म. e दश क.; १०८८ म. f प्रतिष्ठा क. प्रतिष्ठ म. शुभ
म. लगनि क. लमि म. कीघी क. म. g कलस क. लहिलहइ क. लहलहइ
म. h उत्सव म. मेरु समान क. i थापीया क. थापीया म. j यम क. म.
उदयाचल क. उदयाचलि म. भाण म.

चुपे म.

२६७. a मनोरथ क. म. चडिया क. म. प्रमाण क. प्रमाणि म.
b मंदिण क. वाणि म. c पहिराविउ क. म. d महीआ क. उत्सव क. म.

२६८. a सरीसु क. मंडइ म. b मेरुभवनि क. c चिति क. म.
महेलणि क. d ऊलटि क. उलट म. अंग क.

२६९. a शिपर क. रापर म. कीघ क. किद्ध म. b रीद्ध क. म.
c दीघा क. प्रासीया म. d पोरुआड क. वासीया म.

आदि जनम कल्याणिक सणउ, चैत्र अंधारी आठमि गणउ ।
 तहीइ जिनवर पूजा हुता, पूजारा पामइ कणहुता ॥ २७० ॥
 आज लगइ ते चालइ रीति, अमरख कोइ न आणइ चीति ।
 तीरथ बालिउं विमल प्रधानि, सह संतोख मनाविउं दानि ॥ २७१ ॥
 मुंडइ मुंडइ वाघिउ व्याप, चिहु दशि अर्बुद चडिउ प्रताप ।
 लणग-बसहीना जूजुआ, प प्रासाद पछइ सचि हुआ ॥ २७२ ॥
 संघ लोक बलीउ परिवार साथि धर्मघोष गणधार ।
 हरखिउ विमल चंद्रावइ-घणी, पाछा आव्या मंदिर भणी ॥ २७३ ॥
 मागत लोके मागिउ दूठ, करमी कल्पवृक्ष तय हुठ ।
 करइ राग ते लीलविलास, चितामणि परि पूरइ आस ॥ २७४ ॥
 आलस निद्रा अलगी करु, कविता-बोल कर्णिके घर ।
 विमली [थी] कहीसुप्रभात, तेह तणउ बोलिसु अवदात ॥ २७५ ॥
 नयइ खंडिउ अवसर हुठ, प प्रस्ताव कहीसि जूठ ।
 तिहां घर्णन श्री नाती तणउं, नाम विवेकि राखिउं घणउं ॥ २७६ ॥
 मेर तणइ मस्तकि चूलिका, सोहि सिरिवरि जिम बेणिका ।
 लिखिमी पूरी जु घरि गजा, पूरे प्रासादे हुइ घजा ॥ २७७ ॥

२७०. a जन्म क. कल्याणिक क म. मुणु क, मुणउ म. b चैत्रि म. भणु क, तणउ म c तहीइ अ, तहीइ क, तिहां म पूजाहतां म. d कणहुता क म.

२७१. b चिति क म. c बालिउ अ, चालिउ क. प्रधान क, प्रधानि म. d संतोखि क. मनाविउ अ,

२७२. a मानाविउ क दानि म मुंडइ मुंडि म. व्याघिउ क. d चिहु क, चिहु म. दशि क, दिशि म. अर्बुद ('अर्बुद'ने बन्दे) म. चडिउ क d प्रसाद क. हुआ म.

२७३. b साथि क, साथिइ म. धर्मघोष क म.

२७४. a मागत जन ते क मागत क. b करमी क. ते क म. d चितामणि क, चितामणि अ.

२७५. b कर्णिके क म c विमल थी क म. कहीइ क, कहीइ म. सुप्रभाति क म. d तणु क बोलसि क, बोलेसु म.

२७६. b कहीमइ क, कहीशि म. c तणु क. d विवेकइ क, विवेकिइ म राखिउ अ. पणु क

२७७. a मेरु तणउ म मस्तकि क, मस्तक म. b सोइइ क म. शिरवरि क. यम क म. बीणका क c लक्ष्मी क, लक्षिमी म परिपजा (पाछा-थी 'परि गजा') म. d प्रासादे क. घजा म.

नवइ खंड पूरा प्रमाण, जु सुणीइ श्री तण्डं घखाण ।

श्रीइ सोह चडावी घणी, फहीइ कल्पवेलि कुल तणी ॥ २७८ ॥

खंडि खंडि मति छइ निर्मली, पढतां सुणतां संपति चली ।

मुनि लावण्यसमयची वाणि नवइ खंड ए निर्मल जाणि ॥ २७९ ॥

इति पंडित श्रीलावण्यसमयगणिकृते श्रीविमलमंत्रि, प्रगट प्रबंधे नवरंग नवखंडे, स्वप्नाधिकारे धर्मस्थित आद्य सात्त्विकधिसत्यादि गुण सम्यक्त्वादि, द्वादशव्रत द्वात्रिंशदनंतकाय द्वावंशत भक्ष नाम गलस्य, चंद्रोदयस्थितइ, पक्वाद्यप्रासुक लवण, कालआद्य त्रिकाल देवार्चन, ग्रहदेवालयविचार, चंद्रोदय आलोचनाधिकारे प्रासादोपदेश, अचलेश्वरोत्पत्ति श्रीमाता प्रबंधि[व]शिष्टाद्योभिधानो अंगिका आराधनं, भरडकमनापनं, सुवर्णांकादिकतापनं, प्रासादस्थापनं, एकविंशत मंडपाभिधान-प्रकाशनं, वालीनाहजीपनं, प्र[र]सादपरिपूर्णनिष्पत्ति, गजशाला आकारावण, प्रतिष्ठा महोच्छ्र अटार भार पित्तलमय श्रीआदिनाथमूर्त्तिस्थापने, मूलस्थापन-महोच्छ्रानंतरं गृहागमनं, श्रीवर्णनाधिकारे, नव खंड समाप्तः ॥

२७८ a पूरा म. परमाण क, परमाण म b तणु क वपाण म c श्रीइ क वडावी म d घर तणी म

२७९ a छइ मति नरमली० क. छइ मति जूजूई म b पढता गणता अ मिलि म. d एतलइ नवमू पड वपाणि म. २७९ क म

पुष्पिकाओः— -विसत्यादि अ; प्रवतिशिष्टा- अ; सुवर्णांका- अ; पित्तलामय अ;

इति श्रीपंडित लाव्यप्यशमयगणिकृते विमलमंत्रि मनोहर प्रगट प्रबंधे नवरंग नवखंडे नवम पड संपूर्ण ॥ छ ॥ क,

इति श्री विमलप्रबंधे नवरस नवपदे स्वप्नाधिकारे धर्मस्थिति, आद्य सात्त्विक-विशल्यादिगुणा सम्यक्त्वादि १२ व्रत, ३२ अनंतकाय, २२ अभक्षनाम, गलन चंद्रोदयस्थिति पक्वाद्य प्रासुक लवण काल आद्य त्रियादेवार्चन ग्रहदेवालय विचार आलोचनाधिकारे प्रासादोपदेशे अचलेश्वरोत्पत्ति श्री माता प्रबंध वशिष्टाद्य अभिधान अविवाराधन भरड मनापण सुवर्णंकादि दायन, प्रासाद स्थापन एकविंशति मंडपाभिधान प्रकाशन, वालीनाह पेतलवीर जीवन प्रासाद परिपूर्ण निष्पत्ति गजशालाकारण प्रतिष्ठा महोत्सव अटार भार पित्तलमय श्री आदिनाथ मूल स्थापनिधि स्थापना । इति स्वप्नाधिकारे नवम पड समाप्तम् धीरस्तु ॥ इति विमल चरित्र समाप्त ॥ म.

धूलिका

चुपई

पुहवीतलि पोढा परगट्ट, पचसया मलीआ भल भट्ट ।
थीघर भूपति भूधिर भला, कल्यां नाम कहूं केतला ॥ १ ॥

अ क मा नबी धूलिका म

‘चुपई’ शब्द क, मा नबी, चुपै म

१ a पुहुवीतलि क b पचसया क म मलीया क मिलीया म
c भूपर भूपति क म d कल्या अ कल्या म कहू क कहू म केतला म
मात्र म मा आ पछी १ कबी वधु —

जय, अचल अमरेश्वर अछु, इस उमापति, रुडु रछु ।

कमल, कृष्ण, कुजर, कामल येम पाम, पेचर, पोपलउ ॥२॥ म

आ पछी क म मा वधारो —

गग गदाधर गणपति भला, घोषर घू घू पछु ।

नागु नगु नारायणे नल्ल, चपक चचल चाडु चल ॥२॥ क

a गल्ल म b घू, घूषड म c नागु, नारायण म d चंपु, चदउ,
चापु चलउ ॥३॥ म

छाडु छाहड छीषु छल, जोग जगु जालधर जल ।

अक्षय क्षीषु शार्डु अल, नार्डु नरचद नारद नल्ल ॥३॥ क,

a छाडु छाहलउ, छोलउ, छलउ म b जलउ म c शाक्षण क्षीषड
शार्डु, ललउ म d नाकर, कलउ म

आ पछी मात्र म मां १ कबी वधु —

टाहु, टोकर, टामल, टलउ, ठाईउ, ठाकुर, ठीमण भलउ ।

बोषु डगर, डाहु, डलउ, डोलउ, डहुड, टाहु डलउ ॥५॥ म

आ पछी क म मा बधारो :—

नरपति नरदे नागु नर, नीसल नाथु नाकर हर ।

तादल तेजु तापी तलु, थावर थाहर थिरीउ थलु ॥४॥ क

a नाथु म b नीसल, नारद, नागु, नर म. c तादालउ, तेजल, तापी,
तिलउ म. d थावर, थारु, थरीउ, थलउ ॥६॥ म.

देवु देघर दानु दलु, धाघर धरमु धीरु धमु ।

मुजु माकु मेहु धनु, नाकु नरीउ नीलु अलु ॥५॥ क

a दादु, दलउ म. b धाघल म. धलउ म c मूजउ, मांकु, मेहुउ,
मनउ म. d नकु, नरेश्वर, नीलउ, नलउ ॥७॥ म.

आ पछी मात्र म मां २६ कबी वधु —

पदमु, पाचउ, पोपट, पलउ, फाईउ, फागण, फालु फलउ ।

बावु, बलीउ, बीजल, बलउ, भोगी, भूधर, भीसु, भलु ॥८॥

मोटउ, मटकु, भाडण, मवु, जागु, जालु, लावु, रलु ।

रुडु, राजु, रुपु, राम, रीडु, रतनु, देवउ, दाम ॥९॥

लीवु, लहुउ, लालु, ललु, विरुड, वेगड, वीसउ, वलु ।

सीहु, सामल सामउ, सवउ, सूरु, सोनु, लटकण, लवउ ॥१०॥

पेलु, पेलु, हरपति, हस, बाहानु, बीन्हु, बलहण, बस ।

अजय, विजय, गोवर्धन, रंग, लक्ष्मीधर, लीलाधर चग ॥११॥

मुदर, सोमेश्वर, श्रीवंत, आस, अकल, आनद, अनत ।

गगाधर, गोपति, गोव्यद, धरणीधर, माली, मचकुद ॥१२॥

श्रीपति, शिवकर, माहव, मेर, सागर, नागर कुभ, कुबेर ।

हेम हीर, हरख, हींगोल, काजु, कर्मण, करणउ, कोल ॥१३॥

कासमीर, दामोदर, राज, भारमल, भायर, नइ भाण ।

मगल, पियल, गोगिल, गोर, रंकड, वकड, मकड, मोर ॥१४॥

घागु, धीगु, धूसु, घमउ, सीपउ, सादउ, सुदउ, समु ।

सारण, सोरण, नइ श्रीकसु लाडण, लापु, आतु, असु ॥१५॥

धरणउ, घर्मण, गोगद, गेद, विश्वर धारीधर, वेद ।

सरवण, समधर, सहि, सुरेड, लूणउ, चूणउ, चेल्ण, चड ।

बीरु, वरपु, नइ वणपीर, दासु, बासु, हर्ष, हनीर ॥१७॥

पास घणपति, धूधउ, धवल, वाछउ, विद्याधर नइ विमल ।

इल, दिवाकर दासु, दसु जोम्हण, मोम्हण केल्हल, वसु ॥१८॥

सहिजउ सुदर सादर, सदउ, सोलउ छलउ मेदउ, मदउ ।

भरसु मासु भाडु, भडु गोलउ गोलउ, गणपति गदउ ॥१९॥

नीतु भरसुद न नरसिग, धइरु वइजउ, वजउ, वरशग ।

जीणु, जावढ नइ जेसिग, भावढ, भोज, समर, धीरंग ॥२०॥

गाजण, सालण, गोनउ गनउ, वेहल, वीजल, वीरु, वनु ।

भाजउ मेरु मूलउ, मनउ, जाजउ, जालप, जानु जनउ ॥२१॥

हासु, हाडु हरि, केसरी, नीतु, मोकल, माहेधरी ।

कथिल, कोचर, कुतल, कीत, केत, देहह, देईउ, आवीत ॥२२॥

नरहरि, नाम, नाल, नरसूर, हल हेलर, हरभु हरसूर ।

सामेसाउ, सागु साईउ, महिरु मोक मोप, मादउ ॥२३॥

उजल, काजल, कूरु, कूप वरसु, वसिहर, वीस विरुप ।

सेष येष सिषठ सारिग, नीलकठ नरसु नारिग ॥२४॥

ऊदु, उवेसी राजसी तोलउ, तिहुणउ, नइ तेजसी ।

वीकु, वीकम, नइ, कर्मसी, लखमण, लट्ट रण रुगसी ॥२५॥

आक, कूक भडसी, भीमसी, देवीदास, देतु, देवसी ।

गधू, गोघ जीघ घर्मसी प्रास, प्रेम, पूरण प्रमसी ॥२६॥

देवदत्त शिवरा, जहराज, गगाजल गिरुद, गणराज ।

मेहाजल सातर, महिराज सोमदत्त सोतु, श्रीराज ॥२७॥

सापु सजनु, गज गोजल, भरत, भूण, भोलद, भोगउ ।

धीसु, बडु अडु देपाल सदयवच्छ, धीवछ, धीपाल ॥२८॥

टीलउ हीलउ, टापर टकु गोगल, गोपी, लपति लकु ।

रामण, महिरामण, टीलीउ, शलहउ झा, शबलु शालीउ ॥२९॥

जूठउ येठी, टेभल, पउ घरकण घूल फूल, बापलउ ।

उडल, सोडल, मोडल मोड, लाल लाल, लवाई, लीउ ॥३०॥

ठीभराउल, रणसु मीन, मल, मदनु मदिर, मुगताफलउ ।

शिषु, सदाकल, शिव, धीपलउ, सीतल, सधु, सिधु, घापल ॥३१॥

वासु घघड ब्रह्म घेताल, रा-रंजन भूपण-भूपाल ।
 ईचु ऊजल भल्लु महिराज, पुंजड प्रभाकर, पेचु पहिराज ॥ २ ॥
 बाहड द्वाहड नर हरिसिद्ध, पंचवयण परखु प्रसिद्ध ।
 सहिदे घलदे गुरु केदार, म-या भट्ट अरुंद गिरनारि ॥ ३ ॥
 पंचसया अधिका अग्यार, प्रगट्ट भट्ट परदेसी सार ।
 कीघा चडणि तरल तोखार, लीघा सकल सुद्धड-सिणगार ॥ ४ ॥
 कीरति कलयुगि सुणी अपार, विमल समु को नही दातार ।
 चाल्या आस करी अति घणी, भडं सिरया चंद्रावंह भणी ॥ ५ ॥

दृष्टा

मारगि वेगि वही गया छंडी नव नव वेश ।
 चंद्रावंह नगरी तणी पोलि कीघ प्रवेश ॥ ६ ॥

रहीड, पहीड, पूनड पतु, बयरगर, रतनागर, रतु ।
 घोरी, धुंधल, दीवाधर, गोखल, मयगल, महीसागर ॥३२॥
 घ्रासण, व्रबक, तोकन तकु नेडु वेडु, वीडु वकु ।
 मूगल, माणिक, मनकु मकु, धूलण, फूलण फूटड, फकु ॥३३॥

२. a वासण वडु म. वज्र अ क. वैताल म. c इचड अजल्लु
 सामल सधराज म. d पुंज म. पयड म. क मां आ कडी नही.

३. a बाहड, बाहड म. परसिद्ध क. हरसिद्ध म. b पंचसया क. पचायण
 म. पुरुष क. परखु म. हरिसिद्ध क. परसिद्ध म. c वहिदे क म. गुरुस
 केदार क. d मिला क म. गिरनारि क. गिरनार म

४. a पंचसया क. अग्यार क. इग्यार म. b प्रगट्ट क म भाड
 क. परदेशी म. d लीघु क लिद्धा म सुभट्ट म. सणगार क शृगार म

५. a कीरति कलयुगि क b नहि को म. d सरिया क. सरया
 (पाठांथी 'सरिया') म. -घणी क. (पाठांथी 'भणी') म

६. a वेगि क. वहीला (पाठांथी 'वही') म. b छडीअ म. देस
 क म. b पोलिड क. पोलिहि म. करड क. करिड म. प्रवेश क.

सहड रूप समरथ सवे, पंचसया भट्ट भट्ट ।

पोलि पइसत पोलीइ, पोलेइ थंभ्या घट्ट ॥ ७ ॥

पेखि विमासइ पोलीउ, पंचसया असवार ।

पडायुघ दीसइ भला, शयकइ सवि झंझार ॥ ८ ॥

पूछइ कुइउ तुझे किहां वसु, कवण गाम कुण ठाम ।

कारणि केणइ पधारीभा, कवण तुम्हारु नाम ॥ ९ ॥

वसु जे नरघर-देसइइ, नाम भणावुं भट्ट ।

पोलि म रुद्धिसि पोलीया, मेह्लि बहिली घट्ट ॥ १० ॥

कवण कज्जि तुझे सामटा, मंजउ मननी भ्रांति ।

पट्टणे भमइ हो पोलीया, तुं सांभलि पकंति ॥ ११ ॥

चिहु खंडे चुपट भनु, जिहां वंऊइ वड ठाम ।

सिहां तिहां विमल वग्याणीइ, चंद्रायइ अभिराम ॥ १२ ॥

७. a सुहड क, सुहड म रुपि म b पचसया एक भट्ट क, पच-
सयाइ भट्ट म. c पोलि क पोलिइ म पइसित क d पोलि क, पोलिइ म.
पमिउ क, रंद्धिउ म

८. a पखि क, परि (पाठा=थी 'पिक्खि') म विमासइ क, विमा-
सइ म. पोलीउ म. b पचसया क म c घणां ('भला'ने बदले) म.

९. a पूछ क. वहु तुम्हे म. जिहां अ क b गाम म कवण क.
ठाम म c कारण केणि क, केणइ कारण म पधारीया म. d तुम्हारु क,
तुम्हारु म नाम म.

१०. a वसु जन वसु जन देसइइ क, वसुति जिनर देसडे म.
b कहावु क, भणावु म c रुद्धि क, रुद्धिसि म पोलीया म d बहिली
मेहले क; मेहली म

११. a कज्ज क. तुम्हे क. b मंजु क भ्रंति क, भ्रंति म. c भट्ट
भमइ हो क म. पोलीया म. d तुं सांभलि म.

१२. a चिहु क चुपट क, चुपट म भनु म. b जिहां वड ठाम
नाम क, जिहां वड ठामर ठाम म.

अहे तसु पेखणि आईआ, मूरण अवर न कज्ज ।
 परगट्ट घोळिउ पोलीउ, विमल नही घरि अज्ज ॥ १३ ॥
 झायक सवि झापा थपा, भट्ट विमासइ मन्नि ।
 कइ चलीइ पाछी चला, कइ रहीइ एक वन्नि ॥ १४ ॥
 जेह घरि हुइ नर निरमलु, तीह घरि तिसीअ ज नारि ।
 जोडि न युगती पामोइ, सहो जोता संसारि ॥ १५ ॥
 वसुहा विमल वखाणीइ नारि किसी घरि तास ।
 ते पनि अलजु अति घणु जईइ जोवा आवास ॥ १६ ॥

चुपई

चडवड चुपट्ट चाल्या भट्ट, पचसयानु पोढउ थट्ट ।
 नगर-माहि घर जोइ जास, सवि सिरीखा छइ आवास ॥ १७ ॥
 घर राउला भणी जई चडइ मोटा मंदिरि मूला पडइ ।
 पूछइत पाम्या विमल आवास, करि अवतार कोउ कैलास ॥ १८ ॥

१३ a अहे क तस म पिखणि क, पेखणि क आवीया म
 c परगट्ट म

१४ a झावकि क झापा अ झापा म b विमासइ म मन्नि क
 c चलीइ क, जई म पाछा क म d कइ रहीइ दन एक दनि क, रही
 इकि दो दिनि म

१५ a नर हुइ क म नरमुल क, निर्मलउ म b तेह क म
 तसी क अन नारि क न नारि म c जोड क म

१६ a वसुहा अ b तसी घरि क किसी छि तास म c पेखणि
 क, पेखणि म अलजउ म घणउ म d जई जोईइ क जै जोवा म,
 आवास क म

चुपै म

१७ a चड चड म चुपट्ट क अ b पचसयानु अ c नगर माहि
 क, d सवे क, सडे म सरिया क सरिया म छि म

१८ a राउला म जे म चडइ क b पोटे क, मोटे म मंदिर
 क c पूछत क म पाम्या म आवास म d कहि अवतरिउ करि म,
 कैलास क

घर देखी मोटा हरखीआ, पक भणइ तिणि परखीआ ।
 किं किजइ कृपणइ-^(नइ) घरे, अति मोटा धूले धलहरे ॥ १९ ॥
 घरि पन्नाला वरि झंपडां, पहि विलखइ जिहि बापडां ।
 अवसरि रांघी कोरी लहइ, वीसामइ घर ओटइ रहइ ॥ २० ॥
 कृपणइ मंडाचिउ आचास, नारि भणइ सिउं मांडिउ पास ।
 खरचिउं धन आणिसि ठाणि, घरघणीआणी बोली चाणि ॥ २१ ॥

१९. a मोटा देखी क, मोटां देखी म. हरपीया म. b तिसिउ क, तिइ शब्द म. परपीया म. c कीजइ क. कृपणहने क, कृपणने म. d मोट्ट क, मोटे म.

२०. a पन्नालां म. वर क. झंपडां क झंपडा अ. b पयि क. रहइ अविलख बापडां क, पाह अविलखइ यिहां बापडां म c राखी अ. d विसामइ म. उठइ क. उटइ म

२१. a कृपणि क. कृपणिइ म. मंडाच्या म. b सि क. जु म. मांडिउ अ. c घरनु धन क. परचिउ अ क, परचिउ म. किम आणसि क, किम आणसि म. ठाम क, ठाणि म. d बोणी म.

पछी क म मा वधारोः—

कोपि कृपण तव ऊठिउ भडकी, घर अगणि करावसि पडकी ।

कडी कापरी रहइसइ अडकी, दिखे वारे आसिइ पडपी ॥ २५ ॥ क

a कोपि म. पाठांथी 'फडकी' म. b आंगणइ कराविशि म. c रहइसइ म. d जाशइ भडकी ॥ २५ ॥ म.

पही परुण न तु न वेर, वाम्हण सरवण यती अनेर ।

दिखे वारे फोकट केर, दिहायी परव बलइ धन केर ॥ २६ ॥ क

a परहुणउ फोइ न वेर म. b ब्राह्मण म. यतीअ म. c सीधे म. d दाहादी म घरकेर ॥ २६ ॥ म.

म मा अही 'सुपै' छे, क मां नथी.

एक साकली भली भालवे, बयठीय तन बार जालवे ।

हुं गाढउ डाह तुझ पाहि, बालनि धन योडा दिन माहि ॥ २७ ॥ क

a संकली भलीअ भराने म. b बिठी बार यतन जालवे म. c जाहं म. पाहिइ म. d बलइ म. दिन योडा माहि ॥ २७ ॥ म.

छंद भाग

भणइ भट्ट घर देखि म हरखु, घरि जईनइ पहिलु परखु ।
धुरे दातार जोउ मयवट्ट[उ], लु सुंदर तु सही सुखवट्ट ॥२२॥

शुपई

घात करंता पामी पोलि, आगलि मंदिर मोटी ओलि ।
जोतां जामलि रंग रसाल, सयि सिरखां सवि झाकलमाल ॥२३॥

करी निरति बिहु पासे सामि, बिचिलि मंडपि आव्या ठामि ।
दिहूड वासभवन-धारणुं, इंद्रमयन लहिउं आरणउं ॥ २४ ॥

जोई जव मंदिर-मांडणी, छाजे छाजे छांडी छांडणी ।
ताजां नलीआं उंचां घणां, रूप राछ ते रलीआमणां ॥ २५ ॥

कि कीजइ अति ऊचा ताड बरति वार नीचा ताड ।

फल ऊचा नइ दासइ देह नाहना वाड न आपइ छेह ॥२८॥ क

a किं किजइ म. b बरि ति वारु म नीची वाडि (पाठांशी नीचा वाडइ) म c ऊचा म. d नाहना म ॥५७॥ म.

२२. a देखइ घर क, देखु म. b घरि क, कुलवट्ट म पहिलु परखु म. c घरि क, धुरि म. जूउ क मुपटकु क, मुषवट्ट म. d सुखवट्ट क, सुपवट्ट म.

शुपै म.

२३. a करतां क, करता म. b मोटी मंदिर उलि क, मोटा मंदिर उलि म. c रंगि क. d सरिषा क, सरपा म.

२४. a बिहु क. पासे म. समी क म b बचलइ क, बिचिइ म. भमि क म. c दिहु क भुवन वास क. वारणउ म d इंद्रभुवन क. लहइ क म. ऊआरण क, ऊआरणउ म.

२५. a जोइ क, जव जोइ म. मंडणी क b छाजे छमी क, छाजे छवइ म, छाडी छाडणी अ. c ताजा नलीआ उंचा घणा अ; त्राआ क, त्राआ म; तणां क म. d हारा क, हाराज (पाठांशी 'रूपराछ') म. रली-आमणा अ, रलीआमणा क, रलीआमणा म.

आ पछी क म मा वधारी:—

त्रिखलां तोरणनी जोदणी, उट्टीगणि मांडी आडणी ।

जोतां खंति नही एक खोडि, कनक-थाल-थाली लख कोडि ॥२६॥

वस्तु सुगंध सुर्यास। लखदां, मनना मोह[न] नर मेकडा ।

जोइ भट्ट मन-माहि हसी, लिखमी लीलायासि वसी ॥ २७ ॥

कोडी दीकोडी दूध घीस, श्रीनी सार करइ निसिदीस ।

पद्मकला ते चंपइ पाइ, वीरकला ते नाखइ वाइ ॥ २८ ॥

सोयकला ते सेज विछाडि, लीलकला सिरि चंदन चाहि ।

रूपकला मैली रांधणइ, मदनकला मैली मांजणइ ॥ २९ ॥

प्रेमकला ते घोइ धसी, जीवकला जल नामइ हसी ।

हीरकला पहिरावइ द्वार, सूरकला सिरि सेवि सिणगार ॥३०॥

सीविन घाट घडा माटलां, रतन जडवा वारु वाटलां ।

घडी पाट के हिंदोला माट, राग छत्रीसे पूरिउ पाट ॥३१॥ क

a माटलां म. b जडवा वारु वाटलां म. c हिंदोलाट म. d पूरां म. ॥ ६२ ॥ म.

२६. a त्रिखला अ, त्रिखलां क. त्रिखला म. तोरण क. b उट्टीगणि क, उट्टीगण म. मांडी अ, मूडा क, ऊनी म. c जोता अ. पति ऊपजइ घणी म. d भरीजां ('थाली'ने बदले) क; कनक-थाल बहु यमवा तणी म.

२७. a वस्तु म. सुगंध अ. सुरस क म. सुखा अ. b मनना क; मेकडां क; मनमोहन नाचइ मांजलां म. c माहिइ क, माहिइ म. हसी म. d लिखमी क म. वासि क, वाशिइ म.

२८. a दीकोडी कोडी दूध क म. b नलदीध क. निसिदीस म. c पद्मकला क, पद्मकला म. d लयइ वाय क म.

२९. a. वछाडि क, विछाही म. b लीलकला क म. ते क. शरि म. लाइ क म. c मेहली क म. राधणइ अ, राधणइ म. d आवइ ('मैली' ने बदले) क म. मांजणइ क.

३०. a पग घोइ क म. धसी म. b नामइ क. हसी म. c शह-रावइ क. d सूरकला दिइ सवि सणगार क, सूरकला सवि शरसाणगार म.

ચંદકલા ચુદઈ ચાંદલુ, નયનકલા નિરતઈ નાગલુ ।
 ચંપકલા પહિરાવઈ ચીર, જાગકલા તે પાઈ નીર ॥ ૩૧ ॥
 લોચન આંજઈ અમરાવતી, તૂળ કતારઈ લીલાવતી ।
 પુણ્યકલા તે પાળીદારિ, મીમકલા મેઘ્લી માંડારિ ॥ ૩૨ ॥
 દીવકલા તે દીવડ ઘરઈ, રત્નકલા તે રામતિ કરઈ ।
 હર્ષકલા તે હાસા હોડ, કમલકલા તે પૂરઈ ફોડ ॥ ૩૩ ॥
 ભોગકલા તે ભોજનિ રહઈ, ચંદ્રકલા તે અવસર લહઈ ।
 આપઆપણી ચિંતા ધરી, કરઈ કામ તે અપહર આદરી ॥ ૩૪ ॥
 જોઈ મટ્ટ વિમાસી ફિલું, ત્રિભોવન-માંહિ ભવંન] નહી અસિડં ।
 મોહિ[યા] ઇંદ ચંદ નાગિંદ, મોહિયા માનવ દેવ નરિંદ ॥ ૩૫ ॥

૩૧. a ચંદ્રકલા ચુદઈ મ. ચાંદલુ ક, ચાંદલુ મ. b નયનકલા મ. નરપદ ક, નિરતિંદ મ. c પહિરાવઈ ક. d ન્યાનકલા ક મ.

૩૨. a અંજઈ ક, આજઈ અ. b મેઘ્લી મંડારિ ક મ.

૩૩. a દીવકલા ક મ. દીવુ ક મ. b રત્નકલા મ c હાસા હોડ ક. d કામકલા ક મ ને' ક મા નથી

આ પછી ક મ માં વધારો :-

તેજકલા ટોડર વ્યાપાર, ધર્મકલા વહઈ ધર્મવિચાર ।

અમરકલા આરીલુ ઠરઈ, કીર્તિકલા કવિરસ કેલવઈ ॥ ૪૨ ॥ ક

a તેજકલા મ. વ્યાપાર મ b ધર્મકલા મ. ધર્મવિચાર મ. c ઠવઈ મ. d કીર્તિરલા મ. ॥ ૭૧ ॥ મ

૩૪. a ભોજનિ ક. b રહકલા મ. રહઈ ક મ. c કરઈ મ. d કામ ક મ. તે' મ મા નથી. અવસર મ.

૩૫. a વિમાસી મ. અસિડ ક, કિંશ મ b માહઈ રૂપ નહી તસિડ ક, માંહિ રૂપ નહીં રહ્ય મ. c મોહ્યા ક, મોહિયા મ. ઇંદ ચંદ્ર ક મ. નિરૈંદ ક, નાગેંદ મ. d મોહ્યા ક, મોહિયા મ. માનવ ક મ દગિંદ ક, દિગિંદ મ.

આ પછી ક મ માં વધારો -

બ્રહ્મા મટ્ટ શબ્દ ઉચ્ચરઈ, દાસી માહિ જાળ જે કરઈ ।

આવઈ કાચક કારી લલિ, જોઈ મટ્ટ નયને નરવેવિ ॥ ૪૫ ॥ ક

कइ प लिखिमी अथणि सुणी, कइ प सरसति रंभा भणी ।
 कइ प अमरी कइ चितरी, कइ प वसुधा विद्याधरी ॥ ३६ ॥
 शय शय अथणे शयकइ झालि, मयमता गज जिता चालि ।
 हाथ पाय तल कुंकमरोल, होइ हरम नइ हसइ कपोल ॥ ३७ ॥
 वेगि वारि अभोखण दीधउं, अंगि मान अमूलिक लद्ध[उं] ।
 आगलि पंचसया धिर थाट, बोलइ कवित विमलनां भाट ॥ ३८ ॥

अथ कवित

आम कित्ति किहां लगइ, जोड उत्तर अनुत्तर ।
 आम कित्ति किहां लगइ, पुञ्च नदी नरति [निरंतर] ।
 आम कित्ति किहां लगइ, पेखि पस्य[म] समुद्र [पर] ।
 आम कित्ति किहां लगइ, देखि दक्षणदि दिगंतर ।
 पायाल कित्ति पन्नग करइ, इंद्र करइ आकाश [लगइ] ।
 लावण्यसमय कहि विमल तुह, इम कित्ति त्रिभोवनि सुगमगइ ॥ ३९ ॥

a मझा शब्द भइ म b दासी माहि जाण म. c शयकी म. लेइ म. d नयणि म. निरपेइ ॥ ७४ ॥ म.

३६. a किइ म. लिखिमी अथणे क म. b किइ म. सरसति अथणे सुणी क, भारति रंभा भणी म. c चितरी अ, चितरी क म d वसुधा अ, वसुधा म.

३७. a अथणि शयकइ क म. b मयमता क म. गय अ म. गला क. c कुंकमरोल क म. d होइ क.

३८ a वेगिइ म. वीधउ अ, दिद क म b आगइ क. मान म. लिद्ध क; अति आदर विद्ध म c अगालि अ क पंचसया क म. d विमलना अ

कवित म.

३९. a कित्ति अ. किहां अ क. b जोइ क म. अनुत्तर म d पुनि क म. निरति निरंतर क म. c किहां अ क f जोइ पश्चिम समुद्र पर क, पेखि पश्चिम समुद्र पर म. h दस्यणि क, दक्षण म. दिगिभंतर म. i पायाल क म. पन्नग म. j ऊनी ते इद्रसभा लगइ क, ऊनी इद्रसभा लगइ म. k लावण्यसमय कहइ क. तुह म. l कित्ति अ, कित्ति क. त्रिभोवन क. जगइ अ.

घरणइ उचिउं घन जेणि, तेण पुणउ अरि न खदउं ।
 उअरि न खदउं जेणि, तेणि घण दान न दिदउं ।
 दान न दीघउं जेणि, तेणि पुणि पुण्य न कीघउं ।
 पुण्य न कीघउं जेणि, पुणउ, फल किपि न लदउं ।
 खदउं ति दिद[उं] फल, लदं ते घन नवि घलसइ ।
 लावण्यसमय कहि तिणि गुणि जो, विमल-कित्ति त्रिभोवन
 वसइ ॥ ४० ॥

इक दम्म कोइ दि, सोइ पुण्य चिहु दशि चाहि ।
 इक दम्म कोइ दि, ते वि उघ[र]इ घादइ ।
 इक दम्म कोइ दि, सोइ पुणइ कित्ति करावइ ।
 इक दम्म कोइ दि, आपि आप-गुण गावइ ।
 भासाद किघ अरु[द]-सिखिरि, सोविन टंका गालीइ ।
 लावण्यसमय कहइ, विमलनी ते कित्ति सुअणं सांभलीइ ॥ ४१ ॥

४०. a घ(णि क म. ठवइ अ. येणि म. b तेणि म. पणिउ क, पाठा०यी उमेरो : 'पुणिउ' म. पदूं क, खदउ म. c ऊअरि क. पदूं क, खदउ अ म. येणि म. d धनि क. दान म. दिदूं क. e क मां आ चरण नयी दीघउं म. येणि म. f पुहु पुण्य क. पुहु पुण्य म. कीघूं क. g किदूं क, किदउं म. येणि म. h तेणि ('पुणउ'ने बदले) क म. कंपि क. लिदूं क. i पदू न दिदू फल लदनइ क, खद दिद फल लद म. j धन मंदिर ज तूं वसइ क, तेणि धन मंदिरि तत वसइ म; बलसुं अ. k लावण्यनइ समय अ, लावण्यसमय क. वइइ क. तेणि क म. l जा क. म मां 'जा' नयी. त्रिभोवन अ क, त्रिभोवनि म. हसिइ क.

४१ a इक क म. दम्म अ. को क. कु म. देइ क म. b त्याइ म. पणि क, पुण म. चिहु क दसि क, दिशि म. चाहइ क म. c इक क म. दम्म अ. को क, कु म. देइ क-म. d उदारइ क म. e इक क म. दम्म क म. को क, कु म. देइ क म. f यण क म. g इक क म. दम्म अ. को क, कु म. देइ क म. h आप आपइ क, आप आपिइ म. i कजि म. अरुद क म. -सिखरि क, -शपरि म. k लाव-ण्यसमय क, लावण्यसमइ म. कहि म. l तेणि क ति म. कित्ति क. सुअण क म. संभालीइ क म.

योवनवइ अंवाचि, सीलइ साच घण तुट्टी ।

विकट वाघ वसि करिउ, माल मलीउ करि मुट्टी ।

वंमणीउ कीउ वंदि, जित्ति थारइ सुलताण[ह] ।

चिहु विशि चाहि वंड, तेजि चिहु खंडि आणह ।

प्रागवाटवंश नीनग लहरि, घडउ ते वीर सुतनु वर[इ] ।

लावण्यसमइ कहि तिणि गुणि, जो विमल-कित्ति त्रिभोवनि घरइ ॥४२॥

चुपई

कही कवित्त भट्ट पाछा चलइ, माता मंत्रि गया गिरि चलइ ।

आचि मंत्रि आवसिउं वली, तुल्ल दरसणि मनि पूगी रली ॥४३॥

मंत्रीसर पुहुता छि तिहां, गया मंत्रसर मेल्ही इहां ।

घरघरणि चलणि नवि होइ, पह वात जाणइ सहुकोइ ॥ ४४ ॥

घरणिमरणि हुइ घरमंग, आया वांस-वंम थिर खंग ।

पुरुष सरीसी नारी होइ, सघरवारि बोलीजइ सोइ ॥ ४५ ॥

४२. a यौवन म. वय क म. अंवाचि क. b सील साचइ पय तुट्टी क. सील सच्च पाणि तुट्टी म c वसि अ; विकट कट वग्ग क; वग्ग म. वसि म. d मलीउ क, मेहलिउ म मली ज मुट्टी क म e करि म. वांदि अ. f जित्त क म. थारइ क. सुलतानह क, सुलतानह म g चिहु क. दसि क. वाहा क, वाहिया म. h जिते म ग्रह क चिहु म पडे क म आणह क म. i प्रागवाटविश क, प्रागवाटवंश म लहर क लहिर म. j वड क म. ति म. सुत क, सुतन म वडइ क, वरइ म. k लावण्यसमय कइ क. तेणि क म । 'जो' क म मा नथी. कीर्ति क. त्रिभोवन क. पाछा०बी 'फूरइ' म जुपै म.

४३. कवित्त भट्ट क म. वलि म. b वलि म. c आवइ क म आवेश म d तुल्ल क. तुल्ल म. दरसणि क, दरसणि म. पूगी मनि क अम पूगी म. स्त्री क

४४. a मंत्रिस्वर क. पुहुता क, पुहुता म. छइ क. b मंत्रि प क म. मेहलां क. c घरणिइ चलणिइ म. नव क. d जाणइ म.

४५. a मरइ क. b वास क. d तस घरिवार क, सपरवार म वहीजइ क, बोलाइ म. सोय क.

जिहां नारी तिहां मंदिर सही, नर यिण अधिक दानमइ नही ।
सीरामणी करी तुहे बलिउ, यहिला मंत्रीसर-नइ मलउ ॥ ४६ ॥

चित्रशाली मंडयां बइसणां, सोचिन धाल ते सोहामणा ।
ऊपरि मोतीलग चंद्रूआ, भाति भाति बांध्या छइ जूआ ॥ ४७-१ ॥

पंचसया बइठा परिवारि, प्रीसइ विमल नरेसर नारि ।
कहइ-नइ भाणइ न करइ फेर, सोचिन सेर रूपा दोइ सेर ॥ ४७-२ ॥

सोचिन कनक ते कीधु कूर, उज्जल रूप दहीनुं पूर ।
मट्ट पंचसइ के दक्षणी, थो प्रीसइ [यहु] सीरामणी ॥ ४८ ॥

पांति बइठा अंतर करइ, ते पापी दुर्गति अवतरइ ।
नानां मोटां जे पकवान, अंतरि आपो प्रीसइ धान ॥ ४९ ॥

अंतरनां हुइ मोटां मान, अंतरि आलइ फोफल पान ।
अंतरि करइ सगु अणसगु, ते पापी-माहि मूलगु ॥ ५० ॥

४६. b दानमइ म. c तुम्हे क. बल क म d मंत्रीवरनइ क,
मंत्रीसरनि म. मलउ क, मिलउ म.

४७-१. a चित्रशाली क, चित्रशालि म. मंडया अ, माडया क, मांडिआं
म. b सोहामणां क म. c चद्रूआ म d बांध्या अ; भाति भातिना बांध्या
जूआ क. भातिइं ठांमि ठांमि जूजूआ म.

४७ २ a पंचसयां क म. बयठा क, बिइठा म b नरेवर क म.
c बहनइ म. d सोचिन सेर-म. रूप क, रुप म. दो क म. दोर म.

४८. a सेर कनक क, सेर कनक म. b उज्जल क. रूप क. दहीनु
पूर अ, यद्द दधिपूर म c पंचसइ क दक्षणी क. d बहू सीरामणी क,
छइ सीरामणी म.

४९. a पांति क, पांतिइ म. बयठा क, बिठा म. अंव क. c
नाहानां क, नान्हां म मोटां क म. ये म पकवान क म. d अंतर म.
धान म.

५०. a अंतरना अ; मोटा अ; अंतरि मोटां नाहना मान क,
अंतरि नाहाना मोटा मान म. b आपइ म. पान म. c अंतर क म.
करइ अणसगु क. d -माहि क, -माहिइ म.

ते प्रीसी श्री रहीआं टली, खिणि अंतरि तिहां आवी वली ।
बहिला थायु म लाउ [वार], भ[र]णइ हजी तेतलु भार ॥ ५१ ॥

माता तइ प्रीसिउं छइ तसिउं, जीणइ दीठइ हीयइ हसिउं ।
सांभलतां सुख हुइ कानि, लोचन ठरीआं अमीअ समान ॥ ५२ ॥

दारिद्रां सिरि पडीउ दंड, खातां खोट न थाइ खंड ।
पडइ दंत थाइ कटकडा, नान्हा फीटी थाइ वडा ॥ ५३ ॥

मुद मरडी बोलइ नवि वली, तुल पाहि घरनारी भली ।
परघरि तेडी जमवा जाइ, नान्हां छोरु आडां थाइ ॥ ५४ ॥

एक कटि एक आवइ तडइ, सवि प्रीछवइ सूखडी बडइ ।
परघरि बइठी जिमवा माइ, नानां छोरु हीइड[इ] थाइ ॥ ५५ ॥

५१. a प्रीसीनइ क. 'श्री' क मां नथी. रहिआ अ. b प्यण अंतर तिहां आव्यां वली क, क्षण अधक्षणि तव आव्या वली म c थाउ क म. लाउ वार क म. d माणइ क म. ए तेतलु क, तेतलइ म.

५२. a तइ क, तिइ म प्रीसीउ म. तिउउ म. b जेणइ क म. हीयइ क, हीअइ म हसिउ अ क, हसिउ म. c सांभलतां क, सांभलता अ. सुख क. कानि म. d ठरीआ अ. अमीअ क, अमी म. समानि क, समानि म.

५३. a दारिद्रां पडीउ क; दारिद्री म. शरि म. b पाता अ, पातां क म. पोट क. c कटकटा क म. d नाहना म. पैड म [c d म मां कलटपालट छे.]

५४. a श्री बोलइ रली म. b तुल क, तुम म. पाइ क, पाहिइ म. c परघर क, परिघरि म. जिमवा क, जमवा म. d नान्हा अ, नाहना क, नाहां म. छोरु हीयइ पाइ क; छोरतां (पाठांयी 'छोरु') म. आवा अ.

५५. a कटि म; तडि क; एक हीइ तडि म. c परिघरि जमवा बइठी माय क, परघरि जमवा बिठी माइ म. नाना अ, नाहना क, नाहनां म. छोरु क. हीइड क. हीअडि म.

ऊसारइ लाहू पक्यान, माइ जिमइ अधिकेरं धान ।

इणइ किम[इ] भाजइ भूखडी, घरि छोकरां हुसि सूखडी ॥ ५६ ॥

सोचिन रूपे ज के चावरं, घरि छोकरां सूखडी करिउं ।

गांठइ धंघावइ श्रीमती, पछइ प्रीसइ सवि रसवती ॥ ५७ ॥

आम असी न दीसइ रती, भइ जिमाडया ते रसवती ।

जिमी करी ऊठिया रंगरोल, दिघां फोकल पान तंबोल ॥ ५८ ॥

छाट पाट जिहां हींढोला [खा]ट, सुपि नई वीसमीमा भाट ।

संतोख्या सवि मान्या घणुं, ठारिउं चतुर चित आपणउं ॥ ५९ ॥

माहोमाहि करइ विचार, कइ ए ब्रह्मा कइ किरतार ।

कइ विष्णु [कइ] कर्ण दातार, कइ ए ईश्वरनु अवतार ॥ ६० ॥

इसिउ विमल ते सुणीउ कानि, ते घरि नारि नही सामानि ।

श्रीइ जे हित कीधउं मुदा, जन्म माहि नवि दीठउं कदा ॥ ६१ ॥

५६. b माय क. जमइ क, यमइ म अधिकेरु क, अधिकेरु म.
धान म. c एणइ क ईणइ म कमइ न क, किमइ म d छोकरा अ,
छोरु म हुसि म

५७. e रुप क जि म. चावरिउ क म b छोकरां क म. हुसि
सूखडी क. c गांठि क गांठि म. श्री सती क म. d परीसइ म.

५८. a आगइ इसी न बीठी रती क, आगइ इसी न बीठी हती म.
b जमाडया क, यमाडया म. c जमी क, यमी म. ऊठया क, उठया म.
d दिघा अ, दीघां म. पान म.

५९. a छाट म. जिहा अ. हींढोलाट अ, हींढोला लाट क, हींढोलाट
म. b मुखइ क, सुपि म. जइ क वीसमीया म. c सनमान्या घणा क,
सनमान्या घाउ म. d चित चतुरि म. आपणु क

६०. a माहोमाहिइ म b कि म. करतार क म. c ए वण क,
ए विष्णु म कइ दातार क d कि म. ईश्वरनु क

६१. a दशु म. सुणीउ अ, सुणिउ क म कानि म b तेह क म.
c ये म. हेत क कीधु क, कीधू म मुदा अ, सदा क म d जन्ममाहि क,
जन्ममाहि म नव क. बीठु क, बीठउ अ.

जे भोकलामण नवि ब्रेचडी, ते धीइ कीधी-केचडी ।
 जेहनुं जेहवुं लीजइ दान, तेहनुं तेहवुं कीजइ चान ॥ ६२ ॥
 दान समानी कीरति कर, सीरामणि-छलि कीचउ घर ।
 गर्व न आणिउ[जाणिउ] रती, सरु धर्म जाणिउ जिनमती ॥ ६३ ॥
 तुठी अंवावि लिख प्रसाद, पुत्र पत्रइ माणिउ प्रासाद ।
 पट्टणिनगरि जि को जिहां यसइ, धर्मपुत्र आपणि पांचसइ ॥ ६४ ॥
 बेटा ते जे राखइ नाम कीरति तणां जगाडइ ठाम ।
 तु बेटानु साचु मोह, मातापिता चडावइ सोह ॥ ६५ ॥
 जां आपणइ रहइ संतान, तां विमल श्री कीर्ति प्रधान ।
 प्रदि ऊठी आसीस विष्णुवात, देव विमल श्री सुप्रभात ॥ ६६ ॥

६२. a ये म. नव क. b श्रीइ क. एकी क. c जेहनुं जेहवुं म. दान म. d तेहनु क, तेहनु म. तेहवु क, तेहवु म. दान म.

आ पठी क म सां बधारे :-

दानि मानि कीरति नवि करइ. वीसारइ पुहुतु घर परइ ।
 पडइ नरग नइ याइ बणी घणी वात छइ कीरति तणी ॥ ७४ ॥ क

a दानमानि म. b पुहुतु म. c 'नरगि म. १०३ म.

मेप मुरतरुअर दातार, माय थाप गुरु धर्माचार ।

तसी वस्तु नदी महीबल माहि, जे नर आपी उरण याइ ॥ ७५ ॥ क

b धर्माचार म. c शिमी म. नही म. माहि म. d ये म. उरण म. १०४ म.

६३. a दान म. समानि म. b सीसीरामणि अ, सीरामण क, सीरामण म. कीवु क म. c आणिउ जाणीउ क, आणिउ जेणिइ म. d धर्म म.

६४. a तुठी क. अंवा क म. लख म. b पत्रइ क. c पट्टणिनगरि म. के म. जहां क. d धर्मपुत्र क म. 'आपणि'ने बदले 'पट्टणि' क. पांचसइ क.

६५. a ये म. नाम म. b तणा अ. ठाम म. c साउ अ. d मातापिता क. चडावइ क, बडावइ म.

६६. a जा अ. आपणु क. आपणउ म. संतान म. b तिहां क. कीर्ति क. प्रधान म. c ऊठी क म. विष्णुवात अ म, विष्णुवात क. d सीठी क, देवी म.

कहि लावण्यसमइ संसारि, नारी घडी नरपति अवधारि ।
 नारी कहीइ सिव सिणगार, नारी विना म हज्यो भरथार ॥ ६७ ॥

आवइ नर को आस्या घरइ, नारी विण नर उत्तर करइ ।
 आंगलि पाछलि पूरइ ठाम, पही परहुणु राखइ नाम ॥ ६८ ॥

नर दुखखीइ घरनारी दुखी, नर सुखीइ घरनारी सुखी ।
 जाता जीवी मेहइ ह्यथि नारि विना को नावइ साथि ॥ ६९ ॥

पर्य परहुणउ ते पालवइ, आविउ अवसर सवि साचवइ ।
 जेहनइ घरि नारी हुइ सदा, ते घर ऊजड नुहि कदा ॥ ७० ॥

जु घरि सुंदरिनु हइ सोभ, लेवइ देवइ लहीइ थोभ ।
 वेलां भोजिन वेलां भोग, वेलां लाभइ सवि संजो[ग] ॥ ७१ ॥

६७ a कहीइ क. कहइ म लावण्यसमय क c घरसणगार क म.
 d विण क ह्यो अ क म भरतार क, भर्तार म

६८. a आशा म b उत्तर क, उत्तर म c ठाम म. d पई क
 परणु क, परहुणइ म नाम म.

६९. a दुपीइ क, दुपीइ म b सुपीइ घरिनारी सपी क c मेहली
 क, मेहलइ म d वना म

आ पछी क म मा वधारो —

नर पुहुचइ पुर पट्टण भणी, पूठि नारि रहइ आफणी ।

जु छठी जाइ मालवइ, तुय मत्री मदिर जालवइ ॥८३॥ क

a पुहचइ म b पूठिइ म. आपणी म d तु म महिला मदिर म
 ११२ ॥ म

७०. a परव क म परणु क. जालवइ क b आविउ क म
 'सवि' न बदले 'ते' म सामलइ क, जालवइ म. c जेहनइ म d ऊजड
 क म नुहइ क, नुहुइ म

७१ a सुंदरि क. तु म. हुइ सोभ क म b रहीइ म c वेला
 अ क. भोजन क म वेला अ क d वेला अ क. संयोग क म

नारी विण नर उभाखरु, को घर-मांदि न तेडइ अरहु ।
 नारी विण नर अवगण कोडि, कोइ म देज्यो नारी खोडि ॥७२॥
 उत्तम पुरुष हुआ संसारि, ते ब्रह्मसठइ माता नारि ।
 नारी लक्ष्मी पद्मावती, नारी चक्रेसरि सरसती ॥ ७३ ॥
 राम तणइ घरि सीता सती, नारि सभद्रा राजीमती ।
 हुई नारि सुलसा रेवती, गुणवंती गंगा गोमती ॥ ७४ ॥
 ब्रह्मा-घरि सावत्री कही, ईसरि उमयादेवि संग्रही ।
 कृष्ण तणइ घरि सहस्र वजीस, नारि विना म म जासिउ दीस ॥७५॥
 रत्नादि सरिसु रविमोह, नारी विण नर न चडइ सोह ।
 चंद्र तणइ घरि रोहिणी कही, गौतम-घरि अद्विक्या सही ॥ ७६ ॥
 इंद्र इंद्राणी सरिसा हुआ, देव न थाइ देवी जूआ ।
 पंडव-घरि पंचाली जोइ, द्रवर्दती नल सरिसी होइ ॥ ७७ ॥
 बीबा वृद्धि बटेरा जंग, नारी विण नही तेहवा रंग ।
 लु रामा रूढी घरि-माहि, दीठइ लोचन टाढां थाइ ॥ ७८ ॥

७२. a ऊर्मापक क म. b घरमाहइ क अरहइ क. c नर क म.
 नारी विण नर विण अवगुण होइ अ; अवगुण क म. कोडि क म.
 d देयो क म.

७३. a नर म. हुआ म. b त्रिसठिनी क, त्रिसठिइ म. c लक्ष्मी
 म. पद्मावती क.

७४. a सती अ. b सभद्रा क म राजिमती क. c हुई म.
 d गवती क.

७५. a ब्रह्मा क. सावित्री क म. b ईश्वरि क म उमादेवी म.
 c सहस्र क, सहस्र म. d वना क नवि क म जाउ क, जायो, म.
 जगदीस म.

७६. a रत्नादेवि क, रत्नादे म. c रोहिणी क. रही म. d गौतम
 क, गौतमनइ म. कही म.

७७. a इंद्राणी क म. सरसा क. c पंचव अ. d सरसी क. नल-
 वृषपरि होइ म.

७८. a बीबाइ क, बीबा म. b नवि म. c रूढी रामा म. घर
 क म. माहि म. d टाढा अ.

नारी कहीह उत्तम क्षेत्र, परण्या धुरि पहिरयां पानेध ।
 जा जीवइ तां सरसी रहइ, पेदन भूय दुय सधि लहइ ॥ ७९ ॥
 छोह सधि साचवणी योग, गुह घसर्जन सकल संयोग ।
 करइ काज घरतणां अरंच, स्त्री-वेलि फल लागइ पंच ॥ ८० ॥
 पालइ धर्म सदा पतियता, योलइ योल जे मीठा मता ।
 आवइ रोगयोग तनु वहि, राति दिवस ते पासइ रहइ ॥ ८१ ॥
 नारि पयइ नही सुख-आस, नारि पयइ नही मंदिरि यास ।
 नारि पयइ नही वंशनी वृद्धि, नारी पयइ नही पुरिसा सिद्धि ॥ ८२ ॥
 कहि लावण्यसमय मनि हसी, निर्मल नारि जे मंदिरि घसी ।
 विमलधी-सुप्रभात चरित्र, श्री-नामि नीपनउं पचित्र ॥ ८३ ॥

७९. a कहाइ म. प्येत्र क. पेत्र म b पहिरया अ; पदइला परण्या
 धुरि पानेत्र क; परणीनि पहिर्या पानेत्र म. c ता अ. सरसी म d दुय
 म. सहइ म.

८०. a छोह म b वध्वजन क, वसु जनम म. संभोग क. c तणा
 अ. अपच अ म d श्रीवेलि क, स्त्रीवेलिइ म. लागइ म.

८१, a पाल क. धर्म म पतिवृत्ता अ b ज क, जि म मिता क.
 c आवि रोगि निज तनु रहइ क, आवइ रोग निअ तन रहइ म

आपछी क म मा वधारो —

नमणी पमणी बहु गुण भरइ, वंस वसुद्धी सेवा करइ ।

राती रामा प्रीजनइ रंगि, सुख अविचल ऊपाइ रंगि[र अंगि] ॥ ९६ ॥ क

a गुणधरि म. b वस म विशुद्धि म c प्रि[य]नइ म d अविचल
 सुख म. अंगि म १२५ ॥ म.

८२. a नर नही क म p मंदिर क म. c पयइ पुनि वंशनी अ,
 नारि पयइ पुत्र पुण्य न वृद्धि क, नारि पयइ नर पुण्य न वृद्धि म. d नारि
 पयइ नर नाहि परसिद्धि क, नारि पयइ नर नही परसिद्धि म

८३. a कहइ क म लावण्यसमय क, लावण्यसमइ म नर क,
 मुनि हसी म. b निर्मल क. नारी क म. 'जे' क म मा नही मंदिर क
 वषी म c सुप्रभाति क म. d श्री नामिइ म नीपनउं अ नीपन क म.

रहिया भट्ट राख्या तां लगइ, आव्या मंत्रि विमल जां लगइ ।
 कनक कोडि तव कीधी मया, संतोख्या शवि मंदिरि गया ॥८४॥
 करइ राज टालइ अन्याय, सेवइ जिनवर-सहिगुरु-पाय ।
 विमलश्री-धरि रिद्धि नही मणा, सुखसागर झीलइ बे जणां ॥८५॥
 पामी सरसति दिव्द पसाय, गायु मंत्र विमल नरनाथ ।
 रचिउ रास ते कुणइ कविराज, किणि धानकि नीपायु आज ॥८६॥

८४. a रखा क. भाट म. राखा अ, रापता क राख्या म. 'तां'
 क मां नथी. b विमलश्री सुप्रभाति आव्या भलइ अ; जा क. d सवि क म.
 मंदिर क.

८५. a राज्य क. c श्रद्धि क, रिधि म नवि क, न म. d
 सुपसागरि म. जणा अ.

८६. a देव पसाय क, देवि पसांइ म. b गायउ म मणि क म.
 विमलसु क. c चरित्र रास ते कुण कविराज क; कुण म d किणइ धानिक
 किम प्रगटि आज क; केणइ धानकि किम प्रगटिउ आज म.

आ पछी क म मां वधारो :—

गुजर देस देस नवपंड, पड़ुण नगर प्रसिद्धि चंग ।

संघ समुख श्रीमाली मन्त्र, करइ पुण्यजन मोटा जंग ॥ १०२ ॥ क

a नवरंग म. b प्रसिद्ध म. c मुख्य म. मग म. d पुण्य जगि म
 यग ॥ १३१ ॥ म.

बीइ दान व्यवहारी वादि, तिहांया आव्या अहमदावादि ।

त्रिणि पुत्र तस कुलक्षणगार, प्रथम पुत्र शीधरसि विचार ॥ १०३ ॥ क

a दान म. b अमदावादि म. c त्रिणि म. धरगार म d शीधर म. सुविचार म.

अजदरपुरि कीधु आवास, बीजु बधव मगलदास ।

चतुर चंग श्रीजु लहूराज, रोहनइ पुण्य सरिसु काज ॥ १०४ ॥ क

a कीधा म. b आ पछी म मा x चरण वधु : "समकल देवी घरणी
 तास । च्यारि पुन रोहनइ जिनमती, पचमपुत्री लीलावती ॥ १३३ ॥ वस्तुपाठ
 जमलि जिनदास," b श्रीजु बधव मगलदास म. c चढयत लहूराज म
 सरीय म. ॥ १३४ ॥ म.

धर्मशास्त्र जिनमंदिर जहाँ पाति, सगवरत्न तिहाँ रोखा चुमाति ।

जन्मयोग देपाठिउ जसिदू, सदिगुरु हृदय विमलइ तिसिइ ॥ १०५ ॥ क

पाटणि पाल्हणपुरी पोसाल, जग हुइ चउपट चुसाल ।
दि दीक्षा अति आणदपूरि, गछपति लिखिमीसागरसूरि ॥ ८७ ॥

a जहा' म मा नथी. पाशि म b समइरत्न गुरु तिहा चुमाशि म
c यशइ म d निमासइ म तिशइ ॥१३५॥ म

सवत १५ एकवीसु धन, शाके १३८६ प्रसज ।

पोस बदी दिन बीज पनित्र, आरिउ अष्टेपा नक्षत्र ॥१०६॥ क

a १५२१ म धिज म b शके म/ तेर व्याशीउ म ॥१३६॥ म
घडि पाछिली नव जव राति, जन्म अर्क उगतइ प्रभाति ।

तुला लग्न सरिसु सकेत, मूरति मंगल जमलु केत ॥ १०७ ॥ क

a जव नव म b अर्क म जगीउ म ॥ १३७ ॥ म

वृश्चक रवि बुध बीजइ रहिउ शुक्र मकरि ते चुथइ थयु ।

गुरु शनि कुम रखा पाचमइ मेप राति सोहइ सातमइ ॥१०८॥ क

a वृश्चकि म बुध रनि म b शुक्र म. चउथइ कहिउ म c
पाचमइ म d मेपि राहु सोहइ म ॥१३८॥ म

दससु चद रहिउ निज घरे, जनमयोग जोयु सहिगुरे ।

हृदयस्थले रवि नक्षत्रि वसिउ, सहिगुरु बचन प्रकासिइ असिउ ॥१०९॥ क

a दसमइ म b जन्मयोग जोइउ म c हृदयस्थलि म नक्षत्र वशिउ
म d सहिगुरि म प्रकासिउ इय म.

सुणु सेठि होसि तप घणी कइ ए जासिइ तीरथ भणी ।

कइ ए थासि मोढु यती, बरि विद्या होसइ दीपती ॥११०॥ क

a सुणउ धेष्टि होशि म b जासइ म c थास मोन्ड म d बर म
होसइ म ॥ १४० ॥ म.

गुरु बचने बयरागी भयु, मात तात पाय लागी रहिउ ।

जेठ मुदि दिन दसमी तणु उगणत्रीसइ उछव षणु ॥ १११ ॥ क

a बइरागी ययु म b पय म c शुदि म तणउ म d उछव
घणउ ॥ १४१ ॥ म.

८७ a पाटण क पोसाल क b जघ क, जग म चुपट
चुसाल क c दिद क म दिक्षा क, दक्षा अ आनदपूरि क d गछपति
म लप्यमीसागरसूरि क. लपिमीसागरसूरि म

संघ सजन सुह साखि तिम्हइ, नाम ठविउं तसु लावण्यसमइ ।
 नवमइ वरसि दीसवर लीद्ध, समपरत्न गुरु विद्या दीध ॥ ८८ ॥
 सरसति मात मया तव लहो, वरस सोलमइ बाणी हुई ।
 रचिया रास सुंदर संबंध, छंद कवित चुपई प्रबंध ॥ ८९ ॥
 विषधगीत बहु करिया विवाद, रचीआ दीपसूरि-संवाद ।
 सरस कथा हरीआली कहइ, मोटा मंत्रिराय रंजवइ ॥ ९० ॥
 जसिउ उपदेश हुइ सुविशाल, बहु थानकि देहरां पोसाल ।
 मोर मलिक ते मानइ चिनइ, पंडितपद ते पंचावनइ ॥ ९१ ॥
 सोहइ गुण तपगछि सिणगार, देस विदेस फरइ विहार ।
 सोरठ देश रही चुमासि, पुढता गूजरदेस-सिणगार ॥ ९२ ॥
 अणहलघाडा पट्टण पासि, मालसमुद्रि रहिया चुमासि ।
 बोल सकल संधि वीनचिउ, विमलरास तेणइ कारणि कहिउ ॥ ९३ ॥

८८. a स्वजन क. सह क म. सपी क, सापी म. तसि समइ क.
 b मुनि ('तसु'ने बदले) क म c दीपवर क म. लिद्ध क, लीध म. d
 गुरिविद्या म दिद्ध क, दीध म

८९. b बाणी म हुई म. c रचिउ क, रचिआ म. d क मां आ
 चरण नथी. चउपई म.

९०. a विविध म. बहु क म. कथा क, करियां म. संवाद क.
 b रचिआ क म. सूर क, सरस (पाठांशी सूर-') म. c कथन क म
 हरिआली क, नहीं आली म. कहइ क. d रंजवइ क.

९१. a जसि क, जस म. उपदेश म. हसु म. सुविशाल म. b
 थानिक क, थानकि म. देहरा अ. पोसाल क. c मलक क, मांडइ म.

९२. a गण म. तपगछ क. तपगच्छ म शणगार क म. b देसि
 क. विदेसि क, विदेशिइ म. व्यवहार क. c सोरठि क. देस क. देशि म.
 रही गरिनारि क, रही गिरनारि म. d पुढता क. गुजर-म. मज्जारि क,
 मझारि म.

९३. a अणहिलगाडा म. पाटण क. पासि म. b समुद्र क रहिया
 क म. चउमासि म. c संधि क म. वीनसु क. d तेणि क. करिउ क,
 कविउ म.

अट्टसहानह आसोमासि, कीचउ पास-जिणेसर-पासि ।

मूल नक्षत्र निर्मल रविचार, पूरु विमलरास-विस्तार ॥ ९४ ॥

वस्तु

रास रचीउ रास रचीउ नवल नवखंड ।

तस ऊपरि ए वृलिका, ध्यान पास गछराउ ध्याउ ।

विमलथी-वर्णन करिउ, सरस रास पदबंध गायु ।

संवत पनरअडसठइ, वडउ रास-विस्तार ।

ते प्रमाणि पूरु चडिउ, मालसमुद्र मझारि ॥ ९५ ॥

चउपरै

पहिलुं प्रथी पोदी जाणि, तेहथी मोटा मेघ वखाणि ।

तेहथी अधिका सागर सवे, कुंभजन्म ते अधिकु कवे ॥ ९६ ॥

तेहथी वली वडउं आकाश, अधिका शसि रव तणा प्रकास ।

ते जेहने चलणे जई वसइ, तिणइ दीउइ त्रिभोवन उल्लसइ ॥ ९७ ॥

रचइ देव गिरूआ गढ त्रिणि, तिहां कहिवा प्रम वइसइ पुण्य ।

ते तीरथंकर त्रिभोवन ताम, सकल संघ-नइ करइ प्रणाम ॥ ९८ ॥

९४. a अट्टसहानि म. मासि म. b कीधु क. जणेसर क. c नध्वज क. निर्मल म. d वस्तार क

९५. b पडि म. c उपपरि म. एक क, इक म. d ध्यानि म. वगवीय क, गववीउ म. ध्याउं क. ध्यायु म. e किरिउ क, करिउ म. f पदबंध क. g १५ अठसठइ क, पनर अठसठइ (१५६८) म. h वड क म. i परमाणि क. प्रमाणि म. पूरुं म. चडिउ म. j मज्झारि क, मुझारि म.

चुपइ क, चुपै म.

९६. a पहिल अ, पहिल् म. पोदी पृथ्वी क, पोदी प्रथिवी म. जाणि म. b वषाणि म. c तेथी क. सहेवे म.

९७. a तेथी क. वडउ अ, अधिक क, वइ म. आकास क. b शसिहर क, शसि रवि म. प्रकास म. c चलण जै वसइं म. d तेंणि क, तेणइ म. वीटइं क. त्रिभोवन क. उल्लसइ क म.

९८. a गरूआ क. त्रिणि क. b तिहां वइसइ प्रमु करवा [कहिवा म] पुण्य क म. c तीरथंकर क म. त्रिभोवन क. ताम म. d प्रणाम म.

संघ घट[१] ते त्रिभुवन-माहि. कोइ नही अधिक तेह पाहि ।
 तास कथनि मझ थयु उल्हास, रचीउ विमलरास-विस्तार ॥९९॥
 विमलरास भणतां दुख जाइ सुणतां सुख संपति थिर थाइ ।
 देह विमल नह नयण विशाल, निर्मल नर कर्ण मुख भाल ॥१००॥
 विमलरास सुणतां जयकारे, लहीइ मोटा मंगल चार ।
 गज रथ घोडा पायक कोडि, अंगि न आवई एकइ खोडि ॥१०१॥
 मेरुरूप करि कम्मविचार, दिनकर ते कंकण-आकारि ।
 ससिधर नालिकेर अवतार, अचल थाल ते वृत्ताकार ॥ १०२ ॥
 नक्षत्र-रूप ते अक्षत भरी, चंद्रतेज ते चंदन करी ।
 जां वधावइ वसुधां नारि, जयउ रास श्रीसंघ मझारि ॥ १०३ ॥
 घात केतली आगइ हवी. केतां वचन कहियां केलवी ।
 अधिके ऊणई लागइ पाप, संघ समुक्ष खमावु आप ॥ १०४ ॥

९९. a बडु क म. ये म. त्रिभुवनमाहि क, त्रिभुवन माहि म. b मोडु म. जे पाहि क, तेह पाहि म. c कथन क. मझ क. d रचिउ विमल मन्निनउ रास क, रचीउ मन्त्री विमलनु रास म.

१००. a-रास अ. भणता अ. दुष म. b सुणता अ. थिर थाइ म. c नयणां क म. विमल म. d निर्मल क म. नाक क, तत्र (पाठांथी 'नक') म. कर्ण क. सुषकमल क म.

१०१. a भणतां क, सुणता अ. b मोटां क, मयल धार अ; च्यार क. c घोडां क म. d एकू म. [क मां आ कही उपरनी पहेंलां छे].

१०२. a मेरुरूपि क, मेरुरूप म. कमल ('करि कम्म'ने बदले) क, करकमल म. वचारि क. b दिनयर म. कुंकुम क म. c शसिधर क, शशिधर म. नालिकेर क म. d अत्र थाल क म. वृत्ताकारि क, वृत्ताकार अ.

१०३. a नक्षत्र क. रुपि क, रुपि म. 'ते' क म मां नथी अम्यत क. c वधावइ म. वसुधा अ क. d जयु क म. मझारि क, मझारि म.

१०४. a केतलइ म. b केता अ. कथां क, कहिया अ. c अंधके क. ऊणा क, ऊणे म. लागी क म. d समुष्ण क. समक्ष म. पमावु क, पमावू म. आ पछी क म मां वधारी:—

अक्षर आधु पाछउ रहि[उ], जोतां जडतु झमक नवि कहिउ ।
 ते सोधीनइ ठवज्यो ठाइ, करि जोडी कवि लागइ पाइ ॥१०५॥
 सुप्रभाति जिनशासन-माहि, सुप्रभात गणधर गुरराय ।
 गछ चुरासी जे जे जती, सुप्रभात सधली महासती ॥ १०६ ॥
 जे जे सकल सभा-शिणगार, सुप्रभाति सुविहुं दातार ।
 सुप्रभात जे धम्मोराज, सुप्रभात सवि तीरथ आज ॥ १०७ ॥
 सुप्रभात गाइ सुगुण सुजाण, सुप्रभाति कविराज वल्लाणि ।
 विमल नरेश्वर श्री घरनारि, सुप्रभात श्रीसंघ मझार ॥ १०८ ॥

हुं सवि मूरप माहि धरी, हीइ मति नहि तेहवी परी ।

चे अप्पर कविइ जगि जाणा, ते सवि सरसति तणु प्रमाण ॥१३०॥ क

a हू म माहिइ धुरी म. b हीअइ मति नही म. c अक्षर कविइ
 म. जाण म. d तणउ वषाण ॥१६०॥ म.

जे जाणइ जिनधर्माचार, जाणइ जीव निगोइ वचार ।

जे कविगिरि मोटा गुरु यका, हू तेहना पगनी रेणुका ॥ १३१ ॥ म.

b जाणइ म. c जे कांठ जगि मोटा मझ थिका म. d पयनी म.
 ॥ १६१ ॥ म

१०५. a अप्पर क. आधउ म पाछु क. रहिउ क म. b जोता
 अ न म. मलिउ क c सोधीनि म. ठवयो अ, ठवियउ म. d कर जोडी-
 नइ लागु पाय क करजोडी कवि लागइ पाइ म. आ पछी क म मां वधारो:-
 भूतप्रेत नासइ भय प्राप्त, गज रथ धरि घोडानी लास ।

पुण्यइ पदुमनि पूरी मलइ, अंगणि अरथ अचिता फलइ ॥१३३॥ क

a नाहसइ म. c पदमिनि प्रेमिइ पूरी मिलइ म. d अचिल्या म.
 ॥-१६३॥ म

१०६. a जिनशासन माहि म. b सुप्रभाति गुणधर गणराय म.
 c गच्छ चुरासी ये ये यती म d सुप्रभाति म. पयतणि महासती अ.
 [आ कही क मां नथी].

; १०७. a शणगार म. b सुप्रभात सवि म. c सुप्रभाति ये घरमीराज
 म. [आ कही पण 'क' मा नथी]

— १०८. a सुप्रभाति क. गासइ क, गायण म. गुण क म. —जाण क,
 —जाण म. b सुप्रभात म. वषाण म. d सुप्रभाति क. मझारि क, मझारि म.

इहा छंदा कवित मली, भाषा विवध वचन ।

विमलरास अके अछइ, तेरसया छप्पन्न ॥ १०९ ॥

नवरंग नचला नच खंड, ते रचिउ रास अखंड ।

जे सुणसि सवि संयोग, जे भणत लहौइ भोग ॥

[जे भणत लहौइ भोग] भूतलि, भणति मुनि लावण्यसमय ।

ए विमलरास विमल पाणि, विमल घरि रदि रंगइ-रमइ ॥११०॥

इति श्रीविमलरास नव खंडे पंडित लावण्यसमयकृते पंच-
सत भट्ट-नामानि । विमलश्रीवर्णन कतां-कविचरित्रे । सकल शास्त्रे
विमलरास संपूर्ण-॥

१०९. a मिली म. b विविध वचन म c विमलरास अ d
तेरसया क. छप्पन्न क म.

आ पछी मात्र म मा वधु :

बन्नीरो अक्षरि शिवो, बांधइ प्रमह मान ।

सत्तरसत लीहि अमला, एह प्रथनू न्यात ॥ ११० ॥

११०. b रास अ. अपठ क म. c सुणित क, सुणत म. d
ये म. भणित क, भणतलां म. e जे भणत लहौइ भोग म [अ मां अने
क मां आ शब्दो नथी]. भूतलि क f भणित क. 'मुनि' क मां नथी.
लावण्यसमय क म. g विमल रास ते विमल पाणी क, किति विमल पाणी
विमल म h अदि रमइ क, रिति इदि रमइ म. ॥११०॥ क, ॥१११॥ म.

पुनिकाओः—

इति श्रीपंडित लावण्यसमयगणिकृते, विमलमणि मनोहर प्रगट प्रबंधे, नवरंग
नचपडे, विमलमणिश्रीवर्णन चूलिका संपूर्ण ॥ शुभ भवतु ॥ श्री संवत् १९४१
वर्षे आपाद सुदि ७ दने.....तत्पदि सोमविमलसुरि आचार्य श्रीआणदसोमसूरी-
स्वराणां, परिवारस्थ ०० प्रहंड श्रीश्रीश्रीश्री आगमसंयमगणिशाम्यशरोमणि
श्रीविजयसंयमगणिशाम्यशरोमणि १० श्री हर्षविजयगणिशाम्यशरोमणि १० धर्मविजय
मुनि पठनार्थ ॥ नदासा प्रामाण, चतुर्मासके स्थिता श्रीपार्श्वनाथनी रक्षा ॥ क

इति श्री महामनि मुकुट श्री विमलमन्त्री महाराजे पंडित श्री लावण्यसमइ
गणिराज कृते नवरंग नवपेठे पचदश भट्टनामप्रकटीकरण, विमलश्रीसुप्रभात चरित्र
विचारण । स्त्रीवर्णन । कर्ता कविचरित्र सकल श्रीसघवर्णन । रास वर्द्धापन ।
सवच्छरं प्रामाणि कथन, विमलश्री सुप्रभात आशीर्वादाद्यधिकारे नवरंग नवपद
चूलिका समाप्ता ॥ छो ॥ श्री ॥

स्वस्ति संवत् १९८४ वर्षे पोष शुद्धि दशम्या त्रिथौ गुरु दिने भीमेन
लिपित ॥ श्री रस्तु सर्वे जगत ॥ परहित निरतु भवतु भूत गुणा- दोषा-
प्रयातु नाश सर्वत्र सुखी भवतु लोक ॥१॥ श्री श्री श्रीमाल ज्ञातीय सुश्रावक
साह श्री वनजी जूठा पठनार्थ लिपितं ॥ श्री १ ॥ ऐषक पाठक्यो कल्याण ॥
॥ श्री ॥ श्री ॥ छो ॥ श्री ॥ श्री ॥ छो ॥ श्री ॥ श्री ॥ छो ॥ २ ॥ १ म.

तारचणी १ : महस्वना शब्दो

अक्षुरस (९.१०८) शेरडीनो रस
 असच (चू. ८०) खचकाया सिवाय
 अगाज (३.१७०) वगर हरकते
 अगास (८.१२) आकाश (बासु
 अंगासे रहइः बायरे चडथो)
 अघठ (५.१६) शोभ्यो
 अठसठानइ (चू. ९४) अडसठ
 अढाणा (७.१४) भाडेथी
 अइइ (९.६३) अडवे (खाली)
 अणुहण (९.४८) अडवाणे, उघाडे
 अणूँ (२.२०) अपूर्ण, अधूर
 अनेथइ (३.४१) अन्यथा, कलटी रीते
 अनेरइ (३.४८) बीजे
 अपछर (चू. ३४) [१] अपछळ, काळजी
 अगोइ (८.४३) निर्भय, धीक वगरना
 अभड (८.१७) अगभ्य
 अभोखण (४.७४) आवकार
 अमरख (९.२७१) अमर्ष
 अरड (९.२०३) मरडाट, मरड
 अरतु (चू. ७२) नजीक
 अर (३.१४) नजीक
 अलग (६.७५) दूर
 अलजइ (६.९३) अभिलाषधी
 अलजइआं (३.२४) [१] मनगमता
 अलजू (चू. १६) अभिलाष
 अलवि (३.५९) दुश्चलापूर्वक
 अवारिय (३.१६९) ओवारीने

असगां (९.१५६) सगा नहि तेवां
 अडिठाण (१.३८) स्थान
 अहिनसि (१.२०) अहर्निश
 अहिनाण (२.७७) ओषाण
 अंगोहलि (९.५२) अघोळ, स्नान माटे
 अंघोल (९.१४१) स्नान
 अतर (चू. ४९) मेदभाव
 अतेउर (७.१५) जनानो, राणीवात
 अदोइ (३.६०) दरकार
 आउरखु (९.१५३) आयुष
 आऊ (३.१४७) आयुष
 आकडिइ (७.६९) [१] बळे छे.
 आकह (८.७९) आकह सखत
 आनडी (४.८७) वाधा
 आसंडलि (६.१००) समग्र भूमंडलमा
 आघलड (६.७९) नजदीक
 आडणी (५.६१; चू. २६)
 अडेलीने बेसवा माटेनु आसन
 आनुपोतु (३.३८) रहसुंखु
 आधि (७.१५) घरसामग्री
 आगखि (९.१०६) आमिष गांस.
 आमळ (१.३९) गूच मर्म, रहस्य
 आय (३.१४८) आ
 आरोट (६.३७) [१] गर्वीलो
 आल (८.३०) आळ
 आलि (३.७९) आल्ये, आप्ये
 आवला (६.२०) आ बाजु

आशिका (१ ७७) आशीर्वादरूप किया,
ओवारणा

आसनउ (१.२१) अजाणतु

आसनु (५ ५८) असत, खोदु

आहेडइ (३ १३८) शिकारे

आहेडी (३ १३८) शिकारी

आकडोआ (३ १६४) एक प्रकारनु
घरेणु

इक आछा (५ ९७) एकासणु

ईसरि (चू ७१) इधरे महादेवे
शिवजीए

उछउ (१ ६५) ओछु

उछक (४.३९) उरसुक

उछउणी (६ ९४) ऊठगानी किया

उछीगणि (चू २६) अढेलवाने माटे

उछुय (२ २४) योगिनीना शब्दनो
रणकार

उढणउ (० ५९) ओढणु ठाक्क

उडी (५ ७५) ओडीने

उपहर (९.३६) उपरतु

उमाखर (चू ७२) वाढो

उरतु (१ १५९) ओरतो अभिलाप,
जुओ 'ऊरतु'

उलय (७ २२) सेवा, चाकरी

उलि (८ ३९) ओळ, हार, पक्ति

ऊकालिउ (९ ४३) उकाळेळ

ऊछउ (४ ७०) ओछु, ऊणु

ऊतारु (४ ७२) उतारो

ऊघाण (७ ५८) भरती

ऊरतु (२ ८) ओरतो, अभिलाप,
जुओ 'ऊरतु'

ऊलट (४.२) उलटाइ

ऊसनु (९.१५९) ऊसडी गयेल

ओरणता (७ ३३) छडता

ओरर (३.५८) विधानु भोजन

ओटइ (चू २०) ओटलो

ओतावलु (४ ८१) उतावळो

ओपइ (६ ४४) ओपे, शोमे

ओपरी (५ ७६) उपर

ओमजउ (७ ३५) जवा दउ

ओरसीउ (९ ६२) ओरसियो

ओलगु (८ १३) सेवक

कइवार (६ ६९) निनति

कटार (९ १३१) खर कर्म

कचुडली (९ ४७) कचोळु

कजामणु (७ १३) काळा रंगनु

कज (२ १३) कडा, कटर (कटर योद्धा)

कडव (४ ७९) सूकी चार (साठा)

कणअर (९ ६९) करेणना फूल

कणहता (९ २७०) कणसला दाणा

कवधी (८ ६५) कुबुद्धि, कमकल

कयवार (७ १०६) निनति

करकस (७ ८७) कर्कश, आकरा

करगर (३ १४) कालावाला

करणत (८ ६३) रडता, रोता

करणी (३ ७९) काज, बरा

करमइ (३ १६०) कर्मना विषयमां

करवरु (३ ९६) करजदारी

करहा (९ ३२) करा (भरपना),

(९ १२५) ऊ

करि (चू १८) जाने के

कर्णिके (९ २७१) कानमा

कम्माइ (१ ९२) करमाय, धिमोछाय

कचोल (१ ५८) किल्लोल

कमुरी (९ २३८) कमोटी

काकरि (३७६) काकरामा
कापडी (३७५) एक प्रकारनो साधु,
कार्पटिक

काधर (६८४) बकर
कारीगरि (८८६) कारीगरोए
कारु (२८५) गाछा, छोपा, लुहार,
मोचो दरजी ए पाच कारु
कहेयाता

कास (९१२८) नानी नहेर
कावमीआ (९१२४) [१] कपासिया
कियारइ (३७१) कियारामा
कोउ (चू. १८) कयों
कुतिमीआ (१५९) कौतुकवाळा
प्रेक्षको

कुली (५३५) कलियुग
कली (२२८) कोमळ, कृणी, नम्र
कुक्कमरोल (चू. ३०) ककु जेवो लाल
कुच (६८३) काळ
के (३७६) कोइ
केहा (७२६) केरा
कोरडु (७३४) न चड तेवा दाणा
खसीउ (४३३) खडियो, दोत
खडहड (९१५३) खळखळ करता,
वेगधी

खमेडइ (३९४) खराच वर्तणूकधी
खषा (२५१) खबर; (९६६) खमो
खसर (६२५) खजर, हीजडो
खच (३८६) खचको (अटकवानु)
गघार (४४६) कोट, किल्लो
खधावलि (६८२) खधावलि,
खमाना बळ उपर

खपण (६२५) खापण,
(९१९८) कलक
खाण (७६०) घोडाओने खावा
पलाळेला चणा बाजरी वगेरेनु
जोगाण

खासड (९८३) जोडो
खोटली (५३८) काननुं जडाववाळ
घरेणुं

खीरोदक (१२८) नाळियेर; (४२६)
सफेद रेशमी वस्त्र

खुप (३३२) माथानो शणगर
खेडा (८४६) [२] झोडा
खेतलवोर (९२४६) क्षेत्रपाळ
खेस (३४६) कोप

खोडि (१६९) खामी
खोलइ (३१९) खोळे, खोळामा

गजयज (५३६) हागी
गजा (९२७७) [१] ताकात

गणीस (५५३) ओमणीस
गमइ (९२०९) गम

गमे (९२३४) बाजु
गराण (३१६) ओशिपाळा, हेठा

गाढिम (२१७) चोकात स्वरुनु
गालडा (३१६४) गाल

गुध (१५५) गोख
गुरुअडि (३१५८) गुरु

गुहु (५६०) घट
गूदी (१६२) नानी धजा

गूड (८६०) घूवड
गेलि (८७६) रमत

गोतिहिरा (९१२५) पगेरुं जोनार
गोकणउ (५७२) शिवाचूल

गोबरे (७.७७) गदा
 ग्रास (२.१२) भाग, हिस्सो, गरास
 ग्रासि (३.१४२) गरासे
 ग्रासीआ (९.२६९) गराशिया, जागीर-
 दार
 ग्या (१.८९) गया
 घणहठी (९.८६) घणे हठे, हठपूर्वक
 घरघरणी (३.७८) गृहगृहिणी,
 घरघणियाणी
 घरमाटी (३.४५) घरवाळो, पति
 घरी (४.६०) घरमा
 घाइत (६.९५) घा
 घीहठी (८.९२) घीनी दुकानो, घोनां
 हाट
 घोल (१.७) घोळघु
 चउवडी (५.७०) चोवडी
 चउसाल (४.१९) चतुःशाळा, उत्तम
 स्थान
 चउइटे (१.५७) चौडमां
 चजार (४.२६) चोरचखार
 चमकीअलि (८.५६) चमकया
 चख (६.५६) मोडु वीछळघु-साक
 करघुं
 चद्रूआ (६.५८) चंदरवा
 चद्रूआ चित्राम (५.९७) चीतरेला
 चंदरवा
 चच (४.१९) चामडी
 चाउचियाविड (६.७९) [१] उश्के-
 रायेलो
 चाउरि (६.६८) चातुर्य
 चाडलि (८.७५) चोखायी
 चाटिकु (८.११) चटाको

चामर (८.३८) चमरी धारण करना
 सेवक
 चासणी (७.६१) घोडाना धगनी नाळ
 चाहीए (३.१६४) चाहवामां आवे
 चाहु (५.६७) रीतरिवाज; (८.११३)
 चाहो, जाणे के
 चाइणी (५.६८) चांदरणी, तारो
 चापेल (५.६५) चंपानु तेल
 चित्राम (६.५८) चीतरेला
 चिहुपखी (६.५८) चारे बाजु
 चीती (२.३२) चीतचीने, विचारिने
 चीपडी (५.३३) चेपडावाळी
 चुकडइ (९.२१७) चार चार
 चुकडा (७.५९) चोक्डु (घोडानुं)
 चुपइइ (चू. १७) मेदान
 चुमासि (८.११७) चोमासामां
 चेजं (९.२४७) चप्पी [१] (वेजुंना
 अर्थमा)
 चेजुं (९.१३७) ?
 चोआ (१.७६) चूओ सुगधी पदार्थ
 चोखइ (९.५१) चोखु
 चोखभडि (५.३३) चोखली गाळी
 बोलनारी, बडकणी
 छडे पीआणे (७.९) (८.१८) चडी
 सवारीए
 छक (५.२३) क्षार, धूळ
 छयल (२.१२) रक्ताक
 छवनड (३.३७) छपनु, छुपावेळें
 छदा (३.५३) छोपदर्शन
 छाजे छाजे (चू. २५) छापरे छापरे
 छाना छळ (८.४८) छुपायेलां छिद्रो
 छाहु (७.७०) छायो, बाँक्यो

छेह (३.८४) छेडो
 छेहा (४.८७) दगो
 जके (चू.५७) जे कोई
 जगोस (४.३६) प्रयत्नता
 जमलि (८.७२) समान
 जमल (३.१५९) साथे रहेल
 जयणा (९.३५) जनन, रक्षण
 जरदबध (७.५८) जेरवद (घोडाने
 बाधवानो सामान)
 जलतरी (४.५०) तरवानी विद्या
 जलद्धि (८.८५) पाणोनी ऋद्धि
 जवहरी (८.१००) जवेरी
 जसबाड (४.७) यशोवाद, कीर्तिगथा
 जग (३.१६८) यज्ञयाग वगेरे धार्मिक
 महोत्सवो
 जमि (३.३३) आढवरपूर्वक मोटा
 ममारोहधी
 जात्र (७.२६) धाधल, धमाल
 जादणी (५.६८) जानराणी, जानही
 जामलि (चू.२३) समान
 जाल (३.१३७) झाल, कन्जा
 जालिवी (६.९५) जालवीन
 जासक (३.१८) मनभावतु, सारी पेठे
 जमि (३.१६२) डोलनो एक प्रकार
 जिको (चू.६४) जे कोई
 जिणसाली (८.३७) [१] चामडानु
 चरुतर
 जीवी (७.३१) जिवाई, भरणपोदन
 जुहार (४.५८) जयोद्गार
 ज्जली (५.३५) जे
 ज्ज्वा (३.१०३) जुदा
 ज्ज्वा (९.३६) जुदा जुदा

जूह (४.४२) दूत, जुगार
 जेह (५.२२) जिहा
 जोगवी (४.४३) - नो योग करवो,
 -नी निमणूक करवी
 जोजि (४.२०) जोजे
 जोड (१.५९) जोडी
 ज्ञान (९.२५३) बुद्धिमान
 झावक (चू.१४) जलदी
 झाबल (२.४२) खाबडु, खाबोचियु
 झालि (५.३८) काननु एक घरेणुं
 झसणि (८.६५) युद्धमा
 झझार (३.१०) योद्धा
 झझाला (८.४३) युद्धे चढेला
 झोटवी (६.७९) भेदा
 झोटी (३.१३) भेदा
 टकोल (३.७१) टकोर, मर्मप्रहार, विनोद
 टचागुली (५.२७) टचली आगळी
 टचक (७.१८) नगरानो अवाज
 टलती (७.१५) विनानी
 ठणहारी (९.१३३) गुहना नामनु
 गुस्तक के धीत्रो पदार्थ
 ठबडु (९.७२) ठेस, ठोकर
 ठवइ (६.७४) स्थापे
 ठाइ (१.७२) ठेकाणे
 ठाम (१.५२) ठेकाणु
 ठाय (३.१०५) स्थान, ठाय फेडी=
 ठाम मारी, मारी नाशी
 ठाडि (९.५७) ठेकाणु
 ठेऊइ (२.७) ठेपेधी
 ठोनु (९.६७) स्थापनु
 ठमकीमल (८.५६) ठमकुनु, ठमठम
 अवाज धवो

झकडमाल (३.६७) धमपछाड,
धमाल

झरे (५.३४) डसवे

झावठ (२.२४) डावो

झाहा (२.७८) टाझा

झाहिम (५.४९) झहापण

झुड (९.५८) दोड

झोकर (१.८३) नूद

झमकीअल (८.५६) झम झम अवाज
थको

डीक (९.९२) हथेळीधी चागलुं पाथ

डोलठ सनाह (८.३७) डोळुं बरुतर

डोली (७.३३) दिरुही

डंढि (३.८) डंढवाडा जेळुं बर्तन,
घोरबकोर

डोडर (३.११२) [?]

तखर (८.५३) [?] नखर=कांटाळो

तरकस (७.८७) तोरंदाज

तलार (९.१२५) कोटवाळ

तलीआ तोरण (१.६२, ६.५०,
८.७१) ग्रण पोंदडांवाळा तोरण

ताति (३.५६) वग्राण

तालीआ तोरण (५.७६) जुओ
'तलीआ तोरण'

ति (८.६५) ने

तुरीय (२.३४) अध

तुहड (१.१४) तोपण

तुझासित (६.२१) तमारी सायेनु. तमारं.
आश्रित

तूणि (३-१४) साठ

तेखि (४.५३) तीखा, तेज

तेजगलि (६.६९) तेजे आगळो,
तेजस्वी

तेवली (९.२३) वनस्पतिविशेष

तोबर (७.६०) ताबरो

त्रसठ (चू. ७३) त्रसठ (त्रिपष्टि-

शलाका-पुरुषचरित ग्रंथमार्ता

त्रसठ महान पुरुषो)

त्रटकड (१.५३) तडाक दर्जे

त्रघेलो (८.८९) ग्रण वार

त्रमई (४.४९) त्रिशतो गणितपाटी (ग्रंथ)

त्राजूरे (५.२९) त्राजुं

त्रिकशा तोरण (८.१०३) ग्रण फळ-
वाळा तोरण

त्रिलाल तोरण (चू. २६) ग्रण धारवाळा
तोरण

त्रेवही (चू. ६२) त्रेवड, तामात

यड (चू. १७) जमायट

थरिहरि (८.३५) थयरे

थाट (१.९२) समूह

थाथरि (८.३५) थयरे

थोक (१.७३) थोकेथोक, खूब

थोम (९.१६५) अटकायत

थरमिन (९.११४) दर्शन

थदोलि (६.४९) ससयमा

दाखिन (९.९) बतावीने

दाडु (९.२१२) दादा, आवीधर,

रूपभदेव (प्रथम तीर्थंकर)

दारे (५.३४) धमकावे

दीकोला (८.६७) दीकरा, छोकरा

दीवटी (७.६९) दीवीओ, मसाल

दीस (चू. ७५) दिवस

दीड (५.२६) दिवस

दुप्पसठ (९.६) दुःप्रसद नामे आचार्य

दूआ (३.११६) दूहा, प्रशस्ति

दूधगम (८६८) दुर्गम
 दूड (३१४८) प्रशस्ति
 दूधर (८६९) दुधर
 दूधवाण्ड (८१६) दूधवागो
 देउल (३१५५) देवालय
 देवति (१४९) देवता, देवी
 देवि (२२४) चीमरी, मेख पक्षी
 दोसी (६७६) कापडिया
 दोहिल्या (३९३) मुश्केलीथी
 दोहिल (३१२८) मुश्केल
 द्रसूका (८२७) घ्रासका
 धडु (६१६) धडो, स्वान, ठेकाण
 धमधम (४९२) धमधम
 धवल (३२०) घोळ (गीत)
 धीज (११२) कनोटी, परीक्षा
 धुरे (चू.२२) लौधी प्रथम
 धुलही (५७७) धोळ गानारी
 धुसट (३२६) बाळरुने धवरावती
 वखते पोताना राडलानो छेडो
 ओटाडवानी क्रिया
 धुसटी (५६२) स्वच्छ करीन
 धूपघाणई (९७२) धूपदानीथी
 धूबडि (५३४) क्रोधपूर्वक
 धूळे घलहरे (चू.१९) धवलगृह धोळा
 धवलगृह
 धोरणी (८८६) रचना (मकानोनी)
 घोरी (८३८) मोखरे रहेनार सैनिक
 घ्याडि (२५०) धाड, सोगे
 नणदर (५८५) नणद
 नशि (९१) रात्रे
 नघड (९७८) नसीकनु
 नसले (४३६) निशाळमा प्रेमवाळो
 थाय—जनो थाय

नटोतरि (८५) नहि तो, नरु
 नहुतरी (५६२) नोतरायेला
 नग (४१३) किंमतो वस्तु
 नाभता (८१०८) बाळद
 नागलु (चू. ३१) दृष्टिदोष
 नाट (६८०) नक्की
 नारु (२८५) कदोई, काछिया,
 कुनार, माळी, पर्दनिया, सूतधार,
 भैसायल, तबोळी, अने सोनी ए
 नव वर्ण नारु वहेवाता
 नाशा (१६) नाक
 नाहर (९२५९) [१] जन्वर, मजबूत
 निगोल (१२) नक्की
 निरत (४६४) स्थिर
 निरतइ (चू. ३१) टाळे छे
 निरति (१४३) स्थिर वास
 निइ (७५७) अने
 निष्कारण (६३६) निष्कारण
 निरवाण (२३९) नक्की
 निरोल (३१२१) एरुचित्त
 निसही (९७७) निसिहि (स० नियेध
 यामि) जिनमदिरमा प्रवेशता
 प्रणचार उच्चारतो जैन पारिभाषिक
 शब्द
 निसिदीस (४३) निशादिवस, रात
 दिवस
 नीछोडड (३४०) [१] स्थजे नहि
 नीमेडि (३४०) [१] नियमे करीने,
 सरखर
 नीमाला (९८१) मोवाळा
 नीसत (८३०) निसत्त
 नीसाण (१६०) घोडा उपरना नगारा
 बुहि (चू. ७०) न होय

નેઠર (૧.૫) નૂર
 નેઠરી (૭.૪૫) નૂર
 નેવજ (૧.૨૫૧) નૈવેદ્ય
 નૈરા (૧.૪૩) નૈર્ઘર્ય ખૂનો
 પગઠ (૧.૮૨) પગ નીચે રાજવામાં
 આવતો યાજ્ઞોઠિયો

પટાટ (૭.૫૮) પટા
 પટલકં (૫.૭૧) પટોલું
 પટલમી (૩.૧૬૩) પટ્ટકુલ, પટોલું
 પટોધર (૩.૧૪૭) ગાદીનશીન
 પઠાળી (૫.૧૦) પીઠ પર બાંધવામાં
 આવતા (પટા)

પહલકડ (૬.૧૬) પ્રતિવાદ
 પહલકા (૭.૧) પ્રતિવાદ—ભરેલા
 પઢા (૨.૫૮) પુટ, પથો
 પતીકં (૩.૧૪૭) પાતુ
 પનરિ (૮.૫૩) [?]
 પનુતાં (૨.૨૫) શુક્લ દેનારાં
 પનુતી (૫.૩૧) શુક્લ દેનારી
 પખાલા (ચૂ.૨૦) પરનાઢ
 પયસાહ (૫.૧૬) પ્રવેશ
 પયસવા (૬.૭૦) પેસવા
 પરચલ (૧.૨૪૧) પુષ્કલ
 પરતાત્રિ (૬.૧૦) પરિત્યાગીને, છોડીને
 પરનાલીડ (૧.૫૧) પરનાઢ
 પરચકડ (૬.૧૬) મર્મ સાચવીને
 પરહુ (૪.૫૭) દૂર
 પરહુગઢ (૧.૧૬૦) પરોગ, મેમન
 પરહુદીઠ (૩.૪૦) હોશપાઢો
 પરહુલિ (૨.૨૧) પારકી હોશે
 પરહોદિ (૩.૧૩૦) પરોડમાં
 પરાદ્વડ (૭.૫) પરાસ્ય, રિસાયેલો

પરાણ (૩.૧૬) ઉપરાણું
 પરાહાં (૩.૧૮) પરાં, દૂર
 પરિ (૧.૧૧) પ્રકાર
 પરિઘલ (૧.૧૦૩) પુષ્કલ
 પરિયલ (૫.૧૬) પુષ્કલ
 પલ્હણાય (૮.૧૪) પલ્હણાય, પલ્હણ-
 વામાં આવે

પલી (૩.૭૩) વઢી (માવ)
 પસ્યમુ (૮.૩) પશ્ચિમનો દેશ
 પહિ (ચૂ.૨૦) પથિક, મુસાફર
 પહી પરહણુ (૩.૬૧) પહે-પરોળો,
 પથિક અને પરોળો
 પંચ ફિટાલી (૧.૧૧૨) છેતરપીંડી
 કરનાર માટે કરાતીસજા—ફિટો કે
 પથ્થર મારીને મારી નાખવાનો સજા

પાલરીઆ (૭.૩૬) પલાળ નારૂયાં
 પાણિહારિ (૮.૮૫) પનિહારી
 પાન્હડ (૩.૨૬) પાનો, સ્તનમા
 આવતો દૂધનો ડમરો

પાનેત્ર (૫.૭૧) પાનેતર
 પાથક (૧.૪૪) પમે ચાલનાર શૈનિક
 પારિયા (૨.૧૭) પરીક્ષક
 પાલમી (૧.૮૬) સોરો
 પાલા (૨.૨૦) પગપાઢો
 પાસ (ચૂ.૨૧) દેતાવ
 પીઆળાં (૨.૨૭) પ્રયાગ
 પીઆરુ (૩.૮૦) પારકું
 પુન (ચૂ.૪૦) પન
 પુતાર (૭.૪૬) મહાવત
 પુષ્ટ (૪.૧૭) પુષ્ટ
 પુઠિ (૨.૩૮) પાઠક
 પોલિ (૩.૩૫) પોલનો દરવાજો, પોઢ

पोसाल (३.१२४) पौषशाला
 पौरवा (२.५१) पुरुवशना, पूर्वदेशना
 प्रति (१.५४) —ना तरफ
 प्रतिपु (७.१०६) तेजस्वी वन्यो
 ग्रहि (५.८१) परोक्षिये
 ग्रीअछि (८.३३) पडदो
 कणगट (३.९) बेश्वरमी
 फार (८.४७) खूब
 फास (९.३८) शेकेल
 फाँडइ (७.१०) फाँदे, फदामां
 फेडइ (३.४०) खर्च
 फेर (चू. ४७-२) भिन्नभाव
 फोक (४.८६) फोगट
 फोफल (१.७५९) सोपारी
 बइतनां (४.७४) आसनो
 बरवइ (७.७१) बडापो, मोटाई
 बह (७.३४) बहु (खाय पदार्थ)
 बदिरा (९.२३६) एक प्रकारनु नाणु
 बलाणा (९.२२९) मडपनो एक प्रसर
 बहिनर (३.१०४) बहेन
 बहुकइ (५.१००) बहेके
 बहुल (२.१२) बहुत्वयी, बहु
 बागड (३.१५) तोछड
 बाफ (५.९२) पाघडी
 बापनचदन (५.७४) एक प्रकारनु
 चदन
 बास्त्या (५.९२) वास्त नामनु कापड
 बागड (९.८२) तोछड
 बागडइ (९.८२) जंगली
 बिसरा जसरा (७.८४) बे हार
 जण हारना
 बीड (१.५१) पानवीडें

बुह (१.३१) बहु
 बुहतेरा (७.८१) बहु, घणा
 भतर (८.५३) [?] सुको पहाड
 भग (५.२२) योनि
 भडयाय (६.७५) बहादुर बोद्धा
 भणतला (६.८०) भणता, बोलता
 भरखा (९.२०१) पूजारी, ब्राह्मण
 भरह मेद (३.१७१) मरतना नाउय-
 शाखमां आपेला नृत्यना प्रकार
 भस (२.५७) [?] भास, गेय कडबु
 भंभल (८.४९) भरपूर
 भाण (३.१५८) सूर्य
 भामटा (३.१६८) ब्राह्मणभास,
 लक्षणयी ब्राह्मणो-भित्तारीओ
 भामणा (३.१६१) ओवारणा
 भारिल (६.८८) भारमा राख्यो
 भालोडे (७.३७) बाणयी, तीरयी
 भाचठि (३.७४) वासना
 मुखर (६.८३) गाजानी माफक
 उड्केरायेलो
 भूइ (५.२५) पृथ्वी, जमीन
 भूछ (६.१९) मूर्य, भोट, गाँडो
 भेटनि (१.८९) भेटने विशे;
 (८.७७) भेटबु
 भेटि (१.८०) भेट, वक्षिस
 भोजिग (४.३३) भोजक (त्रागाळा)
 मइता (८.४१) लगाम
 मडड (४.७१) मोड (बळइने मोड
 रीने)
 मकायत (९.१२६) रुपिया परगवानो
 धधो
 मखबइठ (चू. २२) मुलपट, मोड
 मछरि (८.२१) मत्सर-दोपमां

मणा (३.५८) तामी
 मतुं (१.४७) अभिप्राय, मत
 मदकू (३.२३) किमती कापड, फूमतु[?]
 मयण (५.७४) कामदेव
 मयमता (चू. ३७) मदमत
 मयला (३.७९) मेलनं
 मया (१.५०) कृपा
 मधू (५.९२) एक प्रकारसुंकापड, मशरू
 महिता (३.१२) महेता, अधिकारी
 महिला (९.१५) अंदरना, मांछला
 महीयां (३.५५) डंकास
 महुत (२.११) मान, महत्त्व, मोटाई
 महरत (४.३१) सुदूत
 मंगलच्यारि (६.८५) मंगलाचार,
 मांगलिक क्रिया; (चू. १०१) चार
 मंगळ
 मंडाण (७.२३) मांडणी
 माई (३.३४) मातृका ('अ' धी 'ळ'
 सुधीना बधा असरो)
 माडला (४.५८) मामा
 माम (३.९०) हिमत; मोभो
 माटलां (१.७६) माटीयां वासण
 माटी (३.९३) धणी
 माठा (७.४६) डोळां
 मामहिच (५.६७) मामेहं
 माहुरि (७.८०) माह्यरामां
 मांडवीआ (१.५७) अकातना नाकेदारो
 मिछी (३.१०८) माछी
 मोनति (७.१०५) विनंति
 मुखवटव (४.२४) मोनो विस्तार
 मुछि (८.४१) मूछ
 मुरदि (७.७५) मरडीने, बांका राखीने

मुइत (७.१२) महत्त्व
 मुइवटा (५.९०) हाथीना कुंभस्थळ
 पर बांधवामां आयती मुशोभित
 अंधारी
 मुइवटि (३.८७) मोखरे
 मुइवटि (९.१०१) आगळुं धारु
 मुहुता (२.४७) महेता, अधिकारी,
 मंत्री
 मुंछ (६.८३) मूछ
 मूंजी (८.५४) कृपण
 मेकडा (चू. २७) [?]
 मेघनाद (९.२२९) मेढपनो एक
 प्रकार
 मेर (९.२७७) टोच, शिखर
 मेलावड (१.८५) समूहमां
 मेल्हाण (७.३६) छावणी
 मेवा (१.७६) सूकां लीलां फळ
 मोस (९.१६५) मृषा, खोटां
 युगतां (४.२४) जुगतां, बंधनेसतां
 रखत (७.१५) राखेला
 रणकीअ(ल) (८.५६) रणक्या
 रणिजडि (७.६२) सखत युद्धमां
 रमलि (१.६६) रमतमां
 रलिआयति (९.२) रळियात
 रवाडी (८.८३) पालखो
 रसवती (चू. ५७) रसोई
 रंगावळड (६.५४) एक जातना
 लडकरी पोशाकनो भाग
 राछ (चू. २५) राचरचील, शोभा
 राछरीछ (३.१२) राचरचील
 राछनिखर (२.७९) हथियारोनो
 समूह

राजइ (२.२८) राअ्यमा
 राडि (१.८७) राड, तकरार
 राणिम (६.२८) राजा तरफधी
 आपेल मान
 रामति (५.९८) रमत
 रावि (१.१७४) फरिवादे
 रीव (६.७५) रूम, अवाज
 रुली (१.३८) खुशी
 रुलीआयुत (५.९९) रळियात
 रेल (५.६५) प्रवाह
 रेलि (१.७६) बहेक, सौरभ
 रेवणी (२.५०) दोढादोड, रेवडी
 दाणादाण
 रेत (७.९८) -माटे (अनुग)
 रोल (१.७) (बिद्रुम रोल) रातु
 परवाळा जेनु लाल; (८.३९)
 रगदोल्लु, रोल्लु
 रोशि (८.३६) रोपमा
 लखा (८.५२) लख, लक्ष
 लखि (३.८५) लख
 लडा (३.१६४) क्षाम्या
 लहिका (३.९०) लटको
 लक (४.३९) वळंक, लांक
 लंकित (४.२४) लांक खापेलो, सुंदर
 लाखीणड (१.७) लक्षणवटु
 लाय (१.८०) मोको, तक
 लालडा (३.१६४) लाल, राता
 लालडोआ (३.१६४) नानुं बहाळ
 घालक
 लाली (२.२६) शिपाळ
 लास (६.३८) लक्ष्मी, शोभा
 लाह (९.२४९) बलिदान

लिखे (९.३५) लेखनमा
 लीलावती (४.४९) लीलावती गणित-
 ग्रंथ
 लीह (५.२६) रेखा, लोटी, आडो
 आक
 लुंडीमुहा (८.१३) दासीना मोडा
 जेवा मोडावाळा, राटिया
 लुछणडा (५.६९) रूमाल
 लेवइदेवइ (चू.७१) लेवटदेवडमा
 लोटण (३.११७) लोडणस्यळे आवेला
 (पार्श्वनाथ)
 वइरागर (१.६९) (वज्राकर) रत्नोनु
 स्थान
 वलारीआ (३.१०१) वलार राखनारा,
 वेपारीओ
 वष (६.१००) वाष
 वचखण (५.१०१) विचक्षण
 वलीआत (८.९६) बहारगामधी
 खरीदवा आवनार खातेदार
 वछेदि (७.७) उलेडी
 वट (४.२४) वटवो वटाव्यो,—ना
 करता घयो गयो
 वट (चू.१०) वाट मार्ग
 वडीआइ (३.१६४) मानी मा
 वलपति (९.२६०) व्युत्पत्ति, रचना
 वलपतीआला (७.६१) उत्पातवाळा
 वरतारा (९.२१९) वर्तारो कहेनारा
 वरवो (४.८७) वराम, अपंगड
 वरसात (३.९५) वरसाद
 वरासट (८.१७१) विद्यामूर्खनी
 मुर्खनी
 वड (४.३२) वरो, मोठ्ठनो उत्सव

वरुठी (५.८२) लमन बाद वर तरफदी
 आपणामां आवतुं जमण
 वर्णिका (१.३३) रंग
 यल्लु (९.१९०) विलक्ष्य, वेचाकळो
 यलायु (६.७१) वळाव्यो
 यस (४.७०) वसा (मेळना अर्थमां)
 यसिहर (६.४३) विषधर, नाग
 यमुहा (८.२८) यमुधा, पृथिवी
 यहिचइ (९.२१६) वहेंचे, भाग पाडे
 यहिचची (९.१५७) वहेंची, भाग
 पाडयां
 यहिल्ल (४.५५) वहेलो, पहेलो
 याई चाकरी (६.९३) होठ वकी
 यागदोर (७.६०) यापदोरी (घोडाने
 बांधवानो सामान) [?]
 यागरीआ (८.१२१) जाळ नाखनारा,
 यापरी
 याटलां (१.७६) याटका
 याणुज (७.७) याणोतर .
 यान (चू.६२) वर्ण, शोभा
 वायण (५.६७) वायणु, स्वस्तिवाचन
 वारु (७.५६) सारी रीते
 वालाडुली (९.६५) वाळाकूची
 वासन (५.५८) रहवानो
 वासु (१.६३) वास, पासो, उतारो
 वाहि (८.६३) वहावे, चलावे
 वाहिणि (४.७८) वाहिनी, रथ, येलडुं
 विचिलि (चू.२४) वचळे
 विछाहि (चू.२९) विछावे
 विछोहां (९.१६३) विनानां, छत्रां
 करेलां
 विणग (९.२५३) वणिङ

वितिपति (५.७३) व्युत्पत्ति, खिलावट
 वीकाइ (८.१७) वेचाय
 विलोणउ (६.२५) वलोणुं
 विसराल (१.७२) विसरायेल, निष्कळ
 विसा (३.४३) वसा
 विसाविसाही (८.९७) वोस वसाए,
 किंमतो
 विसु (९.१५७) विपम, [?], विषय
 विहिचिणि (९.२१४) वहेंचणीमां
 वीकइ (८.९७) वेचाय
 वीटवीटाइ (७.९२) वोटो विटायो,
 वीटी वळाया
 वीटली (५.३८) वीटी, अंगूठी
 वीनति (८.७८) विनंती
 वीसासु (३.५३) वीस
 युली (७.१७) वळावी
 बूटा (९.१५३) बही गयेलं
 बेसां (६.१५) बींधवाने माटे सट-
 कावयामां आवेल वस्तुभो
 बेइधान (९.१०७) पोतानी मेळे
 ऊगेला अनाज
 बेडला (३.२४) काननु परेणुं
 बेडालगु (६.७१) लडवा सज्ज ययेल
 बेडि (३.८) लडवाड
 बैद्य-वइइ (८.१०५) वैद्यविद्यावाळा
 ब्यसताईया (६.५३) धधादारी भागछो,
 वेपारी
 ब्यवहारीआ (१.५६) वेपारी
 ब्यापार (२.७८) वेपार
 ब्यापारी (२.५४) वेपारी
 शयर (४.१४) शरीर
 शरदाति (४.३५) सरस्वती

शसिहर (३.१५८) चंद्र
 शिरीझ (९.६) सायेनु, -ना जेवु
 शिलापट (९.२३४) सल्लट
 शोभ (१.८३) मान
 सदथु (५.७२) सेंथो
 सइ (२.८२) दरजी
 सघदा (९.३४) घाटां
 सत्ताण्ड (६.१००) रक्षण सहितनो
 सदलो (१.८) पत्रवाली, पांदडावाळी
 सनेपातक (८.१२) सनिपात सनेपात
 सपरणा (७.९६) सावदा, तैयार
 सभाव (४.६६) स्वभावे
 समकित (९.१६) सम्यक्त्व
 समवडि (९.२४५) समोवडमा
 समाधि (४.५६) शाता, शाति,
 दुःखनु निवारण
 समुदतु (४.९) समोतु, महत्त्वपूर्वकनु,
 मोटु
 सरडउ (३.१३९) काचीडो
 सरंगट (३.९) घुमटो राखीने
 सरमइ (८.४१) भ्रम करे
 सलइ (६.६८) चाली (न शके)
 सवा (९.६६) पूजा करवा माटेनी
 सवाइ बोली [?]
 सहिकार (३.१५७) सत्कार
 सहिगुरु (४.५२) सद्गुरु
 सहिसिउ (८.३२) सहशी, सहन करशी
 सहीअ (८.३१) सहियर, साहेली,
 सरी
 सङ्गारे (९.२४७) समारे [?]
 संसेरणइ (९.११०) संसेरण, मजूस
 संवल (२.२२) भापु

संधि (४.६५) श्यामिका, काळाश
 सागरि (९.१०९) सागारिक, रुहस्थ
 साट (७.५८) पट्टी
 साटइ पालटइ (९.८४) साटे-पालटे,
 अदलेयदले
 साटिकु (८.११) साटको
 साठि (९.७६) साठ, ६०
 साथरी (६.१४) आसन, बिछावट
 साथीउ (४.११) स्वस्तिक, साधियो
 साबाण (७.१५) तंबूओ
 सामइणी (७.१३) तैयारी
 सामानि (चू. ६१) सामान्य, साधारण
 सामुद्रिक (४.५) सामुद्रिक विद्यानो
 आणकार; सामुद्रिक विद्या
 सामुहुउ (९.७) सामो, प्रयक्ष
 साह (४.१९) साह
 साहं (३.३२) बंधु
 सालरी (९.२४९) छोड उपर
 सालही (९.१२९) एनो (पत्नी)
 सायद (९.२३३) वदनो प्रकार
 साइ (९.१९२) धनपति वणिको माटे
 पपरातो शब्द
 साहण (३.११६) साधनरूप वाहनो
 साहवाला (५.७८) सावेला, वर-
 घोडामां चालता नानां छोकरां-
 वाळा घोडा
 सिक्कट (९.११८) गाइं
 सिराडउ (९.२१८) सराडे चवु
 सिलावट (९.२१९) सलाट कडियो
 सोकरी (७.६५) [?] एक प्रकारनुं
 वाहन-पालखी
 सोगरि (८.४७) [?] जुओ 'शीकरी'

सोमाडा (७,२०) सरहद उपरना
 रात्राओ
 मुखवट्ट (चू २२) मुखनु दर्शन
 मुसामुण (७६८) नानी पालखी
 मुसपाल
 मुजीवी (६३९) [१] जीशन
 मुणरं (४७२) [१] आगाही
 मुनु (८१२) शून्य मननु
 मुविहु (चू १०७) बधाने
 मुदडा (३११०) मुमट
 मुखिणि (५३३) शरणी
 मुठिणि (५३३) चुची, छछी
 मुडल (३,३१) सुडलो
 मुहाल (३१३९) सुवालं
 मुशा (चू ४१) सज्जन
 मुपवट्ट (८३३) सुवावड
 मुडि (०६२) सुखड, चदन
 मुडो (चू २७) सुखी एक प्रकारनी
 वा. मीगई
 वाट (९१०४) वापरवा योग्य
 वाक (८१३) साक कराव्या
 वालाड (३४७) बरोपर
 वासल (१४९) मीठाणभयुं वतन
 वासु (५) [१] अनेअग
 वाहि (८) होरी, महोस्लानो मार्ग
 वेगरी

सोसात्या (७४५) रंग्या
 सोनईया (३१४६) सोनानाणु, सोना-
 महोर
 सोर (३१३३) पडकार
 सोहासणि (१९१) सौभाग्यवती स्त्री
 हकिं (७७८) हांकीने
 हटी (८,९२) हाट, दुकानो
 —हता (०७७०) —थी (अनुग)
 —हतु (२३८) —थी (अनुग)
 हराण (३१४५) आश्चर्यचकित,
 हेरान
 हरीअडा (७५०) माला
 हरीमाली (५४४) अनेक अर्थमालो
 गीतप्रकार
 हल्ल्या (५५०) हल्ला
 हसारथि (८६३) हास्यजनक स्थिति
 —हि (चू ३९) —मा (श्रीजी अने
 सातमी विभक्तिनो प्रत्यय
 हिंदू (२८३) हिंदु जाति
 हीर (३,१३४) रत्न
 —हुती (८८२) —थो (अनुग)
 हुलावती (१२२) हुलामणां करतो
 हेज (३२१) हेत, प्रेम
 हेरा (३५०) छुपाईने खोल
 होड (५१०१) हरीफाईनो खोल
 होडा (७५०) पल्लण उपरनु वल

तारवणी २ : स्थलादि-विशेष नाम

अचलेश्वर : ९-१७०, ९-१७८

अण्हीलपुर पाटण : ३-१४१,
१४२. जुओ 'पाटण'

अयोध्या : ७-३२

अर्जुन : ६-३, ६-४, ६-७,
९-१६९, ९-१७५, ९-१८०,
९-१९४, ९-१९५, ९-२०१,
९-२६९, ९-२७३, चू-४१

अग : ७-३१

आरासण : ६-९ ९-२५८,
९-२५९

ओसपश : २-४९

कच्छ : ७-२७

कनूज : ७-३०

कर्णाटक : ७-२७

कलि (शुद्धावन) : ७-२७

फानड : ७-२९

क्षसमीर : ७-३०

खडाली : ७-१८

खमनवर : २-५१

ख (मगध ?) : ७-२७

शामूनवर : ३-१२९ ३-१३०
३-१४३

शिरनार : ८-११५

शुज्जर : ३-१२९

शूजरात : ७-२८

शूजर देश : चू-९२

शेदनी : ३-१५०, ४-७१, ५-९६

शोड : ७-२७

चदावती : ७-१८ ७-२०, ७-२५,
७-३६, ७-६४, ८-४,

८-७०, ८-७३, ८-८३,

८-११३, ८-११५ ८-११७,

९-१५८, ९-१७९, ९-२७३,

चू-५, चू-६, चू-१२

चौड : ७-३०

जालंधर : ७-३१

टबक (I) : ७-१८

ठळ : ८-८२

ठळ-नरेश : २-२८, ८-१५

ठळपुरी : ८-९

डीली (दिल्ली) : ७-३३

दशरथ : १-२६२

धर्मपोषसरि : ६-२, ८-१२७,

९-३, ९-१६१, ९-१६६,

९-२६५, ९-२७३

नमीआह : ७-२७

नीन मंत्री : ३-१२६, ३-१३१,

३-१४३, चू ४२

नेड : ९ २६२

पचात : ७-२९

पाटण : ३-१४०, ३-१४१, ५-५८,

५-६९, ५-८६, ५-१०३,

६-१, ६-५, ६-६, ६-१२,

६-१४, ६-७४, ६-८२,

७-५ ७-१८, ८-४,

चू ६४, चू ८७, चू-९३

जुओ 'अण्हीलपुर पाटण'

पोरुआह : ८-१०८

पौरवा : २-५१, २-६२

प्राक्वाट : २-६१ २-६२, ३-१२६,

९-२६९, चू-४२, चू-८३

सीमाडा (७.२०) सरहद उपरना
राजाओ

सुखवट्ट (चू. २२) सुखतुं दर्शन
सुखामुण (७.६८) नानी पालखी,
सुखपाल

सुजीवी (६.३९) [१] जीवन

सुणवई (४.७२) [१] आगाही

सुनु (८.१२) शन्य मनतुं

सुविहुं (चू. १०७) बधाने

सुहडा (३.११०) सुमट

सुंलिणि (५.३३) शंखणी

सुंछिणि (५.३३) चूंची, छूंछी

सुडल (३.३१) सुंडलो

सुंहाड (३.१३९) सुंवाहुं

सुअण (चू. ४१) सज्जन

सुआवडि (८.३३) सुवावड

सुकडि (९.६२) सुखड, चदन

सुखडां (चू. २७) सुखडी, एक प्रकारनी
मीठाई

सुखतु (९.१०४) वापरथा योग्य

सुडाव्यां (८.२३) साक कराव्यां

सुधां (३.४७) बरोबर

सुसणां (३.४९) मीठाशमयुं वर्तन

सुंगो (९.६५) [३] अंगेशंन

सेरी (१.५७) शेरी, महोत्तमानो भार्ग

सेलडी (६.२९) शेरी

सोमाल्या (७.४५) रंग्या

सोनईया (३.१४६) सोनानाणुं, सोना-
महोर

सोर (३.१३३) पडकार

सोहासणि (१.९१) सौभाग्यवती श्री

हर्षिक (७.७८) हांकीने

हटी (८.९२) हाट, दुकानो

—हता (९.२७०) —धी (अनुग)

—हतु (२.३८) —धी (अनुग)

हराण (३.१४५) आश्चर्यचकित,

हेरान

हरीअडा (७.५०) माळा

हरीआली (५.४४) अनेक अर्थवाळो

गीतप्रकार

हळया (५.५०) हळया

हसारथि (८.६३) हास्यजनक स्थिति

—हि (चू. ३९) —मां (प्रीती अने

सातमी विभक्तिनो प्रत्यय

हिंदू (२.८३) हिंदु जाति

हीर (३.१३४) रत्न

—हुती (८.८२) —धी (अनुग)

हुलावती (१.२२) हुलामणां करती

हेज (३.२१) हेत, प्रेम

हेरा (३.५०) छुपाईने जोखुं

होड (५.१०१) हरीकाईनो बोल

होडा (७.५०) पल्हाण उपराणुं बख